ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ ЦИКЛУС ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Српски језик _____ језик[1]	5	180	5	180	5	180	5	180
2.	Српски језик као нематерњи[2]	2	72	2	72	3	108	3	108
3.	Страни језик	2	72	2	72	2	72	2	72
4.	Математика	5	180	5	180	5	180	5	180
5.	Свет око нас	2	72	2	72	-	-	-	-
6.	Природа и друштво	-	-	-	-	2	72	2	72
7.	Ликовна култура	1	36	2	72	2	72	2	72
8.	Музичка култура	1	36	1	36	1	36	1	36
9.	Физичко и здравствено васпитање	3	108	3	108	3	108	3	108
10.	Дигитални свет	1	36	1	36	1	36	1	36
У К У П Н О: А		20-22*	720-792*	21-23*	756-828*	21-24*	756-864*	21-24*	756-864*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ								
1.	Верска настава/Грађанско васпитање[3]	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Матерњи језик/говор са елементима националне културе[4]	2	72	2	72	2	72	2	72
У К У П Н О: Б		1-3*	36-108*	1-3*	36-108*	1-3*	36-108*	1-3*	36-108*
У К У П Н О: А + Б		21-23*	756-828*	22-24*	792-864*	22-25*	792-900*	22-25*	792-900*

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО- ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**
1.	Редовна настава	21-23*	756-828*	22-24*	792-864*	22-25*	792-900*	22-25*	792-900*
2.	Допунска настава	1	36	1	36	1	36	1	36
3.	Додатна настава					1	36	1	36
4.	Настава у природи**	7-10 дана годишње		7-10 дана годишње		7-10 дана годишње		7-10 дана годишње	

Ред. број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**
1.	Час одељенског старешине	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Ваннаставне активности[5]	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72
3.	Екскурзија	1-3 дана годишње		1-3 дана годишње		1-3 дана годишње		1-3 дана годишње	

1 Назив језика националне мањине у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.
2 Реализује се у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.
3 Ученик бира један од понуђених изборних програма.
4 Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику може да изабере овај програм али није у обавези.
5 Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта.
* Број часова за ученике припаднике националних мањина
** Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА
ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

1. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
13) развијање позитивних људских вредности;
14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;
16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;
18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на зна

2. ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за први циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај првог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика првог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на посредан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе уџбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања и разговор са колегама.

Препоруке за планирање образовно-васпитне праксе

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

Рад са ученицима првог разреда захтева уважавање њихових узрасних карактеристика као и чињенице да је то њихов први сусрет са школом. Треба имати у виду да су та иста деца, сада ученици првог разреда, у предшколском периоду учила кроз игру, у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Они имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, умеју да изведу различите активности, умеју нешто да направе, неке задатке да реше, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са научним знањима која се садржајима школских предмета уводе у наставу. У том повезивању могуће је и потребно бирати садржаје и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих предметних исхода и садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

– индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;

– интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих предмета;

– партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;

– превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;

– уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневном животу;

– неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

– редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности (то се посебно односи на вештине).

Интегрисаним приступом настави и учењу са фокусом на партиципативне и кооперативне активности ученика, наставнику се препоручује планирање разноврсних метода, приступа и техника учења и подучавања – истраживачке, пројектне, партиципативне, кооперативне итд.

Посебно значајна за развијање компетенција и остваривање исхода је пројектна настава, која се у данашње време све више фокусира на остваривање образовних стандарда и исхода и, како показују резултати најновијих истраживања, прати друштвене промене својом усмереношћу на развијање знања и способности ученика кроз активности планирања, истраживања и тимског рада у оквиру предметног и међупредметног повезивања садржаја. Поред тога, једна од битних особина савременог приступа пројектном раду у настави односи се на коришћење ИКТ у пројектним активностима што обезбеђује ефикасније учење и развијање знања, али и развијање понашања правилног и безбедног коришћења рачунара и интернета.

Пројектна настава од ученика захтева бројне активности, међу којима су: самостално проналажење информација; способност решавања проблема; самостално учење; рад у групи, сарадњу; критички однос према властитом и туђем раду; доношење одлука; аргументовање; усвајање другачијих, нових начина рада; планирање; поштовање рокова и преузимање одговорности.

С обзиром на узраст ученика првог разреда, примерено је да се реализују пројектни задаци где је наставник главни организатор активности, а самосталност ученика се испољава у сегментима пројекта где је то могуће. Наставник пружа подршку свим ученичким активностима у току пројекта, а у првом разреду често и помоћ. Повремене тешкоће у комуникацији и сарадњи су очекиване јер се ради о ученицима који су у фази адаптације на школу и о групи која се тек формира. Култивисање сарадње и начина на који се комуницира у групи су увек важни циљеви пројектне наставе, а у првом разреду су, може се рећи, и приоритетни јер доприносе јачању одељенске кохезије. Такође, током реализације оваквог облика рада наставник има могућност да добро упозна ученике, њихове јаче и слабије стране и да осмисли процес индивидуализације за оне којима је то потребно.

При планирању наставник треба да дефинише тему и циљ пројекта, очекиване исходе, садржаје, активности ученика, потребна средства, динамику рада по фазама и све што је потребно за успешно спровођење пројекта. За први разред, најпримеренији је полуструктурирани тип пројекта где наставник даје ограничен избор тема, у великој мери дефинише методологију рада и сам одређује које ће материјале дати ученицима, а које ће они сами пронаћи. Све садржаје треба реализовати кроз различито тематско повезивање у игри или функционалној активности која задовољава интересовање и потребе детета на млађем школском узрасту.

Препоруке за праћење и вредновање образовно-васпитне праксе

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика, које је у првом разреду описно, само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Повратна информација треба да буде увремењена, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност и да буде позитивно интонирана, односно да прво садржи оне елементе који су за похвалу, а тек потом оне које би ученик требало да развија и унапређује. Оно започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

3. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

Назив предмета	**СРПСКИ ЈЕЗИК**
Циљ	Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разликује изговорени глас и написано слово; изговорене и написане речи и реченице; – влада основном техником читања и писања ћириличког текста; – разуме оно што прочита; – активно слуша и разуме садржај књижевноуметничког текста који му се чита; – препозна песму, причу и драмски текст; – одреди главни догађај, време (редослед догађаја) и место дешавања у вези са прочитаним текстом; – уочи ликове и прави разлику између њихових позитивних и негативних особина; – изрази своје мишљење о понашању ликова у књижевном делу; – препозна загонетку и разуме њено значење; – препозна басну и разуме њено значење; – разликује слово, реч и реченицу; – правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају; – правилно употреби велико слово; – учтиво учествује у вођеном и слободном разговору; – обликује усмену поруку служећи се одговарајућим речима; – усмено препричава; усмено прича према слици/сликама и о доживљајима; – усмено описује ствари из непосредног окружења; – бира и користи одговарајуће речи у говору; на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору; – напамет говори краће књижевне текстове; – учествује у сценском извођењу текста; – пажљиво и културно слуша саговорнике; – слуша, разуме и парафразира поруку; – слуша интерпретативно читање и казивање књижевних текстова ради разумевања и доживљавања; – примењује основна правописна правила; – пише читко и уредно; – писмено одговара на постављена питања; – спаја више реченица у крађу целину; – пише реченице по диктату примењујући основна правописна правила; – гласно чита, правилно и са разумевањем; – тихо чита (*у себи*) са разумевањем прочитаног; – пронађе информације експлицитно изнете у тексту.	**ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ**	Глас и слово; штампана и писана слова ћириличког писма. Речи и реченице као говорне и писане целине. Текстови засићени словима која се обрађују/текстови предвиђени за глобално читање. Све врсте текстова који су написани штампаним или писаним словима. Језичке игре. Аналитичко-синтетичка вежбања; лексичка и синтаксичка вежбања; моторичке вежбе. Писање (преписивање, самостално писање и диктат). Читање (шчитавање/глобално читање, гласно и тихо читање); питања којима се проверава разумевање прочитаног. Изговор и писање гласова који ученицима причињавају тешкоће (нпр. ђ, ћ; џ, ч; ј, љ).
	КЊИЖЕВНОСТ	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезија** Народна песма, *Ја сам чудо видео* Јован Јовановић Змај, *Зимска песма* Војислав Илић, *Пролетња зора*/Воја Царић, *Пролеће*/Мира Алечковић, *Ветар сејач* Десанка Максимовић, *Првак*; *Хвалисави зечеви/У гостима/Ливадско звонце* Гвидо Тартаља, *Китова беба/Мрави/Постеља за зеку* Бранко Ћопић, *Јежева кућица* (читање у наставцима) Душан Радовић, *Јесења песма/Срећна Нова година* Љубивоје Ршумовић, *Ау што је школа згодна*; *Дете/Деца су украс света* Стеван Раичковић, *Цртанка*/Бранислав Лазаревић, *Сликар* Перо Зубац, *Добар друг ти вреди више* Драгомир Ђорђевић, *Није лако бити дете* **Проза** Народна прича, *Свети Сава и ђаци* Народна прича, *Деда и репа /Голуб и пчела* Народна басна, *Лисица и гавран* Доситеј Обрадовић, *Два јарца*; *Две козе* Лав Николајевич Толстој, *Два друга* Драган Лукић, *Јоца вози тролејбус*/Игор Коларов, *Дум-дум Оливер и његов бубањ* Ђуро Дамјановић, *Дан кад је јутро било слово*/Весна Ђоровић Бутрић, *Ноћни ћошак* Избор из народних и ауторских загонетки (Десанка Максимовић, *Загонетке лаке за прваке ђаке*, *Загонетке* Григора Витеза и Бране Цветковића) **Драмски текстови** Гвидо Тартаља, *Зна он унапред* Душан Радовић, *Тужибаба* Александар Поповић, *Неће увек да буде први* Бора Ољачић, *Први дан у школи* **Популарни и информативни текстови** Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Свети Сава, Вук Стефановић Караџић, знаменита завичајна личност и др.); Милан Шипка: *Буквар* **ДОМАЋА ЛЕКТИРА** *Јован Јовановић Змај,* Песме за децу (избор) Избор из басни и сликовница за децу **Књижевни појмови:** – песма; – прича; – догађај; место и време збивања; – књижевни лик – изглед, основне особине и поступци; – драмски текст за децу; – шаљива песма; – басна; – загонетка.
	ЈЕЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**	Реченица; реч; слово. Улога гласа/слова у разликовању значења изговорене односно написане речи. Реченице као обавештење, питање и заповест. Велико слово на почетку реченице, у писању личних имена и презимена, имена насеља (једночланих) и назива места и улице у којој ученик живи, као и назив школе коју похађа. Правилно потписивање (име, па презиме). Тачка на крају реченице; место и функција упитника и узвичника у реченици.

	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**Говорење**	Вођени и слободни разговор. Говорни предлошци. Усмена порука. Причање, препричавање и описивање. Казивање књижевног текста. Драмски, драматизовани текстови, сценска импровизација. Сценско извођење текста (драмско и луткарско). Богаћење речника: лексичке и синтаксичке вежбе. Разговорне, ситуационе и језичке игре.
		Слушање	Стварне и симулиране ситуације. Слушна порука. Аудио-визуелни записи. Игре за развијање слушне пажње.
		Писање	Питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, о књижевном и некњижевном тексту. Писана порука. Краћа текстуална целина: о сопственом искуству, о доживљају, о сликама, поводом књижевног текста. Реченице/кратак текст погодан за диктирање.
		Читање	Књижевни текстови. Текстови са практичном наменом: позивница, упутство, списак за куповину и др. Нелинеарни текстови: текст у табели, распоред часова, стрип, улазница и др. Информативни текстови: 1. уџбенички: Милан Шипка, *Буквар*; текстови о знаменитим личностима српске културе; 2. ванџбенички: о правилима учтивог понашања (бонтон); о месту у којем ученици живе; о животињама итд.

Кључни појмови: почетно читање и писање, књижевност, језик и језичка култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета *Српски језик* у првом разреду основне школе чине четири предметне области: Почетно читање и писање, Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Почетно читање и писање – 90 часова, Књижевност – 45 часова, Језик – 10 часова и Језичка култура – 35 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Настава почетног читања и писања изводи се у првом полугодишту првог разреда основне школе, али, ако је потребно, наставља се и у другом полугодишту. *Почетно читање и писање* реализује се самостално, али обухвата и садржаје из *Књижевности*, *Језика* и *Језичке културе*.

Припремни период

У припремном периоду учитељи треба да испитају способности ученика, и то: причање, препричавање, познавање слова, познавање читања и писања, спретност у руковању прибором за писање и цртање. У току овог периода испитивање ученика се обавља кроз активности које се међусобно прожимају.

Усмено изражавање се изводи кроз игре и активности где се вежба комуникација (поздрављање у конкретним ситуацијама: *добро јутро, добар дан* и *довиђења*; захваљивање, извињавање). Ученици могу причати на основу посматрања слика и низа слика. Могу препричавати слушани текст, позоришне или луткарске представе разговетним природним говором и правилним изговором. Учитељи треба да воде рачуна о правилној артикулацији гласова и да са ученицима коментаришу одслушано.

Вежбе у посматрању се односе на уочавање целине и детаља, посматрање предмета, појава и околине. Треба их тематски организовати. Прво се посматра учионица, па се касније та активност проширује на околину. Ученици могу посматрати предмете, људе, животиње, догађаје, слике, слике у низу, фотографије, објекте из околине и сл. Пажњу ученика треба усмерити на целину, затим на најважније појединости и на крају на мање важне појединости. Опажају се: облици, боје, односи, покрети, мимика и гестови, скривени детаљи и сл.

Вежбе у слушању почињу слушањем онога што говоре учитељи, други ученици, глумци и спикери. Слушани говор се коментарише да би се одредиле говорне карактеристике говорника. Слушање треба да буде повезано са мимиком и гестовима који прате оно што се говори. Обавезно инсистирати на подражавању правилног говора. Током слушања одвајати битно од небитног, неговати пажњу и концентрацију. Слушају се и звукови ономатопејског типа, шумови, артикулисани и неартикулисани звукови.

Аналитичка вежбања треба да буду занимљива и подстицајна јер су један од најважнијих предуслова за учење читања и писања. Не изводе се изоловано већ су повезана са вежбама слушања и посматрања. Уочава се позиција гласова у речи која је изговорена и позиција слова у речи која је написана. Када ученици савладају уочавање гласова и њихову позицију у речима, прелази се на растављање речи на гласове. За почетак се препоручују речи од два гласа, а затим од три, четири и више.

Синтетичка вежбања се организују упоредо са аналитичким. Речи које су већ растављене на гласове опет се сливају у целину. Почиње се од најлакших и иде ка све тежим. Ученици се на тај начин припремају за читање и разумевање прочитаног.

Вежбе у отклањању дијалекатских и жаргонских карактеристика говора се изводе полако и систематично. Учитељи посебну пажњу треба да обрате на изговор гласова ђ, ћ; џ, ч; ј, љ.

Моторичке вежбе за развијање руке, шаке и прстију се развијају кроз игру. Препоручује се везивање чворова од канапа, везивање пертли, закопчавање дугмића, низање перлица (могу се изводити и на часовима физичког васпитања). Графомоторичке вежбе су веома важне у припреми за писање. Свака графомоторичка вежба треба да се повеже са неким догађајем, вежбом слушања, посматрања, причања и сл. Такве вежбе, односно писање елемената слова, изводе се на различите начине, кроз цртеже, *рамове за слике* у простору предвиђеном за писање. Ученике треба подстицати да употпуне цртеж додајући своје елементе (корелација са ликовном културом). Вежбе писања линија изводити без подизања руке, из једног потеза. Ученике усмеравати на правилно држање оловке (графитне оловке, хемијске оловке, налив пера, фломастера). Употребу гумице треба свести на минимум, јер смањује одговорност ученика у писању. Пазити на правилно држање тела, удаљеност од стола, правилан положај тела у односу на сто и на угао писања. При писању учити ученике да не журе, да рука буде опуштена.

Учење читања и писања

Дидактичко-методичка организација наставе почетног читања и писања зависи од много фактора, а најважнији је онај који се односи на предзнања ученика. Учитељи бирају поступак који ће користити у настави почетног читања и писања – комбинацију монографског и групног поступка, групни или комплексни поступак.

Наставу почетног читања и писања треба изводити на више нивоа уз примену принципа индивидуализације. У сваком одељењу постоје ученици који знају да читају и они који само познају слова или не знају да читају. Садржаји, методе и облици рада треба да се прилагоде могућностима и потребама ученика.

У овом периоду ученици треба да вежбају читање одговарајућих текстова, правилно изговарају све гласове и правилно наглашавају речи и реченице. Треба обратити пажњу на индивидуалне способности ученика. Свако дете чита својим темпом и према својим способностима. Пожељно је често проверавати степен савладаности технике читања и разумевања прочитаног. При учењу читања могу се користити игре словима и речима, језичке игре (ребуси, испуњалке, укрштене речи). Ученици тако упознају нове садржаје, ситуације имају већу мотивисаност, а атмосфера је пријатна и опуштена. Подстицати ученике да свакодневно вежбају читање код куће. Сарађивати са родитељима ученика и пружити им неопходне информације везане за читање (мотивација деце, читање у свакодневним животним ситуацијама, удаљеност текста од очију је 30 центиметара и сл.).

Ученици уче да пишу појединачна штампана и писана слова, речи и реченице; цифре. Размак између штампаних слова у речима мора да буде равномеран. Код учења писаних слова посебну пажњу треба посветити графичком увезивању слова у речима. Слова треба да буду исте висине и дебљине, а размак између речи уједначен. Писање увежбавати кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина. Поред усвајања облика слова, смера писања самог слова, посебну пажњу треба обратити на просторну оријентацију у свесци. Појединачно писање слова се ограничава на један до два реда у свесци. Дневна оптерећеност писањем не треба да је дужа од 25 минута. Леворука деца пишу левом руком.

Усавршавање читања и писања

У овом периоду ученик треба да влада основном техником читања и писања. Усавршавање читања треба вежбати на текстовима који су кратки, динамични, интересантни и примерени узрасту ученика, као и на текстовима школске и домаће лектире. Посебну пажњу обратити на разумевање прочитаних речи, реченица и текстова. Редовним вежбањем ученици аутоматизују процес читања и писања.

КЊИЖЕВНОСТ

Препоручени садржаји из области *Књижевност* савладавају се током целе школске године, из буквара/почетнице и уз помоћ читанке као основних наставних средстава, тако што учитељ планира њихову реализацију у складу са индивидуалним карактеристикама ученика и укупним могућностима колектива, руководећи се исходима учења.

Приликом оспособљавања ученика да уз помоћ учитеља разумеју текстове из школске лектире, али и популарне, информативне текстове из часописа за децу, енциклопедија и сл. важно је настојати да се уоче догађаји, просторни и временски односи и битне појединости у описима бића и природе. Како се текстови из школске лектире користе за усавршавање читања и писања и увођење ученика у основне појмове о књижевности, тако се ученици подстичу да уоче ликове у књижевном делу, њихове особине и поступке; њихова емоционална стања (радосно, тужно, смешно) и да разликују појмове добра и зла.

У прописаним текстовима из школске лектире понуђен је избор, односно опредељивање учитеља да у неким случајевима изабере између два, односно три дела (нпр. бира се једна народна прича – *Деда и репа* или *Голуб и пчела,* бира се једна од три понуђене песме Гвида Тартаље, а од Љубивоја Ршумовића обавезно је обрадити песму *Ау што је школа згодна*, а поред ње бира се још једна од две које су понуђене – *Дете* или *Деца су украс света*, итд.).

Први пут се уводи читање текста у наставцима, на примеру *Лежеве кућице* Бранка Ћопића. То подразумева да учитељ, према плану који сам осмисли и одговарајућом динамиком, чита део по део Ћопићевог текста и разговара са ученицима о прочитаном на неколико планираних часова мотивишући их да дело прочитају и сами.

Пошто су текстови предвиђени програмом једноставни, кратки и засновани на хронолошком низању догађаја, ученик треба да одреди *где се* и *када* дешава радња и да разуме узрочно-последични распоред догађаја, односно шта се у фабулативном тексту десило прво, а шта следеће, шта је претходило неком догађају а шта из њега следи.

Ученик треба да уочи формалну различитост поезије, прозе и драмског текста (разликовање стиха од прозног и драмског текста писаног по улогама) и њихове основне генолошке карактеристике (нпр. одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова или низање догађаја у епском и драмском делу), али не на нивоу дефинисања генолошких појмова. Ученик треба да разликује песму (и шаљиву песму – по тону певања) од приче (басне) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова. Детаљније терминолошко одређивање уводи се поступно у старијим разредима.

Ученик треба да буде у стању да разуме пренесено значење загонетке без формулисања у њој постојећих стилских поступака; да препознаје жанр басне као приче са пренесеним значењем (без увођења појма алегорије), да буде упознат са постојањем народне и ауторске басне (које могу бити у стиху или у прози), да у баснама ликови могу бити не само животиње, већ и биљке, предмети, антропоморфизована бића (Срећа, Нада) или људи и, коначно, да буде у стању да разуме њено пренесено значење и издвоји њену поуку. Пошто се у овом узрасту интегрални текст басне неретко адаптира, скраћује, у исходима нису наведени структурни жанровски елементи басне (фабула и поука), поготово што поука у народној басни и код неких аутора није издвојена (а наравоученија Доситеја Обрадовића су у неким адаптацијама скраћена или изостављена).

Ученици се оспособљавају да уоче непознате и мање познате речи у тексту и да питају учитеља за њихово објашњење како би што боље разумели значење текста. Вођени питањима (*ко?, шта?, где?, када?, зашто?*) о прочитаном садржају, ученици се оспособљавају да као одговоре формулишу: реченице, одељке, краће текстовне целине, зависно од индивидуалних способности. Током обраде књижевних текстова ученици стичу прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да своје ставове и искажу.

Приликом читања лирских песама ученици поступно уче да препознају и доживе мелодичност песама и да их изражајно читају и рецитују (по избору). Успостављање разлике између дела у стиху и дела у прози не врши се на теоријском нивоу.

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ, драмска игра, луткрска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила понашања у позоришту у оквиру васпитног деловања школе. Уз активно слушање, а потом и самостално читање једноставних књижевних и осталих типова текстова ученици се оспособљавају да садржаје доводе у везу са илустрацијама које прате књижевни, популарни и информативни текст.

Од првог разреда садржајима програма се сугерише систематично и поступно усвајање књижевних појмова, а учитељима се препоручује да континуирано уводе нове речи у речнички фонд ученика, како би се он обогатио. Усвајање књижевних појмова не подразумева учење њихових дефиниција, већ њихово именовање и описно образлагање појма, уочавање његове улоге у књижевноуметничком тексту.

Стицању читалачких навика доприноси поновно враћање домаће лектире у школске програме. У првом разреду часови домаће лектире реализују се у другом полугодишту. У намери да се ученици од првог разреда навикавају на читање лектире у обавезном и слободном избору, успоставља се сарадња са школским библиотекаром, а неколико часова се током године може реализовати у школској библиотеци.

Вештина читања и разумевања прочитаног стиче се и у оквиру *Језичке културе* и при обради књижевноуметничких текстова. Ученици се подстичу да читају текстове у сликовницама (на пример, басне, бајке и приче).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на језичка правила и граматичке норме већ и на њихову функцију. На пример, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре) већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција.

У оквиру вежби слушања, говорења, читања и писања ученици запажају језичке појаве без њиховог именовања. Тако се поставља основа за проширивање језичких садржаја у старијим разредима.

Потребно је указивати на разликовну функцију гласа у оквиру речи (нпр. *ђак, џак*). Тако се посредно скреће пажња на важност правилног писања слова, односно правилног изговарања гласова.

Елементарне основе из морфологије ученици стичу уочавајући реч као језичку јединицу између гласа и реченице. Речи увек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице. У писању треба скренути пажњу на то да је реч одвојена белинама са обе стране, а у говору учитељ треба да нагласи правилан акценат неке речи (уколико је ученици погрешно изговарају).

Реченице треба уочавати, кад год је то могуће, у оквиру текста. У писању посебно треба скренути пажњу на то да реченице почињу великим словом и завршавају се тачком, знаком питања или знаком узвика (на овај начин се повезују граматика и правопис). Када се реченица изговара, ученицима се скреће пажња на њену интонацију, нарочито ако се ради о питању.

Вежбе за усвајање и утврђивање знања из граматике до нивоа његове практичне примене у новим говорним ситуацијама проистичу из програмских захтева, али су у великој мери условљене конкретном ситуацијом у одељењу – говорним одступањима од књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вежбања у настави језика мора одређивати на основу систематског праћења говора и писања ученика.

Правопис

Правописна правила ученици треба да савладају путем систематских вежбања (елементарних и сложених). Ова вежбања треба да буду што разноврснија и треба их организовати што чешће.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област *Језичка култура* обухвата развијање основне писмености ученика, односно усавршавање говорења, слушања, читања и писања. Ове четири програмске подобласти усмерене су на неговање културе говора, писменог изражавања, богаћење речника и, у ширем смислу, на развијање комуникативних способности ученика. Наставни рад у области *Језичка култура* реализује се у прожимању са другим областима предмета, као и кроз самосталне наставне јединице.

Говорење ученика развија се у разговору у којем их учитељ усмерава да усавршавају своју комуникацију. У вођеном разговору о књижевном тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Слободни, односно друштвени разговор, основа је свакодневне комуникације и зато је потребно ученике усмеравати како да учтиво започну разговор, размењују информације и користе основне форме учтивости. У току разговора могу се издвајати ситуациони говорни предлошци који се користе у свакодневним комуникативним ситуацијама. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног школског живота. У току сваког разговора ученици се подстичу да говоре, односно да износе информације, своја мишљења, именују осећања, уз одабир одговарајућих речи.

Препоручени облици усменог изражавања јесу причање, препричавање и описивање. То су садржаји програма, односно садржаји учења. Ученик се постепено уводи у усмено изражавање и учи како да преприча текст, како да прича или како да описује. Изражавање се реализује кроз говорне вежбе уз помоћ датог или заједничког плана. План помаже ученицима да осмисле садржину говора, али не треба спутавати оне који могу да говоре самостално са индивидуалним планом, па и без њега. Усмено се препричава краћи текст, део позоришне представе или филма. Препоручене врсте причања су: причање о слици или по низу слика (прича у сликама), причање о доживљајима и догађајима. Описују се годишња доба, биљке и животиње, најбољи друг или другарица, чланови породице, кућни љубимци и сл. Ученици се упућују на правилно говорно изражавање.

Учење напамет и говорење одабраних текстова или њихових кратких одломака усмерено је на богаћење речника и правилан говор. Говоре се напамет научене одабране песме, уз увођење ученика у правила рецитовања. Такође, могу се напамет научити и говорити кратки одломци из прича и делови драмског текста (лице). Циљ ове врсте говорења је изражајни говор, а не само меморисање текста. Зато треба пажљиво одабрати шта ће деца учити напамет, а неки од критеријума су уметничка вредност текста и његова прилагођеност узрасту. Сценски се изводе драмски текстови из школске лектире и драматизовани текстови. Сценске игре најбоље је реализовати на основу књижевних дела која су погодна за сценску импровизацију.

Богаћење речника у функцији јасног изражавања реализује се кроз коришћење адекватних речи у говору, усвајање и коришћење нових речи, као и проширивање опсега значења у оквиру једне речи. Нове речи се усвајају из правилног говора и из књижевних и некњижевних текстова. Ученици се упућују да из свог активног речника, уз активирање пасивног, користе речи које што прецизније преносе жељену информацију, али и да речима могу говор учинити лепшим.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке игре. Врсте игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са непослушном лутком, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Такође, могу се одабрати и преметаљке, ребуси, палиндроми, уланчавање, допуњалке, једноставне укрштене речи.

Слушање је важна активност у комуникацији. Ученици се у разговору упућују да пажљиво и културно слушају саговорнике. У наставном контексту ученици слушају шта други говоре и то потврђују репродуковањем или парафразирањем слушне поруке, као и поступањем по молбама и усменим инструкцијама одраслих и вршњака. Пажљиво слушање практикује се и у симулираним ситуацијама (разговорне и ситуационе игре). Ученици слушају читање учитеља, вршњака, спикера.

Запис по слушању подразумева диктат, којим се вежба и писање. Међутим, први корак у реализацији диктата је слушање и уочавање границе између речи и реченица у зависности од интонације, чиме се развија језичко повезивање изговорене и записане речи.

Игре за развијање слушне пажње изводе се у наставном контексту: пажљиво слушање са задатком, на пример, *Препознај ко говори*, *Слушај како говорим* (тихо, брзо), *Чујем глас т...*

Писање и читање се увежбавају у настави почетног читања и писања, а затим у областима *Књижевност*, *Језик* и *Језичка култура*. У садржајима програма из области *Језичка култура* дати су основни елементи који се односе на писменост ученика, с тим да се они не могу посматрати изоловано, већ у садејству са исходима и препорученим садржајима у свим областима предмета. Дакле, читање и писање се не уче посебно у оквиру наставних области, већ кроз све наставне садржаје.

У првом разреду ученици пишу реченице и краће текстуалне целине. Посебно се води рачуна о индивидуалном приступу ученику, што подразумева подстицање према способностима и могућностима у писању. Ако дете има тешкоћа у писању, потребно је пажљиво и постепено га уводити у писање, док дете које напредује треба подстицати адекватним захтевима. Ученици писмено одговарају на једноставна питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, као и на питања о књижевном и некњижевном тексту. Осим тога, ученици самостално осмишљавају и пишу реченице о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама. Такође, записују наслов слике или наслове слика у низу и реченице на основу слике или низа слика (прича у сликама).

Ученици се оспособљавају да запишу краћу писану поруку којом преносе информације и која има практичну намену. Ове поруке немају класичну форму, већ служе за свакодневне намене, на пример, информације о школским обавезама (информације о ваннаставним активностима, списак школског прибора, потребног материјала за школске предмете).

Учење самосталног писања текста почиње спајањем више реченица у целину. Ученици пишу о свом искуству, о доживљају, о слици или по низу слика (прича у сликама). Према својим способностима ученик ће написати две, три повезане реченице или краћи текст.

У писању се примењују научена правописна правила која се уче у оквиру области *Језик*. Потребно је да се правопис у писању доследно примењује од почетног читања и писања. Ученици се упућују да бирају адекватне речи и да их употребљавају нове док пишу.

Читање се увежбава на делима школске и домаће лектире, и на другим књижевним и некњижевним текстовима. Посебна пажња треба да је усмерена на читање информативних текстова, према интересовањима ученика и у друштвеном контексту, према препорученим садржајима програма. Потребно је практиковати следеће врсте читања: гласно читање (целог текста, штафетно, флексибилно, драмског текста по улогама); тихо читање (*у себи*). Разумевање текста показује се помоћу подстицаја или питања и исказивањем теме/поенте текста (у складу са предзнањем), као и представљањем кључних делова текста сликом (илустрација текста). Информације у тексту проналазе се вођено (одговарањем на репродуктивна питања *ко?, где?, како?, када?*) и самостално, без детаљно датих упутстава.

Назив предмета **СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК**

ПРОГРАМ А
ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА НЕСЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ У ХОМОГЕНИМ СРЕДИНАМА
(основни ниво стандарда)

Циљ	**Циљ** учења *српског као нематерњег језика* јесте оспособљавање ученика да се служи српским језиком на основном нивоу у усменој и писаној комуникацији ради каснијег успешног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и уважавање српске културе и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва.
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

– разуме и вербално користи предвиђени лексички фонд; – именује предмете и бића из блиског окружења; – искаже радњу која се дешава у моменту говорења; – разуме основне просторне односе;	ЈЕЗИК	Око 150 пунозначних и помоћних речи; Презент глагола у 1, 2. и 3. лицу једнине (потврдни и одрични облик); Проста реченица са именским делом предиката; Личне заменице 1, 2. и 3. лица једнине у функцији субјекта; Проста реченица са глаголским предикатом; Именице у локативу једнине са предлозима *у* и *на* уз глагол *јесам* – на нивоу разумевања;	
– разуме садржај кратке литерарне форме; – напамет казује кратке песме (и пригодне, адаптиране дијалоге); – илуструје текст који му је прочитан, истичући неке од мотива (уз помоћ аудитивних и визуелних средстава);	КЊИЖЕВНОСТ	Дечије разбрајалице и игре: „Ринге, ринге раја" „Еци, пеци, пец" „1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, изашао бели месец" „Данас нам је диван дан" (рођенданска песма) Душко Трифуновић: „Воће" (одломак), или: „Крушка, јабука, шљива" (непознати аутор – песма која се пева) Љубивоје Ршумовић: „Слон" „Деда Мразе" („Преко брда, преко брега..." – непознат аутор)	
– разуме полако и јасно изговорена једноставна питања која се односе на личну идентификацију и идентификацију предмета и особа из непосредног окружења; – постави једноставно питање (Ко је ово/то?, Шта је ово/то?) или одговори на њега; – адекватно користи основне изразе за поздрављање; – представи се и тражи исту информацију од саговорника.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**Основни садржаји тематских области:**	**Препоручена лексика**
		I. Лично представљање: основне информације о себи – име и презиме	звати се
		II. Породица: чланови уже породице	мама, тата, дечак, девојчица, брат, сестра, баба, деда, породица
		III. Живот у кући: кућа/стан, основне просторије, основни намештај, рођендан	кућа, соба, кухиња, купатило, врата, прозор, спавати, сто, ормар, кревет, велик, мали, гледати, кувати, рођендан, торта, славити, срећан, изволи, хвала, година
		IV. Храна и пиће: основне намирнице	вода, хлеб, млеко, месо, јаје, јести, пити, сок, чоколада, јабука, банана, поморанџа
		V. Одећа и обућа: основни одевни предмети и обућа	мајица, панталоне, сукња, хаљина, ципеле, патике, чарапе

		VI. Образовање: учионица, основни школски прибор	школа, ученик, ученица, учионица, час, учитељ, учитељица, деца, друг, другарица, ићи, стајати, седети, учити, читати, писати, цртати, певати, бојити, торба, књига, свеска, оловка, бојица, гумица, резач, табла, креда, клупа, столица
		VII. Природа: доба дана, биљке и животиње (типични примери из окружења)	ноћ, месец, сунце, пас, мачка, птица, риба, цвет, дрво, трава, леп
		VIII. Спорт и игре: игра, играчке	играти се, трчати, лопта, лутка, аутомобил
		IX. Насеља, саобраћај и јавни објекти: село, град	село, град, улица, парк, радити
		X. Нетематизована лексика: дани у недељи, бројеви до 10, основне боје, помоћни глагол, личне заменице, показне заменице, предлози, везници, прилози, упитне речи, речце	понедељак, уторак, среда, четвртак, петак, субота, недеља; један, два, три, четири, пет, шест, седам, осам, девет, десет; жута, плава, црвена, зелена, црна, бела; сам, си, је; ја, ти, он, она; ово, то; у, на; и; ту, сада; ко, шта, како (се зовеш), где; ли, да, не
		XI. Комуникативни модели: поздрављање, представљање	здраво, довиђења, добар дан

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор

ПРОГРАМ Б

ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ У ВИШЕНАЦИОНАЛНИМ СРЕДИНАМА
(средњи – напредни ниво стандарда)

Циљ **Циљ** учења *српског као нематерњег језика* јесте оспособљавање ученика да води усмену и писану комуникацију са говорницима српског као матерњег језика ради каснијег пуног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и упознавање српске културне баштине и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва.

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **72 часа**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разуме и вербално користи предвиђени лексички фонд; – именује бића и предмете из блиског окружења и припише им типичне особине; – искаже радњу која се дешава у моменту говорења; – састави реченице са правим објектом; – искаже основне просторне односе;	ЈЕЗИК	200–250 пунозначних и помоћних речи; Проста реченица са глаголским предикатом; Проста реченица са именицом и придевом у именском делу предиката; Презент глагола у оба броја и сва три лица; Именица у акузативу у функцији правог објекта (оба броја); Именице у акузативу са предлозима *у* и *на* са глаголом *ићи*; Именице у локативу са предлозима *у* и *на*; Личне заменице сва три лица и оба броја у функцији субјекта;
– разуме кратке песме и одабране одломке прозних текстова уз помоћ разноврсних наставних средстава; – напамет казује песме и пригодне кратке дијалоге из одабраних прозних текстова; – илуструје текст који му је прочитан, истичући неке од мотива (уз помоћ аудио и визуелних средстава); – уочава мелодију речи које се римују; – повезује илустрације уз текст или пригодни анимирани филм са текстом који слуша;	КЊИЖЕВНОСТ	Дечије разбрајалице и игре: „Крушка, јабука, шљива" „1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, изашао бели месец"; Ранко Симовић: „Где се сунце ноћу скрива" „Деда Мразе" („Преко брда, преко брега..." – непознат аутор) Јован Јовановић Змај: „Ево нам рода долеће" Драган Лукић: „Лутка без главе" Љубивоје Ршумовић: „Ау, што је школа згодна"
– разуме једноставна питања која се односе на личну идентификацију и идентификацију предмета и особа из непосредног окружења; – представи себе и особе из свог окружења и тражи исте информације од саговорника; – користи основне изразе за поздрављање и захваљивање у складу са ситуацијом; – учествује у кратком дијалогу са вршњацима и породицом на познату тему.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**Основни садржаји тематских области:** **I. Лично представљање:** основне информације о себи – име и презиме, адреса **II. Породица и људи у окружењу:** чланови уже породице **III. Живот у кући:** кућа/стан, просторије, намештај, двориште, рођендан **IV. Храна и пиће:** основне намирнице **V. Одећа и обућа:** основни одевни предмети и обућа **VI. Образовање:** просторије у школи (учионица), школски намештај, школски прибор **VII. Природа:** доба дана, биљке и животиње (типични представници) **VIII. Спорт и игре:** игра и играчке **IX. Насеља, саобраћај и јавни објекти:** село и град **X. Нетематизована лексика:** дани у недељи, бројеви до 10, основне боје, личне заменице, показне заменице, предлози, везници, прилози, упитне речи, речце **XI. Комуникативни модели:** поздрављање, представљање

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет *српски као нематерњи језик* похађају ученици који наставу слушају на неком од језика националних мањина. Међу тим ученицима постоје изразите разлике у степену овладаности српским језиком приликом поласка у школу и у темпу и обиму којим могу напредовати током школовања. Ова разлика условљена је различитим матерњим језицима од којих су једни блиски српском језику (разлике међу њима су такве да не морају ометати комуникацију), док су други структурно толико различити да, без елементарног познавања једног од њих, комуникација међу говорницима није остварива. Осим тога, на ниво којим ученици реално могу овладати српским језиком утиче и средина у којој живе (претежно хомогена или хетерогена средина).

Имајући ово у виду, за предмет *српски као нематерњи језик* сачињена су два програма.

Према постављеном циљу, очекиваним исходима и датим садржајима, први програм (А) примерен је ученицима чији се матерњи језици изразито разликују од српског, који живе у претежно језички хомогеним срединама и имају мало контаката са српским језиком, а у школу полазе готово без икаквог предзнања српског језика.

Други програм (Б) предвиђен је за ученике који живе у језички мешовитим срединама, који могу брже и у већем обиму да савладавају српски језик, односно да, у складу с узрастом, достигну виши ниво владања српским језиком.

Оба програма за предмет *српски као нематерњи језик* садрже три области: Језик, Књижевност и Језичку културу. Оне су функционално повезане, прожимају се и међусобно допуњују. Стога их треба разумети као делове комплексне целине који доприносе остваривању исхода овог предмета, сваки са својим специфичностима.

Наставник је обавезан да се упозна са исходима и програмским садржајима првог циклуса образовања или претходних разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и могућности ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој глобални план рада, на основу кога ће касније развијати своје оперативне планове.Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише пирамиду исхода на три нивоа: оне које би сви ученици требало да достигну, оне које би већина ученика требало да достигне и оне које би требало само неки ученици да достигну.

На овај начин постиже се индиректна веза са стандардима на три нивоа постигнућа ученика. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена, више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно да наставник приступи уџбенику као једном од наставних средстава које је пожељно богатити и проширивати додатним, самостално израђеним наставним материјалима. Поред уџбеника, као једног од извора информација, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЈЕЗИК

Област **Језик** обухвата лексику и граматичке моделе српског језика. У садржајима и исходима ове области налазе се оквирни број речи и граматички елементи којима ученик треба да овлада у сваком разреду. У овој области програма тежиште је на постепеном усвајању система српског језика почев од 1. разреда. Језик почиње да се усваја помоћу минималног броја речи употребљених у основним реченичним моделима с јасним комуникативним контекстом. Односно, речи и њихови облици не усвајају се изоловано, већ у реченичном, односно комуникативном контексту. За продуктивну употребу језика нефункционално је ванконтекстуално учење парадигми (учење самих облика речи).

Усвајање граматике српског језика у почетним фазама на млађем узрасту претежно је несвесно – у разноврсним активностима ученици слушају исказе на српском језику, понављају их и комбинују у одговарајућим познатим и блиским контекстима. У наредним фазама наставник помаже ученицима да уоче језичка правила и почну да их примењују.

Да би ученик овладао одређеним фондом речи и граматичким елементима, неопходно је да их разуме и дуготрајно увежбава. На тај начин стварају се предуслови да их примени у одговарајућој комуникативној ситуацији. Формално познавање граматичких правила не подразумева и способност њихове примене, те је такво знање корисно само уколико помаже бољем разумевању неких правилности система. Односно, савладавање граматичких правила није само себи циљ. Објашњење граматичких правила, уколико наставник процени да је корисно, треба да буде усклађено с узрастом ученика, његовим когнитивним способностима, предзнањима у матерњем језику и сведено на кључне информације неопходне за примену. Учениково познавање граматичких правила процењује се и оцењује на основу употребе у контексту, без инсистирања на њиховом експлицитном опису.

На нижем нивоу владања језиком (средине у којима се реализује А програм) важно је да се код ученика развије способност разумевања и конструисања исказа који садрже елементе одређене програмом. Притом је у продукцији (састављању и казивању исказа) на овом нивоу битно да значење поруке буде разумљиво, док се граматичка исправност постиже постепено. На том нивоу очекују се типичне грешке изазване интерференцијом и недовољном савладаношћу материје. Грешке нису само знак непознавања градива, већ су управо показатељ да је ученик спреман да се упусти у комуникацију, што наставник треба да подстиче. То не значи да грешке уопште не треба исправљати. Наставник одлучује о томе када ће, на који начин и које грешке исправљати, водећи рачуна истовремено и томе да ученика мотивише за комуникацију и о томе да се грешке постепено редукују.

Управо су часови из области Језик погодни за усмерено, циљано усвајање појединих сегмената, граматичких елемената српског језика. Током ових часова препоручује се динамичко смењивање различитих активности: различити типови вежби слушања, провера разумевања слушаног, понављање, граматичко и лексичко варирање модела, допуњавање, преобликовање потврдних у упитне и негиране форме и сл.

Реализција наставе *српског као нематерњег језика* према Б програму подразумева одређено владање српским језиком од почетка школовања, односно могућност бржег напредовања у току школовања. У таквим околностима очекује се мања заступљеност грешака и њихово брже исправљање. Примена Б програма подразумева овладаност садржајима А програма и подизање језичке компетенције на виши ниво, те је настава језика у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим стандардним српским језиком у складу с језичким и ванјезичким контекстом.

Будући да ученици који похађају наставу *српског као нематерњег језика,* похађају и наставу матерњег језика, сврсисходно је у одговарајућим приликама користити трансфер знања стечених на матерњем језику и о матерњем језику. Настава *српског као нематерњег* језика треба да буде у корелацији с наставом матерњег језика.

Језичка грађа се из разреда у разред постепено проширује и усложњава, она је кумулативна и надовезује се на претходну. Увођење новог елемента подразумева овладаност претходним, што значи да се нова грађа ослања на претходну која се континуирано увежбава. Следећи примери краћих текстова илуструју примену

језичке материје поштујући поступност и увођење нових језичких садржаја у сваком разреду у А програму:[1]

1. разред (презент глагола у 1, 2. и 3. лицу једнине (потврдни и одрични облик); проста реченица с именским делом предиката; личне заменице 1, 2. и 3. лица једнине у функцији субјекта; проста реченица с глаголским предикатом; именице у локативу једнине с предлозима *у* и *на* уз глагол *јесам*): *Здраво! Ја се зовем Марија. Ја сам у школи. Ово је учионица. Ученик је у учионици. Он црта. То је учитељица. Она седи на столици.*

2. разред (проста реченица с придевом у именском делу предиката; акузатив именица без предлога; локатив с предлозима *у* и *на*; акузатив с предлозима *у* и *на* са глаголом *ићи*; презент глагола за сва три лица и оба броја; личне заменице 1, 2. и 3. лица множине у функцији субјекта; присвојне заменице за 1. и 2. лице једнине сва три рода у функцији атрибута и именског дела предиката): *Ово је моја школа. Ми смо ученици. Идемо у школу. Имамо торбе. Торбе су велике. Дечаци се играју у дворишту. Они имају лопту. Они воле фудбал.*

3. разред (перфекат глагола (сва три лица и оба броја); присвојне заменице за треће лице једнине сва три рода; прилози *сада, данас* и *јуче*): *Марија данас слави рођендан. Ово је њена мама. Она је јуче правила торту. Ово је њен тата. Тата је правио сендвиче. Дошли су гости. Марија је весела.*

4. разред (футур I глагола (сва три лица и оба броја); императив (2. лице једнине и множине најфреквентнијих глагола); именица у дативу у функцији неправог објекта уз глаголе давања и говорења; присвојне заменице за сва три лица једнине и множине –слагање с именицом у једнини; прилози *сутра*, *ујутру*, *увече*; узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; фреквентни прилози за начин (*брзо*, *полако*, *лепо)*; творба именица са значењем вршиоца радње, имаоца занимања изведених суфиксима: *-ар*, *-ац*, *-ач*; именице које означавају женску особу изведене суфиксима: *-ица*; *-ка*): *Мој разред ће сутра ујутру ићи на излет. Ја ћу устати у седам сати. Направићу сендвич. Учитељица је рекла ученицима: „Понесите воду јер ће бити топло". Брзо ћу се спаковати. Возач Иван ће возити аутобус.*

5. разред (узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; одредбе за начин исказане фреквентним начинским прилозима; сложени глаголски предикат с модалним глаголима: *требати*, *морати*, *моћи*, *смети*, *желети*; именице у генитиву с предлозима *испред*, *иза*, *изнад*, *испод*, *поред* у функцији одредбе за место; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; творба именица којима се означавају називи спортиста; творба прилога од придева): *Ја желим да играм кошарку. Треба много тренирати. Једног дана бићу кошаркаш. Поред моје куће је кошаркашки клуб. Уписују нове чланове. Моја старија сестра тренира пливање. Она је добра пливачица и вредно тренира.*

6. разред (именице у генитиву с предлозима *од* и *до* у функцији одредби за место и време; прилози *рано*, *касно*, *увек*, *никад*, *понекад, често*, *ретко*, *цео* (дан), *дуго*, *зими*, *лети*; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; именица у инструменталу са значењем средства и друштва; компаратив и суперлатив придева и прилога; присвојни придеви на *-ов*/*ев*, *-ин* (у номинативу); називи земаља и регија изведени суфиксима: *-ија*, *-ска*): *Имам дванаест година и идем у шести разред. Волим модерну музику. Свирам гитару од четвртог разреда. У јуну ћу ићи на такмичење у Италију. Имам добре другове и другарице. С њима идем у школу аутобусом јер је школа далеко. Увек се добро забављамо. Лети често идемо на базен бициклима. Мој најбољи друг се зове Марко. Он је нижи од мене и бољи је ученик јер више учи. Маркова сестра се зове Мирјана.*

7. разред (именице у генитиву с предлозима *са*, *из*, *око*, *између* у функцији одредбе за место; именице у генитиву с предлозима *пре* и *после* у функцији одредбе за време; локатив у функцији неправог објекта уз глаголе говорења и мишљења; именичке, бројне и прилошке синтагме са значењем количине; конгруенција атрибута и именице у дативу, инструменталу и локативу; најфреквентније збирне именице са суфиксом *-је*; творба именица за означавање места (простора и просторија) на којем се врши радња: *-иште*/*-лиште*, *-оница*); творба именица са значењем етника (примери из окружења): *Моја породица живи у кући. Око куће имамо цвеће. Наш сусед је Мађар. Између наше и његове куће налази се мало игралиште. С друговима често идем тамо после школе. Понекад купимо флашу сока и неколико кесица семенки, седимо на дрвеним клупама и разговарамо о новим филмовима, строгим наставницима, музици и разним другим стварима. Прошле недеље смо помагали нашем старом суседу да поправи љуљашке и клацкалице. Тако ће и млађој деци бити лепше.*

8. разред (зависне реченице: временска (с везником *кад*), намерна (с предикатом у презенту), изрична (с везником *да*) и односна (са заменицом *који* у функцији субјекта); творба придева суфиксима *-ски* и *-(и)ји*): *Јуче сам имала много домаћих задатака. Кад сам их завршила, укључила сам телевизор. После пола сата у собу је ушао мој брат и променио канал. Хтео је да гледа утакмицу. Рекла сам му да ја желим да гледам омиљену серију која почиње за пет минута. Он је рекао да је утакмица веома важна, јер играју српска и мађарска репрезентација. Нисмо хтели да се свађамо. Договорили смо се да он иде у дневну собу и тамо гледа утакмицу.*

КЊИЖЕВНОСТ

Програм А предмета *српски као нематерњи језик* намењен је хомогеној средини, ученицима који веома ретко имају контаката са говорницима чији је матерњи језик српски. Познавање језика је на основном (елементарном) нивоу, комуникација на српском језику се тешко остварује, граматички модели су неувежбани пошто ученици немају прилике да користе српски језик, њихов речник не садржи велики број речи, речи веома лако из активног фонда прелазе у пасивни и буду заборављене, лексика се усваја спорије него код ученика хетерогене средине, интерференцијске грешке се често појављују у толиком обиму да ометају разумевање реченице; из ових разлога би акценат требало да буде на лексици и језичким обрасцима (моделима) који ће им обезбедити темељ за једноставну комуникацију на српском језику.

У сваком разреду ученицима је понуђено више текстова од броја који је обавезујући. Основни критеријум за избор текстова је ниво познавања језика. Поред одабраних текстова, обрађују се и текстови по слободном избору, при чему се води рачуна о нивоу познавања језика и интересовањима ученика. Уз оригиналне књижевне текстове планирана је и обрада конструисаних текстова који треба да буду у функцији обогаћивања лексике неопходне за свакодневну комуникацију на основном нивоу. Предлаже се да наставник планира најмање три часа за обраду једног текста кроз теме. Песме које се певају не захтевају обавезно обраду, граматичка и лексичка објашњења језичких појава.

Област наставног програма Књижевност доприноси постизању комуникативне функције језика. Основна функција књижевноуметничких текстова, односно адаптација, поред оспособљавања ученика за комуникативну употребу језика, јесте и упознавање ученика са културом, историјом и традицијом српског народа, као и с књижевним делима значајним за српску књижевност.

Функције адаптираног књижевног текста у А програму:

– усвајање лексике одређеног тематског круга потребне за свакодневну комуникацију;

– читање, односно слушање текста у функцији увежбавања разумевања писаног и говорног језика – увежбава се читање у себи и читање са разумевањем;

– задаци у вези са текстом развијају умење разумевања текста, увежбава се вештина писања, састављање и писање реченица које садрже познату лексику уз увежбавање основних језичких образаца, као и развијање способности састављања реченица говорног језика (приликом писаних и говорних вежби толеришу се интерференцијске грешке које не ометају разумевање реченице);

– одговори на питања (усмено и писмено) помажу ученику да развије механизме састављања реченица на српском језику, односно излагање на српском језику уз видно присуство интерференцијских грешака – упутно је да наставник врши корекције указујући на правилне облике;

1 У загради су наведени садржаји области Језик за сваки разред.

– репродукција текста или препричавање развијају способност употребе језика – ученик треба да се изрази користећи више реченица, да формира и развија говорне способности.

Књижевноуметнички, адаптирани и конструисани текстови погодни су за тумачење, при чему се узимају у обзир узраст и предзнања ученика. Текстови су уједно и полазна основа за увежбавање нових речи и израза, језичких модела, читања, писања, говора; стога три часа намењена једном тексту представљају истовремено и обраду и увежбавање градива.

Рад на тексту обухвата:

1. Семантизацију непознатих речи: семантизација може да се изведе помоћу синонима који су познати ученицима, визуелним приказивањем речи, постављањем речи у контрастне парове (*мали-велики*), описивањем речи једноставним реченицама. Наставник мора да води рачуна да реченица којом описује непознату реч садржи ученицима познате речи. Превод је оправдан само у случају када не постоје друга средства за објашњење значења речи. Препоручује се употреба речника на часу.

2. Слушање или читање текста: саветује се да наставник први пут прочита текст – на овај начин ученици чују правилан изговор речи, пошто ученици хомогене средине ретко имају прилике да чују српски језик, наставниково гласно читање је од изузетне важности. Препоручује се употреба аудио-визуелних средстава. Захтеви који се у програму тичу учења одломака из поезије и прозе напамет подстичу усвајање модела говорења, као и интонацију речи и реченица.

Драматизација текстова везује се и за јавни наступ, али и за разговор о књижевном делу пошто представља вид његове интерпретације. Саживљавањем са ликовима дела, ученици могу испољити осећања која препознају у понашању јунака и о којима закључују.

3. Контекстуализација нове лексике: неопходно је да ученици нове речи поставе у реченични контекст како би се лексика увежбавала паралелно са конструисањем реченица. Реченице треба да буду једноставне да би се избегао велики број грешака које неминовно настају у сложенијим конструкцијама. Уколико реченица садржи превише грешака, постаје неразумљива слушаоцу. Контекстуализација нових речи је битан елеменат функционалне употребе језика пошто наводи ученика да саставља реченице и активира речнички фонд и језичке моделе.

4. Питања у вези с текстом (у писаној форми и усмено): процес разумевања текста има више етапа. Тек када се нова лексика усвоји и примени у реченицама може да се пређе на ниво разумевања текста. Ниво на којем је ученик разумео текст може да се утврди постављањем питања у вези с текстом. Питања треба да се заснивају на лексици коју су раније усвојили уз употребу нових речи обрађених у тексту. Упутно је да питања буду кратка (*Шта је у Весниној торби?* – текст *Весна и торба*). Корисно је да део питања буде у писаној, а део у говорној форми. Значајно је да се примарно увежбава говор, а затим и писање.

5. Питања поводом текста (у писаној форми и усмено): ученици увежбавају и остварују комуникацију на српском језику засновану на познатој лексици, уз толерисање грешака које не ометају разумевање. Питања треба да буду у складу с лексичким фондом којим ученици располажу (на пример: *Ко је јунак приче?*; *Где се одиграва радња?*; *Како изгледа јунак приче?*; *Шта осећа девојчица у песми?*). Ово је следећи ниво у процесу усвајања језичких вештина чији је циљ навођење ученика да остваре комуникацију на српском језику. Овај циљ је често веома тешко постићи код ученика хомогене средине, али је неопходно навести ученика да усмено, а потом и у писаној форми употреби одређене речи или изразе на српском језику.

6. Разговор о тексту: у складу са лексиком којом ученици располажу разговор се заснива на препознавању главних ликова, активностима које се везују уз њих, на истицању особина ликова из текста. Као део процеса увођења ученика у употребу језика упутно је да се ученици, према моделима из текстова подстичу да састављају реченице потребне у говорним ситуацијама. На пример, драматизација текста *Весна и торба – Весна*: Моја торба је стара. *Оловка*: Шта радиш, Весна? Зашто стављаш пуно ствари у торбу? У торби нема места. *Тата*: Весна, треба да купим нову торбу. *Весна*: Тата, молим те, купи ми нову торбу. Ученици се подстичу да поводом текста закључују о идејама препознатим у тексту (Шта текст казује о Весниним особинама?).

Приликом обраде поезије не инсистира се на књижевној теорији, већ на доживљају лирске песме. Подстицање ученика да разуме мотиве, песничке слике и језичкостилска изражајна средства доводи се у везу са илустровањем значајних појединости, као и с увежбавањем интонације стиха и уочавањем риме у песми.

7. Компаративни приступ: наставник планира укључивање текстова матерњег језика који се пореде са предложеним делима српске књижевности (уколико је то могуће) и са примерима везаним за филм, позоришну представу, различите аудио-визуелне записе; у обраду књижевног дела укључује и садржаје из ликовне и музичке културе, стрип и различите врсте игара (осмосмерке, ребуси, укрштене речи, асоцијације...).

Приликом уочавања битних поетских елемената у структури књижевноуметничког текста, користећи знање стечено на часовима матерњег језика, наставник се труди да код ученика (у складу са њиховим могућностима) објасни основне облике приповедања (нарација, дескрипција, дијалог); појам сижеа и фабуле, функцију песничке слике; улогу језичкостилских средстава и друге основне поетичке одлике текста.

8. Обликовање кратког текста у писменој форми или усмено на основу адаптираног књижевног текста: овај ниво употребе српског језика у говорној или писаној форми представља главни циљ области Књижевност у А програму. Покушај самосталног састављања краћег текста од пет или шест реченица (у пару или у групи) представља виши ниво у остваривању комуникативне функције језика. Ученици развијају механизам употребе језичке грађе и језичких модела; спајају речи у реченице уз поштовање граматичких структура, затим спајају више реченица у краћи текст. Процес се односи и на говорени и на писани текст.

Програм Б:

Књижевноуметнички текстови у настави *српског као нематерњег језика* имају вишеструку функцију. Читајући и тумачећи књижевноуметничка дела и изабране одломке најзначајнијих дела српских писаца, ученици ће имати прилику да се упознају са српском културном баштином и тако боље разумеју сличности и разлике које постоје између културе народа којем припадају и културе народа чији језик уче. Текстови истовремено представљају извор нове лексике и полазну основу за даљи рад – разговоре, читање, интерпретацију, различите врсте говорних и писмених вежби и друге активности.

У области наставног програма Књижевност наведени текстови усклађени су с узрасним карактеристикама и језичким могућностима ученика. Дати предлог дела наставник ће прилагођавати потребама својих ученика. Од предложених дела, наставник самостално бира она која ће обрађивати, као и дела којима ће проширити списак. За сваки текст је предвиђено по три часа.

За ученике који *српски као нематерњи језик* буду савлађивали по програму који је намењен онима који уче и живе у хетерогеним језичким срединама или им је матерњи језик један од словенских језика, предложени су аутентични књижевноуметнички текстови или одломци из њих. Ипак, постоје значајне разлике између ученика који живе у хетерогеној средини, а чији је матерњи језик несловенски, и ученика чији је матерњи језик словенски. Ове разлике је неопходно узети у обзир приликом избора текстова за обраду и при изради уџбеника. Стога се препоручује ауторима уџбеника и наставницима да нека од предложених дела адаптирају, скрате и прилагоде језичком знању и могућностима ученика чији је матерњи језик несловенски. Наставници који раде с ученицима чији матерњи језик припада групи словенских језика, могу се опредељивати за аутентична дела.

Бављење књижевноуметничким текстом подразумева различите методичке поступке који ће бити усмерени на његово што боље разумевање и тумачење. Рад на тексту састоји се из неколико

етапа: уводног разговора са семантизацијом мање познатих речи и израза (ова етапа је посебно важна за ученике чији језик није словенски); просторне и временске локализације текста; изражајног читања; кратке провере уметничког доживљаја и разумевања текста; разговора о тексту и његовог тумачења (различитих аналитичко-синтетичких поступака којима ће се откривати естетске вредности дела, важне појединости у њему и места с посебном експресивношћу); повезивања дела с личним доживљајима и искуствима ученика. Свака од наведених етапа зависи од природе текста као и од предзнања и могућности ученика.

Уводни разговор и семантизација мање познатих речи и израза биће за неке ученике од изузетне важности за разумевање дела и стога им је потребно посветити посебну пажњу. О избору речи за семантизацију одлучује наставник уважавајући предзнања својих ученика. Лексику је најбоље семантизовати током уводног разговора и пре првог читања текста како би се обезбедило разумевање садржаја текста након првог читања. Речи се могу семантизовати на различите начине – визуелним наставним средствима, демонстрацијом, посредством синонима и антонима, различитим описним дефиницијама и, уколико је то неопходно, реч се може и превести на матерњи језик ученика. Није потребно да све речи које се семантизују уђу у активан лексички фонд ученика, поједине могу остати у пасивном фонду. Лексика за коју се процени да треба да уђе у активан лексички фонд ученика, треба да буде заступљена током разговора о тексту и његове интерпретације, а корисно је осмислити и различите лексичке вежбе које ће допринети остваривању овог циља. Ученике овог узраста треба уводити и у коришћење речника јер је оно саставни део читања. Важно је да се служе и двојезичним и једнојезичним речницима и да овладају техником проналажења речи и значења које реч остварује у датом контексту. Речници представљају велику помоћ за читање и разумевање текстова различитих жанрова, нарочито су корисни приликом самосталног читања.

Многи текстови, посебно одломци из обимнијих књижевних дела, захтеваће и локализацију како би били правилно схваћени и доживљени. Локализација ће у неким случајевима подразумевати препричавање садржаја који претходе одломку који се обрађује или, на пример, давање података о аутору. Некад ће бити неопходно дело сместити у просторне и временске оквире и протумачити друштвене, историјске и друге околности у којима се радња одвија.

Читање текста је од велике важности за његово разумевање и доживљавање. У настави књижевности јављају се различити облици читања. Разумевање, доживљавање и тумачење текста условљено је квалитетом читања. Важно је да прво интерпретативно читање текста обави наставник или да ученици послушају квалитетан звучни запис. Овако ће се обезбедити правилно разумевање и бољи уметнички доживљај текста. Многа дела захтеваће једно или више поновљених читања наглас или у себи, усмерених ка одређеном циљу. Потребно је да ученици овладају техникама гласног читања и читања у себи. Читање у себи може бити у функцији бољег разумевања текста и оно увек треба да буде усмерено од стране наставника, истраживачко. Ученици ће, читајући у себи, проналазити у тексту различите информације којима ће поткрепљивати и своје мишљење и ставове, увежбаваће брзо читање и оспособљаваће се за самостално учење. Циљ читања наглас јесте овладање техником читања и савлађивање важних чинилаца гласног читања (изговора и интонације речи и реченице, јачине гласа, пауза). Овим путем ученици се постепено уводе у изражајно читање. Оно се увежбава на пажљиво одабраним епским, лирским и драмским текстовима. Изражајно читање увежбава се на претходно обрађеним текстовима, плански и уз добру припрему. Наставник треба да оспособи ученике да ускладе јачину гласа, интонацију, ритам, темпо, паузе с природом и садржином текста како би изражајно читање било што успешније.

Један од важних облика рада јесте учење напамет и изражајно казивање кратких одломака из одабраних књижевноуметничких текстова у стиху и прози (лирских песама, одломака из прозних и драмских текстова). Ученике треба постепено водити од гласног читања ка изражајном читању и казивању напамет научених одломака.

Тумачење текста умногоме ће зависити од средине у којој се настава реализује, предзнања ученика и њиховог матерњег језика. С ученицима који савлађују програм за средњи ниво, тумачење текста имаће више обележја разговора о важним појединостима у њему – догађајима, ликовима, месту и времену одвијања радње. Разговори о тексту треба да обезбеде правилно разумевање догађаја, уочавање веза између догађаја и ликова, тумачење поступака главних јунака и њихових особина. Без обзира на то што за ове разговоре није нужно да ученици знају стручну терминологију (основни мотив, епитет, описна лирска песма), они се не смеју свести на пуко препричавање садржаја текста. Разговор о тексту наставник треба да води тако да омогући ученицима да у њему испоље што већу креативност, да им поставља проблемске задатке, наводи их да размишљају о узрочно-последичним везама у делу, подстиче их да слободно маштају и износе своје утиске о уметничким сликама у делу.

С напреднијим ученицима наставник може остварити комплекснију анализу и интерпретацију дела током које ће ученици изводити сложеније закључке о догађајима и ликовима, откривати експресивна места у делу и износити своје утиске о њима служећи се основном терминологијом теорије књижевности. У настави *српског као нематерњег језика* наставник треба да се ослања на књижевнотеоријска знања које су ученици стекли на свом матерњем језику и да их активира кад год је то могуће. Тако, на пример, приликом обраде књижевних дела и одломака, треба рачунати на то да су ученици у матерњем језику усвојили основне књижевнотеоријске појмове: тема, мотив, главни лик и др. У складу са Општим стандардима постигнућа за Српски као нематерњи језик; познавање терминологије из теорије књижевности очекује се само од ученика напредног нивоа. Они ће, на примерима изабраних дела и одломака из српске књижевности, проширивати сазнања која су стекли на свом матрењем језику и богатити их новом примерима.

Након разговора о садржају дела и његове интерпретације, потребно је с ученицима разговарати и о личним доживљајима који су изазвани делом – подстицати их да доводе у везу дело са својим личним искуствима, допустити им да постављају питања, створити у учионици услове у којима ће се развијати дијалог и дискусија.

Веома је важно да ученици активно учествују у свим етапама рада, да износе своја осећања, запажања, мишљења, закључке и да их образлажу. Ученичке активности не смеју бити ограничене само на рад на часу. У обраду текста ученике треба уводити задавањем различитих припремних задатка, које ће они решавати код куће. Након обраде текста важно је да ученици стечена знања функционално примењују у даљем раду – приликом израде домаћих задатака, самосталног читања и усвајања знања из других наставних предмета. Наставнику и ученицима ће стечена знања и вештине бити драгоцена за интерпретацију нових књижевних дела.

Кад год је то могуће, наставу књижевности потребно је повезивати с наставом језика, успостављати унутарпредметну и међупредметну корелацију. Она ће допринети свестранијем сагледавању садржаја, а ученици ће стећи квалитетнија и трајнија знања.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Реализација наставних садржаја *српског као нематерњег језика* подразумева континуитет у богаћењу ученичке језичке културе. То је једна од примарних методичких обавеза наставника. Наставник треба да процени способности сваког ученика за одговарајући ниво комуникативне компетенције и у складу са тим прилагоди језички материјал. Ово треба да доведе до функционалне употребе језика у настави, али и у свим осталим животним околностима, у школи и ван ње, где је ваљано језичко комуницирање услов за потпуно споразумевање. Језичка комуникација подразумева владање рецептивним и продуктивним језичким вештинама, а то су: слушање, читање, писање и говорење. Основно обележје савременог методичког приступа настави језика и језичке културе јесте развијање ученичких способности у све четири активности упоредо и њихово прилагођавање когнитивним способностима и

језичком окружењу ученика. Исходи у области Језичка култура конципирани су тако да, с једне стране, обезбеде остваривање минимума језичких компетенција, али и да, с друге стране, не ограниче ученике који су у могућности да остваре већи напредак. Због специфичности ове наставе, предвиђене исходе (пре свега када су у питању хомогене језичке средине) потребно је остваривати кроз језичке активности (компетенције) које су, с методичког аспекта, сличније настави страног него матерњег језика.

Слушање је прва језичка активност с којом се ученици сусрећу у настави *српског као нематерњег* језика. Она омогућава ученику да упозна мелодију језика, а затим и његов гласовни систем, интонацију речи и реченице. Коначни циљ слушања треба да буде разумевање, као предуслов за вербалну продукцију, односно – комуникацију.

Говорење је најсложенија језичка вештина, која подразумева владање свим елементима језика (фонетско-фонолошким, морфолошким, синтаксичким и лексичким). Говорење се најчешће реализује у дијалошкој форми, те према томе подразумева разумевање (саговорника). Поред тога, говорење је вештина која захтева одређену брзину и правовремену реакцију. Као продуктивна вештина, заједно са писањем, омогућава ученику да се изрази на српском језику, постави питање, интерпретира неки садржај и учествује у комуникацији са другима.

Читање је језичка активност која подразумева познавање графијског система језика (слова), њихове гласовне реализације, повезивање гласова у речи и спајање речи у реченицу, уз поштовање одговарајућих ритмичких и прозодијских правила. Циљ читања мора да буде разумевање прочитаног јер само тако оно представља језичку компетенцију, а не пуку вербализацију словних карактера.

Писање је продуктивна језичка вештина која подразумева исказивање језичког садржаја писаним путем, употребом одговарајућих словних карактера и поштовањем правописних правила. Посебну пажњу потребно је посветити графемама за које не постоје еквиваленти у матерњим језицима ученика. Такође је важно обратити пажњу на правила фонетског правописа (писање личних имена страног порекла итд.). Поред тога, српски језик има два писма – ћирилицу и латиницу, а ученик, још у првом циклусу образовања, треба да усвоји оба. Циљ писања је језичко изражавање писаним путем, те, према томе, подразумева разумевање.

Ове четири вештине су кроз исходе два програма вертикално повезане тако да јасно описују градацију постигнућа ученика у области Језичка култура.

Садржаји по темама представљају лексичко-семантички оквир унутар кога се функционално реализују језички садржаји. Тематске јединице презентују реалне, свакодневне околности у којима се остварује комуникација. За сваку тематску јединицу предложене су тематске групе које треба да се попуне одговарајућом лексиком, у оквиру препорученог броја нових речи.

Нпр. у другој тематској јединици, *Породица и људи у окружењу,* у садржају А програма предвиђено је да ученици у првом разреду овладају речима којима се именују чланови уже породице и употребе их у одговарајућој комуникативној ситуацији. У сваком следећем разреду ова тематска јединица се проширује новом лексиком и новим комуникативним ситуацијама. Тако у следећим разредима ученици овладавају називима за чланове шире породице, дају основне информације о њима, њиховим физичким и карактерним особинама, занимањима, међусобним односима итд.

Оваква хоризонтална врста градације примењена је у свим тематским јединицама.

Избор лексике је делимично условљен садржајем из области Језик и Књижевност, али зависи и од процене наставника о потребности одговарајућих лексема и њихове фреквентности, ради постизања информативности и природности у комуникацији. Многе речи нису везане само за једну тематску јединицу већ се преклапају и повезују у нове семантичке низове, што наставник треба да подстиче добро осмишљеним говорним и писменим вежбама.

Тематске јединице се углавном понављају у свим разредима, али се у сваком следећем разреду број лексема у оквиру тематских група понавља и проширује. Поред селективног приступа лексици, треба водити рачуна и о броју лексема које се усвајају у једној наставној јединици. На једном часу не би требало уводити више од пет нових речи, чије значење ће се објаснити и провежбати у типичним реализацијама унутар реченице (контекстуализација лексике). Најефикасније би било да за нову реч сваки ученик осмисли (минимални) контекст, односно реченицу. На овај начин наставник има увид у учениково разумевање значења речи, поред нових садржаја подстиче употребу и раније стечених знања из лексике и граматике, а ученици стичу самопоуздање јер могу да изговоре или напишу реченице на српском језику.

Поред датих тематских јединица, у прва четири разреда основне школе наводи се и нетематизована лексика која је потребна за комуникацију, независно од теме. У свакодневној комуникацији велики значај имају устаљене комуникативне форме којима ученици постепено и континуирано треба да овладавају од првог разреда основне школе. Оне су издвојене у посебну област језичке културе и усклађене су потребама и узрастом ученика. Тако у првом разреду ученици усвајају моделе за поздрављање и представљање, затим се даље усвајају модели за честитање, захваљивање, исказивање жеље, молбе итд. до најсложенијих модела као што су исказивање психолошког стања и расположења и давање савета.

Функционално и економично повезивање подобласти предмета *српски као нематерњи језик* (Језик, Књижевност и Језичка култура) омогућава савладавање њихових садржаја и остваривање предвиђених исхода на природан и спонтан начин, чинећи да једни садржаји произлазе из других, допуњују се и преклапају. На одабраним деловима књижевноуметничких, неуметничких и конструисаних текстова могу се развијати различите комуникативне вештине; говорним вежбама се дефинишу смернице за израду писмених састава; креативне активности у настави доприносе развоју усменог и писменог изражавања, читање с разумевањем утиче на богаћење лексике и флуентност говора, итд. Усклађеност исхода с језичким компетенцијама омогућава наставнику не само кумулативно праћење напретка сваког ученика него и уочавање проблема у развијању појединих компетенција, што умногоме олакшава процес наставе и учења језика.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку процеса учења, односно на почетку школске године, неопходно је спровести дијагностичко вредновање компетенција ученика. Ово је изузетно важан задатак наставника, будући да постоје велике разлике у владању српским језиком ученика једног одељења. Дијагностичко оцењивање се може реализовати помоћу иницијалног тестирања које служи да се установе вештине, способности, интересовања, искуства, нивои постигнућа или потешкоће појединачног ученика или читавог одељења. Иницијално тестирање осмишљава наставник на основу исхода и садржаја програма из претходних разреда. На основу тога могуће је ефикасно планирати и организовати процес учења и индивидуализовати приступ учењу.

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања током савладавања наставног програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не (нпр. ученик задовољавајуће разуме прочитани текст, али слабо разуме говорени текст; задовољавајуће пише у складу с правилима, али у говору не поштује правила конгруенције итд.), као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања)

итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

При вредновању ученичких постигнућа наставник се руководи исходима дефинисаним за сваки разред водећи рачуна о индивидуалном напредовању ученика у складу са њиховим могућностима и способностима. При оцењивању пажња треба да буде усмерена на ниво развоја репродуктивних способности ученика, обим проширивања лексичког фонда, ниво смањивања различитих типова грешака.

Треба имати у виду ниво познавања језика: ученици хомогене средине спорадично остварују директан контакт с говорницима којима је српски матерњи језик, са српским језиком се срећу само на часовима српског као нематерњег језика. Резултат је да ученици српски језик користе на елементарном нивоу. Језичке моделе усвајају спорије, граматичке категорије користе уз много грешака, имају проблема при слушању, односно разумевању српског језика чак и онда када су им све речи говорног текста познате.

АЉБАНСКИ ЈЕЗИК

GJUHA SHQIPE

1. Hyrja

Plani dhe programi i lëndës së Gjuhës dhe Letërsisë shqipe në klasën e parë, përmes temave dhe rezultateve përkatëse, u ofron mundësi nxënësve për zhvillimin dhe zbatimin e aftësive, shkathtësive,qëndrimeve dhe vlerave. Nxënësi mëson tingujt, shenjat, shkronjat, simbolet si sistem i organizuar gjuhësor.

Në këtë klasë nxënësi pasuron fjalorin, aftësohet në mënyrë sistematike për të shkruar e lexuar si dhe për shkathtësi të tjera të komunikimit (të dëgjuarit dhe të folurit). Nëpërmjet përmbajtjeve nga tekste të thjeshta dhe ilustrime, nxënësi njeh dhe kupton lidhjen e tingujve, shkronjave, rrokjeve, fjalëve e fjalive me ilustrimet dhe fotot e ndryshme. Në fund të kësaj klase nxënësi komunikon qartë, shpreh mendimet reflekton vlera dhe qëndrime në situata të caktuara.

2. Qëllimi

Qëllimi i mësimit të Gjuhës shqipe në klasën e parë nënkupton përvetësimin e shkathtësive për të komunikuar në situata të ndryshme, krijimin e pavarësisë individuale dhe formimin kulturor, përvetësimin e gjuhës letrare, përgatitjen e nxënësit për të njohur jetën, zhvillimin e ndjenjës për të dëgjuar tema të ndryshme me karakter edukativ dhe arsimor, nxitjen dhe motivimin e nxënësve për të nxënë.

3. Temat dhe rezultatet e të nxënit

Nxënësit në klasën së parë arrijnë rezultatet e të nxënit të lëndës, për temat e përcaktuara në tabelën e mëposhtme, të dala nga rezultatet e të nxënit të fushës, Gjuha dhe komunikimi në arsimin fillor:

Klasa: **E parë (I)**
Fondi javor i orëve: **5**
Fondi vjetor i orëve
180 orë

	Gjuha shqipe	Klasa e 5-të
Fondi i orëve	Javor	Vjetor
Numri i orëve	5	180

Rezultatet e të nxënit të lëndës për temë	Temat/Fushat e njohurive	Temat/Përmbajtjet
– Dallon tingullin dhe shkronjën. – Dallon fjalën nga fjalia – Lexon në mënyrë të drejt fjalët, fjalitë tekstet e shkurtra. – Në mënyrë të rregullt shkruan me shkronja të shtypit dhe të dorës (shkrimit) – I lidhë shkronjat në strturën e fjalës Dallon format grafike të strukturave të shkronjave.	**Leximi dhe shkrimi fillestar**	*Zhvillimin analitik të mënyrës së vrojtimit; ushtrimet në vrojtim; përkujdesin dhe përshkrimin.* *– organizimin e vëmendshëm të tingujve, zhurmave dhe toneve.* *– Bisedë në bazë të vëzhgimit të mjetit, fotografisë, ngjarjes etj,.* *– flet në bazë të tekstit të lexuar* *– formimin e kuptimit të shprehjeve: tingull, shkronjë, fjalë* *– shqiptimin e drejtë të të gjithë tingujve.* *– Ushtrimin e lëvizjes së dorës, pëllëmbës dhe gishtave, shkruarjen e vijave dhe vizave të ndryshme si elemente bazë të shkronjave.* *Tingujt* *Shkronjat* *Fjala* *Fjalia* (vetëm ana kuptimore)
– Dallon elemente themelore të poezisë nga proza – Dallon formën e përrallëzës, përrallës, tregimit, gjëegjëzës, fjalëve të urta urimeve, shënimeve personale, mesazheve etj.; – Shpreh përjetimet emocionale personale, gëzime, shqetësime dhe dëshira për situata të caktuara; – Flet në mënyrë të pavarur për një tekst të shkurtër letrar ose joletrar; – Përflet ngjarjet kryesore në tekst; – Shkruan fjali (fjali shumë te shkurtëra) me tekst letrar ose joletrar; – Dallon pjesët e shkruara nga pjesët e ilustruara. – Dallon kuptimin elementar të fjalëve (sinonimeve dhe antonimeve) – Identifikon pjesët (shprehjet) tepër të zmadhuara te qenieve,sendeve a tipareve të tyre; – Dallon figurën e krahasimit; – Kupton figurën e personifikimit te përrallëza;	**Letërsia dhe tekste të tjera**	Poezia Përrallëza, Përralla, Tregime Gjëegjëza Fjalë të urta Mesazhe urimi Letra të thjeshta Porosi Shënime personale Sinonimet Antonimet Hiperbola Krahasimi Personifikimi

Rezultatet e të nxënit të lëndës për temë	Temat/Fushat e njohurive	Temat/Përmbajtjet
– Dëgjon, identifikon dhe shqipton drejt tinguj, shkronja, zanore, dhe bashkëtingëllore, rrokje, fjale e fjali te ndryshme; – Ndërton mirë fjalitë dhe i shqipton me intonacionin e duhur; – Shkruan shkronjat e mëdha dhe të vogla, rrokje, fjalë dhe fjali.; – Shkruan fjali të thjeshta në kohen e tashme,të kryer dhe të ardhme: – Dallon dhe përdor emrin mbiemrin dhe përemrin; – Përdor drejte shkronjat e mëdha në fillim dhe përgjatë fjalisë; – Shkruan fjale apo fjali për përmbajtjen e figurës apo vizatimit; – Shkruan fjale duke parë figura; – Shkruan fjali në mënyrë të pavarur dhe përdor drejt shkronjat; – Përdor shenjat kryesore te pikësimit;	**Gramatika dhe drejtshkrimi**	Tingujt, Shkronjat Zanoret Baskëtingëlloret Rrokjet Fjala Fjalia Intonacioni Shenjat e pikësimit Foljet ndihmëse *kam* dhe *jam* Emri Mbiemri Përemri
– Kupton elemente të ndryshme kulturore; – Përdor drejt fjalët zonjushë, zonjë, zotëri, si dhe përemrat ti, ju kur u drejtohet të rriturve; – Luan role sipas modeleve; – Shfaq kujdes për ambientin që e rrethon; – Përshkruan rrezikun nga katastrofat natyrore dhe te shkaktuara nga njeriu; – Flet për të afërmit që i ka jashtë vendit	**Kulturë gjuhe**	Ndërtimin e kulturës së dëgjimit të bashkëbiseduesit. Dallon elemente të përgjithshme kulturore në tema te ndryshme
– Identifikon mjetet audio – vizuale dhe ato të teknologjisë informative dhe t`i përdor ato për të dëgjuar, për të komunikuar dhe për të bere regjistrime; – Bën vizatime të thjeshta mbi baze imagjinare dhe shkruan fjali për përmbajtën e figurës qe ka vizatuar; – Përdor lojën për të mësuar; – Zhvillon dëshirën për të lexuar tekste të ndryshme qartë pa gabime dhe në mënyrë shprehëse; – Posedon vetëdije për veçimin e programit televiziv dhe kohën e caktuar për shikimin e programeve televizive; – Posedon informacione mbi dëmin e identifikimit me personazhe nga filmat vizatimorë, përkatësisht me personazhet nga emisionet televizive; – Kupton rëndësinë e bibliotekës dhe librit si burim i diturisë.	**Kultura mediatike**	Filmi i animuar – vizatimor, teatri i kukullave, vizatimi ose kukulla në funksion të tregimit; gjallërimi i sendeve; Programet televizive për fëmijë; televizioni është medium i fuqishëm mediatik, sepse mund të përcjellë dhe transmetojë ngjarjet nga moment kur ndodhin, mund të emitojnë lloje të ndryshme programesh; Biblioteka; biblioteka e shkollës ka pasuri të pazëvendësueshme librash, në të cilat është dituria dhe përgjigja për ato që nuk I dimë.

Lektyrat shtepiake

– Vallja e Shkronjave – nga Mehmedali Hoxha
– Xixëllonjate Vogla – Qamil Guranjaku
– Hajdi – Johanna Spyri
– Përralla – Vllezërit Grim
– Liza – Luis Kerol
– Vjerrsha të zgjedhura për Fëmij – Rifat Kukuaj.

4. Udhëzimet metodologjike

Metodologjia e mësimdhënies zë vend kryesor në realizimin e përmbajtjes programore. Gjatë realizimit të procesit mësimor ,mësimdhënësi duhet të ketë parasysh strategjitë më efektive të cilat mundësojnë të nxënit efektiv. Mësimdhënësi duhet të jetë model për nxënësit në mënyrën e përdorimit të shkathtësive gjuhësore dhe vëmendja e tyre duhet të përqendrohet në arritjen e rezultateve të të nxënit për këtë klasë dhe në zhvillimin e kompetencave. Mësimdhënësi duhet që sistemin gjuhësor ta realizoj nëpërmjet shkathtësive gjuhësore(të dëgjuarit dhe të folurit ,të lexuarit dhe të shkruarit). Elemente themelore te gramatikës mësohen nëpërmjet teksteve të ndryshme letrare e joletrare. Nxënësi duhet të jetë ne qendër të të të nxënit. Mësuesi duhet të bëjë përpjekje që ta njohë mirë karakterin e nxënësit, përparësitë dhe dobësitë e tij.

5. Udhëzimet për zbatimin e çështjeve ndërprogramore

Gjuha shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, mirëpo lidhje të drejtpërdrejta vihen me artet, muzikën, historinë, kulturën, matematikën, edukatën qytetare etj. Disa tema nga këto lëndë do të ndikonin në zhvillimin e shkathtësive të komunikimit,në formimin kulturor dhe në krijimin e individualitetit te pavarur. Përveç çështjeve ndër lëndore, përmes gjuhës shqipe do të mund të zhvillohen edhe disa çështje ndër programore si p.sh.,tema për njohuri elementare nga shëndetësia, të drejtat e njeriut, çështjet gjinore etj. Temat mund të zgjidhen nga mësimdhënësi varësisht prej rëndësisë që kane (nga televizioni, revistat, gazetat apo nga rrethi). Për më shume shih çështjet ndërprogramore në Plan programin bazë për klasën përgatitore dhe Arsimin fillor.

6. Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi bëhet me qëllim që të verifikojmë te nxënësit se në ç‘shkallë i kanë zotëruar rezultatet e të nxënit, të identifikohen vështirësitë më të cilat ballafaqohen nxënësit, t‘u mundësohet nxënësve që ti identifikojnë përparësitë dhe pengesat e tyre si dhe t‘u ndihmohet atyre në përmirësimin e pikave të dobëta. Mësimdhënësi në vazhdimësi duhet të vlerësojë njohuritë qe ka fituar nxënësi si dhe shkallën e zotërimit të tyre.

Theks të veçantë gjatë vlerësimit duhet ti kushtojmë të shprehurit gojor në vazhdimësi ,të shprehurit gojor përmes ndërveprimit si dhe të shprehurit me shkrim si të shprehurit gojor për ngjarjet,tregimet,shpjegimet,mendimet e pavarura, shqiptimi i tingujve, zanoreve, bashkëtingëlloreve, fjalëve, fjalive.

7. Udhëzimet për materialet dhe burimet mësimore

Nga mësimdhënësi mund të përdoren të gjitha burimet, mjetet dhe materialet të cilat ndihmojnë arritjen e rezultateve të lëndës për këtë klasë.

8. Kultura Mediale dhe Tekstet e Digjitalizuara

Përmbajtjen e kulturës mediatike duhet pasur parasysh në kontestin e përmbajtjeve të fushave të ndryshme mësimore, gjuhës shqipe dhe përmbajtjen e lëndëve të tjera mësimore si dhe në kontekstin e jetës. Ato kanë funksion të ndikimit në të njëjtën kohë të veprimit negativ të përmbajtjeve të monitorëve te vegjël dhe të mëdhenj dhe përgatitjen graduale te nxënësve për pjesëmarrje relative të ngjarjeve nga filmi dhe televizioni.

Me rëndësi të madhe është që nxënësve tu japim sqarime në mënyrë të drejtë se ajo që është e mundur të realizohet në filma vizatimor e njëjta gjë është e pamundur të realizohet në jetën reale. Kjo mund të sqarohet edhe me shembullin e kërcimit nga ballkoni.

Nëse nga ballkoni kërcejmë me ombrellë nuk është njësoj si me parashutë. Pra ,ombrella nuk e zëvendëson parashutën.

Rëndësi të madhe do të kenë edhe përdorimi i **teksteve të digjitalizuar**, ku mësimdhënësi do të mundohet qe lënda të jetë sa më e kuptueshme për nxënësit. Nxënësit do të kenë mundësi të shohin dhe mësojnë më lehtë tingujt, shkronjat dhe fjalët në gjuhën shqipe.

БОСАНСКИ ЈЕЗИК

BOSANSKI JEZIK

Naziv predmeta	**BOSANSKI JEZIK**
Cilj	Cilj nastave bosanskoga jezika je da osposobi učenika za jezičku komunikaciju koja će mu omogućiti ovladavanje sadržajima svih nastavnih predmeta i uključivanje u cjeloživotno učenje. Ostvarivanje svrhe nastave bosanskoga jezika uključuje ovladavanje standardnim jezikom, a doprinosi: – razvoju jezičko-komunikacijskih sposobnosti pri govornoj i pisanoj upotrebi jezika u svim funkcionalnim stilovima; – razvoju literarnih sposobnosti, čitateljskih interesa i kulture; – razvijanju svijesti o važnosti znanja i njegovanja maternjeg jezika; – pripremi učenika za aktivan društveni život u multikulturalnom okruženju; – razvijanju ljubavi i poštovanja prema kulturnoj baštini svih naroda i narodnosti; – stvaranju interesovanja i potrebe za sadržajima medijske kulture.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– razlikuje glas i slovo – razlikuje riječ od rečenice – pravilno čita riječi, rečenice i kraće tekstove – pravilno piše štampana i pisana slova latinice, povezuje slova u strukturu riječi – pravilno oblikuje grafičku strukturu slova linijama normalne debljine (tehnika povlačenja) – čita pravilno i razumije pročitano – zna uspostaviti logički slijed u nonsensnom iskazu	**POČETNO ČITANJE I PISANJE**	**Priprema za čitanje i pisanje** Vježbe u posmatranju (vizuelne vježbe): – razvijanje analitičkog načina posmatranja; – tematski organizirane vježbe u posmatranju, zapažanju i opisivanju (ljudi, predmeta, životinja, slika, ilustraija, položaj nečeg ili nekog, pokreti, dinamika, mimička aktivnost, gestikulacija). Akustičke vježbe: – organizirano opažanje zvukova, šumova i tonova; – razlikovanje govornih karakteristika govora nastavnika, druga, spikera i glumca; – izgrađivanje kulture slušanja sagovornika (razvijanje stila slušanja, pažnje i koncentracije u toku slušanja, uvažavanje sagovornika, podražavanje pravilnoga govora). Vježbe u usmenom izražavanju: – prepričavanje i slobodno pričanje; – pričanje na osnovu posmatranja predmeta, slika, događaja; – pričanje na osnovu pročitanih i ispričanih književnih tekstova; – formiranje pojmova: glas, slovo, riječ. Vježbe artikulacije: – čist, jasan i pravilan izgovor svih glasova; – analitička, sintetička i analitičko-sintetička vježbanja. Motoričke vježbe: – vježbanje pokreta ruke, šake i prstiju, pisanje različitih crta i linija kao osnovnih elemenata slova. **– Početno čitanje i pisanje** – Usavršavanje tehnike i logike čitanja u okviru latiničnog pisma. – Vježbe čitanja (pravilnost, razumijevanje, brzina), uvođenje elemenata izražajnosti. – Usavršavanje tehnike pisanja. – Usavršavanje grafički pravilnog i lijepog pisanja.
– razumije pročitano i može reproducirati sadržaj na osnovu detaljnih pitanja – može kazati šta je najvažnije u pročitanom tekstu – razumije poruku teksta posredstvom analize ponašanja likova – može uočiti važne pojedinosti u književnome tekstu – uočava prihvatljivo i neprihvatljivo ponašanje pojedinih likova – uočava osnovno raspoloženje u pjesmi – razumije poslovice i mudre izreke – razlikuje priču od pjesme, zna da se u pričama čita o događajima i doživljajima – zna da je bajka priča o čudesnim nestvarnim likovima i događajima – zna da je basna kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje, biljke i predmeti – prepoznaje dramski tekst, zna šta je pozorište, šta je publika i ko su glumci – teorijske pojmove definira samo na nivou prepoznavanja	**KNJIŽEVNOST**	**Književnost** **Poezija** *Za sretan put po dukat žut*, Enisa Osmančević Ćurić *Pismo učitelju*, Hajro Ikić *Sa mnom ima neka greška*, Vlada Stojiljković *Dva zečića – dva prvaka*, Dragan Kulidžan *Mišija ljubav*, Nasiha Kapidžić Hadžić *Ježeva kuća*, Branko Ćopić *Šta to potok radi zimi*, Muhidin Šarić *Prvi snijeg*, Gustav Krklec *Dvije pahulje*, Šukrija Pandžo *Kada djeca vožnju uče*, Muharem Omerović *Poštar*, Nasiha Kapidžić Hadžić *Šta to šuška bez oduška*, Avdija Avdić *San*, Muhidin Šarić *Naušnice od trešanja*, Mirsad Bećirbašić *Nježna uspavanka*, Zehra Hubijar Macan i *Maca*, Narodna pjesma **Proza** *Medeni*, Ahmet Hromadžić *Dva druga*, Lav Tolstoj *Djed i repa*, narodna priča *Nasrudin hodža i dijete*, narodna priča *Putnici i topola*, narodna basna *Lisica i roda*, narodna basna *Proljeće*, Rizo Džafić *Prvi leptir*, Zlata Vidaček *U biblioteci*, Nedžati Zekerija *Tri mrava*, Lav Tolstoj *Mamina kosa*, Enes Kahvić

		Operacija, Nidžara Bešlija *Papučica maca*, Ela Peroci *Cvrčak i mravi*, La Lafonten *Slavuj*, Hans Kristijan Andersen *Hrabri krojač*, Braća Grim **Dramski tekstovi** *Prije prvog školskog sata*, Halid Kadrić *Tužibaba*, Dušan Radović **Popularni i informativni tekstovi** Izbor iz ilustriranih enciklopedija i časopisa za djecu o znamenitim ličnostima **Lektira** *Maskenbal u šumi*, Nasiha Kapidžic Hadžic *Dječije nebo*, Ismet Bekrić *Bolje znati nego imati*, Zehra Hubijar Izbor iz basni i slikovnica za djecu **Književni pojmovi:** – pjesma, – priča, – događaj; mjesto i vrijeme zbivanja, – književni lik: izgled, osnovne osobine i postupci, – dramski tekst za djecu, – šaljiva pjesma, – bajka, – basna.
– primjenjuje osnovna pravopisna pravila – pismeno odgovara na postavljena pitanja – piše rečenice po diktatu primjenjujući osnovna pravopisna pravila – uočava značenje riječi – prepoznaje i pravilno upotrebljava u pričanju rečenice: izjavne, upitne i uzvične – u učestalim riječima pravilno upotrebljava skupove je/ije – pravilno izgovara i piše glasove-slova č, ć, dž, đ, h – savladao / la je znake interpunkcije (tačku, upitnik, uzvičnik) – upotrebljava dvotačku i zarez u nabrajanju – zna upotrijebiti veliko slovo na početku i tačku na kraju rečenice – pravilno piše veliko početno slovo u pisanju vlastitih imena, u nazivima sela, gradova i naseljenih mjesta – piše veliko početno slovo u nazivima praznika	**JEZIK** **Gramatika i pravopis**	Rečenica; riječ, glas, slovo. Uočavanje uloge glasa u razlikovanju značenja riječi. Određivanje početka i kraja rečenice na usmenoj i pisanoj razini. Razlikovanje rečenica po značenju (obavještajna, upitna, uzvična) i prepoznavanje (intonacijom) u tekstu. Skupovi je/ije u učestalim riječima; Glasovi – slova č, ć dž, đ Pisanje velikog slova na početku rečenice. Pisanje interpunkcijskih znakova tačke, upitnika i uzvičnika. Pisanje imena, nadimaka i prezimena ljudi velikim početnim slovom. Pisanje imena naseljenih mjesta (jednočlani). Pisanje naziva praznika.
– razlikuje glasove u svim pozicijama – savladava artikulaciju većine glasova – usvaja pojmove: pričanje – razgovor, rekreativni razgovor, opis, dramatizacija – određuje redoslijed pričanja: početak, glavni dio i kraj priče – može ispričati priču predstavljenu nizom slika ili jednom slikom (kao običan slijed događaja) – uspješno memorira i reproducira kraće književne forme (stihove, zagonetke, brzalice, bajalice, pitalice i brojalice) – zna razgovarati s drugom osobom / osobama, direktno ili telefonom uz uvažavanje pravila lijepog ponašanja – može prepričati tekst pomoću detaljnih pitanja – precizno odgovara na postavljena pitanja i tako prepričava tekst – prepričava priču u pisanoj formi (po nizu slika, po jednoj slici, po detaljnim pitanjima) – zna napisati čestitku, poruku, sadržaj razglednice, kratko pismo – ispoljava ekspresivnu kreativnost u govoru i pisanju – čita, piše i prepisuje nizove rečenica i kraće tekstove – glasno čita, pravilno i sa razumijevanjem – tiho čita (*u sebi*) sa razumijevanjem pročitanog	**JEZIČKA KULTURA**	**Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja** **Prepričavanje** – Slobodno i usmjereno prepričavanje. – Prepričavanje kraćih i jednostavnijih tekstova iz bukvara, čitanke, časopisa za djecu, lutkarskih pozorišnih predstava, crtanih filmova, radijskih i televizijskih emisija za djecu. **Pričanje** – Pričanje o događajima i doživljajima. – Slobodno i usmjereno pričanje: teme koje se odnose na bliže i šire okruženje (neposredna okolina, roditeljski dom, škola, igra, izleti, posete, susreti). – Pričanje na osnovu stvaralačke mašte. – Pričanje prema nizu slika – postupno otkrivanje slika, po logičnom redoslijedu. **Opisivanje** – Opisivanje predmeta – slobodno i podsticanjem: uočavanje i imenovanje izrazitih obilježja jednostavnih predmeta i omiljenih igračaka. – Opisivanje biljaka i životinja: opisivanje biljaka na osnovu zajedničkog posmatranja. – Slobodno opisivanje životinje – ljubimca. – Opisivanje životinja na osnovu zajedničkog posmatranja. **Usmena i pismena vježbanja** Ortoepske vježbe: pravilan izgovor glasova, suglasničkih grupa, riječi, onomatopeja, brzalica. Ortografske vježbe: prepisivanje riječi i kratkih rečenica sa datim zadatkom; provjeravanje i vrednovanje urednosti i čitkosti pisanja. Diktat za primjenu pravopisnih pravila. Autodiktat. Leksičke vježbe: građenje riječi; sinonimi; antonimi; riječi sa umanjenim i uvećanim značenjem i sl. Sintaksičke vježbe: usmjereno i samostalno sastavljanje rečenica; rečenice sa dopunjavanjem; rečenice od zadatih riječi i sl. – Odgonetanje i rješavanje rebusa. – Kazivanje napamet naučenih tekstova (lirskih i epskih). – Scensko improviziranje dramskog / dramatiziranog teksta. – Služenje rječnikom i pisanje / stvaranje sopstvenog rječnika. – Konvencionalni jezički standardi u usmenom općenju (sa nepoznatim i odraslim sagovornikom – upotreba riječi Vi iz poštovanja i učtivosti); pisanje čestitke. – Izrada domaćih pismenih zadataka (do pet) i njihova analiza na času – u drugom polugodištu.
– posjeduje svijest o selektiranju televizijskog programa i umjerenom vremenskom gledanju televizijskih sadržaja. – posjeduje informacije o štetnosti pretjerane identifikacije s likovima iz crtanog filma, odnosno likovima iz televizijskih emisija. – shvata značaj biblioteke i knjige kao izvora znanja.	**MEDIJSKA KULTURA**	Animirani film – crtani, lutkarski; crtež ili lutka u funkciji pričanja; oživljavanje neživog. Televizijski programi za djecu; televizija je moćan medij jer može pratiti i prenositi dešavanja u momentu kada se zbivaju, može emitovati različite vrste programa. Biblioteka; školska biblioteka ima nezamjenjivo bogatstvo knjiga, u njima su znanje i odgovori na pitanja koja ne znamo.

Ključne riječi: početno čitanje i pisanje, književnost, jezik i jezička kultura, medijska kultura

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Nastavni program predmeta *Bosanski jezik* u prvom razredu osnovne škole čine pet predmetnih oblasti: *Početno čitanje i pisanje*, *Književnost*, *Jezik*, *Jezička kultura* i *Medijska kultura*. Preporučena distribucija časova po predmetnim oblastima je sljedeća: Početno čitanje i pisanje – 80 časova, Književnost – 55 časova, Jezik – 15 časova, Jezička kultura – 25 časova, Medijska kultura – 5 časova. Ukupan broj nastavnih časova ovog nastavnog predmeta podijeljen je po pojedinim područjima u skladu s postavljenim ciljevima i obimom programskih zahtjeva. Ta je podjela samo jedan od parametara u procjeni vremena potrebnog za usvajanje sadržaja određenog područja. Sadržaji svih područja čine cjelinu spoznaje o jeziku, književnim djelima, zakonitostima u jeziku. Moguće ih je izučavati u međusobnoj povezanosti, kao i u značajnoj povezanosti sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

PLANIRANJE NASTAVE UČENJA

Nastavni program orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu nastavnoga procesa biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabirati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija.

Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo) praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

Osnove čitanja i pisanja

Priprema za čitanje i pisanje

Nakon ispitivanja sposobnosti svakoga djeteta za govorno općenje, ispitivanje predznanja iz čitanja i pisanja (poznavanje slova, čitanje i pisanje), slijedi formiranje individualnih tabela sa rezultatima ispitivanja radi ujednačavanja odjeljenja, izbora metoda i postupaka i praćenja napredovanja učenika. Od tih rezultata zavisi organiziranje i relaizacija vježbi, odnosno, priprema za čitanje i pisanje. Te vježbe su:

– vizuelne vježbe ili vježbe posmatranja: u učionici, širem prostoru, slike i

– fotografije; prvo cjeline, pa pojedinosti (oblici, boje položaj, pokreti), slike skrivalice;

– akustičke vježbe ili vježbe u slušanju. Razvija se slušanje, pažnja;

– koncentracija (govor nastavnika, glumca, spikera). Onomatopeje, raspoloženja (smijeh, tuga, radost, plač);

– prepričavanje (bajki, crtanih filmova, priča – doslovno ili slobodno) i pričanje (putem pitanja i potpitanja, a zatim samostalno). Slobodno pričanje, djeci zanimljive dogodovštine;

– opisivanje (postupno, šta da posmatraju, kako – bitno i nebitno);

Neposredno opisivanje i posredno opisivanje (pamćenje).

– vježbe artikulacije (r, afrikati, frikativi);

– razumijevanje i usvajanje pojma rečenice (globalni metod – cjelovito čitanje sa tačkom na kraju, bez ulaženja u karakteristike; sintetički metod – slaganje riječi na slovarici);

– usvajanje granice rečenice – početak i kraj;

– razumijevanje i usvajanje pojma riječi. Sintetički put (od glasova ka riječi); razumijevanje i usvajanje pojma glasa (onomatopeje zzzz, šššššš, pa uočavanje u riječima u raznim pozicijama) riječi nosioci značenja;

– analitička vježbanja (uočavanje glasova na početku riječi, u sredini, na kraju) i rastavljanje riječi na glasove (dva glasa, tri, četiri...);

– sintetička vježbanja (najefikasnija su analitičko-sintetička);

– motoričke vježbe (priprema za pisanje). Vježbe za razvijanje ruke, šake, crtanje jednostavnih likova, slobodno crtanje, vježbe za oslobađanje ruke.

Početno čitanje i pisanje – usavršavanje početnog čitanja i pisanja

U ovom periodu učenici usvajaju slova – štampana i pisana, uče da ščitavaju, čitaju, kao i da pišu štampanim i pisanim slovima latinice. Prema rezultatima prethodnog ispitivanja poznavanja slova i čitanja i prema individualnom napredovanju učenika u odjeljenju, nastavu početnog čitanja i pisanja treba izvoditi na više nivoa, uz primjenu principa individualizacije, bez obzira na postupak (monografski, grupni, kompleksni) za koji se opredijelio učitelj.

Posebnu pažnju u čitanju treba usmjeriti na:

– pravilnosti čitanja;

– čitanje brzinom koja odgovara brzini govora (uvažavati individualne

osobenosti učenika);

– vježbe vizuelne i akustičke identifikacije glasova – slova, riječi, zvukova i usavršavanje preciznosti u diferencijaciji i imenovanju sadržaja koje su vidjeli i čuli;

– čitanje prirodnom jačinom glasa, vježbe disanja, razvijanje osjećaja za tempo i samostalnosti u čitanju;

– čitanje naglas i čitanje u sebi, individualno i horsko / zborno čitanje.

Razumijevanje pročitanog sadržaja

– rješavanje jednostavnijih zadataka radi provjere razumijevanja pročitanog;

– vježbe reproduktivnog tipa (odgovori na detaljna i uopćena pitanja);

– vježbe koje podrazumijevaju rješavanje problemske situacije;

– stvaralačka reprodukcija (dodavanje, izostavljanje pojedinosti);

– vježbe koje zahtijevaju uočavanje uzroka i posljedica;

– razumijevanje poruke teksta posredstvom analize ponašanja likova.

U ovom periodu još uvijek je u prvom planu **pravilnost** čitanja i **razumijevanje** pročitanog. Brzina čitanja zavisi od brzine razumijevanja pročitanog. Postepeno navikavati učenike na čitanje u sebi i kombinirati te vježbe sa vježbama glasnog čitanja. Čitati s razumijevanjem znači: razumjeti riječi, izraze i rečenice, sadržaj teksta, uočiti likove i njihove osobine (na osnovu njihovih postupaka), moći reproducirati, ispričati suštinu pročitanog, odnosno uočiti besmislenost u nonsensnom sadržaju i moći uspostaviti logički slijed riječi i rečenica.

Od početka prvog polugodišta treba, paralelno s ostalim programskim zahtjevima, u kontinuitetu realizirati **predvježbe za pisanje**. Štampana slova su jednostavnija, ne povezujemo ih. Pisana slova imaju složeniju grafičku strukturu i mnogo specifičnosti u povezivanju. Vježbe čitanja i predvježbe za pisanje idu paralelno.

Pretpostavljamo da će učenici na kraju prvog polugodišta prvog razreda čitati korektno (pravilno i s razumijevanjem). Razlike će biti uočljive od učenika do učenika. To je sasvim u skladu s razlikama u samom startu i dinamici napredovanja u usvajanju znanja i vještina tokom razreda.

Posebnu pažnju u pisanju treba usmjeriti na:

– usvajanje pisanih i štampanih slova latiničnog pisma;

– pisanje pojedinačnih slova;

– povezivanje slova u strukture riječi;
– pisanje po uzoru;
– rečenice napisane štampanim slovima prepisujemo pisanim slovima;
– rečenice napisane pisanim slovima prepisujemo pisanim slovima;
– prepisivanje niza rečenica;
– pisanje riječi i rečenica uz ilustrirani sadržaj;
– pisanje rečenica uz ilustracije;
– vježbe dopunjavanja rečenica;
– slušam – pamtim – pišem;
– jezične igre: igre rasutim slovima, riječi s poremećenim slijedom slogova;
– leksički nizovi riječi (odaberi riječi koje voliš, protumači zašto si odabrao tu
– riječ, stvaraj rečenicu);
– igre zajedničkog sastavljanja rečenica;
– vježbe pisanja primjenom diktata s komentarom i stvaralačkih diktata;
– vježbe usmjerene na estetsku stranu rukopisa;
– usavršavanje tehnike i logike čitanja, usavršavanje tehnike pisanja;
– uvođenje u čitanje elemenata izražajnosti.

Usvajanje pisanih slova latiničnog pisma: razlikovanje grafičke strukture pojedinih slova, mogućnost pisanja i pravilnog povezivanja slova u strukture riječi.

Manje zanimljive sadržaje, pomalo apstraktne, približit ćemo učenicima pomoću elemenata igre, igre sa svrhom, povezivanjem tih sadržaja sa sadržajima drugih nastavnih predmeta i sa iskustvenim elementima. U igri kao ugodnom situacionom kontekstu moguće je ostvariti uspješnu komunikaciju, istovremeno i motivirati učenike da prezentiraju ideje, stavove i ispolje kreativne crte. Nastavnik je samo posrednik koji dobro razumije sve aspekte organizacije i realizacije sadržaja nastavnih programa.

Književnost

Književnost kao područje u nastavnom predmetu ima umjetničke i književnoznanstvene aspekte.

U razrednoj je nastavi težište na umjetničkoj, doživljajnoj komponenti. Ovo je područje u funkciji usavršavanja tehnike čitanja, razumijevanja sadržaja i ostalih segmenata, a u skladu sa zahtjevima programa. Ne treba zaboraviti da stupanj razvijenosti pamćenja, mišljenja, emocionalna zrelost, kao i stupanj lingvističkog razvoja utiču na percepciju i recepciju književnoga djela, a književno djelo ukupnim bogatstvom i ljepotom djeluje poticajno na sve navedene aspekte, posebno na rječnik, jezičke i kulturološke aspekte, senzibilitet i doživljajno spoznajni intenzitet u procesu komunikacije s književnim tekstom.

Književnoznanstvene aspekte čine osnovni pojmovi o sadržaju teksta, događaju ili događajima, toku događaja, likovima i njihovim osobinama. Nastavnikovo posredovanje je još uvijek veoma važno u uspostavljanju komunikacije s tekstom.

Jezik

Rječnik
Gramatika
Pravogovor (ortoepija)
Pravopis (ortografija)

Ove sadržaje dijete usvaja na sadržajima drugih područja nastave maternjeg jezika, pa i na sadržajima drugih nastavnih predmeta. Još uvijek učenici nisu spremni za usvajanje apstraktnih sadržaja, pa i elementarne pojmove treba zasnivati na komunikaciji, situacionom govornom kontekstu, komunikacijskim tekstovima i zadržati se na razini prepoznavanja jezičnih sadržaja.

Raznovrsnim vježbama koje mogu imati identičnu polaznu osnovu (sliku, tekst, rečenice, govornu situaciju, film), ali različito usmjerenje: jezično, stilsko, gramatičko, raditi dalje na poboljšanju kvaliteta govora. Još uvijek ima vremena za ublažavanje ili otklanjanje eventualnih teškoća u govoru čitanju i pisanju. Sadržaji gramatike su apstraktnog karaktera i kao takvi daleki razumijevanju učeniku prvog razreda.

Jezička kultura

Sadržaji kulture usmenog i pismenog izražavanja su u funkciji razvoja jezičkih sposobnosti, kulture komunikacije na usmenoj i pisanoj razini. Ovi su sadržaji i u sadržajima svih drugih područja. Valja znati da vježbama pismenog izražavanja uvijek prethodi vježba usmenoga izražavanja. Samo kod uvođenja u situacioni razgovor i kod upoznavanja pravila telefonskog razgovora ostajemo na razini usmene komunikacije. Treba koristiti one oblike pismenih vježbi koji su primjereni učenicima prvog razreda: prepisivanje riječi, rečenica, kraćeg teksta, odgovore na pitanja, dopunjavanje rečenica, sastavljanje rečenica prema slici, pisati čestitku, razglednicu pismo. Radi uvježbavanja tehnike pisanja, praćenja i provjeravanje nivoa postignuća u gramatici i pravopisu koristiti diktate (diktat s komentarom, izborni diktat, diktat s predusretanjem pogrešaka, objašnjeni diktat, izborni i stvaralački diktat). Metodički dobro osmišljenom primjenom diktata u prvom je razredu moguće razvijati pažnju, sposobnost pamćenja, samostalnost i istrajnost u radu.

Medijska kultura

Sadržaje medijske kulture treba posmatrati u kontekstu sadržaja drugih područja nastave maternjeg jezika i sadržaja drugih nastavnih predmeta i u kontekstu života. Imaju funkciju pravovremene prevencije negativnog djelovanja sadržaja malih i velikih ekrana i postepenog osposobljavanja učenika za selektivan pristup sadržajima filma i televizije. Posebno je važno objasniti učenicima da ono što je moguće u crtanom filmu nije moguće i u životu (da kišobran ne može zamijeniti padobran i da nije moguće pomoću kišobrana spustiti se s balkona, ili da lik umire, pa oživljava). Nije naglasak na pojmovima i njihovom definiranju, nego na razumijevanju komunikacije i poruke, odnosno snalaženju u toj komunikaciji.

БУГАРСКИ ЈЕЗИК

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Учебен предмет	БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
Цели	Цели на обучението по български език е учениците да овладеят основните закономерности на българския книжовен език, на който правилно ще се изразяват в устна и писмена форма, да разберат значението и ролята на езика в опазването на националната идентичност; да бъдат в състояние да тълкуват подбрани литературни произведения, произведения на сценичното, филмово и други видове изкуства на българското и световно наследство, заради опазване и съхраняване традицията и културата на българския народ и развиване на интеркултуралност.
Клас	първи
Хорариум	180 часа годишно/5 часа седмично

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ от обучението в края на класа	ОБЛАСТ/ТЕМА	УЧЕБНИ СЪДЪРЖАНИЯ
– Разграничава звук и буква в състава на думата; – Разпознава печатните и ръкописните букви от българската азбука;	НАЧАЛНО ОГРАМОТЯВАНЕ /четене, писане/	Звук и буква; печатни и ръкописни букви от българската азбука. Дума и изречение като езикови единици.

– Изписва графически правилно елементите на ръкописните букви и връзките между тях; – Пренася правилно части от думи; – Владее техники за четене и писане на думи, изречения и кратки текстове; – Разбира смисъла на прочетеното; – Разпознава гласни и съгласни звукове; – Разграничава сричките в думата; – Разграничава езиковите единици дума, изречение; – Определя границите на изречението в текста; – Съставя различни по цел на изказване изречения в зависимост от комуникативната ситуация; – Използва речевия етикет при поздравления и обръщения в устно общуване; – Прилага правилата за речева учтивост (поздрав, благодарност, молба); – Уместно употребява езикови и неезикови средства според комуникативната ситуация; – Озаглавява текст; – Създава кратък писмен текст по серия от картини; – Разграничава начини и средства за общуване; – Пише под диктовка текст; – Преразказва устно съдържанието на откъс от повествователен текст; – Чете произведения от различни литературни и фолклорни видове, представени в учебното съдържание – приказка, разказ, стихотворение, гатанка; – Преразказва устно епизод от литературно и/или фолклорно произведение и кратък художествен и/или нехудожествен текст; – Отговаря кратко на въпроси по съдържанието на изучавано литературно и фолклорно произведение; – Разбира значението на непознати думи в контекста на изучаваното литературно или фолклорно произведение; – Ориентира се в оформлението на книгата (корици, страници, илюстрации); – Ориентира се в съдържанието на изучаваното литературно или фолклорно произведение; – Споделя прочетеното от детски списания, детски енциклопедии, достъпна информация от интернет; – Съставя в устен вид благопожелания, свързани с празничния календар на българския народ; – Езиково обучение; – Открива звуковете в състава на думата; – Ориентира се в последователността на звуковете в думата; – Разграничава звук от буква; – Разграничава сричките в думата звук, гласен и съгласен звук, буква, главна и малка буква; – Разграничава гласни от съгласни звукове; – Разграничава съгласния звук й от гласния звук и; – Изговаря правилно звуковете в думите; – Познава печатните и ръкописните букви от българската азбука; – Разпознава малка и главна буква (печатни и ръкописни); – Пише графически правилно и четливо буквите и връзките между тях; – Пише правилно в думи й, йо, ьо, щ, я, ю, дж, дз; – Чете правилно думи в съответствие със звуковия им състав; – Познава реда на буквите в българската азбука; – Означава с букви звуковия състав и строеж на думите, без да пропуска букви; печатна и ръкописна буква, сричка, азбука; – Дума и изречение; – Различава дума от изречение; – Разбира лексикалното значение на думата; – Използва главна буква при писане на собствените имена; – Проверява правописа на думи чрез други думи; – Разбира смисловата цялост на изречението; – Свързва правилно думите в изречението; – Определя границите на изречението в текста; – Оформя графически правилно началото и края на изречението; – Разпознава препинателните знаци за край на изречение – точка, въпросителен и удивителен; дума, изречение; – Текст и общуване; – Разграничава в потока на речта основните езикови и речеви единици (звук, дума, изречение, текст); – Усвоява механизъм на четене с разбиране; – Разграничава графичната и звуковата форма на думата като значеща единица; – Различава писмен от устен текст; – Ориентира се за участниците в речевата ситуация; – Прилага правилата за речева учтивост (поздрав, благодарност, молба); – Прави устен преразказ на кратък откъс от повествователен текст; – Включва се уместно в диалог по конкретна тема; – Пренася правилно части от думи; – Съчинява кратък писмен текст (от три-четири изречения) по серия картини; – Озаглавява текст; – Назовава различни видове общуване – езиково и неезиково, устно и писмено, електронно и неелектронно;		Произведения от различни жанрове на литературата и фолклора за деца (приказка, разказ, стихотворение, гатанка). Писане (преписване, самостоятелно преписване и писане под диктовка). Четене (сричково, гласно, тихо); въпроси, с които се прави проверка за разбиране на прочетеното. Изречения по цел на изказване. Изговор и писане на звуковете *ъ, ю, я, щ* Писане на думи с *й, йо, ьо, щ, я, ю, дж, дз.*
	ЛИТЕРАТУРА	**Лирика** Йордан Друмников, *Буквичките зная* Ран Босилек, *Родна реч/Родна стряха/* Валери Петров, *Мама* Цветан Ангелов, *Шаро и първият сняг* Народна песен, *Сурва, сурва година* Народна песен, *Лазарска песен* Йордан Стубел, *Баба Марта бързала* Елин Пелин, *Великденски празник*/Александър Божинов, *Великден/* Дора Габе, *Великден*/Елисавета Багряна, *Великден иде/* Чичо Стоян, *Сърдитко* Александър Дънков, *Нашият учител* Дора ГАбе, *Екскурзия* Атанас Цанков, *Светофар*/Валери Петров, *По бялата зебра*/ Стоян Михайловски, *Кирил и Методий* Петя Йорданова, *Ваканция* **Епос** Ран Босилек, *Дядо и ряпа* Лев Толстой, *Най-добрата /Лъжливото овчарче/* Ангел Каралийчев, *В гнездото* Асен Разцветников, *Дядо Мраз* Народна приказка, *Двама другари* Народна приказка, *Гостенчето на Хитър Петър* **Драматизирани текстове** Стоян Дринов, *Минзухарко братко* Леда Милева, *Катеричка и кълвач* Ангел Каралийчев, *Врабче и самолет* Народна приказка, *Мързеливата снаха* **Извънкласно четене** – Елин Пелин, *Дядовата ръкавица* – *Първи стъпки 1* **Литературни понятия** – стихотворение; – разказ; – събитие и случка; място и време на случилото се; – литературен герой – характерности и постъпки; – драматизиран текст за деца; – хумористичен текст; – басня; – гатанка.
	ЕЗИК /граматика и правопис/	Звук, дума, изречение. Ролята на звука/буквата и разпознаване значението на изговорената/написаната дума. Изречението като съобщение, въпрос и заповед. Главна начална буква в началото на изречение, при писане на лични и фамилни имена, имена на села и градове, название на улица, квартал, населено място, където ученикът живее, название на училището, в което ученикът учи. Правилно подписване (име, след това фамилно име). Точка, въпросителен и удивителен знак в края на изречението.
	ЕЗИКОВА КУЛТУРА /говорене, слушане, писане, четене/	-Разговор с помощ и свободен разговор. Говорни ситуции. Устни съобщения. Разказване, преразказване и описание. Разказване на литературен текст. Драматизиран текст, сцена. Обогатяване на речника. Разговорнни и езикови игри. -Средства за неезикова комуникация – жест, мимика, поза на тялото. Аудио-визуални записи Игри за развиване на вниманието. -Въпроси отнасящи се до собствен опит, същества, предмети, явления, картини, литературен текст. Писано съобщение. Кратък текст отнасящ се до собствен опит, случка/събитие, илюстрация свързани с литературен текст. Изречения/кратък текст подходящ за диктовка. -Литературни текстове. Текстове с практическа цел: покана, напътствия, списък за покупки и др. Текстове в табелка, седмична програма, билет и др. Текстове съдържащи информация: 1. За учебник: Дарина Дончева-Дешка Георгиева, *Читанка; текстове за известни герои от българската култура;* 2.Извън учебника: правила за речева учтивост, благопожелания, свързани с празници и обичаи. 3.Използване на информация от интернет (за училище, животни, растения...).

– Разпознава средства за неезикова комуникация – жест, мимика, поза на тялото; общуване; – Разпознава приказка, разказ, стихотворение, гатанка; – Чете правилно и с разбиране малки по обем художествени или нехудожествени текстове; – Отговаря кратко на въпроси по съдържанието на изучавано произведение; – Преразказва устно достъпни за възрастта малки по обем разкази, кратки народни, преразказани (авторизирани) и авторски приказки; – Приказка, разказ, стихотворение, гатанка; – Рецитира наизуст кратки стихотворения – Разграничава стихотворна от нестихотворна реч; – Отгатва фолклорни и литературни гатанки, достъпни за възрастта; – Чете произведения от литературата за деца, посветени на: семейството, училищния живот, родината, игрите, празниците; – Ориентира се в случката в изучаваното литературно или фолклорно произведение; – Споделя впечатления от изучавани или неизучавани цялостни произведения; – Дава примери за благопожелания, свързани с празници и обичаи; – Чете кратки текстове от детски списания и енциклопедии, достъп на информация от интернет; – Ориентира се в оформлението на книгата (корици, страници, илюстрации);		

Ключови понятия: начално четене и писане, литература, език, езикова култура.

НАПЪТСТВИЯ ЗА ДИДАКТИЧЕСКО – МЕТОДИЧЕСКА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПРОГРАМАТА

Програмата по български език в първи клас на основните училища съчиняват четирите области/теми: Начално четене и писане, Литература, Език и Езикова култура. Препоръчаният хорариум по областите е следващият: Начално четене и писане – 90 часа, Литература – 45 часа, Език – 10 часа и Езикова култура – 35 часа. Четирите области се преплитат и нито една не може да се изучава отделно.

НАЧАЛНО ОГРАМОТЯВАНЕ / ЧЕТЕНЕ И ПИСАНЕ /

Обучението по начално ограмотяване се провежда през първото полугодие в първи клас на основното училище, но ако е нужно продължава и през второто полугодие. Началното четене и писане се реализира самостоятелно, но обхваща и съдържанията по Литература, Език и Езикова култура.

Подготвителен период

В подготвителния период учителите трябва да преценят способностите на ученика: говорене, преразказване, познаване на букви, умение за четене и писане, умение за работа с прибор за писане и рисуване. През този период преценяват се уменията на ученика, която се реализира чрез дейности, които се преплитат помежду си. Устното изразяване се реализира чрез игри и дейности и при това се упражнява комуникацията (поздрави в дадени ситуации: *добро утро, добър ден и довиждане*; *благодарност, извинение*). Учениците могат да говорят въз основа наблюдаване върху картина и серия от картини. Могат да преразказват слушан текст, театрално или куклено представление с разбираем природен говор и правилен изговор. Учителите трябва да водят сметка за правилния изговор на звуковете и с учениците да коментират слушаното. Упражненията чрез наблюдаване се отнасят до забелязване на цялото и подробностите, наблюдаване на предмети, явления и околната среда. Трябва да бъдат тематично организирани. Най-напред се наблюдава класната стая, след това дейностите се разширяват на околната среда. Учениците могат да наблюдават предмети, хора, животни, събития, картини, поредица от картини, снимки и обекти от околната среда. Вниманието на учениците трябва да се съсредоточи към цялото, след това към най-важните детайли и най-накрая към по-малко важните детайли. Забелязват се: форми, цветове, отношения, движения, мимика и жестове, скрити детайли и др. Упражнения за слушане започват със слушане на онова, което говорят учителите, други ученици, актьори и радио- и ТВ-говорители. Слушаният говор се коментира за да се определят говорните характеристики на говорителя. Слушането трябва да бъде свързано с мимиката и жестовете, които се съвпадат с онова, което се говори. Обезателно се настоява правилно да говорят. В процеса на слушането трябва да се отделя главното от второстепенното, при което се задържа вниманието и концентрацията. Слушат се характерни звукове и шумове. Аналитичните упражнения трябва да бъдат интересни и насърчаващи, затова защото са един от най-важните предусловия за начално ограмотяване. Не провеждат се изолирано, а свързани са с упражненията за слушане и наблюдаване. Забелязва се позицията на звуковете в изговорената дума и позицията на буквите в написаната дума. Когато учениците овладеят забелязването на звуковете и техната позиция в думите, преминава се към разделяне думите на звукове. За начало се препоръчват думи от два звука, след това три, четири и повече. Синтетичните упражнения се организират паралелно с аналитичните. Думите, които са вече разделени на звукове, отново се връщат в цяло. Започва се от най-лесните и преминава към по-трудните. Учениците се по този начин подготвят за четене и разбиране на прочетеното. Упражнения с цел елиминиране на диалектни и жаргонни характеристики на говора се провеждат постепенно и систематично. Моторните упражнения за развитие на ръката и пръстите се усъвършенстват чрез игра. Препоръчва се връзване на конци, връзки, низане на перли (може да се реализира и в час по физическо възпитание). Графическо-моторните упражнения са от голямо значение в подготовката за писане. Всяко упражнение трябва да е свързано с някое събитие, упражнение за слушане, наблюдаване, говор и подобно. Упражненията за писане елементите на буквите се провеждат по различни начини – чрез рисуване, рамки за картини в предвиденото за писане пространство. Учениците трябва да се насърчават да допълват рисунки, като добавят свои елементи. Упражненията за писане на линии се провеждат без повдигане на ръката в един ход. Учениците трябва да се насърчават на правилно държене на писалката (молив, химикал, пенкало, флумастер). Използването на гумичката трябва да е минимално, затова защото намалява отговорността на ученика при писането. Трябва да се внимава за правилното положение на тялото, отдалечеността от чина, за правилното положение на тялото в отношение на чина и наклона на писането. При писането учениците не трябва да бързат, ръката им да бъде отпусната.

Усъвършенстване на четене и писане

Дидактическо-методическият подход в обучението на началното четене и писане е в зависимост от повече фактори, а сред най-важните е онзи, който се отнася до предзнанията на ученика. Учителите избират подход, който ще използват при обучението по начално четене и писане – групови, комплексни и/или комбинирани. Обучението по начално четене и писане трябва да се реализира на повече равнища с помощта на принципа на индивидуализация. Във всяка паралелка има ученици, които знаят да четат и онези,

които знаят буквите, но не знаят да четат. Съдържанията, методите и формите на работа трябва да бъдат адаптирани спрямо възможностите и потребностите на учениците. В този период учениците трябва да упражняват четене на съответни текстове, правилно изговарят всички звукове и правилно акцентират думите в изреченията. Особено внимание трябва да се обърне на индивидуалните способности на учениците. Всяко дете чете с определен темп и спрямо способностите си. Желателна е честа проверка на степента на овладяните техники на четене и разбиране на прочетеното. При ученето на четене могат да се използват игри с букви и думи, езикови игри (ребуси и кръстословици). Учениците по този начин се запознават с нови съдържания, имат по-голяма мотивираност, а атмосферата е приятна и отпусната. Учениците трябва да се насърчават на всекидневно упражняване на четене у дома. Трябва да се сътрудничи с родителите и да им се даде необходима инфрмация, свързана с четенето (мотивираност на децата, четене във всекидневния живот, отдалеченост на текста от очите е 30 см...). Учениците учат да пишат поотделно печатни и ръкописни букви, думи и изречения; цифри. Разстоянието между печатните букви в думата трябва да е равномерно. При ученето на ръкописни букви особено внимание трябва да се обърне към графическото им свързване в думите. Буквите трябва да бъдат еднаква височина и широчина, разстоянието между думите еднакво. Писането се упражнява чрез преписване, допълняване на думи и изречения, съставяне на изречения въз основа на картини, съставяне на изречения по серия от картини, диктовки и самостоятелно писане на изречения и кратки текстове. Покрай ученето за формата на буквите, направлението за писане на буквата, особено внимание трябва да се обърне на определеното пространство в тетрадката. Писането на букви се ограничава на един – два реда в тетрадката. Всекидневното натоварване с писане не трябва да е повече от 25 минути. Учениците, пишещи с лява ръка, не трябва да се преориентират.

Усъвършенстване на четенето и писането. В този период ученикът трябва да владее основните техники на четене и писане. Усъвършенстването на четене трябва да се упражнява върху текстове, които са кратки, динамични, интересни и съответни възрастта на ученика, както и текстове за четене в клас и извънкласно четене. Особено внимание трябва да се обърне на разбирането на прочетените думи, изречения и текстове. С редовното упражняване учениците автоматизират процеса на четенето и писането.

ЛИТЕРАТУРА

Препоръчаните съдържания в областта Литература овладяват се в течение на цялата учебна година, от буквара и читанката, като основни учебни помагала, така като учителят планира техната реализация в съответствие с индивидуалните характеристики на учениците и съвкупните възможности на колектива, ръководейки се от крайните резултати на обучението. При обучението учениците с помощта на учителя разбират текстовете за четене в клас, популярни, информативни текстове от детски списания, енциклопедии и др.. Важно е да се настоява отбелязването на събития, пространствени и временни отношения и съществени детайли в описанието на същества и природата. Както се текстовете за четене в клас използват за усъвършенстване на четенето и писането и въвеждането на учениците в основните понятия за литературата, така учениците се насърчават да забелязват героите в литературното произведение, техните характерни особености и постъпки; техното емоционално състояние (радост, тъга, хумор) и да разпознават понятията за доброто и злото. В предвидените за четене в клас текстове е даден подбор, т.е. определянето на учителя в някои случаи да подбере от две, т.е. три произведения (нпр. избира се един разказ на Лев Толстой, избира се едно от двете предложени стихотворения *Родна реч/Родна стряха* – Ран Босилек, или текстове за Великден.

Понеже текстовете, предвидени по програмата, са лесни, кратки и засновани на хронологичен поредък на събития, ученикът трябва да определи къде и кога се случват действията и да разберат причинно-следствения редослед на събитията. Ученикът трябва да разпознава стихотворната от нестихотворна форма, както и драматичните текстове. Ученикът трябва да разпознава стихотворение (хумористично стихотворение) от разказ (басня) и драматичен текст, но без въвеждане на дефиниции и книжовно-теоретични понятия. Термините се въвеждат системно в по-горните класове. Ученикът трябва да е в състояние да разбира преносното значение на гатанката без формулировка на стилистичните постъпки; да разпознава жанра басня, като приказка с преносно значение (без въвеждане на понятието алегория), да е запознаят със съществуването на народна и авторска басня (които могат да бъдат в стихотворна или прозаична форма), че в баснята героите могат да бъдат не само животните, но и растенията, да е в състояние да разбира нейното преносно значение и определя нейната поука. Понеже на тази възраст текстът на баснята често се адаптира, съкращава, в крайните резултати не са дадени структурните елементи на баснята (сюжет и поука), понеже поуката в народната или авторската басня не е изтъкната. Учениците се приспособяват да забелязват непознати и по-малко познати думи в текста и да питат учителя за обяснение, за да разберат по-добре значението на текста. Ръководени от въпросите (кой?, какво?, къде?, кога?, защо?) за прочетеното съдържание, учениците се учат с отговори да формулират изречения или откъси, в зависимост от индивидуалните способности. При усвояване на нови знания за литературни текстове учениците получават първи литерарно-естетични опити и формират свои отношения към творбата, която слушат или четат. Учителят насърчава учениците да изказват своето отношение. При четенето на лирични творби учениците системно учат да разпознаят и изпитат мелодичността на стиховете, изразително да ги четат и рецитират (по избор). Сравнение между творби в стихотворна и прозаична форма не се върши на теоретично равнище. При обработка на драматически текстове за деца учениците се мотивират на редица творчески дейности, които произлизат от творбата (сценично изпълнение, драматична игра, игра с кукли, драматични диалози, гледане на детско театрално представление, заснемане и коментиране на драматизирани откъси). При това учениците усвояват поведенчески правила в театър в рамките на възпитателната роля на училището. При активно слушане, а след това и самостоятелно четене на лесни литературни и други видове текстове учениците се оспособяват съдържанията да свързват с илюстрациите, които съпътстват литературните, популярни и информативни текстове. От първи клас с програмните съдържания се набляга системно и последователно усвояване на литературни понятия, а на учителите се препоръчва в континуитет да въвеждат нови думи в детския речник, обогатявайки го по този начин. Усвояване на литературни понятия не подразбира учене на техните определения, но техното наименование и описвателно обяснение на понятието, забелязване неговата роля в литературно-художествен текст. Усвояването на читателския навик допринася връщането на книги за извънкласно четене в учебната програма. В първи клас часовете за извънкласно четене се реализират през второто полугодие. С намерение учениците от първи клас да свикват с четене на книги задължително и по свободен избор, възстановява се сътрудничество с училищния библиотекар и няколко часа през годината могат да бъдат реализирани в училищната библиотека. Уменията за четене и разбиране на прочетеното е в рамките на езиковата култура и при усвояване на нови знания за литературно – худжествените текстове. Учениците се насърчават да четат илюстрирани текстове (нпр.басня, вълшебна приказка, приказка).

ЕЗИК

В обучение по език учениците се оспособяват за правилна устна и писмена комуникация на стандартен български език. Оттам изискванията в тази програма не са в посока само на езиковите правила и граматически норми, но и на техната функция. Примерно, изречението не се запознава само като граматическа единица (от гледна точка на нейната структура), но и като комуникативна единица (от гледна точка на функцията й в комуникацията).

Граматика

Основните програмни изисквания в обучението по граматика е езикът да се представи и тълкува като система пред учениците. Нито едно езическо явление не трябва да се изучава изолирано, извън контекста, в който се реализира нейната функция. В рамките на упражнения за слушане, говорене, четене и писане учениците забелязват езиковите явления и без техното наименование. По този начин се слага основа за проширяване на езиковите съдържания в по-горните класове. Първичните основи по морфология учениците усвояват забелязвайки думата като езическа единица между звук и изречение. Думите винаги трябва да забелязват и усвояват в рамките на изречението. При писането трябва да обърнем внимание на това, че думата е отделена с белина от двете й страни, а при говоренето учителят правилно трябва да акцентува някои думи (доколкото учениците ги грешно изговарят). Изреченията трябва да забелязват, когато това е възможно в рамките на текст. При писането особено внимание трябва да се обърне на това, че изреченията започват с главна начална буква и завършват с точка, въпросителна или удивителна (по този начин се свързват граматиката и правописа). Когато изговарят изречението, на учениците се обръща внимание на нейното произнасяне, особено ако се отнася до въпрос. Упражнения за усвояване и затвърдяване на знанията по граматика до равнище на прилагане в нови говорни ситуации произлизат от програмните изисквания, но до голяма степен са в зависимост от дадената ситуация в паралелката – отклонения от книжовния език в говора, грешките, които се явяват в писменото изразяване на учениците. Затова съдържанието на упражненията в обучението по език се определят въз основа на последователно наблюдение на говоренето и писането на учениците.

Правопис

Правописните правила учениците трябва да овладеят чрез системни упражнения (лесни и сложни). Тези упражнения трябва да бъдат разнообразни и по-често организирани.

ЕЗИКОВА КУЛТУРА

Езиковата култура обхваща развитието на основната грамотност на ученика, т.е. усъвършенстване на говоренето, слушането, четенето и писането. Тези четири програмни теми насърчени са към опазване на говора, писменото изразяване, обогатяване на речника и в по-широк смисъл на развитие на комуникативните умения на учениците. Обучението в областта на Езиковата култура се реализира във взаимодействие с други теми и като самостоятелни методически единици. Говоренето на учениците се развива в разговор, в който учителят ги насърчава да усъвършенстват комуникативните си умения. В целенасочения разговор за литературен текст или по дадена тема, учениците отговарят на въпроси, задават въпроси, изнасят свои мнения и отношения. Свободният или обществен разговор е основа на всекидневната комуникация и затова е нужно учениците да се насърчават учтиво да започват разговора, обменят информация и използват основните форми за учтивост. В разговора могат да се отделят жаргоните, които се използват в ежедневни комуникативни сутуации. Учениците се бодрят да формират устно съобщение, в което ще дадат информация за примери от всекидневния училищен живот. В разговора учениците се насърчават да говорят, т.е. изнасят информация, свое мнение, назовават чувствата с подбрана дума. Препоръчените форми на устно изразяване са разговор, преразказване и описание. Това са програмни съдържания, т.е. съдържания на обучението. Ученикът постепенно се въвежда в устното изразяване и учи как да преразкаже текст, как да разказва или как да описва. Изразяването се реализира чрез говорни упражнения с помощта на даден или съвместно изработен план. Планът помага на учениците да осмислят съдържанието на говора, но не трябва да се пречи на онези, които могат да говорят самостоятелно с индивидуален план или без него. Устно се преразказва кратък текст, част от театрално представление или филм. Препоръчаните видове разказване са: разказване по картина или по серия от картини, разказване за случки и събития. Описват се годишните времена, растения и животни, най-добър другар/другарка, членове от семейството, домашен любимец и др. Учениците се насочват към правилното говорно изразяване. Учене наизуст и говорене на подбрани текстове или кратки откъси насочено е към обогатяване на речника и правилния говор. Говорят се наизуст научени подбрани стихотворения с насочване към правилно декламиране. Също могат да се научат и говорят наизуст кратки откъси от приказка или части от драматизиран текст. Целта на този вид говорене е изразителен говор, а не само запаметяване на даден текст. Затова трябва внимателно да направим подбор на това, което децата ще учат наизуст, а някои от критериите са художествената стойност на текста и неговата адаптираност към възрастта. Сценично се реализират драматични текстове от творбите за четене в клас и драматизирани текстове. Сценичните игри най-добре се реализират въз основа на литературни творби, които са подобни за сценично импровизиране. Обогатяване на речника с цел добро изразяване се реализират чрез използване на съответни думи в говора, усвояване на нови думи, както и разширяване значението в рамките на една дума. Нови думи се усвояват чрез правилен говор и от литературни творби. Учениците се насочват да използват думи, с които ще пренасят желателна информация и с тези думи говора им да бъде по-интересен. Езиковата култура на ученика се развива чрез игрови дейности, особено чрез езикови игри. Видовете игри се подбират спрямо интересите на учениците или в контекст на учебното съдържание. Това могат да бъдат разговорни игри, нпр., разговор с непослушната кукла, разговор с литературен герой, след това замислени или истински ситуации, нпр.разговор в магазин, разговор при лекар. Също така могат да се подберат анаграми, ребуси, палиндроми, верижник, лесна кръстословица.

Слушането е важна комуникативна дейност. В разговора учениците се насочват внимателно и вежливо да слушат събеседника. В процеса на обучението учениците слушат какво другите говорят и това потвърждават с повтаряне или парафразиране на приетото съобщение, както и изискванията от молбата или устните инструкции на възрастните и връстниците. Внимателното слушане се практикува и в симулирани ситуации (разговорни и ситуационни игри). Учениците слушат четенето на учителя, връстниците, радио- и ТВ-говорителите. Обаче, първа крачка в реализацията на диктовка е слушането и забелязването на паузите между думите и изреченията в зависимост от интонацията, при което се развива езиково свързване на изговорената и записана реч. Игри за развиване на внимателно слушане се провеждат в учебен контекст: внимателно слушане със задача, нпр. Познай кой говори, Слушай как говоря (тихо, бързо), Чувам звук т... Писането и четенето се упражняват в обучението на начално четене и писане, а след това в областите Литература, Език и Езикова култура. В програмните съдържания по Езикова култура дадени са основните елементи отнасящи се до грамотността на ученика, при което те не могат да се гледат отделно, а в съдействие с крайните резултати и препоръчаните програмни съдържания във всички области/теми. Четенето и писането не се учат отделно в рамките на учебните области, но чрез всички учебни съдържания. В първи клас учениците пишат изречения и кратки текстове. Особнео се води сметка към индивидуалния достъп до ученика, което подразбира насърчаване към способностите и възможностите му при писането. Ако детето има трудности при писане, нужно е внимателно и постепенно въвеждане в тази насока, докато дете, което напредва в писането трябва да се насърчава с подходящи задачи. Учениците писмено отговарят на лесни въпроси от собствения опит, за същества, предметите, явленията, картините, като и на въпроси за литературни и текстове от народното творчество. Освен това учениците самостоятелно съставят и пишат изречения от собствения опит, за същества, предметите и явленията. Учениците се оспособяват да записват кратко писмено съобщение, с което се пренася информация и което има практическа цел. Тези съобщения нямат класическа форма, а служат за всекидневна употреба, нпр. информация за училищните задължения (информация за извънкласни дейности, списък на ученически прибор, нужни материали за даден учебен предмет).

Ученето за самостоятелно писане на текст започва със свързването на повече изречения в едно цяло. Спрямо способностите си ученикът ще напише две, три свързани изречения или кратък текст. При писането се използват научените правописни правила, които се учат в рамките на областта Език. Нужно е при писането правописа да се прилага от начално четене и писане. Учениците се насочват да подбират съответни думи и да използват нови докато пишат. Четенето се усъвършенства с творбите от четене в клас и извънкласно четене, както и други литературни и творби от народното творчество. Особено внимание трябва да се насочва към четене на информативни текстове, спрямо интересите на учениците и в обществен контекст спрямо препоръчаните програмни съдържания. Необходимо е да се практикуват следните видове четене: гласно четене (цялостно, щафетно, гъвкаво, драматически текст по роли); тихо четене (в себе). Разбирането на текста се открива с помощта на въпроси и изказването поантата на текста (в отношение с предзнанията), както и представяне на ключовите части от текста с картина (илюстрация на текста). Информацията в текста се открива целенасочено (с отговаряне на въпросите кой?, къде?, как?, кога?) и самостоятелно без дадени напътствия.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

MAGYAR NYELV

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV**
Cél	A *magyar nyelv* tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	**első**
Évi óraszám	**180 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
– megkülönbözteti a hangot és a betűt; a kimondott és leírt szavakat és mondatokat; – elsajátítja az olvasás és az írás alapvető technikáit; – megérti az elolvasottakat; – aktívan figyelemmel kíséri és megérti a szépirodalmi szöveget felolvasás közben;	**KEZDŐ OLVASÁS- ÉS ÍRÁSTANÍTÁS**	Hang és betű; nyomtatott és írott betűk. A szó és mondat, mint a beszéd és az írás egységei. Szövegek, melyek tartalmazzák az elsajátítandó betűt/betűpárt. Különböző típusú szövegek, amelyeket nyomtatott vagy írott betűkkel írtak. Nyelvi játékok. Analitikus-szintetikus gyakorlatok; szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok; motorikus gyakorlatok. Írás (másolás, önálló írás, tollbamondás) Olvasás (összeolvasás, hangos és néma olvasás); az életkornak megfelelő rövid, nagyobb betűnagyságú mesék, történetek; az elolvasott szöveg megértést ellenőrző kérdések. A hangok kiejtése és írása (pl.: *j-ly, b-p-d; gy-ty, g-k, v-f*).
– felismeri a verset, a mesét és a drámai szöveget; – meghatározza a szöveg cselekményét, annak helyét és idejét (Betartja a cselekmény időrendi sorrendjét.); – felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és a negatív tulajdonságaik alapján; – kifejti a szepirodalmi szövegről és a szereplők viselkedéséről alkotott véleményét; – felismeri a találós kérdést, és megérti annak jelentését; – felismeri a tanmesét, és megérti annak jelentését; – megkülönbözteti a betűt, a szót és a mondatot; – helyesen, megfelelő hangsúllyal és hanglejtéssel ejti ki (mondja ki) a rövid, teljes mondatokat és az egyszerű szerkezeteket, illetve megfelelő írásjeleket tesz a leírt mondat végére; – helyesen alkalmazza a nagybetűt; – illedelmesen vesz részt az irányított és a szabadon folytatott beszélgetésben; – szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal; – történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján; – szóbeli leírást ad a közvetlen környezetében található tárgyakról; – megfelelő szavakat használ a beszédében; az új szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; – kívülről/fejből mond rövid szépirodalmi szöveget; – részt vesz a színpadi előadásban; – figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és illedelmesen kapcsolódik be a beszélgetésbe; – meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; – figyelemmel kíséri az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során, megérti és átéli azt; – alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat; – olvashatóan és pontosan ír; írása tiszta; – írásban válaszol a feltett kérdésekre; – kisebb egységet alkot összefüggő mondatok összekapcsolásával; – tollbamondást ír, alkalmazva a tanult helyesírási szabályokat; – alkalmazza a néma és a hangos olvasás technikáját nyomtatott és írott betűs szövegen; – megérti az elolvasott irodalmi és ismeretterjesztő szöveget; – megtalálja a szövegben explicit módon kifejezett információkat.	**IRODALOM**	**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet** Zelk Zoltán: *Ákombákom* Weöres Sándor: *Varázslók/Haragosi /A manó* Domonkos István: *Képzeljétek/Mendegélt két legényke* Gazdag Erzsi: *Mesebolt* Kassák Lajos: *Testvérkék* Nemes Nagy Ágnes: *Születésnap* Csoóri Sándor: *Tavaszi bodzavers*/Nemes Nagy Ágnes: *Gesztenyefalevél/ Tavaszi felhők* Tóth Krisztina: *Vombat/Tobzocska/Nagy mara* Varró Dániel: *Andris beszélget az állatokkal (részlet)* Kányádi Sándor: *Róka-mondóka* Kadlót Nikolett: *Puszimeghajtás*/Kiss Ottó: *Nagypapa nem ért a számítógéphez* Lászlóffy Aladár: *Áll a bál* Petőcz András: *Egérvár* Böndör Pál: *Milyen hosszú egy esztendő?/* Fekete Vince: *Csigabánat*/ Csukás István: *Sün-mese* Csík Mónika: *Gombócoló* Visky András: *Aranylevél*/Kányádi Sándor: *Őszvégi játék* **Próza** Népmese: *A kis gida* Csukás István: *Süsü (részlet)* Mészöly Miklós: *A tíz testvér* Mészöly Miklós: *A kiskutya meg a szamár* Népmese: *A róka és a kacsák* Magyar népmese: *A sajtot osztó róka* Lackfi János: *A világ legrövidebb meséi (részlet)* Lev Tolsztoj: *Az oroszlán és az egér* Darvasi László: *A ceruza ellensége (Pálcika ha elindul akkor aztán zsupsz, részlet)* Lázár Ervin: *A lyukas zokni* Janikovszky Éva: *Ha én felnőtt volnék* Magyar népmese: *A hiú király* Magyar népmese: *A cibere* Móricz Zsigmond: *A török és a tehenek* **Népköltészeti alkotások:**

			köszöntők, sorolók, mondókák, találós kérdések, közmondások, szólások, népi gyermekjátékok. **Drámai szövegek** Ludwik Jerzy Kern: *A zsiráf a fényképésznél* Kínai népmese: *A vándorló ajándék* **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből **HÁZI OLVASMÁNY** – Első meséim (válogatás) – Válogatás a mai gyermekirodalom meséiből és verseiből **Irodalomelméleti fogalmak:** – vers; – mese; – a cselekmény; helyeés ideje; – a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; – drámai szöveg a gyerekeknek; – tréfás vers; – tanmese; – találós kérdés.
	NYELV **Nyelvtan, helyesírás és nyelv-helyesség**		A mondat; szó; betű, hang; szöveg. A betű és a hang jelentésmódosító szerepe a szavakban. A közlő, kérdő és felszólító mondatok. A mondatkezdő nagybetű és a tulajdonnevek helyes írásmódja: személynév, állatnév, településnév és az utcájuk neve, az iskola neve. Helyes aláírás (családnév, személynév). A mondatvégi írásjelek: pont, kérdőjel és felkiáltójel.
	NYELVIKUL-TÚRA	**Beszéd**	Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). A beszélgetés szabályai. Szóbeli üzenet. Elmesélés, elbeszélés és leírás. Az irodalmi szöveg előadása. Dráma- és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Szókincsfejlesztés: szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok. Beszélgetések, szituációs és nyelvi játékok.
		Figyelmes hallgatás	Valós vagy szimulált helyzetek. A hallgatás üzenete. Audiovizuális lejegyzések. A meghallgatást, másokra figyelést fejlesztő játékok.
		Írás	Kérdésfeltevés saját tapasztalattal kapcsolatosan, tárgyakról, jelenségekről, képekről, irodalmi és nem irodalmi szövegekről. Írásos üzenet. Rövid, összefüggő mondatokból álló szöveg; saját élményről, tapasztalatról, képről, képsorról, irodalmi szövegről. Tollbamondásra alkalmas mondatok/rövid szövegek.
		Olvasás	Irodalmi szövegek. Gyakorlatias szövegek: meghívó, utasítás, vásárlási lista stb. Nemlineáris szövegek: táblázat, órarend, képregény, belépőjegy stb. Ismeretterjesztő szövegek: 1. Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: *Ablak – zsiráf* (gyermekenciklopédia); 2. Az illedelmes viselkedés szabályai (illemtan).

Kulcsszavak: kezdő írás- és olvasástanítás, irodalom, nyelv és nyelvi kultúra.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb, mint nem anyanyelv, környezetismeret.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A magyar nyelv tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola első osztályában a tananyagot négy témakörben látja elő: kezdő olvasás- és írástanítás, irodalom, nyelv és nyelvi kultúra. Az óraszámot témakörönként a következőképpen ajánlott felosztani: kezdő olvasás- és írástanítás – 90 óra, irodalom – 45 óra, nyelv – 10 és nyelvi kultúra – 35 óra. A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és nem lehet őket egymástól elkülönítve tanítani.

KEZDŐ OLVASÁS- ÉS ÍRÁSTANÍTÁS

A kezdő olvasás- és írástanítás főleg az első osztály első felében történik, de az írott betűk tanítása késleltetve, a második félév anyagát képezi. A kezdő olvasás- és írástanítás függetlenül történik, de magában foglalja az irodalom, nyelv és nyelvi kultúra részterületek bizonyos tartalmait.

Előkészítő szakasz

Az előkészítő szakaszban, a tanítónak meg kell vizsgálnia, hogy a gyerekek rendelkeznek-e a következő képességekkel, készségekkel: beszédkészség, történet elmondása, a nagybetűk ismerete, az olvasás- és írás készsége, motorikus képesség. Ebben a szakaszban a tanulók felmérését egymással összefüggő tevékenységek segítségével végzik.

A szóbeli kifejezés gyakorlása olyan játékokkal és tevékenységekkel történik, amelyek elősegítik az eredményes kommunikációt (köszönés: jó reggelt, jó napot és viszontlátásra; megköszönés, bocsánatkérés). Képolvasáskor, illetve képsorozatok esetében, a tanulók megfigyelik a szereplőket és az esemény mozzanatait. Elmesélhetik a meghallgatott mesét, színházi vagy bábszínházi előadást. A tanítónak törekednie kell az elemi összefüggések megláttatására. A gondolkodtató kérdések igen lényegesek. A tanító hasson a tanulókra, hogy gondolataikat mondatokkal fejezzék ki, természetes beszéddel, helyes kiejtéssel. A tanítónak vigyáznia kell a hangok megfelelő artikulációjára, és értékelnie kell a hallottakat.

A megfigyelési gyakorlatok az egész és a részek (részletek) elkülönítésére, a tárgyak, jelenségek és a környezet megfigyelésére vonatkoznak. Témák szerint kell őket feldolgozni. Először a tanterem kerül megfigyelésre, majd az iskola és a tanulók közvetlen környezetével kapcsolatos témák. A tanulók megfigyelhetik a tárgyakat, embereket, állatokat, eseményeket, képeket, képsorokat, fényképeket, a környezet objektumait stb. A tanulók figyelmét először az egészre, utána a lényegesebb, végül a kevésbé fontos részletekre kell irányítani. A megfigyelés szempontjai: formák, színek, összefüggések, mozdulatok, arckifejezések és gesztusok, rejtett részletek stb.

A hallgatás gyakorlása a tanító beszédének, majd az osztálytársak, színészek és bemondók meghallgatásával kezdődik. A hallott beszédről véleményt nyilvánítanak azért, hogy meg tudják határozni az elhangzott szóbeli megnyilatkozás jellemvonásait. A hallgatást megfelelő mimika és gesztusok kell, hogy kísérjék, amelyek a beszéd tartalmára utalnak. Minden esetben a helyes beszédet kell szorgalmazni. A meghallgatás során megkülönböztetni a lényegest a lényegtelentől, ápolni a figyelmet, a koncentrációt. Hangutánzó szavak, neszek, artikulált és artikulálatlan hangok hallgatása és felismerése is lényeges.

Az analitikus gyakorlatok az olvasás és az írás elsajátításának alapvető feltételei, ezért érdekesek és ösztönzőek kell, hogy legyenek. Alkalmazásuk mindig összefügg a hallgatás és a megfigyelés gyakorlataival. Szóelemzés: a hang, illetve a betű helyének megfigyeltetése a szavakban. Hangoztatási és hangösszevonási gyakorlatok végzése. Kezdetben ajánlatos két, három, később négy, majd több hangból álló szavakon gyakorolni.

Különös figyelmet kell szentelniük az ly, gy, ty hangok helyes kiejtésére.

A játékok során a tanulók olyan grafomotoros gyakorlatokat végeznek, amelyek fejlesztik a kéz- és az ujjmozgást. Ilyen gyakorlatok lehetnek: csomózás, cipőfűző megkötése, a felső begombolása, gyöngyfűzés. (A testnevelésórán is lehet ezeket gyakorolni.) A grafomotoros gyakorlatok nagyon fontosak az írástanulás előkészítő szakaszában. Minden grafomotoros gyakorlatnak kapcsolódnia kell valamilyen cselekvéshez, megfigyeléshez, meséléshez stb. Az íráselemek gyakorlása különféle módon történik: „írás” a levegőben nagy karmozdulatokkal; vázolás a padon, ujjal; rajzolás nagy formátumú papíron; nagyobb, majd kisebb alakban történő gyakorlás a munkafüzetben vagy a füzetben. Fontos a vázolás iránya és a helyes vonalvezetés.

Egy-egy íráselem leírásakor a tanuló ne emelje fel a kezét, hanem egy mozdulattal tegye azt. A tanulókat meg kell tanítani a helyes ceruzatartása (grafitceruza, filctoll stb.). A radírgumit csak ritkán használják, különben csökken az írás iránti felelősségük. Ügyelni kell a tanulók helyes testtartására, az asztaltól való távolságukra. Írás közben a laza kéztartásra és az önellenőrzésre kell szoktatni őket.

Az olvasás és írás tanulása

A kezdő olvasás- és írástanítás számos tényezőtől függ, de a legfontosabb a tanulók előtudása. A tanítónak célszerű a monografikus vagy a csoportos eljárás alkalmazása, illetve a két eljárás kombinálása.

A kezdő írás és olvasás tanítását differenciáltan kell végezni, az individualizált oktatás elvének alkalmazásával. Minden osztályban vannak olyan tanulók, akik tudnak olvasni, valamint olyanok, akik csak bizonyos betűket ismernek, vagy nem tudnak olvasni.

Lényeges, hogy a tanítási tartalmak, módszerek és munkaformák megfeleljenek a tanulók tudásszintjének és képességeinek. Ebben az időszakban a tanulók megfelelő szövegeken gyakorolják az olvasást, helyesen ejtik ki a hangokat, pontosan olvassák a szavakat, és megfelelő hanglejtéssel a mondatokat. Figyelemmel kell kísérni a tanulók egyéni képességeit. Minden gyermek saját ütemében, képességeinek megfelelően olvas. Ajánlatos gyakran ellenőrizni az olvasási technika elsajátításának szintjét, és azt, hogy a tanulók megértik-e az olvasott szavakat, mondatokat, rövid szövegeket. Az olvasástanítás szakaszában különböző nyelvi játékokat lehet alkalmazni (hiányos szavak kiegészítése, betűdifferenciálás, rajzok és szavak egyeztetése, csoportosítás, szóalkotás szótagokból, rébuszok, keresztrejtvények). Ezek a feladatok motiválják a tanulók olvasási kedvét. Arra kell ösztönözni a tanulókat, hogy minden nap olvassanak otthon. Együtt kell működni a szülőkkel, és az olvasástanítással kapcsolatosan megfelelő információkat kell nekik nyújtani (a gyerekek motivációja, az olvasás szokásának kialakítása, a szem távolsága a szövegtől 30 cm-re legyen stb.).

A tanulók nyomtatott betűket, szavakat, mondatokat, számjegyeket írnak. A nyomtatott betűk közötti távolság egyenletes. Az írott betűket a tanulók a második félévben sajátítják el, csoportos eljárással. Az írott betűk tanításánál külön figyelmet kell szentelni a helyes betűkapcsolásra. A betűk ugyanolyan vastagságúak és nagyságúak, a szavak közötti távolság pedig egyenletes. Az írást másolással, mondatkiegészítéssel, mondatalkotással képről és képsorról, tollbamondással, önálló mondatalkotással és rövid összefüggő mondatok írásával gyakorolják. A betűalakítás és vonalvezetés elsajátításán kívül, külön figyelemmel kell kísérni az íráskép külalakját. A füzetben a betűk írása ne legyen több egy-két sornál. A tanulók naponta 25 percnél ne írjanak többet! A balkezes gyerekek bal kézzel írjanak!

Az olvasás és az írás fejlesztése

Erre az időszakra a tanulók el kell, hogy sajátítsák az olvasás és az írás alapvető technikáit. Az olvasást rövid szövegeken kell gyakorolni, amelyek dinamikusak, érdekesek, és a tanulók életkorának megfelelőek, valamint az iskolai és a házi olvasmányok szövegein. Különös figyelemmel kell kísérni, hogy megértették-e az olvasott szót, mondatot vagy szöveget.

IRODALOM

Az irodalom részterület ajánlott tartalmát a tanulók a tanév folyamán sajátítják el az Ábécéskönyvből és az Olvasókönyvből úgy, hogy a tanító a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és valósítja meg a tananyagot.

A tanító az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat, amelyeket meg is értenek, de megértik az enciklopédiák és a gyermeklapok szövegeit is. Észre tudják venni az eseményt, a cselekvésmozzanatokat, az időbeli és térbeli viszonyokat, valamint a leírásokban a fontos részleteket. Mivel az iskolai olvasmányok az olvasás és az írás fejlesztését szolgálják, valamint a tanulók elsajátítanak bizonyos irodalomelméleti alapfogalmakat, ez arra ösztönzi őket, hogy megfigyeljék a mű szereplőit (azok tulajdonságait és cselekedeteit), érzelmi állapotaikat (bánatos, vidám, nevetséges), és különbséget tegyenek a jó és a gonosz fogalmak között.

A tanterv egyszerű, rövid, néha adaptált szövegeket lát elő, így a tanulók könnyen felfedezhetik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét, valamint felfedezik az ok-okozati összefüggéseket, következtetéseket vonnak le.

A tanulónak észre kell vennie a vers, a próza és a drámai szöveg közötti formai (pl. a vers és a próza; a próza és a drámai szöveg) és műfaji különbségeket (az esemény hiánya a lírai részből, a vers ritmusa vagy az eseménymozzanatok sorozata a drámai szövegben), de nem szükséges definiálni a műfajelméleti fogalmakat. A tanulónak meg kell különböztetnie a verset, a mesétől (tanmesétől).

A tanuló felismeri a tanmese és a mese műfaját, azok átvitt értelmét (az allegória fogalmának bevezetése nélkül), felismeri a népmesét és a műmesét, hogy a tanmesék szereplői lehetnek állatok, növények, tárgyak vagy emberek. Megérti a mese átvitt értelmét, és kiemeli annak tanulságát.

Szoktatni kell a tanulókat arra, hogy megtalálják a számukra ismeretlen szavakat, megkérdezzék a tanítótól azok jelentését, hogy minél pontosabban megértsék a szöveg értelmét. A tanító kérdéseket tesz fel (ki?, mi?, hol?, mikor?, miért?) az olvasott szöveg tartalmával kapcsolatosan. A tanulók válaszaikat egyéni képességeiknek megfelelően adják meg: mondatok, összefüggő mondatok vagy rövid szöveg formájában. Az irodalmi alkotások feldolgozása során a tanulók először szembesülnek az irodalmi-esztétikai élménnyel, majd megalkotják a művel kapcsolatos véleményüket. A tanító biztatja őket, hogy mondják el véleményüket, esetleg állásfoglalásukat.

A lírai versek olvasásakor a tanulók fokozatosan ismerik fel és élik át a vers dallamát. A verseket (tetszés szerinti választással) kifejező olvasással felolvassák, illetve szavalják. A verses mese és a próza közötti különbségeket elméleti síkon nem tárgyalják.

A gyermekek számára írt drámaszövegek feldolgozásakor a tanulók számos kreatív tevékenységre motiváltak, amelyek a mű hatására keletkeznek (színpadi előadás, drámajáték, bábjáték, gyermekszínházi előadások, dramatizált részletek megbeszélése). Az iskolai nevelés hatásainak köszönve, a tanulók megtanulnak bizonyos magatartási szabályokat, amelyek a színházban érvényesek. Az aktív hallgatás, majd az egyszerű irodalmi és más típusú szövegek önálló olvasása során a tanulók képesek lesznek arra, hogy az irodalmi, az ismeretterjesztő és más szöveg tartalmát kapcsolatba hozzák a szöveget kísérő illusztrációval.

Első osztálytól a tantervi tartalmak azt sugallják, hogy az irodalomelméleti fogalmakat fokozatosan sajátítsák el. A tanítónak javasoljuk, hogy folyamatosan új szavakkal gyarapítsák a tanulók szókincsét. Az irodalmi fogalmak elsajátítása nem azt jelenti, hogy a gyerekek a

definíciókat megtanulják, hanem megértik a fogalmak leíró magyarázatát, az irodalmi szövegben betöltött szerepüket. A tanító a tanév folyamán rendszeresen olvas fel, vagy fejből mond el hosszabb szöveget, mesét, amelyet a gyerekek hallás alapján befogadnak, beszélgetnek róla.

Mivel a házi olvasmányok a tantervi anyag részét képezik, hozzájárulnak az olvasási szokások kialakulásához. Az első osztályban a házi olvasmányok feldolgozása a második felévben valósul meg. Az első osztályosok olvasóvá nevelése érdekében (kötelező és szabadon választott olvasmányok által), megteremtik az iskolai könyvtárossal való együttműködést, és az év során több óra is megvalósítható az iskolai könyvtárban.

A nyelvi kultúra keretében, valamint az irodalmi szövegek feldolgozásánál is, fejleszteni kell az olvasás készségét és a szövegértés képességét is. A tanulókat olvasásra ösztönzik a képeskönyvek szövegei (például: tanmesék, állatmesék, tündérmesék és mesék).

NYELV

Az anyanyelvtanítás során a tanulók elsajátítják a standard nyelvet, melyet majd a szóbeli és az írásos kommunikáció során alkalmaznak. Így a program a nyelvi szabályok és normák elsajátításán túl azok funkciójának tudatosítására is irányul. Például a mondatot nemcsak mint grammatikai egységet ismertetjük meg (strukturális szempontból), hanem mint kommunikációs egységet is (a kommunikációban betöltött szerepének szempontjából).

Nyelvtan

A nyelvtantanítás alapelve, hogy a nyelvet mint rendszert mutassuk be tanulóinknak. Egyetlen nyelvi jelenséget sem tanulmányozhatunk izoláltan, vagyis azon a kontextuson belül kell megismertetnünk, amelyben funkcióját betölti.

A hallás-, beszéd-, olvasás- és írásgyakorlatok folyamán a tanulók anélkül figyelik meg a nyelvi jelenségeket, hogy azokat megneveznék. Ezáltal megalapozzuk az anyanyelvről szerzett tudás elmélyítését a következő osztályokban.

Rá kell mutatni a hang jelentésmódosító szerepére a szavakban (pl. kor, kör). Így közvetetten felhívjuk a figyelmet a betűk helyes alakítására, valamint a hangok helyes ejtésére.

A morfológia alapjait a tanulók azáltal sajátítják el, hogy azonosítják a szót mint a hang és a mondat közötti nyelvi egységet. A szót mindig a mondaton belül kell megfigyeltetni. Írásban fel kell hívni a figyelmet, hogy a szavakat szóközökkel választjuk el egymástól, a pedagógusnak pedig beszéde során a helyes szóhangsúlyt kell, hogy mintaként a tanulói elé állítsa.

A mondatot a szöveg keretein belül kell tanulmányoznunk, ezzel megteremtve a nyelvi szintek egységét. Az írás során arra is figyelni kell, hogy a mondatot nagy kezdőbetűvel írjuk, valamint ponttal, kérdőjellel vagy felkiáltójellel zárjuk le. A mondat kiejtése folyamán felhívjuk a tanulók figyelmét a hanglejtésre, különösen a kérdő mondatok esetében.

Az anyanyelvtanítás alapelve szerint a tanulóknak olyan szintű nyelvtani tudást kell elérniük, hogy ismereteiket új beszédhelyzetekben alkalmazni tudják. Ezt a folyamatot azonban jelentős mértékben befolyásolja a tanulók összetétele az osztályban – a standard nyelvhasználattól való eltérések, valamint a bizonytalanságok, hibák a tanulók írásos önkifejezésében. Így az anyanyelvtanítás során a szükséges gyakorlatokat a tanulók beszédének és írásának szisztematikus követése alapján határozhatjuk meg.

Helyesírás

A helyesírási szabályokat, alapelveket a tanulók folyamatos gyakorlással sajátíthatják el (elemi és összetett gyakorlatok). A rendszeres gyakorlás sokszínű feladatok alkalmazásával valósulhat meg.

NYELVI KULTÚRA

A *nyelvi kultúra* az alapvető íráskészség kialakítását, valamint a beszédfejlesztést, a beszédhallást, az olvasás és az írás fejlesztését foglalja magába. Ez a négy részterület a beszédművelésre, az írásbeli kifejezőkészség, a szókincs, vagyis összességében a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányul. A nyelvi kultúra részterületének céljait a tantárgy egyéb részterületeivel összhangban, vagy önálló tanegységek keretében valósítjuk meg.

A tanulók beszédének fejlesztése a pedagógus által történő irányított beszélgetés során lehetséges, így kommunikációjukat tökéletesítik. Az irodalmi szövegről vagy egy meghatározott témáról folytatott irányított beszélgetés során a tanulók kérdéseket tesznek fel, kérdésekre válaszolnak, sőt véleményüket, állásfoglalásukat is közlik. Ugyanakkor a tanulókat arra kell bátorítani, hogy az iskolai élet szituációiban szóbeli üzeneteiket megfelelő módon formálják meg, és információkat közöljenek. Arra kell őket ösztönöznünk, hogy a beszélgetés folyamán kifejezzék véleményüket, érzelmeiket, mégpedig megfelelő szóhasználattal.

A szóbeli kifejezés ajánlott formái: a mesélés, a tömörített szöveg elbeszélése és a leírás. A tanulót fokozatosan vezetjük be a szóbeli kifejezés rejtelmeibe. A közlés a beszédgyakorlatok által valósul meg, a közösen készített vázlat alapján. A vázlat segíti a tanulókat a beszéd tartalmának végiggondolásában, de azokat sem akadályozhatjuk, akik önállóan, saját vázlat alapján, vagy esetleg anélkül is tudnak beszélni. Rövidebb szöveg tartalmát, színházi előadás vagy film részletét meselhetik el. A mesélés ajánlott formái: képről vagy képsorról történő mesélés, élmények vagy események elbeszélése… Évszakok, növények és állatok, a legjobb barát vagy barátnő, családtagok, házi kedvencek stb. szóbeli leírása történhet. A tanulókat a helyes beszédre (önkifejezésre) utasítjuk.

A gondosan kiválasztott szöveg vagy szövegrészlet memoriterként való alkalmazásának célja a szókincs gazdagítása és a helyes beszéd. A versek fejből mondása a versmondás szabályainak és a szupraszegmentális (hangmodulációs) eszközök megfelelő ismeretében történik. A tanulók történetek, elbeszélések rövid részleteit is elsajátíthatják, vagy a drámai szöveg részeit (annak egy-egy szerepét). Ezért figyelmesen kell kiválasztani a memoriterek szövegét. A szövegszelekció lényeges szempontja a szöveg esztétikai értéke, és hogy az életkori sajátosságoknak megfeleljen. Ezen típusú közlés célja nem csupán a szöveg memorizálása, hanem a kifejező beszéd fejlesztése, valamint a szókincs gazdagítása. Az iskolai olvasmányok közül a drámai szövegek és a dramatizált szövegek színpadi megjelenítése történik. Azokat az irodalmi szövegeket ajánlott színre vinni, melyek lehetővé teszik az improvizációt.

A szókincs gazdagítása a következőképpen valósul meg: a megfelelő szóhasználattal a beszéd során, ismeretlen (újabb) szavak elsajátításával és alkalmazásával, valamint egy-egy szó jelentéstartományának kiszélesítésével. Az ismeretlen szavakat a helyes beszéd hallgatása során sajátítják el, az irodalmi és más típusú szövegek alapján. A tanulókat afelé irányítjuk, hogy az információkat minél pontosabban közöljék, és hogy rokon értelmű szavak alkalmazásával beszédüket színesebbé tegyék.

A tanulók beszédkultúráját játékos aktivitásokkal (tevékenységekkel), főként nyelvi játékokkal fejleszthetjük. A játékokat a tanulók érdeklődésének és a tananyag kontextusának megfelelően választjuk meg. Ezek lehetnek beszédgyakorlatok, pl. beszélgetés egy irodalmi alakkal (szereplővel), szituációs gyakorlatok (pl. beszélgetés az üzletben, az orvosnál) stb.

A kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanulókat arra utasítjuk, hogy figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban a tanulók hallgatják mások beszédét, majd reprodukálják az elhangzott üzenetet, vagy esetleg parafrázissal is élhetnek. A felnőttektől és a társaktól hallott szóbeli utasítás és kérés alapján cselekszenek. A szimulált helyzetben is figyelmesen meghallgatják az elhangzottakat (beszélgetés és szituációs játékok során) vagy a tanító és a társak olvasását.

A tanulók halló tollbamondás útján is gyakorolják az írást. Azonban a tollbamondás megvalósulásának első lépése a szavak és a mondatok elkülönítése egymástól, az intonációnak (hanglejtésnek) köszönhetően. Ezzel megteremtődik a kapcsolat a kimondott és a leírt szavak között. Vagyis a figyelmes percepciót az oktatási kontextusban fejlesztjük.

Az írást és az olvasást az írás- és olvasástanítás kezdeti szakaszában gyakorolják, a későbbiekben pedig az irodalom, a nyelv és a nyelvi kultúra anyanyelvi részterületein belül. Vagyis az írást és az olvasást minden anyanyelvi részterület keretén belül tanítjuk.

Első osztályban a tanulók mondatokat és kisebb terjedelmű szövegeket írnak. Különösen tekintettel kell lenni a tanulók egyéni íráskészségére, az individualizációra. Az írás terén nehézséggel küzdő tanulót figyelmesen és a fokozatosság elvének megfelelően kell irányítani az adott anyanyelvi készség terén; ugyanakkor a megfelelő módon haladó gyerekeket adekvát követelményekkel kell ösztönözni, motiválni. A tanulók válaszoljanak az élőlényekre, a tárgyakra, a különböző jelenségekre, képekre vonatkozó, valamint az irodalmi és más típusú szövegekkel kapcsolatos egyszerű kérdésekre. Ezen kívül a tanulóknak önállóan kell mondatokat alkotniuk tapasztalataikról, élményeikről, különböző tárgyakról, jelenségekről. Képek vagy képsorok címét kell leírniuk; sőt, mondatokat is formálhatnak kép vagy képsor alapján.

A tanulókat felkészítjük, hogy rövidebb írásos üzenetet írjanak, az információk átadásának céljával. Ezeknek az üzeneteknek a formája eltér a már ismert típusú szövegekétől. Gyakorlati hasznuk van, mint például az iskolai információknak az iskolai kötelezettségekről (az oktatáson kívüli tevékenységek, az iskolai felszerelés felsorolása, az iskolai tantárgyakhoz szükséges anyagok számbavétele stb.).

Az önálló szövegalkotás elsajátításának első lépése összefüggő mondatok alkotása. A tanulók tapasztalataikról, élményeikről, egy képről vagy képsorról írnak. A tanulók képességeiktől függően két-három összefüggő mondatot vagy rövidebb szöveget írnak le.

Az írás folyamán alkalmazzák a tanult helyesírási szabályokat, amelyeket a Nyelv részterületén belül sajátítanak el. Elvárjuk, hogy a már tanult helyesírási szabályokat következetesen alkalmazzák. A tanulókat utasítjuk, hogy megfelelő szóhasználattal éljenek, és újabb szavakat is alkalmazzanak írásuk közben.

Az olvasást az iskolai és a házi olvasmányok, valamint a szépirodalmi és más típusú szövegeken gyakorolják. Fokozott figyelmet szentelünk az informatív szövegeknek (dokumentum típusú szövegeknek), valamint az érdeklődést keltő szövegeknek. Az olvasás alábbi típusait fejlesztjük: hangos olvasás (teljes szöveg olvasása, stafétaolvasás, szöveg dramatizálása, szerepek szerinti olvasás). A szövegértés szintjét a szöveg témájának megnevezésével (az előismeretekkel összhangban) és a szövegillusztráció által (a szövegegységek vizuális megjelenítésével) mérhetjük fel. A szövegbeli információkat a tanulók irányítással kereshetik meg, produktív kérdésekre adott válaszok segítségével (*ki? mikor? hol? hogyan?*). Ugyanakkor önállóan, részletes utasítás nélkül is megadhatják mindezeket az információkat.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК

LIMBA ROMÂNĂ

Denumirea disciplinei	**LIMBA ROMÂNĂ**
Scopul	Scopul predării limbii române este ca elevii să însușească legile de bază ale limbii române literare pentru o exprimare corectă orală și scrisă, să conștientizeze importanța limbii pentru păstrarea identității naționale; să poată interpreta opere de artă literară și alte opere de artă din patrimoniul românesc și mondial, să cultive tradiția și cultura poporului român, precum și a minorității naționale române din Republica Serbia și să dezvolte interculturalitatea.
Clasa	**întâi**
Fondul anul de ore	**180 de ore**

FINALITĂȚI La sfârșitul clasei elevul trebuie:	**DOMENIUL/TEMA**	**CONȚINUTURI**
– să facă deosebirea dintre sunetul pronunțat de litera scrisă; pronunțarea și scrierea cuvintelor și a propozițiilor – să cunoască tehnica de bază de citire și scriere a textului; – să înțeleagă ceea ce citește; – să asculte în mod activ și înțeleagă conținutul textului literar care îi este citit; – să recunoască poezia, povestea și textul dramatic; – să determine evenimentul principal, timpul (succesiunea evenimentelor) și locul desfășurării evenimentului în raport cu textul citit; – să observe personajele și să distingă trăsăturile lor pozitive și negative; – să-și exprime părerea despre comportamentul personajelor în opera literară; – să recunoască ghicitoarea și să-i înțeleagă sensul; – să recunoască fabula și să înțeleagă semnificația ei; – să facă distincția dintre literă, cuvânt și propoziție; – să pronunțe și să scrie o propoziție scurtă și completă cu o structură simplă, să o pronunțe cu intonație corespunzătoare și să o marcheze cu semnul de punctuație la sfârșit; – să întrebuințeze corect litera majusculă; – să participe activ la o conversație ghidată și liberă; – să realizeze corect un mesaj oral folosind cuvinte adecvate; – să povestească oral; să descrie o imagine / imagini și un eveniment; – să descrie oral lucrurile din mediul înconjurător; – să selecteze și utilizeze cuvintele corespunzătoare în vorbire; să folosească în mod corect cuvinte noi în discursul de zi cu zi; – să reproducă pe de rost texte literare mai scurte; – să participe la interpretarea scenică a textelor dialogate; – să asculte cu atenție și cu respect interlocutorii; – să asculte, să înțeleagă și parafrazeze mesajul; – să asculte citirea interpretativă a textelor literare pentru a le înțelege și a le trăi – să aplice regulile de bază ale ortografiei; – să scrie lizibil și ordonat; – să răspundă în scris la întrebări; – să unească mai multe propoziții într-o unitate mai scurtă; – să scrie propoziții după dictare utilizând regulile de bază ale ortografiei; – să citească cu voce tare, corect și cu înțelegere; – să citească încet (în sine) și să înțeleagă cele citite; – să găsească informațiile redate explicit în text.	**INIȚIEREA CITITULUI ȘI SCRISULUI**	Sunetul și litera; literele de tipar și de mână ale alfabetului limbii române. Cuvinte și propoziții ca unități de rostire și scriere. Texte cu frecvență mare a literelor care se învață / texte prevăzute pentru citirea globală. Toate tipurile de texte scrise cu litere de tipar sau de mână. Jocuri de limbă. Exerciții analitico-sintetice; exerciții lexicale și sintactice; exerciții motorice. Scrierea (transcrierea, scrierea independentă și dictarea). Cititul (prin silabisire / prin metoda globală, cititul cu voce tare și în sine); întrebări pentru verificarea înțelegerii cititului. Pronunțarea și scrierea sunetelor complexe care prezintă dificultăți elevilor (*ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi, x*).

	LITERATURA		**TEXTE LITERARE SUGERATE** **Poezia** Stelian Filip, *Jocul cuvintelor* Emilia Plugaru, *Sunt elevă-n clasa-ntâi* Victor Tulbure, *Cartea* Teodor Şandru, *Eminenţi dorim să fim* Octavian Goga, *Crăciunul copiilor* C. A. Munteanu, *Dorinţă* Elena Farago, *De Ziua Mamei* Grigore Vieru, *Mi-e dor de tine, mamă* Mihai Eminescu, *Somnoroase păsărele* Miodrag Miloş, *Pisicuţa* Cornel Bălică, *Unu Mai* George Sion, *Limba românească* George Coşbuc, *La Paşti* *Sunt şcolar* *Cel mai bun prieten* Marcela Peneş, *Cartea* Florin Mugur – *Primăvara* Cristei Bădescu, *1 Iunie* Teodor Şandru, *Vacanţa* Virgil Carianopol, *Povestirile anului* **Epika** *Pădurea* *La bibliotecă* *Găina cu ouă de aur* (povestire populară) *Bunicul şi sfecla* – povestire populară Lav Tolstoi, *Doi prieteni* Dragan Lukić, *Aşa era el* Dušan Radović, *Cine-i urs* *Tatăl şi feciorii* La Fontaine, *Greierul şi furnica* George Coşbuc, *Primăvara* (fragment) Emil Gârleanu, *Cioc! Cioc! Cioc!* Ion Pas, *Puişorul şi vulpea* Marcela Peneş, *Pomişorul* Victor Sivetidis, *Cum vrea Costel să ajungă om mare* Călin Gruia, *Noi, albinele...* Petre ispirescu, *Ţapul şi şarpele* Ion Pas, *Puişorul şi vulpea* *Proverbe, ghicitori glume* **Lectură şcolară** Selecţie din literatura română, universală şi literatura română din Voivodina pentru copii; Selecţie de fabule. *Cărticică de clasa I* – versuri şi proză Ion Creangă, *Punguţa cu doi bani* Jovan Jovanović – Zmaj, *Ce frumoasă-i lumea asta* **Noţiuni de teoria literară:** – poezie; – poveste; – întâmplare; locul şi timpul întâmplării; – personajul literar – înfăţişarea, trăsăturile de bază şi comportamentul; – teatru pentru copii; – poezii cu conţinut comic; – fabulă; – ghicitoare.
	LIMBA **Gramatica, ortografia şi ortoepia**		Propoziţia; cuvântul; litera. Rolul sunetului / literelor în diferenţierea semnificaţiei cuvintelor rostite sau scrise. Propoziţiile enunţiative, interogative şi exclamative. Litera mare la începutul propoziţiei, în scrierea prenumelor şi numelor, denumirilor localităţilor şi a denumirilor localităţilor şi străzilor în care trăieşte elevul, precum şi denumire şcolii pe care o frecventează. Semnarea corectă (prenumele, apoi numele). Semnele de punctuaţie la sfârşitul propoziţiei; locul şi rolul semnului întrebării şi exclamării în propoziţie.
	CULTURA EXPRIMĂ-RII	**Comunicarea**	Conversaţie ghidată şi liberă. Conversaţie după model. Mesajul oral. Povestirea, repovestirea şi descrierea. Interpretarea textului literar. Drama, texte dramatizate, improvizaţie în scenă. Interpretarea dialogată (teatru şi teatru de păpuşi). Îmbogăţirea vocabularului: exerciţii lexicale şi sintactice. Jocuri lingvistice în diverse contexte de comunicare.
		Audierea	Situaţii reale şi simulate. Mesaje auditive. Înregistrări audio-vizuale. Jocuri pentru dezvoltarea atenţiei auditive.
		Scrierea	Întrebări despre propria experienţă, fiinţe, obiecte, fenomene, imagini, texte literare şi non-literare. Mesajul scris. Unităţi textuale scurte: despre propria experienţă şi impresii, despre imagini, despre textul literar. Propoziţii / text scurt pentru dictare.

		Citirea	Texte literare. Texte cu caracter practic: invitaţie, instrucţiuni, lista de cumpărături etc. Texte neliniare: text în tabel, orar, benzi desenate, bilet etc. Texte informative: 1. manuale:, *Abecedar*; texte despre personalităţile celebre ale culturii române; 2. literatură de specialitate: cartea de bune maniere cu privire la comportamentul în public ; despre localitatea în care trăiesc elevii; despre animale etc.

Noţiuni cheie: iniţierea cititului şi scrisului, literatura, limba şi cultura exprimării.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa pentru disciplina şcolară *Limba română* pentru clasa întâi a şcolii elementare este alcătuită din patru domenii: Iniţierea cititului şi scrisului, Literatură, Limbă şi Cultura exprimării. Distribuţia recomandată a orelor pe domenii este următoarea: Iniţierea cititului şi scrisului – 90 de ore, Literatura – 45 de ore, Limba – 10 ore şi Cultura exprimării – 35 de ore. Între toate domeniile există interferenţă şi nici unul nu poate fi realizat în mod izolat, fără legătura cu alte domenii.

INIŢIEREA CITIT-SCRISULUI

Învăţarea scrisului şi cititului se desfăşoară în primul semestru al clasei întâi a şcolii elementare, dar, după necesitate, se poate continua şi în al doilea semestru. Scrisul şi cititul se realizează independent, dar include şi conţinuturi din *Literatură, Limbă* şi *Cultura exprimării*.

Perioada de pregătire

În perioada de pregătire, învăţătorii ar trebui să examineze capacitatea elevilor, şi anume: povestirea, repovestirea, cunoaşterea literelor, cunoştinţele de citire şi scriere, îndemânarea în folosirea rechizitelor pentru scris şi desen. În această perioadă, examinarea elevilor se realizează prin activităţi care interacţionează una cu cealaltă.

Exprimarea orală se realizează prin jocuri şi activităţi în care se exersează comunicarea (salutări în situaţii concrete: *bună dimineaţa, bună ziua* şi *la revedere*, *mulţumesc, scuze*). Elevii pot vorbi pe baza vizualizării imaginilor şi a unui şir de imagini. Ei pot să repovestească textele audiate, spectacolele de teatru sau de păpuşi folosind un discurs natural şi o pronunţare corectă. Învăţătorii ar trebui să ţină cont de articularea corectă a sunetelor şi să discute cu elevii pe marginea celor audiate.

Exerciţiile de observare se referă la observarea întregului şi a detaliilor, observarea obiectelor, a fenomenelor şi a mediului înconjurător. Ele trebuie să fie organizate tematic. Mai întâi se observă interiorul clasei, iar ulterior această activitate se extinde la mediul înconjurător. Elevii pot observa obiecte, oameni, animale, întâmplări, imagini, şir de imagini, fotografii, obiecte din mediul înconjurător etc. Atenţia elevilor ar trebui să fie direcţionată către întreg, apoi către cele mai importante detalii şi, în cele din urmă, către detalii mai puţin importante. Sunt observate: forme, culori, relaţii, mişcări, mimică şi gesturi, detalii ascunse etc.

Exerciţiile de audiere încep prin audierea ceea ce spun învăţătorii, alţi elevi, actori şi crainicii. Discursul audiat este comentat cu scopul de a se stabili caracteristicile de vorbire ale vorbitorului. Audierea ar trebui să fie asociată cu mimica şi gesturile care însoţesc discursul. Se va insista asupra corectitudinii discursului. În timpul audierii, trebuie făcută distincţia dintre părţile mai importante şi mai puţin importante şi să se aibă în vedere concentrarea şi atenţia. Se ascultă şi sunete onomatopeice, zgomote, sunete articulate şi nearticulate.

Exerciţiile analitice trebuie să fie interesante şi stimulative deoarece sunt una dintre cele mai importante premise ale învăţarii cititului şi scrisului. Exerciţiile nu se realizează în mod izolat, ci sunt legate de exerciţii de audiere şi de observare. Se observă poziţia sunetului în cuvântul pronunţat şi poziţia literei în cuvântul scris. După ce elevii însuşesc recunoaşterea sunetelor şi poziţia lor în cuvinte, se trece la despărţirea cuvintelor în silabe. Pentru început, se recomandă cuvinte cu două silabe, apoi trei, patru şi mai multe silabe.

Exerciţiile sintetice se aplică împreună cu cele analitice. Cuvintele care sunt deja despărţite în silabe se unesc din nou în cuvântul întreg. Se începe de la cuvintele mai uşoare mergând treptat spre cuvintele mai grele. În acest fel elevii se pregătesc să citească şi să înţeleagă cele citite.

Exerciţiile de înlăturare a caracteristicilor vorbirii dialectice şi în jargon se efectuează încet şi sistematic. Învăţătorii ar trebui să acorde o atenţie deosebită pronunţării sunetelor: ă, î, â, x, che, chi, ce, ci, ghe, ghi, ge, gi.

Exerciţii motorice pentru dezvoltarea mâinilor şi degetelor se dezvoltă prin joc. Se recomandă legarea nodurilor la sfoară, a şireturilor, încheierea nasturilor, înşirarea mărgelelor (astfel de exerciţii se pot realiza şi la orele de educaţie fizică). Exerciţiile de grafomotorică sunt foarte importante în pregătirea pentru scriere. Fiecare exerciţiu grafomotoric trebuie să fie legat de o întâmplare, de un exerciţiu de audiere, observare, vorbire etc. Astfel de exerciţii, adică scrierea elementelor unei litere, se realizează în moduri diferite, prin desene, *rame pentru poze* în spaţiul destinat scrierii. Elevii trebuie încurajaţi să completeze desenul prin adăugarea unor elemente noi (corelaţie cu cultura plastică). Exersarea scrierii liniilor se face fără ridicarea mâinii, într-o singură mişcare. Elevii trebuie să fie concentraţi la ţinerea corectă a creionului (creionului grafit, stiloului, pixului, carioca). Utilizarea radierei trebuie redusă la minim, deoarece reduce responsabilitatea elevilor atunci când scriu. Elevii trebuie atenţionaţi să ţină cont de ţinuta corectă a corpului, distanţa de la masă, poziţia corectă a corpului faţă de masă şi unghiul de scriere. Când scriu, elevii nu trebuie să se grăbească, iar mâna trebuie să le fie relaxată.

Învăţarea cititului şi scrisului

Organizarea didactico-metodică a predării cititului şi scrisului depinde de mulţi factori, iar cel mai important este factorul care se referă la cunoştinţele anterioare ale elevilor. Învăţătorii aleg procedura care va fi folosită în predarea cititului şi scrisului – o combinaţie de proceduri monografice şi de grup, un procedeu de grup sau complex.

Învăţarea cititului şi scrisului trebuie efectuată pe mai multe niveluri, prin aplicarea principiului individualizării. În fiecare clasă există elevi care ştiu să citească şi cei care doar cunosc literele sau nu ştiu să citească. Conţinuturile, metodele şi formele de activitate ar trebui adaptate abilităţilor şi nevoilor elevilor.

În această perioadă, elevii ar trebui să exerseze citirea textelor corespunzătoare, să pronunţe corect toate sunetele şi să articuleze corect cuvintele şi propoziţiile. O atenţie deosebită trebuie acordată abilităţilor individuale ale elevilor. Fiecare copil citeşte în propriul ritm şi în funcţie de abilităţile sale. Este de dorit să se verifice frecvent nivelul de însuşire a tehnicii cititului şi a înţelegerii celor citite. În procesul de însuşire a cititului, pot fi aplicate jocuri cu litere şi cuvinte, jocuri de limbă (rebusuri, cuvinte încrucişate). Astfel elevii însuşesc conţinuturi şi situaţii noi, sunt mai motivaţi, iar atmosfera la oră este mai plăcută şi mai relaxată. Elevii trebuie încurajaţi să exerseze citirea în fiecare zi acasă. Este importantă colaborarea cu părinţii elevilor cărora trebuie să li se dea informaţiile necesare legate de cititul copiilor (motivarea lor, citirea în situaţiile de zi cu zi, distanţa dintre text şi ochi este de 30 de centimetri etc.).

Elevii învaţă să scrie literele de tipar şi de mână, cuvinte şi propoziţii; cifre. Spaţiul dintre literele de tipar în cuvinte trebuie să fie egal. În învăţarea literelor de mână, o atenţie deosebită se acordă legării grafice a literelor în cuvânt. Literele trebuie să aibă aceeaşi înălţime şi grosime, iar distanţa dintre cuvinte să fie uniformă. Scrierea se va exersa prin transcriere, completarea propoziţiilor, alcătuirea propoziţiilor pe baza imaginilor, alcătuirea propoziţiilor pe baza unui şir de imagini, dictare, şi scrierea independentă a propoziţiilor şi a unităţilor textuale mai scurte. Pe lângă însuşirea formei literelor şi a direcţiei de scriere a literelor, o atenţie deosebită trebuie acordată orientării spaţiale în caiet. Scrierea individuală a literelor este limitată la unul sau două rânduri din caiet. Angajamentul zilnic la scrierea literelor nu trebuie să depăşească 25 de minute. Copiii stângaci scriu cu mâna stângă.

Perfecţionarea cititului şi a scrisului

În această perioadă, elevul trebuie să însuşească tehnica de bază a cititului şi scrisului. Perfecţionarea cititului ar trebui să se realizeze pe texte scurte, dinamice, interesante şi potrivite vârstei elevilor, precum şi pe texte din lectura şcolară. O atenţie deosebită trebuie acordată înţelegerii cuvintelor, propoziţiilor şi textelor citite. Prin exersarea zilnică elevii îşi automatizează procesul de citire şi scriere.

LITERATURA

Conţinuturile recomandate în domeniul *Literatura* se însuşesc pe parcursul întregului an şcolar, din Abecedar şi Cartea de citire ca material didactic de bază. Învăţătorul planifică realizarea lor în conformitate cu caracteristicile individuale ale elevilor şi capacităţile întregului colectivului, ţinând cont de finalităţile învăţării.

În procesul de dezvoltare a competenţelor elevilor ca să înţeleagă, cu ajutorul învăţătorului, textele din lectura şcoală, dar şi pe cele artistico-ştiinţifice şi pe cele informative din revistele pentru copii, enciclopedii etc., este important ca elevii să sesizeze întâmplările, relaţiile spaţiale şi temporale şi detaliile importante în descrierea fiinţelor şi a naturii. Textele literare sunt utilizate pentru dezvoltarea cititului-scrisului şi pentru ca elevii să însuşească noţiunile de bază ale literaturii. Elevii trebuie motivaţi să recunoască personajele din opera literară, trăsăturile şi comportamentul lor; starea lor emoţională (fericirea, tristeţea, umorul) şi să se facă distincţia dintre noţiunile de bine şi rău.

În textele prevăzute din lectura şcolară sunt oferite texte alternative sau se permite învăţătorului ca, în unele cazuri, să aleagă între două sau trei opere.

Pentru prima dată se introduce citirea textelor în secvenţe Aceasta înseamnă că învăţătorul, în conformitate cu planul său şi într-o dinamică adecvată, citeşte pe fragmente textul şi discută cu elevii despre cele citite la câteva ore planificate, motivându-i pe elevi să citească singuri.

Deoarece textele prevăzute prin programă sunt simple, scurte şi se bazează pe succesiunea cronologică a întâmplărilor, elevul trebuie să stabilească *unde* şi *când* se întâmplă acţiunea şi să înţeleagă relaţia dintre cauzele şi consecinţele în desfăşurarea acţiunii, respectiv ce s-a întâmplat şi ce urmează într-un textul narativ, ce a precedat unei întâmplări şi ce va urma.

Elevul trebuie să observe deosebirea formală dintre poezie, proză şi teatru (să distingă versul de textul în proză, respectiv de un text scris pe roluri) şi caracteristicile lor de bază privind genul literar (de exemplu, lipsa povestei în opera lirică, ritmul versurilor sau succesiunea de întâmplări într-o operă epică şi dramatică), fără numirea genului literar. Elevul trebuie să distingă poezia (şi poezia umoristică – după intonaţie) de povestire (fabulă) şi piesă de teatru, dar fără definirea noţiunilor de teorie literară. O determinare de ordin terminologic mai detaliat se va introduce treptat în clasele mai mari.

Elevul trebuie să fie capabil să înţeleagă sensul figurat al ghicitorilor fără formularea procedeelor stilistice existente; să recunoască fabula ca specie literară cu semnificaţie figurativă (fără introducerea noţiunii de alegorie), să li se ofere informaţii despre fabulele populare şi artistice (care pot fi în versuri sau în proză) şi să li se arate că în fabule personajele pot fi nu numai animale, ci şi plante, obiecte, fiinţe antropomorfizate (Fericirea, Speranţa) sau oameni şi, în cele din urmă, să fie capabili să înţeleagă semnificaţia alegorică şi să sesizeze pilda sau morala. Deoarece la această vârstă textul integral al fabulei se adaptează sau scurtează frecvent, la finalităţi nu sunt abordate noţiunile specifice acestei specii literare (fabula şi morala), mai ales că în fabula populară morala nu este întotdeauna separată la sfârşitul textului.

Elevii îşi formează deprinderile să găsească cuvinte necunoscute şi mai puţin cunoscute în text şi să ceară de la învăţător explicarea semnificaţiei acestora pentru a înţelege mai bine textul. Ghidaţi de întrebările *cine?, ce?, unde?, când?, de ce?* privind conţinutul, elevii sunt instruiţi să formuleze răspunsuri sub formă de propoziţie, fragment, unităţi textuale mai scurte, în funcţie de abilităţile individuale. În timpul abordării textelor literare, elevii dobândesc primele experienţe literar-estetice şi îşi formează punctele de vedere asupra operei literare pe care o ascultă sau citesc. Învăţătorul îi încurajează pe elevi să-şi exprime părerile.

Citind poezii lirice elevii treptat învaţă să recunoască şi să simtă melodia poeziilor şi să le citească şi recite expresiv (la alegere). Stabilirea diferenţei dintre o operă în versuri şi în proză nu se realizează la nivel teoretic.

Abordând textele dramatice pentru copii elevii sunt motivaţi să desfăşoare o serie de activităţi creatoare legate de acest gen literar (apariţia scenică, jocul dramatic, jocul de păpuşi, dialogurile dramatice, vizionarea spectacolelor de teatru pentru copii, înregistrarea şi comentarea fragmentelor dramatizate). Cu acest prilej elevii însuşesc şi regulile de comportament la teatru în cadrul activităţii educaţionale a şcolii. Pe lângă audierea activă, iar ulterior şi prin citirea independentă a textelor literare şi a altor tipuri de text mai simple elevii învaţă să facă legătura dintre conţinut şi ilustraţiile care însoţesc un text literar, ştiinţifice sau informative.

Din clasa întâia prin conţinuturi de programă se sugerează însuşirea sistematică şi treptată a noţiunilor literare, iar învăţătorilor li se recomandă să introducă în permanenţă cuvinte noi în fondul lexical al elevilor, cu scopul îmbogăţirii acestuia. Însuşirea noţiunilor literare nu presupune învăţarea definiţiilor lor, ci numirea şi explicarea descriptivă a noţiunii, precum şi sesizarea rolului pe care aceasta o are într-un text literar-artistic.

La formarea deprinderilor de citire contribuie reintroducerea lecturii pentru acasă în programele de învăţământ. În clasa I orele prevăzute pentru lectură se realizează în al doilea semestru. Pentru ca elevii din clasa I să se obişnuiască să citească lectură obligatorie şi la libera alegere, se stabileşte colaborarea cu bibliotecarul şcolii, iar câteva ore de limba română în cursul anului se pot ţine şi în biblioteca şcolară.

Abilitatea citirii şi înţelegerii celor citite se formează în cadrul domeniului Cultura exprimării şi în procesul de abordare a textelor literar-artistice. Elevii sunt încurajaţi să citească texte din cărţi ilustrate (de exemplu fabule, basme şi poveşti).

LIMBA

În predarea limbii elevii îşi formează deprinderi de comunicare orală şi scrisă în spiritul limbii române literare. De aceea cerinţele din această programă nu sunt îndreptate numai spre regulile de limbă şi a normele gramaticale, ci şi spre funcţia lor. De exemplu, propoziţia este nu este concepută doar ca o unitate gramaticală (din punct de vedere al structurii sale), ci şi ca o unitate de comunicare (din punct de vedere al funcţiei sale în comunicare).

Gramatica

Cerinţa de bază a programei în predarea gramaticii este ca limba să fie prezentată şi interpretată ca un sistem. Niciun fenomen lingvistic nu ar trebui studiat în mod izolat, în afara contextului în care se realizează funcţia sa.

Prin exerciţiile de audiere, vorbire, citire şi scriere, elevii observă fenomene lingvistice fără numirea lor. Astfel se pun bazele pentru lărgirea conţinuturilor lingvistice în clasele mai mari.

Este necesar să se sesizeze funcţia distinctivă a sunetului în cuvânt (de ex. *rac, lac)*. Acest lucru atrage indirect atenţia asupra importanţei scrierii corecte a literei, adică pronunţarea corectă a sunetelor.

Elevii dobândesc cunoştinţe elementare din morfologie percepând cuvântul ca pe o unitate situată între sunet şi propoziţie. Cuvintele trebuie întotdeauna privite şi analizate în cadrul propoziţiei. Se menţionează că în scris un cuvânt este întotdeauna despărţit de celelalte cuvinte prin spaţii albe de ambele părţi. În vorbire învăţătorul trebuie să atragă atenţia asupra accentuării corecte a cuvântului (în cazul în care elevii accentuează greşit).

Propoziţiile trebuie observate, de regulă, în cadrul textului. În scriere se atrage atenţia în mod aparte că propoziţia începe cu majusculă, iar la sfârşitul ei se pune punct, semnul întrebării sau semnul exclamării (în acest mod se face legătura dintre gramatică şi ortografie). Cu prilejul pronunţării propoziţiei se va avea în vedere în mod deosebit intonaţia, mai ales dacă este vorba despre o propoziţie interogativă.

Exerciţiile de însuşire şi consolidare a cunoştinţelor de gramatică până la nivelul aplicării acesteia în situaţii noi de comunicare reies din cerinţele programei, fiind totodată condiţionate şi de situaţia specifi-

că în clasă – abateri de la limba literară, dubiilor, greşeli care apar în exprimarea scrisă a elevilor. De aceea, conţinutul exerciţiilor de limbă trebuie să fie determinat pe baza unei monitorizări sistematice a vorbirii şi scrierii elevilor.

Ortografia

Normele ortografice ar trebui să fie însuşite de către elevi prin exerciţii sistematice (elementare şi complexe). Aceste exerciţii trebuie să fie cât mai diverse şi organizate cât mai des posibil.

CULTURA EXPRIMĂRII

Domeniul *Cultura exprimării* cuprinde dezvoltarea alfabetizării de bază a elevilor adică perfecţionarea vorbirii, audierii, cititului şi scrisului. Aceste patru subdomenii de-programă au drept scop promovarea unei culturi a vorbirii, a exprimării în scris, îmbogăţirea vocabularului şi, într-un sens mai larg, dezvoltarea abilităţilor de comunicare ale elevilor. Activitatea didactică în domeniul *Cultura exprimării* se realizează prin interacţiunea cu alte domenii ale disciplinei, precum şi prin unităţi de învăţământ independente.

Vorbirea elevilor se dezvoltă prin conversaţie în care învăţătorul îi îndrumă pe elevi să-şi perfecţioneze comunicarea. Într-o conversaţie ghidată despre un text literar sau pe un anumit subiect, elevii răspund la întrebări, pun întrebări, îşi exprimă opiniile şi atitudinile. Conversaţiile libere care se desfăşoară în societate reprezintă baza comunicării de zi cu zi şi, prin urmare, este necesar să li se dea elevilor îndrumări privind iniţierea unei conversaţii politicoase, schimbul de informaţii şi folosirea formulelor de bază ale adresării politicoase. În timpul conversaţiei pot fi utilizate modele de conversaţii situaţională, care sunt folosite în situaţiile zilnice de comunicare. Elevii sunt încurajaţi să formeze un mesaj oral în care să ofere informaţii cu exemple din viaţa şcolară de zi cu zi. În timpul fiecărei conversaţii, elevii trebuie să vorbească sau să ofere informaţii, să-şi exprime părerile, să numească sentimente folosind cuvinte adecvate.

Formele recomandate de exprimare orală sunt povestirea, repovestirea şi descrierea. Acestea sunt conţinuturile programei, respectiv conţinuturile învăţării. Elevul este introdus treptat în exprimarea orală şi învaţă cum să repovestească un text, cum să povestească sau cum să-l descrie. Exprimarea se realizează prin exerciţii de vorbire cu ajutorul unui plan dat sau comun. Planul îi ajută pe elevi să conceapă conţinutul discursului, dar nu trebuie împiedicaţi elevii care pot vorbi independent, cu plan individual, sau fără el. Se repovesteşte oral un text mai scurt, o parte a spectacolului de teatru sau a filmului. Tipuri recomandate de povestire sunt: povestirea despre o imagine sau un şir de imagini (poveste în imagini), povestirea sentimentelor şi întâmplărilor... Se descriu anotimpuri, plante şi animale, cel mai bun prieten sau prietenă, membrii familiei, animalele de companie ş.a. Elevii sunt atenţionaţi să vorbească corect.

Învăţarea pe de rost şi rostirea textelor selectate sau ale unor fragmente scurte este îndreptată spre îmbogăţirea vocabularului şi a vorbirii corecte. Se vorbesc pe de rost poezii cu care ocazie elevilor li se explică regulile de recitare. De asemenea, pot fi învăţate pe de rost şi rostite fragmente scurte din povestiri sau părţi ale textului dramatic (un personaj). Scopul acestui tip de vorbire este vorbirea expresivă, nu doar memorarea textului. De aceea este important să se aleagă cu atenţie ceea ce copiii vor învăţa pe de rost, iar unele dintre criteriile de alegere sunt valoarea artistică a textului şi adaptarea adecvată vârstei elevilor. Texte dramatice din lecturile şcolare şi textele dramatizate se interpretează scenic. Jocurile scenice se realizează cel mai bine pe baza operelor literare care sunt potrivite pentru improvizaţia scenică.

Îmbogăţirea vocabularului destinată unei exprimări clare şi precise se realizează prin utilizarea unor cuvinte adecvate în vorbire, prin adoptarea şi folosirea unor cuvinte noi şi prin însuşirea noilor semnificaţii ale unui cuvânt. Cuvintele noi sunt însuşite din vorbirea corectă şi din textele literare şi neliterare. Elevilor li se formează deprinderea ca din vocabularul lor activ, prin activarea vocabularului pasiv, să folosească cuvinte cu care vor comunica şi reda cu exactitate informaţiile dorite, dar şi prin cuvinte să facă vorbirea mai plăcută.

Cultura exprimării este cultivată şi prin activităţi de joc, în special prin intermediul jocurilor de limbă. Tipurile de jocuri trebuie selectate în funcţie de interesele elevului sau în contextul conţinutului didactic. Acestea pot fi jocuri de conversaţie, de exemplu, discuţia cu o păpuşă neascultătoare, discuţia cu un personaj literar, apoi jocuri de situaţie, respectiv situaţii reale, de exemplu, discuţia la magazin, discuţia la medic. De asemenea, pot fi alese şi anagrame, rebusuri, palindromuri, cuvinte încrucişate simple.

Audierea este o activitate importantă în comunicare. Prin discuţii elevii sunt îndrumaţi să asculte cu atenţie şi respect pe interlocutori. În contextul conţinuturilor care se învaţă, elevii ascultă ce vorbesc alţii şi confirmă aceasta prin reproducerea sau parafrazarea mesajului audiat, dar şi procedând conform cerinţelor şi instrucţiunilor orale date de adulţi sau colegi. Audierea cu atenţie este practicată şi în situaţii simulate (jocuri conversaţionale şi situaţionale). Elevii ascultă cititul învăţătorului, colegilor, crainicilor.

Prin scrierea după audiere se subînţelege dictarea, în care se exersează scrierea. Cu toate acestea, primul pas în realizarea dictării este audierea şi remarcarea limitelor dintre cuvinte şi propoziţii în dependenţă de intonaţie, prin care se dezvoltă legătura lingvistică dintre cuvintele rostite şi scrise.

Jocurile pentru dezvoltarea atenţiei auditive se efectuează în contextul didactic: ascultarea cu atenţie, pentru îndeplinirea unei sarcini, de ex: *Recunoaşte cine vorbeşte, Ascultă cum vorbeşte* (încet, repede*), Aud vocea...*

Scrisul şi cititul se exersează în predarea citit-scrisului, iar ulterior în domeniile *Literatură, Limbă* şi *Cultura exprimării*. În conţinutul programei din domeniul *Culturii exprimării*, sunt date elemente de bază legate de alfabetizarea elevilor, dar aceste elemente nu pot fi privite în mod izolat, ci în interacţiune cu rezultatele şi conţinutul recomandat în toate domeniile din cadrul disciplinei şcolare. Prin urmare, citirea şi scrierea nu se învaţă în mod aparte în cadrul domeniilor didactice, ci prin toate conţinuturile didactice.

În clasa întâi, elevii scriu propoziţii şi unităţi textuale mai scurte. O atenţie deosebită este acordată abordării individuale a personalităţii elevului, ceea ce implică încurajarea abilităţilor elevilor în formarea deprinderilor de scriere. Dacă copilul are dificultăţi în scris, este necesar să fie introdus cu atenţie şi treptat în tehnica scrisului. În acelaşi timp copilul care avansează trebuie încurajat prin cerinţe adecvate. Elevii răspund în scris la întrebări simple despre propria lor experienţă, fiinţe, obiecte, fenomene, imagini, precum şi la întrebări despre texte literare şi neliterare. În plus, elevii concep şi în mod independent scriu propoziţii despre propria lor experienţă, fiinţe, obiecte, fenomene. De asemenea, ei scriu titlul imaginii sau titlul unui şir de imaginii şi propoziţii bazate pe imaginea sau şirul de imagini (poveste în imagini).

Învăţarea scrierii independente a textului începe prin îmbinarea mai multor propoziţii într-un întreg. Elevii scriu despre experienţa proprie, despre unele întâmplări, despre o imagine sau un şir de imagini (poveste în imagini). În dependenţă de abilităţile sale, elevul va scrie două, trei propoziţii legate sau un text mai scurt.

În scriere se aplică regulile ortografice învăţate în domeniul *Limba*. Este necesară aplicarea consecventă a normelor ortografice în scriere de la începutul însuşirii scrisului şi cititului. Elevii sunt îndrumaţi să aleagă cuvinte adecvate şi să le folosească în scriere.

Citirea se exersează pe texte din lectura şcolară, precum şi pe alte texte literare şi neliterare. O atenţie deosebită trebuie acordată citirii textelor informative, în funcţie de interesele elevilor şi în contextul social, precum şi în funcţie de conţinutul recomandat al programei. Este necesar să se practice următoarele tipuri de citire: citirea cu voce tare (a textului întreg, în ştafetă, flexibilă, a textului dramatic, pe roluri); citirea în şoaptă (*în sine*). Înţelegerea textului este verificată prin discuţii sau întrebări, prin exprimarea subiectului / a unităţilor textuale (în conformitate cu cunoştinţele anterioare), precum şi prin reprezentarea părţilor esenţiale ale textului prin desen (o ilustrare a textului). Informaţiile din text sunt ghidate (prin răspunsul la întrebările reproductive *cine?, unde?, cum?, când*?) sau se percep independent, fără instrucţiuni detaliate.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК

РУСКИ ЯЗИК

Назва предмета	**РУСКИ ЯЗИК**
Циль	Циль настави руского язика то розвиванє язичних способносцох и оспособйованє школярох же би ефикасно комуниковали на руским язику; розвиванє думаня и критицкого одношеня ґу дійсносци; упознаванє зоз традицию и културу свойого народа, пестуюци свидомосц о значеню улоги язика за очуванє националного идентитета; упознаванє зоз сучаснима културами других народох як и универзалнима вредносцами гуманистичней традициї.
Класа	**перша**
Рочни фонд годзинох	**180 годзини**

ВИХОДИ **По законченей класи школяр :**	**ОБЛАСЦ/ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
– розликує вигварени гласи и написани букви, слова и виреченя; – овладує зоз основну технїку читаня и писаня на рускей кирилскей азбуки; – розуми тото що пречита; – активно слуха и розуми змист кнїжовноуметнїцкого текста котри му пречитани; – препознава писню, приповедку и драмски текст; – одредзує главне збуванє, рядошлїд збуваньох, час и место збуваня повязани зоз пречитаним текстом; – обачує подоби и прави розлику помедзи їх позитивнима и неґативнима прикметами; – виражує свойо думанє о справованю подобох у кнїжовним дїлу; – препознава загадку и розуми єй значенє; – препознва басну и розуми єй значенє; – розликує букву, слово и виреченє; – правилно вигваря и пише кратке и подполне виреченє єдноставней структури зоз одвитуюцу интонацию,односно интерпункцийним знаком на концу; – правилно хаснує вельку букву; – културно участвує у водзеней и шлєбодней розгварки – оформює усне поручене хаснуюци одвитуюци слова; – усно приповеда спрам сликох и шора сликох и о дожицох; – усно описує предмети зоз непостредного окруженя; – вибера и хаснує одвитуюци слова у бешеди; на правилни способ хаснує нови слова у каждодньовей бешеди; – напамят гутори кратши кнїжовни тексти – участвовує у сценским виводзеню текста; – меркуюци и културно слуха собешеднїкох; – - слуха, розуми и парафразира порученя; – слуха интерпретативне читанє або гуторенє кнїжовних текстох зоз цильом их розуменя; – применює основни правописни правила; – пише читко и шорово; – писмено одвитує на поставени питаня; – скапчує вецей виреченя до кратшей цалосци; – пише виреченя по диктату применююци основни правописни правила; – гласно чита, правилно и зоз розуменьом; – цихо чита (у себе) зоз розуменьом пречитаного; – пренаходзи информациї експлицитно винєшени у тексту.	**ПОЧАТНЕ ЧИТАНЄ И ПИСАНЄ**	Глас и буква; друковани и писани букви кирилского руского писма. Слова и виреченя як бешедни и писани цалосци. Тексти засицени зоз буквами котри ше обрабяю,тексти предвидзени за глобалне читанє. Шицки файти єдноставних текстох котри написани по руски зоз друкованима або писанима буквами. Язични бависка. Аналитично-синтетични вежбаня; лексични и синтаксични вежбаня; моторични вежби. Писанє (преписованє, самостойне писанє, диктат) Читанє (считованє, глобалне читанє, гласне и цихе читанє); питаня зоз котрима ше преверює розуменє пречитаного. Вигварянє гласох и писанє буквох котри школяром представяю почежкосц:*г,х,дз,дж, дь,ть* Писанє буквох *я, є, ї, ю, ь* у розличних позицийох у словох (на початку, у штредку и на концу слова). Вежбанє елементох писаних буквох.
	КНЇЖОВНОСЦ	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезия** Ирина Гарди Ковачевич, Чи хмарка чи загадка Михайло Ковач, Коваль Михайло Ковач, Шицких любим Гавриїл Костельник, Стари алє здрави Микола М.Кочиш, Лєсов дохтор Йован Йованович Змай, Жаба чита новини Серафина Макаї, Яр,яр Мелания Павлович, Жимно було Михал Рамач, Яки вельки швет Мелания Римар, Розчитованя Любивоє Ршумович, Ау, алє школа згодна Силвестер Саламон,Мацерино злато Руска народна писня по вибору **Проза** Мирон Канюх,Сцекол розум на пашу Янко Рац, Мудра мачка Мелания Римар, Сказков заглавчок Г.Сковорода, Пчола и шершень Лєв Толстой, Двоме товарише Штефан Чакан, Коритнявкова порада Народна приповедка, Дїдо и цвикла Басна, Лєв и миша Басна, Цверчок и брамушка Сказка, Когуцик, златни гребенчок и чудотворни млїнчок Мирон Будински, Новорочна сказка Єрменска приповедка, Осем шапки Українска приповедка, Рукавичка Руска народна приповедка, Як цар подаровал богачови бундаву за воли Руски народни приповедки по вибору Сликовнїца по вибору **Драмски тексти** Душко Радович, Тужибаба Драмски тексти зоз Заградки по вибору **Популарни и информативни тексти** Вибор популарних и информативних текстох зоз часописа за дзеци Заградка **ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА** Вибор з рускей народней и уметнїцкей поезиї Вибор з рускей народней и уметнїцкей прози **Кнїжовни поняца:** – писня ; – стих ; строфа ; – приповедка; – збуванє, место , час и рядошлїд збуваня ;

			– кнїжовна подоба – випатрунок, основни прикмети и поступки ; – драмски текст за дзеци ; – франтовлїва писня ; – басна ; – загадка.
	ЯЗИК **Ґраматика, правопис и ортоепия**		Замерковйованє виреченьох, словох и гласох як окремних єдинкох и їх медзисобного одношеня. Улога гласа и букви у розликованю значеня вигвареного односно написаного слова. Розликованє виреченьох як обвисценя,питаня и розказу з вигваряньом (интонацию) и їх препознаванє на слух и у тексту. Вигварянє и писанє гласох, окреме:г,х,дз,дж,дь,ть Велька буква на початку виреченя, у писаню особних менох и презвиско, назвох населєньох и улїци у котрей школяр жиє, як и назва школи до котрей ходзи. Правилне подписованє (мено та презвиско). Хасновванє точки на концу виреченя. Обачованє места и функциї точки,запяти, викричнїка и знака питаня у виреченю. Писане двозначних вокалских буквох и писанє гласох з двома знаками, хасновванє мегкого знака.
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	**Усне висловйованє**	Вежби у припатраню, замерковйованю и описованю. Водзена и шлєбодна розгварка о актуалних подїйох, жаданьох и интересованьох школярох. Усне порученє. Приповеданє о подїйох з родительского дому, школи;приповеданє спрам слики або шору сликох по плану у форми питаньох. Преприповедованє змисту кратших и єдноставнєйших текстох. Описованє предметох,людзох,рошлїнох,животиньох,зявеньох Обачованє и меноване рижних характеристикох (фарба, форма, велькосц). Комуникация:представянє,упознаванє,здравканє. Богаценє словнїка з помоцу рижних язичних бавискох. Сценске виводзенє текста. Бешедни, ситуацийни и язични бависка.
		Слуханє	Вежби у слуханю бешеди (учителя, товариша, спикера). Стварни и симуловани ситуациї. Слухани порученя. Аудио-визуелни записи. Бависка за розвиванє поваги при слуханю.
		Писанє	Писанє буквох поєдинєчно, у словох и виреченьох. Вежби у писаню: преписованє, диктат, автодиктат,самостойне составянє виреченьох. Преписованя зоз задатком. Писани одвити на поставени питаня о власним искуству, о существох, предметох, зявеньох, сликох, о кнїжовних и нєкнїжовних текстох. Писани питаня на задати одвити. Писани порученя. Кратши текстуални цалосци :о власним искустве, о дожицох, о сликох, на основи кнїжовних текстох.
		Читанє	Кнїжовни тексти. Тексти зоз практичну намену:поволанка, упутство, список за купованє и др. Нєлинеарни тексти:текст у таблїчки, розпорядок годзинох, стрип, уходнїца и др. Информативни и популарни тексти зоз часописа за дзеци Заградка

Ключни поняца: початне читанє и писанє, кнїжовносц, язик и язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставну програму предмета Руски язик у першей класи основней школи творя штири предметни обласци: Початне читанє и писанє, Кнїжовносц, Язик и Язична култура. Шицки обласци ше медзисобно преплєтаю и анї єдну нє мож виучовац изоловано без содїйства зоз другима обласцами.

ПОЧАТНЕ ЧИТАНЄ И ПИСАНЄ

Наставу початного читаня и писаня ше реализує у першим полрочю, алє, кед то потребне, предлужує ше и у другим полрочю. Початне читанє и писанє ше реализує самостойно, алє облапя и змисти зоз Кнїжовносци, Язика и Язичней култури.

Пририхтованє за початне читанє и писанє

Пририхтованє за початне читанє и писанє то поставянє бизовних основох за будуце успишне овладованє зоз схопносцу читаня и писаня. На самим початку то подрозумює установйованє предходних знаньох школяра дзе ше найчастейше констатує же векшина школярох позна подаєдни букви. Медзитим, препознаванє поєдиних буквох ище нє знак схопносци читаня або писаня, понеже праве читанє почина аж зоз считованьом вецей буквох до цалосци. Наставнїк вшелїяк будзе мац у оглядзе констатовани предзнаня школяра при плановаю индивидуалней, ґрупней як и роботи зоз цалим оддзелєньом.

Пририхтованє за початне читанє и писанє значи и источасне утвердзованє велїх других прикметох:

– розвитосц бешедней култури школяра,
– способносц комуникациї и розуменя медзи дзецми,
– способносц замеркованя словох, виразох, кратких виреченьох,
– способносц одвитованя школяра на поставени питаня,
– розликованє поєдиних гласох и їх поєдинєчне вигварянє,
– правилносц артикулациї гласох,
– файту интонациї як цо то шпиванє у бешеди, загакованє,
– утвердзованє лїворукосци або праворукосци,

– утвердзованє ступня розвитосци дробней моторики руки,

– квалитет вида и слуха,

– правилносц триманя цела при шедзеню,читаню и писаню итд.

Паралелно зоз випитованьом порихтаносци школяра за читанє и писанє учитель прейґ истих вибраних вежбох примераних конкретней ситуациї конкретного школяра уплївує на тото же би ше вежбало:

– видзенє, откриванє и замерковйованє поєдиносцох у реалним окружующим швеце;

– аналитичне припатранє зоз обачованьом детальох и тематичне обачованє прикметох поєдиних предметох як цо то замерковйованє фарби, форми, положеня, велькосци, динамики або статичносци предметох, рошлїнох, животиньох и особох;

вежби припатраня треба тематично орґанизовац рушаюци од того цо дзецом блїзке нпр. учальня, а потим ше тота активносц преширює на околїско;

– слуханє звукох, тонох, гласа и бешеди у окруженю школяра на конкретних прикладох у оддзелєню; слуханє треба же би було повязане зоз мимику и ґестами; под час слуханя пестовац повагу и концетрацию; почитованє протоколу слуханя и бешеди цо значи розвиванє култури бешеди и слуханя з почитованьом собешеднїка;

– розвиванє култури усного висловйованя цо подрозумює висловйованє зоз цалим виреченьом, одвит на питанє, поставянє питаня, културу комуникациї, приповеданє о подїйох зоз реалного живота , приповеданє по слики и шору сликох, преприповедованє слуханого текста;

– розвиванє чувства за гранїцу слова и виреченя ; аналитични, аналитично-синтетични и синтетични вежби;

– розвиванє чистей артикулациї гласох, анализа гласовней структури слова;

– моторични вежби за розвиванє руки, дланьох и пальцох орґанизовац през бависко и у корелациї зоз другима наставнима предметами окреме физичним воспитаньом и подобову културу.

Початне читанє и писанє

Спрам предходних випитованьох наставнїк ма цалосну слику индивидуалних способносцох и розликох медзи школярами. Велї розлики ше зявюю як пошлїдок розличних социялних условийох у фамелиї, пошлїдок су розличного образовного уровня особох зоз окруженя у котрим школяр жиє, розличносци навикнуцох здобутих у фамелиї або предшколскей установи, розличней комуникативней отвореносци гу другим и вельочислених других факторох. Робота наставнїка треба же би була максимално индивидуализована з почитованьом установених розликох, а з роботу ше способносци каждого школяра буду далєй розвивац.Учитель будзе водзиц рахунку о розлики медзи ткв. календарским, менталним и физичним возростом дзе тоти три ридко кеди паралелно усоглашени.

Настава початного читаня и писаня предвидзена на комплексни поступок та так конциповани и буквар и други писани материяли. Комплексни поступок подрозумює квалитет предходних випитованьох и индивидуализовану роботу понеже сам поступок бере до огляду шицко зоз чим школяр як предзнаньом пришол до першей класи. Достаточно уваги треба пошвециц аналитично-синтетичним вежбом и считованю як початку каждого читаня. Хасновите школяром нєпреривно указовац на кратки надписи, наслови, порученя зоз котрима зме окружени и котри знача писану комуникацию.Тото препознаванє надписох, насловох, плакатох ма функцию отвераня читаней комуникациї зоз окруженьом и знак є потримовки школярови котри цошка препознава цо му скорей нє було доступне у його розуменю.

При вежбаню початного читаня и писаня обрациц увагу на гиґієнски и други предусловия як цо то триманє цела, положенє и оддалєносц текста од очох, видне польо, велькосц буквох, длужина слова, познатосц значеня словох , повязаносц слики и текста, сцерпезлївосц у роботи зоз школяром з почитованьом його темпа. Кажди школяр чита зоз своїм темпом и треба му дац часу и потримовку же би читал так як у датей хвильки може и зна. Барз важна тота початна потримовка и радосц же школяр цошка зна, без огляду же то вельо менєй як цо знаю даєдни други. Почитованє и похвала индивиуалитету припада до шору найлєпших менталних потримовкох дзецку.Важне мотивовац школярох же би каждодньово вежбали читанє дома, дзе значне добре сотруднїцтво зоз родичами. Нєобходне и часте преверйованє ступня овладованя зоз технїку читаня и розуменя пречитаного.

Квалитетне читанє ма вельо функциї, а скорей шицкого функцию трансфера, понеже без читаня и розуменя пречитаного скоро же нєт ученя других предметох. Успишносц у шицких других предметох и обласцох ученя директно завиши од квалитета читаня односно розуменя пречитаного.

Початне писанє руша од ткв. вежбаня дробней моторики руки котру треба розвивац прейґ увежбованя каждодньових активносцох як цо то вязанє шнуркох, ґужлїкох, капчанє ґомбичкох и под. як и у корелациї зоз подобову културу. Шлєбодне рисованє и вифарбйованє барз хасновите за розвиванє моторики руки, за привикованє на положенє клайбаса медзи пальцами под одредзеним углом, за здобуванє контроли поцагох зоз клайбасом, за здобуванє схопносци манипулациї зоз клайбасом. Важне на самим початку найсц найлєпше положенє и угел медзи очми ,папером, руку и клайбасом.Тоти цо им лєгчейше писац зоз лїву руку най пишу зоз лїву руку. При писаню друкованих буквох водзиц рахунку же би розмак медзи буквами у словох бул ровномирни. При писаню писаних буквох окремну повагу обрациц на правилне повязованє буквох. Букви треба же би були истей грубини и велькосци, а розстоянє медзи словами подєднаке. Букви писац вертикално, без викошованя под углом, без намаганя же би шицки мали исти рукопис понеже кажде свой рукопис будзе формовац зоз роками писаня цо будзе завишиц од велїх факторох,а медзи иншим и од характеру особи. Писанє на одредзеним месце, медзи линиями або у датей велькосци нє найзначнєйше, алє є хасновите понеже наганя школяра на мерковванє. Писанє нїґда нє шме буц кара алє вше лєм вежба. Вежба може буц заснована на преписованю, дополньованю, одвитованю, пополньованю вихабених местох, диктату и автодиктату, составяню виреченьох на основи сликох або шору сликох , як и самостойним писаню виреченьох и кратших текстох.

Понеже у першей класи найважнєйша схопносц и знанє котри ше здобува то початне читанє и писанє, то значи же тот процес нє ограничени зоз часом и нє найважнєйши час або фонд годзинох котри ше на то потроши. Найважнєйше посцигнуц схопносц читаня и писаня як предпоставку за шицки други школски ученя, а начално ше трима же зоз тима схопносцами на елементарним уровню треба овладац по конєц першого полрочя, а розуми ше же ше тоти схопносци буду меняц и усовершовац цалого живота.

Усовершованє читаня и писаня

Начално мож повесц же овладованє зоз схопносцу читаня и писаня припада шору найважнєйших цильох основней школи вообще. Смисел читаня и писаня то уствари витворйованє комуникациї медзи людзми на основи розуменя символох. Крайнї смисел читаня то нє комбинаторика буквох алє розуменє пречитаного.У тим периодзе школяр треба же би овладал зоз основну технїку читаня и писаня. За таку намену хасную ше тексти котри кратки, динамични, интересантни и примерани возросту школярох. То можу буц обвисценя, розкази, порученя, поглєдованя, упутства, та по кнїжовни тексти школскей и домашнєй лектири.Окремну повагу треба обрациц на розуменє пречитаних словох, виреченьох и текстох. Схопносц читаня и писаня як файта спорозумйованя медзи людзми ше найлєпше усовершує зоз реалну праксу комуникациї цо значи же школяр нєпреривно треба же би бул у позициї же би бешедовал и писал, виношел свой попатрунок або розуменє було хторого зявеня алє и же би нєпреривно могол преверицц чи його вислов як порученє зрозумене на таки способ и з таким смислом як вон то сцел.

ЯЗИК

У настави язика школяре ше оспособюю за правилну усну и писану комуникацию на стандардним руским язику. Прето по-

глєдованя у тей програми нє унапрямени лєм на язични правила и ґраматични норми алє на їх функциї.Ученє ґраматики и правопису нє циль саме по себе, алє є у функциї цо лєпшей комуникациї односно цо лєпшого розуменя медзи собешеднїками на усним и писаним уровню.

Ґраматика

Основне програмске поглєдованє у настави ґраматики же би ше школяром язик представел и толковал як систем. Анї єдно язичне зявенє нє треба виучовац изоловано, вонка зоз контекста у хторим ше витворює його функция.

Смисел ученя ґраматики на початним уровню нє у тим же би школяр знал меновац одредзени ґраматични одреднїци, алє же би их правилно похасновал у комуникациї. Потребне указовац на розлични функциї гласох у рамикох словох. На тот способ ше постредно обраца повага на важносц правилного писаня буквох, односно правилного вигваряня гласох. Елементарни основи зоз морфолоґиї школяре здобуваю так же обачую слово як язичну єдинку помедзи букву и виреченьом. Слова вше треба обачовац и обрабяц у рамикох виреченя. Виреченя заш, кед то можлїве, треба обачовац у рамикох текста. Слово достава значенє аж у виреченю , аж у виреченю воно достава подполни смисел та го вше треба розпатрац у контексту виреченя.

Вежби за усвойованє и утвердзованє знаньох зоз ґраматики по уровень його практичного применьованя у нових бешедних ситуацийох виходза зоз програмских поглєдованьох, алє су у велькей мири условени зоз конкретну ситуацию у оддзелєню – бешеднима одступанями од кнїжовного язика, гришками хтори ше зявюю у писменим виражованю школярох. Прето змист вежбаня у настави язика ше муши одредзовац на основи систематичного провадзеня бешеди и писаня школярох.

Правопис

Правопис як конвенция односно догварени правила ма окремне значенє понеже то правила котри упутюю же би ше иста комуникацийна єдинка вше розумела на исти способ. Писане слово вше редукує усне висловйованє понеже усне висловйованє ма векше число можлївосцох за преношенє точносци информациї. Часц репертоару мож посцигнуц у писаню зоз пременку шора словох у виреченю, зоз подцагованьом часци тексту, розличну велькосцу буквох и другима способами наглашованя. Заш лєм, коректносц текста односно порученя посцигує ше зоз правописнима знаками та їх познаванє доприноши же би ше исти текст розумело на исти способ. Заш лєм треба мац у оглядзе же нам тоти знаки як конвенциї важни нє як формалне знанє алє як функционалне практичне средство з котрим посцигуєме же би наш писани вираз бул цо лєпше похопени.

Кажде знанє о дачим ми можеме мац на голєм трох уровньох: на уровню препознаваня, на уровню репродукциї и на уровню примени. За саму комуникацию найважнєйша сама примена як практичне манифестованє преношеня информацийох и їх розуменє, алє сама комуникация вше значи комбинацию шицких трох уровньох. То, медзитим значи и же даєдни поняца досц знац на уровню препознаваня и даєдни на уровню репродукциї.

Правописни правила школяре треба же би звладали прейґ систематичних вежбаньох, елементарних и зложених. Тоти вежбаня треба же би були цо рижнороднєйши и треба их орґанизовац цо частейше.

Сучасна методика настави подрозумює примену рижних поступкох алє ше вони зводза на основни, а то:

– Хасноване пригодного початного текста на котрим вираз нєдостаточно препознатлїве язичне зявенє. Найчастейше ше хасную познати тексти. Начално ше кажде нове поняце обрабя на уж познатим тексту же би школяр могол замерковац зявенє або поняце, а нє же би му одврацала увага на початне розуменє текста. Треба хасновац виреченя котри школяром познати и часто ше зявюю у бешеди, або текст зоз читанки котри предходно школяром уж познати,

– Кажде поняце котре зложене уводзи ше рушаюци по драги од єдноставнєйшого ґу зложеншому, од познатого ґу нєпознатому,

– Найлєпше ше учи на позитивних прикладох, тє .зоз указованьом як треба а нє як нє треба,

– На очиглядним и животним прикладу найлєпше розумиц приклад, а за обезпеченє тирваня знаня применьовац часте вежбанє и систематичне повторйованє,

– Цала спознайна драга руша од замерковйованя и идзе прейґ поровнованя, заключованя, доказованя, та по розуменє и примену на новим прикладу.

ЯЗИЧНА КУЛТУРА

Програмске подручє язичней култури ма два повязани види: то усне и писане висловйованє. Язичней култури ше пошвецує звекшана увага при виучованю руского язика прето же бешедна комуникация на руским язику огранїчена на менше окруженє и на медийну зуженосц. Источашнє школяре рускей националносци окружени зоз присуством других язикох котри шицки вєдно уплївую на розконареносц комуникациї на руским язику.

Обласц Язична култура облапя розвиванє основней писменосци школярох, односно усовершованє бешедованя, слуханя, читаня и писаня. Тоти програмски подобласци унапрямени на пестованє култури бешеди, писменого виражованя, богаценє словнїка и на розвиванє комуникативних способносцох школярох. У програми ше зявюю узвичаєни поглєдованя наведзени як приповеданє, преприповедованє и описованє у усним и писаним висловйованю. Преширене ше одноши на елементи комуникациї зоз котрима треба допринєсц злєпшаню фонда словох и формох медзисобного сообщованя. Виражованє ше реализує през бешедни вежби зоз помоцу датого або заєднїцкого плана. План помага школяром же би обдумали змист бешеди, алє нє шме огранїчовац тих котри можу бешедовац самостойно зоз индивидуалним планом або без нього. Препоручени файти приповеданя то приповеданє о слики або по шору сликох, приповеданє о дожицох або збуваньох, описованє существох, предметох, зявеньох.

Ученє напамят унапрямене на богаценє словнїка и правилну бешеду. Мож гуториц напамят научени вибрани писнї, зоз уводзеньом школярох до правилох рецитованя. Мож напамят учиц кратки виривки зоз приповедкох и часци драмских текстох. Циль такей файти бешеди то виразносц, а нє лєм паметанє текста. Прето при виборе текстох треба почитовац як критериюми уметнїцку вредносц текста и його прилагодзеносц ґу возросту.

Збогацованє словнїка у функциї ясного виражованя реализує ше през хасноване адекватних словох у бешеди, усвойованє и хасноване нових словох, як и преширйованє обсягу значеня у рамикох єдного слова. Нови слова ше усвоюю зоз правилней бешеди и зоз кнїжовних и нєкнїжовних текстох. Школяре ше упутюю же би зоз свойого активного словнїка, зоз активованьом пасивного, хасновали слова котри прецизно преноша жадани информациї, алє и же зоз словами можу бешеду украшиц. Язична култура школярох ше пестує и през бависково активносци,окреме през бешедни бависка. Файту бависка треба вибрац спрам интересованьох школярох або у контексту наставних змистох. То можу буц розгварки зоз бабками, розгварки зоз кнїжовнима подобами, ситуацийни бависка. Мож хасновац и ребуси, палиндроми, словни ланци, допольновалки, єдноставни крижальки.

Слуханє важна активносц у комуникациї. Школяре ше упутюю же би меркуюци и културно слухали собешеднїкох. У наставним контексту школяре слухаю цо други бешедую и тото потвердзую зоз репродукованьом або парафразираньом того цо чули, яґод и зоз поступаньом спрам молбох и инструкцийох одроснутих и парнякох. Школяре слухаю и читанє учителя, парнякох або спикерох. Запис по слуханю подрозумює диктат, зоз котрим ше вежба и писанє, алє перши крочай у реализациї диктата то слуханє и обачованє граніци медзи словами и виреченями зависно од интонациї. На тот способ ше розвива язичне повязованє вигвареного и записаного слова.

У змистох програми зоз обласци Язична култура дати основни елементи котри ше одноша на писменосц школярох, алє на нїх

нє мож патриц изоловано, алє повязано зоз виходами и препорученима змистами у шицких обласцох предмета. Читанє и писанє ше нє учи окреме, алє през шицки наставни змисти.

У першей класи школяре пишу виреченя и кратши текстуални цалосци. Окреме ше водзи рахунку о индивидуалним приступу ґу школярови, цо подрозумює мотивованє спрам способносцох и можлївосцох у писаню. Школяре писмено одвитую на єдноставни питаня, або самостойном здумую и пишу виреченя о существох, предметох, зявеньох, сликох, шору сликох, о власним искуству, як и на питаня о кнїжовним и нєкнїжовним тексту. Школяре ше оспособюю же би записали кратше писане порученє зоз котрим преноша информациї и котре ма практичну намену.

Читанє ше увежбує на творох школскей и домашнєй лектири и на других кнїжовних и нєкнїжовних текстох. Окремну повагу треба унапрямиц на читанє информативних текстох спрам интересованьох школярох и у дружтвеним контексту. Потребно практиковац рижни файти читаня: гласне читанє (цалого текста, по часцох штафетно, флексибилно, по улогох); цихе читанє (у себе). Розуменє пречитаного указує ше през питаня, зоз одредзованьом теми, як и зоз представяньом ключних часцох текста. Информациї у тексту пренаходзи ше водзено або самостойно.

Смисел шицких подподручох язичней култури же би до култури висловйованя унєсли рационалну структуру а зоз витворйованьом елементох тей структури доприноши ше систематичносци ученя и вежбаня за углавним каждодньово и практични ситуациї зоз чим програм и його витворйованє достава потребну меру функционалносци.

КНЇЖОВНОСЦ

Уводзенє наймладших школярох до швета кнїжовносци алє и других, ткв. нєкнїжовних текстох (популарних,информативних) представя винїмно одвичательни наставни задаток. Праве на тим ступню школованя здобуваю ше основни знаня, схопносци и навикнуца од котрих будзе познєйше, у велькей мири завишиц нє лєм школярова кнїжовна алє и обща култура и одношенє ґу култури и образованю вообще.

Вибор насловох кнїжовних текстох засновани на лєгкей препознатлївосци смисла,на блїзкосци з реалним животом на єдним боку и поспишованю фантазиї на другим, на обраценосци ґу позитивним общим вредносцом. Учитель шлєбодни же би у своїм плану правел таки розпорядок текстох яки вон трима же одвитує датим условийом оддзелєня у котрим роби, змистом котри му одвитую и вибор котри у датей хвильки ма добру корелацию зоз животним окруженьом або ситуацию як и корелацию з другима предметами. Кнїжовни текст вше ма даяку естетичну вредносц на котру треба обрациц увагу.

Тексти зоз школскей лектири ше хасную за усовершованє читаня и писаня и уводзенє школярох до основних поняцох о кнїжовносци. Под час оспособйованя школярох же би зоз помоцу учителя розумели тексти зоз школскей лектири, алє и популарни, информативни тексти зоз часописох за дзеци, енциклопедийох и под. важне ше намагац же би обачели збуваня, просторни и часово одношеня и значни поєдиносци у описох существох, предметох, природи. Школярох треба мотивовац же би обачовали подоби у кнїжовним дїлу, їх прикмети и поступки, їх емоцийни станя (радосне, жалосне, шмишне) и же би розликовали поняца добра и зла. Понеже тексти предвидзени зоз програмом єдноставни, кратки и засновани на хронолоґийним шорованю збуваньох, школяр треба же би одредзел дзе и кеди ше случує збуванє и же би розумел причиново-пошлїдкови розпорядок збуваньох.

Школяр треба же би обачел формалну розлику медзи поезию, прозу и драмским текстом и їх основни характеристики (нпр. одсуство фабули у лирским дїлу, ритмичносц стихох або шорованє збуваньох у епским и драмским дїлу) алє нє на уровню дефиновання поняцох. Школяр треба же би розликовал писню од приповедки и драмского текста, алє без уводзеня дефиницийох кнїжовнотеорийних поняцох. Толкованє текста ше найвецей зводзи на розуманє події, фабули и основного порученя. Школяр треба же би розумел пренєшене значенє загадки без формулованя стилских поступкох у нєй; же би препознавал жанр басни як приповедки зоз пренєшеним значеньом, же би розумел єй пренєшене значенє и знал видвоїц єй поуку.

Школяре ше оспособюю же би пренаходзели нєпознати и менєй познати слова у тексту и же би зоз упознаваньом їх значеня лєпше розумели значенє самого текста. Прейґ водзених питаньох о пречитаним змисту, школяре ше оспособюю же би як одвити формуловали виреченя, виривки, кратши часци текста, зависно од индивидуалних способносцох. У цеку обробку кнїжовних текстох школяре здобуваю перши кнїжовно-естетични искуства и формую свойо становиска о дїлу хтори треба же би и винєсли.

Под час читаня лирских посньох школяре поступнє уча препознац и дожиц мелодичносц писньох и же би їх виразно читали або рецитовали. Розлики медзи кнїжовнима дїлами у стиху и дїлами у прози ше нє обрабя на теорийним уровню.

Обробок драмских текстох оможлївює мотивованє школярох на велї творчи активносци як цо то сценски наступ, драмске бависко, бависко зоз бабками, драмски диялоґи, патренє дзецинских театралних представох, виробок маскох, здумованє костимох або сценоґрафиї.

Од першей класи прейґ змистох програма ше суґерує систематичне и поступне усвойованє кнїжовних поняцох, а учительом ше препоручує же би континуовано уводзели нови слова и так збогацовали дзецински словнїк. Усвойованє кнїжовних поняцох нє подрозумює ученє їх дефиницийох, алє їх менованє и описне толкованє поняца, обачованє його улоги у кнїжовноуметнїцким тексту. Школяре ше тиж поступно оспособюю же би змисти повязовали зоз илустрациями котри провадза кнїжовни, популарни и информативни текст.

У першей класи годзини домашнєй лектири ше реализує у другим полрочю. Сотруднїцтво зоз школским библиотекаром и годзини реализовани у библиотеки оможлївюю навикованє школярох на читанє лектири у обовязним и шлєбодним виборе и здобуванє читательних звикнуцох.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK
Cieľ	Cieľom výučby slovenského jazyka je, aby žiaci zvládli základné zásady slovenského spisovného jazyka kvôli ústnemu a písomnému vyjadrovaniu, pestovali povedomie o význame úlohy jazyka v zachovávaní národnej identity; aby boli schopní analyzovať zvolené literárne a iné umelecké diela zo slovenského a svetového umeleckého dedičstva, pestovať tradície a kultúru slovenského národa a rozvíjať interkulturálnosť.
Ročník	Prvý
Ročný fond hodín	180 hodín
Ročný fond hodín	180 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAHY**
– rozlišovať vypovedanú hlásku a napísané písmeno; vypovedané a napísané slová a vety;	**ZAČIATOČNÉ ČÍTANIE A PÍSANIE**	Hláska a písmeno; tlačené a písané písmená. Slová a vety ako hovorené a písané celky.

– ovládať základnú techniku čítania a písania; – čítať s porozumením; – aktívne počúvať a pochopiť obsah literárno-umeleckého textu, ktorý sa mu číta; – rozlišovať báseň, rozprávku a dramatický text; – určiť hlavnú udalosť, časové umiestnenie deja (sled udalostí) a miesto konania v súvise s prečítaným textom; – vnímať osoby a ich kladné a záporné vlastnosti; – vyjadriť svoju mienku o konaní literárnych postáv; – poznať hádanku a pochopiť jej význam; – poznať bájku a pochopiť jej význam; – rozlišovať písmeno, slovo a vetu; – správne povedať a napísať krátku a úplnú jednoduchú vetu so zodpovedajúcou intonáciou a interpunkčným znamienkom na konci vety; – správne používať veľké písmeno; – slušne sa zúčastniť v rozhovore; – utvoriť ústny odkaz so zodpovedajúcimi slovami; – prerozprávať niečo; rozprávať podľa obrázka/obrázkov a o zážitkoch; – ústne opísať veci z priameho okolia; – vyberať a používať zodpovedajúce slová pri rozprávaní; správnym spôsobom využívať nové slová v každodennej konverzácii; – spamäti predniesť kratšie literárne útvary; – účinkovať v scénickom prednese textu; – pozorne a slušne počúvať spolubesedujúcich; – počúvať, rozumieť a parafrázovať odkaz; – rozumieť a prežiť umelecký prednes literárnych textov; – uplatňuje základné pravopisné pravidlá; – čitateľne a úhľadne písať; – odpovedať na otázky aj v písanej podobe; – niekoľko viet spájať do menšieho celku; – pri písaní diktátu uplatniť základné pravopisné pravidlá; – správne a s porozumením čítať nahlas; – čítať s porozumením potichu; – vyhľadávať informácie zvýraznené v texte – formovať pojem národnostná príslušnosť a vnímať príslušníkov iných národov.		Texty s veľkým počtom písmen, ktoré sa spracúvajú – texty určené na súhrnné čítanie. Všetky druhy textov, ktoré sú napísané tlačenými alebo písanými písmenami. Jazykové hry. Analyticko-syntetické cvičenia; lexikálne a syntaktické cvičenia; motorické cvičenia. Písanie (odpisovanie, samostatné písanie a diktát). Čítanie (splývavé/globálne čítanie, čítanie nahlas a potichu); otázky, ktorými sa overuje, ako žiaci pochopili prečítaný text. Výslovnosť a písanie hlások, s ktorými žiaci majú ťažkosti (napr. dz, dž, ch, ľ).
	LITERATÚRA	**ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** **Poézia** Slovenská ľudová pieseň: *výber* Eduard Balážik Topoľ: *Nauč nás včieka pracovať...* Sibyla Mislovičová: *Zlatá jeseň* Ľudová riekanka: *Slnko, slnko* Denisa Brlićová: *Semafór* Pavel Mučaji: *Tvoji priatelia/ Ježko si hľadá zimovisko* Juraj Tušiak: *Keď moja mama nie je doma* Libuša Friedová: *Mama a ja* Krista Bendová: *Klopi, klopi brána* alebo Zoroslav Jesenský: *Prváci do toho* alebo Miroslav Demák: *Ťažko je* Ľudmila Podjavorinská: *Novina* Ľubomír Feldek: *Vianočný stromček* alebo Ľubica Krepštová: *Svetielka* Ľudová: *Novoročný vinš* Elena Čepčeková: *Dobrú chuť* Jovan Jovanović Zmaj: *Žaba číta noviny* Veľkonočná: *Oblej ma šuhajko* Ján Andel: *Kuriatka* Grigorij Starodubcev: *Prechladnutý klavír* Ján Turan: *Leto, leto, letko* Daniela Reichstädterová: *Lastovičí rozhlas* Ľudová slovesnosť pre deti (hádanky, vyčítanky a riekanky) **Próza** Slovenská ľudová rozprávka: *Koza odratá a jež/Kubov zajac/Janko Hraško* Ezop: *Svrček a mravec* Ruská bájka: *Líška a bocian* Ľudová rozprávka: *Kocúr v čižmách/ o veľkej repe* (podľa obrázkov) Miroslav Gašpar: *Andrej superhrdina* Anna Majerová: *Pekné vety* alebo Karol Pén: *Oliver Počítadlo* Dragan Lukić: *Ako rastú deti* Pavel Grňa: *Chór* Božena Trilecová: o *smelom Dunčiatku* Eva Lenartová: *Ako kozliatko potrestalo Zuzku* Mária Ďuríčková: *Studená návšteva* Mária Jančová: *Šťastie* Daniel Hevier: *Písmenková polícia* Ľudové pranostiky, porekadlá a príslovia. **Dramatické texty** Dušan Radović: *Žalobaba* Detské hry: *Hra na prsteň, o kolenbabu,...* Vekuprimerané žartíky. Bábkové divadlo pre deti. **Populárne a informatívne texty**: Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti. Výber textov z internetu o významných osobnostiach zo života Slovákov. **DOMÁCA LEKTÚRA** Michal Babinka: *Abeceda skáče* Daniel Hevier (výber z diela) Výber z bájok pre deti. **Literárne pojmy:** – báseň; – rozprávka; – udalosť; miesto a čas konania deja; – literárna postava – zovňajšok, základné vlastnosti a konanie; – detský dramatický text; – detské hry; – žartovný text; – bájka; – hádanka.
	JAZYK **gramatika, pravopis a ortoepia**	Veta, slovo, písmeno. Úloha hlásky/písmena v rozlíšení významu vypovedaného alebo napísaného slova. Oznamovacie, opytovacie a rozkazovacie vety. Veľké písmeno na začiatku vety, pri písaní vlastných mien a priezvisk, názvoch osád (jednoslovných) a názve miesta a ulice, v ktorých žiak býva, ako aj názov školy, do ktorej chodí. Správny podpis (meno a potom priezvisko). Bodka na konci vety; miesto a úloha otáznika a výkričníka vo vete.

	JAZYKOVÁ KULTÚA	**Ústne vyjadrovanie**	Riadený a voľný rozhovor. Sviatky a rodinné oslavy. Rozprávanie, rozprávanie s obmenou a opis (ľudový odev, tradičné jedlá). Prednes literárneho textu. Dramatické, zdramatizované texty, scénická úprava. Scénický prednes textu (dramatický a bábkový), detské ľudové hry. Obohacovanie slovnej zásoby: lexikálne a syntaktické cvičenia. Hovorové, situačné a jazykové hry.
		Počúvanie	Skutočné a napodobnené situácie. Audiovizuálne zápisy. Hry na rozvíjanie pozorného počúvania.
		Písanie	Otázky o vlastných skúsenostiach, bytostiach, predmetoch, javoch, obrazoch, o literárnom a neumeleckom texte. Písaný odkaz. Kratší ucelený text: o vlastných skúsenostiach, o zážitku, o obraze, o literárnom texte. Vety/krátky text vhodný na diktovanie.
		Čítanie	Literárne texty. Praktické písomnosti: pozvánka, blahoželanie, pokyny, zoznam na nákup a iné. Neliterárne texty: text v tabuľke, rozvrh hodín, komiks, vstupenka a iné. Informatívne texty: 1. Mária Ševková – Oľga Bujasová: *Abeceda pre Barborku*; texty o významných osobnostiach slovenskej kultúry; 2. voľne zvolené texty: o pravidlách slušného správania; o mieste, v ktorom žiaci bývajú; o zvieratách atď.

Kľúčové pojmy: začiatočné čítanie a písanie, literatúra, jazyk a jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Učebné osnovy predmetu *Slovenský jazyk v* prvom ročníku základnej školy tvoria štyri oblasti: *Začiatočné čítanie a písanie*, *Literatúra*, *Jazyk* a *Jazyková kultúra*. Odporúčaný fond hodín podľa oblastí je nasledujúci: *Začiatočné čítanie a písanie* – 90 hodín, *Literatúra* – 45 hodín, *Jazyk* – 10 hodín a *Jazyková kultúra* – 35 hodín. Všetky oblasti sa prelínajú a ani jedna z nich sa nemôže vyučovať izolovane bez integrácie s inými oblasťami.

ZAČIATOČNÉ ČÍTANIE A PÍSANIE

Vyučovanie začiatočného čítania a písania sa koná v prvom polroku prvého ročníka základnej školy, ale ak je potrebné, pokračuje sa aj v druhom polroku. *Začiatočné čítanie a písanie* nerealizuje sa samostatne, ale zahŕňa aj učivo z *Literatúry*, *Jazyka* a *Jazykovej kultúry*.

Prípravné obdobie

V prípravnom období učitelia majú preveriť schopnosti žiakov, a to: schopnosť rozprávania a reprodukovania, úroveň poznania písmen, stupeň znalosti čítať a písať, zručnosť pri používaní písacích a kresliacich potrieb. Počas tohto obdobia preverovanie žiakov sa koná cez aktivity, ktoré sa navzájom prelínajú.

Ústne vyjadrovanie sa koná cez hry a aktivity, pri ktorých sa nacvičuje komunikácia (pozdravenie v konkrétnych situáciách: *dobré ráno, dobrý deň* a *dovidenia*; poďakovanie, ospravedlnenie). Žiaci môžu rozprávať na základe pozorovania obrázkov. Môžu prerozprávať počutý text, divadelné predstavenie alebo bábkové hry zreteľným prirodzeným hovorom a správnou výslovnosťou. Učitelia majú dbať na správnu artikuláciu hlások a so žiakmi viesť rozhovor o tom, čo počuli.

Cvičenia vzťahujúce sa na pozorovanie sa vzťahujú na určovanie celku a detailov, pozorovanie predmetov, javov a okolia. Treba ich tematicky organizovať. Najprv sa pozoruje učebňa a potom sa neskoršie tá aktivita rozširuje na okolie. Žiaci môžu pozorovať predmety, ľudí, živočíchy, udalosti, obrazy, skupiny obrázkov, fotografie, objekty v okolí a pod. Žiacku pozornosť treba usmerniť na celok, potom na najdôležitejšie časti a nakoniec na menej podstatné časti. Všímajú sa: tvary, farby, vzťahy, pohyby, mimika a gestá, skryté detaily a pod.

Nácvik počúvania začína počúvaním toho, čo hovoria učitelia, iní žiaci, herci a hlásatelia. Vypočutý hovorený prejav sa analyzuje, aby sa určili hovorové vlastnosti hovoriaceho. Počúvanie má byť spojené s mimikou a gestami, ktoré sa vzťahujú na to, o čom sa hovorí. Záväzne inzistovať na podporovaní správnej výslovnosti. Počas počúvania oddeliť podstané od nepodstatného, pestovať pozornosť a koncentráciu. Počúvajú sa aj onomatopoické zvuky, šumy, artikulované a neartikulované zvuky.

Analytické cvičenia majú byť zaujímavé a povzbudzujúce, lebo sú jedným z najdôležitejších predpokladov na učenie čítania a písania. Nekonajú sa izolovane, ale sú späté s cvičeniami počúvania a pozorovania. Zisťuje sa pozícia hlásky v slove, ktoré je ústne vyjadrené a pozícia písmena v slove, ktoré je napísané.

Súhrnné cvičenia sa organizujú súčasne s analytickými. Slová, ktoré sú už rozdelené na hlásky, znova sa spájajú do celku. Začína sa najľahšími a pokračuje sa s čoraz ťažšími. Žiaci sa na ten spôsob chystajú na čítanie s porozumením.

Cvičenia na odstraňovanie nárečových a slangových prvkov vo vyjadrovaní sa konajú pomaly a systematicky. Učitelia majú osobitnú pozornosť venovať výslovnosti hlások *h* a *ch*, *l* a *ľ*.

Motorické cvičenia na rozvíjanie ruky, dlane a prstov sa konajú cez hru. Odporúča sa viazanie uzlov zo špagátu, viazanie šnúrok na topánkach, zapínanie gombíkov, navliekanie koralov (môžu sa konať aj na hodinách telesnej výchovy). Grafomotorické cvičenia sú veľmi dôležité v príprave na písanie. Každé grafomotorické cvičenie sa má spojiť s nejakou udalosťou, nácvik počúvania, pozorovania, rozprávania a pod. Tu odporúčame so žiakmi urobiť rozbor básne z CD k čítanke Ľubice Krepštovej *Diera do sveta.* Cvičenia, totiž písanie prvkov písmena, konajú sa na rôzne spôsoby, vo výkresoch, v rámikoch na obrázky v priestore určenom na písanie. Žiakov treba podnecovať, aby doplnili výkres tak, že budú dokresľovať vlastné prvky (korelácia s výtvarnou kultúrou). Nácvik písania čiar konať bez dvíhania ruky, teda jedným poťahom. Žiakov usmerňovať, aby správne držali ceruzku (grafitové ceruzky, chemické ceruzky, plniace perá). Používanie gumičky treba zredukovať na minimum, lebo znižuje zodpovednosť žiakov pri písaní. Dávať pozor na správnu polohu tela, vzdialenosť od stola, správnu polohu tela vzhľadom na stôl a na uhol písania. Pri písaní podporovať žiakov, aby sa neponáhľali, aby ruka bola uvoľnená.

Čítanie a písanie

Didakticko-metodická organizácia vyučovania začiatočného čítania a písania závisí od mnohých činiteľov, z ktorých je najdôležitejší ten, ktorý sa vzťahuje na predbežné vedomosti žiakov. Učitelia si volia postup, akým budú vyučovať začiatočné čítanie a písanie – kombináciu analyticko-syntetickej metódy, globálnej alebo komplexnej metódy.

Vyučovanie začiatočného čítania a písania treba realizovať na viacerých úrovniach s uplatňovaním princípu individualizácie. Náplň, metódy a formy práce treba prispôsobiť schopnostiam a potrebám žiakov uplatňujúc diferencované vyučovanie.

V tomto období žiaci majú nacvičovať čítanie zodpovedajúcich textov, správne vyslovujú všetky hlásky a dávajú správny prízvuk v slovách a správny dôraz na slová vo vetách. Treba prihliadať na individuálne schopnosti žiakov. Každé dieťa číta vlastným tempom a podľa vlastných schopností. Žiaduce je často preverovať stupeň zdolanej techniky čítania a porozumenia prečítaného. V procese nácviku čítania možno využívať hry s hláskami a so slovami, jazykové hry (rébusy, doplňovačky, krížovky). Žiaci takto poznajú nové obsahy, situácie a sú väčšmi motivovaní a atmosféra je príjemná a uvoľnená. Zdôrazniť žiakom, aby doma každodenne nacvičovali čítanie. Spolupracovať s rodičmi žiakov a podať im nevyhnutné informácie, ktoré sa vzťahujú na čítanie (motivácia detí, čítanie v každodenných životných situáciách, vzdialenosť textu od očí je 30 centimetrov a pod).

Žiaci sa učia písať veľké tlačené a veľké a malé písané písmená, slová a vety; číslice. Vzdialenosť medzi tlačenými písmenami v slovách je rovnomerná. Pri učení písaných písmen osobitnú pozornosť treba venovať grafickému spájaniu písmen v slovách. Písmená majú mať rovnakú výšku a hrúbku a vzdialenosť medzi slovami má byť rovnomerná. Písanie treba nacvičovať odpisovaním, doplňovaním viet, tvorením viet podľa obrázka, tvorením viet podľa skupiny obrázkov, diktátov a samostatným písaním viet a kratších textov. Okrem zdolania tvaru písmen, smeru písania samého písmena, osobitnú pozornosť treba venovať priestorovej orientácii v zošite. Samostatné písanie písmen sa obmedzuje na jeden alebo dva riadky v zošite. Žiakov netreba zaťažovať písaním dlhšie ako 25 minút denne. Ľaváci píšu ľavou rukou.

Nácvik čítania a písania

V tomto období žiak má mať zvládnutú základnú techniku čítania a písania. Zdokonaľovanie čítania treba precvičovať na textoch, ktoré sú krátke, dynamické, zaujímavé a vekuprimerané žiakom, a zároveň aj na textoch školskej a domácej lektúry. Osobitný zreteľ treba klásť na porozumenie prečítaných slov, viet a textov. Sústavným cvičením žiaci automatizujú proces čítania a písania.

LITERATÚRA

Odporúčané obsahy z oblasti *Literatúra* sa spracúvajú počas celého školského roka zo šlabikára, čítanky a CD k čítanke, ako základných vyučovacích pomôcok tak, že učiteľ ich realizáciu plánuje v súlade s individuálnymi charakteristikami žiakov a možnosťami celého kolektívu, vedený vzdelávacími výkonmi.

Pri uschopňovaní žiakov, aby za pomoci učiteľa porozumeli textom zo školskej lektúry, ale aj z populárnej tvorby, informačným textom z časopisov pre deti, encyklopédií a pod., dôležité je trvať na tom, aby sa pochopili udalosti, priestorové a časové vzťahy a dôležité detaily v opisoch bytostí a prírody. Keďže sa texty zo školskej lektúry používajú na nácvik čítania a písania a uvádzanie žiakov do základných literárno-teoretických pojmov, žiaci sa podnecujú, aby si všímali osobnosti v literárnom diele, ich vlastnosti a konania; ich pocity (veselé, smutné, komické) a aby rozlišovali dobro od zla. Medzi povinnými textami je niekoľko ľudových rozprávok, z ktorých učiteľ spracuje najmenej tri, podľa vlastného výberu vedený schopnosťami a záujmom detí.

V povinných textoch zo školskej lektúry je učiteľovi ponechaná voľba, aby si v jednotlivých prípadoch zvolil medzi dvomi, poťažne tromi textami (napr. zvolí sa jedna z ponúknutých ľudových rozprávok, Povinne sa spracuje báseň Kristy Bendovej *Klopi, klopi brána* a jedna z ponúknutých básní: Zoroslava Jesnského *Prváci do toho* alebo báseň Miroslava Demáka *Ťažko je.* Spracované básne netreba všetky zadať žiakom učiť sa spamäti Báseň Pavla Mučajiho *Ježko si hľadá zimovisko* sa žiaci neučia spamäti. Báseň sa odporúča spracovať po častiach, motivujúc žiakov, aby si báseň, ako celok, prečítali aj sami. Odporúča sa urobiť si výber textov z čítanky a z CD k čítanke tak, aby sa spracoval aspoň jeden text, ktorý je viazaný k jednotlivému ročnému obdobiu a sviatkom.

Keďže sú texty, ktoré sú plánované osnovami, jednoduché, krátke a založené na chronologickom časovom slede, žiak má určiť, *kde* a *kedy* sa konal dej a pochopiť dôvody a následky diania, totiž, čo sa v texte udialo ako prvé, čo bolo potom a čo bude následne.

Žiak si má všimnúť formálny rozdiel medzi poéziou, prózou a drámou (rozdiel veršu od prózneho textu a dramatického textu) a ich základné genealogické charakteristiky (napr. nedostatok fabuly v lyrickom diele, rytmickosť veršov alebo striedanie udalostí v epickom a v dramatickom diele), ale nie aj na úrovni definovania genealogických pojmov. Žiak má odlišovať báseň (a žartovnú báseň podľa melódie prednesu) od rozprávky (bájky) a dramatického textu, ale bez uvádzania definícií literárno-teoretických pojmov. Podrobnejšie terminologické určovanie sa uvádza len v starších ročníkoch.

Žiak má chápať prenesený význam hádaniek bez formulovania jestvujúcich štylistických postupov; rozlišovať žáner bájky ako rozprávky s preneseným významom (bez uvádzania pojmu alegórie), aby bol oboznámený, že jestvujú ľudové a autorské bájky (ktoré môžu byť vo veršoch alebo v próze), že v bájkach osoby môžu byť, nie len zvieratá, ale aj rastliny, predmety antropomorfizované bytosti (Šťastie, Nádej) alebo ľudia a napokon, aby rozumel jej prenesený význam a vyčlenil jej ponaučenie. Keďže sa v tomto veku integrálny text bájky často upravuje, kráti, vo výkonoch nie sú uvedené štrukturálne žánrové prvky bájky (fabula a ponaučenie), nanajvýš, keďže ponaučenie pri niektorých ľudových a autorských bájkach nie je vyčlenené.

Žiaci sa uschopňujú všímať si neznáme a menej známe slová v texte a pýtať sa učiteľa na ich význam, aby čím lepšie pochopili význam textu. Vedení otázkami (*kto?, čo?, kde?, kedy?, prečo?*) o prečítanom obsahu, žiaci sa uschopňujú, aby ako svoje odpovede formulovali: vety, odseky, kratšie textuálne celky, čo závisí od individuálnych schopností. Pri spracovaní literárneho textu žiaci získavajú prvé literátno-estetické skúsenosti a formujú svoje stanoviská o diele, ktoré počúvajú alebo čítajú. Učiteľ podporuje žiakov, aby svoje stanoviská aj povedali.

Pri čítaní lyrických básní sa žiaci postupne učia rozlišovať a prežívať melodickosť básní a výrazne ich predniesť (podľa výberu). Rozlíšenie veršovaného od prozaického diela sa nekoná na teoretickej úrovni.

Pri spracovaní dramatických textov pre deti sa žiaci motivujú na celý rad tvorivých aktivít, ktoré vznikajú čítaním diela (scénický výstup, dramatická hra, bábkohra, dramatické dialógy, sledovanie detského divadelného predstavenia, nahrávanie a komentovanie dramatizovaných úryvkov). Pri tom si žiaci osvojujú aj pravidlá správania sa v divadle, ako jeden z výchovných aspektov školy. Okrem aktívneho počúvania, potom aj samostatného čítania jednoduchých literárnych a iných druhov textov sa žiaci uschopňujú, aby obsahy spájali s ilustráciami, ktoré sprevádzajú literárne, populárne a informatívne texty.

Už od prvého ročníka sa obsahmi sugeruje systematické a postupné osvojovanie si literárnych pojmov a učiteľom sa odporúča, aby do slovnej zásoby žiakov kontinuovane uvádzali nové slová, aby sa obohacovala slovná zásoba. Osvojovanie si literárnych pojmov nechápe učenie sa ich definícií, ale len vymenovanie pojmu a jeho opisné vysvetlenie a pozorovanie jeho významu a úlohy v literárno-umeleckom texte.

Opätovné uvádzanie domácej lektúry do školských programov podporuje pestovanie čitateľských návykov. V prvom ročníku sa hodiny domácej lektúry realizujú v druhom polroku. Za cieľom, aby si žiaci zvykali čítať povinnú domácu lektúru a texty podľa vlastného výberu, treba žiakov usmerniť na spoluprácu so školskou knižnicou, a odporúča sa dokonca realizovať aj niekoľko hodín v školskej knižnici.

Zručnosť čítania a porozumenia prečítaného sa získava aj v okruhu *Jazykovej kultúry* a pri spracovaní literárno-umeleckých textov. Žiakov treba viesť k čítaniu obrázkových textov (napr. bájky, rozprávky a poviedky).

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci si osvojujú správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku. Požiadavky tohto programu nie sú usmernené len na jazykové pravidlá a gramatické normy, ale aj na ich funkciu. Napríklad, veta sa nespoznáva len ako gramatická jednotka (z hľadiska jej štruktúry), ale aj ako komunikačná jednotka (z hľadiska jej funkcie v komunikácii).

Gramatika

Základnou programovou požiadavkou vo výučbe gramatiky je predstaviť a interpretovať žiakom jazyk ako systém. Ani jeden jazykový jav by sa nemal vyučovať ojedinele, mimo kontextu, v ktorom sa realizuje jeho funkcia.

V rámci nácviku počúvania, rozprávania, čítania a písania žiaci pozorujú jazykové javy bez toho, aby ich pomenúvali. Takýmto spôsobom sa kladú základy pre ďalšie prehlbovanie jazykových obsahov vo vyšších ročníkoch.

Žiakom treba poukazovať na špecifickú funkciu hlások v jednotlivých slovách (napr. l, ĺ, r, ŕ). Takto sa priamym spôsobom upozorňuje na dôležitosť správneho písania slov, resp. správnej výslovnosti hlások.

Základné poznatky z morfológie žiaci získavajú pozorovaním slova ako jazykovej jednotky medzi hláskou a vetou. Slová treba vždy líšiť a spracovať ako časti vety. Pri písaní treba zdôrazňovať, že slová píšeme oddelene z oboch strán a pri rozprávaní správne klásť prízvuky v jednotlivých slovách (ak ich žiaci chybne vyslovujú).

Vždy, keď je to možné, vety treba vnímať ako časti textu. Pri písaní osobitne treba zdôrazňovať, že sa vety začínajú písať s veľkým začiatočným písmenom a končia sa bodkou, otáznikom alebo výkričníkom (takto sa prelínajú gramatika a pravopis). Pri vypovedaní vety, žiakov upozorňovať na jej intonáciu najmä vtedy, keď ide o opytovaciu vetu.

Cvičenia na osvojovanie a upevňovanie vedomostí z gramatiky až po úroveň ich praktického použitia v nových hovorových situáciách vyplývajú z programových požiadaviek, ale sú vo veľkej miere podmienené konkrétnymi situáciami v triede – jazykovými odchýlkami vzhľadom na spisovný jazyk, chybami, ktoré sa zjavujú v písomnom vyjadrovaní žiakov. Z toho dôvodu sa obsahy cvičení vo vyučovaní jazyka musia určovať na základe systematického sledovania ústneho vyjadrovania a písania žiakov.

Pravopis

Pravopisné pravidlá žiaci majú zdolávať systematickými cvičeniami (jednoduchými a zložitými). Tieto cvičenia majú byť rôznorodé a majú sa často uplatňovať.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Oblasť *Jazyková kultúra* zahŕňa rozvíjanie základov gramotnosti žiakov, totiž zdokonaľovanie ústneho vyjadrovania, počúvania, čítania a písania. Tieto štyri programové podoblasti usmernené sú na pestovanie kultúry ústneho a písomného vyjadrovania, obohacovanie slovnej zásoby a, v širšom slova zmysle, na rozvíjanie komunikačných schopností žiakov. Výučba v oblasti *Jazyková kultúra* realizuje sa v prelínaní s ostatnými oblasťami, ale aj samostatnými vyučovacími jednotkami.

Ústne vyjadrovanie žiakov sa rozvíja prostredníctvom rozhovoru, v ktorom ich učiteľ usmerňuje, aby si zdokonaľovali svoju komunikáciu. V riadenom rozhovore o literárnom texte alebo o niektorej téme, žiaci odpovedajú na otázky, kladú otázky, vyjadrujú svoje mienky a postoje. Voľný, totiž spoločenský rozhovor, je základom každodennej komunikácie. Preto treba žiakov usmerňovať slušne začať rozhovor, vymeniť si informácie a používať základné formy zdvorilosti. Žiaci sa posmeľujú, aby tvorili ústne odkazy, v ktorých budú vyjadrovať informácie na príkladoch z každodenného školského života. (Ako východiskový text sa môže z čítanky využiť text Hany Zelinovej *Čo je rodina* alebo text Márie Ďuríčkovej *V kotolni*). V priebehu každého rozhovoru žiaci sa podnecujú, aby hovorili, vlastne aby vyjadrili informácie, svoje mienky, pomenovali city vyberanými, priliehavými slovami.

Odporúčané tvary ústneho vyjadrovania sú rozprávanie, prerozprávanie a opis. To sú obsahy programu, resp. obsahy učenia. Žiak sa postupne uvádza do ústneho vyjadrovania a učí sa ako prerozprávať text, ako rozprávať alebo ako opisovať. Vyjadrovanie sa realizuje hovorovými cvičeniami za pomoci zadaného alebo spoločného plánu. Plán pomáha žiakom vytvárať obsah ústneho prejavu. Žiakov, ktorí môžu hovoriť samostatne na základe svojho individuálneho plánu alebo aj bez neho, neobmedzujeme. Ústne sa prerozpráva kratší text, časť divadelného predstavenia alebo filmu. Odporúčané tvary rozprávania sú: rozprávanie o obrázkoch alebo o slede obrázkov (obrázková rozprávka), rozprávanie o zážitkoch a príhodách... Ako príklad ponúkame uvedený v čítanke text *Viete rozprávať ako Martinko?* Opisujú sa ročné obdobia, rastliny a zvieratá, najlepší priateľ alebo priateľka, členovia rodiny, domáci miláčikovia a pod. Ako motiváciu využívame texty z čítanke a z CD k čítanke: napr. Mária Jančová: *Braček a sestrička,* Michal Babinka: *Verš o búde,* Sibyla Mislovicová: *Kde bývajú zvieratká,* Viera Dobiášová*; Otec rok,* Daniela Reichstädterová *Jesenný šarkan, ...)* U žiakov sa podnecuje správne ústne vyjadrovanie. Medzi nácvik ústneho vyjadrovania treba zaradiť aj cvičenia na správnu výslovnosť jednotlivých hlások a skupiny hlások (vhodná na logopedické cvičenia je báseň Daniela Heviera: *Prvácke zuby,* báseň Márie Topoľskej *Orechovci,* Krista Bendová: *Naučme sa „r“,...*).

Učenie spamäti a prednes zvolených textov alebo ich kratších úryvkov usmernené je na obohacovanie slovnej zásoby a na správne vyjadrovanie. Spamäti žiaci hovoria zvolené básne a postupne sa uvádzajú základné pravidlá prednesu. Učiť spamäti sa môžu aj kratšie úryvky z rozprávok a časti dramatického textu (osoba). Cieľom takéhoto druhu vyjadrovania je výrazný prednes, nielen memorovanie textu. Potrebné je pozorne si zvoliť to, čo sa deti budú učiť spamäti a jedno z kritérií je aj umelecká hodnota textu a jeho prispôsobenosť veku žiakov. Scénicky sa predvádzajú texty zo školskej lektúry a dramatizované texty. Scénické hry je najlepšie realizovať na základe literárnych diel, ktoré sú priliehavé pre scénickú inprovizáciu.

Obohacovanie slovnej zásoby vo funkcii jasného vyjadrovania realizuje sa použitím adekvátnych slov v ústnom vyjadrovaní, osvojovaním si a používaním nových slov, ako aj rozširovaním rozsahu významu v rámci jedného slova. Nové slová sa osvojujú zo správnej reči a z literárnych a neliterárnych textov. Žiaci sa usmerňujú zo svojej aktívnej a aktivovaním pasívnej slovnej zásoby používať slová, ktorými sa žiadané informácie prenášajú čím presnejšie a ktoré prejav robia krajším.

Jazyková kultúra žiakov pestuje sa hravými aktivitami, zvlášť jazykovými hrami. Druhy hier treba voliť na základe záujmov žiakov, ale aj v kontexte vyučovacích obsahov. Môžu to byť hry rozhovoru, napríklad, rozhovor s neposlušnou bábikou, rozhovor s literárnou postavou, situačné hry, reálne situácie, napríklad rozhovor s predavačom, rozhovor s lekárom. Taktiež, môžu sa zvoliť aj prešmyčky, rébusy, palindrómy, reťazce, doplňovačky, jednoduché krížovky a tajničky.

Počúvanie je dôležitou aktivitou v komunikácii. Žiaci sa v rozhovore usmerňujú, aby pozorne a kultúrne počúvali spolubesedujúcich. Vo vyučovacom kontexte žiaci počúvajú, čo hovoria iní a to potvrdzujú reprodukciou alebo parafrázovaním vypočutého odkazu, ako aj postupom na základe prosieb alebo ústnych inštrukcií dospelých a vrstovníkov. Pozorné počúvanie praktikuje sa aj v simulovaných situáciách (hovorové a situačné hry). Žiaci počúvajú čítanie učiteľa, vrstovníkov alebo moderátora.

Medzi záznami počúvaného patrí diktát, ktorým sa nacvičuje aj písanie. Prvým krokom v realizácii diktátu je počúvanie a vnímanie hranice medzi slovom a vetou v závislosti od intonácie, čím sa rozvíja jazykové prepájanie vysloveného a zapísaného slova.

Hry na rozvíjanie sluchovej pozornosti uskutočňujú sa vo vyučovacom kontexte: pozorné počúvanie s úlohami, napríklad *Rozpoznaj, kto hovorí*, *Počúvaj ako rozprávam* (ticho, rýchlo..), *Počujem hlas...*

Písanie a čítanie sa nacvičujú vo výučbe začiatočného čítania písania, a potom v oblastiach *Literatúra*, *Jazyk* a *Jazyková kultúra*. V obsahoch z oblasti *Jazyková kultúra* dané sú základné prvky, ktoré sa vzťahujú na gramotnosť žiakov, ktoré sa nemôžu pozorovať oddelene, ale v prepojení s výkonmi a odporúčanými obsahmi vo všetkých oblastiach predmetu. Teda, čítanie a písanie sa nespracúvajú oddelene v rámci vyučovacích oblastí, ale v rámci všetkých vyučovacích obsahov.

V prvom ročníku žiaci píšu vety a kratšie texty. Zvlášť sa dbá o individuálny prístup ku každému žiakovi, teda podnecujú sa jeho schopnosti a schopnosti v písaní. Ak dieťa má ťažkosti pri písaní, treba ho postupne a pozorne uvádzať do techniky písania, kým dieťa, ktoré postupuje rýchlejšie, podnecovať adekvátnymi, dobre zvolenými požiadavkami. Žiaci písomne odpovedajú na jednoduché otázky o vlastných skúsenostiach, bytostiach, predmetoch, javoch. Taktiež, zapisujú názov obrázku ale názvy obrázkov v slede a vety na základe obrázkov alebo slede obrázkov (rozprávka podľa obrázkov).

Žiaci sa uschopňujú písať kratšie písomné odkazy, ktorými prenášajú informácie a ktoré majú praktický účel. Tieto odkazy nemajú klasickú formu, ale sa používajú každodenne, napríklad informácie o školských záväzkoch (informácie o mimovyučovacích aktivitách, súpis školských potrieb, potrebného materiálu pre jednotlivé vyučovacie predmety).

Učenie sa samostatne písať text sa začína spájaním viac viet do jedného celku. Žiaci píšu o svojich skúsenostiach, zážitkoch, o obrázku alebo o rade obrázkov (rozprávka podľa obrázkov). V súlade so svojimi schopnosťami žiak napíše, dve, tri navzájom súvisiace vety alebo kratší text.

V písaní sa uplatňujú naučené pravopisné pravidlá, ktoré sú spracované v oblasti *Jazyk*. Tieto pravidlá treba dôsledne uplatňovať od začiatočného čítania a písania. Pri písaní žiaci sa usmerňujú voliť si primerané slová a stále používať nové.

Čítanie sa nacvičuje pri spracovaní školskej a domácej lektúry, ako aj na iných literárnych a neliterárnych textoch. Osobitná pozornosť sa venuje čítaniu informačných textov, ktoré sú v súlade so záujmami žiakov a v spoločenskom kontexte na základe odporúčaných obsahov programu. Treba využívať nasledovné druhy čítania: čítanie nahlas (celého textu, štafetové, flexibilné, dramatického textu), tiché čítanie (v sebe). Stupeň pochopenia textu preveruje sa podnetmi alebo otázkami a vyjadrovaním témy/odkazu textu (v súlade s predbežnými vedomosťami), tiež prezentáciou kľúčových častí textu obrázkami (ilustrovaním textu). Informácie o texte získavajú sa riadeným rozhovorom (odpovedaním na reprodukčné otázky kto?, kde?, ako? kedy?) a samostatne, bez podrobne daných pokynov.

Назив предмета	**СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК**
Циљ	Циљ наставе и учења словачког језика јесте да ученици овладају основним законитостима словачког књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из словачке и светске баштине, ради неговања традиције и културе словачког народа и развијања интеркултуралности.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разликује изговорени глас и написано слово; изговорене и написане речи и реченице; – разуме оно што прочита; – активно слуша и разуме садржај књижевноуметничког текста који му се чита; – препозна песму, причу и драмски текст; – одреди главни догађај, време (редослед догађаја) и место дешавања у вези са прочитаним текстом; – уочи ликове и прави разлику између њихових позитивних и негативних особина; – изрази своје мишљење о понашању ликова у књижевном делу; – препозна загонетку и разуме њено значење; – препозна басну и разуме њено значење; – разликује слово, реч и реченицу; – правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају; – правилно употреби велико слово; – учтиво учествује разговору; – обликује усмену поруку служећи се одговарајућим речима; – усмено препричава; усмено прича према слици/сликама и о доживљајима; – усмено описује ствари из непосредног окружења; – бира и користи одговарајуће речи у говору; на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору; – напамет говори краће књижевне текстове; – учествује у сценском извођењу текста; – слуша, разуме и парафразира поруку; – слуша интерпретативно читање и казивање књижевних текстова ради разумевања и доживљавања; – примењује основна правописна правила; – пише читко и уредно; – писмено одговара на постављена питања; – спаја више реченица у крању целину; – пише реченице по диктату примењујући основна правописна правила; – гласно чита, правилно и са разумевањем; – тихо чита (*у себи*) са разумевањем прочитаног; – пронађе информације експлицитно изнете у тексту – има формиран појам националне припадности и идентификује постојање припадника других народа.	**ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ**	Глас и слово; штампана и писана слова Речи и реченице као говорне и писане целине. Текстови засићени словима која се обрађују / текстови предвиђени за глобално читање. Све врсте текстова који су написани штампаним или писаним словима. Језичке игре. Аналитичко-синтетичка вежбања; лексичка и синтаксичка вежбања; моторичке вежбе. Писање (преписивање, самостално писање и диктат). Читање (шчитавање / глобално читање, гласно и тихо читање); питања којима се проверава разумевање прочитаног. Изговор и писање гласова који ученицима причињавају тешкоће (нпр. dz, dž, ch, ľ).
	КЊИЖЕВНОСТ	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезија** Народна песма: *избор* Едуард Балажик Тополь: *Nauč nás včielka pracovať...* Сибила Мисловичова: *Zlatá jeseň* Народна брзалица*: Slnko, slnko* Дениса Брлић: *Semafór* Павел Мучаји: *Tvoji priatelia/ Ježko si hľadá zimovisko* Јурај Тушиак: *Keď moja mama nie je doma* Либуша Фриедова: *Mama a ja* Криста Бендова: *Klopi, klopi brána* или Зорослав Јесенски: *Prváci do toho* или Мирослав Демак: *Ťažko je* Људмила Подјаворинска: *Novina* Љубомир Фелдек: *Vianočný stromček* или Љубица Крепштова: *Svetielka* Народна*: Novoročný vinš* Елена Чепчекова: *Dobrú chuť* Јован Јовановић Змај: *Žaba číta noviny* Ускршња*: Oblej ma šuhajko* Јан Андел: *Kuriatka* Григориј Стародубцев: *Prechladnutý klavír* Јан Туран: *Leto, leto, letko* Даниела Реицстадтерова: *Lastovičí rozhlas* Народне умотворине за децу (загонетке, бројалице, брзалице,...) **Проза** Словачка народна прича: *Koza odratá a jež/Kubov zajac/ Janko Hraško* Езоп: *Svrček a mravec* Руска басна: *Liška a bocian* Народна прича: *Kocúr v čižmách/ O veľkej repe* (према сликама) Мирослав Гашпар: *Andrej superhrdina* Ана Мајерова: : *Pekné vety* или Карол Пен: *Oliver Počítadlo* Драган Лукић: *Ako rastú deti* Павел Грња: *Chór* Божена Трилецова: *O smelom Dunčiatku* Ева Ленартова: *Ako kozliatko potrestalo Zuzku* Мариа Ђуричкова: *Studená návšteva* Мариа Јанчова: *Šťastie* Даниел Хевиер: *Písmenková polícia* Народне умотворине. **Драмски текстови** Душан Радовић: *Žalobaba*

			Дечје игре*: Hra na prsteň, O kolenbabu,...* Скечеви примерени узрасту и луткарско позориште. **Популарни и информативни текстови** Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима словачког језика, књижевности и културе. **ДОМАЋА ЛЕКТИРА** Михал Бабинка: *Abeceda skáče* Даниел Хевиер (избор) Избор из басни и сликовница за децу **Књижевни појмови:** – песма; – прича; – догађај; место и време збивања; – књижевни лик – изглед, основне особине и поступци; – басна; – загонетка.
	ЈЕЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**		Реченица; реч; слово. Улога гласа / слова у разликовању значења изговорене односно написане речи. Реченице као обавештење, питање и заповест. Велико слово на почетку реченице, у писању личних имена и презимена, имена насеља (једночланих) и назива места и улице у којој ученик живи, као и назив школе коју похађа. Правилно потписивање (име, па презиме). Тачка на крају реченице; место и функција упитника и узвичника у реченици.
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**Говорење**	Вођени и слободни разговор. Празници и породичне прославе. Усмена порука. Причање, препричавање и описивање (народне ношње, традиционалне кухиње,...). Казивање књижевног текста. Драмски, драматизовани текстови, сценска импровизација. Сценско извођење текста (драмско и луткарско). Дечје народне игре. Богаћење речника: лексичке и синтаксичке вежбе. Разговорне, ситуационе и језичке игре.
		Слушање	Стварне и симулиране ситуације. Слушна порука. Аудио-визуелни записи. Игре за развијање слушне пажње.
		Писање	Питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, о књижевном и некњижевном тексту. Писана порука. Краћа текстуална целина: о сопственом искуству, о доживљају, о сликама, поводом књижевног текста. Реченице / кратак текст погодан за диктирање.
		Читање	Књижевни текстови. Текстови са практичном наменом: позивница, упутство, списак за куповину и др. Нелинеарни текстови: текст у табели, распоред часова, стрип, улазница и др. 1. уџбенички: Мариа Шћевкова, Ољга Бујасова: *Abeceda pre Barborku*; текстови о знаменитим личностима словачке културе; 2. ванџбенички: о правилима учтивог понашања (бонтон); о месту у којем ученици живе; о животињама итд.

Кључни појмови: почетно читање и писање, књижевност, језик и језичка култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Наставни програм предмета *Словачки језик* у **првом разреду основне школе** чине четири предметне области: Почетно читање и писање, Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Почетно читање и писање – 90 часова, Књижевност – 45 часова, Језик – 10 часова и Језичка култура – 35 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Настава почетног читања и писања изводи се у првом полугодишту првог разреда основне школе, али, ако је потребно, наставља се и у другом полугодишту. *Почетно читање и писање* реализује се самостално, али обухвата и садржаје из *Књижевности*, *Језика* и *Језичке културе*.

Припремни период

У припремном периоду учитељи треба да испитају способности ученика, и то: причање, препричавање, познавање слова, познавање читања и писања, спретност у руковању прибором за писање и цртање. У току овог периода испитивање ученика се обавља кроз активности које се међусобно прожимају.

Усмено изражавање се изводи кроз игре и активности где се вежба комуникација (поздрављање у конкретним ситуацијама: *добро јутро, добар дан* и *довиђења*; захваљивање, извињавање). Ученици могу причати на основу посматрања слика и низа слика. Могу препричавати слушани текст, позоришне или луткарске представе разговетним природним говором и правилним изговором. Учитељи треба да воде рачуна о правилној артикулацији гласова и да са ученицима коментаришу одслушано.

Вежбе у посматрању се односе на уочавање целине и детаља, посматрање предмета, појава и околине. Треба их тематски организовати. Прво се посматра учионица, па се касније та активност проширује на околину. Ученици могу посматрати предмете, људе,

животиње, догађаје, слике, слике у низу, фотографије, објекте из околине и сл. Пажњу ученика треба усмерити на целину, затим на најважније појединости и на крају на мање важне појединости. Опажају се: облици, боје, односи, покрети, мимика и гестови, скривени детаљи и сл.

Вежбе у слушању почињу слушањем онога што говоре учитељи, други ученици, глумци и спикери. Слушани говор се коментарише да би се одредиле говорне карактеристике говорника. Слушање треба да буде повезано са мимиком и гестовима који прате оно што се говори. Обавезно инсистирати на подражавању правилног говора. Током слушања одвајати битно од небитног, неговати пажњу и концентрацију. Слушају се и звукови ономатопејског типа, шумови, артикулисани и неартикулисани звукови.

Аналитичка вежбања треба да буду занимљива и подстицајна јер су један од најважнијих предуслова за учење читања и писања. Не изводе се изоловано већ су повезана са вежбама слушања и посматрања. Уочава се позиција гласова у речи која је изговорена и позиција слова у речи која је написана.

Синтетичка вежбања се организују упоредо са аналитичким. Речи које су већ растављене на гласове опет се сливају у целину. Почиње се од најлакших и иде ка све тежим. Ученици се на тај начин припремају за читање и разумевање прочитаног.

Вежбе у отклањању дијалекатских и жаргонских карактеристика говора се изводе полако и систематично. Учитељи посебну пажњу треба да обрате на изговор гласова: *h – ch*, *l – ľ*.

Моторичке вежбе за развијање руке, шаке и прстију се развијају кроз игру. Препоручује се везивање чворова од канапа, везивање пертли, закопчавање дугмића, низање перлица (могу се изводити и на часовима физичког васпитања). Графомоторичке вежбе су веома важне у припреми за писање. Свака графомоторичка вежба треба да се повеже са неким догађајем, вежбом слушања, посматрања, причања и сл. Овде је препорука да се анализира пресма са CD уз Читанку Љубице Крепштовеј *Diera do sveta.* Такве вежбе, односно писање елемената слова, изводе се на различите начине, кроз цртеже, *рамове за слике* у простору предвиђеном за писање. Ученике треба подстицати да употпуне цртеж додајући своје елементе (корелација са ликовном културом). Вежбе писања линија изводити без подизања руке, из једног потеза. Ученике усмеравати на правилно држање оловке (графитне оловке, хемијске оловке, налив пера, фломастера). Употребу гумице треба свести на минимум, јер смањује одговорност ученика у писању. Пазити на правилно држање тела, удаљеност од стола, правилан положај тела у односу на сто и на угао писања. При писању учити ученике да не журе, да рука буде опуштена.

Читање и писање

Дидактичко-методичка организација наставе почетног читања и писања зависи од много фактора, а најважнији је онај који се односи на предзнања ученика. Учитељи бирају поступак који ће користити у настави почетног читања и писања – комбинацију монографског и групног поступка, групни или комплексни поступак.

Наставу почетног читања и писања треба изводити на више нивоа уз примену принципа индивидуализације. Садржаји, методе и облици рада треба да се прилагоде могућностима и потребама ученика користећи диференцирану наставу.

У овом периоду ученици треба да вежбају читање одговарајућих текстова, правилно изговорају све гласове и правилно наглашавају речи и реченице. Треба обратити пажњу на индивидуалне способности ученика. Свако дете чита својим темпом и према својим способностима. Пожељно је често проверавати степен савладаности технике читања и разумевања прочитаног. При учењу читања могу се користити игре словима и речима, језичке игре (ребуси, испуњалке, укрштене речи). Ученици тако упознају нове садржаје, ситуације имају већу мотивисаност, а атмосфера је пријатна и опуштена. Подстицати ученике да свакодневно вежбају читање код куће. Сарађивати са родитељима ученика и пружити им неопходне информације везане за читање (мотивација деце, читање у свакодневним животним ситуацијама, удаљеност текста од очију је 30 центиметара и сл.).

Ученици уче да пишу појединачна штампана и писана слова, речи и реченице; цифре. Размак између штампаних слова у речима је равномеран. Код учења писаних слова посебну пажњу посветити графичком увезивању слова у речима. Слова треба да буду исте висине и дебљине, а размак између речи уједначен. Писање увежбавати кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина. Поред усвајања облика слова, смера писања самог слова, посебну пажњу треба обратити на просторну оријентацију у свесци. Појединачно писање слова се ограничава на један до два реда у свесци. Дневна оптерећеност писањем не треба да је дужа од 25 минута. Леворука деца пишу левом руком.

Усавршавање читања и писања

У овом периоду ученик треба да влада основном техником читања и писања. Усавршавање читања треба вежбати на текстовима који су кратки, динамични, интересантни и примерени узрасту ученика, као и на текстовима школске и домаће лектире. Посебну пажњу обратити на разумевање прочитаних речи, реченица и текстова. Редовним вежбањем ученици аутоматизују процес читања и писања.

КЊИЖЕВНОСТ

Препоручени садржаји из области *Књижевност* савладавају се током целе школске године, из буквара/почетнице и уз помоћ читанке, CD уз читанку, као основних наставних средстава, тако што учитељ планира њихову реализацију у складу са индивидуалним карактеристикама ученика и укупним могућностима колектива, руководећи се исходима учења.

Приликом оспособљавања ученика да уз помоћ учитеља разумеју текстове из школске лектире, али и популарне, информативне текстове из часописа за децу, енциклопедија и сл. важно је настојати да се уоче догађаји, просторни и временски односи и битне појединости у описима бића и природе. Како се текстови из школске лектире користе за усавршавање читања и писања и увођење ученика у основне појмове о књижевности, тако се ученици подстичу да уоче ликове у књижевном делу, њихове особине и поступке; њихова емоционална стања (радосно, тужно, смешно) и да разликују појмове добра и зла. Међу обавезним текстовима је неколико народних песама, од којих се обрађују три по избору наставника, који се руководи изтересовањима и способностима ученика.

У прописаним текстовима из школске лектире понуђен је избор, односно опредељивање учитеља да у неким случајевима изабере између два, односно три дела (нпр. бира се једна народна прича). Обавезно се обрађује песма Кристе Бендове *Klopi, klopi brána* и једна од понуђених пасама Зорослава Јесенског *Prváci do toho* или песма Мирослава Демака *Ťažko je.* Обрађене песме се на задају све да ученици уче напамет. Песму, коју је написао Павел Мучаји *Ježko si hľadá zimovisko* ученици не уче напамет. Песма се обрађује по деловима а онда се ученици мотивишу да је читају као целину. Препорука је да наставник врши избор текстова из читанке и са CD уз читанку тако, да се обавезно обради бар по један текст, који описује годишња доба или празнике.

Пошто су текстови предвиђени програмом једноставни, кратки и засновани на хронолошком низању догађаја, ученик треба да одреди *где се* и *када* дешава радња и да разуме узрочно-последични распоред догађаја, односно шта се у фабулативном тексту десило прво, а шта следеће, шта је претходило неком догађају а шта из њега следи.

Ученик треба да уочи формалну различитост поезије, прозе и драмског текста (разликовање стиха од прозног и драмског текста

писаног по улогама) и њихове основне генолошке карактеристике (нпр. одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова или низање догађаја у епском и драмском делу), али не на нивоу дефинисања генолошких појмова. Ученик треба да разликује песму (и шаљиву песму – по тону певања) од приче (басне) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова. Детаљније терминолошко одређивање уводи се поступно у старијим разредима.

Ученик треба да буде у стању да разуме пренесено значење загонетке без формулисања у њој постојећих стилских поступака; да препознаје жанр басне као приче са пренесеним значењем (без увођења појма алегорије), да буде упознат са постојањем народне и ауторске басне (које могу бити у стиху или у прози), да у баснама ликови могу бити не само животиње, већ и биљке, предмети, антропоморфизована бића (Срећа, Нада) или људи и, коначно, да буде у стању да разуме њено пренесено значење и издвоји њену поуку. Пошто се у овом узрасту интегрални текст басне неретко адаптира, скраћује, у исходима нису наведени структурни жанровски елементи басне (фабула и поука), поготово што поука у народној басни и код неких аутора није издвојена.

Ученици се оспособљавају да уоче непознате и мање познате речи у тексту и да питају учитеља за њихово објашњење како би што боље разумели значење текста. Вођени питањима (*ко?, шта?, где?, када?, зашто?*) о прочитаном садржају, ученици се оспособљавају да као одговоре формулишу: реченице, одељке, краће текстовне целине, зависно од индивидуалних способности. Током обраде књижевних текстова ученици стичу прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да своје ставове и искажу.

Приликом читања лирских песама ученици поступно уче да препознају и доживе мелодичност песама и да их изражајно читају и рецитују (по избору). Успостављање разлике између дела у стиху и дела у прози не врши се на теоријском нивоу.

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ, драмска игра, луткрска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила понашања у позоришту у оквиру васпитног деловања школе. Уз активно слушање, а потом и самостално читање једноставних књижевних и осталих типова текстова ученици се оспособљавају да садржаје доводе у везу са илустрацијама које прате књижевни, популарни и информативни текст.

Од првог разреда садржајима програма се сугерише систематично и поступно усвајање књижевних појмова, а учитељима се препоручује да континуирано уводе нове речи у речнички фонд ученика, како би се он обогатио. Усвајање књижевних појмова не подразумева учење њихових дефиниција, већ њихово именовање и описно образлагање појма, уочавање његове улоге у књижевноуметничком тексту.

Стицању читалачких навика доприноси поновно враћање домаће лектире у школске програме. У првом разреду часови домаће лектире реализују се у другом полугодишту. У намери да се ученици од првог разреда навикавају на читање лектире у обавезном и слободном избору, успоставља се сарадња са школским библиотекаром, а неколико часова се током године може реализовати у школској библиотеци.

Вештина читања и разумевања прочитаног стиче се и у оквиру *Језичке културе* и при обради књижевноуметничких текстова. Ученици се подстичу да читају текстове у сликовницама (на пример, басне, бајке и приче).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на језичка правила и граматичке норме већ и на њихову функцију. На пример, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре) већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција.

У оквиру вежби слушања, говорења, читања и писања ученици запажају језичке појаве без њиховог именовања. Тако се поставља основа за проширивање језичких садржаја у старијим разредима.

Потребно је указивати на разликовну функцију гласа у оквиру речи (нпр. *ђак, џак*). Тако се посредно скреће пажња на важност правилног писања слова, односно правилног изговарања гласова.

Елементарне основе из морфологије ученици стичу уочавајући реч као језичку јединицу између гласа и реченице. Речи увек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице. У писању треба скренути пажњу на то да је реч одвојена белинама са обе стране, а у говору учитељ треба да нагласи правилан акценат неке речи (уколико је ученици погрешно изговарају).

Реченице треба уочавати, кад год је то могуће, у оквиру текста. У писању посебно треба скренути пажњу на то да реченице почињу великим словом и завршавају се тачком, знаком питања или знаком узвика (на овај начин се повезују граматика и правопис). Када се реченица изговара, ученицима се скреће пажња на њену интонацију, нарочито ако се ради о питању.

Вежбе за усвајање и утврђивање знања из граматике до нивоа његове практичне примене у новим говорним ситуацијама проистичу из програмских захтева, али су у великој мери условљене конкретном ситуацијом у одељењу – говорним одступањима од књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вежбања у настави језика мора одређивати на основу систематског праћења говора и писања ученика.

Правопис

Правописна правила ученици треба да савладају путем систематских вежбања (елементарних и сложених). Ова вежбања треба да буду што разноврснија и треба их организовати што чешће.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област *Језичка култура* обухвата развијање основне писмености ученика, односно усавршавање говорења, слушања, читања и писања. Ове четири програмске подобласти усмерене су на неговање културе говора, писменог изражавања, богаћење речника и, у ширем смислу, на развијање комуникативних способности ученика. Наставни рад у области *Језичка култура* реализује се у прожимању са другим областима предмета, као и кроз самосталне наставне јединице.

Говорење ученика развија се у разговору у којем их учитељ усмерава да усавршавају своју комуникацију. У вођеном разговору о књижевном тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Слободни, односно друштвени разговор, основа је свакодневне комуникације и зато је потребно ученике усмеравати како да учтиво започну разговор, размењују информације и користе основне форме учтивости. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног школског живота. (Као мотивациони текст се могу користити текстови из читанке ауторки Хане Зелинове *Čo je rodina* и Марие Ђуричкове *V kotolni*). У току сваког разговора ученици се подстичу да говоре, односно да износе информације, своја мишљења, именују осећања, уз одабир одговарајућих речи.

Препоручени облици усменог изражавања јесу причање, препричавање и описивање. То су садржаји програма, односно садржаји учења. Ученик се постепено уводи у усмено изражавање и учи како да преприча текст, како да прича или како да описује. Изражавање се реализује кроз говорне вежбе уз помоћ датог или заједничког плана. План помаже ученицима да осмисле садржину говора, али не треба спутавати оне који могу да говоре самостално са индивидуалним планом, па и без њега. Усмено се препричава краћи текст, део позоришне представе или филма. Препоручене врсте причања су: причање о слици или по низу слика (прича у сликама), причање о доживљајима и догађајима... Као излазни текст се може користити текст из читанке *Viete rozprávať ako Martinko?* Описују се годишња доба, биљке и животиње, најбољи друг или другарица, чланови породице, кућни љубимци и сл. Као мотивацију користимо текстове из читанке или са CD-а уз читанку од Марие Јанчове *Braček a sestrička,* Михала Бабинке *Verš o búde,*Сибиле Мисловечове *Kde bývajú zvieratká,* Виере Добиашове *Otec rok,* Даниеле Реихстедтерове *Jesenný šarkan, ...)* Ученици се упућују на правилно говорно изражавање. Међу увежбавање говорног изражавања треба уврстити и вежбе за правилан изговор гласова, слогова и речи (за овакву логопедску вежбу је погодна песма Даниела Хевиера:*Prvácke zuby,* песма Марие Топољске *Orechovci,* Кристе Бендове: *Naučme sa „r“,...*).

Учење напамет и говорење одабраних текстова или њихових кратких одломака усмерено је на богаћење речника и правилан говор. Говоре се напамет научене одабране песме, уз увођење ученика у правила рецитовања. Такође, могу се напамет научити и говорити кратки одломци из прича и делови драмског текста (лице). Циљ ове врсте говорења је изражајни говор, а не само меморисање текста. Зато треба пажљиво одабрати шта ће деца учити напамет, а неки од критеријума су уметничка вредност текста и његова прилагођеност узрасту. Сценски се изводе драмски текстови из школске лектире и драматизовани текстови. Сценске игре најбоље је реализовати на основу књижевних дела која су погодна за сценску импровизацију.

Богаћење речника у функцији јасног изражавања реализује се кроз коришћење адекватних речи у говору, усвајање и коришћење нових речи, као и проширивање опсега значења у оквиру једне речи. Нове речи се усвајају из правилног говора и из књижевних и некњижевних текстова. Ученици се упућују да из свог активног речника, уз активирање пасивног, користе речи које што прецизније преносе жељену информацију, али и да речима могу говор учинити лепшим.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке игре. Врсте игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са непослушном лутком, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Такође, могу се одабрати и преметаљке, ребуси, палиндроми, уланчавање, допуњаљке, једноставне укрштене речи.

Слушање је важна активност у комуникацији. Ученици се у разговору упућују да пажљиво и културно слушају саговорнике. У наставном контексту ученици слушају шта други говоре и то потврђују репродуковањем или парафразирањем слушне поруке, као и поступањем по молбама и усменим инструкцијама одраслих и вршњака. Пажљиво слушање практикује се и у симулираним ситуацијама (разговорне и ситуационе игре). Ученици слушају читање учитеља, вршњака, спикера.

Запис по слушању подразумева диктат, којим се вежба и писање. Међутим, први корак у реализацији диктата је слушање и уочавање границе између речи и реченица у зависности од интонације, чиме се развија језичко повезивање изговорене и записане речи.

Игре за развијање слушне пажње изводе се у наставном контексту: пажљиво слушање са задатком, на пример, *Препознај ко говори*, *Слушај како говорим* (тихо, брзо), *Чујем глас т...*

Писање и читање се увежбавају у настави почетног читања и писања, а затим у областима *Књижевност*, *Језик* и *Језичка култура*. У садржајима програма из области *Језичка култура* дати су основни елементи који се односе на писменост ученика, с тим да се они не могу посматрати изоловано, већ у садејству са исходима и препорученим садржајима у свим областима предмета. Дакле, читање и писање се не уче посебно у оквиру наставних области, већ кроз све наставне садржаје.

У првом разреду ученици пишу реченице и краће текстуалне целине. Посебно се води рачуна о индивидуалном приступу ученику, што подразумева подстицање према способностима и могућностима у писању. Ако дете има тешкоћа у писању, потребно је пажљиво и постепено га уводити у писање, док дете које напредује треба подстицати адекватним захтевима. Ученици писмено одговарају на једноставна питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, као и на питања о књижевном и некњижевном тексту. Осим тога, ученици самостално осмишљавају и пишу реченице о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама. Такође, записују наслов слике или наслове слика у низу и реченице на основу слике или низа слика (прича у сликама).

Ученици се оспособљавају да запишу краћу писану поруку којом преносе информације и која има практичну намену. Ове поруке немају класичну форму, већ служе за свакодневне намене, на пример, информације о школским обавезама (информације о ванаставним активностима, списак школског прибора, потребног материјала за школске предмете).

Учење самосталног писања текста почиње спајањем више реченица у целину. Ученици пишу о свом искуству, о доживљају, о слици или по низу слика (прича у сликама). Према својим способностима ученик ће написати две, три повезане реченице или краћи текст.

У писању се примењују научена правописна правила која се уче у оквиру области *Језик*. Потребно је да се правопис у писању доследно примењује од почетног читања и писања. Ученици се упућују да бирају адекватне речи и да их употребљавају нове док пишу.

Читање се увежбава на делима школске и домаће лектире, и на другим књижевним и некњижевним текстовима. Посебна пажња треба да је усмерена на читање информативних текстова, према интересовањима ученика и у друштвеном контексту, према препорученим садржајима програма. Потребно је практиковати следеће врсте читања: гласно читање (целог текста, штафетно, флексибилно, драмског текста по улогама); тихо читање (*у себи*). Разумевање текста показује се помоћу подстицаја или питања и исказивањем теме / поенте текста (у складу са предзнањем), као и представљањем кључних делова текста сликом (илустрација текста). Информације у тексту проналазе се вођено (одговарањем на репродуктивна питања *ко?, где?, како?, када?*) и самостално, без детаљно датих упутстава.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK**
Cilj	Cilj nastave hrvatskog jezika jest: jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom, te ovladavanje pravilnim usmenim i pisanim izražavanjem, njegujući svijest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta; osposobljavanje za tumačenje odabranih književnih i drugih umjetničkih djela iz hrvatske i svjetske baštine, radi njegovanja tradicije i kulture hrvatskog naroda i razvijanja interkulturalnosti.
Razred	**prvi**
Godišnji fond sati	**180 sati**

ISHODI Obrađenom temom/područjem, učenik će biti sposoban:	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
– razlikovati izgovoreni glas i napisano slovo, kao i izgovorene te napisane riječi i rečenice – vladati osnovnom tehnikom čitanja i pisanja latiničnog teksta – razumjeti ono što pročita – aktivno slušati i razumjeti sadržaj književnoumjetničkog teksta koji mu se čita – prepoznati pjesmu, priču i igrokaz – izraziti svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja ili čitanja književna teksta i povezati ih s vlastitim iskustvom – kazivati stihove pjesme – sudjelovati u scenskom izvođenju teksta – odrediti središnji događaj, vrijeme (tijek događanja) i mjesto događanja u umjetničkom djelu – uočiti likove i izraziti svoje mišljenje (vrednovati postupke) o ponašanju likova u književnom djelu – prepoznati zagonetku i razumjeti njezino značenje – prepoznati basnu i razumjeti njezino značenje – razlikovati slovo, riječ i rečenicu – pravilno izgovoriti i napisati kratku i potpunu rečenicu jednostavne strukture s odgovarajućom intonacijom odnosno interpunkcijskim znakom na kraju – pravilno upotrijebiti veliko slovo – razgovarati u skladu s jezičnim razvojem, izraziti svoje potrebe, misli i osjećaje te poštovati pravila uljudnoga ophođenja – pozorno slušati pitanja i odgovarati cjelovitom rečenicom – govoriti više cjelovitih rečenica tematski povezanih u cjelinu – usmeno prepričavati, usmeno pričati prema slici ili slikama te usmeno pričati o doživljajima – usmeno opisivati stvari iz neposrednog okruženja – birati i koristiti se odgovarajućim riječima u govoru; na pravilan način koristiti se novim riječima u svakodnevnom govoru – pozorno i kulturno slušati sugovornike – slušati, razumjeti i parafrazirati poruku – slušati interpretativno čitatanje i kazivanje književnih tekstova radi razumijevanja i doživljaja književnih tekstova – izdvajati obavijesti iz slušanog ili pročitanog teksta prema uputama (pronaći obavijesti izravno dane u tekstu) – riječima i slikom izraziti o čemu tekst govori – primjenjivati osnovna pravopisna pravila – pisati čitko i uredno – pismeno odgovarati na postavljena pitanja – pisati rečenice po diktatu primjenjujući osnovna pravopisna pravila – glasno, pravilno i s razumijevanjem čitati – tiho čitati (*u sebi*), s razumijevanjem pročitanog – razlikovati razne medijske sadržaje primjerene njegovoj dobi i zanimanju	**POČETNO ČITANJE I PISANJE**	Glas i slovo; tiskana i pisana slova latiničnog pisma Riječi i rečenice kao govorne i pisane cjeline Tekstovi zasićeni slovima koja se obrađuju/tekstovi predviđeni za globalno čitanje Sve vrste tekstova koji su napisani tiskanim ili pisanim slovima Jezične igre Analitičko-sintaktička vježbanja; leksička i sintaksička vježbanja; motoričke vježbe Pisanje (prepisivanje, samostalno pisanje i pisanje po diktatu). Čitanje (ščitavanje/globalno čitanje, glasno i tiho čitanje); pitanja kojima se provjerava razumijevanje pročitanog.
	KNJIŽEVNOST	**ŠKOLSKA LEKTIRA** **Poezija** Sanja Pilić*, Kiša* Marinko Marinović, *Jesen* Stanislav Femenić, *Nakrivio kapu žir*, *Maslačak šalje svoju djecu u svijet*, *Idi pa vidi* Milan Radić, *Kruh* Bruno Horst Bull, *Ptičji oproštaj* Vera Zemunić, *Darovi svetoga Nikole*, *Tulipan* Vesna Parun, *Ide zima* Stanislava Adamić, *Zima*, *Snježne balerine* Zvonimir Balog, *Male priče o velikim slovima T* Luko Paljetak, *Ježić ubodežić* Jadranka Čunčić-Bandov, *Cvrčak i bubamara*, *Karneval* Nada Sabadi, *Proljetne sličice* Grigor Vitez, *Zelena škola*, *Kvočka vodi svoju djecu u šetnju* Elza Herceg, *Jaglaci* Sanja Kireta, *Šarena lica uskrsnih pisanica* Sunčana Škrinjarić, *Tuga bijelog medvjeda* **Proza** Jadranka Čunčić-Bandov, *Zvjezdani razgovor* Željka Horvat-Vukelja, *Božićna želja*, *Plavo puce (Slikopriče)* Sunčana Škrinjarić, *Proljeće* Vladimir Volkov, *Ježevi u gostima* Mihail Pljackovskij, *Pouka iz prijateljstva* Nada Zidar-Bogadi, *Šešir* Stanislav Femenić, *Neobično prijateljstvo* Ivan Goleš, *Zašto puž nosi svoju kućicu* Anto Gardaš, *Svinja u trgovini* Ljubica Balog, *Kamen* Rene Fallet, *More govori* Balint Vujkov, *Bajke* (jedna po izboru) **Dramski tekstovi** Jadranka Čunčić-Bandov, *Dobri zmajevi*, *Jesenko*, *Jesenska šumska šala*, *Proljetni suncobran* **Popularni i obavijesni tekstovi** Izbor iz ilustriranih enciklopedija i časopisa za djecu o značajnim ličnostima hrvatske književnosti i kulture po izboru učitelja. **DOMAĆA LEKTIRA** (do pet djela po izboru) Jacob i Wilhelm Grimm, *Bajke* Zvonimir Balog, *Male priče o velikim slovima* Stanislav Femenić*, Idi pa vidi* Ljudevit Bauer, Mladen Veža, *Tri medvjeda i gitara* Sunčana Škrinjarić, Nevenka Macolić, *Kako sanjaju stvari* Jens Sigsgaard, *Pale sam na svijetu* Željka Horvat-Vukelja, Ninoslav Kunc, *Hrabrica* Željka Horvat-Vukelja, Sanja Pribić, *Slikopriče* Svjetlan Junaković, *Dome, slatki dome*, Balint Vujkov, *Pripovitke za laku noć* (narodne pripovijetke) – izbor Nedeljka Šarčević, *Sve i svašta da poleti dječja mašta* (zagonetke, pitalice)

			Književni pojmovi: – pjesma – priča – događaj, mjesto i vrijeme zbivanja – književni lik – izgled, osnovne osobine i postupci – dramski tekst za djecu – šaljiva pjesma – basna – zagonetka.
	JEZIK **Gramatika, pravopis i ortoepija**		Rečenica; riječ; slovo Uloga glasa i slova u razlikovanju značenja izgovorene i napisane riječi Rečenice kao obavijest, pitanje i zapovijest Veliko slovo na početku rečenice, u pisanju osobnih imena i prezimena, imena naselja (jednočlanih) i naziva mjesta i ulice u kojoj učenik živi, kao i naziv škole koju pohađa Pravilno pisanje osobnog imena Točka na kraju rečenice; mjesto i funkcija upitnika i uskličnika u rečenici Pravilna uporaba i pisanje riječi koje su dio aktivnoga rječnika, a koje sadrže glasove i, je, ije i e.
	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA	**Komunikacija i govor**	Pozdravljanje, upoznavanje Vođeni i slobodni razgovor Govorni predlošci Usmena poruka Pričanje, prepričavanje i opisivanje Kazivanje stihova Dramski, dramatizirani tekstovi, scenska improvizacija Scensko izvođenje teksta (dramsko i lutkarsko) Bogaćenje rječnika: leksičke i sintaksičke vježbe Razgovorne, situacijske i jezične igre.
		Slušanje	Stvarne i simulirane situacije Slušna poruka Audiovizualni zapisi Igre za razvijanje slušne pozornosti.
		Pisanje	Pitanja o vlastitom iskustvu, bićima, predmetima, pojavama, slikama, o književnom i neknjiževnom tekstu Pisana poruka Kraća tekstualna cjelina o vlastitom iskustvu, doživljaju, slikama, na temelju književnog teksta Rečenice ili kratak tekst pogodan za diktat.
		Čitanje	Književni tekstovi Tekstovi s praktičnom namjenom: pozivnica, uputstvo, spisak za kupovinu i dr.
		Medijska kultura	Isprekidani tekstovi: tekst u tablici, piktogrami, raspored sati, strip, ulaznica i dr. Obavijesni tekstovi: izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu (*Smib,* NIU *Hrvatska riječ* – podlistak za djecu *Hrcko*) Pismo, vijest, pravila učtivog ponašanja (bonton), mjesto u kojem učenici žive, životinje i dr. Kazališna predstava za djecu Edukativni digitalni mediji (*Učim brojke i slova s Hlapićem*)

Ključni pojmovi: početno čitanje i pisanje, književnost, jezik te jezična i medijska kultura.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Nastavni program predmeta *Hrvatski jezik* u prvom razredu osnovne škole čine četiri predmetna područja: početno čitanje i pisanje, književnost, jezik te jezična i medijska kultura. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: početno čitanje i pisanje – 90 sati, književnost – 45 sati, jezik – 10 sati te jezična i medijska kultura – 35 sati. Sva se tri područja prožimaju i ni jedno se područje ne može proučavati zasebno.

POČETNO ČITANJE I PISANJE

Nastava početnog čitanja i pisanja izvodi se u prvom polugodištu prvoga razreda osnovne škole, a ako postoji potreba, može se nastaviti i u drugom polugodištu. *Početno čitanje i pisanje* ostvaruje se samostalno, ali obuhvaća i sadržaje iz *književnosti*, *jezika* te *jezične i medijske kulture*.

Pripremno razdoblje

Tijekom pripremnog razdoblja učitelji trebaju ispitati sljedeće sposobnosti učenika: pričanje, prepričavanje, poznavanje slova, poznavanje čitanja i pisanja, spretnost u rukovanju priborom za pisanje i crtanje. Ispitivanje sposobnosti učenika obavlja se različitim aktivnostima koje se međusobno prožimaju.

Usmeno izražavanje provodi se igrama i aktivnostima kojima se vježba komunikacija (pozdravljanje u konkretnim situacijama: *dobro jutro, dobar dan* i *doviđenja*; zahvala, ispričavanje). Učenici mogu vježbati razgovjetan govor i pravilan izgovor promatrajući slike ili niz slika, prepričavajući slušani tekst, odgledanu kazališnu ili lutkarsku predstavu. Učitelji trebaju upućivati na pravilnu artikulaciju glasova i s učenicima komentirati odslušano.

Vježbe promatranja potrebno je provoditi uočavanjem cjeline i detalja, promatranja predmeta, pojava i okolice. Treba ih tematski organizirati. Prvo se promatra učionica, pa se poslije ta aktivnost proširuje na okolinu. Učenici mogu promatrati predmete, ljude, životinje, događaje, slike, slike u nizu, fotografije, objekte iz okolice i sl. Pozornost učenika prvo je potrebno usmjeriti na cjelinu, zatim na najvažnije pojedinosti, a potom na one manje važne. Mogu se opažati: oblici, boje, odnosi, pokreti, mimika i geste, skriveni detalji i sl.

Vježbe slušanja započinju slušanjem onoga što govori učitelj, a potom i drugi (učenici, glumci i spikeri). Slušanje treba povezati s mimikom i gestama koje prate ono što se govori. Slušaju se i zvukovi onomatopejskog tipa, šumovi, artikulirani i neartikulirani zvukovi. Tijekom slušanja, potrebno je odvajati važno od nevažnoga, te razvijati pozornost i koncentraciju učenika. Učitelj obvezno zahtijeva uporabu riječi hrvatskog standardnog jezika.

Analitička vježbanja trebaju biti zanimljiva i poticajna, jer su jedan od najvažnijih preduvjeta za učenje čitanja i pisanja. Ne izvode se zasebno, već povezano s vježbama slušanja i promatranja. Uočava se

pozicija glasova u riječi koja je izgovorena i pozicija slova u riječi koja je napisana. Kada učenici ovladaju uočavanjem glasova i njihovom pozicijom u riječima, prelazi se na rastavljanje riječi na glasove. Započinje se riječima od dvaju glasova, a zatim od triju, četiriju i više.

Sintaktička se vježbanja organiziraju uporedo s analitičkima. Riječi koje su već rastavljene na glasove spajaju se u cjelinu. Započinje se najlakšim primjerima i ide k sve težim. Učenici se tako pripremaju za čitanje i razumijevanje pročitanog.

Vježbe u otklanjanju dijalekatskih i žargonskih karakteristika govora izvode se polako i sustavno. Učitelji posebnu pozornost trebaju usmjeriti na pravilan izgovor glasova *č* i *ć*, *dž* i *đ*, *j* i *lj*, te pravilnu uporabu *i*, *je*, *ije* i *e* u pisanju i govoru.

Motoričke vježbe za razvijanje ruke, šake i prstiju razvijaju se igrom. Preporučuju se vježbe vezivanja čvorova od špage, vezivanja vezica, zakopčavanja gumbića, nizanja perlica (mogu se izvoditi i na satima tjelesnog odgoja). Grafomotoričke vježbe veoma su važne u pripremi za pisanje. Svaka se grafomotorička vježba treba povezati s nekim događajem, vježbom slušanja, promatranja, pričanja i sl. Takve vježbe, odnosno pisanje elemenata slova, izvoditi na različite načine: crtežima, *okvirima za slike* u prostoru predviđenom za pisanje te ih poticati da upotpune crteže dijelovima po svojem izboru (korelacija s likovnom kulturom). Vježbe pisanja crta izvode se bez podizanja ruke, iz jednog poteza. Učenici se usmjeravaju na pravilno držanje olovke (grafitne olovke, flomastera). Gumicom za brisanje treba se minimalno koristiti, jer smanjuje odgovornost učenika u pisanju. Paziti na pravilno držanje tijela, udaljenost od stola, pravilan položaj tijela u odnosu na stol i na kut pisanja. Pri pisanju, učenike se uči da ne žure i da ruka bude opuštena.

Učenje čitanja i pisanja

Didaktičko-metodička organizacija nastave početnog čitanja i pisanja ovisi o mnogim čimbenicima, a najvažniji odnosi se na predznanje učenika. Učitelji biraju metodu obrade slova u nastavi početnoga čitanja i pisanja (monografska, skupna ili kompleksna) ili kombinaciju metoda.

Nastava početnog čitanja i pisanja treba izvodi se na više razina primjenom načela individualizacije. U svakom odjelu postoje učenici koji znaju čitati, oni koji prepoznaju slova, a ne znaju čitati i oni koji ne poznaju slova. Sadržaje, metode i oblike rada treba prilagoditi mogućnostima i potrebama učenika.

U tom razdoblju učenici trebaju vježbati čitanje odgovarajućih tekstova, pravilno govoriti sve glasove i pravilno naglašavati riječi i rečenice uvažavanjem individualnih sposobnosti učenika. Svako dijete čita svojom brzinom i prema svojim sposobnostima. Poželjno je često provjeravati stupanj ovladanosti tehnike čitanja i razumijevanja pročitanog različitim metodama (odgovori na pitanja, usmeno i pismeno, zadatci s nalozima). Pri učenju čitanja, mogu se koristiti igre slovima i riječima, jezične igre (rebusi, ispunjaljke, križaljke). Učenici tako upoznaju nove sadržaje, situacije, više su motivirani, a atmosfera je ugodna i opuštena. Potrebno je poticati učenike na svakodnevno vježbanje čitanja kod kuće. Suradnja s roditeljima učenika vrlo je važna da bi im se pružile neophodne obavijesti vezane za čitanje (motiviranje djece, čitanje u svakodnevnim životnim situacijama, udaljenost teksta od očiju je 30 centimetara i sl.).

Učenici se uče pisanju pojedinačnih tiskanih i pisanih slova, riječi i rečenice, znamenki. Razmak između tiskanih slova u riječima treba biti ravnomjeran. U učenju pisanih slova, posebna pozornost posvećuje se grafičkom povezivanju slova u riječima. Slova trebaju biti iste visine i debljine, a razmak između riječi ujednačen. Pisanje se vježba prepisivanjem, dopunjavanjem rečenica, sastavljanjem rečenica na osnovu slike, sastavljanjem rečenica na osnovu niza slika, diktatom i samostalnim pisanjem rečenica te kraćih tekstualnih cjelina. Pored usvajanja oblika slova, smjera pisanja samog slova, posebnu pozornost treba obratiti na prostornu orijentaciju u bilježnici. Pojedinačno pisanje slova ograničava se na jedan do dva retka u bilježnici. Dnevna opterećenost pisanjem ne treba biti dulja od 25 minuta. Ljevoruka djeca pišu lijevom rukom.

Usavršavanje čitanja i pisanja

U tom razdoblju učenik treba vladati osnovnom tehnikom čitanja i pisanja. Usavršavanje čitanja treba vježbati na tekstovima koji su kratki, dinamični, zanimljivi i primjereni uzrastu učenika, kao i na tekstovima školske i domaće lektire. Posebnu pozornost treba obratiti na razumijevanje pročitanih riječi, rečenica i tekstova. Redovnim vježbanjem učenici automatiziraju proces čitanja i pisanja.

KNJIŽEVNOST

Preporučeni sadržaji iz područja *Književnost* ovladavaju se tijekom cijele školske godine iz *Hrvatske početnice*, kao osnovnog nastavnog sredstva. Učitelj planira njihov ostvaraj u skladu s individualnim karakteristikama učenika da bi se dostigli ishodi učenja.

Pri osposobljavanju učenika uz pomoć učitelja, za razumijevanje tekstova iz školske lektire, popularnih, obavijesnih tekstova iz časopisa za djecu, enciklopedija i sl., važno je uočavanje događaja, prostornih i vremenskih odnosa i važnih pojedinosti u opisima bića i prirode. Tekstovi iz školske lektire koriste se za usavršavanje čitanja i pisanja te upoznavanje učenika s osnovnim pojmovima iz književnosti, za poticanje učenika da uoče likove u književnom djelu, njihove osobine i postupke, njihova emocionalna stanja (radosno, tužno, smiješno) i za razlikovanje pojmova dobra i zla.

U propisanim tekstovima iz školske lektire ponuđen je izbor, odnosno dana je mogućnost učitelju da između više djela koja obrađuju istu temu, odabere jedno ili dva djela (npr. odabrati dva djela koja govore na temu *Jeseni* od ponuđenih – *Kiša* Sanje Pilić, *Jesen* Marinka Marinovića, *Nakrivio kapu žir* Stanislava Femenića, *Jesenko*, *Jesenska šumska šala* Jadranke Čunčić-Bandov, na temu *Zime* obvezno je obraditi slikopriču *Božićna želja*, Željke Horvat-Vukelja, pjesmu *Ide zima* Vesne Parun i još jednu po izboru). Obvezno je obraditi pjesme i kratke tekstove koji su zasićeni slovima koja se obrađuju.

Prvi put uvodi se čitanje teksta u nastavcima, na primjeru *Tri medvjeda i gitara* Ljudevita Bauera. To podrazumijeva da učitelj, prema planu, čita dio po dio teksta i razgovara s učenicima o pročitanom, na jednom ili dvama planiranim satima, motivirajući ih da djelo pročitaju u cijelosti.

Tekstovi predviđeni programom su jednostavni, kratki i zasnovani na nizanju tijeka događanja. Učenik treba odrediti mjesto i vrijeme radnje, razumjeti uzročno-posljedični raspored događaja, odnosno što se u priči dogodilo prvo, a što sljedeće, što je prethodilo nekom događaju, a što iz njega slijedi.

Učenik treba formalno razlikovati poeziju, prozu i dramski tekst (razlikovanje stiha od proznog i dramskog teksta pisanog po ulogama). Učenik treba razlikovati pjesmu (i šaljivu pjesmu po tonu pjevanja) od priče (basne) i dramskog teksta, ali bez uvođenja definicija književnoteorijskih pojmova. Detaljnije terminološko određivanje uvodi se postupno u starijim razredima.

Učenik treba: razumjeti preneseno značenje zagonetke; prepoznati žanr basne kao priče s prenesenim značenjem; biti upoznat s postojanjem narodne i autorske basne (koje mogu biti u stihu ili u prozi); da u basnama likovi mogu biti ne samo životinje već i biljke, predmeti, antropomorfizirana bića (Sreća, Nada) ili ljudi; biti u stanju razumijeti njezino preneseno značenje i izdvojiti njezinu pouku. Budući da se u tom uzrastu integralni tekst basne nerijetko prilagođava ili skraćuje, u ishodima nisu navedeni strukturni žanrovski elementi basne (fabula i pouka).

Učenike se osposobljava za uočavanje nepoznatih i manje poznatih riječi u tekstu, potiče ih se da pitaju učitelja za njihovo objašnjenje da bi što bolje razumijeli značenje teksta. Vođeni pitanjima (*tko?*, *što?*, *gdje?*, *kada?, zašto?*) o pročitanom sadržaju, osposobljavaju se da odgovore oblikuju rečenicama, odjeljcima, kraćim tekstovnim cjelinama, ovisno o individualnim sposobnostima. Tijekom obrade književnih tekstova, učenici stječu prva literarnoestetska iskustva i oblikuju svoje stavove o djelu koje slušaju ili čitaju. Učitelj potiče učenike da iskažu svoje stavove, kao i da ih potkrijepe činjenicama iz teksta u skladu s dobi.

Čitanjem lirskih pjesama, učenici postupno uče prepoznati i doživjeti melodičnost pjesama, izražajno ih čitati i kazivati (po izboru). Uspostavljanje razlike između djela u stihu i djela u prozi, ne radi se na teorijskoj razini.

Obradom dramskih tekstova za djecu, učenici se motiviraju na niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju djelom (scenski nastup, dramska igra, lutkarska igra, dramski dijalozi, gledanje dječje kazališne predstave, snimanje i komentiranje dramatiziranih ulomaka). Pritom učenici usvajaju i pravila ponašanja u kazalištu u okviru odgojnog djelovanja škole. Aktivnim slušanjem, a potom i samostalnim čitanjem jednostav-

nih književnih i ostalih vrsta tekstova, učenici se osposobljavaju da sadržaje dovode u vezu s ilustracijama koje prate književni, popularni i obavijesni tekst.

Od prvoga razreda sadržajima programa sugerira se sustavno i postupno usvajanje književnih pojmova, a učiteljima se preporučuje kontinuirano uvođenje novih riječi u rječnički fond učenika, da bi se on obogatio. Usvajanje književnih pojmova ne podrazumijeva učenje njihovih definicija, već njihovo imenovanje i opisno obrazlaganje, uočavanje njihove uloge u književnoumjetničkom tekstu.

Razvijanju čitalačkih navika doprinosi ponovno vraćanje domaće lektire u školske programe. U prvom razredu sati domaće lektire ostvaruju se u drugom polugodištu. U namjeri da se učenici od prvog razreda navikavaju na čitanje lektire u obveznom i slobodnom izboru, uspostavlja se suradnja sa školskim knjižničarom, a nekoliko sati tijekom godine može se ostvariti u školskoj knjižnici.

Vještina čitanja i razumijevanja pročitanog stječe se i u okviru *Jezične kulture*, i to obradom književnoumjetničkih tekstova. Učenici se potiču na čitanje tekstova u slikovnicama (basne, bajke i priče).

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom. Otuda zahtjevi u ovom programu nisu usmjereni samo na jezična pravila i gramatičke norme već i na njihovu funkciju. Na primjer, rečenica se ne upoznaje samo kao gramatička jedinica (sa stanovišta njezine strukture) već i kao komunikativna jedinica (sa stanovišta njezine funkcije u komunikaciji).

Gramatika

Osnovni je programski zahtjev u nastavi gramatike učenicima predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Nijedna jezična pojava ne izučava se zasebno, izvan konteksta u kojem se ostvaruje njezina funkcija.

Vježbama slušanja, govorenja, čitanja i pisanja učenici uočavaju jezične pojave bez njihova imenovanja. Tako se postavlja temelj za proširivanje jezičnih sadržaja u narednim razredima.

Potrebno je ukazivati na razlikovnu funkciju glasa u riječi (npr. *đak*, *džak*). Tako se posredno skreće pozornost na važnost pravilnog pisanja slova, odnosno pravilnog izgovaranja glasova.

Elementarne osnove morfologije učenici razvijaju uočavajući riječ kao jezičnu jedinicu veću od glasa, a manju od rečenice. Riječi uvijek treba uočavati i obrađivati unutar rečenice. U pisanju, učenicima je potrebno naglasiti da je riječ odvojena bjelinama s obje strane, a u govoru inzistirati na pravilnom naglašavanju riječi (ako ju učenici pogrešno izgovaraju).

Rečenice treba uočavati, kad god je to moguće, u tekstu. U pisanju je važno isticati da rečenice počinju velikim slovom i završavaju se točkom, znakom pitanja ili znakom usklika (na taj način povezuju se gramatika i pravopis). Kada se rečenica izgovara, učenicima se skreće pozornost na njezinu intonaciju, naročito ako se radi o pitanju.

Vježbe za usvajanje i utvrđivanje znanja iz gramatike do razine praktične primjene u novim govornim situacijama proistječu iz programskih zahtjeva, ali su u velikoj mjeri uvjetovane konkretnom situacijom u odjelu – govornim odstupanjima od standardnog jezika te pogreškama koje se javljaju u pismenom izražavanju učenika. Stoga vježbanja u nastavi jezika treba provoditi na temelju sustavnog praćenja govora i pisanja učenika.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici usvajaju sustavnim vježbama (osnovnim i složenim). Ta vježbanja trebaju biti raznovrsna i česta.

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Područje *Jezična kultura* obuhvata razvijanje osnove pismenosti učenika, odnosno usavršavanje govorenja, slušanja, čitanja i pisanja. Jezična kultura podrazumijeva njegovanje kulture govora, pismenog izražavanja, bogaćenje rječnika i razvijanje komunikacijskih sposobnosti učenika. Nastavni rad u *Jezičnoj kulturi* ostvaruje se prožimanjem s drugim područjima predmeta, kao i u samostalnim nastavnim jedinicama.

Govorenje učenika razvija se u razgovoru tijekom kojeg ih učitelj usmjerava k usavršavaju svoje komunikacije. U vođenom razgovoru o književnom tekstu ili o određenoj temi, učenici odgovaraju na pitanja, postavljaju pitanja, iznose svoja mišljenja i stavove. Slobodni, odnosno društveni razgovor, osnova je svakodnevne komunikacije i stoga je potrebno učenike usmjeravati kako učtivo započeti razgovor, razmjenjivati informacije i upotrebljavati osnovne oblike učtivosti. Tijekom razgovora, mogu se izdvajati situacijski govorni predlošci koji se koriste u svakodnevnim komunikacijskim situacijama. Učenici se ohrabruju oblikovanju usmene poruke u kojoj će iznijeti informacije na primjerima iz svakodnevnog školskog života. Tijekom svakog razgovora učenici se potiču da iznose informacije, svoja mišljenja, imenuju osjećanja, odabirom odgovarajućih riječi.

Preporučeni oblici usmenog izražavanja su, prema sadržajima programa te sadržajima učenja, pričanje, prepričavanje i opisivanje. Učenik se postupno uvodi u usmeno izražavanje i uči kako prepričati tekst, kako pričati ili kako opisivati. Izražavanje se ostvaruje govornim vježbama danim ili zajedničkim planom prepričavanja. Plan pomaže učenicima osmisliti sadržinu govora, ali ne treba sputavati one koji mogu govoriti samostalno. Usmeno se prepričava kraći tekst, dio kazališne predstave ili filma. Preporučene vrste pričanja su: pričanje o slici ili po nizu slika (priča u slikama), pričanje o doživljajima i događajima. Opisuju se godišnja doba, biljke i životinje, najbolji prijatelj ili prijateljica, članovi obitelji, kućni ljubimci i sl. Učenici se upućuju na pravilno govorno izražavanje.

Kazivanje odabranih tekstova ili njihovih kratkih ulomaka usmjereno je bogaćenju rječnika i pravilanom govoru. Govore se napamet naučene odabrane pjesme, da bi se učenik upoznao s pravilima recitiranja. Također, mogu se napamet naučiti i govoriti kratki ulomci iz priča i dijelovi dramskog teksta (lice). Cilj te vrste govorenja je izražajan govor, a ne samo memoriranje teksta. Zato treba pažljivo odabrati što će djeca učiti napamet govoriti, a neki od kriterija su umjetnička vrijednost teksta i njegova prilagođenost uzrastu. Scenski se izvode dramski tekstovi iz školske lektire i dramatizirani tekstovi. Scenske igre najbolje je ostvariti na temelju književnih djela koja su pogodna za scensko improviziranje.

Bogaćenje rječnika u funkciji jasnog izražavanja ostvaruje se korištenjem odgovarajućih riječi u govoru, usvajanjem i korištenjem novih riječi, kao i proširivanjem opsega značenja jedne riječi. Nove riječi usvajaju se iz pravilnog govora te iz književnih i neknjiževnih tekstova. Učenici se upućuju da iz svojeg aktivnog rječnika, uz aktiviranje pasivnog, upotrebljavaju riječi koje što preciznije prenose željenu obavijest, ali i da riječima mogu govor učiniti ljepšim.

Jezična se kultura učenika njeguje i igrovnim aktivnostima, posebno jezičnim igrama. Vrste igara potrebno je odabrati prema internim stanjima učenika ili u kontekstu nastavnog sadržaja. To mogu biti razgovorne igre, na primjer, razgovor s neposlušnom lutkom ili razgovor s književnim likom. Osim toga, može se provoditi situacijskim igrama, odnosno stvarnim situacijama, na primjer, razgovor u prodavaonici, razgovor kod liječnika. Također, mogu se odabrati i premetaljke, rebusi, palindromi, ulančavanje, dopunjaljke, jednostavne križaljke.

Slušanje je važna aktivnost u komunikaciji. Učenici se u razgovoru upućuju da pozorno i kulturno slušaju sugovornike. U nastavnom kontekstu, učenici slušaju što drugi govore i to potvrđuju reproduciranjem ili parafraziranjem slušne poruke, kao i postupanjem zamolbama i usmenim instrukcijama odraslih i vršnjaka. Pozorno slušanje prakticira se i u simuliranim situacijama (razgovorne i situacijske igre). Učenici slušaju čitanje učitelja, vršnjaka, spikera.

Zapis po slušanju podrazumijeva diktat, kojim se vježba i pisanje. Međutim, prvi korak u ostvarivanju diktata je slušanje i uočavanje granice između riječi i rečenica ovisno o intonaciji, čime se razvija jezično povezivanje izgovorene i zapisane riječi.

Igre za razvijanje slušne pozornosti izvode se u nastavnom kontekstu: pozorno slušanje sa zadatkom, na primjer, *Prepoznaj tko govori*, *Slušaj kako govorim* (tiho, brzo), *Čujem glas t*.

Pisanje i čitanje uvježbava se u nastavi početnog čitanja i pisanja te u područjima *Književnost*, *Jezik* i *Jezična i medijska kultura*. U sadržajima programa iz područja *Jezične i medijske kulture* dani su osnovni elementi koji se odnose na pismenost učenika, s tim da se oni ne mogu

promatrati zasebno, već skupa s ishodima i preporučenim sadržajima u svim područjima predmeta. Dakle, čitanje i pisanje ne uče se posebno u nastavnim područjima, već tijekom svih nastavnih sadržaja.

U prvom razredu učenici pišu rečenice i kraće tekstualne cjeline. Potrebno je individualno pristupiti svakom učeniku, uvažavajući njegove sposobnosti i mogućnosti u pisanju. Ako dijete ima poteškoća u pisanju, potrebno je pažljivo i postupno uvoditi ga u pisanje, dok je dijete koje napreduje potrebno poticati odgovarajućim zahtjevima. Učenici pismeno odgovaraju na jednostavna pitanja o vlastitom iskustvu, bićima, predmetima, pojavama, slikama, kao i na pitanja o književnom i neknjiževnom tekstu. Osim toga, učenici samostalno osmišljavaju i pišu rečenice o vlastitu iskustvu, bićima, predmetima, pojavama. Također, zapisuju naslov slike ili naslove slika u nizu i rečenice na temelju slike ili niza slika (priča u slikama).

Učenici uče zapisivati kraće pisane poruke kojima prenose obavijesti i koje imaju praktičnu namjenu. Te poruke nemaju klasičan oblik, već služe za svakodnevne namjene, na primjer, obavijesti o školskim obvezama (obavijesti o izvannastavnim aktivnostima, popis školskog pribora ili potrebnog materijala za školske predmete).

Učenje samostalnog pisanja teksta počinje spajanjem više rečenica u cjelinu. Učenici pišu o svojem iskustvu, doživljaju, slici ili po nizu slika (priča u slikama). U skladu sa svojim sposobnostima, učenik će napisati dvije do tri povezane rečenice ili kraći tekst.

U pisanju se primjenjuju naučena pravopisna pravila koja se uče u okviru područja *Jezik*. Potrebno je dosljedno primjenjivati pravopis u pisanju od početnog čitanja i pisanja. Učenici se upućuju i na biranje primjerene riječi i upotrebljavaju nove dok pišu.

Čitanje se uvježbava na djelima školske i domaće lektire, i na drugim književnim i neknjiževnim tekstovima. Posebnu pozornost treba usmjeriti na čitanje obavijesnih tekstova, u skladu sa zanimanjima učenika i u društvenu kontekstu, u skladu s preporučenim sadržajima programa. Potrebno je prakticirati sljedeće vrste čitanja: glasno čitanje (cijelog teksta, štafetno, fleksibilno, dramskog teksta po ulogama), tiho čitanje (*u sebi*). Razumijevanje teksta pokazuje se poticanjem ili pitanjem i iskazivanjem teme/poante teksta (u skladu s predznanjem), kao i predstavljanjem ključnih dijelova teksta slikom (ilustracija teksta). Informacije u tekstu pronalaze se vođeno (odgovaranjem na reproduktivna pitanja *tko?*, *gdje?*, *kako?*, *kada?*) i samostalno, bez detaljno danih uputa.

U području *medijske kulture* potrebno je upoznati učenike s različitim medijskim sadržajima (animirani filmovi, televizijske i radijske emisije za djecu, kazališne predstave, dječji časopisi) koji su primjereni dobi i zanimanju učenika. Također, poželjno je učenike poticati na čitanje kraćih tekstova u književnim i zabavnopoučnim časopisima za djecu. Od učenika treba tražiti da izraze svoje mišljenje o medijskim sadržajima govorom i crtežom, izdvoje omiljene medijske sadržaje i razgovaraju o njima.

Aktivnosti i sadržaji iskazani u području *medijske kulture* uvjetovani su razvojnom dobi i zanimanjima učenika, fizičkim okružjem (lokalne zajednice i njihova ponuda društvenokulturnih i umjetničkih sadržaja). Učenike je potrebno upućivati na digitalne sadržaje dostupne svima bez obzira na mjesto školovanja ili stanovanja. Sadržaji izvanučionične vrste zahtijevaju pojedinačni angažman svakoga učenika, aktiviranje stečenih znanja i kompetencija, u smislu neposrednoga iskustvenog učenja. Učitelj ima obvezu pratiti i poticati individualni razvoj učenika. Preporuča se najmanje jedanput na godinu zajednički posjet učenika i učitelja određenomu izabranom sadržaju.

БУГАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Учебен предмет	БЪЛГАРСКИ ЕЗИК С ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА
Цели	Цели на обучението по *Български език с елементи на националната култура* е съхраняване на българския език, опазване традицията и обичаите и културното наследство на българите и България; формиране на съзнание за значението и ролята на езика в опазването на националния идентитет и интеркултуралността, като начин на живот в съвременното общество.
Клас	първи
Хорариум	72 часа годишно

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ от обучението в края на класа	ОБЛАСТ/ТЕМА	УЧЕБНИ СЪДЪРЖАНИЯ
– говори в съответствие с езиковото развитие, изразява своите потребности – Използва речевия етикет при поздравления и обръщения в устно общуване. – Прилага правилата за речева учтивост (поздрав, благодарност, молба). – Уместно употребява езикови и неезикови средства според комуникативното обстоятество – Правилно използва нови думи в ежедневния говор – разпознава начинити и средства за общуване – ориентира се в комуникативно речеви ситуации – разпознава редоследа на основните езически и говорни единици (звук, дума, изречение, текст) в говоренето – разграничава българския стандартен език и диалектния говор – внимателно слуша въпроси и дава отговори с пълно изречение – разказва устно по картина или серия картини – устно описва неща от околната среда – внимателно и културно слуша събеседника – разпознава стихотворение и разказ – рецитира кратки стихотворения – изразява свои наблюдения, мисли и чувства след слушан литературен текст и ги свързва със собствения си опит – определя времето и мястото на случилото се в литературно произведение – забелязва герои и изразява свое мнение (прави преценка на постъпките им) за поведението им в литературно произведение – с думи и илюстрация изразява за какво се говори в даден текст – участва в сценично изпълнение на текстове – слуша, разбира и преразказва съобщение – открива отговора на народни и авторски гатанки – Съставя в устен вид благопожелания, свързани с празничния календар на българския народ. – Отгатва фолклорни и литературни гатанки, достъпни за възрастта.	ЕЗИК И ЕЗИКОВА КУЛТУРА	– усвояване на нови думи и техното значение – пълно изречение в устното изразяване – поздрав и запознаване – целенасочен разговор и свободен стил – речеви шаблони – устно и говорно съобщение – разказване, преразказване и описание – декламиране на стихове – драматизиране на текст (сценично и куклено изпълнение) – обогатяване на речника: лексикални и синтатични упражнения – скоропоговорки – говорни, ситуационни и езикови игри – реални ситуации (в магазин, театър, кино, поща, на пазара...) – аудио-визуални записи – игри развиващи вниманието – текстове от енциклопедии и детски списания – образователни дигитални медии

	ЛИТЕРАТУРА – Българска – Поети и писатели от малцинството	**Лирика** Ран Босилек, *Родна реч/Родна стряха/* Валери Петров, *Мама* Цветан Ангелов, *Шаро и първият сняг* Народна песен, *Сурва, сурва година* Народна песен, *Лазарска песен* Йордан Стубел, *Баба Марта бързала* Елин Пелин, *Великденски празник/*Александър Божинов, *Великден/* Дора Габе, *Великден/*Елисавета Багряна, *Великден иде/* Чичо Стоян, *Сърдитко* Александър Дънков, *Нашият учител* Валери Петров, *По бялата зебра/* Стоян Михайловски, *Кирил и Методий* Петя Йорданова, *Ваканция* Симеон Костов, *Легенда по избор* Александър Младенов, *Народно творчество* **Епос** Ран Босилек, *Дядо и ряпа* Ангел Каралийчев, *В гнездото* Асен Разцветников, *Дядо Мраз* Народна приказка, *Двама другари* Народна приказка, *Гостенчето на Хитър Петър* **Драматизирани текстове** Леда Милева, *Катеричка и кълвач* Ангел Каралийчев, *Врабче и самолет* Народна приказка, *Мързеливата снаха* **Литературни понятия** – стихотворение; – разказ; – събитие и случка; място и време на случилото се; – литературен герой – характерности и постъпки; – драматизиран текст за деца; – хумористичен текст; – басня; – гатанка.
ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА		
– разпознава елементите на традицията и културното наследство – знае за празниците и обичаите свързани с тях – познава занаяти значителни за съхраняване на културното наследство и традицията – танцува народни танци и познава народната носия, в която се танцува – пее народни и детски песнички съответни за възрастта	**Традиция и обичаи** – празници и обичаи – занаяти – фолклор и носия – театър и филми – национални ястия	– празници: Коледа и Великден и обичаите свързани с двата най-големи християнски празника (Сурва и сурвакари, Лазарки) – традиция и обичаи: мартеница, значение и изработка – стари занаяти: запознаване с изработката на предмети от природни материали : бъчва, дудуче, кемене... (един по избор) – народни танци от шопската фолклорна област – Национални ястия по избор (от родния край или област в България) – театрално представление или филмово постижение по избор – културни прояви в даена общност – запознаване с календара, разговори и посещения на подбрани прояви – текстове от детски списания (избор) съответни за дадена възраст
	Музика – пеене – слушане	*– Аз съм първокласник/ Здравей първи клас* *– Есен/Есен в гората/Есен е вече* *– Шаро и първият сняг/Зима/Снежинки/* *– Сурва, сурва/Сурвакари/Сурва весела година* *– Мартеница* *– Мила, моя мамо/Песен за мама/Мамо, мамо най-добра* *– Пролет/Пролет иде/Пролет здравей* *– Щъркел шарен дългокрак/Щъркел и деца* *– Кирил и Методий* *– Ваканция* Слушане: *– Ръченица,* Народен оркестър *– Свирещият часовник,* П. Хаджиев *– Баба Меца на разходка,* Ал. Райчев *– Снежен човек,* Б. Мирчев *– Химн на Република България,* Народен оркестър *– Пролетен карнавал,* Св. Лобошки

Ключови понятия: литература, език и езикова култура, традиция и обичаи.

НАПЪТСТВИЯ ЗА ДИДАКТИЧЕСКО – МЕТОДИЧЕСКА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПРОГРАМАТА

Програмата по *Български език с елементи на националната култура* в първи клас на основните училища съчиняват две области/теми: *Български език и литература* и *Национална култура*. Препоръчаният хорариум по областите е следващият: *Български език и литература* – 30 часа, *Национална култура – 42 часа*. Двете области се преплитат и не могат да се изучават отделно.

Бъларски език ще се изучава чрез съдържанията в областите: литература, Околен свят, народна традиция и музика. Препоръчва се обучението по *Български език с елементи на националната култура* да се провежда с двойни часове (два часа заедно) с цел предложените съдържания да бъдат свързвани в цяло. Препоръчва се тематично свързване на часовете (временни сезони, празници...). След подбора на темата (главната част на урока) нужно е да се свързват частите от програмата: съдържанията по език, литература и съдържанията по национална култура.

Програмата по *Български език с елементи на националната култура* е насочена към крайните резултати. Те са описание на интегрираните знания, умения и стойности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава учейки този учебен предмет.

ПЛАНИРАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО И УЧЕНЕТО

Програмата е насочена към крайните резултати и на учителя дава свобода при реализирането на обучението и ученето. Ролята

на учителя е да приспособи програмата към изискванията на паралелката имайки в предвид способностите и потребностите на децата, учебниците и други учебни помагала, които ще използва, техническите условия, учебни и медийни средства, с които разполага училището, извори на подкрепа, възможности, като и изискванията на местната среда, в която се намира училището. Започвайки от крайните резултати изработва се годишно/тематично разпределение за работа, а след това месечно.

При планирането трябва да се имат в предвид трудностите на крайния резултат (някои се реализират бързо и лесно), но за повечето крайни резултати е нужно време, повече различни дейности, като и използване на различни извори от знания (приказки в картини, детски списания, текстове, филми, музика и др.). В разпределението важно е да се има предвид, че учебника (наръчник за учителв, Читанка за първи клас на основните училища) е учебно помагало и не определя съдържанията по учебния предмет. Затова е необходим подбор в съответствие с предвидените крайни резултати. Препоръчва се да не се задават домашни на учениците. Учениците се насърчават да четат литературни творби (приказки в картини, басни, вълшебни приказки) в съответствие с възрастта и интересите им.

РЕАЛИЗИРАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО И УЧЕНЕТО **Български език**

В подготвителния период учителите трябва да преценят способностите на ученика: разказване и преразказване. През този период преценяват се уменията на ученика, която се реализира чрез дейности, които се преплитат помежду си. Устното изразяване се реализира чрез игри и дейности и при това се упражнява комуникацията (поздрави в дадени ситуации: *добро утро, добър ден и довиждане*; *благодарност, извинение*). Учениците могат да говорят въз основа наблюдаване върху картина и серия от картини. Могат да преразказват слушан текст, театрално или куклено представление с разбираем природен говор и правилен изговор. Учителите трябва да водят сметка за правилния изговор на звуковете и с учениците да коментират слушаното. Упражненията чрез наблюдаване се отнасят до забелязване на цялото и подробностите, наблюдаване на предмети, явления и околната среда. Трябва да бъдат тематично организирани. Най-напред се наблюдава класната стая, след това дейностите се разширяват на околната среда. Учениците могат да наблюдават предмети, хора, животни, събития, картини, поредица от картини, снимки и обекти от околната среда. Вниманието на учениците трябва да се съсредоточи към цялото, след това към най-важните детайли и най-накрая към по-малко важните детайли. Забелязват се: форми, цветове, отношения, движения, мимика и жестове, скрити детайли и др. Упражнения за слушане започват със слушане на онова, което говорят учителите, други ученици, актьори и радио- и ТВ-говорители. Слушаният говор се коментира за да се определят говорните характеристики на говорителя. Слушането трябва да бъде свързано с мимиката и жестовете, които се съвпадат с онова, което се говори. Обезателно се настоява правилно да говорят. В процеса на слушането трябва да се отделя главното от второстепенното, при което се задържа вниманието и концентрацията. Слушат се характерни звукове и шумове. Забелязва се позицията на звуковете в изговорената дума и позицията на буквите в написаната дума. Когато учениците овладеят забелязването на звуковете и техната позиция в думите, преминава се към разделяне думите на звукове. За начало се препоръчват думи от два звука, след това три, четири и повече. Синтетичните упражнения се организират паралелно с аналитичните. Думите, които са вече разделени на звукове, отново се връщат в цяло. Започва се от най-лесните и преминава към по-трудните. Учениците се по този начин подготвят за четене и разбиране на прочетеното. Упражнения с цел елиминиране на диалектни и жаргонни характеристики на говора се провеждат постепенно и систематично.

Литература

Препоръчаните съдържания в областта Литература овладяват се в течение на цялата учебна година, от читанката и други учебни помагала, тъй като учителят планира техната реализация в съответствие с индивидуалните характеристики на учениците и съвкупните възможности на колектива, ръководейки се от крайните резултати на обучението. При обучението учениците с помощта на учителя разбират текстовете прочетени в клас, популярни, информативни текстове от детски списания, енциклопедии и др., важно е да се настоява отбелязването на събития, пространствени и временни отношения и съществени детайли в описанието на същества и природата. Учениците се насърчават да забелязват героите в литературното произведение, техните характерни особености и постъпки; техното емоционално състояние (радост, тъга, хумор) и да разпознават понятията за доброто и злото. В предвидените за четене в клас текстове е позволен подбор, т.е. определянето на учителя в някои случаи да подбере от две, т.е. три произведения (нпр. избира се едно от двете предложени стихотворения *Родна реч/Родна стряха* – Ран Босилек, или текстове за Великден).

Понеже текстовете, предвидени по програмата, са лесни, кратки и засновани на хронологичен поредък на събития, ученикът трябва да определи къде и кога се случват действията и да разберат причинно-следствения редослед на събитията. Ученикът трябва да разпознава стихотворната от нестихотворна форма, както и драматичните текстове. Ученикът трябва да разпознава стихотворение (хумористично стихотворение) от разказ (басня) и драматичен текст, но без въвеждане на дефиниции и книжовно-теоретични понятия. Термините се въвеждат системно в по-горните класове. Ученикът трябва да е в състояние да разбира преносното значение на гатанката без формулировка на стилистичните постъпки; да разпознава жанра басня, като приказка с преносно значение (без въвеждане на понятието алегория), да е запознаят със съществуването на народна и авторска басня (които могат да бъдат в стихотворна или прозаична форма), че в баснята героите могат да бъдат не само животните, но и растенията, да е в състояние да разбира нейното преносно значение и определя нейната поука. Учениците се приспособяват да забелязват непознати и по-малко познати думи в текста и да питат учителя за обяснение, за да разберат по-добре значението на текста. Ръководени от въпросите (кой?, какво?, къде?, кога?, защо?) за прочетеното съдържание, учениците се учат с отговори да формулират изречения или откъси, в зависимост от индивидуалните способности. При усвояване на нови знания за литературни текстове учениците получават първи литерарно-естетични опити и формират свои отношения към творбата, която слушат или четат. Учителят насърчава учениците да изказват своето отношение. При четенето на лирични творби учениците системно учат да разпознаят и изпитат мелодичността на стиховете, изразително да ги четат и рецитират (по избор). Сравнение между творби в стихотворна и прозаична форма не се върши на теоретично равнище. При обработка на драматически текстове за деца учениците се мотивират на редица творчески дейности, които произлизат от творбата (сценично изпълнение, драматична игра, игра с кукли, драматични диалози, гледане на детско театрално представление, заснемане и коментиране на драматизирани откъси). При това учениците усвояват поведенчески правила в театър в рамките на възпитателната роля на училището. При активно слушане, а след това и самостоятелно четене на лесни литературни и други видове текстове учениците се оспособяват съдържанията да свързват с илюстрациите, които съпътстват литературните, популярни и информативни текстове. От първи клас с програмните съдържания се набляга системно и последователно усвояване на литературни понятия, а на учителите се препоръчва в континуитет да въвеждат нови думи в детския речник, обогатявайки го по този начин. Усвояване на литературни понятия не подразбира учене на техните определения, но техното наименование и описвателно обяснение на понятието, забелязване неговата роля в литературно-художествен текст. С намерение учениците от първи клас да свикват с четене на книги задължително и по свободен избор, възстановява се сътрудничество с училищния библиотекар и няколко часа през годината могат да бъдат реализирани в училищната библиотека. Учениците се насърчават да четат илюстрирани текстове (нпр.басня, вълшебна приказка, приказка).

– Темата Народна традиция и обичаи включва подбор от стихотворения и приказки, носия и обичаи, които се отнасят до празниците на българския народ, т.е. българското национално малцинство живеещо в Сърбия, елементи и стойности на традицията, култура и наследство.

– Темата Временни сезони (есен, зима, пролет, лято) може да включва: разпознаване и използване на стандартен български език и диалектния говор; слушане и пеене на български песнички за Коледа и Великден, за временните сезони; изработка на предмети по повод двата празника, изработка на мартеница, Коледни и Великденски обичаи в родното място и в България.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV – anyanyelvápolás**
Cél	A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.
Osztály	**első**
Évi óraszám	**72 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	RÉSZTERÜLET/ TÉMA		TARTALOM
– elsajátítja a helyes kiejtést, hangsúlyt, hanglejtést; – pontosan artikulál, beszéde tagolt, érthető és közepes tempójú; – helyesen ejti ki a rövid és a hosszú magán- és mássalhangzókat; – részt vesz az irányított és a szabadon folytatott beszélgetésben; – szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal; – történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján; – kívülről/fejből mond rövid népköltészeti alkotást; gyermekverset; – képes egyszerű beszédszituációk eljátszására; – a felolvasott rövid szöveggel kapcsolatban tud a feltett kérdésekre válaszolni (elmesélni a szöveg tartalmát);	**NYELVI KULTÚRA**	**Beszéd**	Szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok. Az életkornak megfelelő rövid, mesék, történetek. Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). A beszélgetés szabályai. Szóbeli üzenet. Elmesélés, elbeszélés és leírás. Az irodalmi szöveg előadása. Dráma- és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Beszélgetések, szituációs és nyelvi játékok.
– figyelemmel kíséri és megérti a szöveget a bemutató olvasás során.		**Recepció**	Valós vagy szimulált helyzetek. A hallgatás üzenete. Audiovizuális lejegyzések. A meghallgatást, másokra figyelést fejlesztő játékok.
– megkülönbözteti a verset és a mesét; – időrendbe helyezi az eseményeket; – felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és a negatív tulajdonságaik alapján.	**IRODALOM**		**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** (a tanító/tanár olvassa vagy mondja el őket, a felsorolás tájékoztató jellegű) **Költészet** Zelk Zoltán: *Ákombákom* Weöres Sándor: *Haragosi/Kocsi és vonat* Gazdag Erzsi: *Mesebolt* Kassák Lajos: *Testvérkék* Csoóri Sándor: *Tavaszi bodzavers* Nemes Nagy Ágnes: *Tavaszi felhők* Varró Dániel: *Andris beszélget az állatokkal (részlet)* **Próza** Népmese: *A kis gida* Mészöly Miklós: *A tíz testvér* Népmese: *A róka és a kacsák* Móricz Zsigmond: *A török és a tehenek* **Adaptált szövegek** (A tanító/tanár szóbeli közlése) A három hangya A két okos csacsi A három kismacska Egérmese A farkas és a sün A róka és a varjú **Népköltészeti alkotások:** köszöntők, sorolók, mondókák, népi gyermekjátékok.
– megkülönbözteti a hangot, a szót és a mondatot; – helyesen, megfelelő hangsúllyal és hanglejtéssel ejti ki (mondja ki) a szerkezeti egységeket.	**NYELVISMERET ÉS NYELVHELYESSÉG**		A közlő, kérdő és felszólító mondatok. A hangok helyes kiejtésére.

Kulcsszavak: nyelvi kultúra, irodalom, nyelvismeret és nyelvhelyesség.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb, mint anyanyelv, környezetismeret.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola első osztályában a tananyagot három részterületben látja elő: nyelvi kultúra, irodalom és nyelvhelyesség. Az óraszámot témakörönként a következőképpen ajánlott felosztani: nyelvi kultúra – 48 óra, irodalom – 14 óra, nyelvhelyesség – 10 óra.

A nyelvi kifejezőkészség közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével általában. A nyelvtanulás, a nyelv szerkezetének és szerepének megismerése sokkal eredményesebb, ha a tanító/tanár, a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszköznek fogja fel, mintha a nyelvi szabályokat elszigetelten, kontextusok nélkül tanítaná. Alapvető feladat az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció alakítása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során lényeges a magyar nemzeti kultúra elemeinek megismerése.

A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és nem lehet őket egymástól elkülönítve tanítani.

NYELVI KULTÚRA

Első osztályban a *nyelvi kultúra* az alapvető beszédfejlesztést valamint a beszédhallás fejlesztését foglalja magába. Ez a két részterület

a beszédművelésre, a szókincs, vagyis összességében a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányul. A nyelvi kultúra részterületének céljai az egyéb részterületekkel összhangban, vagy önálló tanegységek keretében valósulnak meg.

Év elején a tanítónak/tanárnak meg kell vizsgálnia, hogy a gyerekek rendelkeznek-e bizonyos szintű nyelvtudással, beszédkészséggel illetve ki tudják-e ejteni a szerb nyelv hangjaitól eltérő magyar hangokat.

A tanulók beszédének fejlesztése a pedagógus által történő irányított beszélgetés során lehetséges, így kommunikációjukat tökéletesítik. Az irodalmi szövegről vagy egy meghatározott témáról folytatott irányított beszélgetés során a tanulók kérdésekre válaszolnak (amennyiben nyelvi kompetenciájuk olyan szinten van, véleményüket, állásfoglalásukat is közlik). Ugyanakkor a tanulókat arra kell bátorítani, hogy az iskolai élet szituációiban szóbeli üzeneteiket megfelelő módon formálják meg, és információkat közöljenek.

A gondosan kiválasztott szöveg vagy szövegrészlet memoriterként való alkalmazásának célja a szókincs gazdagítása és a helyes beszéd. A versek fejből mondása a versmondás szabályainak megfelelően, és a szupraszegmentális (hangmodulációs) eszközök ismeretében történik. A tanulók történetek, elbeszélések rövid részleteit is elsajátíthatják, vagy a drámai szöveg részeit (annak egy-egy szerepét). Ezért figyelmesen kell kiválasztani a memoriterek szövegét. A szövegszelekció lényeges szempontja a szöveg esztétikai értéke, valamint az életkori sajátosságoknak, nyelvtudásnak való megfelelés. Ezen típusú közlés célja nem csupán a szöveg memorizálása, hanem a kifejező beszéd fejlesztése és a szókincs gazdagítása. Az iskolai olvasmányok közül a drámai szövegek és a dramatizált szövegek színpadi megjelenítése történik. Azokat az irodalmi szövegeket ajánlott színre vinni, melyek lehetővé teszik az improvizációt.

A szókincs gazdagítása a következőképpen valósul meg: a megfelelő szóhasználattal a beszéd során, ismeretlen (újabb) szavak elsajátításával és alkalmazásával, valamint egy-egy szó jelentéstartományának kiszélesítésével.

A tanulók beszédkultúráját játékos aktivitásokkal (tevékenységekkel) tanácsos fejleszthetení. Ugyanakkor be kell mutatni a tanulóknak a vajdasági magyar nyelvű médiákat, a gyermekműsorokat (a rádióban és a tv-n), valamint a gyermeklapokat (pl. a Mézeskalácsot), fel lehet dolgozni néhány hangszalagot és CD-t.

A játékokat a tanulók érdeklődésének és a tananyag kontextusának megfelelően kell megválasztani. Ezek lehetnek beszédgyakorlatok (pl. beszélgetés egy mesealakkal, szereplővel), szituációs gyakorlatok (pl. beszélgetés az üzletben, az orvosnál) stb. A szóbeli kifejezés gyakorlása olyan tevékenységek által történik, amelyek elősegítik az eredményes kommunikációt (köszönés, megköszönés, bocsánatkérés). Képolvasáskor, illetve képsorozatok esetében, a tanulók megfigyelik a szereplőket és az esemény mozzanatait. A tanító/tanár ösztönözze a tanulókra, hogy a feltett kérdésre a válaszukat mondatokkal fejezzék ki, természetes beszéddel, helyes kiejtéssel. A tanítónak/tanárnak figyelnie kell a hangok megfelelő artikulációjára, és értékelnie kell a hallottakat.

A kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanító/tanár tanulókat arra utasítja, hogy figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban a tanulók hallgatják mások beszédét, majd reprodukálják az elhangzott üzenetet. A felnőttektől és a társaktól hallott szóbeli utasítás és kérés alapján cselekszenek. A szimulált helyzetben is figyelmesen meghallgatják az elhangzottakat (beszélgetés és szituációs játékok során) vagy a tanító/tanár olvasását.

Első osztályban a tanulók válaszoljanak az élőlényekre, a tárgyakra, a különböző jelenségekre, képekre vonatkozó, valamint a szövegekkel kapcsolatos egyszerű kérdésekre. A tanulók mondatokat alkothatnak kép vagy képsor alapján, tapasztalataikról, élményeikről, különböző tárgyakról, jelenségekről.

A tananyagot témakörök és témák szerint kell feldolgozni. Először a tantermet figyelik meg, majd az iskola és a tanulók közvetlen környezetével kapcsolatos témákat dolgozzák fel. A javasolt témakörök és a hozzájuk tartozó témák a következők:

AZ ISKOLÁNK: Menjünk iskolába! A tanteremben (bútorzat, tábla, kréta, vetítő; olvas, rajzol, számol, ír). Tanszerek (iskolatáska, könyv, füzet, tolltartó, ceruza, órarend stb.). A nagyszünetben (a tanárok és a tanulók köszöntése és megszólítása, viselkedési szabályok az iskolában).

AZ OTTHONOM: Az én családom (kik a családtagok és mit csinálnak otthon). Munkahely és foglalkozás. Együtt a család (hétvégén, este otthon). Családi ünnepek (Mikulás, karácsony, húsvét, anyák napja, születésnap).

KÖRNYEZETÜNK: Falun (háziállatok, mezőgazdasági eszközök stb.). A piacon. A városban. Közlekedünk (közlekedési eszközök, közlekedési szabályok, szemafor, zebra). Az állatkertben. Az üzletben. A játékboltban. Tőszámnevek 1-20-ig.

GYERMEKVILÁG: Játékaink (baba, kisautó stb.). A játszótéren (hinta, mászófal, labda, csúszda stb.). Kiránduláson. Barátom és én.

TERMÉSZET: A napszakok. A hét napjai. Az évszakok. Házi kedvenc. A parkban. A színek. Kirándulunk.

A hallgatás gyakorlása a tanító beszédének, majd az osztálytársak, meghallgatásával kezdődik. Minden esetben a helyes beszédet kell szorgalmazni. Lényeges a hangutánzó szavak, neszek, artikulált és artikulálatlan hangok hallgatása és felismerése is.

Fontos, hogy a tanítási tartalmak, módszerek és munkaformák megfeleljenek a tanulók tudásszintjének és képességeinek. Ebben az időszakban a tanulókat motiválni kell arra, hogy helyesen ejtsék ki a hangokat és megfelelő hanglejtéssel mondják ki a mondatokat. Figyelemmel kell kísérni a tanulók egyéni képességeit. Minden gyermek saját ütemében, képességeinek megfelelően gyarapítsa szókincsét. A feladatok ösztönözzék a tanulók kommunikációs kedvét.

Arra kell bátorítani a szülőket és a tanulókat, hogy otthon is (amennyiben van kivel), minden nap beszéljenek magyarul. A tanítónak/tanárnak együtt kell működnie a szülőkkel, és a beszédgyakorlatok témáival kapcsolatosan megfelelő információkat kell nekik nyújtani.

IRODALOM

Az irodalomra vonatkozóan az ajánlott szövegeket a tanulók a tanév folyamán fogadják be (a tanító/tanár felolvasása alapján), szem előtt tartva a magyar tagozatos első osztályosok számára készült tankönyvet/tankönyveket is. A tanító/tanár a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és választja meg a felsorolt iskolai olvasmányok közül a megfelelőket.

A tanító/tanár az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat. Ajánlott egyszerű, rövid, néha adaptált szövegeket feldolgozni, így a tanulók könnyen felfedezik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét, valamint felfedezik az ok-okozati összefüggéseket, következtetéseket vonnak le.

A tanulók elsajátítanak bizonyos irodalomelméleti alapfogalmakat is (vers, mese, szerplő, tanmese stb.), és ez arra ösztönzi őket, hogy megfigyeljék a mű szereplőit (azok tulajdonságait és cselekedeteit), érzelmi állapotaikat (bánatos, vidám), és különbséget tegyenek a jó és a rossz/gonosz fogalmak között.

A tanulónak meg kell különböztetnie a verset, a mesétől.

Szoktatni kell a tanulókat arra, hogy felfedezzék a számukra ismeretlen szavakat, megkérdezzék a tanítótól azok jelentését, hogy minél pontosabban megértsék a szöveg értelmét. A tanító/tanár kérdéseket tesz fel (Ki? Mi? Hol? Mikor? Miért?) az elmondott, felolvasott szöveg tartalmával kapcsolatosan. A tanulók válaszaikat egyéni képességeiknek megfelelően adják meg: mondatok, összefüggő mondatok vagy rövid szöveg formájában.

A témák feldolgozásakor a párbeszédek, a bábozás, a szituációs játékok a tanulókat számos kreatív tevékenységre motiválják.

A tanítónak/tanárnak folyamatosan, minden órán, új szavakkal kell hogy gyarapítsa a tanulók szókincsét, amelyeket a gyakorlás során be is építenek szókincsükbe. Emellet fejlesztenie kell az elsősök szövegértés képességét is. A tanév folyamán rendszeresen mond el rövid történetet (képpel vagy képsorral szemlélteve), mesét, amelyet a gyerekek hallás alapján befogadnak, beszélgetnek róla. Az aktív hallgatás során a tanulók képesek lesznek arra, hogy az irodalmi, az ismeretterjesztő és más szöveg tartalmát kapcsolatba hozzák a szöveget kísérő illusztrációval.

NYELVISMERET ÉS NYELVHELYESSÉG

Az *nyelvtanulás* során az első osztályban a tanulók elsajátítják a standard nyelv legalapvetőbb mondatmodelljeit:

Tárgyak és élőlények megnevezése:

Ez asztal. Az asztal. Ő Jázmin. Ő Sanyi. Jázmin és Sanyi tanuló(k). Ők tanulók. Igen, ez asztal. Nem, ez nem asztal, ez szék. Ez itt ajtó. Az ott ablak.

Ki? Mi? Milyen?

Mária tanuló. Ő tanuló. Igen, ő tanuló. Nem, ő nem tanuló. Az alma piros.

Valaki, valami létezik:

Én tanár vagyok. Te tanuló vagy.

Az alany cselekvést végez:

A tanuló ír. Ő ír.

A cselekvés tárgyra irányul:

A tanuló leckét ír.

A cselekvés helye:

Mária itt ül.

A cselekvés ideje:

Ma utazunk.

A nyelvet rendszerként kell bemutni a tanulóknak. Egyetlen nyelvi jelenséget sem tanulmányozhatnak izoláltan, vagyis azon a kontextuson belül kell megismertetni, amelyben funkcióját betölti.

A hallás- és a beszédgyakorlatok folyamán a tanulók anélkül figyelik meg a nyelvi jelenségeket, hogy azokat megneveznék. Ezáltal megalapozzák a nyelvről szerzett tudás további elmélyítését a következő osztályokban.

A morfológia alapjait a tanulók azáltal sajátítják el, hogy azonosítják a szót mint a hang és a mondat közötti nyelvi egységet. A szót mindig a mondaton belül kell megfigyeltetni. A pedagógusnak beszéde során a helyes szóhangsúlyt mintaként kell a tanulói elé állítania.

A mondat kiejtésekor felhívjuk a tanulók figyelmét a hanglejtésre, különösen a kérdő mondatok esetében. Különös figyelmet kell szentelni a hangok helyes kiejtésének.

Az anyanyelvápolás alapelve szerint a tanulóknak olyan szintű nyelvtani tudást kell elérniük, hogy ismereteiket új beszédhelyzetekben alkalmazni tudják. Ezt a folyamatot azonban jelentős mértékben befolyásolja a tanulók összetétele az osztályban – a standard nyelvhasználattól való eltérések, valamint a bizonytalanságok, hibák a tanulók önkifejezésében. Így az anyanyelvtanítás során a szükséges gyakorlatokat a tanulók beszédének szisztematikus követése alapján lehet meghatározni.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИНА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Denumirea disciplinei	**LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE**
Scopul	**Scopul** predării şi învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale în învăţământul elementar, este ca prin însuşirea funcţiilor de bază despre sistemul lingvistic, cultură, tradiţie, obiceiuri şi prin dezvoltarea strategiilor de învăţare a limbii române, elevii să-şi dezvolte capacitatea de comunicare elementară orală şi scrisă şi să aibă o atitudine pozitivă faţă de propria limbă, dar şi faţă de alte limbi, culturi, obiceiuri şi patrimoniul cultural.
Clasa	**întâi**
Fondul anual de ore	**72 de ore**

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE

FINALITĂŢI După terminarea clasei elevul va fi capabil:	**DOMENIU / TEMĂ** **Funcţiile comunicative**	**CONŢINUTURI**
– să salute şi să răspundă la salut, aplicând cele mai simple instrumente de limbă; – să se prezinte pe sine şi pe alţii; – să înţeleagă în mod clar întrebările simple de natură personală şi să răspundă la ele; – să înţeleagă instrucţiunile şi ordinul scurt şi simplu şi să răspundă cerinţelor; – să ofere instrucţiuni şi ordine scurte şi simple; – să înţeleagă apelul şi să reacţioneze la acesta; – să adreseze apel privind o activitate comună; – să înţeleagă cereri scurte şi simple şi să răspundă la ele; – să adreseze cereri scurte şi simple; – să exprime şi accepte mulţumiri şi scuze în formulări simple; – să înţeleagă formulele simple de felicitare şi să răspundă la ele; – să adreseze felicitări simple; – să recunoască şi numească fiinţe, obiecte şi locuri din mediul înconjurător; – să înţeleagă descrieri simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor; – să descrie fiinţe, obiecte şi locuri folosind instrumente lingvistice simple; – să înţeleagă enunţuri cotidiene cu privire la necesităţi, simţuri, sentimente şi să reacţioneze la ele; – să exprime necesităţile elementare, simţurile şi sentimentele prin instrumente lingvistice scurte şi simple; – să înţeleagă informaţii mai simple despre poziţia în spaţiu şi să reacţioneze la ele; – să ceară şi să ofere informaţii scurte despre poziţia în spaţiu – să înţeleagă enunţuri simple prin care se exprimă apartenenţa / neapartenenţa şi să reacţioneze la ele; – să ceară şi să ofere enunţuri simple prin care să exprime apartenenţa / neapartenenţa şi să reacţioneze la ele; – să înţeleagă enunţuri simple de exprimare a plăcerii / dezgustului şi să reacţioneze la ele; – să ceară părerea şi să exprime a plăcerii / dezgustului prin instrumente lingvistice simple.	**SALUTAREA**	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** Reacţionarea la impulsul oral al conlocutorului (profesorului, vârstnicilor etc.), stabilirea contacului la întâlnire. **Conţinuturi** *Salut! Ce faci? Bună ziua, ce faceţi? Mulţumesc,bine! Bună dimineaţa! Bună seara! Noapte bună!* *Bună ziua, Domnule. La revedere, Doamnă. Pe mâine.* Întrebare prin intonaţie. **Conţinuturi (inter) culturale:** Salutul formal şi neformal, regulile de politeţe.

	PREZENTAREA PE SINE ŞI PE ALŢII, OFERIREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE, OFERIREA ŞI CEREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE ALŢII	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** Audierea textelor scurte şi simple în care cineva se prezintă pe sine şi pe alte persoane prezente sau absente. **Conţinuturi** *Mă cheamă Maria.Pe tine cum te cheamă? (care este numele tău?) Eu am şapte ani. Tu câţio ani ai? Cine este acesta/ aceasta? Este colegul meu/ sora mea/ tatăl meu. Pe el îl cheamă Petru.* Pronumele personale în funcţie de subiect. Pronumele posesiv (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*). Cuvinte interogative (*cum, cine, care, cât*). Numeralele cardinale de la 1 la 10. Prezentul verbelor *a avea* şi *a fi.* **Conţinuturi (inter)culturale:** Recunoaşterea celor mai simple asemănări şi diferenţe în formulele de prezentare şi cunoaştere în limba română şi sârbă.
	ÎNŢELEGEREA ŞI OFERIREA INDICAŢIILOR ŞI ORDINELOR SIMPLE	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea ordinelor şi indicaţiilor şi reacţionarea la acestea, oferirea indicaţiilor scurte şi simple (comunicarea în clasă – indicaţii şi ordine pe care le adresează participanţii în procesul de învăţământ, indicaţii privind jocurile etc.). **Conţinuturi** *Cine este absent? Cine nu este prezent?* *Este clar? Eu nu înţeleg. Ascultaţi! Răspundeţi! Priviţi! Căutaţi! Găsiţi!Desenaţi! Coloraţi! Deschideţi/ închideţi cărţile. Spălaţi-vă pe mâini. Foarte bine!* *Este perfect! Aţi terminat?* *Eu am terminat. Cine ştie? Eu ştiu. Linişte, vă rog! Ridicaţi-vă! Aşezaţi--vă! Vino latablă! Te rog, dă-mi cartea ta.* Imperativul verbelor frecvente. **Conţinuturi (inter) culturale:** Respectarea normelor elementare de politeţe, poezii pentru copii cu conţinut adecvat.
	APELUL/ INVITAŢIA ŞI REACŢIONAREA LA APELUL/ INVITAŢIA DE PARTICIPARE LA ACTIVITĂŢILE COMUNE	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea apelurilor /invitaţiilor scurte şi simple privind activităţile comune şi reacţionarea la acestea (invitaţie la ziua de naştere, joc, prietenie...), adresarea şi acceptarea / refuzarea invitaţiei la o activitate comună, prin utilizarea celor mai simple expresii. **Conţinuturi** *Ne vom juca în curte? Vino la mine. Vrei să te joci cu mine?* *Da, super! Din păcate, nu pot.* *Te invit la ziua mea de naştere.* Imperativul verbelor frecvente. Întrebare prin intonare. Negaţia *nu*. **Conţinuturi (inter)culturale:** Acceptarea şi refuzarea adecvată a invitaţiei, la aniversarea zilei de naştere, jocuri, distracţii şi divertisment.
	EXPRIMAREA CERERII, MULŢUMIRII ŞI SCUZEI	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** Ascultarea enunţurilor simple prin care se cere ajutor, serviciu sau informaţie, răspunsul oral la o cerere, exprimarea şi acceptarea cererii, exprimarea mulţumirii şi scuzei. **Conţinuturi** *Doamnă / Domnule, pot să ies? Vrei să îmi dai numărul tău? Uite. Mulţumesc! Te rog.* *Aş vrea să cânt. Puteţi să repetaţi, vă rog? Din păcate, tu nu poţi.* Exprimarea adresării politicoase prin condiţional (*aş vrea...).* **Conţinuturi (inter)culturale:** Regulile comunicării politicoase.
	FELICITAREA	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea expresiilor scurte şi simple prin care se adresează felicitări cu ocazia sărbătorilor, zilei de naştere; reacţionarea la felicitările primite şi adresarea felicitărilor ocazionale. **Conţinuturi** *La mulţi ani! Anul Nou fericit!* *Sărbători fericite! Crăciun fericit! Bravo, foarte bine! Mulţumesc, la fel!* Adjectivele (*fericit, fericită*). Propoziţiile exclamative. **Conţinuturi (inter)culturale:** Cele mai semnificative sărbători şi modul de aniversare/ sărbătorire şi adresarea ocazională a felicitărilor; poezii pentru copii şi jocuri ocazionale.

	DESCRIEREA FIINŢELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ŞI FENOMENELOR	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea descrierilor mai simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor în care se oferă informaţii despre aspectul fizic, formă, dimensiuni şi alte caracteristici simple, descrierea orală, în linii generale, a fiinţelor, obiectelor şi locurilor. **Conţinuturi** *Papagalul meu se numeşte Pepe. El este verde cu roşu. Pe păpuşa mea o cheamă Simina. Ea are ochii negri. Câinele este mare şi negru. Şcoala mea este mare. De ce culoare este? Există un balon roşu şi două baloane galbene.* Adjective calificative. **Conţinuturi (inter)culturale:** Poezii şi povestiri pentru copii cu conţinut adecvat.
	EXPRIMAREA NECESITĂŢILOR, SIMŢURILOR ŞI SENTIMENTELOR	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea enunţurilor legate de necesităţi, simţuri, sentimente; exprimarea propriilor necesităţi, simţuri şi sentimente şi reacţionarea (empatică) la sentimentele altora. **Conţinuturi** *Aş vrea un suc de portocale, te rog / vă rog. Mi-e foame / mi-e sete / cald / frig. Brrrr!!! Nu, mulţumesc, nu mi-e foame. Sunt mulţumit/ă. El este bolnav. Mă doare capul. Poftă bună!* Politeţea exprimată prin condiţional (*aş dori...*) Negaţia (*nu*). Prezentul verbului a avea. **Conţinuturi (inter)culturale:** Regulile de comunicare politicoasă
	EXPRIMAREA POZIŢIEI ÎN SPAŢIU	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea textelor scurte prin care se descrie în mod simplu poziţia în spaţiu; cererea şi oferirea de informaţii despre poziţia în spaţiu. **Conţinuturi** *Această casă este mare. Pe stradă este o pisicuţă. Cartea este pe bancă. Unde este balonul tău? Eu sunt la şcoală. Mă duc la grădina zoologică.* Articolul nehotărât (*un, o, nişte*). Prepoziţiile (*în, sub, pe*). Cuvinte interogative (*unde*) **Conţinuturi (inter)culturale:** Cultura locuirii: sat, oraş.
	EXPRIMAREA APARŢINERII / NEAPARŢINERII ŞI POSEDĂRII / NEPOSEDĂRII	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea textelor cu enunţuri simple prin care se exprimă aparţinerea / neaparţinerea şi posedarea / neposedarea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a aparţinerii / neaparţinerii şi posedării / neposedării. **Conţinuturi** *Este balonul meu. Nu este ghiozdanul meu. Este rochia ta? Al cui este stiloul? Eu am doi fraţi. Eu nu am soră.* Pronumele demonstrative (*acesta, aceasta, aceştia, acestea*). Pronumele şi adjectivele pronominale posesive (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*). Negaţia (*nu*). **Conţinuturi (inter)culturale:** Familia, prietenii, animalele de companie, jucăriile.
	EXPRIMAREA PLĂCERII / DEZGUSTULUI	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Audierea textelor mai scurte cu enunţuri prin care se exprimă plăcerea / neplăcerea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a acordului / dezacordului, plăcerii / neplăcerii. **Conţinuturi** *Bine. Eu sunt de acord. Mie îmi place ciocolata / muzica. Îmi place să desenez / să cânt. Îţi place îngheţata? Este bună. Mie nu îmi place.* Substantivele. Articolul hotărât (*-l, -le, -a, -i, -le*). Prezentul verbelor frecvente. Construcţii cu conjunctivul (*îmi place să...*). Negaţia (*nu*). **Conţinuturi (inter)culturale:** Mâncarea şi băutura.

Noţiuni cheie: iniţierea cititului şi scrisului, literatura, limba şi cultura exprimării.

DOMENII TEMATICE ÎN ÎNSUŞIREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE ÎN ÎNVĂŢĂMÂNTUL ELEMENTAR

Notă: Domeniile tematice se întrepătrund şi sunt aceleaşi în toate cele patru clase ale primului ciclu al şcolii elementare. Autorii de manuale şi profesorii le abordează în conformitate cu cerinţele programei, vârsta, cunoştinţele anterioare de limba română şi interesele elevilor.

– Identitatea personală
– Familia şi mediul social înconjurător (prieteni, vecini, profesori etc.)
– Caracteristici geografice
– Locuirea – forme, obiceiuri
– Lumea vie – natura, animalele de companie, protecţia mediului de viaţă
– Timpul – experienţa şi situarea în timp (trecut – prezent – viitor)
– Şcoala şi viaţa şcolară
– Tinerii – viaţa copiilor şi a tineretului
– Sănătatea şi igiena
– Emoţiile (dragostea faţă de familie, colegi, prieteni)
– Mijloacele de transport
– Condiţiile meteorologice
– Arta pentru copii (în special literatura modernă pentru copii, cântece tradiţionale ocazionale şi cântece moderne-contemporane)
– Obiceiurile şi tradiţia, folclorul, aniversările (zilele de naştere, sărbătorile)
– Timpul liber – distracţia, divertismentul, hobby-urile
– Alimentaţia şi obiceiurile gastronomice
– Călătoriile
– Moda şi îmbrăcămintea
– Sportul
– Comunicarea verbală şi non-verbală, regulile de comportament şi bunele maniere.

INSTRUCŢII PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa şcolară pentru învăţarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale, pentru primul ciclu de şcoală elementară este axată pe dezvoltarea de cunoştinţe funcţionale şi bazată pe finalităţile privind comunicarea, respectiv pe activităţile pe care elevii le realizează cu succes folosind limba română. Activităţile lingvistice de audiere, citire, vorbire şi scriere în programa şcolară sunt considerate părţi integrante şi inseparabile în comunicarea autentică a fiecărui individ dintr-o comunitate lingvistică. Pornind de la finalităţi, adică de la aceea ce elevul este capabil să realizeze în diferite tipuri şi forme de comunicare (orală, scrisă, parţial şi cea non-verbală), poziţia centrală formală şi structurală a programei şcolare o deţin funcţiile comunicative (de ex. să ştie formulele de salutare, să se prezinte pe sine şi pe alţii, să ofere informaţii de bază despre el însuşi, să ofere şi să ceară informaţii de bază despre alţii, să înţeleagă şi să dea instrucţii simple şi ordine, să facă apel / să invite şi să răspundă la apelul / invitaţia de a participa la un joc comun, să adreseze o cerere, să-şi exprime recunoştinţa, planurile, intenţiile, acceptarea, opunerea, plăcerea, refuzul, dorinţele, necesităţile etc.). Pe baza funcţiilor comunicative sunt definite activităţile de limbă prin care se pot realiza aceste funcţii şi care prevăd o îmbunătăţire treptată a capacităţii de înţelegere a vorbirii şi a textului scris (din clasa a doua, semestrul al doilea), a exprimării orale şi scrise interactive. Datorită concepţiei continue şi ciclice a programei şcolare, funcţiile comunicative se transmit, însuşesc şi exersează pe tot parcursul ciclului de învăţământ, prin extinderea treptată a gradului de complexitate. Finalităţile, funcţiile comunicative şi activităţile lingvistice sunt definite ca şi categorii lingvistice generale. În scopul operaţionalizării finalităţilor, funcţiilor şi activităţilor, sunt oferite exemple de realizare. Acestea ilustrează unele dintre cele mai frecvente şi, raportat la vârsta elevilor, cele mai potrivite posibilităţi de realizare verbală a funcţiilor comunicative.

În învăţarea prin comunicare limba este considerată mijloc de comunicare. De aceea, programa este axată pe finalităţile care indică ceea ce un elev este capabil să înţeleagă şi să realizeze în procesul de comunicare. Prezentarea tabelară îl îndrumă treptat pe profesor de la finalităţi şi funcţiile comunicative ca domenii, până la activităţile care asigură elevilor capacitatea de a comunica şi utiliza limba în viaţa lor de zi cu zi, în împrejurări particulare, publice sau educaţionale. Aplicarea acestei modalităţi de abordare în predarea limbii se bazează pe eforturile de implementare şi aplicare consecventă a următoarelor atitudini:

– limba ţintă este folosită într-o sală de clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă de comuniune şi cooperare reciprocă;
– discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştinţelor elevilor;
– profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înţeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaţionale, precum şi elementele socializării;
– este importantă semnificaţia mesajului lingvistic;
– cunoştinţele elevilor se evaluează prin criterii de exactitate relative clar definite şi din acest motiv modelul nu este întotdeauna vorbitorul original;
– pentru îmbunătăţirea calităţii şi volumului materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacţiunea socială; lucrul în sala de clasă şi în afara acesteia se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puţin complexe în condiţii reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definit;
– profesorul transmite elevilor cunoştinţe privind legile comunicării orale şi scrise (din clasa a doua) şi reciprocitatea dintre ele;
– toate conţinuturile din gramatică sunt introduse inductiv prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştinţe a elevilor şi fără explicaţii gramaticale detaliate, cu excepţia cazului în care elevii insistă asupra lor, iar cunoştinţele lor sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii include, de asemenea, următoarele categorii:

– însuşirea conţinutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită la actul social;
– conceperea programei şcolare ca pe un ansamblu de sarcini şi activităţi dinamice, pregătite în comun şi adaptate vârstei elevilor;
– profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor, precum şi crearea de noi idei;
– elevii sunt consideraţi participanţi responsabili, creativi şi activi la viaţa socială;
– materialele didactice reprezintă una din sursele de activităţi şi trebuie îmbogăţite cu materiale suplimentare autentice;
– sala de clasă este un spaţiu care poate fi adaptat zilnic la necesităţile de predare;
– lucrul la un proiect este considerat o sarcină prin care se stabileşte corelaţia cu alte discipline şi încurajează dezvoltarea abilităţilor cognitive ale elevilor (observarea, analiza, deducţia etc.);
– pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers, iar în mod aparte la elevii de vârstă mai mică ar trebui să se folosească cuvinte internaţionale şi cuvinte pe care le cunosc, precum şi vizualizarea ca mijloc de identificare a semnificaţiei cuvântului.

Tehnici / activităţi

În timpul orei se recomandă alternarea dinamică a tehnicilor / activităţilor care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi răspunsul la instrucţiile profesorilor în limba română sau de pe înregistrările audio (*ascultă, scrie* – din clasa a doua, *uneşte, determină, găseşte* şi activităţile legate de activitatea în clasă: *desenează, decupează, colorează, deschide / închide caietul* etc.)

Lucru în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.)

Activităţi manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor, posterelor etc.)

Exerciţii de ascultare (după instrucţiile profesorului sau de pe înregistrărilor audio să unească noţiunile, să adăuge părţi ale imaginii, să completeze informaţii, să selecteze enunţuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.).

Jocuri potrivite vârstei şi cerinţelor didactice (de introducere, de dezvoltare a atenţiei şi concentrării, de întărire a motivaţiei, de introducere a unui nou material lingvistic sau consolidare a materiei).

Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place / nu-mi place, comparaţii ...).

Rezolvarea ”problemelor actuale” în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.

”Transpunera” enunţului în gest şi a gestului în enunţ.

Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (din clasa a doua) (planificarea diferitelor activităţi, raport / jurnal de călătorie, afiş publicitar, program de serbare sau altă manifestări).

STRATEGII PENTRU AVANSAREA ŞI EXERSAREA ABILITĂŢILOR LINGVISTICE ÎN CLASELE I ŞI A II-a ALE ŞCOLII ELEMENTARE

Avantajele predării limbii române în clasele I şi a II-a ale şcolii elementare sunt legate de specificul însuşirii limbii la o vârstă fragedă. Caracteristica de bază a învăţării timpurii nu este învăţarea analitică, ci însuşirea limbii într-un mod asemănător cu cel în care se însuşeşte limba maternă – copilul foloseşte limba exclusiv în comunicare şi în situaţii apropiate de interesele sale. Avantajele învăţării limbilor la această vârstă sunt multiple:

– neurofiziologice: elasticitatea excepţională a creierului permite însuşirea mai uşoară a elementelor fonetice, a accentului, a pronunţiei, a intonării, precum şi a modelelor de sintaxă;

– psihologice: la elev se dezvoltă motivaţia deoarece nu simte frica de greşeli atunci când foloseşte altă limbă, acceptă cu uşurinţă jocul şi se încadrează cu uşurinţă mai mare în grup;

– educative: învăţarea unei limbi noi influenţează pozitiv dezvoltarea cognitivă a copilului şi acceptarea unei alte limbi mai diferită.

Începutul timpuriu al învăţării unei alte limbi deschide calea pentru atingerea unor niveluri mai ridicate de competenţă lingvistică şi dezvoltare a multilingvismului, relevante pentru şcolarizarea ulterioară şi viaţa profesională.

Având în vedere că finalităţile se operaţionalizează prin activităţi lingvistice în situaţii de comunicare, este important ca acestea să se exerseze permanent şi simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competenţe lingvistice care sunt în concordanţă cu scopurile date.

Deoarece programa de învăţare a limbii în clasa întâi şi în primul semestru al clasei a doua de şcoală elementară nu prevede citirea şi scrierea (în al doilea semestru al clasei a doua fac cunoştinţă cu literele alfabetului român), dar nici explicarea mai detaliată a regulilor gramaticale, această perioadă este importantă pentru încurajarea şi formarea deprinderilor la elevi ca în situaţiile de zi cu zi, în clasă şi în afara clasei să utilizeze în mod spontan cuvintele şi expresiile învăţate în situaţiile concrete de comunicare orală (de ex. salutarea profesorului în limba română în clasă, dar şi în afara acesteia). O astfel de stabilire spontană a contactelor îi ajută pe elevi să se elibereze de blocajul în vorbire, care ar putea apărea în afara condiţiilor simulate în clasă, atunci când se întâlnesc cu persoane din alt areal lingvistic. Acest fapt va crea numeroase posibilităţi ca elevii să experimenteze utilizarea limbii şi să se elibereze de teama greşelilor în comunicare. De aceea este necesar să se insiste asupra unui astfel de model de comunicare de la început, pentru că în cazul în care elevii se obişnuiesc cu un alt model, ca de ex. utilizarea exclusivă a limbii sârbe la stabilirea contactelor şi a comunicării cu un profesor sau un coleg, va fi mult mai greu să se schimbe şi corecteze mai târziu.

Următorul pas, asupra căruia trebuie de asemenea insistat de la începutul învăţării limbii române, este aşa-numita ”limbă a clasei”. Toate instrucţiile scurte şi simple date la ore, care se repetă frecvent, ar trebui să fie în limba română şi să fie în mod obligatoriu însoţite de gesturi adecvate (dacă, de exemplu, profesorul spune *ascultă*, este de dorit ca pe lângă pronunţarea acestui enunţ, să pună mâna în dosul urechii). Unele instrucţiuni pot fi iniţial expuse de profesor în limbile română şi sârbă, cu tendinţa de a elimina treptat limba sârbă, verificând dacă elevii cunosc semnificaţia în limba română.

Pe lângă aceste forme spontane de învăţare, trebuie introduse şi conţinuturi de limbă care nu fac parte din interacţiunea obişnuită la oră. Pentru asemenea forme de învăţare este necesar să se utilizeze obiecte şi fiinţe din mediul înconjurător, imagini din materialele didactice, cărţi, postere şi toate celelalte materiale disponibile. Pentru însuşirea acestor conţinuturi, este necesar să se insiste asupra activităţilor de comunicare în grup. La această vârstă, se recomandă, de asemenea, activităţi de reproducere orală şi de producţie controlată, deoarece acestea sunt conţinuturi care nu reprezintă ”limba clasei” şi nu se repetă la fiecare oră. În acest fel, elevilor li se oferă posibilitatea de a repeta conţinuturile de mai multe ori pentru memorarea mai uşoară şi mai rapidă, fapt care asigură obţinerea încrederii că pot utiliza limba în mod independent. În acest sens, sunt preferabile exerciţii de producţie orală cu mici variaţii ale modelelor în care se schimbă şi se combină diverse conţinuturi lexicale şi gramaticale, ridicând treptat nivelul lor de complexitate. Trebuie de asemenea sprijinită interacţiunea cu alţi elevi, care poate fi realizată ca o formă uşoară de mediere, prin intermediul unor instrucţiuni în limba sârbă (de ex. întrebaţi colegul sau colega cum îl/o cheamă şi câţi ani are, ce îi place / nu-i place să mănânce etc, răspundeţi la întrebările colegului / colegei) sau prin introducerea mişcărilor ca mijloc de comunicare non-verbală.

Este necesar ca să se asigure elevilor însuşirea funcţiile comunicative expuse în Programă pentru un anumit nivel de învăţare, cu menţionarea că unele conţinuturi lingvistice sunt propuse ca o recomandare şi pot fi înlocuite cu un conţinut similar sau extinse, în conformitate cu materialele didactice disponibile, dar şi cu necesităţile şi interesele elevilor.

Este important să ţinem cont de faptul că, în pofida entuziasmului iniţial cu care elevii intră în procesul de învăţare a limbii române în şcoala elementară, pentru ei acesta este încă una din disciplinele şcolare. De aceea, la acest nivel nu se poate aştepta ca ei să dezvolte în mod spontan interesul şi entuziasmul pentru învăţarea limbii române. Cu ocazia planificării activităţilor este necesar să se ţină cont de vârsta elevilor şi de caracteristicile individuale ale lor. Unii elevi sunt introverţi, unii extroverţi, învaţă cu viteze diferite şi în moduri diferite – cu toate simţurile, au necesităţi şi interese diferite, au cunoştinţe prealabile. Majoritatea elevilor la această vârstă au probleme cu atenţia, concentrarea şi memorarea în cele 45 de minute. De aceea se recomandă ca ora să înceapă cu un scurt joc de iniţiere, prin ascultarea poeziilor de pe un CD sau de pe Internet, ceea ce ar avea un efect pozitiv asupra capacităţii de atenţie, concentrare şi de memorare, dar ar duce şi la succesiunea activităţilor în ordine logică, care trebuie să dureze de la 5 până la 15 minute.

PREZENTAREA ŞI EXERSAREA CONŢINUTURILOR

Având în vedere diferitele stiluri de învăţare, diversitatea activităţilor este un cuvânt cheie pentru prezentarea unui material lexical nou. Este important să respectăm cunoştinţele prealabile ale elevilor, deoarece acestea pot constitui o bază bună pentru lucru şi înţelegerea mai uşoară a temei.

Mijloace vizuale de predare (cărţi, postere, filme de scurt metraj animate, obiecte reale din mediul înconjurător, aşa cum s-a menţionat deja în indicaţiile generale) sunt ideale pentru însuşirea şi exersarea vocabularului. Când se prezintă elevilor o anumită noţiune – când o văd, este important să audă de câteva ori cum se pronunţă cuvântul şi doar după aceea să îl pronunţe. Repetarea în cor este utilă pentru ca elevul să simtă siguranţă, deoarece nu este expus în public, iar teama de a fi ridiculizat (adesea prezentă la această vârstă) este redusă la minim.

Pantomima (ca un gen de tehnică teatrală), precum şi metoda de răspuns fizic complet, sunt foarte populare şi eficiente, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu. Se potriveşte în special elevilor cu stilul chinestezic de învăţare (transpunerea cuvintelor pronunţate în mişcare şi invers). Aceste tehnici sunt potrivite pentru însuşirea şi exersarea tuturor părţilor de vorbire: substantive – *părţi ale corpului, animale, jucării* ...; verbe – *a se ridica, a sta jos, a ridica, a da jos un obiect* ...; adjective calificative prin care se descriu stări şi sentimente – *fericit, trist, flămând, însetoşat* ...

Contextul corespunzător (povestiri în imagini, poezii, jocuri etc.) este o condiţie esenţială pentru însuşirea cu succes a vocabularului, dar şi a limbii în general, şi a familiarizării cu obiceiurile româneşti. Însuşirea lexicului va fi cu atât mai eficientă dacă este realizată într-un context situaţional clar. De exemplu, dacă se însuşesc cuvinte care se referă la lumea animalelor, s-ar putea să se organizeze o vizită reală, simulată sau virtuală la grădina zoologică. Trebuie să se ţină cont de faptul că elevii, în timpul unei ore, pot însuşi 5–7 cuvinte noi.

Modelele de dialog (ca bază pentru ”imitare”) sunt foarte eficiente pentru dezvoltarea vorbirii. În absenţa comunicării spontane a elevilor, profesorul poate să folosească păpuşi – simple de pluş, confecţionate din ciorapi sau hârtie – şi în acest mod să facă un model adecvat de dialog. Profesorul poate să se adreseze elevilor prin intermediul păpuşii care pune întrebări. Elevii vor putea să răspundă repede şi cu uşurinţă la întrebări, dar şi să pună întrebări. Bineînţeles, este necesar să se asigure un context adecvat care să permită elevilor timizi să se încurajeze să vorbească.

Activităţile de proiect măresc motivaţia deoarece oferă elevilor posibilitatea de a lucra responsabil în perechi sau în grup pentru a realiza o sarcină într-un mod propriu, în acord cu ceilalţi, prin aceasta dezvoltând şi consolidând anumite competenţe sociale. Proiectul este potrivit pentru lucrul în secţiile de clasă cu componenţă mixtă, dă o amprentă personală, stimulează cooperativitatea în muncă şi se încheie cu un fel de prezentare a rezultatelor şi a procesului de lucru.

Activităţile dramatice şi muzicale permit elevilor să folosească limba într-un context adecvat şi astfel să „reînvie” folosirea acestuia. Potenţialul lor se reflectă, printre altele, în faptul că:

– elevii nu numai că învaţă limba română într-un mod distractiv, ci prin interacţiunea şi rolurile diferite pe care le iau, concep lucruri din diferite unghiuri (ceea ce contribuie la dezvoltarea gândirii critice şi divergente);

– elevii colaborează şi însuşesc limba printr-o interacţiune gândită în limba ţintă şi dezvoltă toate abilităţile necesare – cognitive, comunicative şi sociale;

– toţi pot să participe – fiecare îşi are un rol pe care îl poate ”duce la bun sfârşit” şi de aceea este potrivit pentru munca în secţiile de clasă cu componenţă mixtă;

– sunt potrivite pentru toate modurile de învăţare – pe cele video le văd, pe cele auditive le aud, pe cele chinestezice le exprimă prin mişcare;

– avansează motivaţia şi încrederea în sine;

– sunt orientate spre elev – profesorul are un rol mai puţin dominant;

– dezvoltă imaginaţia şi creativitatea.

Se sugerează ca activităţile dramatice şi muzicale, cum ar fi cântecul, jocul pe roluri, mini scenetele, spectacole de păpuşi mini, improvizările şi poveştile din viaţa reală să fie cât mai mult utilizate în clasă, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu.

Citirea şi scrierea sunt activităţi opţionale în clasa a doua. Având în vedere că alfabetul latin este introdus în predarea limbii sârbe în semestrul al doilea al clasei a doua, scrierea iniţială şi citirea poate fi oferită ca o opţiune numai pentru elevii care doresc şi ştiu, la nivel de bază (citirea cuvintelor şi a propoziţiilor simple, completarea cuvintelor cu litere şi altele, fără scrierea independentă şi dictarea). Această activitate nu se notează şi are un rol secundar la oră.

Competenţa socio-culturală ca un ansamblu de cunoştinţe despre lume în general, despre asemănările şi diferenţele dintre modelele culturale şi comunicative în comunitatea în care trăieşte elevul şi în limba română care se învaţă, trebuie introduse de la începutul învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale la cei mai mici elevi, pentru că aceste cunoştinţe sunt necesare pentru comunicarea competentă şi cu succes în activităţile concrete de comunicare în limba ţintă.

Un aspect aparte al competenţei socio-culturale îl constituie *competenţa interculturală*, care subînţelege dezvoltarea conştiinţei despre alţii şi cei care sunt altfel, cunoaşterea şi înţelegerea asemănărilor şi diferenţelor dintre lumi, respectiv dintre comunităţi lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competenţa interculturală se referă şi la dezvoltarea toleranţei şi atitudinii pozitive faţă de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparţin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuşi. Deci, introducerea treptată a conţinuturilor socio-culturale la cel mai scăzut nivel (salutul, interpetarea cântecelor ocazionale de sărbătoare şi altele) contribuie la dezvoltarea personalităţii interculturale, prin creşterea conştientizării cu privire la valoarea diferitelor culturi şi la dezvoltarea capacităţii de integrare a experienţei interculturale în propriul model cultural de comportament şi convingeri.

Conţinuturile gramaticale nu se abordează explicit la această vârstă. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcţional (prin aplicarea elementelor gramaticale necesare pentru realizarea cu succes a funcţiei comunicative). În procesul de predare a limbii române trebuie să se urmărească însuşirea gramaticii prin activităţi lingvistice de audiere şi vorbire, în conformitate cu scopurile clar definite, cu finalităţile şi standardele de predare a limbii.

Scopul principal al predării limbii române cu elementele culturii naţionale este dezvoltarea competenţei comunicative la un anumit nivel al limbii, în conformitate cu statusul limbii şi anul de învăţare.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмету	**РУСКИ ЯЗИК З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ**
Циль	**Циль** настави и ученя *руского язика з елементами националней култури* то посцигнуц таки ступень розвою комуникативних схопносцох школяра же би вон самостойно применьовал схопносци висловйованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацийох (у складу зоз тематичним минимумом и у писаней форми), пестовал национални и културни идентитет, етнїчне самопочитованє и упознаванє школярох зоз елементами традициї, култури и обичайох Руснацох.
Класа	**Перша**
Рочни фонд годзинох	**72 годзини**

ИСХОДИ По законченей теми/обласци школяр годзен:	**ОБЛАСЦ/ ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
− препознац приповедку, писню и драмски текст; − одредзиц главни особи и обачиц розлику медзи позитивнима и негативнима прикметами; − препознац загадку; − розликовац глас, слово и виреченє; − правилно вигвариц кратке и подполне виреченє; − усно преприповедовац текст; − усно приповедац по датих сличкох и о дожицох; − усно описовац предмети зоз нєпостредного окруженя; − правилно хасновац нови слова у каждодньовей бешеди; − правилно вигваряц специфични гласи руского язика у каждодньовей конверзациї; − напамят гуториц кратки литературни тексти; − участвовац у сценским виводзеню текста; − участвовац у културно-уметнїцких манифестацийох (як патрач або учашнїк);	ЛИТЕРАТУРА	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезия** Гавриїл Костельник, *Стари алє здрави* Мелания Павлович, *Жимно було* Янко Олеяр, *Музика, Заячки* Михал Симунович, *Цо то моц* Мелания Римар, *Розчитованя* (вибор) Народна писньочка, *Циця и Амалка* Розчитованя и загадки (вибор) Руска народна писня по вибору **Проза** **Черешньов квиток** Учебнїк пестованя руского язика, Яков Кишюгас

− крашнє подзековац, замодлїц за помоц; − з увагу слухац собешеднїка; − розумиц поняце *национална припадносц* и почитовац припаднїкох других народох; − здобуц правилни однос ґу мацеринскому язику и язику других народох; − познац подобносц медзи руским и сербским язиком; − интерпретовац писнї хтори ше одноша на швета або рочни часци; − участвовац у дзецинских драмских сличкох у складзе зоз своїм возростом; − упознац традицийни руски обичаї (Крачун – колядованє, Велька ноц – облїванє), а ґу тому и пригодни традицийни єдла; − обачовац розлику медзи рускима и сербскима вирскима обичаями; − розликовац и хасновац розповедне, опитне и викричне виреченє − правилно вигваряц гласи руского язика − хасновац єдноставни вислови о себе, о блїзких и познатих особох − поставяц єдноставни питаня и одвитовац на нїх			*Ручнїк* *Мачка* *Вовк* *Божа катичка* *Заяци* *Рада* *Пчоли* *Бицикла* *На стред драги* *Кутатовац* *Таблїчка 1, 2* Народна приповедка, *Дїдо и цвикла* Басна *Лєв и миш* **Драмски тексти** Драмски тексти зоз часописа за дзеци *Заградка* (вибор) **Популарни и информативни тексти** Вибор зоз илустрованих дзецинских енциклопедийох Вибор популарних и информативних текстох зоз часописа за дзеци *Заградка*
	КУЛТУРА ВИСЛОВЙО-ВАНЯ	**Усне висловйо-ванє**	Вигварянє гласох хтори школяром представяю почежкосц: *г, х* и *д', т'*. Приповеданє о подїйох з родительского дому, школи; приповеданє по слики и плану у форми питаньох. Розликованє виреченьох як обвисценя, питаня и розказу з вигваряньом (интонацию) и їх препознаванє на слух. Традицийна руска народна култура. Подоба школяра; знац ше представиц, виприповедац дацо о себе и своєй фамелиї, о товаришови, виприповедац о своєй омилєней животинї, бависку. Драмски, драматизовани тексти, сценски обробок. Збогацованє словнїка. Бешедни ситуациї и язични бависка.
		Слуханє	Реални и симулативни ситуациї. Аудио-визуелни записи.
	Читанє		Литературни тексти чита наставнїк або ше емитує аудио-визуелни запис Нєлитературни тексти: текст зоз таблїчки, розпорядок годзинох, уходнїца, поволанка и друге. Информативни тексти: правила справованя у школи, живот у нашим околїску, енциклопедия за дзеци.

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма *руского язика зоз елементами националней култури* состої ше з двох предметних обласцох: литератури и култури висловйованя. Розподзельованє наставних годзинох би нє требало буц зробене на основи предметних обласцох. На каждей годзини треба окремну увагу пошвециц култури висловйованя школярох и култури Руснацох у Сербиї зоз акцентом на народну традицию и обичаї. Понеже обидва обласци медзисобно попреплєтани, та анї єдну нє мож виучовац изоловано, єдну без другей.

Наставна програма *руского язика зоз елементами националней култури* фундаментує ше на исходох, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох. Исходи представяю опис интеґрованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує, преширює и преглїбює през два предметни обласци того предмета.

I ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Наставна програма ориєнтована на исходи дава наставнїкови векшу шлєбоду, вецей можлївосци у креированю и обдумованю настави и ученя. Од наставнїка ше обчекує же би за кажду наставну єдинку, у фази планованя и писаня пририхтованя за годзину, дефиновал диференцовани обчекивани резултати на трох уровньох у завсисносци зоз пред'знаньом школярох. У фази планованя настави и ученя барз важне мац на розуме же учебнїк наставне средство и же вон нє одредзує змисти предмета. Понеже змисти у учебнїку дати за I, II и III класу, наставнїк ма шлєбоду виберац, як литературни, так и шицки други змисти по своїм жаданю и потреби за реализованє програмских змистох. Прето треба змистом датим у учебнїку приступиц селективно. Попри учебнїка, як єдного зоз жридлох знаньох, на наставнїкови остава же би школяром обезпечел за хасновванє и други жридла спознаньох. При планованю наставного процесу треба водзиц рахунку о здобутих знаньох, искуствох, интелектуаних схопносцох и интересованьох школярох.

Барз важне положиц акцент на збогацованє словнїка. Тиж так, треба вихасновац швета и културни події хтори ше одбуваю у рижних местох з цильом упознаваня живота Руснацох у прешлосци. Препоручує ше же би ше поцагло паралелу медзи шветами Руснацох и подобнима сербскима шветами.

II ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

ЛИТЕРАТУРА

Препоручени тексти зоз обласци *Литература* обрабяю ше у цеку цалого школского рока зоз читанки, зоз виданьох познатих руских писательох, зоз дзецинскохо часопису *Заградка* и роботних лїсткох як основного материялу за роботу хтори наставнїк обдумує зоз можлївосцами школярох як и зоз исходами ученя. Вибор дїлох ше у найвекшей мири фундаментує на принципе прилагодзеносци ґу возросту.

РОБОТА НА ТЕКСТУ

Литературни жанри: приповедки, басни, сказки, писнї, загадки и язиколамки.

Читанє – презентация наставнїка або аудио-визуелни запис кратких текстох. При обробку писньох треба вежбац правилне вигварянє гласох як и правилну интонацию думки. Вежбац и хорске и индивидуалне рецитованє.

Препоручує ше же би ше школяром презентовали популарни дзецински писнї, же би ше провадзел дзецински часопис *Заградка* и же би ше заєднїцки одпатрело єдну театралну представу за дзеци по руски.

Ортоепия – наставнїк стално треба же би указовал на важносц правилней бешеди хтора ше пестує зоз запровадзованьом одредзених ортоепских вежбох. Ортоепски вежби нє треба реализовац як окремни наставни єдинки, алє у рамику одвитуюцих темох зоз ґраматики; интонация виреченя може ше з єдного боку повязац зоз культуру висловйованя, вежбаньом рецитованя писньох и под. Прейґ хасновання аудио знїмкох школярох треба учиц же би репродуковали и усвойовали правилне вигварянє, мелодию, дикцию...

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Розвиванє культури висловйованя єден з найважнєйших задаткох настави мацеринского язика з елементами националней культури. Тота наставна обласц ше муши повязовац зоз обробком литературних текстох.

Од школярох того возросту треба обчековац же би знали шлїдуюци обласци:

Приповеданє – о дожицох, о тим цо видзели, о особних жаданьох. Препоручени теми за обробок: школа, фамелия, мойо место, родзински одношеня, єдловнїк, числа, фарби, днї у тижню, рочни часци, годзини, нащиви, мой товариш, роботни дзень школяра, шлєбодни час, транспорт, чувайме природу – животинї и рошлїни, важни швета Крачун, Велька ноц и Кирбај, дзецински часопис *Заградка*.

Од школяра ше далєй обчекує же би знал составиц ґрупу словох на одредзену тему, а тиж и зложиц виреченя зоз датих словох. Школяр треба же би знал одредзиц главну подобу у тексту и описац єй вонкашнї випатрунок. Треба же би знали подзековац и замодлїц за помоц. Самостойно треба же би приповедали (даскельо виреченя) о свойому братови чи шестри, товаришови, о живоце у школи (максимально 3–5 виреченя).

Репродукция – описац слику або цек події з помоцу илустрациї.

Опис – людзох и животиньох.

Диялоґ – здравканє при стретнуцу и розходзе.

Драматизация – драмска сличка – сценски приказ.

Розгварка – збогацованє словнїка з каждодньового живота у узвичаєней конверзациї.

Усмене висловйованє ше витворює през бависка помоцу хторих ше учи комуникация (здравканє, задзекованє и пребачованє).

Вежби слуханя починаю зоз слуханьом того цо гутори наставнїк, други школяре, ґлумци або водителє. Слуханє треба повязовац зоз мимику и ґестикулацию хтора ше одноши на тото о чим ше бешедує. Обовязно инсистовац на правилним вигваряню руских гласох и правилней интонациї виреченя.

Окремну увагу наставнїк треба же би пошвецел вигваряню руских гласох *г, х* и , *д', т'*.

Школяре треба же би активно усвоєли 200 слова и фразеолоґийни єдинки. Пасивни словнїк треба же би бул обсяжнєйши од активного.

Од школярох ше обчекує же би напамят научели голєм 2 рецитациї, 2 руски дзецински писнї, даскельо загадки, розчитованя и язиколамки.

Елементи националней культури и традициї

Упознаванє школярох з основами историї рускей меншинскей заєднїци (присельованє, културни и вирски активносци). Пестованє емотивного одношеня ґу традициї, култури, обичайом рускей меншинскей заєднїци у Сербиї.

СПОСОБ ВИТВОРЙОВАНЯ ПРОГРАМИ

Муши ше стално мац на розуме сущни задаток того предмета: же би школяре научели крашнє бешедовац на руским литературним язику. Вше ше муши мац на розуме и пред'знанє школярох, же би ше могло надовязац на материю хтору школяре уж звладали. На каждей годзини наставнїк треба же би виберал диференцийни поступок, бо школяре розличного возросту и приходза з розличнима язичним пред'знаньом.

На годзини треба створиц приємну атмосферу, хтора омоглївює партнерске одношенє медзи наставнїком и школярам и помага же би ше звладала психична бариєра при активизациї схопносцох висловйованя. Кажде язичне средство ше демонструє у одредзеним контексту, нє изоловано. Под час увежбованя бешедних схопносцох треба же би доминовали розлични форми диялоґох у интеракциї наставнїк – школяр и школяр – школяр. При висловйованю ше глєда єдноставносц, природносц, спонтаносц и язична правилносц.

III ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє и вредноване резултатох напредованя школярох у функциї досцигованя исходох, а почина з инициялним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи и у одношеню на цо ше будзе преценьовац його дальши цек напредованя, як и оцена. Кажда активносц добра нагода за преценьованє напредованя и даванє повратней информациї. Кажда наставна годзина и кажда активносц школяра нагода за формативне оценьованє, односно реґистрованє проґресу школярох и унапрямованє на дальши активносци.

Формативне вредноване состойна часц сучасного приступу ґу настави и подрозумює преценьованє знаньох, схопносцох, становиских и справованя, як и розвою одвитуюцей компетенциї под час настави и ученя. Под формативним мераньом подрозумює ше зазберованє податкох о школярових посцигнуцох, а найчастейши технїки то: реализация практичних задаткох, провадзенє и зазначованє школярових активносцох под час настави, нєпостредна комуникация медзи школяром и наставнїком, реґистер за каждого школяра (мапа напредованя) итд. Резултати формативного вреднованя на концу наставного циклуса треба же би були виражени и сумативно – зоз числову оцену.

Робота каждого наставнїка состої ше од планованя, реализациї наставней материї, провадзеня и вреднованя посцигнуцох школярох. Важне же би наставнїк континуовано диференцийно провадзел и вредновал, попри посцигнуцох школяра, и процес настави и ученя, як и свою власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и хасновите наставнїк вихаснує и познєйше у своєй наставней пракси, а шицко цо ше укаже як нєдосц ефикасне и ефективне требало би унапредзиц.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY
Cieľ	Cieľ výučby a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných i odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.
Ročník	prvý
Ročný fond hodín	180 hodín

Ročník: prvý

Ročný fond hodín: 72

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**		**OBSAHY**
– rozlišovať báseň, rozprávku a dramatický text; – vnímať osoby a ich kladné a záporné vlastnosti; – poznať hádanku; – rozlišovať hlásku, slovo a vetu; – správne povedať krátku a úplnú jednoduchú vetu; – utvoriť ústny prejav so slovami; – prerozprávať niečo; rozprávať podľa obrázka/obrázkov a o zážitkoch; – ústne opísať veci z priameho okolia; – správnym spôsobom využívať nové slová a správne vyslovovať špecifické hlásky pre slovenský jazyk v každodennej konverzácii; – spamäti predniesť kratšie literárne útvary; – účinkovať v scénickom prednese textu; – zúčastniť sa v kultúrno-umeleckých podujatiach (aj ako divák, aj ako účastník) – vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho; – chápať pojem národnostná príslušnosť a vnímať príslušníkov iných národov; – chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov; – poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou; – predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia; – zapojiť sa do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov; – poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (so zameraní na svoju dedinu) – zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) – poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (Vianoce – koledovanie,Veľká noc – oblievačka) a k tomu priliehavé tradičné jedlá	**LITERATÚRA**		**ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** **Poézia** Slovenská ľudová pieseň: *Červené jabĺčko; Ej javor javor, zelený; Kukulienka; Ej, padá, padá rosička;* Vyčítanky: *Ide koza rohatá; Cencelence, bom, bom, bom,...* Hádanky a riekanky (výber) Pavel Mučaji (výber) Miroslav Demák (výber) Elena Čepčeková: *Ľúbim ťa* Krista Bendová: *Hruška* Michal Ďuga: *Chytačka* Mária Ďuríčová: *Skrytý svet* *Iveta Kapraňová: Kuriatka* Libuša Friedová: *Mama a ja* Viera Dobiášová: *Otec rok* **Próza** Sibyla Mislovičová: *Čarovné slovíčko* Ľudová rozprávka: *Snehulienka/ Janko Hraško/ O veľkej repe (podľa obrázkov)* Bájky (výber) Ľudové pranostiky, porekadlá a príslovia. **Dramatické texty** Detské ľudové hry Ľudová rozprávka: *Koza rohatá a jež* Vekuprimerané žartíky. Bábkové divadlo pre deti. **Populárne a informatívne texty:** Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti. **Literárne pojmy:** – báseň; bájka; rozprávka; hádanka. – udalosť; miesto a čas konania deja; literárna postava – zovňajšok, – detský dramatický text; detské hry; žartovný text;
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	**Ústne vyjadrovanie**	Výslovnosť hlások, s ktorými žiaci majú ťažkosti (napr. *dz, dž, h, ch, ľ*). Tradičná slovenská ľudová kultúra. Riadený a voľný rozhovor. Osobnosť žiaka: vedieť sa predstaviť, povedať o sebe a o svojej rodine, priateľovi, predstaviť svoje obľúbené zvieratko, hračku... Sviatky a rodinné oslavy. Rozprávanie, rozprávanie s obmenou a podľa obrázkov (ľudový odev, tradičné jedlá). Prednes krátkeho vekuprimeraného literárneho textu. Dramatické, zdramatizované texty, scénická úprava. Scénický prednes textu (dramatický a bábkový), detské ľudové hry. Obohacovanie slovnej zásoby. Hovorové, situačné a jazykové hry.
		Počúvanie	Skutočné a napodobnené situácie. Audiovizuále zápisy. Hry na rozvíjanie pozorného počúvania.
		Čítanie	Literárne texty – prednes učiteľa a audio a video zápis. Neliterárne texty: text v tabuľke, rozvrh hodín, vstupenka a iné. Informatívne texty: pravidlá správania v škole, o živote z nášho okolia, z encyklopédií pre deti.

Kľúčové slová: jazyková kultúra, ústne vyjadrovanie, literatúra

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje vzdelávacie oblasti: literatúru a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajam a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda, obe oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje prostredníctvom vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúc na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov vzhľadom na predbežné vedomosti žiakov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti literatúry) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne. Pritom učebnica je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na obohacovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov väčšinového národa a iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákmi v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

LITERATÚRA

Odporúčané obsahy z oblasti *Literatúra* sa spracúvajú počas celého školského roka z čítanky a CD k čítanke a pracovného zošita, ako základných vyučovacích pomôcok tak, že učiteľ ich realizáciu plánuje v súlade s individuálnymi charakteristikami žiakov a možnosťami celého kolektívu, vedený vzdelávacími výkonmi.

Pri uschopňovaní žiakov, aby za pomoci učiteľa porozumeli textom zo školskej lektúry, ale aj z populárnej tvorby, informačným textom z časopisov pre deti, encyklopédií a pod., dôležité je trvať na tom, aby sa pochopili udalosti, priestorové a časové vzťahy. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Literárne žánre: rozprávky, bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, rečňovanky.

Čítanie – v podaní učiteľa alebo z audio vizuáneho záznamu kratších slovenských ľudových rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bájok. Pri spracovaní básní treba nacvičovať krátky umelecký prednes hlavne v skupine.

Od žiakov v tomto veku treba očakávať, že budú vedieť postrehnúť priebeh udalosti, určiť hlavnú postavu, čas a miesto konania deja. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy, spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia (podľa možnosti bábkového) a filmu pre deti v slovenskej reči (podľa možnosti na námet rozprávky).

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu svet okolo nás, tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, sveta okolo nás, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu ...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať podľa vzoru učiteľa alebo pomocou CD nahrávok podľa výberu učiteľa alebo žiaka.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Spracovaním literárneho textu sa prispieva k pestovaniu kultúry ústneho vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: *Rozprávanie* – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odporúčané témy na spracovanie: škola, rodina, moja dedina. Príbuzenské vzťahy. Jedálny lístok. Čísla a tvary, farby, dni v týždni, ročné obdobia, hodiny. Návštevy. Môj priateľ – moja priateľka. Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Doprava. Chráňme prírodu – zvieratá a rastliny. Láska k rodnej reči. Časopis *Mravec*. Významné sviatky: *Vianoce* a *Veľká noc*. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Pexeso.

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť ústrednú postavu v texte a jej zovňajšok. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o sebe, svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole (max. 3–5 jednoduchých viet).

Reprodukcia – Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať za pomoci osnovy sledovaný detský slovenský film, rozprávku alebo detské divadelné predstavenie, scénku alebo oslavu.

Opis – ľudí, zvierat.

Dialóg – formy spoločenského styku.

Dramatizácia – kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života.

Rozhovor – prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby. Frekventované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Ústne vyjadrovanie sa koná cez hry a aktivity, pri ktorých sa nacvičuje komunikácia (pozdravenie v konkrétnych situáciách: *dobré ráno, dobrý deň* a *dovidenia*; poďakovanie, ospravedlnenie). Žiaci môžu rozprávať na základe pozorovania obrázkov. Môžu prerozprávať

počutý text, divadelné predstavenie alebo bábkové hry zreteľným prirodzeným hovorom a správnou výslovnosťou. Učitelia majú dbať na správnu artikuláciu hlások a so žiakmi viesť rozhovor o tom, čo počuli.

Cvičenia vzťahujúce sa na pozorovanie sa vzťahujú na určovanie celku a detailov, pozorovanie predmetov, javov a okolia. Treba ich tematicky organizovať. Najprv sa pozoruje učebňa a potom sa neskoršie tá aktivita rozširuje na okolie. Žiaci môžu pozorovať predmety, ľudí, živočíchy, udalosti, obrazy, skupiny obrázkov, fotografie, objekty v okolí a pod. Žiacku pozornosť treba usmerniť na celok, potom na najdôležitejšie časti a nakoniec na menej podstatné časti. Všímajú sa: tvary, farby, vzťahy, pohyby, mimika a gestá a pod.

Nácvik počúvania začína počúvaním toho, čo hovoria učitelia, iní žiaci, herci a hlásatelia. Vypočutý hovorený prejav sa analyzuje, aby sa určili hovorové vlastnosti hovoriaceho. Počúvanie má byť spojené s mimikou a gestami, ktoré sa vzťahujú na to, o čom sa hovorí. Záväzne insistovať na podporovaní správnej výslovnosti. Počas počúvania pestovať pozornosť a koncentráciu. Počúvajú sa aj onomatopoické zvuky, šumy, artikulované a neartikulované zvuky.

Analytické cvičenia majú byť zaujímavé a povzbudzujúce, lebo sú jedným z najdôležitejších predpokladov na učenie čítania a písania. Nekonajú sa izolovane, ale sú späté s cvičeniami počúvania a pozorovania.

Cvičenia na odstraňovanie nárečových a slangových prvkov vo vyjadrovaní sa konajú pomaly a systematicky. Učitelia majú osobitnú pozornosť venovať výslovnosti hlások *h* a *ch*, *l* a *ľ, dz* a *dž*.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 200 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 piesní (slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky), hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia a 2 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (koledovanie, oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi kultúry slovenskej menšiny v Srbsku, sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny v Srbsku (folklór, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ – žiak a žiak – žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE**
Cilj	Cilj nastave i učenja *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* je: njegovanje hrvatskoga jezika, očuvanje tradicije i upoznavanje kulturne baštine Hrvata i Hrvatske; razvijanje svijesti o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta i interkulturalnosti kao načina života u suvremenom društvu.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond sati	**72 sata**

ISHODI Obrađenom temom/područjem, učenik će biti sposoban:	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
	1. Hrvatski jezik i književnost	
– razgovarati u skladu s jezičnim razvojem, izraziti svoje potrebe, misli i osjećaje te poštovati pravila uljudnoga ophođenja – birati i koristiti se odgovarajućim riječima u govoru; na pravilan način koristiti se novim riječima u svakodnevnom govoru – pravilno izgovarati riječi, pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju – uočiti razliku između hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora – pozorno slušati pitanja i odgovarati cjelovitom rečenicom – govoriti više cjelovitih tematski povezanih rečenica u cjelini – usmeno prepričavati; usmeno pričati prema slici/slikama i o doživljajima – usmeno opisivati stvari iz neposrednog okruženja – pozorno i kulturno slušati sugovornike	**Jezik** Pravogovor i jezično izražavanje (usmeno)	Usvajanje novih riječi i njihovog značenja Cjelovita rečenica u usmenom izražavanju Pozdravljanje, upoznavanje Vođeni i slobodni razgovor Govorni predlošci Usmena i slušna poruka Pričanje, prepričavanje i opisivanje Kazivanje stihova Igrokaz (scensko i lutkarsko izvođenje) Bogaćenje rječnika: leksičke i sintaksičke vježbe Brojalice (Pajo Kanižaj, *Br, br brojilica*)

– pozorno slušati interpretativno čitane književne tekstove radi razumijevanja i doživljavanja – prepoznati pjesmu, priču i igrokaz – izraziti svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja književnog teksta i povezati ih s vlastitim iskustvom – odrediti glavni događaj, vrijeme (tijek događanja) i mjesto događanja u djelu – uočiti likove i izraziti svoje mišljenje (vrednovati postupke) o ponašanju likova u književnom djelu – riječima i slikom izraziti o čemu tekst govori – sudjelovati u scenskom izvođenju teksta – slušati, razumjeti i parafrazirati poruku.		Razgovorne, situacijske i jezične igre Stvarne i simulirane situacije Audiovizualni zapisi Igre za razvijanje slušne pozornosti Obavijesni tekstovi: izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu (*Smib*, NIU Hrvatska riječ – podlistak za djecu *Hrcko* Obrazovni digitalni mediji.
	Književnost – hrvatska – zavičajna	**Poezija** Sanja Pilić, *Kiša* Milan Radić, *Kruh* Stanislav Femenić, *Nakrivio kapu žir* Snježana Dupan-Lovrić, *Brat* Ankica Svirač, *Sveti Nikola* Vera Zemunić, *Darovi svetoga Nikole*, Vesna Parun, *Ide zima* Branko Mihaljević, *Zeko i potočić* Jadranka Čunčić-Bandov, *Karneval* Stjepan Jakševac, *Voli, ne voli* *Bunjevačke narodne pjesme* Sanja Kireta, *Šarena lica uskrsnih pisanica* Ivanka Borovac, *Zašto djeca vole zeca?*, *Mamina ljubav* Grigor Vitez, *Kvočka vodi svoju djecu u šetnju* Mladen Pokić, *Posljednje zvonce* **Proza** Ivan Vitez, *Obitelj i rodbina* Gustav Krklec, *Telegrafske basne* Jadranka Čunčić-Bandov, *Zvjezdani razgovor* Željka Horvat-Vukelja, *Božićna želja* (Slikopriče) Sunčana Škrinjarić, *Proljeće* Jean de La Fontaine, *Zec i kornjača* Balint Vujkov, *Bajke* (jedna po izboru), *Pripovitke za laku noć* (narodne pripovijetke) – izbor **Dramski tekstovi** Jadranka Čunčić-Bandov, *Dobri zmajevi*, *Jesenko*, *Proljetni suncobran*, *Krtica i proljeće*
	2. Elementi nacionalne kulture	
– prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine – poznavati značajne blagdane i običaje vezane uz njih – poznavati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije – otplesati jedan tradicijski ples i poznavati dijelove nošnje u kojoj se pleše – navesti odlike nacionalne kuhinje i poznavati načine pripremanja jela – pjevati narodne i dječje pjesme primjerene dobi – ilustrirati svoj doživljaj pročitanog teksta – različitim tehnikama izraziti svoju kreativnost na zadanu temu	**Povijest i geografija, tradicijska kultura i baština** – blagdani i običaji – zanati/obrti – folklor i nošnja – kazalište, film – nacionalna jela	Blagdani: Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ta dva najveća kršćanska blagdana. Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bure, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posuđe itd. (jedan po izboru). Narodni ples *Jastuk tanca* (igra bunjevačkih Hrvata iz Bačke) i bunjevačka dječja tradicijska nošnja. Nacionalna jela po izboru iz jednog dijela Hrvatske i Vojvodine (Srbije). Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (*Čudesna šuma*, *Profesor Baltazar)*. Kulturne manifestacije u zajednici – upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama. Izbor prigodnih tekstova iz časopisa *Smib*, *Hrvatska riječ* – podlistak *Hrcko.*
	Glazbena kultura – pjevanje – slušanje	Slušanje i pjevanje *Mi smo djeca vesela* *Zeko i potočić*, B. Mihaljević (tekst), glazba Poskočica *Kruška jabuka šljiva* *Jesen*, Hristo Nedjalkov (tekst), glazba *Spavaj mali Božiću*, pjesma iz Bačke *Zec Boga moli*, kraljička pjesma *Sveti Niko*, s. Lujza Kosinović, Mira Preisler *Proljetna pjesma*, Zlatko Špoljar *Visibaba* *Čestitka majčici* *Rođendanska pjesma* *Kako se što radi* *Faljen Isus gazdarice* (pjesma za Materice), *Konj ima čet'ri noge*, *Brate Ivo* – zbrajalice Bunjevačke i šokačke narodne pjesmice Slušanje *Dom*, J. Gotovac *Djetešce nam se rodilo* *Lijepa naša*, A. Mihanović (tekst), Josip Runjanin (glazba)
	Likovna kultura	Izrada i oslikavanje čizmica za sv. Nikolu Božićni ukrasi Šaranje pisanica Izrada plakata (pastele) Izrada obiteljskog stabla Izrada fašničkih maski Izrada čestitki Priča u slikama Licitarsko srce (plastelin) Narodni običaji (slobodna tehnika) Izrada štapnih lutaka (likovi iz basne *Zec i kornjača*, likovi iz igrokaza *Krtica i proljeće*)

Ključni pojmovi sadržaja: hrvatski jezik, blagdani, narodne pjesme, plesovi i nošnja

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* čine dva velika predmetna područja: *Hrvatski jezik i književnost* te *Nacionalna kultura*. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: *Hrvatski jezik* – 30 sati, *Nacionalna kultura* – 42 sata. Područja su kompatibilna i prožimaju se, te se ne mogu proučavati zasebno.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima iz područja književnosti, Svijeta oko nas, tradicijske kulture, Glazbene i Likovne kulture. Preporučuje se nastavu *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, da bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u zaokruženu cjelinu. Preporučuje se sadržaje predmeta tematski povezati (godišnja doba ili geografske regije). Nakon odabira okosnice sata/teme, potrebno je povezati sve dijelove programa: sadržaje iz jezika, književnosti i sadržaje iz nacionalne kulture.

Program *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje učeći ovaj predmet.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode, nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga odjela ili skupine učenika imajući u vidu sastav i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale kojima će se koristiti, tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže, izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, stvara se godišnji ili globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni ili operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju daljnje izvođenje ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti, kao i uporaba različitih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). U etapi planiranja nastave i učenja, važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima u udžbeniku pristupiti selektivno i u skladu s predviđenim ishodima. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja, poput filma, glazbenog događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobvezno čitanje u skladu s dobi i zanimanjima.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

HRVATSKI JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom, kao i za uporabu lokalnoga materinskog govora.

Usmeno izražavanje provodi se igrama i aktivnostima kojima se vježba komunikacija (pozdravljanje u konkretnim situacijama: *dobro jutro*, *dobar dan*, *doviđenja* i općeprihvaćeni pozdrav među prijateljima i vršnjacima *Bok*; zahvala, ispričavanje).

Pravilan govor njeguje se provođenjem različitih govornih vježbi. Učenici mogu vježbati razgovjetan govor i pravilan izgovor na sljedeće načine:

– promatrajući predmete, ljude, životinje, događaje, slike ili niz slika i govoreći o promatranom;

– prepričavajući slušani tekst, odgledanu kazališnu ili lutkarsku predstavu;

– mogu se koristiti različite jezične igre (rebusi, igra riječi – kojim glasom počinje ili se završava zadana riječ), situacijske igre, odnosno stvarne situacije (razgovor u prodavaonici, kod liječnika, u pošti, na pijaci, u kazalištu) te razgovorne igre (razgovor s neposlušnom lutkom, razgovor s književnim likom).

Obvezno je zahtijevati uporabu riječi hrvatskog standardnog jezika i poticati učenike da govore cjelovitim rečenicama. Učenici tako upoznaju nove riječi, situacije, bogate svoj riječnik, više su motivirani, a atmosfera na satu ugodna je i opuštena.

Slušanje je važna aktivnost u komunikaciji. Učenici se u razgovoru upućuju da pozorno i kulturno slušaju sugovornike. Osposobljavanje učenika za razumijevanje i tumačenje slušanog provodi se vježbanjem slušanja. U nastavnom kontekstu, učenici slušaju što drugi govore i to potvrđuju reproduciranjem ili parafraziranjem slušne poruke, kao i postupanjem u skladu sa zamolbama i usmenim uputama odraslih i vršnjaka. Pozorno slušanje prakticira se i u simuliranim situacijama (razgovorne i situacijske igre). Igre za razvijanje slušne pozornosti izvode se u nastavnom kontekstu (pozorno slušanje sa zadatkom, na primjer, *Prepoznaj tko govori*, *Slušaj kako govorim* (tiho, brzo), *Čujem glas t*). Učitelji trebaju paziti na pravilnu artikulaciju glasova, s učenicima komentirati odslušano, uočavati odstupanja i razlike od hrvatskog standardnog jezika te ukazivati na njih.

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine predloženi kratki tekstovi. Program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednog njegovog dijela (30%) predloženih tekstova za obradu s tekstovima po vlastitu izboru. Izbor tekstova treba biti prilagođen dobi učenika. Tako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup književnim sadržajima. Učitelj planira njihov ostvaraj u skladu s individualnim karakteristikama učenika radi dostizanja ishoda učenja. Predloženi sadržaji iz književnosti služe razvijanju ljubavi i njegovanja materinskog jezika, te poticanju učenika na jezično izražavanje. Oni su okosnica usmene komunikacije koja se odvija na satu. Služe bogaćenju rječnika i jezičnog izraza učenika, te upoznavanju, razvijanju, čuvanju i poštivanju kulturnog identiteta te kulturne baštine.

Osim korelacije između tekstova i sadržaja iz različitih područja programa, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta *Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture* narednih razreda radi poštovanja načela postupnosti i sustavnosti. Horizontalna korelacija uspostavlja se nastavom Svijeta oko nas, nacionalne kulture, Likovne kulture, Glazbene kulture i vjerske nastave. Korelativnost se postiže prikladnim kombiniranjem sadržaja (obveznih i odabranih po vlastitu izboru, u skladu sa zanimanjima skupine učenika).

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, Svijeta oko nas, nacionalne kulture, Likovne kulture, Glazbene kulture i vjerske nastave su sljedeći:

– tema Narodni običaji i vjerovanja može obuhvaćati: izbor „kraljičkih" pjesama, nošnja i običaj koji se odnosi na blagdan, elementi i vrijednosti tradicijske kulture i baštine, izrada i oslikavanje čizmica za sv. Nikolu, *Bajke* (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova), *Sveti Nikola* Ankice Svirač, *Sveti Niko* s. Lujze Kosinović i Mire Preisler;

– tema Godišnje doba (jesen, zima, proljeće, ljeto) može obuhvaćati: razlikovanje i korištenje hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora, slušanje i pjevanje hrvatskih božićnih i uskršnjih pjesama, izradu božićnih i uskršnjih ukrasa, božićne i uskršnje običaje u zavičaju i u Hrvatskoj.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda, prate se i vrednuju učinci napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenog pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat takvog vrednovanja daje povratnu informaciju učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Učinci formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se opisnom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika, nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja, te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba se koristi i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив на предметот	**МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА**
Цел	**Целта на** учењето на *македонскиот јазик со елементи на национална култура* е учениците да овладеат со основните карактеристики на македонскиот литературен јазика заради правилно усно и писмено изразување, негујувајќи ја важноста на улогата на јазикот и националната култура во зачувувањето на националниот идентитет; да се воведуваат во народната и авторската литература на македонскиот народ и литературата на другите, континуирано да се развива љубовта кон литературата и творештвото, и непрестано да се богати речникот со нови зборови.
Одделение	**Прво**
Годишен фонд на часови	**72 часа**

ИСХОДИ По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**СОДРЖИНИ**
– го препознава и повторува она што го слуша; – поставува прашања и одговара на поставени прашања; – ги артикулира правилно гласовите во македонскиот јазик; – разликува изговорен глас и напишана буква; изговорени и напишани зборови и реченици; – пишува со печатните и ракописните букви на македонската азбука; – -чита зборови и кус текст напишан со печатни и ракописни букви на македонската азбука; – пишува зборови и кратки реченици; – седи правилно додека чита и пишува; – ги користи основните ортоепски и ортографски стандарди на македонскиот литературен јазик; – ги распореди правилно зборовите во кратки реченици; – го разбере она што ќе го прочита; – активно да слуша и да ја разбере содржината на книжевноуметничкиот текст кој му се чита; – го воочува и препознава насловот на делото и авторот; – правилно и со разбирање чита епски текстови; – репродицира и прераскажува куси текстови (со помош на прашања и самостојно); – препознае песна, расказ и драмски текст; – ги одреди главниот настан, времето (редоследот на настаните) и местото на настанот во врска со прочитан текст; – - ги воочи ликовите и да прави разлика помеѓу нивните позитивни и негативни карактеристики; – изрази свое мислење за однесувањето на ликовите во книжевното дело; – препознава гатанка и поговорка и да го разбира нивното значење; – препознава басна и да го разбере нејзиното значење; – ја пее химната на Република Македонија; – ги препознава и знае да ги нацрта знамињата на Република Македонија и македонската заедница во Република Србија; – препознава народни игри и ора; – пее некои детски песни од македонски детски фестивали; – разликува буква, збор и реченица; – правилно изговори и напише кратка и потполна реченица со едноставна структура, со соодветна интонација, односно интерпункциски знак на крајот; – употреби правилно голема буква; – учествува учтиво во воден и слободен разговор; – обликува усна порака служејќи се со соодветни зборови; – прераскажува усно; усно да зборува според слика/слики и за доживувања; – опишува усно предмети од непосредната околина; – бира и користи соодветни зборови во говорот; – на правилен начин користи нови зборови во секојдневниот говор; – напамет кажува куси книжевни текстови; – учествува во сценско изведување на текст; – ги слуша соговорниците внимателно и културно; – слуша, разбира и парафразира порака; – слуша интерпретативно читање и кажување на книжевни текстови заради разбирање и доживување; – препознава стихови и строфи; – открива зборови кои се римувани; – рецитира песни на македонски јазик; – ги применува основните правописни правила; – пишува читко и уредно; – одговара писмено на поставени прашања; – поврзува повеќе реченици во куса целина; – пишува реченици по диктат применувајќи ги основните правописни правила; – чита гласно, правилно и со разбирање; – чита тивко (*во себе*) со разбирање на прочитаното; – пронајде информации кои се експлицитно изнесени во текстот.	**ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ**	Слушање, препознавање, запомтување и повторување на она што се слуша. Глас и буква; печатни и ракописни букви на македонското кирилско писмо. Усвојување на графичката структура на големите и малите печатни и ракописни кирилски букви. Зборови и реченици како говорни и пишувани целини. Текстови заситени со букви кои се обработуваат / текстови предвидени за глобално читање. Јазички игри. Аналитичко-синтетички вежби; лексички и синтаксички вежби; моторички вежби. Пишување (препишување, самостојно пишување и диктат). Читање (считување / глобално читање, гласно и тивко читање); прашања со кои се проверува разбирањето на прочитаното. Изговор и пишување на гласовите кои на учениците им прават потешкотии (на пример: ќ, ѓ; ч; џ, ѕ).

	КНИЖЕВНОСТ		**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезија** Васил Куновски, *Кој ве буди* Косара Гочкова, *Зима* Васил Куновски, *Другарување* Волче Наумчевски, *Вредната мравка* Бошко Смаќоски, *Мама кога пее* Васил Пујовски, *Врти-сучи* Бистрица Миркуловска, *Што е слобода* **Проза** Кратки народни умотворби: гатанка, народни изреки и поговорки Никола Вујичиќ, *Непослушниот чевел* Видое Подгорец, *Читанката добила крилја* Миодраг Јефтовиќ, *Босоного дете* Лав Толстој, *Лав и лисица* **Драмски текстови** Народна приказна, *Волкот и мачката* Александар Поповиќ, *Не сака секогаш да биде прв* **Популарни и информативни текстови** Избор од илустрирани енциклопедии и списанија за деца (*Росица, Другарче, Сунница* и др.); интернет – избрани текстови. **ДОМАШНА ЛЕКТИРА** Петре М. Андреевски, *Касни порасни* Оливера Николова, *Зоки Поки* Ванчо Николески, *Мице* Браќата Грим, *Снежана* **Книжевни поими:** – песна; – расказ; – бајка; – настан; место и време на настан; – книжевен лик – изглед, основни карактеристики и постапки; – басна; драмски текст за деца; – поговорка; – гатанка.
	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИО-НАЛНА КУЛТУРА		Химната на Република Македонија. Знамињата на Република Македонија и македонската заедница во Република Србија. Обработка на песната *Македонско девојче*. Народни игри и ора – избор Учење на песни од македонските детски фестивали – избор („Златно славејче", „Поточиња", „Супер ѕвезда"...).
	ЈАЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**		Реченица; збор, буква. Реченици како соопштување, прашање и наредба. Голема буква на почетокот на реченицата, во пишувањето на сопствени имиња и презимиња, имиња на населени места (едночлени) и името на местото и улицата во кои ученикот живее, како и името на своето училиште. Правилно потпишување (име, па презиме). Правилен зборoред во реченицата – разликување. Употреба на точката на крајот на реченицата. Употреба и функција на прашалникот и извичникот во реченицата.
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА	**Говорење**	Воден/насочен и слободен разговор. Говорни предлошки. Усна порака. Раскажување, прераскажување и опишување. Кажување на кус книжевен текст. Драмски, драматизирани текстови, сценска импровизација. Сценско изведување на текст (драмско и куклено). Богатење на речникот: лексички и синтаксички вежби. Разговорни, ситуациски и јазични игри.
		Слушање	Вистински и симулирани ситуации. Порака. Аудио-визуелни записи. Игри за развивање на вниманието за слушање.
		Пишување	Прашања за сопствено искуство, суштества, предмети, појави, слики, за книжевен и некнижевен текст. Пишување на порака и разгледница. Кратка текстуална целост: за сопствено искуство, за доживување, за слики, по повод книжевен текст. Реченици/кус текст погоден за диктирање.
		Читање	Книжевни текстови. Текстови со практична намена: покана, упатство, список за купување и др. Нелинеарни текстови: текст во табела, распоред на часови, стрип, влезница и др. Информативни текстови: од илустрирани енциклопедии и списанија за деца (*Росица, Другарче, Сунница* и др.); интернет – избрани текстови за правилата на учтивото однесување (бонтон); за местото во кое учениците живеат; местото на своите предци; за животните итн.

Клучни поими во содржините: почетно читање и пишување, книжевност, национална култура, јазик и јазична култура.

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО РЕАЛИЗИРАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* во прво одделение во основните училишта се состои од пет предметни области: Почетно читање и пишување, Книжевност, Елементи на национална култура, Јазик и Јазична култура. Препорачена дистрибуција на часовите по предметните области е следна: Почетно читање и пишување – 30 часа, Книжевност – 15 часа, Елементи на национална култура – 9 часа, Јазик – 9 часа и Јазична култура – 9 часа. Сите области се преплетуваат и ни една не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Меѓутоа, на секој час треба да им се посвети посебно внимание на културата на изразувањето на учениците и на културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Програмата овозможува корелација со предметот *српски јазик.*

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* заснована е на исходите, односно на процесот на учење и ученичките постигања. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се пејде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИШУВАЊЕ

Наставата на почетно читање и пишување се изведува во првото полугодие на прво одделение во основното училиште, но, ако е потребно, се продолжува и во второто полугодие. *Почетното читање и пишување* се реалира самостојно, но ги опфаќа и содржините од *Књижевност*, *Јазик* и *Јазична култура*. Од особена важност е корелацијата со предметот *српски јазик*.

Подготвителен период

Во подготвителниот период наставниците треба да ги испитаат способностите на учениците, и тоа: раскажување, прераскажување, познавање на буквите, познавање на читањето и пишувањето, спретност при ракувањето со приборот за пишување и цртање. Во текот на овој период испитувањето на учениците се врши низ активности кои меѓусебно се преплетуваат.

Усното изразување се реализира низ игри и активности при што се вежба комуникацијата (поздравување во конкретни ситуации: *добро утро, добар ден* и *довидување*; заблагодарување, извинување). Учениците можат да зборуваат/раскажуваат врз основа на набљудување на слика и поврзани слики. Можат да прераскажуваат слушан текст, театарска или куклена претстава со разбирлив природен говор и правилен изговор. Наставниците треба да водат сметка за правилната артикулација на гласовите и со учениците да го коментираат слушаното.

Вежбите со набљудување се однесуваат на воочување на целини и детали, набљудување на предмети, појави и на околината. Треба тематски да се организираат. Прво се набљудува училницата, подоцна таа активност се проширува на околината. Учениците можат да набљудуваат предмети, луѓе, животни, случки, слика, поврзани слики, фотографии, објекти од околината и сл. Вниманието на учениците треба да се насочи на целината, потоа на најважните поединости и на крајот на помалку важните поединости. Се запазуваат: облици, бои, односи, движења, мимики и гестови, скриени детали и сл.

Подготвувањето за почетно читање и пишување има интегрирано планирање со предметот *светот околу нас*, ученикот се запознава со новата средина – со училиштето. Низ вежби и работилнички активности кај учениците се поттикнува љубопитноста да: одговораат на прашања за виденото, да раскажуваат за доживеаното или прочитаното; поставуваат прашања; воочуваат реченици во говорот; воочуваат букви како графички симболи на гласовите и нивна правилна артикулација; воочуваат зборови како елементи на реченицата; составуваат реченици врз основа на слика и илустрација; или да опишуваат видено.

Вежбите на слушање почнуваат со слушање на она што го зборуваат наставниците, другите ученици, глумци и спикери. Слушаниот говор се коментира за да се одредат говорните карактеристики на говорникот. Слушањето треба да биде поврзано со мимика и гестови кои го следат она што се говори. Обврзително е да се инсистира на имитирање на правилниот говор. Во текот на слушањето треба да се издвојува битното од небитното, да се негува вниманието и концентрацијата. Се слушаат и звуци од ономатопејски вид, шумови, артикулирани и неартикулирани звуци.

Аналитичките вежбања треба да бидат интересни и поттикнувачки, бидејќи се еден од најважните предуслови за учењето на читањето и пишувањето. Не се изведуваат изолирано, туку се поврзани со вежбите на слушање и набљудување. Се воочува позицијата на гласовите во зборот кој е изговорен и позицијата на буквата во зборот кој е напишан. Кога учениците ќе ги совладаат воочувањето на гласовите и нивната позиција во зборовите, се преоѓа на делењето на зборовите на гласови. За почеток се препорачуваат зборови од два гласа, а потоа од три, четири и повеќе.

Синтетичките вежбања се организираат паралелно со аналитичките. Зборовите кои веќе се поделени на гласови пак се слеваат во целина. Се почнува од најлесните и се оди кон се потешките. Учениците на тој начин се подготвуваат за читање и разбирање на прочитаното. Аналитичко-синтетичките вежби се погодни за: поврзување на гласовите и буквите во зборови; откривање и отфрлање на честите грешки во пишувањето или читањето на зборовите (неправилно изговарање, акцентирање, испуштање на гласови или слогови); разбирање, составување на реченици со зададени зборови почитувајќи го редоследот на зборовите во реченицата.

Наставниците посебно внимание треба да обратат на изговорот на гласовите: ѓ, ц, ќ, ч, ѕ.

Моторичките вежби за развивање на раката, дланката и прстите се развиваат низ игра. Се препорачува врзување на јазол од канап, врзување на врвки, закопчување на копчиња, нижење на перлички (корелација со предметот физичко воспитување). Графомоторичките вежби се многу важни во подготовката за пишување. Секоја графомоторичка вежба треба да се поврзе со некој настан, со вежбите за слушање, набљудување, говорење и сл. Таквите вежби, односно пишувањето на елементите на буквите, се изведуваат на различни начини, со цртежи, *рамки за слики* во просторот предвиден за пишување. Учениците треба да се поттикнуваат да го поплнат цртежот додавајќи свои елементи (корелација со *ликовна култура*). Корелација со предметот *ликовна култура* овозможува да се прави подготовка за пишување каде со повлекување на разни видови на линии, со слободно цртање може да се дојде до елементите на буквите. Вежбите со пишување на линии се изведуваат без дигање на раката, со еден потег. Учениците треба да се насочуваат правилно да го држат моливот (молив, пенкало, фломастер). Употребата на гумичката треба да се сведе на минимум, бидејќи ја смалува одговорноста на ученикот при пишувањето. Да се внимава на правилното држење на телото, оддалеченоста од клупата, правилна положба на телото во односа на клупата и на аголот на пишувањето. При пишувањето да се учат учениците да не брзат, раката да им биде опуштена.

Учење на читање и пишување

Дидактичко-методичката организација на наставата на почетно читање и пишување зависи од многу фактори, а најважен е оној што се однесува на предзнаењата на учениците. Наставниците ја бираат постапката која ќе се користи во наставата на почетно читање и пишување – комбинација на монографска и групна постапка, групна или комплексна постапка.

Наставата на почетното читање и пишување треба да се изведува на повеќе нивои со примена на принципот на индивидуализација. Во секое одделение постојат ученици кои знаат да читаат и оние кои само ги познаваат буквите или не знаат да читаат. Содржините, методите и облиците на работата треба да им се прилагодат на можностите и потребите на учениците.

Во овој период учениците треба да вежбаат читање на соодветни текстови, правилно да ги изговораат сите гласови и пра-

вилно да ги акцентираат зборовите и реченици̂те. Треба да им се посвети внимание на индивидуалните способности на учениците. Секое дете чита со свое темпо и според своите способности. Пожелно е често да се проверува степенот на совладаноста на техниките на читање и разбирање на прочитаното. При учењето на читањето можат да се користат игри со букви и зборови, јазични игри (ребуси, пополнувалки, крстозборки). Учениците така запознаваат нови содржини, ситуации, имаат поголема мотивираност, а атмосферата е пријатна и опуштена. Учениците треба да се поттикнуваат секојдневно да вежбаат читање дома. Треба да се соработува со родителите на учениците и да им се пружат неопходните информации поврзани со читањето (мотивација на децата, читање за секојдневните животни ситуации, оддалеченост на текстот од очите е 30 сантиметри и сл.).

Учениците учат да пишуваат поединечни печатни и ракописни букви, зборови и реченици. Разделот помеѓу печатните букви во зборовите е рамномерен. При учењето на ракописните букви посебно внимание му се посветува на графичкото поврзување на буквите во зборови. Буквите треба да бидат со иста височина и дебелина, а разделот помеѓу нив изедначен. Пишувањето треба да се вежба со препишување, дополнување на реченици, составување на реченици врз основа на слики, саставување на реченици врз основа на повеќе слики/илустрации, диктати и со самостојно пишување на реченици и куси текстуални целини. Покрај усвојувањето на облиците на буквите, насоката на пишувањето на самата буква, посебно внимание треба да се обрати на просторната ориентација во тетратката. Поединечното пишување на букви се ограничува на еден до два реда во тетратката. Дневната оптовареност со пишување не треба да е подолга од 25 минути. Левораките деца пишуваат со левата рака.

Корелацијата со предметот *српски јазик* овозможува полесно усвојување на правилното пишувања на печатни и ракописни букви на кирилицата. Со компаративна метода учениците се оспособуваат правилно да пишуваат печатни и ракописни букви, воочувајќи ги сличностите и разликите.

Усовршување на читањето и пишувањето

Во овој период ученикот треба да владее со основната техника на читање и пишување. Усовршувањето на читањето треба да се вежба на текстови кои се куси, динамични, интересни и примерени на возраста на ученикот, како и на текстовите од школската и домашната лектира. Посебно внимание треба да се обрати на разбирањето на прочитаните зборови, реченици и текстови. Со редовно вежбање учениците го автоматизираат процесот на читањето и пишувањето.

КНИЖЕВНОСТ

Препорачаните содржини од областа *Книжевност* се совладуваат во текот на целата учебна година, од учебникот *Македонски јазик со елементи на национална култура* како основно наставно средство, така што наставникот ја планира нивната реализација во согласност со индивидуалните карактеристики на учениците и вкупните можности на колективот, раководејќи се со исходите на учењето.

При оспособувавањето на учениците со помош на наставникот да ги разбираат текстовите од школската лектира, но и популарните, информативните текстови од списанијата за деца, енциклопедиите и слично, важно е да се настојува да се воочат настаните, просторните и временските односи и битните поединости во описите на суштествата и природата. Како што текстовите од школската лектира се користат за усовршување на читањето и пишувањето и воведувањето на учениците во основните поими за книжевноста, така и учениците се поттикнуваат да ги воочат ликовите во књижевното дело, нивните карактеристики и постапките; нивните емоционални состојби (радосни, тажни, смешни) и да ги разликуваат поимите за добро и лошо.

Обврзителниот дел на лектирата се состои, воглавно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, но и на српската и светската литература. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагоденост на возраста на учениците. Корелација со *српски јазик* овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сè, кај литературните родови и видови.

Бидејќи текстовите предвидени со програмата се едноставни, куси и засновани на хронолошко редење на настаните, ученикот треба да одреди *каде* и *кога* се случува дејството и да го разбере причинско-последичниот распоред на настаните, односно што се случило прво, а што потоа во фабулативниот текст, што му претходело на некој настан а што од него произлегува/следи.

Ученикот треба да ги воочи формалните разлики на поезијата, прозата и драмскиот текст (разликување на стих од прозен и драмски текст напишан по улоги) и нивните основни генолошки карактеристики (на пример: отсуство на фабула во лирското дело, ритмичност на стиховите или редоследот на настаните во епското и драмското дело), но не на ниво на дефинирање на генолошките поими. Ученикот треба да ја разликува песната од расказот (басната) и драмскиот текст, но без воведување на дефиниции на књижевнотеориските поими. Подеталното терминолошко определување се воведува постапно во понатамошните одделенија.

Ученикот треба да биде во состојба да го разбере пренесеното значење на гатанките без формулирање на постоечките стилски постапки во неа; да го препознае жанрот на бајката; жанрот на басната како расказ со пренесено значење (без воведување на поимот алегорија), да биде запознаен со постоењето на народната и авторската басна, дека во басните ликовите можат да бидат не само животни, туку и растенија, предмети, антропоморфизирани суштества, или луѓе и, конечно, да биде во состојба да го разбере нејзиното пренесено значење и да ја најде нејзината поука.

Учениците се оспособуваат да ги воочат непознатите и помалку познатите зборови во текстот и да го прашаат наставникот за нивно објаснување како би го разбрале што подобро значењето на текстот. Водени со прашањата (*кој?, што?, каде?, кога?, зошто?*) за прочитаната содржина, учениците се оспособуваат да како одговори формулираат: реченици, куси текстовни целини, зависно од индивидуалните способности. Во текот на обработката на књижевните текстови учениците стекнуваат први литерарно-естетски искуства и формираат свои ставови за делото што го слушаат или читаат. Наставникот ги поттикнува учениците да ги искажуваат своите ставови.

При читањето на лирските песни учениците постапно учат да ја препознаваат и доживеат мелодичноста на песните и изразно да ги читаат и рецитираат (по избор). Воспоставувањето на разликите помеѓу делата во стих и делата во проза не се врши на теориско ниво.

При обработката на драмските текстови за деца учениците се мотивираат на многу творечки активности кои се случуваат по повод на делата (сценски настап, драмска игра, куклена игра, драмски дијалози, гледање на детски театарски претстави, снимање и коментирање на драматизирани извадоци). При тоа учениците ги усвојуваат и правилата на однесувањето во театар во рамките на воспитната дејност на училиштето. Со активно слушање, а потоа и со самостојно читање на поедноставни книжевни и други видови на текстови учениците се оспособуваат да ги доведуваат содржините во врска со илустрациите кои ги следат книжевниот, популарниот и информативниот текст.

Од прво одделение со содржините на програмата кај учениците се сугерира систематично и постапно усвојување на книжевните поими, а на наставниците им се препорачува континуирано да воведуваат нови зборови во речничкиот фонд кај учениците, како би се богател. Усвојувањето на книжевните поими не подразбира учење на нивните дефиниции, туку нивно именување и описно образложување на поимот, воочувањеа на неговата улога во книжевноуметничкиот текст.

Текстовите од домашната лектира придонесуваат да се стекнувааат читачки навики. Во прво одделение часовите по домашна лектира се реализираат во второто полугодие. Со намера учениците од прво одделение да се навикнуваат на читање на лектира од обврзителниот дел и по слободен избор, се воспоставува соработка со училишниот библиотекар, а неколку часа во текот на годината можат да се реализираат во училишната библиотека.

Вештината на читање и разбирање на прочитаното се стекнува во рамките на *Јазичната култура* и при обработката на книжевноуметничките текстови. Учениците се поттикнуваат да читаат текстови во сликовници (на пример, басни, бајки и раскази).

Елементи на национална култура и традиција

Запознавање на учениците со основите на културата и традицијата на македонскиот народ – со основните обележја: знаме, химна; детски песни, народни умотворби, авторски уметнички дела. Континуирано треба да се негува емотивниот однос кон традицијата, културата, обичаите и навиките на македонската малцинска заедница во Србија (фолклор, народни умотворби, литература, музика, традиционални игри, обичаи, обележување на празници, следење и учествување на манифестации…) и да се поттикнуваат врските со другите етнички заедници и култури. Македонскиот идентитет и самопочитување треба да се негуваат на конкретни примери, давајќи им важност на малцинските и човековите права, мултикултуралноста и толеранцијата. Оваа подрачје се преплетува и со подрачјето литература, со читање на книжевни дела учениците сознаваат за животот на македонскиот народ во минатото и за нивните обичаи. Оваа подрачје има корелација со предметите *светот околу нас*, потоа со *ликовна култура* каде што е можно со цртање и боење да се усвојат знаења низ игровни активности.

Со употреба на различни видови на дидактички игри, со слушање на песни на македонски јазик и со изучување на македонски народни ора се придонесува да се развијат љубопитноста и љубовта кон историското минато, литературата и културата на македонскиот народ. Прочитаното, слушаното и доживеаното можат да се илустрираат со цртеж или слика, во корелација со *ликовна култура.*

Посебно е важно методите, што се применуваат, да бидат интерактивни, учениците активно да учествуваат во наставата. Се препорачува на учениците да им се презентираат песни од детските фестивали „Златно славејче", „Поточиња", „Супер ѕвезда"...

ЈАЗИК

Во наставата од областа *јазик* учениците се оспособуваат правилно усно и писмено да комуницираат на македонски литературен јазик. Затоа барањата во оваа програма не се насочени само на јазичните правила и граматичките норми туку и на нивната функција. На пример, реченицата не се запознава само како граматичка единица (од гледиште на нејзината структура) туку и како комуникативна единица (од гледиште на нејзината функција во комуникацијата).

Граматика

Основното програмско барање во наставата на граматиката е на учениците јазикот да им се претстави и толкува како систем. Ни една јазична појава не би требало да се изучава изолирано, надвор од контекстот во кој се остварува нејзината функција.

Во рамките на вежбите на слушање, говорење, читање и пишување учениците ги запазуваат јазичните појави без нивно именување. Така се поставува основата за проширување на јазичните содржини во понатамошните одделенија.

Потребно е да се укажува на функцијата на гласот во рамките на зборот. Така посредно се свртува вниманието кон важноста на правилното пишување на буквите, односно правилното изговарање на гласовите.

Елементарните основи од морфологија учениците ги стекнуваат воочувајќи го зборот како јазична единица помеѓу гласот и реченицата. Зборовите секогаш треба да се воочуваат и обработуваат во рамките на реченицата. Во пишувањето треба да се обрати внимание на тоа дека зборот е одделен со белини од двете страни, а во говорот наставникот треба да го нагласи правилниот акцент на некој збор (доколку учениците погрешно го изговараат).

Реченициите треба да се воочуваат, секогаш кога е можно, во рамките на текстот. Во пишувањето посебно треба да се обрати внимание на тоа дека реченициите почнуваат со голема буква и се завршуваат со точка, прашалник или извичник (на овој начин се поврзуваат граматиката и правописот). Кога се изговара реченицата, на учениците им се свртува вниманието на нејзината интонација, особено ако се работи за прашање.

Вежбите за усвојување и утврдување на знаењата од граматиката, до нивото на негова практична примена во нови говорни ситуации, произлегува од програмските барања, но во голема мерка се условени од конкретната ситуација во одделението – предзнаењата на учениците, говорните отстапувања од литературниот јазик, колебањата, грешките кои се појавуваат во писменото изразување на учениците. Затоа содржината на вежбањата во наставата на јазикот мора да се одредува врз основа на систематско следење на говорот и пишувањето на учениците.

Правопис

Правописните правила учениците треба да ги совладаат со систематски вежбања (елементарни и сложени). Овие вежбања треба да бидат што поразновидни и треба да се организираат што почесто.

ЈЕЗИЧНА КУЛТУРА

Развивањето на јазичната култура е една од најважните задачи на наставата по *македонски јазик со елементите на национална култура*. Оваа наставна област, иако е програмски конституирана како посебно подрачје, мора да се поврзува со наставата по литература како и со наставата по граматика и правопис. Исто така, при работата на книжевните текстови и работата на граматиката и правописот на литературниот јазик мора да вклучуваат и содржини кои допринесуваат да се негува културата на усното и писменото изразување.

Од учениците се очекува составување на групи на зборови за одредена тема и составување на реченици од дадени зборови. Треба да знаат да го искажат своето мислење и личниот став за прочитан текст (шта ми се допадна и зошто), да го наведат насловот на текстот, авторот, главниот лик и неговите карактеристични одлики. Треба да знаат да се заблагодарат и да замолат за помош. Самостојно треба да кажуваат (неколку реченици) за својот брат или сестра, другар, за животот во училиштето, за свое доживување, некоја случка во која учествовале.

Областа *Јазична култура* опфаќа развивање на основната писменост на учениците, односно усовршување на говорењето, слушањето, читањето и пишувањето. Петте програмски подобласти насочени се кон негувањето на културата на говорот, писменото изразување, богатењето на речникот и, во поширока смисла, на развивање на комуникативните способности на учениците. Наставната работа во областа *Јазична култура* се реализира со преплетување со другите области на предметот, како и низ самостојни наставни единици.

Говорењето на учениците се развива во разговор во кој наставникот ги насочува да ја усовршуваат својата комуникација. Во водениот разговор за книжевен текст или за одредена тема, учениците одговараат на прашања, поставуваат прашања, изнесуваат свои мислења и ставови. Слободниот, односно општествениот разговор, е основа на секојдневната комуникација и затоа е потребно учениците да се насочуваат како учтиво да започнат разговор, да разменуваат информации и да ги користат основните форми на учтивост. Во текот на разговорот можат да се изделуваат ситуациски говорни предлошки кои се користат во секојдневните комуникативни ситуации. Учениците се охрабруваат да обликуваат усмена порака во која ќе изнесат информации за примери од секојдневниот школски живота. Во текот на секој разговор учениците се поттикнуваат да говорат, односно да изнесуваат информации, свои мислења, именуваат чувства, со избор на соодветни зборови.

Препорачани облици за усмено изразување се раскажување, прераскажување и опишување. Тоа се содржини на програмата, односно содржини на учењето. Ученикот постепено се воведува во усното изразување и учи како да прераскаже текст, како да раскаже или како да опишува. Изразувањето се реализира со говорни вежби со помош на зададен или заеднички план. Планот им помага

на учениците да ја осмислат содржината на говорот, но не треба да се ограничуваат оние што можат да говорат самостојно со индивидуален план, па и без него. Усно се прераскажува кус текст, дел од театарска претстава или филм. Препорачани видови на говорење се: говорење за слика или повеќе слики, раскажување на доживувања и настани... Се опишуваат растенија и животни, најдобриот другар или другарка, членовите на семејството и сл. Учениците се упатуваат на правилно говорно изразување.

Учењето напамет и говорењето на одбрани текстови или нивни куси извадоци е насочено кон богатењето на речникот и правилниот говор. Се кажуваат напамет научени одбрани песни, со воведување на учениците во правилата на рецитирањето. Исто така, можат напамет да се научат и кажуваат куси извадоци од раскази и делови од драмски текст (лице). Целта на овој вид на говорење е изразен говор, а не само меморирање на текст. Затоа треба внимателно да се избере што децата ќе учат напамет, а некои од критериумите се уметничката вредност на текстот и неговата прилагоденост на возраста. Сценски се изведуваат драмските текстови од школската лектира и драматизирани текстови. Сценските игри најдобро е да се реализираат врз основа на книжевни дела кои се погодни за сценска импровизација.

Богатењето на речникот во функција на јасното изразување се реализира со користење на адекватни зборови во говорот, усвојување и користење на нови зборови, како и проширување на опсегот на значењето во рамките на еден збор. Нови зборови се усвојуваат од правилниот говор и од книжевните и некнижевните текстови. Учениците се упатуваат од својот активен речник, со активирање на пасивниот, да користат зборови кои што попрецизно ја пренесуваат саканата информација, но со зборовите да можат да го направат говорот поубав.

Јазичната култура кај учениците се негува и низ игровни активности, посебно со јазични игри. Видовите на игрите потребно е да се изберат според интересирањата на учениците или во контекстот на наставната содржина. Тоа можат да бидат разговорни игри, на пример, разговор со непослушна кукла, разговор со книжевен лик, потоа ситуациски игри, односно вистински ситуации, на пример, разговор во продавница, разговор кај лекар. Исто така, можат да се изберат и ребуси, дополнувалки, едноставни крстозборки.

Слушањето е важна активност во комуникацијата. Учениците се упатуваат внимателно и културно да ги слушаат соговорниците во разговорот. Во наставниот контекст учениците слушаат што другите зборуваат и тоа го потврдуваат со репродукција или со парафразирање на порака, како и со постапување по молби и усни инструкции на возрасните и врсниците. Внимателното слушање се практикува и во симулирани ситуации (разговорни и ситуациски игри). Учениците го слушаат читањето на наставникот, врсникот, спикерот.

Записот после слушањето подразбира диктат, со кој се вежба и пишување. Меѓутоа, првиот чекор во реализацијата на диктатот е слушањето и воочувањето на границата помеѓу зборовите и реченици во зависност од интонацијата, со што се развива језичното поврзување на изговорените и запишаните зборови.

Игрите за развивање на вниманието при слушањето се изведуваат во наставниот контекст: внимателно слушање са задача, на пример, *Препознај кој зборува*, *Слушај како зборува* (тивко, брзо), *Го слушам гласот т...*

Пишувањето и читањето се увежбуваат во наставата на почетно читање и пишување, а потоа во областите *Книжевност*, *Јазик* и *Јазична култура*. Во содржините на програмата од областа *Јазична култура* се дадени основните елементи кои се однесуваа на писменоста на ученикот, со тоа што тие не можат да се набљудуваат изолирано, туку во содејство са исходите и препорачаните содржини во сите области на предметот. Значи, читањето и пишувањето не се учат посебно во рамките на наставните области, туку низ сите наставни содржини.

Во прво одделение учениците пишуваат реченици и куси текстови. Особено се сметка за индивидуалниот пристап на ученикот, што подрабира поттикнување според способностите и можностите во пишувањето. Ако детето има потешкотии во пишувањето, потребно е внимателно и постепено да се воведува во пишувањето, додека детето кое напредува треба да се поттикнува со адекватни барања. Учениците писмено одговараат на едностави прашања за сопствено искуство, суштества, предмети, појави, слики, како и на прашања за книжевен и некнижевен текст. Освен тоа, учениците самостојно осмислуваат и пишуваат реченици за сопствено искуство, суштества, предмети, појави. Исто, запишуваат наслов на слика или наслови на слики во низа и реченици врз основа на слики или низа на слики.

Учениците се оспособуваат да запишат куса напишана порака со која пренесуваат информации и која има практична намена. Овие пораки немаат класична форма, туку служат за секојдневна намена, на пример, информации за училишните обврски (информации за воннаставните активности, список на школски прибор, потребниот материјал за наставните предмети).

Учењето на самостојното пишување на текст почнува со составување на повеќе реченици во целина. Учениците пишуваат за свое искуство, за доживување, за слика или по низа на слики (расказ во слики). Според своите способности ученикот ќе напише две, три поврзани реченици или кус текст.

Во пишувањето се применуваат научените правописни правила кои се учат во рамките на областа *Јазик*. Потребно е правописот во пишувањето доследно да се применува од почетното читање и пишување. Учениците се упатуваат да бираат соодветни зборови и да употребуваат нови додека пишуваат.

Читањето се вежба на дела од школската и домашната лектира, и на други книжевни и некнижевни текстови. Посебно внимание треба да биде насочено на читањето на информативни текстови, според интересирањата на учениците и во општествен контекст, според препорачаните содржини на програмата. Потребно е да се практикуваат следните видови на читање: гласно читање (цел текст, штафетно, флексибилно, драмски текст по улоги); тивко читање (*во себе*). Разбирањето на текстот се покажува со помош на поттикнување или со прашања и искажување на темата/поентата на текстот (во согласност со предзнаењата), како и со претставување на клучните делови на текстот со слика (илустрација на текстот). Информациите во текстот се пронаоѓаат водено (со одговарање на репродуктивни прашања *кој?, каде?, како?, кога?*) и самостојно, без детално дадени упатства.

Начин на реализирање на програмата

Мора секогаш да се има во вид суштинската задача на овој предмет: ученици да научат да зборуваат на македонски литературен јазик, убаво да пишуваат, изразно да читаат и да стекнат вештина во јазичната исправност, пред сè, да ја почитуваат и вреднуваат традицијата на својот народ и да го сочуваат сопственото идентитет. Наставата мора да биде насочена кон ученикот, треба да доминирајат разни облици на дијалог во интеракции: наставник – ученик, ученик – наставник и ученик – ученик.

Наставата треба да се креира и презентира на интересен начин, да им се прилагоди на учениците како без потешкотии би ја усвојувале во функционално знаење што ќе им користи во понатамошното школување. Наставникот мора функционално да применува разновидни методи: набљудување, забележување, илустративна метода, текст метода, дијалошка, монолошка, компаративна, аналитичко-синтетичка метода...

Потребно е да се применуваат и различни облици на работа: фронтален, индивидуален, работа во пар, работа во групи, работилничка работа. Наставата треба да се конципира така да ги развива интересирањето и љубовта кон читањето; негувањето на националната култура и традицијата, како и толеранцијата и почитувањето на другите народи, култури и традиции.

Корелација се воспоставува, пред сè, со наставата по *српски јазик, ликовна култура, музичка култура, верска настава* и *граѓанско воспитување*.

СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

На почетокот на годината наставникот прави дијагностичко проверување на емоционалниот развој на ученикот и социјализациските аспекти, со цел да се утврди состојбата, а во функција на квалитетно реализирање на идните активности. Иницијалната

проценка, следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот се во функција на постигнувањето на исходите. Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот, што подразбира:

– собирање на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, детски изработки, творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

– однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

– инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна оценка.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да го следат напредувањето и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Важно е наставник континуирано да следи и да вреднува диференцирано, освен постигањата на учениците, и процесот наставата и учењето, како и себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

УКРАЈИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмета	**УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ**
Мета	**Метою** викладання та навчання навчальної дисципліни *українська мова з елемнетами національної культури* є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити їх з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси українського мовлення в Сербії.
Клас	**перший**
Річна кількість годин	**72 години**

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	**ОБЛАСТЬ/ ТЕМА**	**ЗМІСТ**
– розрізняє вірш, казку та п'єсу; – уміє виділити головних героїв твору і визначати їхні позитивні та негативні риси; – розпізнає загадку; – розрізняє звук, слово і речення; – правильно вимовляє слова і короткі повні речення; – уміє сформулювати усне повідомлення за даними словами; – уміє усно переказувати; усно описувати малюнок/ малюнки та розповісти про пригоду з власного досвіду; – уміє усно називати та описувати предмети, які нас оточують; – правильно використовує нові слова в повсякденній мові; правильно вимовляє специфічні звуки української мови в повсякденній розмові; – уміє напам'ять розказати короткі вірші; – бере участь у виставі; – бере участь у культурно-мистецьких заходах (як глядач або як учасник); – уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; – розуміє термін *національна приналежність* і поважає представників інших народів; – шанує свою рідну мову та мови інших народів; – розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; – уміє інтерпретувати народні вірші, пов'язані зі святами чи порами року; – бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; – знає характерні особливості українських народних костюмів (свого краю); – святкує свята (і порівнює їх з сербськими); – знає традиційні українські звичаї (Різдво – різдвяні пісні, Великдень – писанки), а також традиційні народні страви	**ЛІТЕРАТУРА**	**ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА** **Поезія** Українські народні пісні: *Ой, хто, хто Миколая любить; колядки; щедрівки; веснянки; Іди, іди дощику* Лічилки: (на вибір) Загадки і скоромовки (на вибір) Тарас Шевченко: *Тече вода з-під явора; Зацвіла в долині червона калина* Сидір Воробкевич: *Рідна мова;* Дмитро Павличко: *Школа; Осінь* Катерина Перелісна: *Зимонька; Галюся* Платон Воронько: *Всім по сім; Цілу ніч усім не спалось* Андрій М'ястківський: *Веселочка* Тамара Коломієць: *Вітрисько* Леся Українка: *Вишеньки,черешеньки* Богдан Лепкий: *Як мені вас не любити* Марійка Підгірянка: *Школа* Варвара Гринько: *Сім; Лічилки* Максим Рильський: *Новорічна нескінченна* Ганна Чубач: *Я беру своє відерце; Ласий кіт Івашко* **Проза** Народні казки: *Колобок; Ріпка; Рукавичка; Горщик каші* Байки (на вибір) Народні прислів'я та приказки. **Драматургія** Дитячі народні ігри. Народні байки: *Чиж та Голуб* Усмішки відповідно до віку. Ляльковий театр. Народні прислів'я. **Популярні та інформаційні тексти** Тексти з ілюстрованих енциклопедій та дитячих журналів на вибір. **Літературні тексти;** – вірш; байка; казка; загадка. – подія; коли вона відбулась і де; літературний герой, його зовнішній вигляд, – дитячі п'єси; дитячі ігри; смішинки.

	МОВНА КУЛЬТУРА	**Усне висловлювання**	Вимова звуків, які викликають значні *труднощі* при засвоєнні (напр. *д', т', з', дз', с', ц', л', н'*). Особливу увагу приділити вимові голосного *и*, приголосного *г* й ненаголошених голосних *е* та *и*. Традиційна українська народна культура. Уміти вести невимушену розмову. Особистість учня: уміти представитись, розповісти щось про себе та свою сім'ю, свого друга. розповісти про свою улюблену тварину, іграшку ... Свята та сімейні свята. Розмова, розповідь, розповідь за малюнком (народний костюм, традиційні страви). Переказ короткого літературного тексту, який відповідає віку учня. Драматичний текст, театральний текст, сценічна обробка. Театральна постановка (вистава і ляльковий тетр), дитячі народні ігри. Збагачення словникового запасу. Мовлення, ситуативні та мовні ігри.
		Слухання	Реальні та симуляційні ситуації. Аудіовізуальні записи. Ігри для розвитку уваги та вміння *слухати.*
		Читання	Літературні твори – виразне читання вчителя або аудіовізуальний запис. Не літературні твори: текст у таблиці, розклад уроків, квиток та багато іншого. Інформаційні тексти: правила поведінки в школі, з життя в нашому оточенні, з дитячої енциклопедії.

Ключові слова: мовна культура, усне висловлювання, література

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* складається з двох предметних областей: літератури та мовної культури. *Розподіл навчальних годин* повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Обидві області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення – це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які здобуває учень.

І ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає вчителеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль вчителя полягає в тому, щоб *контекстуалізувати* цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з поданих навчальних досягнень та змісту, вчитель спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують учителю подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності результатів навчання в залежності від попереднього знання учня. Таким чином, створюється непрямий зв'язок з навчальними досягненнями щодо трьох рівнів успішності учнів. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області, літератури), потрібно більше часу, різних заходів та роботи над різними видами тексту. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, вчитель повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

ІІ ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЛІТЕРАТУРА

Рекомендований зміст з *Літератури* засвоюється протягом всього навчального року з читанки та робочих зошитів з літературного читання як основних навчальних матеріалів за планом вчителя, зробленим відповідно до індивідуальних здібностей учня, можливостей всього колективу, відповідно до запланованих навчальних досягнень.

Працюючи з учнями над розумінням творів з обов'язкової літератури, текстів на вибір з сучасної популярної літератури для дітей, інформативних текстів з енциклопедій та журналів для дітей тощо, дуже важливо щоб вчитель допоміг їм зрозуміти окремі описані в творі події, час і простір, у якому відбуваються ці події. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казка, байка, вірш, прислів'я, загадка, лічилка.

Читання – виразне читання вчителя або аудіозапис коротких українських народних казок, художніх текстів, віршів, байок. Під час опрацювання віршів слід тренувати правильну вимову, читаючи головним чином хором.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних героїв, час і місце розгортання подій. Визначення елементів фантастики в казках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, подивитися, проаналізували і обговорити принаймні одну театральну виставу (бажано лялькову) та фільм для дітей (рекомендується фільм за мотивами народних казок) українською мовою.

Разом із кореляцією між художніми творами, вчителеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Вчитель повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Навколишній світ*, а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні національні звичаї.

Горизонтальну кореляцію вчитель встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Вчитель повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується за допомогою певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції ...

Деякі ортопедичні вправи можуть бути виконані при засвоєнні відповідних тем з літератури: напр. артикуляція може тренуватись за допомогою лічилок, скоромовок або мовних ігор, коли вони засвоюються як складова частина народної творчості; наголос, темп, ритм, інтонація та перерви можуть тренуватись на прикладі читання вчителя або прослуховування CD і відтворення його *у мовленні,* за вибором вчителя чи учня.

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область повинна бути пов'язана з роботою над літературними творами, які сприяють плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Розвиток зв'язного мовлення – розмова про пригоду з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: школа, сім'я, моє місто чи село. Родинні відносини. Меню. Числа та форми, кольори, дні тижня, пори року, годинник. Відвідування. Мій друг – моя подруга. Робочий день учня. Вільний час. Транспорт. Ми бережемо природу – тварини та рослини. Любов до рідної мови. Дитячий журнал *Соловейко*. Важливі свята: Різдво та Великдень. Пісні, діалоги, п'єси, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Пексесо.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Учні повинні вміти визначити головного героя в тексті та описати його. Вони повинні вміти подякувати, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга / про свою подругу, про однокласників, про життя в школі (максимум 3–5 речень).

Відтворення – описати зображення або послідовний перебіг подій на основі ілюстрацій. Вміти переказати український дитячий фільм за заздалегідь визначеним планом, розповідь або дитячу виставу, пригоду або свято.

Опис – людей, тварин.

Діалог – правила соціальної поведінки.

Драматизація – короткий текст за вибором, про пригоду або події з повсякденного життя.

Спілкування – дбати про збагачення словникового запасу для повсякденного спілкування, збагачуючи активний словниковий запас. Часті речення з повсякденного життя. Різні форми висловлювання. Вправи з заміною слів і додаванням слів у речення.

Усне вивисловлювання реалізується через ігри та творчі заходи, якими тренується спілкування (привітання в конкретних ситуаціях: *доброго ранку, добрий день і до побачення, дякую, вибачте*). Учні можуть розмовляти на основі малюнків. Можуть переказати почутий текст, виставу чи лялькову виставу, невимушеною мовою з правильною вимовою.

Вправи на спостереження – це вправи на розпізнавання цілого та його частин, спостереження за об'єктами, явищами та навколишнім середовищем. Їх потрібно розділити за темами. Перш за все розглядається класна кімната, а потім ведеться спостереження навколишнього середовища. Учні можуть спостерігати за предметами, людьми, тваринами, подіями, розглядати зображення, групи зображень, фотографії, об'єкти, що їх оточують тощо. Увага учнів повинна бути спрямована на ціле, а потім на найважливіші його частини, а в кінці – і на менш важливі частини. Спостереження ведуться за: формами, кольорами, відносинами, рухами, мімікою та жестами, тощо.

Вправи на слухання починаються з слухання того, що говорять вчителі, інші учні, артисти чи ведучі. Почуте аналізується, визначаються мовні характеристики особи, яка говорить. Слухання має бути пов'язане з мімікою та жестами, які відносяться на сказане. Обов'язково наполягати на правильній вимові. Під час слухання, зосереджувати увагу та концентрацію. Слухати ономатопоетичні звуки, шум, чітку та нечітку вимову.

Аналітичні вправи мають бути цікавими та стимулюючими, оскільки вони є однією з найважливіших передумов для читання та письма. Вони не виконуються окремо, їх треба пов'язати з вправами на слухання та спостереження.

Вправи, за допомогою яких видаляються не літературні елементи з висловлювання, виконуються повільно і систематично. Вчителі повинні особливу увагу звертати на вимову звуків *д', т', з', дз', с', ц', л', н'*; вимову голосного *и*; приголосного *г*; і ненаголошених голосних е та *и*.

Учні повинні активно засвоїти 200 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських віршів (народних або сучасних популярних дитячих віршів), загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 3–5 речень та 2 коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму своєї громади, відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербскими), знати традиційні українські традиції та звичаї (Різдво – Різдвяні пісні та Великдень – звичаї: писанки) та традиційні страви.

Елементи національної культури та традицій

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...) прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувалась витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб їх можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель – учень та учень – учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для *досягнення* очікуваних результатів *навчання*, вона починається з встановлення фактичного *рівня знань*, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня – це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою – цифрою.

Робота кожного вчителя полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб вчитель постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, вчитель буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Predmet	**SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE**
Cilj	Cilj poučevanja *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je usposabljanje učencev, da postopoma in sistematično osvojijo osnovne zakonitosti slovenskega knjižnega jezika v cilju pravilnega ustnega izražanja, negujoč zavest o pomenu vloge jezika v ohranjanju narodne identitete; da se jih usposobi za razumevanje izbranih književnih in drugih umetniških del iz slovenske kulturne zapuščine, v cilju negovanja tradicije in kulture slovenskega naroda ter razvijanja interkulturalnosti.
Razred	**prvi**
Letno število ur	**72 ur**

IZHODIŠČA Po zaključenem razredu bo učenec sposoben, da:	**PODROČJE/TEMA**	**VSEBINE**
– prepoznava glasove v govornem nizu, naglas, ritem in intonacijo naučenih besed in izrazov; – razume počasi in skrbno artikulirane govorne izjave, ob daljših premorih in oblikah neverbalne komunikacije, ki mu pomagajo razumeti vsebino; – osvoji predvidene jezikovne strukture, najosnovnejše oblike komunikacije in besednjak približno 200 besed in izrazov, ki jih je sposoben aktivno uporabljati v govoru; – v govoru razume niz petih do šestih povedi, ki sestavljajo koherentno celoto v okviru obravnavane tematike; – aktivno posluša in razume vsebino literarno-umetnostnih besedil, ki mu jih preberejo; – pozorno in kulturno posluša sogovornike; – posluša interpretativno branje in povzemanje literarnih besedil, z namenom njihovega razumevanja in doživljanja; – pravilno in z ustrezno intonacijo izgovori kratko, zaokroženo in preprosto strukturirano poved; – razume dialog na relaciji učitelj – učenec in učenec – učenec; – postavlja vprašanja in odgovarja na zastavljena vprašanja, da bi mogel razvijati kratke dialoge; – s pomočjo učitelja na kratko predstavi učne vsebine (štiri do osem povedi, ki sestavljajo celoto); – artikulirano izgovarja glasove, ob upoštevanje pravilnega ritma, intonacije in naglaševanja naučenih besed in izrazov; – poimenuje stvari iz okolice, povezane z obravnavanimi temami; – sam ali v skupini reproducira kratke recitacije in naštevanke ter poje poznane pesmice; – ustno poroča; pripoveduje o sliki/slikah i doživetjih; – izbira in uporablja ustrezne besede v govoru; – na pravilen način uporablja nove besede v vsakdanjem govoru; – sodeluje v scenski uprizoritvi besedila; – prepozna pesem, zgodbo in dramsko besedilo; – prepozna like in razlikuje med njihovimi pozitivnimi in negativnimi karakteristikami; – izrazi svoje mišljenje glede obnašanja likov iz literarnega dela; – prepozna uganko in razume njen pomen; – prepozna basen in razume njen pomen;	**JEZIKOVNA KULTURA** **Poslušanje in govorjenje**	– prepoznavanje glasovne strukture slovenskega jezika na osnovni ravni; – govor, pripovedovanje in opisovanje (besedil, slik, predstav ali filmov; samostojno povzemanje doživetij in dogodkov); – poimenovanje predmetov in bitij, predstavljanje objektov, prostorskih odnosov, napotkov in ukazov; – izgovarjanje omejenega repertoarja zapomnjenih izrazov in besed, ter z določeno mero vloženega napora tudi razumevanje maternega govorca, ki že ima izkušnje iz podobnih situacij; – uporaba jezika v skladu z ravnjo formalne komunikacijske situacije (npr. vljudnostne fraze); – uporaba posameznih osnovnih besed in stalnih večbesednih leksikalnih izrazov, naučenih in uporabljenih v specifičnih nanašalnih situacijah ("Živijo!", "Kako se imaš?" Ali ti je všeč?", "Hvala lepa!", "Prosim?" ipd.); – uporaba omejenega števila sintaktičnih struktur in preprostih jezikoslovnih oblik, ki predstavljaj odel zapomnjenega korpusa jezikovnih enot; – razumevanje vezi med lastnim trudom in dosežki na področju jezikovne aktivnosti; – prepoznavanje na novo naučenega gradiva; **– Teme:** – šola: šolski pribor in prostor (učilnica, šolsko pohištvo, zgradba, dvorišče), šolsko osebje, učenci, situacije v času pouka in času odmora, s šolo povezane proslave in prazniki; – družina in bližnja okolica: ožja družina, poklici družinskih članov, prijatelji, najpogostejše otroške igre, igrače; hiša/stanovanje (prostori, pohištvo), vsakdanje hišne aktivnosti; – prazniki: miklavževanje, božič, novo leto, velika noč, rojstni dan; – prehrana: obroki, izbira hrane in pijače, sadje in zelenjava, prehranjevalne navade in okus; – oblačila: deli telesa, oblačilni premeti glede na vremenske razmere; – ostalo: letni časi, meseci, deli dneva; barve; števila do 20; – najosnovnejše oblike komunikacije: predstavljanje, pozdravljanje, ogovarjanje prijatelja in učitelja; izražanje prošnje, pritožbe, zahvale, soglasja, zavračanja (osnovne oblike); podajanje osnovnih podatkov o sebi in spraševanje o drugih; igre, pesmi za petje in recitiranje z letom prilagojeno tematiko

– pozna materialno in duhovno kulturo svojega naroda, na ravni, prilagojeni razvojni stopnji; – pozna osnovna besedila slovenske folklore (bajke, legende, zgodbe, pesmi, pregovore); – pozna slovensko otroško folkloro (igre in kratke besedilne oblike, npr. uganke, uspavanke, naštevanke idr.); – zapoje slovenske narodne in popularne otroške pesmi, primerne za določeno starost; – pozna in medsebojno razlikuje slovenske praznike (narodne in lokalne kulture), ki so pomembni v kolektivnem in individualnem življenju, ter z njimi povezane običaje; – primerja slovenske praznike in z njimi povezane običaje z običaji večinskega naroda in drugih narodnih manjšin, ki sobivajo v regiji; – oblikuje predstave o lastni kulturni identiteti.		**Literatura:** **Osnovni učbenik:** **Križ kraž 1 – Učbenik za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za neopismenjene otroke, avtorji: Mihaela Knez et al., Ljubljana, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2017, 124 str., in Priročnik za učitelje.** **Dodatna literatura:** Knez, Mihaela in dr. (2012). Slika jezika: slikovno gradivo za poučevanje slovenščine kot drugega/ tujega jezika. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Zavod RS za šolstvo. Vučajnik, Tatjana, Upale, Barbara, Kelner, Mateja (2009). Poigrajmo se slovensko: učbenik za začetno poučevanje otrok, starih od 7 do 10 let, ki živijo v tujini in se učijo slovenščino kot tuji jezik. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Donaj, Vladimir (2003). Dober dan, slovenščina. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Donaj, Vladimir, Klepac, Marjanca (2004). Slovenščina skozi letne čase. Pomlad in poletje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pogač, Slavka, Klepac, Marjanca (1999). Slovenščina skozi letne čase. Jesen. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport.
	KNJIŽEVNOST	– slovenske narodne otroške pesmi. – slovenske basni, narodne zgodbe, legende in bajke, – umetnostna besedila in bajke v slovenščini – gledališke drame za otroke v slovenščini – slovenske risanke – stripi in otroški časopisi v slovenščini – otroške narodne zgodbe – poslušanje slovenskih pesmi in glasbe – spoznavanje s slovenskimi narodnimi plesi – tradicionalna narodna kultura – javni nastop, prezentacija lastnega in skupinskega dela – razvijanje spoštovanja slovenske kulturne zapuščine in potrebe njenega negovanja ter razvijanja: tipične hiše slovenskih vasi, specifična oblačila in hrana – vzgajanje v duhu miru in tolerance, kulturnih odnosov in medčloveškega sodelovanja. **Priporočena lektira:** I. Gruden: Pesmica o črčku S. Kosovel: Burja N. Grafenauer: Kokosenzacija J. Stritar: Žabja svatba V. Jeraj: Uspavanka S. Kosovel: Kje? F. Milčinski: Kekčeva pesem A. Černej: Bele snežinke K. Kovič: Zlata ladja S. Kosovel: Sonček boža tačice E. Peroci: Moj dežnik je lahko balon L. Kovačič: Tejko zida hišo

Ključni vsebinski pojmi: jezikovna kultura, poslušanje in govor, književnost, tradicija.

NAVODILA ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO IZVAJANJE PROGRAMA

Učni program predmeta *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* za prvi razred osnovne šole sestavljajo predmetna področja, ki zajemajo jezikovno kulturo slovenskega jezika (aktivnosti poslušanja in govorjenja) in književnosti, ob obravnavi elementov slovenske tradicije. Priporočena porazdelitev učnih ur po predmetnih področjih je naslednja: Jezikovna kultura (z začetnim branjem in pisanjem) – 58 ur, Književnost – 14 ur. Vsa področja se medsebojno prežemajo in nobenega ni mogoče proučevati ločeno, brez upoštevanja njegove povezave z drugimi.

JEZIKOVNA KULTURA

Področje *Jezikovne kulture* v prvem razredu osnovne šole obsega razvijanje osnovnih komunikacijskih sposobnosti učencev skozi aktivnosti poslušanja in govorjenja. Obe programski področji sta usmerjeni k negovanju jezikovne kulture govora in pazljivega poslušanja ob spoznavanju osnov fonološkega sistema slovenskega jezika in k bogatenju besednjaka. V širšem smislu vključujeta tudi razvijanje socialnih in intelektualnih sposobnosti učencev, razvijanje pozitivnega odnosa so jezika ki je ali ni njihov materni jezik, razlikovanje slovenskega jezika od drugih ter spoštovanje različnosti. Na tej ravni se učenci gramatičnih struktur ne učijo zavestno. V začetni fazi učenja tujega jezika je poudarek na govoru in razumevanju povedanega, kot naravno poteka način komuniciranja med otroki, zato vztrajanje na popolnih odgovorih oz. povezanih povedih še ni smiselna.

Govorjenje učencev se razvija skozi vodene in spontane pogovore, v katerih jih učitelj usmerja, da pravilno in z ustrezno intonacijo izgovarjajo glasove v kratkih smiselnih celotah, da reproducirajo kratke dele dramskih besedil in postavljajo vprašanja, podajajo odgovore, izražajo potrebe, zanimanja, pozitivne/negativne občutke glede nečesa ter sposobnost in pripravljenost za določeno dejavnost. V spontanem oz.

družabnem pogovoru kot osnovi vsakdanje komunikacije se učence usmerja, da vljudno začnejo pogovor, izmenjajo informacije in uporabljajo osnovne oblike vljudnosti. Med pogovorom se izpostavlja situacijske govorne predloge, ki se jih uporablja v vsakdanjih govornih situacijah in predstavljajo najpreprostejše semantične modele in stalne izraze.

Priporočene oblike ustnega izražanja v vsebinskem okviru programa so poimenovanje, govorjenje, povzemanje in opisovanje. Učence se postopoma uvaja v ustno izražanje, priporočene vrste takšnega izražanja pa so: pripovedovanje o sliki ali vrsti slik (zgodba v slikah), pripovedovanje o doživetjih in dogodkih, učenje na pamet in izgovarjanje naštevank, kratkih pesmi ali delov dramskega besedila, ki jih je treba pazljivo izbrati (glede na starost učencev in umetnostno vrednost besedil).

Poslušanje je pomembna aktivnost v komunikaciji. Učence se v pogovoru usmerja, da pazljivo in kulturno poslušajo sogovornike. V kontekstu pouka učenci poslušajo, kaj pripovedujejo drugi, in to potrjujejo z reprodukcijo poslušanega sporočila in odzivanjem na prošnje ter ustna navodila odraslih in vrstnikov. Pozorno poslušanje se prakticira tudi v simuliranih situacijah (govorne in situacijske igre). Učenci poslušajo branje učitelja, vrstnikov, govorcev.

Pri otrocih je treba razvijati občutek za prepoznavanje glasov (posebej tistih, ki jih v maternem jeziku, v kolikor to ni slovenščina, ne poznajo), razumevanje sporočil v drugem jeziku, sposobnost, da v okviru osvojene leksike in struktur izvršijo naloge, ki jim jih zada učitelj, saj jim bo to pomagalo pri dvigovanju samozavesti in lažjem učenju. Med učno uro je tuji jezik treba uporabljati kadarkoli je to mogoče, vselej pa za dajanje ustaljenih napotkov, saj so to edine situacije v učilnici, ko se tuji jezik uporablja naravno in spontano. Otrokom ni treba razumeti vsake izgovorjene besede, če je podan kontekst, v katerem je pomen besed mogoče predvideti.

Tematika učnih vsebin mora biti učencem blizu in zanimiva, povezana z njihovim neposrednim okoljem: družinski člani, prijatelji, najljubše igrače, dom, šola, šolski pribor, deli telesa, obleka, prehrana, živali/ljubljenčki in podobno. Od učencev se pričakuje, da znajo s pravilno izgovorjavo in intonacijo povedati nekaj kratkih povedi, sami ali s pomočjo učitelja, ter postavljati preprosta "da/ne" vprašanja.

Bogatenje besednjaka se v funkciji jasnega izražanja realizira prek uporabe ustreznih besed v govoru, usvajanja in uporabe novih besed. Vsako uvajanje nove leksike mora trajati dovolj časa, da se učenci spoznajo z novimi besedami in strukturami. Učence se usmerja, da iz svojega aktivnega besednjaka uporabljajo tiste besede, ki čim bolj natančno prenašajo želeno informacijo in hkrati olepšajo govor.

Jezikovno kulturo učencev se neguje tudi skozi *didaktične igre*. Vrste igralnih aktivnosti je treba izbrati glede na interese učencev oz. v skladu z učnimi vsebinami. V okviru uvoda je skozi skupinsko prepevanje, igro ali gibanje, razvrščanje in primerjanje (po velikosti, obliki, barvi itd.) mogoče obnoviti snov, ki je bila obravnavana med prejšnjo učno uro. Tovrstne aktivnosti motivirajo, sproščajo in spodbujajo samozavest učencev in njihovo zavedanje, da so sami ali s pomočjo učitelja sposobni uporabljati tisto, kar so se prejšnjo uro naučili. Te aktivnosti naj trajajo do 10 minut.

Učitelj lahko uvede tudi igre govornih situacij, na primer pogovor s poredno lutko ali z literarnim likom, situacijske igre ali resnične situacije, denimo pogovor v prodajalni, pri zdravniku itd. Uporablja lahko tudi premetanke, rebuse, palindrome, nizanje besed, preproste križanke in podobne pristope.

Igre za razvijanje pozornega poslušanja se v učnem načrtu izvaja prek usmerjenega pazljivega poslušanja, na primer *Ugani, kdo pripoveduje*, *Poslušaj, kako pripoveduje* (tiho, hitro …), *Slišim črko t* itd. V učnem načrtu tujega jezika za mlajše učence je še ena uporabna aktivnost risanje, kot tudi druge ročne aktivnosti, ki jih je mogoče izvajati po navodilih: barvanje, rezanje, oblikovanje predmetov iz gline ali testa; izdelava plakatov, čestitk ipd. Tovrstne aktivnosti se izvaja šele, ko učenci že osvojijo predvideno leksiko, saj predstavljajo pomožni metodični postopek za usvajanje in utrjevanje leksike in morfosintaktičnih struktur, hkrati pa nudijo občutek zadovoljstva in sproščanja.

KNJIŽEVNOST

Priporočene vsebine s tega področja se osvaja skozi celo šolsko leto, s pomočjo abecednika in dodatne lektire, s tem da učitelj njihovo rabo načrtuje v skladu z individualnimi karakteristikami učencev in skupinskimi zmožnostmi kolektiva, glede na pokazane rezultate. Poučevanje književnosti se ne izvaja na teoretski ravni, izbrane vsebine se uporablja zato, da bi učenci prek njih osvojili nove besede in razširili svoj besednjak. Veščina razumevanja poslušanih literarnih besedil je povezana z rezultati, ki se pokažejo v okviru *Jezikovne kulture*. V razpredelnici je ponujen izbor literarnih besedil, ki je učiteljem lahko v pomoč (in jih po potrebi lahko prilagodijo ali skrajšajo), poleg naštetih pa se priporoča tudi uporaba popularnih, informativnih besedil iz otroških časopisov, enciklopedij za otroke in podobno.

Glede na to, da učenci na tej ravni še ne znajo pisati in brati, se besedila iz lektire posluša prek avdio in video zapisov ali prek učiteljevega glasnega branja. Interpretacija besedil pri tej starosti pomeni spontane pogovore z učenci o časovnih, prostorskih, tematskih in drugih značilnostih, o likih in njihovih čustvenih stanjih (veselje, žalost, smeh ipd.) ter razlikovanju med pojmi dobrega in zla. Uvaja se tudi prebiranje besedil v nadaljevanjih. To pomeni, da učitelj glede na zastavljeni načrt, ki ga sam osmisli in mu določi ustrezno dinamiko, literarno delo bere del po del in se o vsakem delu z učenci pogovori, razporejeno po več učnih urah. Ob poslušanju lirskih pesmi se učenci učijo doživljati njihovo melodičnost in ekspresivno recitirati (izborno). Ob obravnavi dramskih besedil za otroke se učence motivira za celo vrsto ustvarjalnih aktivnosti, ki jih delo izzove (scenski nastop, dramska igra, lutkovna predstava, dramski dialog, ogled otroške gledališke predstave, snemanje in komentiranje dramatiziranih odlomkov). Z aktivnim poslušanjem se učence usposablja, da vsebino povežejo z ilustracijami, ki spremljajo literarna, popularna in informativna besedila.

Ko gre za aktivnosti, povezane z doseganjem znanja o elementih narodne kulture in tradicije, praktični vidik učnega načrta zahteva aktiven stik s predmeti, ki sestavljajo materialno komponento tradicionalne kulture. Te se lahko izgrajuje po obstoječem modelu, ali pa jih se spoznava v avtentičnem ambientu. Izbira vsebine je prepuščena učitelju, priporočljivo pa je, da se vsebine tega dela učnega načrta uresničujejo tudi prek glasbe in plesa (poslušanje slovenskih pesmi, spoznavanje inštrumentov in narodnih plesov), prek risank, filmov, zgodb, bajk, legend, pomembnih osebnosti in dogodkov iz slovenske zgodovine, prek običajev in njihovega predstavljanja med učnimi urami, na šolskih prireditvah itd.

Pri poučevanju *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je center pozornosti usmerjen na učence, ki so odgovorni, kreativni, aktivni soustvarjalci učnega procesa, priporočljivo pa je, da se v njihovo učenje po svojih zmožnostih vključijo tudi starši in drugi člani družin. Denimo, otroci lahko aktivno sodelujejo v spontanih pogovorih pri pouku, ali pri zbiranju obvestil, raziskovanju in ugotovitvah starejših članov družine o vrsti tem, ki se tičejo narodne tradicije. Učitelj mora učence spodbujati, da angažirano zbirajo sredstva za učenje, povezana z obravnavano temo (razglednice, čestitke, slike, časopisni članki itd.).

Novi program je osnovan na večji korelaciji literarnih in neliterarnih del, ki jo omogoča adekvatno kombiniranje obveznih in izbornih del. Poleg korelacije med besedili in področji tega predmeta, učitelj poskuša vertikalno povezati vsebino *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* in vsebino istega predmeta v naslednjih razredih, v cilju doseganja sistematičnosti in postopnega uvajanja gradiva. Poseben doprinos predstavlja učiteljevo poznavanje naravoslovnih in družboslovnih učnih vsebin za 2. razred, kot tudi poznavanje tradicionalne in duhovne kulture Slovencev, s poudarkom na običajih Slovencev v Srbiji in poznavanju tradicionalne in duhovne kulture večinske skupnosti in drugih manjšinskih skupnosti v regiji. Učitelj vzpostavlja horizontalno korelacijo s premeti srbskega jezika in književnosti, sveta okolice, likovne in glasbene kulture, državljanske in verske vzgoje.

Opomba:

Premet *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* lahko poučuje oseba, ki je uspešno zaključila štiriletni študij slovenskega jezika na Filološki fakulteti v Beogradu, ali učitelj/-ica, ki je uspešno opravil/-a strokovni izpit v okviru Lektorata za slovenski jezik na Filološki fakulteti v Beogradu. Potrdilo o usposobljenosti izdaja Center za stalno izobraževanje in vrednotenje (Centar za stalno obrazovanje i evaluaciju) Filološke fakultete Univerze v Beogradu (sklep Ministrstva za šolstvo, znanost in tehnološki razvoj št. 610-00-01740/2017-07 z dne 13.11.2017).

БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE **Cilj** učenja bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture je da učenici bogate, usavršavaju i niguju specifičnosti bunjevačkog govora radi uspešnog pismenog i usmenog izražavanja; da upoznaju bunjevačku književnost, narodnu i autorsku; da upoznaju tekovine nacionalne kulture Bunjevaca.
Razred: **prvi**
Godišnji fond časova: **72 časa**

ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– Uočava glas i slovo – Uočava rič – Uočava rečenicu kao cilinu – Razlikuje obavištajnu, upitnu i uzvičnu rečenicu – Razlikuje potvrdne i odrične rečenice – Uočava riči suprotnog značenja – Uočava riči istog značenja – Samostalno izražava misli, osićanja i stavove o ponuđenim temama pravilnim izgovorom bunjevački riči	BUNJEVAČKI GOVOR	**Glas, rič, rečenica** **Obavištajne, upitne i zapovidne rečenice** **Potvrdne i odrične rečenice** **Riči koje suprotno znače** **Riči koje isto znače**
– Razlikuje osnovne vrste književnog izražavanja – Pripoznaje stih, strofu, pismu – Samostalno kazuje poetske tekstove u dilovima i cilini – Pravilno izgovara bunjevačke riči – Proširuje i obogaćuje fond bunjevačkih riči kroz književne tekstove – Traži značenje nepoznati riči u ričniku – Pripoznaje i imenuje priču, basnu, bajku – Uočava redosled glavni događaja	KNJIŽEVNOST	**Jutro,** LJubomir Lotić **Moja majčica,** nepoznati autor **Bubuš i mrak** , Suzana Kujundžić Ostojić **Mali Mićo ,** Nikola Kujundžić **Mliko ,** nepoznati autor **Cembule,** narodna pisma **Dici,** narodna pisma **Podvikuje bunjevačka vila,** Nikola Kujundžić **Cvrčak i mrav ,** prema basni Dositeja Obradovića **Dida i ripa,** narodna pripovitka *Napomena: Upoznavanje bunjevačke književnosti je na ćiriličnom pismu.*
– Bogaćenje jezičkog fonda (oko 20 punoznačnih riči) – Opisuje i daje informacije o sebi i svom okruženju – Pozdravlja – Sažeto prepričava tekstove – Govori na osnovu ličnog doživljaja, daje svoje mišljennje i izražava stavove – Imenuje škulski pribor – Sastavlja niz međusobno povezanih rečenica na osnovu dati slika – Imenuju članove svoje porodice – uža porodica,ume da pridstavi svoje porodično stablo – širu porodicu – Priča na osnovu slike – Samostalno opisuje prirodu na osnovu ponuđenih slika kao i na osnovu ličnog doživljaja – Samostalno sastavlja rečenice/priču prema nizu sliku – Usvaja norme lipog ponašanja za astalom, razlikuje pravilno od nepravilnog ponašanja za astalom i zna da obrazloži – Izražava svoje misli osićanja o temama obrađenim na času i iz svakodnevnog života	JEZIČKA KULTURA	**Zdravo dico** **Lipo ponašanje** **U škuli** **Nezgoda na odmoru** **Od bašče do astala** **Jesen na salašu** **Zima** **Porodica** **Porodično stablo** **Slika po slika – priča** **Zima** **Uskršnji zečići** **Za astalom** *Napomena*:Pismeno izražavanje je ćiriličnim pismom
– Pripoznaje bunjevačku nastambu/ salaš – Imenuje prostorije i predmete u salašu – Pridstavlja prostorije u svojoj kući – Imenuje predmete – Uočava sličnosti i razlike u kadgodašnjim i današnjim kućama – Uočava i imenuje praznike kod Bunjevaca – Upoznaje narodne običaje vezane za praznike – Usvaja i izvodi stare bunjevačke, dičije sigre – Usvaja pokrete dičiji, bunjevačkih narodnih igara – Upoznaje i imenuje tradicionalno bunjevačko ilo – Čisti slamu i lipi je na setoletejp – Samostalno siče jednostavne oblike od slame i pravi kompoziciju (kolaž tehnika) – Crta starinske predmete (drvene boje, flomasteri)	ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	**Naša kuća** **Moj dom** **Mikulaš** **Materice** **Oce** **Božić** **Uskrs** **Taši, taši** **Žužanje** **A-be-ce-de** **Žmure** **Pošto seko mliko** **Trganaca** **Sigra gusaka** **Pavle paune** **Sigra zlati imena** **Igrala bi dere** **Gurablice** **Pralja** **Kotarica za kruv**

Ključni pojmovi: bunjevački govor, književnost, nacionalna kultura, kultura izražavanja

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Učenje bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture triba da se odvija kroz sigru i da ditetu nastavni sadržaji izazivaju zainteresovanost ko i da pridstavljaju zadovoljstvo i motivaciju za dalji rad.

Imaginativne i dramske sposobnosti ko i mogućnost učenja kroz sigru olakšavaju im memorisanje i prirodno usvajanje znanja.

Nastava bunjevačkog koncipirana je tako da svakom učeniku daje mogućnost da pokaže svoje znanje i sposobnosti, zadovoljavajući individualne karakteristike svakog učenika.

U realizaciji nastavnih sadržaja u nastavi bunjevačkog, nastavnik triba da koristi savrimene oblike, metode i nastavna sredstva kako bi nastava bila kvalitetnija i olakšala učenici usvajanje nastavnih sadržaja. Tokom časa se priporučuje dinamičko smenjivanje aktivnosti. Potribna je korelacija sa ostalim predmetima srpski jezik, muzička kultura, svit oko nas, likovna kultura, fizičko vaspitanje, virska nastava i građansko vaspitanje.Ovaka korelacija omogućava ostvarivanje zdravo uspišni rezultata rada.

Upoznavanje elemenata nacionalne kulture Bunjevaca uglavnom se ostvaruje upoznavanjem i približavanjem dila tradicionalne književnosti, običaja i tradicije. Poštujući princip postupnosti, učenicima će se olakšati usvajanje znanja. Teme su iste u sva četiri razrede, s tim da se obim gradiva povećava iz razreda u razred.

Potribno je da nastavnik uvik primenjuje sistematsko vežbanje. Nastava mora biti postavljna tako da omogući učeniku što češće verbalne aktivnosti.

Posebnu pažnju triba posvitit razvijanju kreativnosti, istraživačke sposobnosti i kritičkog mišljenja učenika.

Praćenje vridnovanja učenika se odvija kroz usmenu i pismenu proveru znanja najčešće primenom formativnog ocenjivanja. Ocene su opisne. Učenik se ocenjuje i na osnovu aktivnosti i zalaganja u toku časa. Bunjevački govor pratimo i vridnujemo kroz usmeno izlaganje učenika, ko i na osnovu pismene provire koja je kombinacija slika i riči odnosno rečenica. Književnost pratimo na osnovu usmene provire, deklamovanje, odgovori na pitanja i dramatizacija. Jezičku kulturu pratimo i vridnujemo na osnovu usmenog pričanja na osnovu datih slika ko i pričanje o ličnim doživljajima. Elemente nacionalne kulture pratimo i vridnujemo kroz praktične radove i na osnovu usmenog izlaganja. Pismena provira podrazumeva imenovanje i zapisivanje naziva praznika, običaja, predmeta.

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Anav sikljovimasko	**RROMANI ČHIB E ELEMENTJENCA NACIONALNO KULTURAKE**
Reso	**Reso** sikljovipe *rromani čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake* sito te lenpe džandipe kotar rromani čhib thaj olake karakteristike, lilavnipe thaj kultura Rromengi, sar ini barjaripe džandipasko vaš labaripe čhibjako ano aver-aver sakodivutne komunikaciake situacie, thaj barjaripe godjako kotar poro nacionalno identiteti, molipe poro kulturako kerutnipe thaj kerutnipe aver themengo.
Klasa	**angluni**
Beršesko fondi satjengo	**72 satja**

REZULTATI Po agorisipe klasako sikljovno sito ani situacia te:	**UMAL/TEMA**	**MOTHOVDIPE**
– ovel ole semno interesi vaš pustikake thaj džandipe thaj mothovdipe savo dela pustik; – pendjarol gili, bajka thaj sikavimaski paramisi; – dikhlarol anglune role thaj te kerol ulavipe maškar olenge pozitivno thaj negativno karakteristike; – pendjarol pučibe/buti thaj te kerol sar ov rodela; – ulavela avazi, svato thaj svatorri; – šukar vakharela xarni thaj pherdi svatorri; – formirinela mujeski informacia e dende svatorrjenca; – mujea mothavela; mujea mothavela prekal pilte/fotografie thaj kotar pere keripe; – mujea mothavela sar siton manuša, šeja thaj objektja kotar olesko direktno maškaripe; – ano čačikano čhane labarinela neve svatja ano sakodivutno vakheripe; – ano čačikanipe vakharela specifikake avazja rromana čhibjake; – ko po šero sikljola thaj vakharla xarne tekstja; – lela kotor ano scenako keripe tekstesko; – lela kotor ano kulturako-artistikane manifestacie; – šukar te kerol naisipe, nais vaš ažutipe, pačavipa te šunol averen; – haljovel so sito nacionalno djendipe thaj pačavinela djendutnen aver themenge; – haljovel relacie pedi dajaki čhib thaj čhib aver themenge; – recitiunol themutne gila save siton vaš festibaske jase beršeske sezone; – lol kotor ano čhavorenge themutne khelipe save siton jekha-jekh oleske barjaripa; – pendjarol karakteristikake rromane themutne šeja (ano poro than); – leparol festuibe (thaj te kerol komparacia e srbikane); – pendjarol tradicionalno rromano adetja (Herdelezi – oleske gila, Bibija – thardipe memeljengo) thaj uzo odova ini tradicionalno themutne xabe – sar ini Božik thaj Uskrs;	**LILAVNIPE**	**ŠKOLAKI LEKTIRA** **Poezia** Themutni rromani poezia Khedutne: Rade Uhlik, Rajko Djurić, Trifun Dimić, Alija Krasnići thaj Marsel Kortijade. Garavdune lavja, sigutne lavja, gendutne lavja (Marsel Kortijade) Themutne gilja: *(Sovimaski gili)* Rajko Djurić: *(Milja thaj jekh lav)* Alija Krasnići: *(Tati angali)* Rajko Ranko Jovanović *(Te ovav me)* Trifun Dimić: *Themutne gilja* Rajko Djurić, Ljuan Koko: *(Tasvinengo lil)* **Proza** Rromani themutni paramisi: Themutni bajka: *(Prahomi thaj Snežana)* Basne (alosaripe) Themutne godjarutne svatja **Dramake tekstja** Čhavorikane themutne khelipe. Papušengo teatari. Themutne godjarutne svatja. **Popularno thaj informativno tekstja:** Alosaripe kotar ilustrovano enciklopedia thaj čhavrikane lila *(Čhavrikano lil, Čhirikljori)* **Lilavnipaske tekstja:** – gila; basna; bajka; garavdune svatja; – keripe; than thaj vakhti keripasko bukjako; lilavibaski persona; – avrijalutno dikhipe; – čhavrikano dramako teksti; čhavrikane khelipe; hasaibasko teksti;

	ČHIBJAKI KULTURA	**Mujesko Vakheripe**	Vakheripe avazjengo savenca sikljovne siolen pharipe (po misal *ph, th, čh, rr, x*, sar ini *t, y, č,* thaj *kh ano čh* Tradicionalno rromani themtuni kultura. Dirigimo thaj mukhlutno vakheribe. Persona sikljovneski: te džanol te mothavolpe, te mothavol diso kotar peste thaj kotar familia, amal, te mothavol diso kotar piri dživutri, kotar piri papuš... Festja thaj familiake festuibe. Vakheribe, vakheribe e paruvinenca thaj pedo fundo personaki (themutne šeja, tradicionalno xabe). Prezentacia xarno lilavnipasko teksti savo sito paše e sikljovnengo barjaripaske. Dramako, dramatizuime tekstja, scenako lačharipe. Scenako khelipe tekstesko (dramako thaj papušengo), čhavrikane themutne khelibe. Barvalipe alavaresko. Ulavipe ano vakheripe Rromengo. Vakheribaske, situaciake thaj čhibjake khelipe.
		Ašunipe	Realno thaj simulaciono situacia. Audiovizuelno hramipe. Khelipe vaš barjaripe pačavipasko ašunipe.
		Draparipe	Lilavutne tekstja – interpretacia sikavneski jase audio vizuelno hramipe. Bililavutnenge tekstja: interpretacia sikavneski – teksti ani tabela, rndipe saatjengo, bileti thaj aver. Informativno tekstja: interpretacia sikavneski – regule keribaske ani škola, kotar dživdipe ani amari maškaripe, kotar enciklopedia vaš čhavorenge.

Klidutne svatja: rromane čhib, čhibjaki kultura, mujesko vakheripe, gili, paramisi

DIREKCIA VAŠ DIDAKTIKAKO-METODIKANO RESLIPE PROGRAMESKO

Programi sikljovipe *rromana čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake* siton duj sikljovipaske umalja: lilavnipe thaj čhibjaki kultura. Ulavipe sikljovipaske saatja na šti te kerolpe pedo fundo sikljovipaske umalja, ama pedo sakova sati manglape ulavdo pačiv te dolpe kotar kultura vakheribaski sikljovnengi thaj kotar kultura Rromengi ani Srbia e ulavde dikhipa pedo themutni tradicia thaj adetja. Solduj umalja maškar peste phanenape thaj nijekh našti te sikljolpe izoloumi thaj biinterakcia e aver umala.

Rromano lil sito latinicako thaj ano angluni klasa fundone školako sikljovne na sikljona hramipe thaj draparipe rromane svatjengo thaj testjengo.

Programi sikljovipasko *rromana čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake* fundomo sito pedo rezultatja, jase pedo procesi sikljovipasko thaj sikljovnengo reslipe. Rezultatja sikavena jekh integrišimo džanipe, džandipe, gndipe thaj molipe savo sikavno lačharela.

I PLANIRIPE SIKLJOVIPASKO

Programi sikljovipasko orijentišimo pedo rezultatja sikavneske dela pobaro mukhlipe, pobaro šajipe ano kreiribe thaj te gndinisarol sikljovipe. Rola sikavneski sitoj te čhivol ano konteksti akava programi vaš konkretikani klasa leiba ano dikhipe: niveli džanipe rromana čhibjako, struktura klasako thaj karakteristike sikljovnengo, pustikja thaj aver sikavipaske materijalja save ka labarinol; tehnikane činadipe, sikljovipaske vastušea thaj medie save škola siola; resursja, šajipe, sar ini manglipe lokalno maškaripaski ani savi e škola sitoj. Leiba kotar dende rezultatja thaj mothovdipe sikavno majangle kerela poro beršesko, globalno plani bukjako kotar palem ka bajarol pere operativno plajna. Rezultatja definišime pedo umalja lokarena sikavneske podur operacionalizacia rezultatjenge pedo niveli konkretikani sikljovipaski jekhutni. Kotar sikavno adžukarlape kaj vaš sakola sikavna jekhutnake, ani faza planiripe thaj hramipe gatisaribasko vaš školako sati, definišinela diferencirime adžukarde rezultatja pedo trin nivelja phando e anglodžanglipasko savo siole sikljovno. Kana planirinelpe manglape, adžahar, te ovolpe ano dikhipe kaj adžukarde rezultatja siton aver-aver, kaj disave poloke thaj posig šaj te resenpe, ama ano butipe adžukardo (poulavdipe ano umal lilavnipako), vaš savo manglape pobut vakhti, pobut aver, aver aktivipe thaj buti pedo aver, aver tekstja. Ani faza planiripe sikljovipasko but semno sito kaj e pustik sito sikljovipasko vastušej thaj ov na dela thaj na činela so si mothovdipe sikljovipasko. Vaš odova musaj e mothovdipaske save dende ani pustik te pašarolpe selektivno. Uzo pustik, sar jekh kotar xanig džanipaski, pedo sikavno sito e sikljovnenge te resol te labarinen ini aver xaniga džanipaske. Kana planirinelpe sikljovipasko procesi manglape te legarolpe logari kotar džandipe, empiria, intelektualno džandipe thaj interesuipe sikljovnesko.

Musaj te dolpe semnipe pedo barvalipe alavaresko thaj te labarinolpe disave kulturake keripe thaj festja, save kerenape ano disave lokacie e resoa pendžardipe dživdipe Rromengo ano nakhlo vakhti, oleski tradicia thaj kultura savi rromano minoriteti karakterišinela ano akala thanutnipe. Delape propozali te kerolpe komparacia leparipe festjengo ko Rroma e leparnipa akala festja ko butipasko them thaj ko nacionalno khupatne, save dživdinena kupate ano disave lokacije.

II RESLIPE SIKLJOVIPASKO

LILAVNIPE

Dendutne mothovdipe kotar umal *Lilavnipe* dikhlarnape kotar sa berš kotar pustik – *Tasvinengo lil vaš angluni klasa,* bukjake lila sar fundono materijali vaš buti, adžahar so sikavno planirinela ano rami e individualno karakteristikenca sikljovnengo, šajipe e sa kolektivesko, ano rami e rezultatjenca sikljovipasko.

Ko sikljovipe sikljovnengo kaj uzo ažutipe sikavnesko xaljovena tekstja musajutne lektirako, alosaribaske tekstja kotar moderno popularno literatura vaš čhavorenge, informativno tekstja kotar enciklopedia thaj lila vaš čhavorenge thaj aver, semno sito te rodolpe kaj sikljovne xaljovena disave keripe thaj olengo vakhtuno thaj thanutno rami. Musajutno lektira sitoj majbut, kotar keripe, save siton ano nacionalno korpusi, savo barvalape keripa kotar moderno lilavnipe vaš čhavorengo. Alosaripe lilavnengo keripasko, majbut, pašljola pedo principi so si adekvatno barjaripaske sikljovnengo.

BUTI E TEKSTEA

Literarno žanrja: bajka, basna, gila, godžavarutne svatja, garavutne svatja, sigutne svatja, ulavdutne svatja.

Draparipe – prezentacia sikavnesko jase audio vizuelno hramipe xarne rromane themutne paramisjengo, tekstjengo kotar artistikano keripe, gilja, basne. Kana lačharenape gilja manglape te dikholpe čačikano vakheribe, čačikano vakheribe svatjengo, te dikholpe ulavipe ano vakheripe, procesno te čhivelpe standardno rromani čhib, te recitirinolpe majbut sar hori.

Kotar sikljovne akale barjaripasko adžukarlape, te džanen te den sar diso kerdilo, anglune role, vakhti thaj than keribe bukjako. Dikhlarena elementja fantastikake ano bajke.

Delape propozali sikljovnenge te prezentuinolpe popularno čhavorikane thaj themutne čhavorikane gilja, dikhljaripe čhavorikane lila, kupatno dikhlaripe thaj analiza thaj vakheribe kotar majhari jekh teataresko sikavipe (pedo šajipe paušjengi) thaj filmi vaš čhavorenge (delape propozali vaš filmi savo kerdilo pedo motivi themutna bajkako) pi rromani čhib.

Uzo korelacia maškar tekstja, musaj o sikavno te lačharol vertikalno korelacia. Sikavno manglape te ovol pendžardo e mothovdipa kotar Lumia maškar amende, adžahar, te pendžarol tradicionalno thaj bimateriajlno kultura Rromengi ani Srbija thaj olenge themutne adetja.

Horizontalno korelacia sikavno lačharela, majangle, e sikljovipa srbikana čhibjako thaj lilavnipasko, istorija, piltiribe, muzikaki kultura, religiako sikljovibe thaj dizutnengo sikljovipe.

Sikavno savakht manglape te sikavol pedo semnibe šukar vakheribasko, savo šaj te kerolpe legaripa disave ortoepsko keripe. Ortoepsko keripe na manglape te realizuinolpe sar ulavdo sikljovipasko jekhutno, već uzo adekvatno teme kotar gramatika; svatorjengi intonacia šaj kotar jekh rig te phanolpe e kultura vakheribaski, te sikljolpe recitiribe giljengo thaj aver. Uzo labaripe audio materijali, sikljovne musaj te sikavolpe te reprodukuinol thaj lena čačikano vakheribe palem melodija dikcija pedo fundo Pratsavako kotar Standardizacia rromana čhibjako savi lelili kotar rig Nacionalno konsili rromana nacionalno minoritetengo 2013. berš.

Disave kotar ortoepske probe šaj te kerenpe kana lačharolpe adekvatno tema kotar lilavnipe: po misal artikulacia šaj te sikljolpe ko sigutne svatja, ulavdutne svatja, čhibjake khelipe, save lačharenape sar kotor themutne godžaripaske svatja; akcenti, tempo, ritmi, intonacia thaj pauze šaj te lačharenpe po modeli sikavnesko jase ažutipa pedo CD hramipe po alosaripe sikavnesko jase sikljovnesko.

ČHIBJAKI KULTURA

Barjaripe čhibjaka kulturako jekh sito kotar majsemgno buti sikljovipe dajaka čhibjako e elementjenca nacionalno kulturako. Akaja sikljovibaski umal musaj te phanolpe e sikljovipa literarno tekstjengo save resena barjaripe kulturako mujesko vakharibe.

Kotar sikljovno akale barjaripasko musaj te adžukarlope pendžardipe akale umaljengo:

Vakharipe – kotar avanture, kotar odova so dikhle, kotar odova so mangena. Propozalutne teme vaš sikljovipe: škola, familia, moro than. Familiake relacie. Meni xabasko. Gendja thaj forme, kolorja, dive ano kurko, beršeske sezone, sati. Vizite. Moro amal – miri amalin. Bukjako dive sikljovnesko. Mukhlutno vakhti. Dromalutnipe. Garava natura – dživutre thaj votani. Kamlipe prekal dajaki čhib. Semne festja: Božik thaj Uskrs, sar ini Herdelezi thaj muslimansko festja Bajrami thaj Ramazani. Gilorja, dijalogja, dramatizacia, bućarutne vaš sikljovibe konverzaciako.

Kotar sikljovne podur adžukarlape formiripe grupe svatjengi pedi disavi tema thaj formiripe svatori kotar dende svatja. Sikljovne musaj te džanen te phenen ko sito angluni persona no teksti thaj olake avrijalutne karakteristike. Musaj te džanen te keren nais ini te ruidjisaren vaš ažutipe. Korkore te phenen disave svatorja kotar peste, kotar po phral jase phen, kotar piri amal/amalini, školake amala, kotar dživdipe ani škola (maksimalno 3–5 svatorja).

Reprodukcija – te mothavolpe pilta jase rndo bukjengo pedo fundo ilustraciako. Te džanolpe te mothavolpe čhavrikano filmi, titluimo pi rromani čhib, pedo po angle zoralikane plani, paramisi jase čhavorikano teataresko sikavipe, skeči jase festuibe.

Diskripcia – manuša, dživutre.

Dijalogi – regule amalipaske komunikaciengo.

Dramatizacia – xarno teksti po alosaripe, avantura jase keripe kotar sakodivutno dživdipe.

Vakheripe – te legarolpe logari kotar barjaripe alavari sakodivutno konverzaciako, barvalipe aktivno alavaresko. Svatorja save majbut siton ano sakodivutne dživdipe. Aver-aver forme vakheribaske. Probe te kerelpe pharuvipe svatjengo jase te pherenpe svatja ano svatori.

Mujibasko vakheribe reselape prekal khelipe thaj aktivipe savea sikljolape komunikacia (devipe sastipe ano konkretikane situacia: šukar detharin, šukar dive thaj dži ko dikhibe, najsaribe, jeftisaribe). Sikljovne šaj te vakharen pedo fundo dikhlutne pilte. Šaj te mothaven teksti so šunde, teataresko jase papušengo sikavipe, naturalno vakheripa thaj korektivno vakheripa.

Sikljovipe (prakse), save siton vaš dikhlaripe siton probe vaš te delpe sasutnipe thaj kotora te dikhlarolpe šeja, situacia thaj maškaripe. Manglape olen te organizuinen pedo teme. Majangle dikhlarlape sikavnengo thanutni, a palo odova aktivno bufljarlape pedo maškaripe. Sikljovne šaj te dikhlaren šeja, manušen, dživutren, keripe, piltja, grupno piltja, fotografije, objektja ano maškaripe thaj aver. Pačiv sikljovnengo manglape te fokusirinolpe pedo sasutnipe, palem pedo majsemne kotora, a po agor pedo potikne semne kotora. Dikhlarenape: forme, kolori, relacie, miškope, mimika thaj gestikulacia thaj aver.

Sikljovipe (prakse) ašunipaske lenape ašuniba odova so vakharela sikavno, aver sikljovne, artistja jase legardutne. Ašundo vakheribe analizirinelpe, denape vakheribaske karakteristike personake savi vakharela. Ašunipe manglape te ovol phando e mimika thaj gestikulacia, save siton vaš odova kotar so vakharlape. Musaj te insistirinolpe pedo čačikano vakheripe ano vakhti ašunipasko musaj te dolpe bajo vaš pačavipe thaj koncentracia. Šunenape ini onomatopejake avazja, šumja, artikulisano thaj biartikulisano avazja.

Analitikake sikljovipe (prakse) musaj te oven interesantno thaj zumavipaske, soske jekh siton kotar majsemne angločhinavdipe vaš sikljovipe drabaripasko thaj xramipasko. Na reselape izoluimo već siton phande e probenca vaš ašunibe thaj dikhljaripe.

Sikljovipe (prakse) savenca cidenape biliteralno **thaj bistandardno** elementja ano vakheribe realizuinenape poloke thaj sistematikane. Sikavne musaj te den pačiv vaš vakheribe avazjengo *ph, th, čh, kh, rr, x, dž*, sar ini sistematikano čivibe standardno rromana čhibjako.

Sikljovne manglape te len aktivno 200 svatja thaj frazeologiake jekhutne. Pasivno alavari musaj pedo sakova niveli te ovol pobaro kotar aktivno alavari.

Kotar sikljovno adžukarelape te sikljon pedo pošero majhari 4 recitacije, 5 rromane gilja (themutne jasa moderno popularno čhavrikane gilja), garavutne svatja, disave godžaverutne svatja, recituibe themutne giljengo save siton vaš religiake festa jase beršeske sezone, duj xarne prozno tekstja gabariti 3–5 svatorja thaj 2 xarne tekstja dijalogja jase leipe kotor ano čhavrikano teataresko sikavipe. Sikljovne, te sine kaj si šaj, te len kotor ano čhavorikane themutne khelipe adekvatno olenge barjaripaske, manglape te ulaven karakteristikane rromane themutne šeja ano poro than, leparipe religiake festja (ano dikhipe e srbikane festjencja), te pendžaren tradicionalno procedure thaj adetja thaj tradicionalno xabe.

Elementja nacionalno kulturake thaj tradicijake

Pendžaripe sikljovnengo e fundjenca istoria rromano minoritetsko khupatni ani Srbia (avipe, kulturake, edukaciake, religiake thaj ekonomikane aktivipe, majuče kulturake rezultatja, relevantno organizaciono formacie thaj institucije...), arakhibe thaj devipe gendja, ama ini barjaripe emotivno relaciengo prekal tradicija, kultura, adetja thaj procedure rromana minoriteteska khupatnako ani Srbija (folklor, zanatja, themutne godžaverutnipe, teatari, lilavnipe, muzika, tradicionalno čhavorikano khelipe, adetja, demonologija...), ama na ano gndipasko rami kotar romantičarsko tradicionalizmi thaj savakht ani relacia preka avutnipe, barjaripe thaj modernizacija. Pedo nakhlo vakhti šaj te dolpe dumo, ano avutno vakhti te dikholpe. Te resolpe sikljovnenge gendja kotar rromani khupatni ani Srbija (bešipaske thana, institucie thaj organizacie, pendžarde persone, anava, angloanava, xanig thaj kiki...), ama ini relacie e aver etnikake kupatnencathaj kulturenca, kotar reslipe Rromengo ano poro maškaripe (ani edukacia, kultura, artistipe...). Te dikholpe kaj rromano identiteti thaj korkoro pačavipe, kerelape bajo suptilno thaj pedo konkretikane misalja, phaniba ano odova gendja e emocionalno dromutnipa, devipa semnibe minoritetjenge thaj manušikane hakajenge, multikulturalizmeske thaj toleranciake.

ČHANDIPE RESLIPE PROGRAMESKO

Musaj te ovelpe ano dikhibe čačikano buti akale sikljovibasko: kaj sikljovne sikljona šukar te vakharen rromane standardno lilavno čhib thaj te astaren džandipe ano čhibjako šukaripe thaj čačutnipe. Savakht musaj te ovolpe ano dikhibe ini anglodžandipe sikljovnesko, sar vaš te phandolpe pedo materia savi on već džanena.

Obligacia sito te kerolpe lačhi atmosfera, savi rodela partnersko relacia maškar sikavno/sikljovno thaj manglape te ažutinol te phagolpe psihikani barijera kana aktivizirinelpe džandipe vakheribasko thaj praksa. Sakova čhibjako vastušej demonstririnolpe ano daj konteksti, na izoluimo. Kana sikljolape čhibjako džandipe manglape te dominirinen aver-aver forme dijalogeske ani interakcija sikavno – sikljovno thaj sikljovno – sikljovno. Ko vakheribe rodelape čučavnipe, naturalnipe thaj čhibjake regule.

III DIKHLJARIPE THAJ MOLIPE SIKLJOVIPASKO

Dikhljaripe thaj molipe rezultatjengo anglunisaripe sikljovnesko sito ani funkcija te astarenpe rezultatja, a lelape inicijalno nota kotar niveli pedo savo sikljovno arakhelape ini ano relacia pedo odova pedo savo ka delpe nota kotar olesko podur drom anglunisaripasko, sar ini nota. Sakova aktivipe sitoj šukar šansa vaš dikhljaripe anglunisaripasko thaj devipe inardutne informacie. Sakova sikljovibasko sati thaj sakova aktivipe sikljovnesko sitoj šansa vaš formativno notiribe, jase registruibe anglunipe sikljovnesko thaj dromutnipe pedo podur aktivipe.

Formativno molipe sito kotor kotar moderno dikhlipe sikljovipasko thaj talohaljovela dikhljaripe džanipasko, džandipasko, pozicie thaj keripe, sar ini barjaripe adekvatno kompetencije dži sito procesi sikljovibasko. Sar formativno meripe talohaljovelape kedipe gendjengo kotar sikljovneske astaripe, a majbut tehnike siton: realizacia praktikake bukja, dikhlaripe thaj notiribe sikljovnesko aktivipe dži sito sikljovipe, direktna komunikacia maškar sikljovno thaj sikavno, registri vaš sakova sikljovno (mapa anglunisaripaski, čhibjako dosije) thaj aver. Rezultatja formativno molipaske po agor sikljovibasko ciklusi musaj te sikavenpe ini sumativno – gendipaska nota.

Buti sakole sikavnesko sito kotar planiripe, reslipe thaj dikhlaripe thaj devipe molipe. Semno sito kaj sikavno kontinuirimo dikhljarela thaj dela molipe diferencirimo, uzo rezultatja sikljovnengo, ini procesi sikljovipasko, sar ini peste thaj piri buti. Sa so sikavlape šukar thaj mišto sikavno ka labarinol ini podur ano piri sikavnipaski praksa, a sa so sikavlape na but efikasno thaj efektivno manglape te bajarolpe.

ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Název předmětu	**ČESKÝ JAZYK S PRVKY NÁRODNÍ KULTURY**
Cíl	Cílem učení žaků Českého jazyka s prvky národní kultury je, postupně a sistematicky zvládnout základní zákony českého literárního jazyka pro správně ústní projev, podporujíce vědomi o významu role jazyka při zachování národní identity; vyškolovat žáky pochopit výbrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní dědictví, kvůli zahování tradice a kultury českého národu a rozvoji interkulturality.
Třída	**první**
Roční fond časů	**72 hodiny**

VÝSLEDKY Na konci školního roku žák bude schopen:	**OBLAST/TÉMA**	**OBSAHY**
– rozpoznává hlasy v řeči, přízvuk, rytmus a intonaci naučených slov a výrazů; – řeč chápe trochu a pečlivě, s delšími přestávkami a formou neverbální komunikace, které pomáhají porozumět významu; – přijímá předpokládané jazykové struktury, nejzakladnější formy komunikace a lexikální fond s 200 slov a výrazů aktivně v řeči; – porozumí ve slovném projevu pořadí pěti, šesti vět, které tvoří souvislý celek v předmětu; – aktivně poslouchá a porozumí obsahu literárního textu, který se čte; – pečlivě a kulturně poslouchá partnery; – poslouchá interpretační čtení a mluvení literárních textů pro pochopení a prožívání; – správně vyslovuje kratkou a úplnou větu jednoduché struktury s vhodnou intonací; – porozumí dialog v vztahu učitel – žák, žák – žák; – kládení otázek a odpovídaní, aby věděl nebo věděla krátké dialogy; – s pomocí učitelů stručně představuje učební materiály (čtyři až osm vět, které tvoří celý); – výslovně vyslovuje hlasy, dosahuje rytmu, intonace a přízvuk naučených slov a výrazů; – jmenuje věci z bezprostředního okolí ve vztahu k tématům, které jsou zpracovávány; – sám nebo ve skupině reprodukuje krátké recitacé a zpívá známé písně; – ústně mluví o obrázku/obrázcích a zkušenostech; – vybírá a používá odpovídající slova v řeči; – správně používá nová slova v každodenním projevu; – podílí se na jevištním představením textu; – uznává básen', příběh a dramatický text; – vidí postavy a rozlišuje jejich pozitivní a negativní vlasnosti; – vyjadřuje svůj názor na chování postav v literární tvorbě; – rozpoznává hádanku a rozumí jejímu významu; – rozpoznává a rozlišuje básen a rozumí jejímu význymu; – zná materiální a duchovní kulturu svých lidí na úrovni přizpůsobenému věku; – zná základní české folklorní texty (pohádky, legendy, příběhy, písně, přísloví); – zná český dětský folklor (hry a krátké textové formy, jakou jsou hádanky, ukolébavky a další); – zpívá české lidové populární dětské písně vhodné pro daný věk; – poznává a rozlišuje základní české svátky (národní a místní kultury), které jsou důležité v životě jednotlivce a kolektivů, jakož i mravy související s těmto svátky; – porovnává české svátky a mravy s mravy většinového národu, jakož s mravy jiných národních komunit, které žijou spolu v dané oblasti; – pochopí význam českého jazyka jako prvky své národní identity;	**JAZYKOVÁ KULTURA** **Poslouchání a mluvení**	– uznání hlasové struktury českého jazyka na elementární úrovní; – mluvení, přesvědčování a popis (textu, obrazu, představení nebo filmu; vlastní výklad o zkušenostech, událostech); – jmenování objektů a bytostí, prohlášení o činnostech, charakteristika objektů a bytostí, prohlášení o předmětech, prostorové vztahy, jakož i požadavky a příkazy; – vyjádření omezeného repertoáru výrazu a slov, a porozumění s určitým úsilím, původního mluvčího, který již zažil podobné situace; – používání jazyků v souladu s formálními podmínkami komunikační situace (např. formou občanské způsobilosti); – používání jazyků v souladu s formálními podmínkami komunikační situace (např. formou občanské způsobilosti); – použití jednotlivých elementárních slov a hotových lexikálních výrazů, skládajících se z několika slov, naučených a užívaných společně ve zvláštních souvisejících situacích ("Dobrý den!", "Jak se máš? Jak se ti daří?", "Děkuji (pěkně)!", "Prosím?", Atd.); – použití omezeného počtu syntaktických struktur a jednoduchých gramatických forem patřících do paměťových korpusů jazykových jednotek; – pochopení souvislostí mezi vlastním úsilím a dosaženými výsledky v jazykových aktivitách; – uznání toho, co bylo učeno; **Tematika:** – škola: školní potřeby a prostor (učebna, školní nábytek, školní budova, školní dvůr), osobní školy, žáci, situace během kurzu a během prázdnin, příležitostná nálada a svátky; – rodina a blízké prostředí: úzká rodina, zájmy rodinných příslušníků; přátelé, nejčastěji dětské hry, hračky; dům / byt (pokoje, nábytek), každodenní aktivity v domě; – svátky: Vánoce, Nový rok, Velikonoce, narozeniny; – výživa: jídlo, výběr jídel a nápojů, ovoce a zelenina, návyky, chutě jídla; – oděvy: části těla, oblečení ve vztahu k počasí; – jiné: období, měsíce, části dne; barvy; čísla až 20; – nejzákladnější formy komunikace: vyprávění jmen, adres, pozdravů, oslovení přátelům, učitelům; nárokovat, apelovat, poděkovat; souhlas, odmítnutí (základní tvary); – vyhledávaní a poskytování základní informace o sobě; hry, písně pro zpěv a recitování s tématy blízko tohoto věku. **Literatura:** – Mluvnice současné čaštiny. 1, Jak se píše a jak se mluví / Václav Cvrček a kolektiv. Praha : Karolinum, 2010. – 353 str. – Remediosová Helena, Do you want to speak Czech? : workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen? : Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz ; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. – 2. vyd. – Liberec : H. Putz, 2001. – 224 str. – M. Hádková, J. Linek, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroven A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci, TAURIS, 2005. – 320 str. – Koprivica Verica, Češko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník : [izgovor, gramatika] / [priredila] Verica Koprivica. Beograd: ZUNS, 2017; – Můj první obrázkový slovník: vydal LIBREX – nakladatelstvi pro děti v Ostravě / ECP (Czech) s.r.o. 2001. – Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelstvi LEDA spol. s.r.o. – vydáni prvni, Voznice (Czech), 2002. – 592 str. – Marie Kozlová, Jitka Halasová, Paval Tarábek, Slabikář pro 1. Ročnik základni školy = Bukvar za 1. razred osnovne škole / nakladatelstvi DIDAKTIS spol. s.r.o. – Brno (Czech), vydáni prvni, 2002.- 120 str.

	LITERATURA	– autorské lyrické písně českých autorů; – české národní lyrické písně; – české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině; – umělecké příběhy a pohadky v českém jazyce; – divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata; – české kreslené filmy; – komiksy a děcké časopisy v češtině; – děcké lidové hry; – poslouchání českých písní a hudby; – seznámení s specifickými českými nástrojí; – seznámení s českými národními tanci; – tradiční národní kultura; – veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce; – významná místa a turistické centra v České republice; – významné data z historie Čech a jejich formování; – rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech; – vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi. **Doporučená literatura:** Já písnička – Když jsem já sloužil to první léto; Okolo Frýdku cestička; Jede, jede poštovský panáček; Jedna, dvě, tři, čtyři, pět, cos to Janku, cos to sněd; Holka modrooká; Vánoční koledy; Masopustní písně; Komáří se ženili; Zpívánky s Pájou; Já do lesa nepojedu; Sla Nanynka do zelí; Jede sedlák do mlejna; Travička zelená. **Knihy pro děti:** – Říkadla Josefa Lady – filmy, texty, kresby (Vrány, Liška, Zima, Ježíšek, Kučero, Honza, Kráva, Na houby, Vrabec, Jarní, Žába, Prásaci, Bába, Vlk, Když jsem šel přes Pražský most); – Josef Čapek – Povídání o pejskovi a kočičce – poslech, dramatizace, kresby; – František Hrubín – Dvakrát sedm pohádek – poslech, dramatizace, kresby; – Karel Jaromír Erben – Pohádky (Hádanka, Almužna, Pták ohnívak a Liška ryška). Prostonárodní české písně a říkadla (Sirotek, Zakletá dcera); – Božena Němcová – Pohádky (O Perníkové chaloupce, O Smolíčkovi, O kohoutkovi a slepičce, vtipné pohádky: Jak se Honzík učil latinky, zfilmované: O Princezně se zlatou hvězdou na čele, O Slunečníku, Měsíčníku a Větrníku, Sedmero krkavcu, O Popelce); – Karel Svolinský – Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách (Járo, Zima)

Klíčové pojmy obsahu: jazyková kultura, poslouchání a mluvení, literatura, tradice.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO–METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Výukový program předmětu Český jazyk s prvky národní kultury v prvním ročníku základní školy skládá se z oblasti, které pokrývají kulturu českého jazyka (poslechové a mluvící činnosti) i literatury, se zpracováním prvků z české tradice. Doporučená hodinová dotace obsahových okruhů je následující: Jazyková kultura – 58 lekcí, Literatura – 14 hodin. Všechny oblasti se propletájí a žádná oblast se nemůže naučit samostatně a bez spolupráce s ostatními.

JAZYKOVÁ KULTURA

Oblast *Jazyková kultura* v prvním ročníku základní školy zahrnuje rozvoj základních komunikačních schopností studentů prostřednictvím činností poslechu a mluvení. Tyto programovací oblasti jsou zaměřeny na podporu jazykové kultury řeči a pečlivého poslechu naslouchání a zároven představují základy fonologického systému českého jazyka a obohacování slovní zásoby. V širším smyslu, zahrnují rozvoj kognitivních a intelektuálních schopností žáků, získání pozitivního přístupu k jinému jazyku, než mateřskému,lišování českého jazyka od ostatních jazyků, a respektování rozdilů.

Na této úrovni žáci vědomě nepřijíímají gramatické struktury. V počáteční fázi výuky cizího jazyka důraz se kládá na řeč a porozumění, protože je přirozeným způsobem mluvení mezi dětmi a není třeba trvat na plných odpovědích nebo na celou větu.

Mluvení žáků se uskutečňuje v rámci řízené a volné konverzace, při nichž učitel žákům pomáhá se správnou intonací vyslovovat hlásky v krátkých smyslu plných celcích, reprodukovat krátké části dramatického textu, recitovat básně a rýmovačky. V rámci řízené konverzace na známé téma žáci odpovídají na otázky, pokládají otázky, vyjadřují potřeby, zájmy, záliby, schopnosti a možnosti něco udělat.

V rámci volné, resp. společenské konverzace, jež je základem konverzace každodenní, je potřeba žáky naučit, jak mají slušně konverzaci zahájit, jak si vyměňovat informace a jak používat základní zdvořilostní formy. Během konverzace se mohou objevovat řečové šablony, jež se používají v každodenních situacích a které jsou zároveň nejjednoduššími větnými modely austálenými frázemi.

Doporučenými formami ústního vyjadřování v rámci obsahu tohoto programu jsou: pojmenování, mluvení, převyprávění a popisování. Žák se postupně orientuje v ústním vyjadřování. Doporoučenými druhy ústního vyjadřování jsou: povídání o obrázku nebo o řadě obrázků (příběh v obrázcích), povídání o zážitcích a událostech, učení se nazpaměť, vyslovování rýmovaček arecitování krátkých básní nebo částí dramatického textu, které by měly být pečlivě vybrány (s ohledem na věk žáka a uměleckou hodnotu textu).

Poslech je důležitá komunikační činnost. Žáci se učí pozorně a trpělivě poslouchat mluvčí. Během výuky poslouchají, o čem ostatní mluví, což potvrzují jak opakováním slyšené zprávy, tak i jednáním podle ústních pokynů dospělých a svých vrstevníků. Pozorné poslouchání se také používá při simulovaných situacích (konverzační a situační hry), kdy žáci poslouchají to, co učitelé, vrstevníci či hlasatelé čtou.

U žáků by se mělo rozvíjet rozpoznávání hlásek (zvláště těch, které neexistují v jejich mateřštině, pokud jejich mateřština není čeština) a porozumění významu slov v cizím jazyce.

Také by se mělo rozvíjet, aby žáci v rámci osvojeného lexika a struktur byli schopnisplnit úkoly, zadané učitelem; úkoly pomáhají vybudovat v žácích sebejistotu a ulehčit jim učení. V hodině by se měl používat cizí jazyk kdykoli je to možné, neboť jde o jedinou příležitost, kdy se cizí jazyk používá přirozeně a spontánně. Žáci nemusí porozumět každému vyslovenému slovu, pokud však znají kontext, mohou vytušit jeho význam.

Tematika v průběhu ústní výuky by měla být žákům blízká a pro ně zajímavá. Také by se měla týkat jejich bezprostředního okolí: členové rodiny, soudruzi, oblíbené hračky, dům, škola, školní potřeby, části těla, oblečení, každodenní jídlo, zvířata / oblibené zvíře atd. Žák by měl umět, sám nebo s pomocí učitele, říct několik krátkých vět se správnou výslovností a intonací a klást jednoduché ”ano/ne” otázky.

Zřetelné vyjadřování se uplatňuje díky *bohaté slovní zásobě*: používáním vhodných slov během projevu, osvojením si a používáním nových slov. Část hodiny věnovaná novému lexiku by měla být dostatečně dlouhá, aby se žáci mohli seznámit s novými slovy a strukturami. Žákům se doporučuje, aby ze své aktivní slovní zásoby používali slova, která co nejpřesněji vystihují zamýšlenou informaci a aby jejich projev byl co nejrozmanitější.

Jazyková kultura žáků se rozvíjí prostřednictvím *didaktických her*. Herní aktivity by měly být vybrány podle zájmů žáků, nebo v souvislosti s výukovým obsahem. V rámci zahřívacích aktivit je možné zopakovat látku probranouv předchozí hodině, a to skupinovým zpíváním, hrou nebo pohybem, rozřazováním objektů do skupin a jejich srovnáváním (podle velikosti, tvaru, barvy aj.).

Zahřívací aktivity, které by neměly trvat déle než 10 minut, žáky motivují, uvolňují, posilují jejich sebevědomí a podporují je, aby samostatně nebo s pomocí učitele využívali to, co se v předchozí hodině učili.

Učitel může do výuky zařadit konverzační hry, např. rozhovor s neposlušnou panenkou nebo s literárním hrdinou, či situační hry, tj. reálné situace jako např. rozhovor v obchodě nebo u doktora. Učitel může využít rovněž anagramy, rébusy, palindromy, řetězení slov, doplňovačky a jednoduché křížovky.

Hry rozvíjející sluchovou pozornost využívané ve výuce: pozorné poslouchání se zadáním, např. *Rozpoznej, kdo mluví*, *Poslouchej, jak mluvím* (potichu, rychle), *Slyším hlásku m...* Při výuce cizího jazyka v mladším školním věku je malování další důležitou činností, stejně jako další zadané manuální činnosti: vybarvování, stříhání, výroba předmětů z hlíny nebo těsta, výroba plakátů, přání apod.

K těmto činnostem se přistupuje až poté, co si žáci dané lexikum osvojí, neboť představují pomocný metodický postup jak pro osvojení a vytváření lexikálních a morfo-syntaktických struktur, tak pro vyvolání pocitu spokojenosti a uvolnění.

LITERATURA

Doporučené obsahy v tomto okruhu si žáci osvojují během celého školního roku, a to pomocí slabikáře a čítanky jako základních učebních materiálů, jejichž využití učitel plánuje v souladu s individuálními schopnostmi žáků a celkovými možnostmi kolektivu, přičemž se řídí závěry vyplývající z výuky.

Literatura se nevyučuje na teoretické úrovni a samotný doporučený obsah je používán tak, aby učitelé rozšířili slovní zásobu žáků. Dovednost porozumění literárnímu textu, který žáci poslouchají, souvisí se závěry vyplývající z předmětu *Jazyková kultura.* Tabulka obsahuje výběr literárních textů, které učitelé mohou použít (v případě potřeby je přizpůsobit a zkrátit) a případně je doplnit o populárníinformativní texty z dětských časopisů, encyklopedií apod.

Vzhledem k tomu, že na této úrovni žáci stále neumějí číst, literární texty poslouchají prostřednictvím audio nebo video-záznamů, anebo poslouchají přímo učitelovo čtení. Výklad textu v tomto věku má rysy spontánního a volného rozhovoru s žáky o podstatných časových, prostorových, tematických aj. podrobnostech, o postavách a jejich emocionálních stavech (radost, smutek, smích apod.) a o rozlišování dobra od zla. Do výuky se zařazuje i čtení textu na pokračování, což znamená, že učitel podle plánu, který sám vytvořil, a s odpovídající dynamikou, čte literární text po částech a mluví o něm s žáky během několika plánovaných hodin.

Při poslechu lyrických básní se žáci učí prožívat jejich melodičnost a správně recitovat (dle výběru). Při rozebírání dětských dramatických textů jsou žáci motivováni k celé řadě tvůrčích aktivit, které vznikají v souvislosti s dílem, jako např.komentování dramatizovaných úryvků (divadelní představení, drama, loutkové divadlo, dramatické dialogy, sledování divadelních představení dětí, nahrávání a komentování dramatických výňatků). S aktivním naslouchánim jsou žáci vyškoleni, aby zahrnovali obsah ve spojení s ilustracemi, které doprovázejí literární, populární nebo informativní texty.

Co jde o aktivity vázané za výuku literatury a národní kutlury a tradice, praktické metody v této části učebních osnov, zahrnuje kontakt s předměty, které tvoří významnou část tradiční kultury, ať už jsou vyrobeny podle současných modelu, anebo se s nimi seznámíme v autentickém prostředí. Výběr obsahu je ponechán na učiteli, a doporučuje se, aby obsah této části učebního plánu byl realizován prostřednictvím hudby a tance (poslech českých písní, učení o nástroji, lidové tance), karikatury, filmy, příběhy, pohádky, legendy, významné osobností a událostí z českých dějin, zvyků a jejich prezentace jak ve škole, tak na školních akcích a podoně.

Výuka *Českého jazyka s prvky národní kultury* se zaměřuje především na žáky: žáci se považují za odpovědné, kreativní a aktivní účastníky ve vyučováním procesu, a doporučuje se, aby se rodiče a ostatní členové rodiny zapojili do práce, co nejvice. Například, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině temát souvisejících s lidovou tradicí, zajmená od starších členů své rodiny (prarodičů).

Učitel by měl přimět žáky k tomu, aby se aktivně zapojili do shromažd'ování materiálů, které se vztahují k určité lekci (pohlednice, obrazky, články z novin atd.).

Nový program je založen na větší souvztažnosti literárních a neliterárních děl. Souvztažnost je umožně na adekvátní kombinací povinných a výběrových děl. Kromě souvztažnosti mezi texty a okruhy tohoto předmětu učitel stanoví vertikální souvztažnost mezi obsahem předmětu *Český jazyk s prvky národní kultury* a obsahem stejného předmětu z vyšších tříd tak, aby respektoval systematické a postupné zavádění učiva, k čemuž přispívají jak učitelovy znalosti o obsahu předmětu *Příroda a společnost* pro 2. třídu, tak i jeho vědomosti o tradiční a duchovní kultuře Čechů s důrazem na obyčeje Čechů v Srbsku, stejně tak i vědomosti o tradiční a duchovní kultuře většinové společnosti a jiných menšinových společnostech v regionu.

Učitel vytváří horizontální souvztažnost mezi výukou předmětů *Srbský jazyk a literatura*, *Svět kolem nás*, *Umělecká kultura, Hudební kultura*, *Občanská výchova* a *Náboženská výchova*.

ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Numilji lu kurs	**VUORBA ŠÎ KULTURA VLAHA**
Cilju	**Cilju** lu învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* je sî să întarjaskă pućearja dî komunikacîje a lu škuolarj atît sî puoată sî askulće šî să încaljagă vuorba vlasaskă, sî šćije alje măjpruoašće zakuoanje lu vuorba šî kultura Vlaha kum ra puća sî lje kaće šî îngažđeadză, pastrînd aša aluor identjitet dî etnicitjet, ku griže dî relacîja întră mošîja Vlahilor šî mošîja lumnji, dîspră întarjitu ljegaturilji întră kulturj.
Razu	**Aldîntînj**
Fuondu dî šasurj pră an	**72 dî šasur**

AŹUNSU Dîpa še oguoaje ku tjema škuolarju o să puoată sî:	**TJEMA**	**SUCÎNUTU**
– aljagă glasu vorbit dîn sluova skrisă; vuorbje šî spusurj vorbiće šî skrisă; – askulće šî sî încaljagă sucînutu; – încaljagă sucînutu lu tjekstu dî literatură karje îj să šećeašće; – aljagă spusurlji dî spus, dî întrabat šî dî zbjerat; – aljagă spusurlji dî dzîs šî dî dazdzîs – kunuoaskă vuorbilji kontrirjiće – šćije numilji lu numjerj dîn dekada adîntînj, šćije pră vlasîašće sî numjerje pînă la dzîaše.	**VUORBA VLAHA**	Glasu šî sluova; sluovilji štîmpujiće šî skrisă în ćiriljică. Vuorbilji šî spusu în vuorbă šî skris. Tjeksturlji înpljinjiće ku sluovurj karje să lukră/tjeksturlji karje îs numiće dî šećit. Tjeksturlji vlasăšć skrisă or štămpujiće. Źukarij dî ljimbă. Vježbujitu dî analiză šî sîntjeză; vježbujitu dî leksikă šî sintaksă; vježbujitu dî motuorjikă. Spusurlji dî spus, dî întrabat šî zbjerat. Spusurlji dî dzîs šî dazdzîs. Vuorbilji kontrirjiće. Numilji lu numjerj dîn dekada adîntînj.

– kunoaskă šî sî aljagă kînćiku dîn povastă; – vadă în povastă potrivjala, vrjeamja (rîndu lu potrivjelurj) šî luoku unđe śuoa sa potrivit; – vadă junaśi šî să aljagă întră aja śe je la jej bun dîn aja śe je njebun; – spună śe ginđeašće dî aja śe lukră junaśi în kînćik or în povastă; – kunuoaskă śumalka šî sî o încaljagă; – kunoaskă basna šî sî o încaljagă;	**POVĂSTÎTU LUMNJI**		Kînćiśilji vlasăšć aljeasă dî nastavnjik în rîndu ku anji lu škuolarj. Povješćilji vlasăšć aljeasă dî nastavnjik în rîndu ku anji lu škuolarj. Śumjelśilji vlasăšć. Basnjilji vlasăšć.
– spună kum trîabje spusu ku struktura pruoastă ku întonacija bună, ku sîamnu dî interpunkcîje la kăpatînj; – sumjearnjik ja parće în vuorba dirigujită šî sluobîdă; – fakă o kriśală askultîndu să ku vuorbje aljeasă; – prospună dîn gură; povîastuje dîn gură dî sljikă/sljiś šî dî potrivjelurj; – dăskrije dîn gură dî stvarurj dîn okuolu aluor; – aljagă šî sî să askulće în vuorbă ku vuorbje aljeasă; să askulće kum trîabje în vuorbă ku vuorbje nuoj; – spună dîn kap skurće tjeksturj dî literatură; – ja parće în relizacîja lu tjekst pră scjenă; – askulće suvorbituorji sumjearnjik šî ku kultură; – askulće, încaljagă šî parafrazirjeaskă kriśala; – askulće śećitu šî povăstujitu ku interpretacîje lu tjeksturj dîspră încaljes šî asîmcît;	**K U L T U R A** **LU** **V U O R B Ă**	**Vorbitu** **Askultatu**	Vuorba dirigujită šî sluobîdă. Kriśala dîn gură. Povăstujitu, propovăstujitu šî dăskrisu. Povăstujitu lu tjekstu dî literatură. Tjeksturlji dî dramă, dî dramatizacîje, improvizacîja la scjenă. Realizacîja lu tjekst la scjenă (dî dramă šî ku papušă). Îngazdatu lu vorbarj: vježbilji dî leksikă šî sintaksă. Źuoaka în vuorbă, dî ljimbă šî în situacîje. Situacîjilji dî istină šî simulirjće. Kriśala dî askultat. Snimkurlji dî audio šî video.
– kunoaskă šî ja parće, în rîndu ku aluj anj, în ađeturlji dî dziljilji marj kum îs Kraśunu šî Pašćilji. – kunoaskă šî sî ja parće, în rîndu ku aluj anj, în ađeturlji ljegaće dî boćeadz, nuntă šî pomană („sluobadzîtu lu apă“ dî al muort) – kunoaskă šî sî ja parće, în rîndu ku aluj anj, în ađeturlji la praznjik – šćije sî źuoaśe în źuok źuoku vlasăsk. – kunuoaskă šî sî numaskă instrumenturlji dî muzikă ku karje să kîntă melodijilji Vlahilor. – aljagă elementurlji fundatuorj lu puortu Vlahilor dîn aluor luok. – kunuoaskă šî sî numaskă alje kunoskuće mînkărj dîn tradicîja Vlahilor. – - kunuoaskă šî sî numaskă zanaturlji Vlahilor.	**ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE**		– Dzîljilji marj, ađeturlji la (Kraśunu, Sîntuađerji, Pašćilji, Sîmcî, ...) – Ađeturlji ku karje să însamnă vijaca lu uom (boćeadzu, nunta, pomjeanjilji). – Praznjiku. – Źuokurlji vlasăšć. – Instrumenturlji Vlahilor dî muzikă. – Puortu lumnji vlasăsk. – Mînkarja Vlahilor dîn tradicîje. – Zanaturlji batrînje.

Terminurlji dî kjeaje lu sucînatură: vuorba vlasaskă, povăstujitu lumnji, kultura lu vuorbit, elementurlji dî kultură šî tradicîje.

INSTRUKCÎJILJI DÎ DIDAKTIKĂ ŠÎ METUODIKĂ DÎ REALIZACÎJA LU PROGRAM

Programu dî edukacîje šî învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* are patru tjeme: Vuorba Vlaha, Povăstîtu lumnji, Kultura lu vuorbă, Elementurlji lu tradicîje šî kultură.

Să porînśeašće asta distribucîje lu śasuj: Vuorba Vlaha – 10 śasurj, Povăstîtu lumnji – 10 śasurj, Kultura lu vuorbă – 18 śasurj šî Elementurlji dî kultură šî tradicîje – 34 śasurj. Tuoaće tjemurlji îs înpopljećiće šî njišuna nu să poaće lukra skuos doparće šî firdă aljelalće tjemj.

VUORBA VLAHA

Edukacîja dîn *Vuorba Vlaha* să realizujeašće sîngur, ma kuprinđe šî sucînaturj alu aljelalće tri tjemj, măjkusama dîn *Povăstîtu lumnji* šî *Kultura lu vuorbă.*

Vorbitu dîn gură să lukră prîn źuoakă šî aktivnosturj ku karje să vjeažbuje komunikacîja (pozdravitu în situacîje dî tuoatădzî: *bună điminjaca, bună dzîva šî nje vjeđem;* izvinjitu). Škuolarji puot sî povîastuje katînd la sljikă or rîndurj dî sljiś. Puot sî propovîastuje tjekstu karje a askultat sumjearnjik, sî să audă šî ku vuorba înđirjeptată. Oćitulji trîabje sî ja sama dî sî fije glasurlji bun spusă šî sî fakă ku škuolarji komentarurj la aja śe sa askultat.

Vježbilji dî vadzut îs dî vadzutu lu tuot šî lu detaljurj, katatu la stvarurj, poivituri šî okuolu. Trîabje sî fije organizujiće pră tjemurj. Să înśeapje dî la luoku în škuoală unđe să învacă, pă înurmă să trjeaśe šî la okuol. Škuolarji puot să kaće la stvarurj, uoamjenj, žuoavinje, potrivjelurj, sljiś, sljiś în rînd, fotografije, objekturj dîn okuol šî aša. Škuolarji trîabje sî ja sama măjîntînj la tuot, da prăurmă la djetaljurj. Să kată la: fuormurj, fărburj, relacîje, miśkaturj, mimikă šî gjesturj, djetaljurj pitulaće šî aša.

Vježbilji dî askultat să înśep ku askultatu lu vuorba lu oćitul, alc škuolarj, glumc šî spikjer. Vuorba śe je askultată să komentarisîašće dî sî să vadă pră śe să aljeaźe vuorba alu vorbituorj. Askultatu trîabje sî fije înpreonat ku mimikă šî gjesturj karje petrjek vuorba. Dî vrjeamja śe să askultă trîabje aljes aja śe arje vrjedujală dîn aja śe nare, katat ku grižă šî koncentracîje. Să askultă šî sunurlji dî onomatopejă, šušajelje, sunurlji artikuljisîc šî njeartikuljisîc.

Trîabje sî să fakă vježburj dî analjitikă kum îs vadzutu lu pozicîja lu glasurj în vuorbilji karje îs vorbiće. Kînd škuolarji învacă sî vadă pozicîja lu glasurj în vuorbj, să trjeaśe la înparcîtu lu vuorbj pră glasurj. Să înśeape ku vuorbj dîn duoa glasurj, da prăurmă dîn tri, patru šî măjmulće.

Vježbilji dî sintjeză să organizujesk bărabar ku vježburlji dî analiză. Vuorbilji karje îs dîsparcîće în glasurj jar să adună întruuna. Să pornjeašće dî la al măjušor šî mjearźe kîrtă tuot măjgrjeau. Škuolarji să sprimăsk sî śećaskă šî încaljagă aja śe a śećit, śe o sî fije în razurlji śe vin.

Oćitulji trîabje sî ja sama kum să vorbăsk glasurlji *ă, î, dz, ś, ź.*

Prîn măjmulće sîituacîje dî vuorbă lu škuolarj trîabje aratat pră śe să aljeg spusurlji dî întrabat, zbjerat šî spus, ka šî pră śe să aljeg spusurlji dî dzîs šî dazdzîs. Ku stvarurlji kontrastirjiće, ku kartucă ku sljiś šî aša stvarurj dî edukacîje škuolarji trîabje sî să kunoaskă ku vuorbilji kontrirjiće.

Askultîndu să ku bîće, banucă or ku đeajśćilji la amînduoa mînj lu škuolarj să puoaće ušura învacatu lu numerji dîn dekada adîntînj.

POVĂSTÎTU LUMNJI

Aja śe je sucînat în tjema *Povăstîtu lumnji* să lukră prîstă tuot anu la škuoală, dîn karća dî învacat ka un instrumjent dî edukacîje ka šî dîn alće izvuora kum aljeaźe nastavnjiku, aluor realizacîje oćitulu plănirjeašće în rîndu ku karakterjistika lu tuot škuolarju šî aluj aźunsurj dî învacat.

Dî vrjeamja kînd škuolarji să fak sî fije kadîrj, ku aźutatu lu oćitul, sî încaljagă povješćilji šî kînćiśilji, trîabje luvat sama sî să vadă potrivjelurlji, relacîjilji dî arje šî vrjeamje šî aja śe je aljes în daskrisu lu stforurj šî priruodă. Škuolarji să învintă sî ujće junaśi în povastă or kînćik, aluor karaktjeristikurj šî aja śe lukră; aluor emuocîje (marjeac, trist, dî rîs) šî sî aljagă al bun dîn njebun.

Să kriśeašće kă je bun sî să śećaskă tjekstu la postăc, aśi să ginđeašće kă oćitulu pră planu, karje sîngur a fakut ku dînamika śe a plănirjt, spunje tjekstu postată dîpa postată šî vorbjeašće ku škuolarji dî aja śe je śećit, dî aja vrjeamje ij motivisîašće sî sîngurj sî povîastuje.

Kum îs tjeksturlji plănirjic ku programu pruošć, skurc šî fakuc pră rînđitu lu potrivjelurj pră hronoluogije, škuolarju trîabje sî ujće *kînd šî unđe* sa potrivit aja śe să lukră în tjekst šî sî încaljagă rînđitu lu potrivjelurj, śe sa în fabula lu tjekst potrivjit întînj, da śe prăurmă, śe a fuost nainća lu vro potrivjală, da śe dîpa jea vinje.

Škuolarju trîabje sî ujće kum îs poezija ku proza aljeasă în fuormă (sî aljagă vjersu dîn tjekstu dî pruoză) šî aluor măjpucînje karaktjeristikurj (aja śe în lirjikă nuje fabulă, ritmika lu vjers or rînđitu lu potrivjelurj în epikă šî aša śuoava), ma nu la nivuo lu definjisîtu la tjerminurj. Škuolarju trîabje sî aljagă kînćiku (šî kînćiku dî glumă – pră tuonu kum să kîntă) dîn povastă (basnă), ma fîrdă definisîtu lu tjerminurj dîn teorija lu literatură. Aja să lukră mjerekucîal šî la postăc în razurlji măjbatrînje.

Škuolarju trîabje sî poată sî încaljagă śe însamnă śumalka fîrdă formuljisîtu lu stil; sî kunoaskă žanru lu basnje ka povješćilji śe însamnă śuoa altăśe (fîrdă înśeputu ku tjerminu lu aleguorije), kă în basnje junaśi puot sî fije nu numa žuoavinjilji, ma šî bujedzîlji, stvarurlji, kreaturilji antropomorfizujiće (Naruoku, Nađearđa) or uoamjenji šî, măjprăurmă, sî poată sî încaljagă aja śe basna însamnă šî să vadă aja śe basna nje kriśeašće. Kum dî aăšća anj lu kopij să adaptirjeašće, skurćadză tjekstu lu basnă nus spuš elementurlji dî structură lu žanru lu basnă (fabula šî kriśala).

Škuolarji să sprimăsk sî ujće în tjekst vuorbje njekunoskuće šî măjpucîn kunoskuće šî să întrîabje oćitulu sî lje tulmaśaskă kum ra încaljeźa tjekstu măjbun. Purtac ku întrabărilji (*karje? śe? unđe? kînd? dîše?*) dî sucînatu śe je spus, škuolarji în rîndu ku aluor pućearje, să sprimăsk sî fakă ka raspunsurlji: spusurj, pasusurj, tjeksturj skurće. Kînd lukră tjeksturj dî aja śe lumnja Vlahilor a fakut prîn vuorbă, škuolarji să kunosk măjîntînj ku estetikă în skrisuoarje šî formirjesk aluor veđearje dî aja śe askultă. Oćitulu îj învintă să spună aja śe ginđesk.

Kînd lukră kînćiśilji dî lirjikă škuolarji la postăc să învacă sî kunoaskă šî asîmće melodika lu kînćiśe šî sî lje recituje ku intonacîje. Aljesu lu tjeksturj în vjers dîn aăalja în pruoză nu să lukră la nivou lu teorije.

Să kriśeašće kă je bun sî să fakă dramatizacîja lu povješćilji dîn lumnje, bajkje šî basnje, kum sar škuolarji aduśe în vuoja bună la aktivnosturj dî kreacîje (ješîtu la scjenă, źuoaka ku dramă, źuoaka ku papušă...). Aša škuolarji prîn vaspitujitu lu škuoală întruuna învacă šî bontuonu în teatăr.

Dî la razu aldîntînj ku sucînatu lu program să suflirjeašće învacatu lu tjerminurj dîn literatură la postăc šî ku sistjem, da lu oćitulj să kriśeašće în kontinuitjet sî să învjeacă vuorbje nuoj kum sar îngazda vuorbarju lu škuolarj. Supt învacatu la tjerminurj dî literatură nu să ginđeašće la învacatu lu aluor definicîje, ma aluor numit šî dăskris, ujtatu lu aluj rolă în tjekstu al spus.

KULTURA LU VUORBĂ

Tjema *Kultura lu vuorbă* kuprinđe învaljitu lu duoa dîn patru părc dî literacîja lu škuolarj, da aăalja îs vorbitu šî askultatu. Duoa karje uđesk, śećitu šî skrisu, să învaljesk în aljelalće razurj lu ciklusu dî învăcamînt la škuoală. Edukacîja šî învacatu în asta tjemă îs śuśiće kîrtă katatu lu kultura lu vuorbă, skrisuoarje, îngazdatu lu vuorbarj šî la învaljitu lu pućearja în komunikacîje lu škuolarj. Lukru la edukacîje în tjema *Kultura lu vuorbă* să realizujeašće înpopljećit ku aljće tjemurj dîn aăsta kurs, ka šî prîn lekcîje sîngurje.

Vorbitu lu škuolarj să învaljeašće prîn vuorbă în karje oćitulu îj înđirjaptă sî ajbje măjbună aluor komunikacîje. În vuorba dî tjekstu dî literatură or dî vro tjemă, škuolarji raspund la întrabărj, întrabă, spun śe ginđesk. Vuorba sluobîdă, vuorba dî drustvă je baza lu komunikacîja dî tuoatădzî šî dî aja škuolarji trîabje înđirjeptac în aja parće sî frumuos înśeapă vuorba, înskimbje la informacîje šî sî ajbje bontuon. Škuolarji să învintă sî formirjaskă kriśală în karje o sî fije informacîje dîn vijaca škuolji. Dî vreamja dî vuorbă škuolarji să învintă sî vorbaskă, sî đea înformacîje, sî spună śe ginđesk, numaskă śe asîmt ku vuorbilji aljeasă.

Foarma lu vorbit karje să kriśeašće je povăstujitu, propovăstujitu šî dăskrisu. Aja îs sucînuturlji lu program, sucînuturlji lu învacat. Škuolarju la postăc să bagă în vuorbă šî învacă kum sî propovîastuje tjekstu, kum sî povîastuje or kum sî dăskrije. Vuorba să realizuje prîn vježbje dî vorbit ku aźutarja lu plan. Planu lu škuolarj aźută sî proginđaskă sucînutu lu vuorbă, ma nu trîabje înpeđekac aăja karje puot sî vorbaskă sîngurj ku aluor plan, or fîrdă jeal. Dîn gură să propovîastuje vrun tjekst skurt, aja śe a vadzut în teatăr or la film. Să kriśeašće aăsta povăstujit: povăstujitu dî sljikă or pră rîndu dî sljiś (povasta în sljiś), povăstujitu dî petrekuće šî potrivjealje... Să dăskrije dî sezuoanje pră an, dî bujedz šî žuoavinje, dî drugarju or drugarjica a măjbună, dî aj dîn kasă šî aša. Škuolarji să înđirjaptă sî vorbaskă kum trîabje.

Învacatu dîn kap šî vorbitu lu tjeksturj aljeasă or aluor postăc je înđirjeptat în parća lu îngazdatu lu vuorbarj šî vuorba kum trîabje. Să vorbăsk dîn kap aljeasă kînćiśe karje îs învacaće odată ku învacatu lu recitujitu đirjept. Prînga aja, să puot învaca šî dîn kap vorbi tjeksturlji skurće postăc dîn povješć or dîn tjeksturj dî dramă (junaku). Cîlju lu asta suoartă dî vorbit je sî să vorbaskă ku întonacîje, da nu numa memorisîtu lu tjekst. Dî aja trîabje luvat sama šî bun aljes aja śe kopiji o sî învjeacă sî spună dîn kap, da vrunji dîn kriterijumurj îs vrjedujala lu tjekst šî kum aduśe ku anji lu kopij. Žuoakă dî scjenă măjbun je sî să realizuje pră tjeksturj dî literatură karje îs bunje dî improvizacîje la scjenă.

Îngazdatu lu vuorbarj dîspră vuorbitu înđirjeptat să realizuje askultîndu să ku vuorbje śe trîabje la vorbit, învacînd šî askultînd ku vuorbje nuoj, ka šî larźind kuprinsu lu aja śe însamnă o vuorbă. Vuorbilji nuoj să învacă dîn vuorbitu înđirjeptat šî dîn tjekstur dî literatură šî njeliteratură. Škuolarji să înđirjaptă în parća sî să askulće ku vuorbje dîn aluor vuorbarj karje je aktivirjit šî ku aja śe je în kap, ma ku śe nu să askultă, śe poaće măjbun spună înfuormacîja karje vrjea, ma šî sî puoată sî fakă ku vuorba măjfrumuos vorbitu.

Kultura lu ljimbă alu škuolarj să îngažđeadză šî prîn źuoakă, măjkusama prîn źuoakă dî ljimbă. Źuoaka să aljeaźe pră aja śe vojesk škuolarji or în kontjekstu lu sucînatu dî edukacîje. Aja puoaće sî fije źuoakă ku vuorbit (vorbitu ku papuša njekuminće, vorbitu ku junaku dîn literatură...), dîpa aja źuokă dî situacîje, situacîj dîn tuotdîuna (vorbitu în prodavnjică, la stanjica dî autobus, la duoktuor, ...). Sî puot aljeźa šî anagramurj, rebusă, palindruomurj, doînpluće, pruoašće vuorbje înkruśišaće.

Askultatu arje marje vrjedujală în komunikacîje. Škuolarji să învacă sî askulće suvorbituorju ku grîže šî kultură. În kontjekstu dî edukacîje škuolarji askultă śe ajlalc vorbăsk šî aja prodzîk ku reprodukujitu šî parafrazirjitu lu aja śe a askultat, ka šî lukrînd pră rugatu šî înstrukcîjilji dîn gură a lu aj batrînj šî aluor drugarj. Askultatu ku grîžă să praktikujă šî în situacîjilji simulirjiće (źuoaka dî vuorbă šî dî situacîje). Škuolarji askultă śećitu lu oćitul šî spikjer.

Źuoaka dî învaljit askultatu ku grîžă să lukră în kontjekstu lu edukacîje: askultatu ku grîžă ku daćina, sî dzîśem, *Kunoašće karje vorbjeašće, askultă kum vorbjeašće* (în śeat, jut), *Aud glasu...*

ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE

Tjema dîprăurmă karje să lukră în programu dî edukacîje šî învacat lu *Vuorba šî kultura Vlaha, Elementurlji dî kultură šî tradicîje*, makră dîkă să lukră băškašît je ljegată ku aljelalće tjemj. Ja pră numărru lu śasurj numic dî realizacîje ja arje măjmarje kuprins, da prîn ja să škuolarji kunosk ku aluor kultură šî tradicîje kum ra puća sî o pastrjeadză šî înojaskă. Prîn mulće aktivnosturj în la śasur situacîje simulirjiće škuolarji să kunosk ku aja kum să faśe Pašćilji, Kraśunu, or praznjiku, da šî ku aluor luok în aălja ritualji šî ka kopij da šî ka aj batrînj vrodată. Aša je šî ku kunoskutu lu fakutu lu boćeadz, nuntă or pomană. Škuolarji să învintă kînd puot sî arîaće aja śe a învacat la śas šî în situacîje dî tuoatădzî la aluor kăš. Aša sî întarjeašće învacamîntu prîn ljegatu lu aja śe škuolarju aduśe ku jeal dîn izvuoară dînafară dî škuoală ku aja śe îj dîa škuoala, nastavnjiku šî kărcîlji dî învacat.

În kultura vlasaskă mult să cjeanuje źuoku šî kînćiku, dîspră śe škuolarji să învintă sî învjeacă pašurlji dî źuok. Să kunuosk ku instrumjenturlji dî muzikă ku karje să faśe melodija lu źuokurj šî kînćiśe vlasăšć. Prînga aja, školarji să kunosk šî ku puortu vlahilor dîn aluor luok šî okuol. Kunoskutu ku puortu lumnji puoaće sî fije petrjekut ku lukru fakutu lu puort dîn arćije šî/or dîn pîndză, ku aźutarja lu nastavnjik šî parinc, da dîpa aja šî înbrakatu la papušă în aja, sî puoaće šî crtaji puortu šî aša. Dîn plastelin škuolarji puot sî fakă fuorma lu mînkăr vlasăšć šî sî lje numaskă. Kunoskutu ku mînkarja dîn tradicîje să puoaće faśa šî ku aluor degustacîje la kăš or la vro manifjestacîje, la karje škuolarji puot sî să dukă ku parincî or în grupă ku oćitulu šî ajlalc škuolarj.

Ku zanaturj šî lukrurj vlasăšć batrînje škuolarji puot sî să kunoaskă kînd să duk akuolo unđe să lukră zanatu, or la vro moară batrînă, or la baśije. Dîka aja nu să puoaće, lu škuolarj trîabje aratat audio-video materjal dîn karje jej puot sî vadă lukrurlji šî zanaturlji batrînje karje Vlasi măjmult a lukrat.

Măjmult trîabje sî să kinuje sî să pastrjeadză šî pazaskă identitjetu šî marosîja Vlahilor, ma nu prîn frăzurj ma în praksă, aratînd la vrjedujala lu uoamjenj šî etnicitjeturj, poštujala întră etnij, tolerancîje šî înterakcîje.

Kum să realizuje programu

Trîabje în tuotdîuna luvat sama dî daćina a măjmarje alu kurs: sî škuolarji învjeacă frumuos sî vorbaskă pră vuorba vlasaskă šî šćije dî aluor kultură šî tradicîje. Trîabje bagat dî sama śe škuolarji šćiu întînj, ku śe vin dî la aluor kăš šî în rîndu ku aja lukrat ku tuot škuolarju băškašît, purtînd dî grižă šî dî tuot kolektjivu.

Atmosfjera la śas trîabje sî fije relaksirjită, sî kaće o relacîje dî partnerj întră oćitul/nastavnjik šî škuolarj kum sar măjušuor trješa barijera lu psihă la aktivizacîja lu pućearja lu vorbit šî învîacurj. Tuot śe să lukră dî ljimbă să demonstrirjeašće în kontjekst, nu să skuoaće dînlăturj. Kînd să vjeažbuje pućearja dî vuorbă dominirjesk dijaluogurlji în măjmulće fuoarmje în interakcîja lu nastavnjik ku škuolarju šî škuolarju ku škuolarj. La vuorbit să kată sî fije ušuor, sî fije njeînsîljit šî sî să spune kum trîabje.

PETRJEKUTU ŠÎ VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Petrjekutu šî vrjedujala lu progrjesu škuolarilor să lukră dî sî să puoată aźuns la aźunsurj, da înśeapje ku ocjena dîntînj lu nivou la karje je škuolarju šî în relacîje ku karje să ocjenjeašće kît progrjes a avut šî śe ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kît sa mărs nainće šî dî sî să kapiće informacîje napuoj. Tuot śasu dî edukacîje šî aktivnuosturlji lu škuolarj je šansa dî sî să formirjaskă ocjenă, dî sî să registruje kît škuolarju a mărs nainće šî sîj să spună śe trîabje šîmăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja śe să šćije, śe să puoaće, cînutu šî rîndu la lukru, ka šî întarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje šî învacat. Măsuratu la formirjitu lu ocjenă sucînje astrîns la fakturj dî aja śe škuolarji a lukrat, a măjđeasă îs aăašća tjehnjike: realizacîja lu daćinj în praksă, petrekutu šî însamnatu lu aja śe škuolarji lukră dî vrjeamje dî edukacîje, komunikacîja întră nastavnjik šî škuolarj, registru dî tuot škuolarju (mapa dî progrjes) šî aša. Lukră lu nastavnjik să sucînje dîn plănirjit, realizujit, petrjekut šî vrjedujit. Nastavnjiku trîabje în kontinuitjet sî petrjakă šî ocjenjaskă diferjencirjit prînga aja śe škuolarji a fakut, šî procjesu lu edukacîje šî învacat, ka šî pră jeal sîngur šî aluj lukru. Ku tuot śe să arată bun šî śe aźută, nastavnjiku o sî să aźuće ku aja în aluj praksă dî edukacîje, da tuot śe să arată ka njedastul bun ar trăbuji ogođit sî fije măjbun.

Назив предмета	**СТРАНИ ЈЕЗИК**
Циљ	**Циљ** учења страног језика у основном образовању и васпитању је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих;	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављање контакта при сусрету. **Садржаји** *Hi! Hello. Good morning/afternoon/evening/night. How are you? I'm fine, thank you, and you? Goodbye. Bye. See you (later/tomorrow). Have a nice day/weekend! Thanks, same to you!* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.

– упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *My name's Maria/I'm Maria. What's your name? This is my friend. His name's/name is Marko. Maria, this is Barbara. Barbara, this is Maria. This is Miss Ivona. She's my teacher. That is Mr Jones. He's your teacher. How old are you? I'm seven. He's ten. Who's this/that? It's my father. Is Tom your brother/friend? Yes, he is/No, he isn't. Is Jane your sister/friend? Yes, she is/No, she isn't. Who's in the picture? It's my sister. Her name's Susan.* Личне заменице у функцији субјекта – *I, you …* Присвојни придеви – *my, your…* Показне заменице – *this, that* Глагол *to be – the Present Simple Tense* Питања са *Who /How (old)* Основни бројеви (1–10) **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и земљама енглеског говорног подручја.
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *Let's start. Quiet, please. Listen to me! Look! Look at me/the picture! Sit down. Stand up. Turn around. Jump. Say hello/goodbye to your friend. Open/Close your books/notebooks. Put down your pencils. Pick up the rubber. Wash your hands. Open the window, please. Come in. Come here/to the board. Give me your book, please. Don't do that. Listen and say/sing/do/number/match/draw/repeat… Cut out/stick/touch/point to... Colour the door yellow. Count from … to …. My turn now. Hurry up! Quick! Watch out! I understand/I don't understand. I'm finished.* Императив **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости; дечје песме одговарајућег садржаја.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *Let's play football/the memory game/go to the park/sing. Come and play with me! Come to my birthday party. Cool! Super! Great! OK. All right. Sorry, I can't.* Императив **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *Can I have an apple, please? Yes, here you are. Thank you/Thank you, Maria/Thanks. You're welcome. No, sorry/Not now/No, you can't. Can you help me, please? Can/May I have some water, please? Can/May I go to the toilet/go out/come in? Excuse me, Teacher, …? I can't see. Can you move, please? Sorry, can you repeat that, please? I'm sorry I'm late. It's OK. No problem.* Модални глаголи за изражавање молбе – *can/may* **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *Happy birthday to you! Merry Christmas! Happy New Year! Happy Easter! Thanks, same to you!* **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре.

	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *It's a/an… It's short/long/small/big/blue… It's a blue ruler. I can see one red apple and two yellow bananas/three blue and four orange balloons. Here's a crayon. What colour is it? It's blue/The crayon is blue.* Глаголи *have got, to be* за давање описа Правилна множина именица: *book – books, apple – apples…* Модални глагол *can* уз глагол *see* **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *I'm thirsty/hungry. Here's a sandwich for you. Do you want some water? Yes, please. No, thank you. Are you happy/sad/hot/cold?* *The Present Simple Tense (be, want)* Модални глагол *can* за изражавање предлога **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *Where's my dad? Is he in the bedroom? No, he's in the bathroom. Where's your dog? It's in the garden. Where's my bag? It's on the chair. Where's the toilet? It's here/over there.* Прилози и предлози за изражавање положаја и просторних односа – *here, there, in, on* Питања са *Where* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *This is my ball. Is that your bike? I've got a dog. Have you got a pet? He/She's got two brothers. Who's got a/an...?* Присвојни придеви *my, your…* *Have got* за изражавање припадања/поседовања **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања **Садржаји** *Do you like ice cream? Yes, I do/No, I don't. I like apples and oranges. I don't like milk or cheese. Do you like games?* *The Present Simple Tense* глагола *like* **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће.

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих; – упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављање контакта при сусрету. **Садржаји** *Ciao! Buongiorno! Buonasera! Arrivederci!* *Come stai? Bene, grazie.* *Come sta?* *Piacere.* *A domani!* *Buona notte!* **(Интер)културни садржаји:** формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *Come ti chiami? Mi chiamo Jasmina/Sono Jasmina. Di dove sei? Sono di Novi Sad.* *Bojana, questo è il mio amico. Si chiama Dario.* *Dario, questa è la mia amica. Si chiama Bojana.* *Questa è la mia maestra. Si chiama Biserka.* *Quanti anni hai? Ho 7 anni.* *Chi c'è nella foto?* *Questo è mio fratello. Lui ha 10 anni.* *Questa è mia sorella. Si chiama Nina.* Личне заменице у функцији субјекта. Присвојни придеви *(il mio/la mia, il tuo/la tua)* Показне заменице (*questo/a*) Упитне речи (*come, quanto, chi)* Презент глагола *essere, avere* и најфреквентнијих глагола. Основни бројеви (1–10) **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и у Италији.
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *Chi è assente?Chi non c'è oggi? Tutto chiaro? Ragazzi, silenzio per favore!* *Non capisco. Può ripetere, per favore. Ho finito!* *Vieni alla lavagna.* *Ascoltate! Rispondete! Guardate! Cercate! Disegnate! Ripetete! Lavate le mani! Colorate! Alzatevi! Sedetevi! Avete finito?Attenzione!* *Cantiamo insieme! Prendete/aprite i vostri libri!* *Dammi il tuo quaderno!* *Ottimo. Giusto.* *Silenzio per favore!* Заповедни начин фреквентних глагола **(Интер)културни садржаји:** поштовање основних норми учтивости, дечје песме одговарајућег садржаја
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *Giochiamo a pallone/a carte! Andiamo fuori! Cantiamo insieme! Vuoi giocare con me? Vieni a giocare con me! Vieni alla mia festa di compleanno? Grazie. Va bene. Mi dispiace, non posso.* Заповедни начин фреквентних глагола. Питање интонацијом. Негација. **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива, прослава рођендана, игре, забава и разонода.

	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *Permesso? Posso entrare?* *Prego. Avanti!* *Scusi, posso andare in bagno? Posso uscire? Va bene. Grazie.* *Scusi, può ripetere per favore?* *Vorrei un po' di acqua.* Модални глагол за изражавање молбе (*potere*) Кондиционал учтивости: прво лице једнине (*vorrei*) **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *Buon compleanno! Buon Anno! Buon Natale! Auguri! Tanti auguri!* *Bravo/a/i/e! Molto bene! Grazie!* Придеви (*buono, bravo*) Узвичне реченице. **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре.
	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *Il mio gatto si chiama Marta. È piccolo e nero. Il mio cane è bianco.* *Lui ha gli occhi verdi.* *La mia scuola è grande. Il giardino è piccolo.* *Di che colore è/sono?* *C'è un trenino rosso. Ci sono tre mele verdi.Ci sono due conigli bianchi.* Присвојни придеви (*mio/mia, tuo/tua*) Множина именица. Описни придеви. Конструкција: речца *ci* и глагол *essere: c'è/ci sono* **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *Ho fame. Ho sete. Vorrei un succo di frutta.* *Vuoi un panino?* *No, grazie. Non ho fame. Sì, grazie.* *Ho freddo/caldo.* *Sono malato/a. Ho mal di testa.* *Buon appetito!* Кондиционал учтивости *(vorrei)* Негација (*no/non*) Презент глагола *avere* **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *La camera è grande. C'è un tavolo. Ci sono tre sedie. C'è una borsa sul tavolo. Dov'è il gatto? È sotto la sedia.* *Metti la matita sul tavolo.* *Sono a casa. Vado al cinema.* Неодређени и одређен члан (*un/una; il/la*) Предлози (*su, in, sotto, sopra*) Упитне речи (*dove*) **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град.

	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *Questa è la mia penna. Questo non è il mio zaino. Di chi è questo giocattolo? È tuo questo orsetto? Sì, è mio. No, non è mio. È di Paolo.* *Ho due sorelle. Chi ha una matita?* Присвојни придеви (*mio/a; tuo/a)* Презент глагола *avere* **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања /недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања. **Садржаји** *Ti piace il gelato?Ti piace la pizza?* *Sì, mi piace. È molto buono/a.* *No, non mi piace.* *Mi piacciono queste figurine.* *Mi piace disegnare/cantare.* *Va bene. Sono d'accordo. Non sono d'accordo.* Именице. Одређени члан *(il, la, l')*. Презент фреквентних глагола. Глагол *piacere.* Конструкција са инфинитивом *(Mi piace nuotare)*. **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће.

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих; – упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављања контакта при сусрету. **Садржаји** *Hallo! Guten Morgen/Tag/Abend.* *Wie geht's? Danke (nicht so) gut/schlecht und dir? Es geht.* *Tschüs. Auf Wiedersehen. Gute Nacht.* *Bis dann. Bis später.* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *Ich heiße/bin Anna. Wie heißt du? Das ist mein Freund Marcus. Meine Freundin heißt Julia.* *Julia, das ist Marcus. Marcus, das ist Julia.* *Frau Bauer ist meine Deutschlehrerin und wie heißt dein/e Deutschlehrer/in?* *Wie alt bist du? – Sieben.* *Wer ist auf dem Foto? – Mein Bruder Hans.* *Woher kommst du? Woher kommt ihr? Woher kommen Sie?* *Ich komme aus Serbien.* *Ich wohne in Smederevo. Wo wohnst du?* Личне заменице у функцији субјекта – *ich, du, Sie, ihr …* Присвојни детерминативи -*mein(e), dein(e), Ihr(e)* Глагол *sein, heißen, kommen, wohnen* Питања са *Wer? Wo?Woher?Wie?* Основни бројеви (1-10) **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и земљама немачког говорног подручја.

– разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *Komm her! Kommt an die Tafel!* *Setz dich! Setzt euch!* *Mach(t) das Buch auf/zu!* *Lies/Lest vor! Hör(t) zu! Sing(t) mit! Sprich/Sprecht nach! Hör/Hört zu!* *Steh(t) auf! Pass(t) auf!* *Gib dein Buch an Petra!* *Gebt mir eure Hausaufgaben!* *Kannst du mir dein Heft geben? Kann ich dein Heft bekommen?* Императив **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости; дечје песме одговарајућег садржаја.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *Kommst du ins Kino (mit)?* *Ja gerne. Leider nicht. Leider kann ich nicht (mitkommen).* *Komm und spiel mit!* *Super. Gerne. Ich habe keine Lust.* *Kaufen wir ein Eis?* Императив **(Интер)културни садржаји:** прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.
	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *Kann ich dir/Ihnen helfen?* *Möchtest du eine Orange? Kannst du mir bitte eine Orange geben? Ich möchte eine Tasse Tee.* *Kannst du mir, bitte ein Stück Torte geben? Vielen Dank. Danke.* Употреба неодређеног члана у номинативу и акузативу. Употреба модалних глагола у презенту (*möchten, können*). **(Интер)културни садржаји:** правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *Zum Geburtstag, viel Glück, zum Geburtsag viel Glück, zum Geburtstag, liebe Lina, zum Geburtstag Viel Glück ...* *Ich gratuliere dir. Danke* *Frohe Weihnachten! Alles Gute zu ...!* Употреба личних заменица у номинативу, дативу и акузативу. **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне песме и игре.
	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *Meine Tante ist schlank.* *Mein Onkel ist fleißig.* *Wie ist dein Regenschirm? Er ist blau.* *Peters Nase ist krumm.* Придев у предикативној функцији – **продуктивно** **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.

	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *Ich bin durstig. Ich habe (keinen) Hunger/Durst. Mir ist kalt/warm. Ich bin müde/glücklich. Möchtest du schlafen? Möchtest du etwas Wasser trinken?* **(Интер)културни садржаји:** мимика и гестикулација; употреба емотикона.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *Wo ist dein Hund? Er ist im Wohnzimmer? Sind die Kinder auf dem Spielplatz? Nein, sie sind nicht da. Das Buch liegt auf dem Tisch.* Прилози и предлози за изражавање положаја и просторних односа – *hier, da, dort, in, auf* Питања са *Wo?* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *Ist das deine Katze? Nein, das ist Marias Katze. Mein Hund ist nicht da. Hast du einen Kugelschreiber? Ich brauche einen Regenschirm.* Употреба присвојних чланова. Употреба посесивног генитива – рецептивно. **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања **Садржаји** *Ich mag Eis. Magst du es auch? Ich liebe meine Familie und meine Freunde. Ich schwimme gern.* Глаголи *mögen, lieben...* **(Интер)културни садржаји:** интересовања, хобији, забава, храна и пиће.

РУСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих; – упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављања контакта при сусрету. **Садржаји** *Привет! Здравствуй(те)! Доброе утро! Добрый день! Добрый вечер! Пока! До свидания! Спокойной ночи! Как дела? Хорошо! У тебя? У меня тоже.* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *Меня зовут Наташа. Как тебя зовут? Это мой друг. Это моя подруга. Его зовут Саша. Её зовут Маша. Мою маму зовут Светлана. У тебя есть сестра? Как её зовут? Сколько тебе лет? Мне семь лет. Ему два года. Кто это? Это Маша, моя сестра. Ей четыре года.* Личне заменице (номинатив, датив, акузатив): *я, мне, меня.* Безличне реченице с глаголом *зовут.* Упитне заменице и прилози: *кто, как, сколько.* Присвојне заменице: *мой, твой, наш, ваш.* Основни бројеви (1−10). **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања; руска лична имена и надимци.

– разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *Кто отсутствует?Кто дежурный? Слушай(те)! Посмотри(те)! Садись/Садитесь! Сядь(те)! Встань! Открой(те) книгу! Открой(те)/закрой(те) окно. Пиши(те)! Заходи(те)! Нарисуй(те) дом. Вырежи и склей! Дай мне тетрадь, пожалуйста! Повтори(те) за мной! Слушайте и повторяйте!Выйди(те)/Выходи(те) к доске! Машина жёлтая. Раскрась её! Быстро! Я закончил(а).* Садашње време фреквентних глагола. Заповедни начин фреквентних глагола **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости; дечје песме одговарајућег садржаја.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *Давай(те) играть в футбол! Давай(те) играть в куклы! Давай! Идём(те) в парк! Идём! Поиграй со мной. Приходи ко мне на день рождения. Спасибо. Приду.* Заповедни начин фреквентних глагола **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *Дай мне, пожалуйста, ручку. Можно? Конечно, пожалуйста, вот она. Спасибо! Не за что. Ничего. Нет, к сожалению, ручка мне нужна. Извини(те), можно вопрос? Я опоздал(ла). Извините.* Заповедни начин фреквентних глагола. Предикатив *можно.* Интонација упитних исказа без упитне речи. **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *С днём рождения! С Новым годом! С Рождеством! Спасибо! Тебя (вас) тоже! Поздравляю тебя с днём рождения! Желаю тебе счастья и успеха! Спасибо.* Садашње време глагола *поздравлять* и *желать*. Редуковани искази *С днём рождения! С Новым годом!* **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре.
	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *Это мяч. Он голубой, маленький. На рисунке я вижу два дома, три птицы и два дерева. Это мой папа. На папе белая рубашка и джинсы. У брата мяч. Папа отдыхает. Мама пишет.* Садашње време фреквентних глагола. Придеви. Род, број и слагање с именицама. Конструкције за изражавање посесивности: *у+ ген.* именица (*у папы, у мамы, у брата);* Присвојне заменице: *мой, твой, наш, ваш*. **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.

	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *Мне хочется есть/пить. Я хочу есть/пить. Вот бутерброд. Возьми воду. Спасибо. Пожалуйста. Мне холодно/жарко. У меня болит зуб. Хочешь мороженое? Нет, пожалуйста, не хочу.* Безличне реченице с употребом облика *хочется*; садашње време глагола *хотеть.* Интонација упитних исказа без упитне речи. **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *Где папа? В спальне? Нет, папа в гостиной. Где твоя собака? В детской? Нет, собака во дворе. Где мой рюкзак? На стуле? Да. Нет, он под столом. Куда идёт папа? На работу. Куда ты идёшь? В школу.* Садашње време фреквентних глагола. Акузатив и локатив с предлозима *в* и *на*. Упитне реченице с прилошким заменицама *Где? Куда?* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град, кућа, стан, просторије у стану.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *Это мой мяч. Это твой велосипед?У меня два брата и сестра. У тебя есть собака/кошка? Есть. Нет. У меня нет собаки. Это велосипед брата.* Конструкције за изражавање посесивности: *у+ ген*. личних заменица и именица (*у меня, у мамы*); именица + именица у генитиву (*велосипед брата*). Општа негација (*нет*). Присвојне заменице. Интонација упитних исказа без упитне речи. **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања. **Садржаји** *Ты любишь мороженое? Тебе нравится мороженое? Да, люблю. Нет, не нравится. На завтрак я люблю сосиски. Мне нравится хлеб с маслом.* Глагол *любить.* Безличне реченице с глаголом *нравиться.* Општа негација *(нет, не).* Интонација упитних исказа без упитне речи. **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће.

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих;	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављања контакта при сусрету. **Садржаји** *Salut! Tu vas bien? Bonjour, ça va? Ça va, merci! Bonsoir! Bonne nuit!* *Bonjour, Monsieur. Au revoir, Madame. A demain.* Питање интонацијом. **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.

– упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *Je m'appelle Milica. Tu t'appelles comment? J'ai sept ans. Tu as quel âge? Qui est-ce? C'est mon copain/ma sœur/mon père. Il s'appelle Zoran.* Ненаглашене личне заменице у функцији субјекта. Присвојни придеви (*mon/ma, ton/ta*). Упитне речи (*comment, qui, quel/quelle*). Основни бројеви 1–10. Презент глагола *avoir* и *être* и глагола прве групе. **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и земљама француског говорног подручја.
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *Qui est absent? Qui n'est pas là?* *C'est clair? Je ne comprends pas. Ecoutez! Répondez! Regardez! Cherchez! Trouvez! Dessinez! Coloriez! Ouvrez/fermez vos livres. Levez la main. Très bien!* *C'est parfait! Vous avez fini?* *J'ai fini. Qui sait? Je sais. Silence s'il vous plait! Levez-vous! Asseyez-vous! Viens au tableau! Donne-moi ton livre, s'il te plait.* Императив фреквентних глагола. **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости; дечје песме одговарајућег садржаја.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *On va jouer dans la cour? Viens chez moi. Tu veux jouer avec moi?* *Oui, super! Désolé, je ne peux pas.* *Je t'invite à mon anniversaire.* Императив фреквентних глагола. Питање интонацијом. Негација (*ne/n'... pas*). **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *Est-ce que je peux sortir, Madame/Monsieur ? Tu me donnes ton numéro? Voilà. Merci! Je t'en prie.* *Je voudrais chanter. Vous pouvez répéter, s'il vous plait? Désolé, tu ne peux pas.* Питање са *est-ce que*. Кондиционал учтивости (*je voudrais…*). **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *Bon anniversaire! Bonne année!* *Bonne fête! Joyeux Noël! Bravo, très bien! Merci, à toi/à vous aussi!* Придеви (*bon, bonne*). Узвичне реченице. Предлози (*à*). **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре.

	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *Mon perroquet s'appelle Simon. Il est rouge et vert. Ma poupée s'appelle Lola. Elle a les yeux noirs. Le chien est grand et noir. Mon école est grande. Il est de quelle couleur? Il y a un ballon rouge et deux ballons jaunes.* Присвојни придеви (*mon/ma, ton/ta*). Описни придеви. Презентативи (*il y a*). **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *Je voudrais du jus d'orange, s'il te/vous plait. J'ai faim/soif/chaud/froid. Brrrr!!! Non, merci, je n'ai pas faim. Je suis contente. Il est malade. J'ai mal à la tête. Bon appétit!* Кондиционал учтивости (*je voudrais*) Негација (*ne/n'... pas*). Презент глагола *avoir*. **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *Cette maison est grande. Il y a un chat dans la rue. Il y a un livre sur la table. Où est ton ballon? Je suis à l'école. Je vais au zoo.* Неодређени члан (*un, une, des*). Предлози (*dans, sous, sur*). Упитне речи (*où*) **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *C'est mon ballon. Ce n'est pas mon cartable. C'est ta robe? A qui est ce stylo? J'ai deux frères. Je n'ai pas de sœur.* Презентативи (*c'est, ce sont*). Присвојни придеви (*mon/ma, ton/ta*). Негација (*ne/n'... pas*). **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања **Садржаји** *D'accord. Je suis d'accord. J'aime le chocolat/la musique. J'aime dessiner/chanter. Tu aimes la glace? C'est bon. Je n'aime pas.* Именице. Одређени члан (*le, la, l', les*). Презент фреквентних глагола. Конструкција са инфинитивом (*j'aime dessiner*). Негација (*ne/n'... pas*). **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће.

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих; – упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављање контакта при сусрету. **Садржаји** *¡Hola!* *¡Hola! ¿Qué tal? Bien, ¿y tú? Bien, gracias.* *¡Buenos días!* *¡Buenas tardes!* *¡Buenas noches!* *¡Hasta luego!* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *Hola, soy María. ¿Y tú? Soy Nikola. Encantado.* *¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años tienes? Me llamo María. Tengo siete años. ¿Y tú?* *¿Quién es? Es mi amigo/amiga/hermano/hermana/profesor/profesora. Se llama Jovan.* Презент глагола *ser* и *tener* Присвојни придеви (*mi, tu, mis, tus*) Упитне речи (*quién, cómo*), питање *cuántos años* Основни бројеви (1–10) Презент најфреквентнијих правилних глагола **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и земљама шпанског говорног подручја.
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *¡Adelante!* *¿Quién falta? Estamos todos, ¡qué bien!* *A trabajar. Empezamos con la actividad uno.* *¡Escuchad la canción! Dibuja/habla con tu amigo.* *Más despacio/alto, por favor.* *¿Puedes repetir? ¿Listo?* *Cantamos juntos.* *¡Excelente! Muy bien.* Заповедни начин у потврдном облику за друго лице једнине и множине. **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости, дечје песме одговарајућег садржаја.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *– ¿Puedes salir? – Sí./No puedo.* *– ¿Jugamos a las cartas? – Vale.* *– ¿Puedes venir a mi cumpleaños? – Sí. No, lo siento.* *Vamos al parque.* Глагол *poder* + инфинитив за изражавање позива. Негација. **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива, прослава рођендана, игре, забава и разонода.

	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *– ¿Puedes repetir?/¿Puede repetir?* *– Sí. Claro. – Gracias./Muchas gracias.* *– ¿Puedo ir al baño? – Sí, claro.* *– ¿Puedo tomar agua? – No, no ahora. Más tarde.* *– ¿Puedo entrar? – Sí./No, lo siento./No. Perdón.* *– ¿Me prestas tu goma? – Sí./Sí, claro.* Глагол *poder* за изражавање молбе **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias./Muchas gracias.* *¡Felices fiestas! A ti también.* *Feliz Navidad y próspero Año Nuevo.* **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре.
	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *Mi gato se llama Risko. Es un gato amarillo. Es muy grande.* *Mi peluche se llama Pedro. Es un oso blanco.* *¿Cómo se llama tu muñeca? Es muy bonita.* *Mi escuela es grande. Tiene tres pisos. Hay un patio también.* Описни придеви. Презентативи (*hay*). **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *– Tengo hambre/sed ... – Yo también. ¿Quieres un bocadillo/agua? – Sí, muchas gracias.* *– No tengo hambre/sed ... – Yo tampoco./Yo sí.* *– ¡Qué frío!/Tengo frío. – ¿Cierro la ventana? – Sí, gracias.* *– ¿Tienes frío/calor? – No, estoy bien.* *– ¿Estás bien? – Sí, gracias./No, estoy mal./Me siento mal.* Презент глагола *estar, tener* и *querer* **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *– ¿Dónde está mi padre? ¿Está en su habitación? – No, está en el baño.* *– ¿Dónde está tu perro? – Está en el jardín.* *– ¿Dónde está la biblioteca? – Está en el primer piso.* *Voy a casa. Estoy en la escuela.* Одређени члан. Најфреквентнији предлози (нпр. *a, en, sobre*). *Ir a, estar en.* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град.

	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *Es mi familia. Mi hermano menor se llama Petar. Tiene 3 años. Mi hermana es mayor. Tiene 10 años. Su nombre es Elena.* *– ¿De quién es este libro? – Es mi libro. Es el libro de Milica.* *– ¿Alguien tiene un lápiz/bolígrafo/papel blanco? – Sí, yo tengo uno./No, lo siento.* Присвојни придеви (*mi, tu, mis, tus*). Неодређени члан. Показни придев *este, esta, estos, estas* Питање *de quién es/son.* **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања **Садржаји** *– ¿Te gusta el chocolate? – Claro.* *– No me gustan los zumos. ¿A ti, te gustan? – Sí, mucho./A mí tampoco.* *– Me gusta dibujar/nadar /cantar. No me gusta dormir. No me gusta el noticiero.* Глагол *gustar*, потврдни и одрични облик. Личне заменице *a mí, a ti* **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће.

Кључни појмови: комуникација, рано учење, језичка активност, језичке компетенције и интеркултуралност.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда првог циклуса основне школе. Аутори уџбеника и наставници обрађују их у складу са захтевима програма, узрастом и интересовањима ученика.

1) Лични идентитет
2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
3) Географске особености
4) Становање – форме, навике
5) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине
6) Временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
7) Школа и школски живот
8) Млади – живот деце и омладине
9) Здравље и хигијена
10) Емоције (љубав према породици, друговима)
11) Превозна средства
12) Временске прилике
13) Уметност за децу (нарочито модерна књижевност за децу; пригодне традиционалне и модерне песме)
14) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)
15) Слободно време – забава, разонода, хобији
16) Исхрана и гастрономске навике
17) Путовања
18) Мода и облачење
19) Спорт
20) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета страни језик у првом циклусу основне школе усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане, делимично и оне невербалне), формално и садржински централну позицију програма заузимају управо комуникативне функције (нпр. поздрављање; представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима; разумевање и давање једноставних упутстава и налога; позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој игри; исказивање молби, захтева, захвалности, планова, намера, саглашавања, противљења, допадања, недопадања, жеља, потреба и сл.). На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које укључују постепено усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста (од трећег разреда), интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи, функције и активности операционализовали, понуђени су и примери реализације, и то за сваки појединачни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

Комуникативна настава посматра језик као средство комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

– циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;

– говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

– наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;

– битно је значење језичке поруке;

– знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

– са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

– наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног (од трећег разреда) кода и њиховог међусобног односа;

– сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

– усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

– поимање програма као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;

– наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;

– ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

– наставни материјали представљају један од извора активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

– учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

– рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (запажање, анализа, закључивање итд.);

– за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на нижем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши – од трећег разреда, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску, итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.)

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.)

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.)

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „текућих проблема" у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих и писаних (од трећег разреда) материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ПРВОМ И У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Предности наставе страног језика у првом и другом разреду основне школе у вези су са специфичностима усвајања језика на раном узрасту. Основна карактеристика раног учења није аналитичко учење, већ усвајање језика на сличан начин на који се усваја матерњи језик – дете страни језик користи искључиво у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима. Вишеструке су предности учења језика у овом узрасту (Титоне 1989)[1]:

– неурофизиолошке: изузетна пластичност мозга омогућава лакше усвајање фонетских елемената, акцента, изговора, интонације, као и синтаксичких образаца;

– психолошке: код ученика се развија мотивација будући да не осећа страх од грешке приликом употребе новог језика, лако прихвата игру и спремније излаже пред групом;

– образовне: учење страног језика позитивно утиче на когнитивни развој детета и прихватање другог и другачијег.

Ранији почетак учења страног језика отвара пут за достизање виших нивоа језичке компетенције и развијање вишејезичности, који су релевантни за даље школовање и професионални живот.

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Пошто је програм учења страног језика у првом и другом разреду основне школе растерећен писања и читања, као и експлицитних објашњења граматичких правила, ово је драгоцен период за подстицање и навикавање ученика да у свакодневним ситуацијама у учионици и ван ње спонтано примењују научене речи и изразе у одговарајућим ситуацијама усмене комуникације (нпр. поздрављање наставника

1 Titone, R. (1989). On the bilingual person. Otawa, Canadian Society for Italian Studies.

на страном језику у учионици, али и ван ње). Такво спонтано успостављање контакта помаже ученицима да се ослободе говорних блока-да које могу настати изван услова симулираних у учионици, при сусрету са лицима са другог говорног подручја. То ће, такође, пружити и бројне прилике ученицима да експериментишу са употребом језика, растерећени страха од неуспеха у комуникацији. Због свега тога потребно је инсистирати на таквом моделу комуникације од самог почетка, јер уколико се ученици навикну на другачији модел, тј. искључиву примену матерњег језика приликом успостављања контакта и комуникације са наставником или вршњаком, то ће касније бити много теже променити.

Следећи корак, на којем такође треба инсистирати од самог почетка учења страног језика, јесте такозвани „језик учионице". Сва кратка и једноставна упутства у настави која се често понављају треба да буду на страном језику уз обавезну одговарајућу гестикулацију (ако нпр. наставник каже *слушај,* пожељно је да покаже ту активност стављајући руку иза уха). Нека упутства наставник у почетку може да изговара паралелно на страном и на матерњем језику са тенденцијом да постепено изоставља матерњи језик, пратећи да ли ученици препознају њихово значење на страном језику.

Поред ових спонтаних облика учења потребно је увести и језичке садржаје који нису део уобичајене интеракције на часу. За овакве облике учења потребно је користити предмете и бића из непосредног окружења, слике из наставних материјала, картице, постере и све друге расположиве материјале. За њихово савладавање потребно је инсистирати на заједничким групним комуникативним активностима. На овом узрасту се препоручују и активности усмене репродукције и контролисане продукције будући да су у питању садржаји који не представљају „језик учионице" и не понављају се сваког часа. На тај начин се ученицима омогућава већи број понављања ради лакшег и бржег меморисања и стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције са малим варијацијама модела у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Такође се подстиче интеракција са другим ученицима, која се може, као благи вид медијације, реализовати давањем упутстава на матерњем језику (нпр. питај друга или другарицу како се зове и колико година има, шта воли/не воли да једе, итд; одговори на питања друга/другарице*),* или увођењем покрета као невербалног средства комуникације.

Потребно је оспособити ученике за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као препорука и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је да имамо на уму да је, упркос почетном ентузијазму са којим ученици улазе у процес учења страног језика у основној школи, њима то ипак још један у низу обавезних предмета. Стога се, на овом нивоу, не може очекивати да они сами, спонтано, развију интересовање и ентузијазам за учење страног језика. Неопходно је приликом планирања активности имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстровертни, уче различитом брзином и на различите начине – свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Већина ученика на том узрасту има проблем са пажњом, концентрацијом и памћењем током 45 минута. Стога је упутно да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од 5 до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства (картице, постери, стварни предмети из непосредног окружења, како је у општим смерницама већ напоменуто) идеална су за увођење и увежбавање вокабулара. Када се ученицима покаже одређени појам – када га виде, важно је да неколико пута чују како се реч изговара и да је тек на крају изговоре. Хорско понављање корисно је за осећај сигурности ученика јер није јавно експониран, а страх од исмевања (који је на том узрасту неретко присутан) сведен је на минимум.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи: именице – делови тела, животиње, играчке..; глаголи – устати, сести, подићи, спустити неки предмет…; придеви за описивање стања и осећања – срећан, тужан, гладан, жедан…

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, ако се усвајају речи које се односе на свет животиња, могуће је организовати стварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да су ученици, током једног школског часа, у стању да усвоје 5 до 7 нових речи.

Дијалошки модели (као основа за „имитирање") веома су ефикасни за развијање говора. У недостатку спонтане комуникације међу ученицима наставник може да користи лутке – обичне плишане, прављене од чарапа или папира – и тако направи одговарајући дијалошки модел. Наставник се може обраћати ученицима са лутком која пита. Ученици ће врло брзо и лако моћи да дају одговор, али и да поставе питања. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст који ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре.

Пројектне активности повећавају мотивацију, јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају задатак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају" његову употребу. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

– ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);

– ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине – когнитивне, комуникативне и социјалне;

– сви могу да учествују – свако добија улогу коју може да „изнесе" те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;

– одговарају свим стиловима учења – визуелни виде, аудитивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;

– подижу мотивацију и самопоуздање;

– оријентисане су на ученика – наставник има мање доминантну улогу;

– развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скечева, лутканских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Читање и писање су необавезне активности у другом разреду. С обзиром на то да се латинично писмо уводи у наставу српског језика у другом полугодишту другог разреда, иницијално писање и читање може се понудити као опција само за ученике који то желе и знају,

на елементарном нивоу (читање појединачних речи и једноставних реченица, допуњавање речи словом и слично, нипошто самостално писање и диктати). Ова активност се не оцењује и на часу има споредну улогу.

Социокултурну компетенцију, као скуп знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи, треба уводити од самог почетка учења страног језика на најнижем узрасном нивоу, јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађују експлицитно. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

Назив предмета	**МАТЕМАТИКА**
Циљ	**Циљ** учења предмета *математика* је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**		**САДРЖАЈИ**
− одреди међусобни положај предмета и бића и њихов положај у односу на тло; − упореди предмете и бића по величини; − уочи и именује геометријске облике предмета из непосредне околине; − именује геометријска тела и фигуре; − групише предмете и бића са заједничким својством; − сложи/разложи фигуру која се састоји од познатих облика; − разликује: криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију; − црта праву линију и дуж помоћу лењира; − броји унапред и уназад и са прескоком; − прочита, запише, упореди и уреди бројеве прве стотине и прикаже их на бројевној правој; − користи редне бројеве; − разликује парне и непарне бројеве, одреди највећи и најмањи број, претходника и следбеника; − користи појмове: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика; − сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак; − сабира и одузима до 100 без прелаза преко десетице; − растави број на сабирке и примени замену места и здруживање сабирака ради лакшег рачунања; − реши текстуални задатак са једном операцијом; − разликује новчане апоене до 100 динара и упореди њихову вредност; − уочи правило и одреди следећи члан започетог низа; − прочита и користи податке са једноставнијег стубичног и сликовног дијаграма или табеле; − измери дужину задатом, нестандардном јединицом мере; − преслика тачке и фигуре у квадратној мрежи на основу задатог упутства.	**ГЕОМЕТРИЈА**	**ПОЛОЖАЈ, ВЕЛИЧИНА И ОБЛИК ПРЕДМЕТА**	Просторне релације. Величина предмета и бића. Геометријска тела: лопта, коцка, квадар, ваљак, пирамида и купа. Геометријске фигуре: круг, правоугаоник, квадрат и троугао.
		ЛИНИЈЕ	Права, крива и изломљена линија. Затворена и отворена линија. Тачка и линија. Дуж.
	БРОЈЕВИ		Бројање, писање и читање бројева. Приказивање бројева помоћу тачака на бројевној правој. Упоређивање бројева. Редни бројеви. Сабирање и одузимање бројева у оквиру 20 и приказивање на бројевној правој. Сабирање и одузимање бројева до 100 без прелаза преко десетице и приказивање на бројевној правој. Својства сабирања. Откривање непознатог броја у једнакостима с једном операцијом. Динар, кованице и новчанице до 100 динара.
	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ		Мерење дужине нестандардним јединицама мере.

Кључни појмови: односи у простору, геометријски облици, број, сабирање и одузимање и мерење.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова

наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Геометрија (27; 11 + 16)

Бројеви (146; 57 + 89)

Мерење и мере (7; 3 + 4)

Предложени редослед реализације тема:

1. Геометрија – Положај, величина и облик предмета;
2. Бројеви – Природни бројеви до 10 и нула, сабирање и одузимање до 10;
3. Геометрија – Линије;
4. Бројеви – Природни бројеви до 20, сабирање и одузимање до 20;
5. Мерење и мере;
6. Бројеви – Природни бројеви до 100, сабирање и одузимање до 100 (без преласка десетице).

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Овакав предлог је дат због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје.

Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног стицања и повезивања знања.

Садржаји програма предмета математике представљају основу за остваривање исхода, јер је њима обухваћено све оно што ученик треба да изгради на нивоу знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да, у овом узрасту, различите игролике активности у функцији сазнавања и учења могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Игра је основна активност и контекст математичког сазнања у предшколском периоду. Поласком у школу код првака не нестаје потреба за игром. Због тога је важно да се у првом циклусу, а посебно у првом разреду, деци омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности. Поред тога, игролике активности значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој ефикасности наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и функционалнијом.

ГЕОМЕТРИЈА

Положај, величина и облик предмета

Развој опажања простора подразумева уочавање предмета и бића у окружењу и њихових међусобних односа. Основу сазнања чини посматрање и класификација облика на основу уочених особина. Међусобни односи предмета у простору исказани просторним релацијама изграђују се посматрањем различитих предмета у простору, манипулисањем објектима (практична просторна оријентација), именовањем и мисаоним издвајањем уочених односа.

Положај предмета и бића – Ученици упоређују предмете по положају (испред, иза; испод, изнад; горе, доле; у, на, ван; између, лево, десно; са исте стране, са супротних страна; усправно, водоравно). Просторне релације ученици усвајају у односу на себе, у односу на друга бића и предмете (уз ротације тј. окретање) и у односу на тло. Уочавају се и истичу међусобно супротни односи: испред–иза, испод–изнад, горе–доле, лево–десно, са исте стране – са супротних страна. Игролике активности треба користити у циљу уочавања односа и увежбавања практичне оријентације ученика у простору, на мапи и у табели.

Величина предмета и бића – У делу који се односи на упоређивање предмета према дужини, висини и ширини, циљ је да ученици овладају употребом речи којима се изражавају релацијски односи између предмета, односно бића: краће – дуже, ниже – више и уже – шире. Поређење/процена се врши „одока”' или упоређивањем реалних предмета (оловка, лењир и слично). Важно је указати на повезаност одговарајућих релација (нпр. оловка је дужа од гумице, а гумица је краћа од оловке). Поред тога, треба упоређивати и више предмета (нпр. одређивање најширег предмета).

Облик предмета – Почетно геометријско сазнање заснива се на систематском посматрању и описивању предмета у окружењу и на сликовном приказу, истицањем њихових својстава, облика, симетричности, величине и положаја. Уочавање сличности и разлика омогућава класификацију објеката. Ученици пропедевтички упознају геометријска тела и фигуре. На почетку увести облике који су ученицима тог узраста најближи и познати из свакодневног живота: облик лопте и коцке, затим квадра и ваљка, и на крају пирамиде и купе. Треба користити очигледна наставна средства: играчке, предмете који се налазе у учионици и слично (нпр. лопта и коцка за игру, гумица, сунђер, креда, фломастер). Уочавањем страна тродимензионалних предмета увести облике квадрата, правоугаоника, круга и троугла. Оваквим приступом, ученици прво упознају облике који су им блиски и познати, који се налазе у њиховом окружењу и постепено се, као делови претходно упознатих облика, уводе нови облици.

Корисне су практична манипулација (моделовање, сецкање, лепљење, преклапање фигура) и активности цртања геометријских фигура коришћењем шаблона (нпр. лењир са геометријским облицима) и слободном руком помоћу квадратне или тачкасте мреже.

Примери активности за остваривање појединих исхода

1. Описивање положаја објекта у односу на више других објеката у сложенијој реалистичној ситуацији на слици или у табели.

2. Описивање редоследа објеката у датом низу посматраном из различитих позиција, нпр. навођење објеката од последњег до првог у низу.

3. Описивање на мапи (у лавиринту) путање од једне до друге тачке, уцртавање путање на мапи (у лавиринту) или прелажење пута од једне до друге позиције према упутству.

4. Прављење модела геометријске фигуре од сламчица или модела геометријског тела помоћу штапића и куглица од пластелина.

5. Састављање одређене фигуре од задатих делова (танграм).

6. Допуњавање фигуре делом који недостаје.

7. Издвајање предмета са одређеним својством из колекције предмета.

8. Прекривање задате фигуре у равни плочицама квадратног, правоугаоног и троугаоног облика (без преклапања и шупљина).

9. Откривање следећег члана низа састављеног од геометријских облика, уз објашњење како се дошло до закључка.

Линије

Праве и криве линије треба увести као линије којима су оивичени уведени геометријски облици, а затим проширити на појмове отворене и затворене криве линије и изломљене линије. Тачку треба увести као пресек две линије, а дуж као део праве линије ограничен са две тачке. За обележавање тачака треба користити слова A, E, O, T, M и J. Ученике треба научити да разликују и цртају криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију, уоче унутрашњу и спољашњу област ограничену затвореном линијом.

Као модел за праве и криве линије (отворене и затворене) можемо користити канап или конац. Нпр. затезањем канапа добијамо модел праве линије, а спајањем крајева канапа модел затворене криве линије. Кад укрстимо два конца или канапа, добијамо тачку.

Примери активности за остваривање појединих исхода

1. Моделовање положаја тачке у односу на линију помоћу траке и предмета. И обрнуто, цртање слике према реалној ситуацији.

2. Цртање слике или доцртавање започете слике у квадратној или тачкастој мрежи према датом упутству.

БРОЈЕВИ

Развој појма броја и бројевног низа је наставак сазнања о бројевима, које је стечено у предшколском програму. Изграђивање појма броја обухвата: визуелну представу, визуелну кореспонденцију једнакобројних колекција објеката, пребројавање, цифарски запис. Број до кога се долази пребројавањем визуализује се на различите начине (скуповно, дијаграмима, бројевним сликама, на бројевној правој) чиме се продубљује разумевање структуре броја. На почетку је значајна манипулација очигледним средствима (жетонима, штапићима, картицама, прстима). Бројеви се упознају у блоковима: до 5 (укључујући 0), прва десетица, друга десетица, прва стотина.

Формирање појма бројевног низа и место броја у бројевном низу развија се кроз активност пребројавања објеката и бића (конкретних или сликовних представа), бројања унапред и уназад, секвенцијално, у задатим интервалима, визуелизацијом на бројевној правој.

Пребројавање елемената треба искористити и за постепено упознавање ученика са мерењем запремине течности, без увођења стандардних јединица мере. На овом нивоу, ученици треба да пресипањем воде преброје колико мањих посуда воде је садржано у већој и обрнуто. Резултате пребројавања треба да упишу у табелу, како би се упознали са оваквим начином записивања података.

Сабирање и одузимање везују се за примере који се могу моделовати као пар дисјунктних скупова. Када су дати бројеви елемената тих скупова, а тражи се број елемената њихове уније, говоримо о задатку сабирања који прати ту схему. Када је дат број елемената уније и једног од подскупова, а тражи се број елемената другог од њих, кажемо да је то задатак одузимања који прати ту схему. Визуелно представљање сабирања на бројевној правој (добројавање, односно одбројавање), бројевним дијаграмима и бројевним сликама подстиче разумевање појмова сабирања и одузимања након чега се увежбава сабирање и одузимање у блоковима бројева.

Разматрају се и случајеви у којима је један од сабирака непознат број. На основу добро савладане таблице сабирања и одузимања ученици откривају непознати сабирак, умањилац, а затим и примере где је непознат умањеник. Ово је погодан тренутак за решавање задатака са теразијама, у којима је циљ успостављање равнотеже тасова. Разматрају се ситуације у којима су на тасовима: 1) исти предмети; 2) различити предмети. Нпр. на првој слици је на једном тасу куглица, а на другом коцка. На другој слици су на једном тасу две куглице, а на другом ваљак. На трећој слици је на једном тасу ваљак, а на другом треба доцртати одговарајући број коцки. Оваквим задацима се постепено развија логичко мишљење и идеја решавања једначине, а представљају и увод у мерење масе, које се обрађује у наредним разредима.

Правила замене места сабирака и здруживање сабирака уводе се пре обраде бројева друге десетице јер се користе при извођењу сабирања у блоку до 20. За илустрацију правила користе се очигледна средства као и визуелни приказ. При обради сабирања и одузимања у блоку бројева до 20 упознају се случајеви са и без преласка десетице (11 + 2, 8 + 3, 16 – 4, 12 – 5).

Један од важних циљева је спонтано запамћивање таблица сабирања и одузимања до 20, због чега треба предвидети довољно времена и различитих активности за увежбавање и стицање сигурности рачунања.

Сабирање и одузимање до 100 обухвата: сабирање и одузимање десетица, сабирање и одузимање десетица и јединица (24 + 5, 29 – 7), сабирање и одузимање двоцифреног броја и вишеструке десетице (57 + 30, 57 – 30), као и сабирање и одузимање двоцифрених бројева без преласка (32 + 43, 23 + 47, 84 – 31). Поступци се заснивају на већ упознатим поступцима у блоку бројева до 20.

Почевши од блока бројева до 10, ученици се подстичу да правилно користе математички језик користећи знаке +, – , =, <, > и термине: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, претходник, следбеник, паран, непаран, мањи од и већи од. Појам месне вредности цифре (десетица и јединица) уводи се приликом обраде бројева друге десетице.

Математичке садржаје треба повезивати са садржајима и активностима других предмета као и животним ситуацијама. Нпр. пребројавање објеката или оријентација у простору са предметом *свет око нас*; увежбавање таблице сабирања или коришћење редних бројева може се реализовати и на часовима *физичког и здравственог васпитања* (нпр. урадити 6+5 чучњева, после трећег чучња скочити 2 пута и слично).

Комбинаторни задаци или задаци одређивања следећег члана низа посебно су подстицајни за развој математичко логичког мишљења. Решавање проблемских задатака веома је важан сегмент наставе, јер омогућава повезивање и примену математичких знања у реалистичним ситуацијама. Моделовање проблема у математички запис, уз коришћење графичког приказа, омогућава ученицима да немеханички приступају задацима.

У оквиру ове теме, ученици треба да упознају и кованице и папирне новчанице (до 100 динара), што представља почетак оспособљавања за коришћење новца у свакодневном животу. Увођење новчаних апоена треба да прати увођење блокова бројева: до 10, до 20 и до 100. Задаци са новцем из свакодневног живота помажу да се, поред исхода који се односе на новац, остваре и исходи који се односе на природне бројеве.

Већина исхода ове теме се остварује спирално, јер се исходи који се остваре у оквиру првог блока бројева, касније само проширују на остале блокове бројева.

Примери активности за остваривање појединих исхода

Почетне активности треба да се односе на пребројавање (бројање унапред, уназад и са прескоком), јер полазимо од формирања појма броја, а затим и формирања бројевног низа.

1. Пребројавање предмета исте врсте и приказивање дијаграмом или табелом (нпр. уписивањем „цртица" у табелу, односно бројева када науче запис бројева).

2. Читање података из једноставнијих стубичних и сликовних дијаграма и табела.

3. Повезивање редних бројева и просторних прилога, нпр. први одозго, трећи одоздо, други слева, први здесна, трећи спреда, други скраја.

4. Упоређивање и размена новца; рачунање са новцем, приказивање датог новчаног износа најмањим могућим бројем кованица/новчаница.

5. Разлагање броја на могуће сабирке у реалистичним ситуацијама (на пример: У кутији се налази 10 плавих и црвених куглица. Колико може бити црвених, а колико плавих куглица у кутији? Решење треба записати у табели.)

6. Одређивање следећег члана у задатом бројевном низу.

МЕРЕЊЕ И МЕРЕ

У оквиру ове теме, кроз практичне активности треба упознати ученике са концептом мерења, без увођења стандардних јединица мере. Ове активности обухватају мерење различитих предмета истом јединицом мере (нпр. сламком, спајалицом, корацима) и мерење једног предмета коришћењем различитих јединица мере. На овом нивоу, ученици треба да: измере задате дужине надовезивањем и пребројавањем јединичних мера, прикажу резултате мерења (табелом или дијаграмом) и упореде дужине.

Када ученици овладају идејом мерења дужине, треба прећи на задатке у којима се повезују различити садржаји. Решавају се задаци пресликавања (померања) тачке или фигуре у квадратној мрежи, на пример: 1) померање тачака или дужи у одређеном смеру (налево, надесно, нагоре, надоле) за дату дужину (нпр. две дужине квадрата); 2) ротирање фигуре на слици из усправног у водоравни положај и обрнуто (без употребе термина ротирање). Оваквим задацима се повезују знања о облицима, дужима и мерењу.

Одређени број часова на крају школске године треба одвојити за систематизацију и повезивање градива. На овим часовима треба задавати текстуалне, проблемске задатке, задатке са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуалне задатке у којима су дати и подаци који нису битни за решавање задатка, логички задаци са одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се утврди и повеже градиво, да се код ученика развија способност решавања проблема и логичко-комбинаторно мишљење.

Назив предмета	**СВЕТ ОКО НАС**
Циљ	**Циљ** учења предмета *свет око нас* јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**		**САДРЖАЈИ**
− препозна и искаже радост, страх, тугу и бес уважавајући себе и друге; − правовремено и примерено ситуацији искаже своје основне животне потребе за храном, водом и одласком у тоалет; − се понаша тако да уважава различитости својих вршњака и других људи; − придржава се договорених правила понашања у школи и прихвата последице ако их прекрши; − сарађује са вршњацима у заједничким активностима; − одржава личну хигијену и адекватно се одева у циљу очувања здравља; − чува своју, школску и имовину других; − прати инструкције одраслих у опасним ситуацијама: поплава, земљотрес, пожар; − својим речима опише пример неке опасне ситуације из свог непосредног окружења; − примењује правила безбедног понашања на путу од куће до школе приликом кретања улицом са и без тротоара и преласка улице; − снађе се у простору помоћу просторних одредница: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичних објеката; − одреди време својих активности помоћу временских одредница: делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра; − посматрањем и опипавањем предмета одреди својства материјала: тврдо-меко, провидно-непровидно, храпаво- глатко; − учествује у извођењу једноставних огледа којима испитује природне феномене; − разликује природу од производа људског рада на примерима из непосредног окружења;	**НЕПОСРЕДНО ОКРУЖЕЊЕ**	**Ја и други**	Основна осећања (радост, страх, туга и бес). Основне животне потребе (дисање, храна, вода, спавање и потреба за тоалетом). Сличности и разлике по полу, старости, способностима и интересовањима.
		Породични дом, школа	Групе људи: породица, школска заједница, разред, одељење, суседи. Права и обавезе чланова група. Правила понашања појединаца и групе. Празници: породични, школски.
		Здравље и безбедност	Здрав начин живота: становање, одевање, исхрана, лична хигијена, рад, одмор. Безбедно понашање у саобраћају на путу од куће до школе (кретање улицом са и без тротоара, прелажење преко улице, безбедно место за игру). Опасне ситуације по живот, здравље и околину, превенција и правилно понашање (у дому и школској средини, саобраћају, током природних непогода).
		Оријентација у простору и времену	Кретање и сналажење у простору у односу на просторне одреднице: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичне објекте. Сналажење у времену у односу на временске одреднице: делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра.
		Човек ствара	Човек ради и ствара (материјали и средства за рад, производи људског рада). Материјали за израду предмета (дрво, камен, метал, стакло, гума, пластика, папир, тканина) и њихова својства (тврдо-меко, провидно-непровидно, храпаво- глатко).

− препознаје облике појављивања воде у непосредном окружењу: потоци, реке, баре, језера; − препознаје изглед земљишта у непосредном окружењу: равница, брдо, планина; − идентификује биљке и животиње из непосредног окружења на основу њиховог спољашњег изгледа; − уочава разноврсност биљака и животиња на основу спољашњег изгледа; − препознаје главу, труп, руке и ноге као делове тела и њихову улогу у његовом свакодневном животу; − препознаје улогу чула вида, слуха, мириса, укуса и додира у његовом свакодневном функционисању и сазнавању окружења; − штеди воду и одлаже отпад на предвиђена места; − се понаша тако да не угрожава биљке и животиње у непосредном окружењу; − повезује резултате учења и рада са уложеним трудом.		**Разноврсност природе**	Сунчева светлост и топлота. Основна својства ваздуха: провидност, мирис, кретање. Облици појављивања воде: потоци, реке, баре, језера, киша, снег. Облици појављивања воде у непосредном окружењу. Основна својства воде: укус, мирис, провидност, раствара поједине материјале. Изглед земљишта: равница, брдо, планина. Изглед земљишта у непосредном окружењу. Основна својства земљишта: боја, растреситост, влажност; Карактеристичне биљке и животиње у непосредном окружењу. Изглед и делови тела биљака. Изглед и делови тела животиња на примерима сисара, птица, риба, инсеката. Човеково тело – делови тела (глава, труп , руке и ноге) и чула (вида, слуха, укуса, мириса и додира). Значај воде, ваздуха, земљишта, сунчеве светлости и топлоте за живот биљака, животиња/човека. Одговоран однос човека према животној средини (штедња воде, одлагање отпада на предвиђена места, брига о биљкама и животињама).

Кључни појмови: оријентација, култура живљења и друштвена стварност у непосредном окружењу.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета *Свет око нас* задржао је постојећи оквир, фонд од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Завичајни принцип (принцип животне близине) одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и *непосредног окружења ученика* – дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи. У II разреду просторни оквир се проширује на *Насеље са околином*, у трећем III разреду на *Завичај*[2] (природно и друштвено окружење, крај[3], односно крајина[4]), а завршиће се у IV разреду државом *Србијом*.

Завичајни принцип овом предмету обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из дететовог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет *свет око нас* подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у првом разреду – непосредно окружење. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у школу долазе са идејама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима – играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, неки и читањем итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима у настави буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово непосредно свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју сложеност, разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе *Света око нас* усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи *света око нас* показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили током године учења овог наставног предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и остваривање се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: *повезује резултате учења и рада са уложеним трудом*. Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских садржаја и не препоручује се као редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ наставнику да их креира. Иста препорука се односи и на уџбенике. Није пожељно да структура садржаја уџбеника буде основ за планирање наставе.

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је примерити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

2 Завичај представља географски простор краја, односно крајине, у чијим границама се крећу програмски исходи и препоручени садржаји.

3 Крај – два или више суседних предела који се међусобно разликују, али заједно представљају одређену територијалну целину (Мачва са Поцерином, Подриње, Полимље, Гружа, Пештер...).

4 Крајина – два или више крајева сличних географских карактеристика који заједно сачињавају одређену територијалну целину (Срем, Банат, Бачка, Шумадија, Неготинска крајина...).

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог предмета, заснована је на *повезаности различитих појава и процеса*. Због тога садржаји *Света око нас*, а касније и *Природе и друштва* морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је *спирално-узлазни модел*, а у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да ће се иста тематика из разреда у разред проширивати, продубљивати и посматрати са различитих аспеката. Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је управо да код ученика осветли и креира ту целовиту слику, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде *повезан и са логиком и методологијом научне дисциплине* одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике – закључивање на основу спроведеног експеримента итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) садржаја унутар *Света око нас* и, касније, *Природе и друштва*. Важно је да се кадгод је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма предмета *Свет око нас* препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења/контекста у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика

При остваривању циља и предметних исхода *света око нас* мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. У програму су дефинисани исходи које треба развијати помоћу препоручених садржаја, адекватних метода наставе и учења и активности ученика. Концепт наставе засноване на исходима подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ развој и овладавање знањима као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света око нас, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета *Свет око нас* су:

– Посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);
– Описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
– Процењивање – самостално одмеравање;
– Груписање – уочавање сличности и различитости ради класификовања;
– Праћење – континуирано посматрање ради запажања промена;
– Бележење – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
– Практиковање – у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
– Експериментисање – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
– Истраживање – испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;
– Сакупљање – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
– Стварање – креативна продукција;
– Играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре;
– Активности у оквиру мини-пројекта – осмишљавање и реализација.

Ради прегледности препоручени садржаји су дати у темама.

У оквиру теме *Ја и други* налазе се садржаји интердисциплинарног карактера који се односе на ученика као *друштвено биће*, његова права и обавезе у окружењу и друштвеним групама којима припада (породица, школа, вршњаци). Без обзира о којим друштвеним групама је реч, неопходно је, на адекватним и ученицима блиским примерима, указивати на дуализам права и обавеза ученика. Када се говори о *основним животним потребама*, ту се првенствено мисли на физиолошке потребе заједничке за све људе, као и на одређена правила понашања која омогућавају задовољавање тих потреба. Размишљање и дискусија не само о својим потребама већ и уважавање потреба и осећања других, такође, представља једну од суштински важних васпитних компоненти предмета. У оквиру ове теме налазе се и садржаји који се односе на *здравље и безбедност*. Овде је акценат на развијању навика здравог живљења и оспособљавање ученика да препознају и адекватно реагују у потенцијално опасним ситуацијама по њихово здравље и живот. Посебну пажњу у овом сегменту потребно је обратити на безбедност ученика у саобраћају, првенствено на оспособљавање ученика за безбедно кретање од куће до школе.

Кретање и сналажење у простору и времену у оквиру теме *Оријентација у простору и времену* од кључног су значаја у првом разреду. Опажање односа у простору и времену (са налажењем референтног ослонца), овладање одговарајућим појмовима и њихова адекватна употреба у различитим активностима ван школе и у школи представљају основ учења и један од основних ослонаца сазнајном развоју ученика, најочигледније видљив за развој сложенијих појмова у настави географије, историје и физике у старијим разредима. Садржаји у оквиру ове теме, о којима ученици имају непосредно искуство, само су препоручени. Могу се појавити велике индивидуалне разлике међу ученицима у овладавању овим појмовима, па треба пажљиво одредити активности и одабрати садржаје који омогућавају напредак (у

зони наредног развитка). Ово су садржаји о којима ученици имају искуства, а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурисана и освешћена и да омогуће ученику безбедно кретање и сналажење у непосредном окружењу. Садржаје који се односе на *кретање и сналажење у простору* коришћењем просторних одредница (напред-назад, лево-десно, горе-доле) и карактеристичних објеката пожељно је практично истраживати, како у учионици тако и ван ње. *Сналажење у времену* конципирано је тако да се полази од основних, временски ближих појмова (делови дана; сада, пре, после; прекјуче, јуче, данас, сутра, прекосутра; дани у недељи) који су потребни ученику за планирање и реализовање свакодневних активности. Важно је код ученика освестити цикличност у смењивању наведених временских одредница – смена: обданице и ноћи, делова дана и дана у седмици. Касније ће се појам цикличности јављати и у различитим природним појавама (животни циклус живих бића, ланац исхране, кружење воде у природи итд.), што је у складу са основним принципима и законима природних наука.

Област под називом *Разноврсност природе* односи се на елементе и узајамно дејство живе и неживе природе. Појмови који се односе на *живи свет* надограђују се постепено, од *препознавања и именовања* биљака и животиња које су карактеристичне за непосредно окружење ученика, преко *класификација* које су базиране на спољашњем изгледу, односно чулно доступним карактеристикама (делови тела у првом разреду), ка *апстрактнијим формама* у другом разреду (животни процеси заједнички за сва жива бића, функција делова биљака и животиња). Новина у програму је јасно увођење човека као дела живе природе, са посебним нагласком на чулима, односно њиховој улози у свакодневном животу и спознавању света који нас окружује.

Слична логика може се препознати и код изучавања *неживе природе*, без обзира да ли се елементима неживе природе приступа из угла географије, физике, хемије, екологије и сл. Тако се елементи неживе природе у првом разреду спознају уочавањем њихових појавних облика у непосредном окружењу и основних (чулима доступних својстава), а затим се иде ка сложенијим и апстрактнијим својствима у старијим разредима. Картографско описмењавање ученика млађих разреда основне школе започиње још у првом разреду, посматрањем околине и именовањем и упоређивањем географских појмова, објеката и појава у непосредном окружењу (брдо, равница, река, језеро...), као и оспособљавањем за сналажење у непосредној околини помоћу карактеристичних објеката.

Приликом изучавања природних феномена нужно је већ од првог разреда постепено уводити ученике у различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Посматрање и учествовање у једноставним огледима представља истраживачке активности примерене ученицима првог разреда.

Концепт *одрживог развоја* и активно учешће ученика у заштити животне средине заједнички су и за *Свет око нас* и за *Природу и друштво*. У првом разреду акценат треба да буде на подстицању ученика да у свакодневним активностима (у школи и ван ње) примењују неке од основних принципа рационалне потрошње – штеде воду, одлажу отпад на предвиђена места, не угрожавају биљке, брину о добробити животиња уз помоћ одраслих. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу усвојених вредности, ставова и навика. Ученике треба кроз активности које се организују у оквиру одељења или школе подстицати на учење кроз искуство. Тако дете развија не само навике брижљивог односа према околини и живом свету у њој, већ и здрављу и култури понашања која је неодвојиви део оваквог начина поступања. На тај начин се интегришу вредности и утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Човек ради и ствара је тема која о човеку говори из другог угла – као свесном бићу. Веза природа-материјал-производ показује целовитост природних и друштвених феномена. Исходи који се односе на *материјале* остварују се на исти начин као и исходи који се односе на живу и неживу природу. У првом разреду акценат је на препознавању, именовању, упоређивању материјала који се користе у свакодневном животу, и основних, непосредно чулно доступних својстава (тврдо–меко, провидно–непровидно, храпаво–глатко), док ће се у наредним разредима изучавати сложенија својства. Садржаји о материјалима су такви да омогућавају висок ниво активности ученика приликом њиховог савладавања, односно коришћење различитих чула за њихово упознавање, бележење уоченог, извођење огледа, описивање итд. Ученике је неопходно доводити у везу са предметима направљеним од тих материјала, односно повезати својства која се изучавају са употребном вредношћу одређених предмета, као и пажљивом употребом и одлагањем употребљених производа и амбалаже на одговарајућа места.

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ СВЕТ ОКО НАС У НАСТАВИ НА МАЂАРСКОМ ЈЕЗИКУ

ЈА И ДРУГИ
ÉN ÉS MÁSOK

Празници и обичаји
Ünnepnapok és szokások

Микулаш – 6. децембар; Божић – 25. децембар (кићење јелке, божићна песма: Мали Божић, велики Божић); Божић наших комшија – 7. јануар; Ускрс (поливање), крсна слава.

Mikulás – december 6.; karácsonyunk – december 25. (a karácsonyfa díszítése, karácsonyi dal: Kis karácsony, nagy karácsony); szomszédaink karácsonya – január 7.; húsvét (húsvéti locsolkodás), templombúcsú.

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ СВЕТ ОКО НАС У НАСТАВИ НА СЛОВАЧКОМ ЈЕЗИКУ

Тема: ПОРОДИЧНИ ДОМ, ШКОЛА

Садржаји:

1. Словачки празници и обичаји – у породици: имендан, Божић, Ускрс

Назив предмета	**ЛИКОВНА КУЛТУРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета *ликовна култура* је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ /ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише, својим речима, визуелне карактеристике по којима препознаје облике и простор; – пореди своје утиске и утиске других о уметничким делима, изгледу објеката/предмета и облицима из природе и окружења; – одреди, самостално и у сарадњи са другима, положај облика у простору и у равни; – црта на различитим подлогама и форматима папира; – користи материјал и прибор у складу са инструкцијама; – обликује једноставне фигуре од меког материјала; – одабере, самостално, начин спајања најмање два материјала; – преведе једноставне појмове и информације у ликовни рад;	**ЛИКОВНА КУЛТУРА И ОКРУЖЕЊЕ**	**Простор.** Отворени и затворени простор, природа и простор који је човек обликовао. Карактеристичне визуелне одлике по којима се препознаје врста простора. Значај чувања споменика или значајних објеката у најближем окружењу. Значај уређења простора у коме ученик борави. **Уметничка занимања и продукти.** Сликар – слика, вајар – скулптура, фотограф – фотографија... Изглед употребних предмета које су дизајнирали уметници. **Установе културе** (биоскоп, музеј, галерија, позориште, библиотека…). Правила понашања и облачења у различитим установама културе, договорена правила понашања.
	ОДНОСИ У ВИДНОМ ПОЉУ	**Облици.** Облици из природе, облици које је створио човек, правилни и неправилни облици. Својства облика (цело, део, велико, мало, високо, ниско, краће, дуже, уско, широко, светло, тамно, обојено, безбојно, једнобојно, шарено, меко, тврдо, глатко, храпаво, обло, рогљасто). **Положај облика у простору и у равни** (горе, доле, између, испод, у, на, испред, иза, усправно, положено, косо, лево, десно). **Кретање.** Покретни и непокретни облици. Кретање бића и машина. Смер кретања облика (налево, надесно, нагоре и надоле). Безбедност у саобраћају – илузија величине покретних и непокретних објеката у односу на удаљеност од посматрача. **Светлост и сенка.** Природни и вештачки извори осветљења. Промена осветљености у току дана. Изглед облика и сенке у зависности од осветљења.
– изрази, материјалом и техником по избору, своје замисли, доживљаје, утиске, сећања и опажања; – преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену; – изрази познате појмове мимиком и покретом тела, без звука; – повеже одабрану установу културе са њеном наменом; – поштује договоре и правила понашања и облачења приликом посете установама културе.	**ОБЛИКОВАЊЕ**	**Материјал и прибор.** Поступци правилног и безбедног руковања и одржавања материјала, прибора и радне површине, значај одржавања хигијене и безбедног руковања прибором. **Обликовање скулптуре.** Обликовање меких материјала поступком додавања. Спајање разноврсних материјала. **Обликовање цртежа.** Врсте линија (отворена, затворена, права, крива, светла, тамна, широка, уска, дугачка, кратка, непрекинута, испрекидана, груба, нежна, спирална, таласаста, степенаста...). Изражајна својства линија у односу на материјал и прибор. **Обликовање слике.** Боја природних облика и боја облика које је створио човек. Изражајна својства боје у односу на материјал и прибор. **Преобликовање.** Предмети и материјал погодни за преобликовање (оштећени предмети, амбалажа, остаци тканина...). **Различите информације као мотивација за стваралачки рад.** Природа и непосредно окружење; машта и стварни догађаји; приче, песме и текстови из књига и часописа за децу и уџбеника, уметничка дела...
	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	**Читање визуелних информација.** Илустрација у дечјим књигама и уџбеницима. Стрип. Цртани и анимирани филм – традиционално урађени (слободоручно обликовани или нацртани ликови) и савремени (урађени у апликативном програму). Прича у цртаном и анимираном филму. Изглед места и ликова. **Знак.** Графички знак (ноте, слова и цифре), гестовни и звучни знак. Лепо писање. Украсна слова. **Традиција.** Празници и украшавање. **Невербално изражавање.** Пантомима, игре, перформанс.

Кључни појмови: простор, облик и линија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОПШТИ ДЕО

Програм предмета *ликовна култура* усмерен је на изградњу компетенција које су ученицима неопходне за живот у савременом свету. Програмска концепција није измењена, већ додатно подржава креативност наставника. Новине су исходи за крај разреда. Достизањем исхода ученик постепено развија компетенције. Улога наставника је да креира свој програм, при чему треба да буде фокусиран на исходе, односно да осмисли активности и одабере методе, технике и поступке који ће на најефикаснији начин омогућити достизање исхода.

Од бројних исхода које ученици достижу до краја године одабрани су они које сви ученици могу да достигну. Природа предмета је таква да ће се поједини исходи понављати и у другим разредима (исто или слично формулисани). Такве исходе наставник тумачи у односу на узраст ученика и препоручене, односно одабране садржаје. Предвиђено је да се већина исхода достиже постепено и континуирано током целе школске године, кроз разноврсне задатке и активности. Изузетак су они исходи који се достижу кроз периодичне активности, као што је одлазак у установу културе.

У трећој колони табеле налазе се препоручени садржаји, нема предлога задатака и активности. Поједини садржаји могу да се дефинишу само глаголом, али се формулација не односи на активност ученика, већ на програмски садржај (најчешће упућује на процесе или поступке које је потребно објаснити). У програму предмета *ликовна култура* садржаје чине кључни појмови и подпојмови, мотивациони садржаји и васпитни садржаји. Кључни појмови су неизоставни садржаји, а остале садржаје одређује наставник, бирајући оне који су најпогоднији за достизање исхода.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Структура програма је оквирна, тематске целине постоје искључиво ради прегледности (наставник планира структуру). Није пожељно да структура уџбеника буде основ за планирање наставе. Највећа вредност уџбеника је у визуелним садржајима и у објашњењу кључних појмова. Ученици могу и даље користити постојеће уџбенике, али није пожељно да наставник копира структуру уџбеника. Наставне јединице се планирају оквирно, а било би добро да назив упућује на тренутак када се кључни појам први пут уводи. По завршетку наставне јединице не завршава се учење појма. На пример, ако је назив прве наставне јединице *Простор*, то не значи да ученици треба да уче о простору само током трајања те наставне јединице.

Приликом планирања часова, односно активности, треба имати у виду следеће напомене. Једна добро осмишљена активност обухвата више од једног исхода. На основу једног исхода може се осмислити више задатака/активности. Овако дефинисани исходи подржавају различите начине планирања. Важно је само избећи релацију један задатак/активност – један исход, јер се не ради о исходима који се достижу по завршетку једног задатка/активности.

Када се планира интегрисана настава, важно је водити рачуна о циљу и специфичностима предмета како ученици не би били ускраћени, јер сваки наставни предмет има специфичну методику и само примена свих методика омогућава целокупни развој ученика. У настави *ликовне културе* знања, умења и ставови изграђују се на јединствен начин у интеракцији програмских елемената (креативност–медијуми – садржаји) и активности наставника и ученика, па се од наставника очекује да адекватно подржи развој опажања, стваралачког мишљења и индивидуални потенцијал сваког ученика. У упутству је указано на тачке у интегрисаној настави где се методе битно разликују по предметима.

Програм је пројектован на мањи број часова него што је предвиђено планом наставе и учења како би и наставник и ученици имали времена да реализују сопствене креативне идеје. Када је реч о ученицима националних мањина који похађају наставу на матерњем језику, овај „вишак” часова је предвиђен за упознавање културе и уметничког наслеђа националне мањине, а у складу са програмом предмета *свет око нас*.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМА

Ликовна култура и окружење

У овој целини су груписани васпитни садржаји који се реализују током целе године. Један од циљева је да ученици постепено уочавају везу уметности и уметника са свакодневним животом. Наставник ће током године, сваки пут када се укаже прилика, упућивати ученике на предмете које користе или виђају у свом окружењу (аутомобили, мобилни телефони, школски прибор, прибор за јело...), а чији изглед (дизајн) су осмислили уметници. Исто се очекује и у наредним разредима, тако да ове садржаје одређује наставник, водећи рачуна

да не оптерети ученике информацијама. Оно што је примарно је да ученици пореде свој и утисак других, да постепено уче да образлажу (својим речима) оно што им се свиђа или не свиђа, да разумеју и поштују чињеницу да свако може имати другачији естетски доживљај (који се, с временом, мења). Када је реч о уметничким занимањима и продуктима, довољно је ученицима понудити неколико једноставних појмова које треба да повежу (на пример, сликар – слика). Уколико постоје могућности, наставник током године води ученике у најмање две установе културе (на пример, у биоскоп и у позориште) и упућује их на правила понашања и облачења, на разлике у правилима понашања и на опажање уређења простора и карактеристичне атмосфере унутар установе. Важно је да се ови садржаји уче ненаметљиво и постепено, тако да развијају радозналост, осећај за естетичке вредности и интересовање за уметност и културу.

Када је реч о истраживању визуелних карактеристика најближег окружења и природе, часови *ликовне културе* могу да се интегришу са часовима предмета *свет око нас*, од којих се разликују по томе што нису стриктно везани за завичајни принцип. Ученици имају слободу да у ликовном раду изразе оно што им је значајно, а што може бити везано и за неки удаљени простор. На пример, свој доживљај током боравка на селу, на мору, на планини... Ученици се међусобно упознају када говоре о свом ликовном раду (зашто су одабрали баш ту тему/мотив, шта им је било значајно да прикажу...), а то може бити прилика да у радовима вршњака уоче визуелне одлике простора који им је непознат. Када се ликовно изражавање повезује са вербалним наставник се ослања на упутство за реализацију програма предмета *српски језик*, односно *матерњи језик*.

Односи у видном пољу

Облик је ликовни елемент који гради композицију, а ради се о појму из теорије обликовања који се у првом разреду учи искуствено. Све активности које се односе на истраживање својства облика (величина, боја, текстура...) и положај облика у простору могу да се реализују на интегрисаним часовима предмета *ликовна култура*, *математика* и *свет око нас*. Часови *ликовне културе* треба да се раздвоје од часова *математике* у тренутку када ученици почну да користе лењир.

Појам *кретање* (киша, облаци, таласи, птице, инсекти, аутомобил, лифт, људи, кућни љубимци...) предложен је као подстицај за активности које ученицима омогућавају да самостално граде мрежу појмова. Наставник уобичајено подстиче ученике на размишљање техником асоцијација. Појмови које ученици самостално повезују са појмом кретања могу да се запишу на табли. На тај начин се долази до већег броја тема/мотива за ликовни рад, а сваки ученик бира тему/мотив који га највише мотивише да ствара. Кретање се може повезати са звуком, па је пожељно осмислити и часове који су интегрисани са часовима *музичке културе* и *физичког и здравственог васпитања*. Једна од могућности је игра у школском дворишту у којој ученици заузимају различите положаје и оцртавају бачене сенке. Ова игра повезује појмове кретање и сенка и може послужити као увод за разговор о извору светлости, о промени изгледа облика и бачене сенке облика у току дана. Треба имати у виду да акценат није на развијању научног мишљења, већ стваралачког.

Ради безбедности у саобраћају пожељно је ученицима указати на чињеницу да удаљени објекти делују мањи него што јесу. Ако се аутомобил креће ка нама, што је ближи делује све већи. Наставник ове информације илуструје сликом из уџбеника, часописа, као и посматрањем објеката у окружењу. Ако је потребно, ученици могу и да покушају да прикажу ближе и даље објекте и бића у ликовном раду.

Обликовање

Наставник бира ликовне технике које ће се учити у првом разреду. Важно је да буду разноврсне, да ученици могу да их користе самостално или уз минималну помоћ и да су изводљиве у школи. Наставник објашњава технике у форми кратког упутства пре и у току рада. Пошто добију основне (неопходне) информације, ученици самостално истражују изражајне могућности ликовних техника док изражавају своје замисли.

Када је реч о прибору и материјалу, примарне су информације које се односе на безбедност и здравље, па тек онда информације о изражајним својствима (које се већим делом уче искуствено). Пример. 1. Здравље и безбедност. Цртеж урађен фломастером бледи на светлости (може се десити да с временом од њега остане само неколико бледих мрља). Перманентни фломастери не бледе, али могу бити отровни (родитељи треба да прочитају ознаке пре куповине). 2. Изражајна својства. Квалитетни фломастери имају интензивну боју, а у паковању има више тонова. Погодни су за цртање стрипова, али не и за сликање (јер се боје не могу мешати, не могу се добити многи тонови који постоје у природи и у окружењу...).

Када обликују разне врсте глина, ученици спонтано комбинују поступке *додавање* и *одузимање*, што је далеко лакше него обликовање само једним поступком. Обликовање само додавањем је предложено како би се подстакао развој ученика, нарочито развијање пажње. Наставник може прво да зада ученицима да заједно обликују једну скулптуру од глине (резултат није важан). Поступак *спајање* се примењује код обликовања разноврсним материјалом. Од ученика се очекује да размишљају, истражују, да се договарају и размењују идеје и искуства како би смислили како да ефикасно споје два или више материјала када обликују ликовни рад. Наставник води ове активности и, уколико је потребно, може да наведе начине спајања (лепком, везивањем, спајалицама, дечјом хефталицом, чачкалицама...), али ученик треба да одабере начин.

Веома је важно да ученици развијају осећај за линију (да не би продуковали круте, схематске цртеже). Постоје бројни начини да се развија осећај за линију, већином су у форми игре и наставник може пронаћи на интернету описе часова и задатака (у овом упутству је могуће дати само кратку препоруку). Наставник треба да тражи од ученика да цртају комбинујући прибор (на пример, оловку и бојицу). Не очекује се да ће ученици по завршетку разреда бити оспособљени да свесно користе изражајна својства материјала. Сви ученици су достигли исход ако су у току године цртали разноврсним материјалом/прибором.

У првом разреду ученици углавном спонтано цртају и боје. Наставник ће, на основу процене могућности одељења и појединачних ученика, одлучити када и како ће ученике постепено уводити у сликање. Један од поступака је да се ученицима зада да „цртају и боје" само помоћу четке и боје (не користе оловку). У првом разреду то може да буде задатак који раде само једном (или ниједном). Поступак који подстиче размишљање и развија осећај за боје подразумева захтеве који су нешто изнад могућности ученика (а који нису нереални ако се уведу на време и постепено). На пример, задатак у коме се од ученика тражи да користе само три или само две омиљене боје.

Када је реч о рециклажи, потребно је осмислити активности које су припрема за оно што ће се учити у старијим разредима, што не значи да ученици не треба да добију једноставне информације. Важно је да знају да могу да преобликују материјал и предмете које желе да баце. На пример, амбалажу, поломљене или покварене играчке, остатке тканина... На тај начин се штеди, па се и неке књиге и свеске праве од старог (рециклираног) папира. То је довољно информација за овај разред.

Активности као што су цртање, вајање и сликање нису везане само за вежбање ликовних техника, већ много већи значај имају комуникација и креативност. Ученици кроз ликовни рад саопштавају своје идеје, расположења, размишљања, замишљања, емоције... Наставник планира мотивациони разговор који подстиче изражавање. Новина у програму су информације које до сада нису плански коришћене као мотивациони садржај, а препоручене су да би се ефикасније омогућило стицање општих компетенција. Такав садржај су уметничка

дела, укључујући и она која ученици овог узраста не разумеју (на пример, дела Умберта Боћонија, Пабла Пикаса, Пола Сезана, Стојана Ћелића, Марка Шагала, Василија Кандинског...). Када се уметничка дела користе као мотивациони садржај, важно је одабрати одговарајућу методу/технику да би се подстакао развој креативности, а избегло имитирање. На пример, наставник не показује ученицима репродукцију уметничког дела, већ само један њен део (остало је прекривено), а на основу видљивог дела се не може наслутити како изгледа целина. Од ученика се тражи да „доврше" дело, свако како жели. По завршетку рада ученици пореде своја решења, као и своје радове са оригиналним делом (наставник показује целу композицију). Важно је пронаћи дело које ученици не могу да виде у уџбенику. Поступак прати и одговарајући разговор, ученици треба да схвате да циљ задатка није да погађају тачан одговор, већ да креирају оригиналан рад. Ово је само једна од бројних могућности, од наставника се очекује да осмисли и друге. И за ученике националних мањина, који треба да упознају сопствено уметничко наслеђе, веома је важно да не буду оптерећени сувопарним излагањем и захтевом да меморишу податке или анализирају дело. У првом циклусу се сва уметничка дела и споменици културе користе као мотивација за стваралачки рад, а ученици ће лакше упамтити уметнике и њихова дела, ако се са тим делима повежу кроз неку занимљиву активност или задатак.

Споразумевање

У овој целини су предложени садржаји који се односе на читање (разумевање) информација, у првом реду визуелних, односно слике у најширем значењу (рекламе, илустрације у уџбеницима и дечјим часописима, изрази лица...) и различите начине споразумевања. Наставник бира активности и садржаје, водећи рачуна о томе да ће се ученици континуирано оспособљавати за читање визуелних информација, од првог разреда до краја основне школе. У првом разреду ученици треба да стекну свест о томе да се разне (и важне) поруке не преносе само говором и реченицом, већ и звуком (на пример, школско звоно), бојом (семафор), сложеним сликама, музиком, мимиком, гестом... Сложене приче у сликама (стрип, цртани филм) тумаче се на интегрисаним часовима предмета *ликовна култура* и *српски језик*, односно матерњи језик. Када је реч о графичким знацима (слово, цифра, нота) корисно је задати ученицима да украшавају одабрани знак. На тај начин се уводе у калиграфију и појмове које ће ближе упознати у старијим разредима. Активности везане за традицију и украшавање смишља наставник, у зависности од празника/свечаности. Игра Ледена краљица, као и пантомима су погодан увод у перформанс, који ће се радити и у наредним разредима. Није пожељно да се невербално споразумевање замени другим активностима (на пример, обликовањем сценографије за школску приредбу или за луткарско позориште), зато што су ове активности важне за развој, а помажу да се повучени ученици активирају. Невербално изражавање може да се учи на интегрисаним часовима предмета *ликовна култура* и *физичко и здравствено васпитање* (једна од бројних активности је обликовање слова и бројева телом).

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА У НАСТАВИ НА МАЂАРСКОМ ЈЕЗИКУ

Сандук са мотивима лале;
Tulipános láda;
Куће са карактеристичном фасадом у облику Сунца на обали Тисе;
A napsugaras oromzatú házak a Tisza mentén;
Дрвени амбар;
Ácsolt hambár;
Зидана штала округлог облика (Бечеј);
Épített kerekól (Becse);
Амбар (фасада у стилу барока на подручју Шајкаша – Будисава, Кађ, Жабаљ);
Góré (barokk oromzatú góré a Sajkás-vidéken – Budiszava, Káty, Zsablya)
Етно куће у Руском Селу, Бездану и Будисави.
Tájházak: kisoroszi, budiszavai, bezdáni.

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА У НАСТАВИ НА СЛОВАЧКОМ ЈЕЗИКУ

Тема: ОБЛИКОВАЊЕ

Садржај

Прављење дечјих играчака којима је у основи део традиционалне народне ношње или обележавање народних обичаја

Назив предмета	**МУЗИЧКА КУЛТУРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета *музичка култура* је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– објасни својим речима утиске о слушаном делу, особине тона, доживљај прегласне музике и њеног утицаја на тело и зашто је тишина важна; – разликује одабране звукове и тонове, певање/свирање; хор/један певач/група певача; оркестар/један свирач/група свирача, боју различитих певачких гласова и инструмената и музичке изражајне елементе; – препозна музички почетак и крај и понављање теме или карактеристичног мотива у слушаном делу; – повезује музичко дело у односу на њему блиске ситуације, врсту гласа и боју инструмента са карактером дела; – поштује договорена правила понашања при слушању музике; – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – изговара у ритму уз покрет бројалице; – пева по слуху песме различитог садржаја и расположења; – пева по слуху уз покрет народне песме, музичке игре; – примењује правилан начин певања и договорена правила понашања у групном певању и свирању; – свира по слуху звучне ономатопеје и илустрације, ритмичку пратњу уз бројалице и песме, једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичким играма; – повезује почетне тонове песама-модела и једноставних наменских песама са бојама, ритам са графичким приказом; – објашњава својим речима доживљај свог и туђег извођења;	**СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ**	Уметничка музика у цртаним и анимираним филмовима. Однос звук – лик, музика – радња. Композиције које илуструју различита осећања. Звук и тон (извори). Звуци тела (пулс, куцање срца, дисање...). Звуци из природе и окружења. Звучни знак (школско звоно, аутомобилска сирена...). Тон: боја (различити гласови и инструменти), трајање (кратак – дуг), јачина (гласан – тих), висина (висок – дубок). Тишина и одсуство звука. Композиције које илуструју различите боје људског гласа и инструмената. Музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар). Различити жанрови везани за ситуације значајне за ученике (празници, приредбе, свечаности, рођендани, венчања, новогодишње и божићне песме...). Музичка прича. Карактер дела и елементи музичке изражајности (условљеност). Музички бонтон. Музика и здравље. Носиоци звука (це-де плејер, ем пе 3 плејер, рачунар...).
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Изговор бројалице у ритму уз покрет – пљескање, пуцкетање прстима, корачање, дланом о надланицу, ударом о клупу. Звучне ономатопеје и илустрације. Држање тела и дисање – правилан начин певања. Правилна дикција – изговарање брзалица и бројалица. Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера. Певање песама уз покрет – песме уз игру и народне песме. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова уз боју (до-зелено, ре-браон, ми-жуто, фа-плаво и сол-црвено). Дечји ритмички инструменти и начииа свирања на њима. Свирање по слуху пратње уз бројалице и песме – пулс, ритам, груписање удара. Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука. Свирање графички представљеног ритма. Музички бонтон.

– учествује у школским приредбама и манифестацијама; – направи дечје ритмичке инструменте; – ствара звучне ефекте, покрете уз музику, мању ритмичку целину помоћу различитих извора звука, ритмичку пратњу за бројалице, песме и музичке игре помоћу различитих извора звука, музичко питање и одговор на ритмичким удараљкама, једноставну мелодију на краћи задати текст; – изабере према литерарном садржају одговарајући музички садржај.	**МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО**	Израда дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала. Стварање звукова из непосредне околине и природе спонтаном или договореном импровизацијом. Креирање сопствених покрета уз музику која се изводи или слуша. Стварање звучних ефеката и једноставне ритмичке пратње користећи различите изворе звука. Бирање инструмената на основу звука и стварање једноставне ритмичке пратње уз бројалице, песме и музичке игре. Стварање мањих ритмичких целина на основу музичког искуства – изговором у ритму, различитим покретима, предметима и дечјим ритмичким инструментима. Стварање музичких питања и одговора на дечјим ритмичким инструментима у дијалогу. Стварање једноставне мелодије на краћи текст. Бирање познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација за стварање звучне приче – праћење литерарног текста.

Кључни појмови: тон, покрет, мелодија, ритам и извођење.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета *музичка култура* указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја у животу детета.

Настава је усмерена на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Препоручени **музички садржаји** (бројалице, песме, ритмички аранжмани, композиције за слушање музике) остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би постигао очекиване исходе васпитно-образовног процеса, наставник реализује наставу користећи глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

У оквиру саме организације часа преовлађује активност којом треба да се савлада нови музички садржај, али је она увек у комбинацији са другим музичким активностима. Полази се од централне теме (нпр. назива песме која се учи, или композиције која се слуша). Процес учења увек полази од што квалитетнијег избора музичких примера. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логички води ка другој. На пример, извођење бројалице уз покрет води ка свирању на дечјим ритмичким инструментима. Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити. Уз песму или бројалицу може се свирати ритмичка пратња. Слушање музике може се комбиновати са свим другим активностима.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

– Слушање музике,
– Извођење музике,
– Музичко стваралаштво.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај, богат телесни доживљај и мисаону активност. Циљ наставног процеса у области слушања музике је да код ученика развије капацит пажње и способност активног слушања (са задатком) чиме се развија и музичка меморија, те не треба инсистирати на памћењу, а поготово не на провери слушаних дела Уколико наставник у вези са слушаним делом, обезбеди квалитетно искуство ученику ученик ће се сам вратити на то дело и временом бити у стању да га препозна. Зато је од велике важности припрема наставника за ову активност у оквиру које ученицима треба да се укаже на релевантне изражајне елементе којима је остварен музички израз.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика.

Методички приступ процесу слушања музике треба да буде усмерен на ученичко откривање, тј. препознавање изражајних елемената. Ученици могу препознати изражајне елементе које им је наставник претходно представио и објаснио на начин сличан задатку који ће им потом поставити.

На пример:

Наставник одабере одређену краћу музичку целину (нпр. *Слон* – Сен-Санса), исприча ученицима шта је инспирисало композитора да напише музичко дело и поведе кратак разговор о карактеристикама ове животиње (величина, тежина, начин кретања и сл.). Након што су заједно послушали музички пример, наставник треба да скрене пажњу на композиторов избор одређених музичких изражајних елемената у вези са карактеристикама животиње о којима су претходно причали (веза између темпа композиције и избора инструмента и слона као животиње; начин на који се мелодија креће и утисак о слону...). Важно је да при сваком обраћању пажње на поједини изражајни елемент, наставник пусти музички пример и укаже на одређене карактеристике у самом музичком току. Такође је потребно у вези са сваким изражајним елементом поставити питање какав би карактер музике био уколико би било који од ових изражајних елемената био другачији. Наставник може ученицима да (на духовити начин) демонстрира и ову ситуацију, а са циљем да увиде колико је битно пажљиво вајање сваког од изражајних елемената за целокупни музички карактер и сам музички доживљај.

Уколико се овакво демонстрационо слушање постави правилно, након неколико месеци, област слушања музике може да буде остваривана само путем аналитичког слушања музике, а да се наставник враћа и на демонстрационо у случајевима када жели да представи неки нови изражајни елемент музике.

У оквиру аналитичког слушања музике наставник пре пуштања композиције, ученицима задаје задатак да прво обрате пажњу на карактер слушаног примера и обавезно им понуди опције одговора, од којих је пар нетачно (омећивање термина), попут: „борбени”, „смирени”, „разиграни” карактер. Следећи задатак би био (пре слушања) да им усмери пажњу на везу између темпа и описаног карактера дела (опет уз понуђење опције одговора); у наредном слушању ће размишљати о избору инструмента, па мелодији итд.

Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања како би могао да прати музички ток (попут извођачког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфичних ритмичких карактеристика, понављање и промена и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа” у процесу ученичке перцепције/перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела.

Овако постављено слушање музике, које подстиче развој музичке пажње, способност праћења музичког тока са разумевањем и упознавање са изражајним елементима, који су у служби исказивања ’музичке поруке’ или комуникације, од суштинске је важности и за музичко извођење и музичко стваралаштво.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

Светосавска химна
Државна химна
Школска химна

Народне песме

Ерско коло
Васино коло
Копа цура виноград
Синоћ кад је пао мрак
Кад те видим на сокаку – староградска
Ој Бадњаче, Бадњаче
Чаробна фрула – Бора Дугић

Песме за децу

Како се прелази улица – Бранко Милићевић
Седмица – Мања Субота
Ивин воз – Влада и Гиле
Ал је леп овај свет – Стеван Ст. Мокрањац и Александар Кораћ
Учимо да бројимо – Бранко Милићевић
Слон лепотан Дондолан – Драган Лаковић
Бубамара – Никола Вукомановић
Заклео се бумбар – Мирко Шоуц
Страшан лав – С. Барић
Успорите поред школе – хор Чаролија
Пажљивко – хор Чаролија
Другарство – Драган Лаковић
Све је пошло наопачке – Миодраг Илић-Бели
Јануарске звезде – Миодраг Илић-Бели
Успаванка за Аћима – Миодраг Илић-Бели
Успаванка – Бранко Милићевић
Најлепша мама на свету – Александар Кораћ
Пролеће у шуми – дечја песма из Финске
Кад си срећан – дечја песма
Деца су украс света – Мања Субота
Лептирићу шаренићу – дечја песма
Ишли смо у Африку – Мања Субота
Нек свуд љубав сја – дечја песма из Белгије

Домаћи композитори

Медведова женидба – Л. Димитријевић
Смејалица – Дејан Деспић
У Будиму граду – Стеван Ст. Мокрањац
Песма о одјеку – Миодраг Илић-Бели

Страни композитори

Скерцандо – Карл Орф
Радецки марш – Јохан Штраус
Хумореска – Антоњин Дворжак
Бумбаров лет – Николај Римски-Корсаков
Карневал животиња (Слон, Кенгури, Кавез за птице, Кокошке и петлови) – Камиј Сен-Санс
Валцер, оп. 69 бр. 2 – Фредерик Шопен
Успаванка – Јоханес Брамс

Крцко Орашчић (Кинески плес, Игра шећерне виле) – Чајковски
Абецеда – Волфганг А. Моцарт
Пчелица – Франц Шуберт
Менует, Ге-дур – Бах
Док месец сја – Жан Батист Лили
Звончићи – Џејмс Пјерпонт

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музику.

Кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче се и развијање личног стила изражавања. Циљ наставног процеса у области извођења музике је подстицање ученика да се музички изражавају и да истражују начине који су њима својствени. Мерило успеха је учешће и мотивисаност ученика.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела као и примереност узрасту ученика у односу на тематику, ритам, артикулацију мелодијских скокова и сл. При избору песама за певање, наставник увек треба да има у виду и гласовне могућности ученика.

Пре почетка певања потребно је спровести кратке вежбе за распевавање при чему посебно треба обратити пажњу на правилно држање тела, правилно дисање и дикцију.

Рад на песми почиње демонстрацијом. Песма се учи по деловима, а затим спаја у целину. Наставник увек треба да инсистира на изражајном извођењу песме.

Једноставни модели и наменске песме чији се почеци везују за боје служе за стварање звучног фонда и представљају основу за поставку музичке писмености (до–зелено, ре–браон, ми–жуто, фа–плаво и сол–црвено). На овом нивоу моделе треба учити по слуху.

У настави музичке културе пожељно је повезивати покрет и певање кроз извођење народних, музичких и дидактичких игара.

Свирање

Ова активност се реализује на дечјим ритмичким и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, Орфов инструментаријум…). Наставник треба да укаже на повезаност тонске боје инструмента са музичким садржајем. На пример: „Ево већ нам трамвај стиже – цин, цин, цин” – *триангл*, „Кестен пада, ток, ток, ток...” – *штапићи*...

Примери ритмичке пратње могу бити:

– извођење пулса (проток основних ритмичких јединица),

– извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),

– груписање удара – различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту. На пример, уз бројалицу „Гусен, гусеница” ударом о клупу изводити прву јединицу а пљескањем другу, и/или инструментима – бубњићем прву, а штапићима, на пример, другу у такту.

– ономатопеја звучних илустрација – специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом („Цин, цин, цин”, „ток, ток, ток”, „трас”, „бум”...).

У извођењу ритмичких аранжмана довољно је одељење поделити у две групе. На овом нивоу не треба залазити у објашњавање појмова.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ

Химне

Државна химна
Светосавска химна
Школска химна

Народне песме

На крај села жута кућа
Ми идемо преко поља
Игра коло
Ја посејах лан
Јеж
Ситна је киша падала
Божић, Божић благи дан

Дечје песме

Коњ има чет’ри ноге – Зорислава М. Васиљевић
Петлић – Емил Главник
Зец копа репу – Зорислава М. Васиљевић
Пекарчић – Љ. Шкарица
Јежева успаванка – Никола Вукомановић
Саобраћајац – Надежда Хиба
Рођенданска песма – непознати аутор
Авантуре малога Ју Ју – Петар Бергамо

Ау, што је школа згодна – Миња Субота
Није лако бубамарцу – Арсен Дедић
Брате Иво – непознати аутор
Букварци – Божидар Станчић
Ускршња песма – Светлана Милић
Ивин воз – Александар Кораћ
Звук и тон – Зорислава М. Васиљевић
Телефонијада – Јован Адамов
Деда Мразе, не скрећи са стазе – Александар Кораћ
Први снег – Божидар Станчић
Пада снежак – Станко Коруновић

Музичке игре

Рибар – Владимир Томерлин
Иде маца поред тебе – Зорислава М. Васиљевић
Зец и репа – Зорислава М. Васиљевић
Песма у колу – словачка народна песма
Берем, берем грожђе
Васино коло
Медвед бере јагоде
Коларићу панићу
Плива патка преко Саве
Дуње ранке

Бројалице

Мачка
Ишо меда у дућан
Лептир и цвет
Два се петла побише
Еци пеци пец
Ен тен тини
Ко ко ко ко да
Ластавица
Бумбари
Дечак и птица

Свирање на дечјим инструментима

Иде мали меца – Д. Марковић
Пада Снежак – Станиша Коруновић
Ен тен тини
Боц, боц иглицама
На крај села жута кућа
Плива патка преко Саве
Пишем, пишем петнаест
Магарац и кукавица

Модели

Добро јутро, добар дан – Татјана Дробни
Ресаво, водо ладна
Ми идемо преко поља
Фабрика бомбона – Мирјана Живковић
Сол ми дај

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се стичу у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких репродуктивних и стваралачких активности и знања.

Наставник треба да подстиче ученике да импровизују и истражују начине на који могу да изразе кроз музику сопствену инспирацију.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:
– импровизацију игре/покрета на одређену музику,
– израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала,
– музичке импровизације,
– музичка питања и одговоре,
– компоновање мелодије на задати текст,
– илустрацију доживљаја музике,
– одабир познатог музичког у односу на литерарни садржај.

МУЗИЧКИ БОНТОН

Музички бонтон чине правила прихватљивог понашања у различитим ситуацијама у домену музичке културе. Наставник треба да искористи сваку прилику у току слушања или извођења, да објасни ученицима како треба да се понашају, зашто и шта се од њих очекује. Да би ученици трајније прихватили и савладали ова правила када је у питању слушање музике, препоручљиво је да их наставник одведе на неки концерт (нпр. музичка школа), где ће им у контакту са живом музиком све бити много лакше да разумеју. Нека правила (тишина, аплауз при изласку извођача на бину и при завршетку концерта) ученици могу самостално применити а нека (изостанак аплауза између ставова музичког дела) могу применити уз помоћ наставника. Код извођења музике, правила понашања се могу најлакше објаснити у реализацији групног извођења а нарочито хора (међусобно слушање извођача, музички дијалог, одсуство причања...)

УТИЦАЈ МУЗИКЕ НА ЗДРАВЉЕ

Квалитетна настава музичке културе подразумева и потребу да се у савременим условима и организацији живота (присуство буке и тенденција њеног повећања) ученицима скрене пажња на штетан утицај прегласне музике на здравље, физиолошки и психолошки одговор, односно реакцију организма на такву музику и директну рефлексију на квалитет музичког дела које се слуша.

ПРОЦЕС ВРЕДНОВАЊА

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања, у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, *из ученикове перспективе*, оне могу пребродити.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитет перцепције/аперцепције и начин размишљања приликом слушања.

Када је у питању вредновање области Музичко извођење и стваралаштво, ученичка постигнућа треба вредновати у смислу изражајног и стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање, педагошки оправдане.

Узимајући у обзир циљ предмета, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у ученичком живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике.

Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање остварености исхода. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати, ни задавати.

У смислу активности, постигнућа ученика треба проценити на основу учениковог контакта са музиком и то:

1. допринос ученика за време групног рада,
2. израда креативних задатака на одређену тему,
3. рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе),
4. специфичне вештине.
5. начин размишљања и ставови

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА У НАСТАВИ НА МАЂАРСКОМ ЈЕЗИКУ

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ ИЛИ СВИРАЊЕ У ПРВОМ РАЗРЕДУ
(допуна)

Народне песме

1. Harcsa van a vízbe
2. Kis kece lányom

Дечје песме

1. Szőnyi Erzsébet: Hívogat az iskola
2. Непознат аутор: Aki nem lép egyszerre
3. Непознат аутор: Én kis kertet kerteltem
4. Непознат аутор: Egy kismalac
5. Kodály Zoltán: Jön a kocsi, most érkeztünk
6. Kodály-Weöres: Járjunk táncot
7. Непознат аутор:Úszik a kácsa
8. Непознат аутор: Ha én cica volnék
9. Непознат аутор: Esik az eső, hajlik a vessző
10. Непознат аутор: Hajlik a meggyfa
11. Непознат аутор: Hová mégy, te kis nyulacska?
12. Непознат аутор: Éliás, Tóbiás
13. Непознат аутор: Megy a kocsi, fut a kocsi

Дидактичке игре

1. Hinta, palinta
2. Zsipp, zsupp, kenderzsupp
3. Koszorú, koszorú
4. Aki nem lép egyszerre
5. Csincsele, bombola
6. Rétes, kerekes
7. Gyertek haza ludaim
8. Gólya viszi a fiat
9. Szólj síp, szólj
10. Ég a gyertya, ég
11. Esik az eső
12. Itt a köcsög, hol a köcsög
13. Iglice, szívem, Iglice
14. Katalinka, szállj el
15. Bújj, bújj, zöld ág

Бројалице

1. Ecske, becske, bakkecske
2. Dió, rigó, mogyoró
3. Gyékén, gyákán
4. Ecc, pecc, kimehetsz
5. Esik eső, csepereg

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ПРВОМ РАЗРЕДУ
(допуна)

Песме за децу

1. Keresztény Béla – Weöres Sándor: Táncol a hold
2. Lakner Tamás: Reli-csiga

3. Hívogat az iskola /у изведби дечјег хора/
4. Cicuskám, kelj fel /дечја песма на клавиру/
5. Karácsonyi énekek – Kirje, kirje /Божићна песма одсвирана на фрулици/

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА У НАСТАВИ НА СЛОВАЧКОМ ЈЕЗИКУ

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

Народна музика

1. *Maličká som* (Мала сам) – словачка народна песма
2. *Zakvitla čerešňa* (Процветала трешња) – словачка народна песма
3. *Dnešný deň sa radujme* (Радујмо се данас) – словачка коледа
4. *Kukulienka, kde si bola?* (Кукавице, где си била?) – словачка народна песма

Песме за децу

1. *Sestričky kozičky* (Сестрице козе) – В. Сарка – И. Станислав
2. *Adam v škole nesedel* (*Spievaná abeceda*) (Адам у школи није пазио – Певана абецеда) – Ото Ференц
3. *Zahrajte mi, muzikanti* (*Obrázky zo Slovenska*) (Свирајте ми, свирачи – Слике из Словачке) – Еуген Сухоњ
4. *Žabia škola* (*Deti z nášho domu*) (Жабља школа – Деца из наше куће) – Ладислав Бурлас
5. *Tancuj, tancuj* (обрада словачке народне песме) – Мирослав Раихл
6. *Jar* (Пролеће) – Мирослав Раихл
7. *Bodaj by vás, vy mládenci* (обрада словачке народне песме) – Јижи Лабурда

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ

Народне песме

1. *Maličká som* (Мала сам) – словачка народна песма
2. *Anička maličká* – словачка народна песма
3. *Kukulienka, kde si bola*? (Кукавице, где си била?) – словачка народна песма
4. *Povedzte nám, pastierkovia* (Кажите нам, пастирићи) – словачка коледа

Дечје песме

1. *Kde si, jeseň*? (Где си, јесен?) – О. Францисци – В. Јануса
2. *Muzikanti* (Свирачи) – Емил Хула
3. *Čo deťom k šťastiu treba* (Шта деци за срећу треба) – Алојз Чобеј
4. *Padá, padá sneh* (Пада, пада снег) – Непознат аутор
5. *Žabia škola* (Жабља школа) – Ладислав Бурлас – О. Навратилова
6. *Karneval* (Карневал) – Алојз Чобеј
8. *Mamičke* (Мами) – О. Францисци – Е. Ријачкова
9. *Na dvore* (На двориштy) – Емил Хула
10. *Už ideme na prázdniny* (Идемо на распуст) – Штефан Кантор
11. *Sestričky kozičky* (Сестрице козе) – В. Сарка – И. Станислав

Музичке игре

1. *Pomaly sa hýbe vlak* (Полагано креће воз)
2. *Malý kameň v kruhu beží* (Мали камен иде у кругу)
3. *Kto to spí pod bukom?* (Ко то спава испод букве?)
4. *Na koho si to dievčatko zavolá* (Кога ће то девојче да изабере)

Бројалице

1. *Padá dáždik* (Пада кишица)

Свирање на дечјим инструментима

1. *Skáče lopta hore-dolu* (Скаче лопта горе-доле)
2. *Tancuj z nohy na nohu* (Играј с једне ноге на другу)
3. *Skáče žaba po blate* (Скаче жаба по блату)

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМА МУЗИЧКА КУЛТУРА У НАСТАВИ НА ХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ

Препоручене композиције за певање у 1. разреду:

Народне песме

– Спавај мали Божићу
– Зец Бога моли – краљичка пјесма
– Пјевала је птица кос

Дечје песме

– Висибаба – В. Астрарџиева
– Рођенданска пјесма
– Свети Нико – Л. Косиновић – М. Плеислер
– Авантуре малога Јују – П. Бергамо – Ж. Роје
– Док мјесец сја – Ж. Б. Лили
– На киши – С. П. Коруновић
– Новогодишња пјесма – П. Ступел
– Честитка мајчици – Ј. Каплан

Дидактичке игре

– Берем, берем грожђе
– Како се што ради
– Фаљен Исус газдарице

Препоручене комозиције за слушање у 1. разреду:

Химне

– Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске

Народна музика

– Коло води Васа
– Дјетеше нам се родило

Песме за децу

– Звончићи

Домаћи композитори

– Дом – Ј. Готовац

Назив предмета	**ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета *физичко и здравствено васпитање* је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**108 часова**

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**ОБЛАСТ/ТЕМА**		**САДРЖАЈИ**
– примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); – правилно изведе вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; – комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у свакодневном животу; – одржава равнотежу у различитим кретањима; – разликује правилно од неправилног држања тела и правилно држи тело; – примењује правилну технику дисања приликом вежбања; – изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; – игра дечји и народни плес; – користи основну терминологију вежбања; – поштује правила понашања на просторима за вежбање; – поштује мере безбедности током вежбања; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање; – поштује правила игре; – навија фер и бодри учеснике у игри; – прихвати сопствену победу и пораз;	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ**		Вежбе за развој снаге. Вежбе за развојпокретљивости. Вежбе за развој издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације.
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ	**Ходање и трчање**	Ходање: – кратким корацима, – дугим корацима, – у различитом ритму, – ходање са реквизитом, – ходање са променом, правца и смера. Техника трчања: – трчање преко препрека, – трчање са променом правца и смера, – брзо трчање 20 m са стартом из различитих почетних положаја, – игре са коришћењем научених облика ходања и трчања.
		Скакања и прескакања	Поскоци у месту. Поскоци у кретању. Скакања удаљ. Скакања увис. Прескакање дуге вијаче. Вежбе скакања и прескакања упором рукама. Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

– уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; – наведе делове свога тела и препозна њихову улогу; – уочи промену у расту код себе и других; – уочи разлику између здравог и болесног стања; – примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања; – одржава личну хигијену; – учествује у одржавању простора у коме живи и борави; – схвати значај коришћења воћа у исхрани; – правилно се понаша за столом.		**Бацања и хватања**	Бацање лоптице из места у даљину и у циљ. Бацање лоптице из кретања. Бацање лопте увис. Вођење лопте. Додавање лопте. Игре са вођењем, додавањем лопте и гађањем у циљ.
		Пузања, вишења, упори и пењања	Пузања на тлу. Пењања. Провлачења. Вис лежећи опружено. Помицања улево и удесно у вису лежећем и вису слободном. Упори.
		Вежбе на тлу	**Основни садржаји** Основни ставови и положаји. Поваљка на леђима. Став на лопатицама (свећа). Колут напред из чучња у чучањ. Поваљка на стомаку. Састав од научених елемената. Игре са усвојеним вежбама. **Проширени садржаји** Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину. Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.
		Вежбе равнотеже	Ходање по линији. Ходање по шведској клупи. Лагано трчање на шведској клупи или ниској греди. Кратак састав на линији обележеној на тлу, шведској клупи и ниској греди.
		Вежбе са реквизитима	Вежбе обликовања са реквизитима. Трчања, поскоци и скокови уз коришћење реквизита. Дизање и ношење предмета и реквизита на различите начине. Елементарне игре са реквизитима. Игре са ластишом.
		Плес и Ритимика	Ходање и трчање са променом ритма, темпа и динамике уз пљесак и уз музичку пратњу. Галоп напред. Дечији поскок. Њихање и кружење вијачом или траком. Суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред. Народно коло по избору.
		Полигони	Комбиновани полигон од усвојених вештина (вежби).
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	**Култура вежбања и играња**	Основни термини у вежбању. Вежбам безбедно. Чувам своје и туђе ствари. Правила елементарних игара. Некад изгубим, а некада. победим. Навијам фер.
		Здравствено васпитање	Упознај своје тело. Растемо. Видим, чујем, осећам. Моје здравље. Ко све брине о мом здрављу. Лична хигијена. Хигијена простора у коме живим. Хигијена простора у коме вежбам. Животне намирнице и правилна исхрана. Заједно за столом.

Кључни појмови: васпитање, физичко вежбање, игра, здравље и култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета *физичког и здравственог васпитања* састоји се од три предметне области:
– физичка способност,
– моторичка вештина,
– физичка и здравствена култура.

Програм првог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из предшколског васпитања и образовања.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

Организациони облици рада који омогућавају остваривање планираних исхода су редовна настава и ваннаставне активности.

План и програм ваннаставних активности предлаже Одељенско веће првог разреда и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма. У оквиру њих постоје следећи облици рада:
– спортско-рекреативне активности,,
– недеља школског спорта,
– активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...),
– школска такмичења,
– корективно-педагошки рад.

Часови физичког и здравственог васпитања

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

– развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

– подстицање ученика на самостално вежбање;

– учвршћивање правилног држања тела.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усвајање моторичких вештина, остварује се кроз примену основних и проширених програмских садржаја примењујући основне дидактичко-методичке принципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојене моторичке вештине треба да омогуће ученицима њихову примену у свакодневним и специфичним животним ситуацијама.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се слична али лакша вежбања од предвиђених или предвежбе.

Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усаваршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се проширени садржаји. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу.

Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

Спортско-рекреативне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

– физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

– културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

– ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће првог разреда заједно са Стручним већем предметних нставника који реализују наставу *физичког и здравственог васпитања* у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици, који су ослобођени практичног дела наставе *физичког и здравственог васпитања*, буду укључени у организацију ових активности.

Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

– излет;

– крос се организује минимум једном у току школске године;

– зимовање – организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);

– летовање – организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачиињава Одељенско веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем предметних нставника који реализују наставу *физичког и здравственог васпитања* у другом циклусу.

Школска такмичења

Школа за ученике првог разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне игре или полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника *физичког и здравственог васпитања*.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Корективно-педагошки рад

Ове активности организују се са ученицима који имају:
– потешкоће у савладавању градива;
– смањене физичке способности;
– лоше држање тела;
– здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.
Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:
– уочавање постуралних поремећаја код ученика;
– саветовање ученика и родитеља;
– организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
– организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.
Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник физичког и здравственог васпитања уз присуство наставника који реализује разредну наставну у одељењу које ученик похађа.

ОСЛОБАЂАЊЕ УЧЕНИКА ОД НАСТАВЕ ФИЗИЧКОГ И ЗДРАВСТВЕНОГ ВАСПИТАЊА

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.
Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.
Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:
– прате игру и усвајају правила игре, на часу или ваннаставним активностима,
– направе едукативни постер или цртеж са спортског догађаја,
– на други начин помажу у настави.
Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:
По завршетку теме ученик ће бити у стању да:
– наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;
– примени основна здравствено-хигијенска правила;
– помогне у организацији ативности предвиђених програмом.

ПЛАНИРАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА

Број часова по наставним темама планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.
Наставне теме *Вежбе на тлу* и *Вежбе равнотеже* остварују се реализацијом основних и проширених садржаја. Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове. Проширени садржаји су они које наставник бира и реализује у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали основне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутости исхода, потребе ученика и услове за рад.

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцма у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.
Препоручени начини рада за развој физичких спосбности ученика.
1. Развој снаге:
– без реквизита и са реквизитима,
– на справама и уз помоћ справа.
2. Развој покретљивости:
– без реквизита и са реквизитима,
– уз коришћење справа,
3. Развој издржљивости:
– трчање,
– елементарне игре,
– вежбање уз музику,
– плес.
4. Развој координације:
– извођење координационих вежби у различитом ритму и у променљивим условима.
5. Развој брзине:
– једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),

– штафетне игре,
– извођење вежби максималном брзином.
За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Ходање и трчање

Ходање са опружањем колена стајне ноге уз правилно држање тела и са радом руку, кратким и дугим корацима, у различитом ритму, уз правилно постављање стопала (користити обележене линије на спортским теренима); на прстима, уз узручење са истезањем тела.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена (користити препреке – палице и вијаче поређане на једном делу сале или спољних терена), са забацивањем потколенице; брзо трчање са поласком из стајања, лежања, упора чучећег и другим начинима поласка.

Игре са различитим облицима ходања и трчања.

Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево–десно, напред–назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, са опружањем тела, лево–десно, напред–назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножни наскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслагане струњаче или горњу површину шведског сандука. Скок удаљ, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај.

Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња („да се не чује”). Поновити исто после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину. Скакање преко пореданих вијача једноножним и суножним одскоком. Школица, игра „ластиша”.

Скокови удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача за скок у вис, песак).

Скокови увис: из залета право једноножним одскоком прескочити вијачу или ластиш, ноге погрчити и меко суножно доскочити (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) са истовременим поласком два до три ученика.

Вежбе **(**скакања и прескакања**)** упором рукама: боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу.

Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према могућностима ученика.

Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

Бацања и хватања

Бацање лоптице (левом и десном руком) из места и у даљ и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометном голу...). Вежбе поновити у ходању и у лаганом трчању.

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла, хватање обема рукама: уз цео окрет, после пљеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лоту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и у ходању (левом и десном руком).

Додавање лопте у паровима, у месту, са груди и изнад главе.

Игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.

Вишења, упори и пењања;

Пузања по струњачи на различите начине (лицем према тлу, леђима на тлу...)

Пењање: уз рибстол, уз морнарске лестве, чеоно, наизменичним прехватањем, пењање.

Провлачење кроз окна шведског сандука, клупе и реквизита (обруч) и др.

Пењање и спуштање на и са различитих справа.

Вишења: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно. Помицања у вису слободном. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести.

Упор активни на тлу и на свим справама, на којима се упор може извести.

Вежбе на тлу

Реализују се кроз обавезне и пропоручене садржаје.

Основни садржаји

Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче, клек једноножни, усправ; кретање у упору чучећем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи („жабљи поскоци”). Клек, узручење, заклон.

Поваљка на леђима. Став на лопатицама („свећа”), грчењем и обухватом колена поваљка низ косу површину.

Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене шведске клупе и прекривене струњачама).

Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења.

Поваљка на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне зглобове – поваљка).

Комбинација на тлу од следећих вежби: најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.

Проширени садржаји

Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину.
Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

Вежбе равнотеже

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).

Ходање по широком делу шведске клупе: напред – одручење; уназад са опружањем упорне ноге, узручење; устрану: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану – одручити, став спетни, узручити.

Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа и ниска греда).

Научити комбинацију од вежби: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем зибом почучњем, одручити; на крају греде став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити леђима према клупи. Ако школа нема клупу или греду, комбинацију научити на тлу, на линији.

Вежбе са реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:
Вежбе обликовања са палицом, обручем, вијачом и другим реквизитима
Трчања, поскоци и скокови – вијаче, палице и обручи поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге вијаче; ритмичке вежбе; коцке: пењање и силажење са коцке нагазним кораком и суножним доскоком у чучањ и почучањ; суножни наскок на коцку и доскок у чучањ и почучањ; чуњеви и обручи: вијугаво трчање.
Дизање и ношење: предмета и реквизита (коцка, медицинка...) на различите начине; постављање и скупљање предмета и реквизита.
Елементарне игре са коришћењем палица, вијача, обруча, коцки и чуњева.

Плес и ритмика

Ритмичко ходање и трчање са променом ритма, темпа уз пљесак и одговарајућу музичку пратњу. Кретања са променом положаја руку, ногу и трупа. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити састав од научених елемената уз музичку пратњу.

Вијача: њихање и кружење вијачом или траком у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред. Повезати ова два елемента као обавезни састав.

Плесови: „Ја посејах лан” и „Дуње ранке”.
Једно коло по избору.

Полигони

Комбиновани полигон са задацима на тлу уз коришћење справа и ревизита (провлачења, ношења, котрљања...)
Комбиновани полигон са елементима пењања (на шведски сандук, рипстол, шведска клупа..)

Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње.
Програм наставе и учења пливања садржи:
– обуку непливача;
– игре на води.
Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који спроводи разредну наставу том одељењу.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.*

Култура вежбања и играња

Основни термини у вежбању

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежби и упознати их са утицајем примењених вежби на организам.

Вежбам безбедно

Упознати ученика са правилима понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током вежбања.

Чувам своје и туђе ствари

Формирање свести о потреби чувања како својих тако и туђих ствари.

Правила елементарних игара

Усвајање основних правила елементарних игара које се на часу реализују. Развијање свести о потреби поштовања правила игара, као и последицама њиховог непоштовања.

Некад изгубим, а некада победим

Неговање такмичарског духа. Прихватање победе и пораза на социјално прихватљив начин (без ругања и ниподаштавања противника...).

Навијам фер

Подстицати ученике да приликом игре или такмичења поштују своју и противничку екипу и награде сваки леп потез и поступак учесника у игри.

Здравствено васпитање

Упознај своје тело

Ученици именују делове тела и схватају њихову улогу. Могућности свог тела ученици показују кроз вежбање. Нагласити значај физичке активности и физичког и здравственог васпитања као предмета.

И ја растем

Проширити ученичка знања о сопственом расту и развоју. Оспособити их да уоче одређене промене током досадашњег развоја.

Видим, чујем, осећам

Упознавање ученика са одређеним чулима и њиховим улогама, која у великој меру утичу на правилно извођење физичких вежби, али и њиховим улогама у свакодневном животу путем којих унапређујемо сопствено здравље.

Моје здравље

Развој свести о потреби да се буде здрав и шта значи здравље за човека. Неопходно је да уоче разлике између здравог и болесног стања организма.

Ко све брине о мом здрављу

Заједнички сагледати ко све и на који начин брине о њиховом здрављу.

Тражим помоћ

На основу претходих искустава ученика утврдити у којим околностима, када и од кога треба тражити помоћ.

Лична хигијена

Формирање свести о значају одржавања личне хигијене.
Стварање навике да се опрема за физичко вежбање уредно одржава и чува.

Хигијена простора простора у коме живим

Подићи свест о томе да о простору у коме живе треба самостално да брину (одржавају чистим и уредним) јер на тај начин чувају своје здравље.

Хигијена простора простора у коме вежбам

Формирање навике да се хигијена простора у коме ученик вежба уредно одржава и чува (сала, свлачионице, игралишта...)

Животне намирнице и правилна исхрана

Упознавати ученика са основама правилне исхране.

Заједно за столом

Правила понашања за столом током обедовања (постављање стола, правилно држање тела и руку током обедовања, правилно жвакање, понашање – гурање, бацање хране итд.).

Дидактичко-методички елементи

Основни принципи реализације наставе:
– јасноћа наставног процеса;
– оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
– избор рационалних облика и метода рада;
– избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
– функционална повезаност делова часа – унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичих облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

ПРАЋЕЊЕ, ВРЕДНОВАЊЕ И ОЦЕЊИВАЊЕ

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:
– стање физичких способности;
– стање здравља и хигијенских навика;
– достигнути ниво савладаности моторичких вештина;
– однос према раду.
Оцењивање се врши описно, на три нивоа, на основу достигнутости предвиђених исхода.

Први ниво

1. Стање физичких способности

Ученик има висок степен развијености физичких способности на основу оцене:
а) координације:
– у цикличним кретањима и у повезивању једноставних покрета у целину;
– правилно изводи комплекс од осам вежби обликовања без реквизита; четири вежбе на рипстолу; и четири вежбе са палицом;
– на основу брзине учења: вежби на тлу; трчања преко поређаних препрека у једнаком ритму;
– вођење лопте без прекида (неколико пута);
– додавање лопте једном или обема рукама и хватање лопте;
б) гипкости:
– раменог појаса, кичме и у зглобу кука;
– покрете трупа, руку и ногу изводи меко у оптималним амплитудама (заклони, претклон, заножења, предножења и одножења...);
в) одржавања равнотеже:
– на суженим површинама (линијама, шведској клупи, ниској греди или ставовима на једној нози) покрете изводе без поремећаја тежишта тела;
г) експлозивне снаге, брзине и репетитивне снаге:
– скокове и прескакања изводи са већом висином и даљином;
– брзо трчи са и без промене правца;
– вежбе обликовања за снагу изводи са више понављања;
д) издржљивост:
– трчи и учествује у игри дуже време без замора.

2. Стање здравља и хигијенске навике

Ученик има висок степен развијености хигијенских навика и добар здравствени статус када:
– нема постуралне поремећаје ни телесне деформитете, има нормално развијен свод стопала, уредног је општег изгледа; не показује видљиве знаке умора приликом вежбања;
– његов телесни развој је у складу са узрастом;
– има уредну опрему за вежбање и у потпуности усвојене хигијенске навике.

3. Достигнути ниво савладаности моторичких вештина

Ученик има висок степен развијености моторичких вештина уколико је успешно савладао кретања и захтеве предвиђене основним и проширеним садржајима.

4. Однос према раду

Ученик има позитиван активан однос према раду уколико је редован и активан на часовима и ако се ангажује у ваннаставним активностима.
Ученик је у потпуности достигао предвиђене исходе за први разред.

Други ниво

Ученик има задовољавајући степен: развијености физичких способности, здравственог стања и хигијенских навика, савладаности моторичких вештина и однос према раду, ако значајно не одступа од критеријума наведених за први ниво.
Ученик на овом нивоу достигао је предвиђене исходе уз одређене потешкоће (навести најбитније), има позитиван однос према раду ако је редован и активан на свим, или на већини часова.

Трећи ниво

Ученик делимично или потпуно одступа од критеријума наведених за први и други ниво.
Не носи редовно и не одржава опрему за вежбање и има недовољно развијене хигијенске навике.
Делимично је достигао, или у потпуности није достигао већину предвиђених исхода (навести најбитније), није заинтересован за вежбање и не показује напредак.
На крају сваке описне оцене, наставник треба да наведе које су могуће препоруке за даљи напредак и укључи родитеље.

Назив предмета	**ДИГИТАЛНИ СВЕТ**
Циљ	**Циљ** наставе и учења предмета Дигитални свет је развијање дигиталне компетенције ученика ради њиховог оспособљавања за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развој алгоритамског начина размишљања.
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

– препозна дигиталне уређаје из окружења и именује неке од њих; – наведе неке од животних ситуација у којима дигитални уређаји олакшавају обављање послова; – упореди начине рада и живота људи пре и после појаве дигиталних уређаја; – упореди начине креативног изражавања са дигиталним уређајима и без њих; – користи дигиталне уџбенике за учење (самостално и/или уз помоћ наставника); – упореди дигитални и папирни уџбеник;	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО**	Различит изглед дигиталних уређаја. Дигитални уређаји у различитим занимањима. Учење уз помоћ дигиталних уџбеника. Креативно изражавање са дигиталним уређајима и без њих. Комуникација посредством дигиталних уређаја. Дигитални уређај и паметни дигитални уређај. Коришћење дигиталних уређаја за повећање прилика за учење и стицање искуства ученика у области науке, културе и уметности.
– упореди традиционалне видове комуникације са комуникацијом посредством дигиталних уређаја; – наведе неке од карактеристика „паметног“ дигиталног уређаја; – наведе на који начин дигитални уређаји могу да допринесу упознавању културне баштине; – наведе основна правила за коришћење дигиталних уређаја како не би угрозио здравље; – наведе неке од здравствених ризика везаних за прекомерно или неправилно коришћење дигиталних уређаја; – доведе у везу начин одлагања електронског отпада са загађењем животне средине; – набројa основне податке о личности; – објасни зашто саопштавање података о личности представља ризично понашање при комуникацији помоћу дигиталних уређаја; – именује особе или институције којима се треба обратити за помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин; – наведе основне препоруке за руковање дигиталним уређајем на одговоран начин (примена мера физичке заштите) и објасни зашто је важно примењивати их; – анализира једноставан познати поступак/активност и предлаже кораке за његово спровођење; – протумачи симболе познатог/договореног значења и спроведе поступак описан њима; – уочи и исправи грешку у симболима израженом упутству (алгоритму), провери ваљаност свог решења и по потреби га поправи (самостално или сараднички); – доведе у везу алгоритам и понашање дигиталног уређаја.	**БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА**	Дигитални уређај и наше здравље (вид, положај тела, време пред екраном, дигитални уређај као отпад). Подаци о личности и њихова заштита при комуникацији помоћу дигиталних уређаја. Помоћ у случају контакта са непримереним дигиталним садржајем, непознатим, злонамерним особама или особама које комуницирају на неприхватљив начин. Одговорно руковање дигиталним уређајем (мере физичке заштите, коришћење лозинке).
	АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА	Разлагање проблема на мање целине. Осмишљавање корака који воде до решења једноставног проблема. Тумачење постојећих и креирање алгоритама изражених симболима. Уочавање и исправљање грешака у алгоритму. Тумачење понашања дигиталног уређаја у односу на приказани алгоритам.

Кључни појмови садржаја: дигитални уређаји, интернет, електронски отпад, подаци о личности, безбедност, решавање проблема, алгоритам.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика првог разреда основне школе. Програм наставе и учења за први разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: *Дигитално друштво*, *Безбедно коришћење дигиталних уређаја* и *Алгоритамски начин размишљања*.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наведене исходе могуће је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика, укључујући и могућност да само наставник располаже дигиталним уређајем. Уколико наставник има на располагању одговарајуће дигиталне уређаје (рачунаре, таблете, мобилне телефоне, роботе и друге физичке дигиталне уређаје...), ученици треба да их користе на начин који директно доприноси остваривања дефинисаних исхода учења. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима да увиде да технологија није свима једнако доступна, те да немогућност приступа технологији може да угрози одређене групе или појединце у друштву. Отуда је неопходно да наставник, пре него што планира конкретне активности учења, уочи постојање ученика који би, због ограниченог приступа технологији, могли да буду искључени или у неповољном положају. На пример, ако наставник предвиђа коришћење апликације на таблету или мобилном телефону, он мора да буде сигуран да те активности нису неповољне за ученике који немају приступ таквој технологији код куће. Обавезивање ученика да користе наставне материјала за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу – могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе. Значајно је и да наставник упозна ученике са стереотипом да је бављењем информатиком и програмирањем поље рада резервисано за мушку популацију и да га демантује кроз навођење адекватних примера (Ада Лавлејс и сл.).

Дигитално друштво

Наставник треба да креира образовну ситуацију у којој ученици могу да увиде да су дигитални уређаји свуда око њих – код куће, у школи, дому здравља, продавници, на паркингу, улици. Наставник не сме да инсистира на дефинисању дигиталног уређаја. Он треба да има у виду да рачунари данас имају различите појавне облике. Десктоп, лаптоп или таблет јесу рачунари, али то је и телефон, као и нека савремена играчка, фрижидер, клима уређај, веш-машина. Отуда термин *рачунар* (енгл. computer) није довољан, те користимо термин *дигитални уређај*.

Ученике треба подстицати да поделе са вршњацима животне ситуације које су их увериле у корисност дигиталних уређаја, тј. опишу како родитељи: плаћају рачуне од куће (без чекања у реду, у време када им је згодно, чак и ноћу), како проналазе информације које су им потребне (радно време продавнице, временску прогнозу, читају новине и сл.), користе навигацију...

Наставник треба да створи услове за хеуристички разговор постављајући питања: *Некада није било рачунара. И тада су ле-*

кари лечили људе. Сада лекари користе дигитални уређај. Зашто? (Повезивањем рачунара, систем здравствене заштите обезбеђује да ажурни подаци о здравственом стању пацијента буду доступни не само једном лекару, већ свим лекарима укљученим у његово лечење. Не постоји потреба ни за издавањем папирних рецепата за лекове. Тиме се смањују трошкови и обезбеђује правовремено издавање лекова пацијентима којима су потребни, као и штити животна средина); *Како ради касир у продавници? Да ли укуцава цену производа? Како је употребом дигиталног уређаја унапређен његов рад?* (Скенирајући бар-кодове, касир ради брже, производи које су купци купили нису више на стању у продавници, менаџер продавнице зна шта треба набавити, а шта не); *Наставници су подучавали децу и пре рачунара. Сада користе дигитални уређај. Зашто?* (Некада су наставници уписивали оцене у папирни дневник. Сада користе електронски дневник. Коришћењем електронског дневника наставник омогућава да родитељи лако могу да прате оцене своје деце, да правовремено виде коментаре наставника и васпитно делују.)

Како би створио услове да ученици упореде начине креативног изражавања у ликовној уметности (вајарство) са дигиталним уређајима и без њих, наставник треба да омогући ученицима да, на часу, вајају у пластелину популарни лик из цртаћа. Током часа, наставник треба да прикаже ученицима видео-запис дигиталног вајања истог јунака, у 3D програму и са ученицима извршити поређење вајања и дигиталног вајања.

Обуку ученика за коришћење дигиталних уџбеника наставник треба да спроводи планирано, у више наврата, у ситуацијама када дигитални уџбеник пружа могућности које премашују традиционални и доприноси разумевању наставног садржаја различитих предмета, те конструкцији и функционализацији знања. На часовима наставник треба да омогући ученицима да искажу своје виђење предности и мана дигиталних уџбеника. Ако ученици користе дигиталне уџбенике различитих издавача, добро би било да наставник подстакне ученике да упореде платформе и укажу на различите добробити сваке од њих. Ученици треба да решавају тестове у уџбеницима и играју образовне игре, а све у контексту конструкције конкретних знања и јачања дигиталне компетенције.

Питања попут: *Како људи комуницирају? Како дигитални уређаји доприносе брзини и лакоћи комуникације? Како данас комуницирамо са особама које су физички удаљене, живе у различитим деловима света? Да ли је могуће комуницирати коришћењем сваког дигиталног уређаја? Који су предуслови за комуникацију помоћу дигиталних уређаја? Који дигитални уређаји су „паметни" и има ли, уопште простора да, у овом контексту, говоримо о памети?* наставник треба да постави ученицима и омогући им да поделе своја искуства када су у питању видови комуникације са дигиталним уређајима и без њих. У овом контексту, наставник треба да искористи прилику да са ученицима разговара и о интернету, без инсистирања на дефинисању појма. (Комуникација лицем у лице, разговор посредством фиксне телефоније неки су од традиционалних начина комуникације. Мобилни телефон је дигитални уређај помоћу кога можемо увек да комуницирамо (ако имамо домет и платили смо рачун). Да ли је то случај и са таблетом? За комуникацију помоћу таблета неопходан нам је приступ интернету и одговарајући програми. Наставник треба да упозна ученике са могућностима комуникације на релацији човек - дигитални уређај (паметни фрижидер, машина за прање веша, клима-уређај).)

Ако могућности локалне средине дозвољавају, наставник треба да одведе ученике у музеј, у осмишљену туру која им пружа прилику за уметнички доживљај и учење. У учионици, наставник треба да демонстрира ученицима виртуелну посету неком од најзначајнијих светских музеја/галерија и подстакне их на размишљање о условима који су били потребни да би се приказана установа културе посетила. Оно што ученици треба да схвате јесте да дигиталне уређаје можемо и треба да користимо како би повећали (створили нове) прилике за учење и искуства из области науке, културе и уметности. Посебно је значајно да наставник, пре екскурзије или наставе у природи, употреби неку од постојећих веб-презентација (http://viminacium.org.rs/izlozbe/viminacium-virtual-tour/) или апликација и, виртуелно, упозна ученике са местима и културним добрима (музејима, манастирима, споменицима) које ће посетити. На тај начин, наставник пружа ученицима прилику да упореде доживљај поднебља и културне баштине посредством дигиталног уређаја и уживо. О доживљају ученика треба продискутовати након повратка у школу. (Дигитални уређаји и интернет омогућавају приступ најзначајнијим достигнућима културе и науке без изласка из учионице. Њиховим коришћењем, повећава се доступност светске културне баштине. Нације производе бројне дигиталне производе да би промовисале сопствену културу и показале своја достигнућа. Да ли и ми треба о томе да мислимо и на томе да радимо и, да бисмо исто постигли, која знања треба да имамо, завршна су питања за ученике.)

Препоручени број часова је 18.

Безбедно коришћење дигиталних уређаја

Наставник треба да иницира хеуристички разговор – *какав је начин живота савременог човека? Колико се крећемо, каквим се активностима бавимо?* Указати на чињеницу да се број занимања у којима је дигитални уређај доминантно средство за рад непрестано увећава и да отуда потиче потреба да негујемо здраве навике када је употреба дигиталних уређаја у питању. Нагласити да проблеми који настају са видом и коштано-мишићним системом не настају од употребе технологије, већ од неправилног положаја тела, претежног седења, дужег гледања без промене фокуса. Своју тврдњу треба да подупре нпр. приказивањем видео-записа http://bit.ly/KibernetskiPoremecaj.

Наставник треба да демонстрира и, заједно са ученицима примени начине коришћења дигиталних уређаја на безбедан начин по здравље. Добро би било и да заједно излистају неке од здравствених ризика, разговарају о дужини утрошеног времена испред екрана, направе одговарајући постер и окаче га у учионици.

Правилно одлагање електронског отпада важно је питање за очување здраве животне средине. Наставник може од ученика да тражи да разговарају са родитељима и пронађу електронски отпад који поседују у кући и, уколико постоје услови, организује акцију прикупљања тог отпада. Алтернатива је да наставници разредне наставе исте школе организују заједничку акцију прикупљања електронског отпада и, као госта-експерта, позову стручњака из агенције за уклањање и складиштење ове врсте отпада да одржи адекватно предавање ученицима. (У случају да у локалној средини не постоје услови за организацију оваквог догађаја, наставници би требало да се повежу са школама у којима се такве акције спроводе и, са својим ученицима. Уколико ни то није могуће реализовати, ученицима би требало приказати видео-снимак предавања стручњака.)

Указати на чињеницу да нису све особе које користе интернет добронамерне. Постоје људи који могу да угрозе имовину, па и живот других корисника интернета. У том смислу, треба приказати одабране видео-записе који адекватно третирају неке од најчешћих појава из спектра догађаја који настају откривањем података о личности (име и презиме, адреса становања, број телефона, фотографија, идентитет на интернету).

Крађа: http://bit.ly/Opljackani

Лажни идентитет: http://bit.ly/LazniIdentitet

Од изузетног значаја је да ученици схвате који подаци спадају у податке о личности, као и на које начине их људи најчешће чине доступним на интернету. Више информација о безбедном коришћењу интернета код деце узраста 4-8 година (стручне текстове, цртане филмове за децу, итд.) наставник може да пронађе на: https://digitalni-vodic.ucpd.rs/zastita-licnih-podataka-i-privatnosti-na-internetu/.

Посебну пажњу треба посветити чињеници да људи своје личне податке чине доступним добровољно (најчешће из незнања или наивности). Наставник треба да покрене дискусију о непримереној комуникацији (говор мржње, вређање, омаловажавање), као и о ризичној комуникацији (контакт са непознатим особама) у реалном животу. Затим, треба да помогне ученицима да формирају вредносне ставове који се подједнако односе на комуникацију у онлајн и офлајн свету. Такође, наставник треба да подстакне

ученике да наведу ситуације у којима су се срели са различитим врстама непримереног садржаја у реалном животу и нагласи да је слична ситуација у онлајн свету. Неопходно је да, током разговора са ученицима, непрестано наглашава да они не треба да се осећају беспомоћно ако се нађу у сличним ситуацијама, већ да постоје особе и институције којима треба правовремено да се обрате и од којих ће добити адекватну заштиту:

1. родитељ/други законски заступник
2. наставник, педагог, психолог, директор
3. https://pametnoibezbedno.gov.rs/

Телефон: **19833**

Форма: https://pametnoibezbedno.gov.rs/prijava-nelegalnog-sadrzaja/

Користан извор:

https://www.commonsense.org/education/digital-citizenship/lesson/putting-a-stop-to-online-meanness

Дигитални уређаји захтевају пажљиво руковање и одговарајућу заштиту од неовлашћеног приступа. Ученике треба упознати са неколико важних принципа физичке заштите дигиталног уређаја (не доводити уређај у контакт са течностима, посебно слатким пићима, штитити га од прашине, излагања прекомерној топлоти, било због вишесатне употребе или остављања на сунцу или пећи и сл.). Поред физичке заштите, дигитални уређај треба обезбедити од неовлашћеног приступа.

Препоручени број часова је 8.

Алгоритамски начин размишљања

Знања ученика и садржаје осталих обавезних предмета и изборних програма требало би искористити како би се пред њих поставио адекватан задатак – поступак који треба да анализирају и предложе кораке за његово спровођење (колут унапред, писање слова, низ сличица од којих треба сачинити причу, низ сличица међу којима има сувишних...). Наставник треба да уведе термин *алгоритам* и да га ученицима протумачи као упутство за решавање неког проблема или извођење неког поступка. Свако инсистирање на дефиницијама није прихватљиво.

Ученике треба ставити у ситуацију да добију упутство прво за делимично познате и њима смислене задатке и поступе у складу са њим. Потребно је да наставник осмисли симболе које ученици треба да дешифрују и изврше предвиђени поступак. У другој фази, наставник треба ученицима да обезбеди упутство које им омогућава да изврше потпуно непознати задатак. Након успешне реализације задатка, наставник треба да им укаже да су били у ситуацији у којој се сваки дигитални уређај налази – извршава наредбе (упутства), не знајући са којим циљем, али ипак савршено тачно и на корист својим корисницима.

Тестирање ваљаности алгоритма, исправљање грешака, осмишљавање и тестирање унапређеног решења драгоцени су тренуци учења. (Само ученик који је свестан чињенице да пут до успеха може бити вијугав има добре изгледе да постане успешан.) У том смислу, наставник често треба да поставља ученике у ситуације да разматрају унапред креиране алгоритме (упутства) за решавање одређених задатака, да у више наврата откривају грешке и исправљају их, све док не дођу не само до најбољег, већ и до најефикаснијег решења.

Како би ученици јасно повезали алгоритам са понашањем дигиталног уређаја, наставник треба да им прикаже једноставан алгоритам (на табли), а затим и да им демонстрира како се дигитални уређај понаша у складу са тим алгоритмом. У циљу досезања предвиђеног исхода, најбоље је да наставник користи унапред програмираног робота или други физички дигитални уређај (попут микроконтролера) и демонстрира ученицима његово понашање. Уколико наставник располаже роботима или, за узраст ученика одговарајућим физичким дигиталним уређајима, препоручено је да и ученици искусе управљање њиховим понашањем, у складу са симболима исказаним алгоритмом. Ако су ученицима на располагању рачунари, рад у програму на адреси https://scratch.mit.edu/projects/19685257/ може да допринесе досезању дефинисаног исхода.

Препоручени број часова је 10.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

– **самопроцена**: програм наставе и учења очекује да ученици објасне нпр. начин функционисања једноставних алгоритама (укључујући и оне које су сами креирали), тестирају их, а затим откривају и исправљају грешке у њима. Неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;

– **вршњачка процена**: ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене – ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу.);

– **отворена питања**: знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта. Питања која почињу са „*Зашто*" или „*Како*" посебно су корисна: *Зашто није добро да чашу са слатким пићем држиш поред дигиталног уређаја? Како ради твој алгоритам? Зашто је потребно да водиш рачуна о дужини времена које проводиш у раду са дигиталним уређајем?* итд.;

– ***Већ знам – Желим да научим – Научио/ла сам:*** коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.

Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

Назив предмета	**ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења програма *грађанско васпитање* је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– наведе у чему је успешан и у чему жели да напредује; – уочава међусобне разлике и сличности са другим ученицима у одељењу; – понаша се на начин који не угрожава потребе, права и осећања других; – препозна код себе и других основна осећања; – препознаје примере поштовања и кршења права детета у свом окружењу, причама, филмовима; – преиспитује своје поступке и прихвата да не мора увек да буде у праву; – тражи помоћ у ситуацијама кршења својих и туђих права; – разликује добру и лошу комуникацију у сопственом искуству, ближем окружењу, књижевним делима, филмовима; – комуницира слушајући саговорника и тражи објашњење онога што не разуме; – слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење; – сарађује и преузима различите улоге у групи/тиму; – договара се и одлучује у доношењу одељењских правила и да се понаша у складу са њима; – својим речима образложи неопходност правила која регулишу живот у заједници; – препозна добре стране свог одељења и оно што би требало променити/побољшати; – заједно са вршњацима и наставником учествује у решавању проблема у одељењу; – учествује у изради плана једноставне акције; – са другим ученицима изводи и документује једноставну акцију; – доприноси промоцији акције; – на једноставан начин вреднује изведену акцију.	**ЉУДСКА ПРАВА** **Ја и други у одељењу**	**Идентитет** Ко сам ја? Наше јаке стране, у чему смо успешни, у чему бисмо волели да напредујемо. Таленти и интересовања која поседујемо. Наше сличности и разлике. Основна осећања (радост, страх, туга, бес) и како се препознају.
		Потребе и права Разлике између жеља и основних животних потреба. **Права детета** **Кршење и заштита права** Препознавање кршења права детета. Коме се обратити у ситуацијама кршења права детета. Одговорност према себи и другима.
	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО **Одељење/група као заједница**	**Функционисање заједнице** Одељење/група као заједница. Вредности одељења/групе – равноправност, одговорност, солидарност, поштовање и брига за друге, толерантност, праведност, поштење. Уважавање различитости. Правила у одељењу/групи и њихова функција. Одлучивање у одељењу/групи. Одговорност деце и одраслих за функционисање заједнице.
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ **Комуникација и сарадња**	**Комуникација** Слушање/неслушање. Кад разговарамо држимо се теме. Изношење мишљења. Уважавање саговорника. **Сарадња** Групни рад, договарање и сарадња са вршњацима и одраслима.
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ **Акција одељења/групе**	**Планирање и извођење једноставне акције у одељењу/групи** Кораци у планирању и извођењу акције. Чиме се поносимо и чиме нисмо задовољни у одељењу. Избор теме/проблема/активности којом ћемо се бавити. Одређивање циља и израда плана акције – подела улога, договор о роковима, начину реализације. Извођење и документовање акције – видео, фотографије, текстови и сл. Промоција акције на нивоу школе – приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу. Вредновање акције – чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.

Кључни појмови: различитости, комуникација и права.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм *грађанског васпитања,* у првом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по моделу спирале што значи да су садржаји у сва четири разреда дати у областима *Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету* и *Грађански активизам*. Тематске области се спирално развијају, односно садржаји се из разреда у разред проширују и продубљују, а многи исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Типичан пример таквог исхода су они који се односе на комуникацију која ће се доследно развијати у свим разредима и кроз све садржаје. Слично је и са јачањем осетљивости за потребе и права других, препознавање дискриминације и другим исходима који се не могу брзо и лако остварити обрадом само једног програмског садржаја. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

Област *демократско друштво* је конципирана аналогно предмету *свет око нас* где се ученици у процесу сазнавања полако воде од непосредног окружења (породица, одељење) ка широј друштвеној средини (школа, окружење, држава, свет).

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета. Између исхода, како у оквиру једне, тако и у више области, постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода.

Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Имајући у виду да ученици првог разреда долазе са искуством из припремног предшколског програма где је доминантно сазнавање кроз игру и овде треба методску окосницу предмета да чине интерактивне радионице, структуриране игровне активности обједињене око главне теме. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у

групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Наставник треба да нагласи да нема пожељних, очекиваних или тачних одговора, да је нагласак на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену. Осим тога, важно је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем. За овај предмет важно је обезбедити такав начин седења ученика који омогућава свим учесницима да виде једни друге, окренути лицем у лице.

Посебну пажњу треба обратити на последњу област програма где се претходно стечена знања и вештине интегришу и практикују. Акције треба да буду мале и изводљиве, али да имају све кораке. Ученике треба охрабривати када наиђу на тешкоће и јасно указивати да си и неуспеле акције добре јер њиховом анализом долазимо до увида који су кораци били погрешни. Бројни су примери тема у оквиру којих се могу осмислити једноставне акције у корист права детета, а на нивоу одељења/групе. На пример, вршњачка подршка је важан сегмент укупне подршке инклузивног образовања, тако да је укљученост ученика у овај сегмент живота и рада школе веома значајан. Он се огледа управо у заједничком промишљању наставника и ученика на тему како осмислити план подршке, како га најуспешније реализовати, водећи рачуна о потребама сваког ученика обухваћеног инклузивним образовањем.

Грађанско васпитање, као програм, део је ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Најјача корелација је са *српским језиком* и предметом *свет око нас* где се може користити тематско планирање.

Како је *грађанско васпитање* изборни програм, дешава се да се реализује у целом или у делу одељења, мада се често реализује и у групи састављеној од ученика из више одељења и зато се алтернативно користе оба израза одељење/група. Уколико је рад у групи потребно је уложити додатни напор да се направи групна кохезија. Многи садржаји програма су погодни за јачање добрих односа у групи, а посебно активности на планирању и извођењу заједничких акција.

У овом предмету продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудиовизуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За реализацију предмета и остваривање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Он подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике првог разреда који су још увек у великој мери фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

Оцењивање ученика у *грађанском васпитању* је усаглашено са Правилником о оцењивању у основној школи и ученицима блиско јер се описно оцењују из свих предмета.

АЉБАНСКИ ЈЕЗИК

GJUHA SHQIPE

1. Hyrja

Plani dhe programi i lëndës së Gjuhës dhe Letërsisë shqipe në klasën e parë, përmes temave dhe rezultateve përkatëse, u ofron mundësi nxënësve për zhvillimin dhe zbatimin e aftësive, shkathtësive,qëndrimeve dhe vlerave. Nxënësi mëson tingujt, shenjat, shkronjat, simbolet si sistem i organizuar gjuhësor.

Në këtë klasë nxënësi pasuron fjalorin, aftësohet në mënyrë sistematike për të shkruar e lexuar si dhe për shkathtësi të tjera të komunikimit (të dëgjuarit dhe të folurit). Nëpërmjet përmbajtjeve nga tekste të thjeshta dhe ilustrime, nxënësi njeh dhe kupton lidhjen e tingujve, shkronjave, rrokjeve, fjalëve e fjalive me ilustrimet dhe fotot e ndryshme. Në fund të kësaj klase nxënësi komunikon qartë, shpreh mendimet reflekton vlera dhe qëndrime në situata të caktuara.

2. Qëllimi

Qëllimi i mësimit të Gjuhës shqipe në klasën e parë nënkupton përvetësimin e shkathtësive për të komunikuar në situata të ndryshme, krijimin e pavarësisë individuale dhe formimin kulturor, përvetësimin e gjuhës letrare, përgatitjen e nxënësit për të njohur jetën, zhvillimin e ndjenjës për të dëgjuar tema të ndryshme me karakter edukativ dhe arsimor, nxitjen dhe motivimin e nxënësve për të nxënë.

3. Temat dhe rezultatet e të nxënit

Nxënësit në klasën së parë arrijnë rezultatet e të nxënit të lëndës, për temat e përcaktuara në tabelën e mëposhtme, të dala nga rezultatet e të nxënit të fushës, Gjuha dhe komunikimi në arsimin fillor:

Klasa: **E parë (I)**
Fondi javor i orëve: **5**
Fondi vjetor i orëve
180 orë

	Gjuha shqipe	Klasa e 5-të
Fondi i orëve	Javor	Vjetor
Numri i orëve	5	180

Rezultatet e të nxënit të lëndës për temë	Temat/Fushat e njohurive	Temat/Përmbajtjet
– Dallon tingullin dhe shkronjën. – Dallon fjalën nga fjalia – Lexon në mënyrë të drejt fjalët, fjalitë tekstet e shkurtra. – Në mënyrë të rregullt shkruan me shkronja të shtypit dhe të dorës (shkrimit) – I lidhë shkronjat në strturën e fjalës Dallon format grafike të strukturave të shkronjave.	**Leximi dhe shkrimi fillestar**	*Zhvillimin analitik të mënyrës së vrojtimit; ushtrimet në vrojtim; përkujdesin dhe përshkrimin.* *– organizimin e vëmendshëm të tingujve, zhurmave dhe toneve.* *– Bisedë në bazë të vëzhgimit të mjetit, fotografisë, ngjarjes etj,.* *– flet në bazë të tekstit të lexuar* *– formimin e kuptimit të shprehjeve: tingull, shkronjë, fjalë* *– shqiptimin e drejtë të të gjithë tingujve.* *– Ushtrimin e lëvizjes së dorës, pëllëmbës dhe gishtave, shkruarjen e vijave dhe vizave të ndryshme si elemente bazë të shkronjave.* *Tingujt* *Shkronjat* *Fjala* *Fjalia* (vetëm ana kuptimore)
– Dallon elemente themelore të poezisë nga proza – Dallon formën e përrallëzës, përrallës, tregimit, gjëegjëzës, fjalëve të urta urimeve, shënimeve personale, mesazheve etj.; – Shpreh përjetimet emocionale personale, gëzime, shqetësime dhe dëshira për situata të caktuara; – Flet në mënyrë të pavarur për një tekst të shkurtër letrar ose joletrar; – Përflet ngjarjet kryesore në tekst; – Shkruan fjali (fjali shumë te shkurtëra) me tekst letrar ose joletrar; – Dallon pjesët e shkruara nga pjesët e ilustruara. – Dallon kuptimin elementar të fjalëve (sinonimeve dhe antonimeve) – Identifikon pjesët (shprehjet) tepër të zmadhuara te qenieve,sendeve a tipareve të tyre; – Dallon figurën e krahasimit; – Kupton figurën e personifikimit te përrallëza;	**Letërsia dhe tekste të tjera**	Poezia Përrallëza, Përralla, Tregime Gjëegjëza Fjalë të urta Mesazhe urimi Letra të thjeshta Porosi Shënime personale Sinonimet Antonimet Hiperbola Krahasimi Personifikimi

Rezultatet e të nxënit të lëndës për temë	Temat/Fushat e njohurive	Temat/Përmbajtjet
– Dëgjon, identifikon dhe shqipton drejt tinguj, shkronja, zanore, dhe bashkëtingëllore, rrokje, fjale e fjali te ndryshme; – Ndërton mirë fjalitë dhe i shqipton me intonacionin e duhur; – Shkruan shkronjat e mëdha dhe të vogla, rrokje, fjalë dhe fjali.; – Shkruan fjali të thjeshta në kohen e tashme,të kryer dhe të ardhme: – Dallon dhe përdor emrin mbiemrin dhe përemrin; – Përdor drejte shkronjat e mëdha në fillim dhe përgjatë fjalisë; – Shkruan fjale apo fjali për përmbajtjen e figurës apo vizatimit; – Shkruan fjale duke parë figura; – Shkruan fjali në mënyrë të pavarur dhe përdor drejt shkronjat; – Përdor shenjat kryesore te pikësimit;	**Gramatika dhe drejtshkrimi**	Tingujt, Shkronjat Zanoret Baskëtingëlloret Rrokjet Fjala Fjalia Intonacioni Shenjat e pikësimit Foljet ndihmëse *kam* dhe *jam* Emri Mbiemri Përemri
– Kupton elemente të ndryshme kulturore; – Përdor drejt fjalët zonjushë, zonjë, zotëri, si dhe përemrat ti, ju kur u drejtohet të rriturve; – Luan role sipas modeleve; – Shfaq kujdes për ambientin që e rrethon; – Përshkruan rrezikun nga katastrofat natyrore dhe te shkaktuara nga njeriu; – Flet për të afërmit që i ka jashtë vendit	**Kulturë gjuhe**	Ndërtimin e kulturës së dëgjimit të bashkëbiseduesit. Dallon elemente të përgjithshme kulturore në tema te ndryshme
– Identifikon mjetet audio – vizuale dhe ato të teknologjisë informative dhe t`i përdor ato për të dëgjuar, për të komunikuar dhe për të bere regjistrime; – Bën vizatime të thjeshta mbi baze imagjinare dhe shkruan fjali për përmbajtën e figurës qe ka vizatuar; – Përdor lojën për të mësuar; – Zhvillon dëshirën për të lexuar tekste të ndryshme qartë pa gabime dhe në mënyrë shprehëse; – Posedon vetëdije për veçimin e programit televiziv dhe kohën e caktuar për shikimin e programeve televizive; – Posedon informacione mbi dëmin e identifikimit me personazhe nga filmat vizatimorë, përkatësisht me personazhet nga emisionet televizive; – Kupton rëndësinë e bibliotekës dhe librit si burim i diturisë.	**Kultura mediatike**	Filmi i animuar – vizatimor, teatri i kukullave, vizatimi ose kukulla në funksion të tregimit; gjallërimi i sendeve; Programet televizive për fëmijë; televizioni është medium i fuqishëm mediatik, sepse mund të përcjellë dhe transmetojë ngjarjet nga moment kur ndodhin, mund të emitojnë lloje të ndryshme programesh; Biblioteka; biblioteka e shkollës ka pasuri të pazëvendësueshme librash, në të cilat është dituria dhe përgjigja për ato që nuk I dimë.

Lektyrat shtepiake

– Vallja e Shkronjave – nga Mehmedali Hoxha
– Xixëllonjate Vogla – Qamil Guranjaku
– Hajdi – Johanna Spyri
– Përralla – Vllezërit Grim
– Liza – Luis Kerol
– Vjerrsha të zgjedhura për Fëmij – Rifat Kukuaj.

4. Udhëzimet metodologjike

Metodologjia e mësimdhënies zë vend kryesor në realizimin e përmbajtjes programore. Gjatë realizimit të procesit mësimor ,mësimdhënësi duhet të ketë parasysh strategjitë më efektive të cilat mundësojnë të nxënit efektiv. Mësimdhënësi duhet të jetë model për nxënësit në mënyrën e përdorimit të shkathtësive gjuhësore dhe vëmendja e tyre duhet të përqendrohet në arritjen e rezultateve të të nxënit për këtë klasë dhe në zhvillimin e kompetencave. Mësimdhënësi duhet që sistemin gjuhësor ta realizoj nëpërmjet shkathtësive gjuhësore(të dëgjuarit dhe të folurit ,të lexuarit dhe të shkruarit). Elemente themelore te gramatikës mësohen nëpërmjet teksteve të ndryshme letrare e joletrare. Nxënësi duhet të jetë ne qendër të të të nxënit. Mësuesi duhet të bëjë përpjekje që ta njohë mirë karakterin e nxënësit, përparësitë dhe dobësitë e tij.

5. Udhëzimet për zbatimin e çështjeve ndërprogramore

Gjuha shqipe është mjet komunikimi për të gjitha lëndët, mirëpo lidhje të drejtpërdrejta vihen me artet, muzikën, historinë, kulturën, matematikën, edukatën qytetare etj. Disa tema nga këto lëndë do të ndikonin në zhvillimin e shkathtësive të komunikimit,në formimin kulturor dhe në krijimin e individualitetit te pavarur. Përveç çështjeve ndër lëndore, përmes gjuhës shqipe do të mund të zhvillohen edhe disa çështje ndër programore si p.sh.,tema për njohuri elementare nga shëndetësia, të drejtat e njeriut, çështjet gjinore etj. Temat mund të zgjidhen nga mësimdhënësi varësisht prej rëndësisë që kane (nga televizioni, revistat, gazetat apo nga rrethi). Për më shume shih çështjet ndërprogramore në Plan programin bazë për klasën përgatitore dhe Arsimin fillor.

6. Udhëzime për vlerësim

Vlerësimi bëhet me qëllim që të verifikojmë te nxënësit se në ç‘shkallë i kanë zotëruar rezultatet e të nxënit, të identifikohen vështirësitë më të cilat ballafaqohen nxënësit, t‘u mundësohet nxënësve që ti identifikojnë përparësitë dhe pengesat e tyre si dhe t‘u ndihmohet atyre në përmirësimin e pikave të dobëta. Mësimdhënësi në vazhdimësi duhet të vlerësojë njohuritë qe ka fituar nxënësi si dhe shkallën e zotërimit të tyre.

Theks të veçantë gjatë vlerësimit duhet ti kushtojmë të shprehurit gojor në vazhdimësi ,të shprehurit gojor përmes ndërveprimit si dhe të shprehurit me shkrim si të shprehurit gojor për ngjarjet,tregimet,shpjegimet,mendimet e pavarura, shqiptimi i tingujve, zanoreve, bashkëtingëlloreve, fjalëve, fjalive.

7. Udhëzimet për materialet dhe burimet mësimore

Nga mësimdhënësi mund të përdoren të gjitha burimet, mjetet dhe materialet të cilat ndihmojnë arritjen e rezultateve të lëndës për këtë klasë.

8. Kultura Mediale dhe Tekstet e Digjitalizuara

Përmbajtjen e kulturës mediatike duhet pasur parasysh në kontestin e përmbajtjeve të fushave të ndryshme mësimore, gjuhës shqipe dhe përmbajtjen e lëndëve të tjera mësimore si dhe në kontekstin e jetës. Ato kanë funksion të ndikimit në të njëjtën kohë të veprimit negativ të përmbajtjeve të monitorëve te vegjël dhe të mëdhenj dhe përgatitjen graduale te nxënësve për pjesëmarrje relative të ngjarjeve nga filmi dhe televizioni.

Me rëndësi të madhe është që nxënësve tu japim sqarime në mënyrë të drejtë se ajo që është e mundur të realizohet në filma vizatimor e njëjta gjë është e pamundur të realizohet në jetën reale. Kjo mund të sqarohet edhe me shembullin e kërcimit nga ballkoni.

Nëse nga ballkoni kërcejmë me ombrellë nuk është njësoj si me parashutë. Pra ,ombrella nuk e zëvendëson parashutën.

Rëndësi të madhe do të kenë edhe përdorimi i **teksteve të digjitalizuar**, ku mësimdhënësi do të mundohet qe lënda të jetë sa më e kuptueshme për nxënësit. Nxënësit do të kenë mundësi të shohin dhe mësojnë më lehtë tingujt, shkronjat dhe fjalët në gjuhën shqipe.

БОСАНСКИ ЈЕЗИК

BOSANSKI JEZIK

Naziv predmeta	**BOSANSKI JEZIK**
Cilj	Cilj nastave bosanskoga jezika je da osposobi učenika za jezičku komunikaciju koja će mu omogućiti ovladavanje sadržajima svih nastavnih predmeta i uključivanje u cjeloživotno učenje. Ostvarivanje svrhe nastave bosanskoga jezika uključuje ovladavanje standardnim jezikom, a doprinosi: – razvoju jezičko-komunikacijskih sposobnosti pri govornoj i pisanoj upotrebi jezika u svim funkcionalnim stilovima; – razvoju literarnih sposobnosti, čitateljskih interesa i kulture; – razvijanju svijesti o važnosti znanja i njegovanja maternjeg jezika; – pripremi učenika za aktivan društveni život u multikulturalnom okruženju; – razvijanju ljubavi i poštovanja prema kulturnoj baštini svih naroda i narodnosti; – stvaranju interesovanja i potrebe za sadržajima medijske kulture.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– razlikuje glas i slovo – razlikuje riječ od rečenice – pravilno čita riječi, rečenice i kraće tekstove – pravilno piše štampana i pisana slova latinice, povezuje slova u strukturu riječi – pravilno oblikuje grafičku strukturu slova linijama normalne debljine (tehnika povlačenja) – čita pravilno i razumije pročitano – zna uspostaviti logički slijed u nonsensnom iskazu	**POČETNO ČITANJE I PISANJE**	**Priprema za čitanje i pisanje** Vježbe u posmatranju (vizuelne vježbe): – razvijanje analitičkog načina posmatranja; – tematski organizirane vježbe u posmatranju, zapažanju i opisivanju (ljudi, predmeta, životinja, slika, ilustraija, položaj nečeg ili nekog, pokreti, dinamika, mimička aktivnost, gestikulacija). Akustičke vježbe: – organizirano opažanje zvukova, šumova i tonova; – razlikovanje govornih karakteristika govora nastavnika, druga, spikera i glumca; – izgrađivanje kulture slušanja sagovornika (razvijanje stila slušanja, pažnje i koncentracije u toku slušanja, uvažavanje sagovornika, podražavanje pravilnoga govora). Vježbe u usmenom izražavanju: – prepričavanje i slobodno pričanje; – pričanje na osnovu posmatranja predmeta, slika, događaja; – pričanje na osnovu pročitanih i ispričanih književnih tekstova; – formiranje pojmova: glas, slovo, riječ. Vježbe artikulacije: – čist, jasan i pravilan izgovor svih glasova; – analitička, sintetička i analitičko-sintetička vježbanja. Motoričke vježbe: – vježbanje pokreta ruke, šake i prstiju, pisanje različitih crta i linija kao osnovnih elemenata slova. **– Početno čitanje i pisanje** – Usavršavanje tehnike i logike čitanja u okviru latiničnog pisma. – Vježbe čitanja (pravilnost, razumijevanje, brzina), uvođenje elemenata izražajnosti. – Usavršavanje tehnike pisanja. – Usavršavanje grafički pravilnog i lijepog pisanja.
– razumije pročitano i može reproducirati sadržaj na osnovu detaljnih pitanja – može kazati šta je najvažnije u pročitanom tekstu – razumije poruku teksta posredstvom analize ponašanja likova – može uočiti važne pojedinosti u književnome tekstu – uočava prihvatljivo i neprihvatljivo ponašanje pojedinih likova – uočava osnovno raspoloženje u pjesmi – razumije poslovice i mudre izreke – razlikuje priču od pjesme, zna da se u pričama čita o događajima i doživljajima – zna da je bajka priča o čudesnim nestvarnim likovima i događajima – zna da je basna kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje, biljke i predmeti – prepoznaje dramski tekst, zna šta je pozorište, šta je publika i ko su glumci – teorijske pojmove definira samo na nivou prepoznavanja	**KNJIŽEVNOST**	**Književnost** **Poezija** *Za sretan put po dukat žut*, Enisa Osmančević Ćurić *Pismo učitelju*, Hajro Ikić *Sa mnom ima neka greška*, Vlada Stojiljković *Dva zečića – dva prvaka*, Dragan Kulidžan *Mišija ljubav*, Nasiha Kapidžić Hadžić *Ježeva kuća*, Branko Ćopić *Šta to potok radi zimi*, Muhidin Šarić *Prvi snijeg*, Gustav Krklec *Dvije pahulje*, Šukrija Pandžo *Kada djeca vožnju uče*, Muharem Omerović *Poštar*, Nasiha Kapidžić Hadžić *Šta to šuška bez oduška*, Avdija Avdić *San*, Muhidin Šarić *Naušnice od trešanja*, Mirsad Bećirbašić *Nježna uspavanka*, Zehra Hubijar Macan i *Maca*, Narodna pjesma **Proza** *Medeni*, Ahmet Hromadžić *Dva druga*, Lav Tolstoj *Djed i repa*, narodna priča *Nasrudin hodža i dijete*, narodna priča *Putnici i topola*, narodna basna *Lisica i roda*, narodna basna *Proljeće*, Rizo Džafić *Prvi leptir*, Zlata Vidaček *U biblioteci*, Nedžati Zekerija *Tri mrava*, Lav Tolstoj *Mamina kosa*, Enes Kahvić

		Operacija, Nidžara Bešlija *Papučica maca*, Ela Peroci *Cvrčak i mravi*, La Lafonten *Slavuj*, Hans Kristijan Andersen *Hrabri krojač*, Braća Grim **Dramski tekstovi** *Prije prvog školskog sata*, Halid Kadrić *Tužibaba*, Dušan Radović **Popularni i informativni tekstovi** Izbor iz ilustriranih enciklopedija i časopisa za djecu o znamenitim ličnostima **Lektira** *Maskenbal u šumi*, Nasiha Kapidžic Hadžic *Dječije nebo*, Ismet Bekrić *Bolje znati nego imati*, Zehra Hubijar Izbor iz basni i slikovnica za djecu **Književni pojmovi:** – pjesma, – priča, – događaj; mjesto i vrijeme zbivanja, – književni lik: izgled, osnovne osobine i postupci, – dramski tekst za djecu, – šaljiva pjesma, – bajka, – basna.
– primjenjuje osnovna pravopisna pravila – pismeno odgovara na postavljena pitanja – piše rečenice po diktatu primjenjujući osnovna pravopisna pravila – uočava značenje riječi – prepoznaje i pravilno upotrebljava u pričanju rečenice: izjavne, upitne i uzvične – u učestalim riječima pravilno upotrebljava skupove je/ije – pravilno izgovara i piše glasove-slova č, ć, dž, đ, h – savladao / la je znake interpunkcije (tačku, upitnik, uzvičnik) – upotrebljava dvotačku i zarez u nabrajanju – zna upotrijebiti veliko slovo na početku i tačku na kraju rečenice – pravilno piše veliko početno slovo u pisanju vlastitih imena, u nazivima sela, gradova i naseljenih mjesta – piše veliko početno slovo u nazivima praznika	**JEZIK** **Gramatika i pravopis**	Rečenica; riječ, glas, slovo. Uočavanje uloge glasa u razlikovanju značenja riječi. Određivanje početka i kraja rečenice na usmenoj i pisanoj razini. Razlikovanje rečenica po značenju (obavještajna, upitna, uzvična) i prepoznavanje (intonacijom) u tekstu. Skupovi je/ije u učestalim riječima; Glasovi – slova č, ć dž, đ Pisanje velikog slova na početku rečenice. Pisanje interpunkcijskih znakova tačke, upitnika i uzvičnika. Pisanje imena, nadimaka i prezimena ljudi velikim početnim slovom. Pisanje imena naseljenih mjesta (jednočlani). Pisanje naziva praznika.
– razlikuje glasove u svim pozicijama – savladava artikulaciju većine glasova – usvaja pojmove: pričanje – razgovor, rekreativni razgovor, opis, dramatizacija – određuje redoslijed pričanja: početak, glavni dio i kraj priče – može ispričati priču predstavljenu nizom slika ili jednom slikom (kao običan slijed događaja) – uspješno memorira i reproducira kraće književne forme (stihove, zagonetke, brzalice, bajalice, pitalice i brojalice) – zna razgovarati s drugom osobom / osobama, direktno ili telefonom uz uvažavanje pravila lijepog ponašanja – može prepričati tekst pomoću detaljnih pitanja – precizno odgovara na postavljena pitanja i tako prepričava tekst – prepričava priču u pisanoj formi (po nizu slika, po jednoj slici, po detaljnim pitanjima) – zna napisati čestitku, poruku, sadržaj razglednice, kratko pismo – ispoljava ekspresivnu kreativnost u govoru i pisanju – čita, piše i prepisuje nizove rečenica i kraće tekstove – glasno čita, pravilno i sa razumijevanjem – tiho čita (*u sebi*) sa razumijevanjem pročitanog	**JEZIČKA KULTURA**	**Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja** **Prepričavanje** – Slobodno i usmjereno prepričavanje. – Prepričavanje kraćih i jednostavnijih tekstova iz bukvara, čitanke, časopisa za djecu, lutkarskih pozorišnih predstava, crtanih filmova, radijskih i televizijskih emisija za djecu. **Pričanje** – Pričanje o događajima i doživljajima. – Slobodno i usmjereno pričanje: teme koje se odnose na bliže i šire okruženje (neposredna okolina, roditeljski dom, škola, igra, izleti, posete, susreti). – Pričanje na osnovu stvaralačke mašte. – Pričanje prema nizu slika – postupno otkrivanje slika, po logičnom redoslijedu. **Opisivanje** – Opisivanje predmeta – slobodno i podsticanjem: uočavanje i imenovanje izrazitih obilježja jednostavnih predmeta i omiljenih igračaka. – Opisivanje biljaka i životinja: opisivanje biljaka na osnovu zajedničkog posmatranja. – Slobodno opisivanje životinje – ljubimca. – Opisivanje životinja na osnovu zajedničkog posmatranja. **Usmena i pismena vježbanja** Ortoepske vježbe: pravilan izgovor glasova, suglasničkih grupa, riječi, onomatopeja, brzalica. Ortografske vježbe: prepisivanje riječi i kratkih rečenica sa datim zadatkom; provjeravanje i vrednovanje urednosti i čitkosti pisanja. Diktat za primjenu pravopisnih pravila. Autodiktat. Leksičke vježbe: građenje riječi; sinonimi; antonimi; riječi sa umanjenim i uvećanim značenjem i sl. Sintaksičke vježbe: usmjereno i samostalno sastavljanje rečenica; rečenice sa dopunjavanjem; rečenice od zadatih riječi i sl. – Odgonetanje i rješavanje rebusa. – Kazivanje napamet naučenih tekstova (lirskih i epskih). – Scensko improviziranje dramskog / dramatiziranog teksta. – Služenje rječnikom i pisanje / stvaranje sopstvenog rječnika. – Konvencionalni jezički standardi u usmenom općenju (sa nepoznatim i odraslim sagovornikom – upotreba riječi Vi iz poštovanja i učtivosti); pisanje čestitke. – Izrada domaćih pismenih zadataka (do pet) i njihova analiza na času – u drugom polugodištu.
– posjeduje svijest o selektiranju televizijskog programa i umjerenom vremenskom gledanju televizijskih sadržaja. – posjeduje informacije o štetnosti pretjerane identifikacije s likovima iz crtanog filma, odnosno likovima iz televizijskih emisija. – shvata značaj biblioteke i knjige kao izvora znanja.	**MEDIJSKA KULTURA**	Animirani film – crtani, lutkarski; crtež ili lutka u funkciji pričanja; oživljavanje neživog. Televizijski programi za djecu; televizija je moćan medij jer može pratiti i prenositi dešavanja u momentu kada se zbivaju, može emitovati različite vrste programa. Biblioteka; školska biblioteka ima nezamjenjivo bogatstvo knjiga, u njima su znanje i odgovori na pitanja koja ne znamo.

Ključne riječi: početno čitanje i pisanje, književnost, jezik i jezička kultura, medijska kultura

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Nastavni program predmeta *Bosanski jezik* u prvom razredu osnovne škole čine pet predmetnih oblasti: *Početno čitanje i pisanje*, *Književnost*, *Jezik*, *Jezička kultura* i *Medijska kultura*. Preporučena distribucija časova po predmetnim oblastima je sljedeća: Početno čitanje i pisanje – 80 časova, Književnost – 55 časova, Jezik – 15 časova, Jezička kultura – 25 časova, Medijska kultura – 5 časova. Ukupan broj nastavnih časova ovog nastavnog predmeta podijeljen je po pojedinim područjima u skladu s postavljenim ciljevima i obimom programskih zahtjeva. Ta je podjela samo jedan od parametara u procjeni vremena potrebnog za usvajanje sadržaja određenog područja. Sadržaji svih područja čine cjelinu spoznaje o jeziku, književnim djelima, zakonitostima u jeziku. Moguće ih je izučavati u međusobnoj povezanosti, kao i u značajnoj povezanosti sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

PLANIRANJE NASTAVE UČENJA

Nastavni program orijentiran je na ishode. Učenje i poučavanje će, umjesto na sadržaje, biti usmjereno na ishode učenja koji upućuju na to koja će znanja i vještine učenik usvojiti na kraju školske godine. Zato će u središtu nastavnoga procesa biti učenik, a ne nastavni sadržaji. Nastavnici će samostalno, ali i u dogovoru s učenicima, na temelju predloženih kriterija, načela, smjernica i preporuka, te svoga iskustva, analiza i procjene odabirati kako će i pomoću kojih tekstova i izvora njihovi učenici ostvariti ishode učenja. Učenici će istraživati i otkrivati koristeći prethodno usvojena znanja i iskustva. To omogućava individualizaciju nastave koja će tako biti učinkovitija i zanimljivija.

Savremeni odgojno-obrazovni proces prepoznatljiv je po usmjerenosti na učenika. Pomoću ishoda učenja prilikom planiranja i programiranja aktivnosti poučavanja i učenja moguće je ostvariti takav pristup. Prednosti primjene ishoda učenja u osnovnom obrazovanju su brojne, vrednujemo ih u odnosu na to šta pružaju učenicima i nastavnicima. Učenicima pomažu da shvate šta je to što se od njih očekuje, doprinose racionalizaciji nastave i učenja i omogućavaju (samo) praćenje napredovanja. Daju im konkretnu predstavu o tome šta treba znati na kraju realizacije određene teme, cjeline, predmeta, razreda, pa i na kraju osnovne škole. Ishodi učenja mogu olakšati i pripreme učenika za pisane i usmene provjere. Predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, što nastavniku daje slobodu da u nastavi koristi različite izvore i da učenike upućuje na to da tragaju za novim izvorima saznanja. Precizno definirani ishodi učenja omogućavaju i lakši izbor nastavih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Osim toga što ishodi učenja impliciraju aktivnosti učenika u nastavi i učenju, njihovom primjenom mogu se diferencirati zadaci za vrednovanje učeničkog izraza.

Osnove čitanja i pisanja

Priprema za čitanje i pisanje

Nakon ispitivanja sposobnosti svakoga djeteta za govorno općenje, ispitivanje predznanja iz čitanja i pisanja (poznavanje slova, čitanje i pisanje), slijedi formiranje individualnih tabela sa rezultatima ispitivanja radi ujednačavanja odjeljenja, izbora metoda i postupaka i praćenja napredovanja učenika. Od tih rezultata zavisi organiziranje i relaizacija vježbi, odnosno, priprema za čitanje i pisanje. Te vježbe su:

– vizuelne vježbe ili vježbe posmatranja: u učionici, širem prostoru, slike i

– fotografije; prvo cjeline, pa pojedinosti (oblici, boje položaj, pokreti), slike skrivalice;

– akustičke vježbe ili vježbe u slušanju. Razvija se slušanje, pažnja;

– koncentracija (govor nastavnika, glumca, spikera). Onomatopeje, raspoloženja (smijeh, tuga, radost, plač);

– prepričavanje (bajki, crtanih filmova, priča – doslovno ili slobodno) i pričanje (putem pitanja i potpitanja, a zatim samostalno). Slobodno pričanje, djeci zanimljive dogodovštine;

– opisivanje (postupno, šta da posmatraju, kako – bitno i nebitno);

Neposredno opisivanje i posredno opisivanje (pamćenje).

– vježbe artikulacije (r, afrikati, frikativi);

– razumijevanje i usvajanje pojma rečenice (globalni metod – cjelovito čitanje sa tačkom na kraju, bez ulaženja u karakteristike; sintetički metod – slaganje riječi na slovarici);

– usvajanje granice rečenice – početak i kraj;

– razumijevanje i usvajanje pojma riječi. Sintetički put (od glasova ka riječi); razumijevanje i usvajanje pojma glasa (onomatopeje zzzz, šššššš, pa uočavanje u riječima u raznim pozicijama) riječi nosioci značenja;

– analitička vježbanja (uočavanje glasova na početku riječi, u sredini, na kraju) i rastavljanje riječi na glasove (dva glasa, tri, četiri...);

– sintetička vježbanja (najefikasnija su analitičko-sintetička);

– motoričke vježbe (priprema za pisanje). Vježbe za razvijanje ruke, šake, crtanje jednostavnih likova, slobodno crtanje, vježbe za oslobađanje ruke.

Početno čitanje i pisanje – usavršavanje početnog čitanja i pisanja

U ovom periodu učenici usvajaju slova – štampana i pisana, uče da ščitavaju, čitaju, kao i da pišu štampanim i pisanim slovima latinice. Prema rezultatima prethodnog ispitivanja poznavanja slova i čitanja i prema individualnom napredovanju učenika u odjeljenju, nastavu početnog čitanja i pisanja treba izvoditi na više nivoa, uz primjenu principa individualizacije, bez obzira na postupak (monografski, grupni, kompleksni) za koji se opredijelio učitelj.

Posebnu pažnju u čitanju treba usmjeriti na:

– pravilnosti čitanja;

– čitanje brzinom koja odgovara brzini govora (uvažavati individualne

osobenosti učenika);

– vježbe vizuelne i akustičke identifikacije glasova – slova, riječi, zvukova i usavršavanje preciznosti u diferencijaciji i imenovanju sadržaja koje su vidjeli i čuli;

– čitanje prirodnom jačinom glasa, vježbe disanja, razvijanje osjećaja za tempo i samostalnosti u čitanju;

– čitanje naglas i čitanje u sebi, individualno i horsko / zborno čitanje.

Razumijevanje pročitanog sadržaja

– rješavanje jednostavnijih zadataka radi provjere razumijevanja pročitanog;

– vježbe reproduktivnog tipa (odgovori na detaljna i uopćena pitanja);

– vježbe koje podrazumijevaju rješavanje problemske situacije;

– stvaralačka reprodukcija (dodavanje, izostavljanje pojedinosti);

– vježbe koje zahtijevaju uočavanje uzroka i posljedica;

– razumijevanje poruke teksta posredstvom analize ponašanja likova.

U ovom periodu još uvijek je u prvom planu **pravilnost** čitanja i **razumijevanje** pročitanog. Brzina čitanja zavisi od brzine razumijevanja pročitanog. Postepeno navikavati učenike na čitanje u sebi i kombinirati te vježbe sa vježbama glasnog čitanja. Čitati s razumijevanjem znači: razumjeti riječi, izraze i rečenice, sadržaj teksta, uočiti likove i njihove osobine (na osnovu njihovih postupaka), moći reproducirati, ispričati suštinu pročitanog, odnosno uočiti besmislenost u nonsensnom sadržaju i moći uspostaviti logički slijed riječi i rečenica.

Od početka prvog polugodišta treba, paralelno s ostalim programskim zahtjevima, u kontinuitetu realizirati **predvježbe za pisanje**. Štampana slova su jednostavnija, ne povezujemo ih. Pisana slova imaju složeniju grafičku strukturu i mnogo specifičnosti u povezivanju. Vježbe čitanja i predvježbe za pisanje idu paralelno.

Pretpostavljamo da će učenici na kraju prvog polugodišta prvog razreda čitati korektno (pravilno i s razumijevanjem). Razlike će biti uočljive od učenika do učenika. To je sasvim u skladu s razlikama u samom startu i dinamici napredovanja u usvajanju znanja i vještina tokom razreda.

Posebnu pažnju u pisanju treba usmjeriti na:

– usvajanje pisanih i štampanih slova latiničnog pisma;

– pisanje pojedinačnih slova;

– povezivanje slova u strukture riječi;
– pisanje po uzoru;
– rečenice napisane štampanim slovima prepisujemo pisanim slovima;
– rečenice napisane pisanim slovima prepisujemo pisanim slovima;
– prepisivanje niza rečenica;
– pisanje riječi i rečenica uz ilustrirani sadržaj;
– pisanje rečenica uz ilustracije;
– vježbe dopunjavanja rečenica;
– slušam – pamtim – pišem;
– jezične igre: igre rasutim slovima, riječi s poremećenim slijedom slogova;
– leksički nizovi riječi (odaberi riječi koje voliš, protumači zašto si odabrao tu
– riječ, stvaraj rečenicu);
– igre zajedničkog sastavljanja rečenica;
– vježbe pisanja primjenom diktata s komentarom i stvaralačkih diktata;
– vježbe usmjerene na estetsku stranu rukopisa;
– usavršavanje tehnike i logike čitanja, usavršavanje tehnike pisanja;
– uvođenje u čitanje elemenata izražajnosti.

Usvajanje pisanih slova latiničnog pisma: razlikovanje grafičke strukture pojedinih slova, mogućnost pisanja i pravilnog povezivanja slova u strukture riječi.

Manje zanimljive sadržaje, pomalo apstraktne, približit ćemo učenicima pomoću elemenata igre, igre sa svrhom, povezivanjem tih sadržaja sa sadržajima drugih nastavnih predmeta i sa iskustvenim elementima. U igri kao ugodnom situacionom kontekstu moguće je ostvariti uspješnu komunikaciju, istovremeno i motivirati učenike da prezentiraju ideje, stavove i ispolje kreativne crte. Nastavnik je samo posrednik koji dobro razumije sve aspekte organizacije i realizacije sadržaja nastavnih programa.

Književnost

Književnost kao područje u nastavnom predmetu ima umjetničke i književnoznanstvene aspekte.

U razrednoj je nastavi težište na umjetničkoj, doživljajnoj komponenti. Ovo je područje u funkciji usavršavanja tehnike čitanja, razumijevanja sadržaja i ostalih segmenata, a u skladu sa zahtjevima programa. Ne treba zaboraviti da stupanj razvijenosti pamćenja, mišljenja, emocionalna zrelost, kao i stupanj lingvističkog razvoja utiču na percepciju i recepciju književnoga djela, a književno djelo ukupnim bogatstvom i ljepotom djeluje poticajno na sve navedene aspekte, posebno na rječnik, jezičke i kulturološke aspekte, senzibilitet i doživljajno spoznajni intenzitet u procesu komunikacije s književnim tekstom.

Književnoznanstvene aspekte čine osnovni pojmovi o sadržaju teksta, događaju ili događajima, toku događaja, likovima i njihovim osobinama. Nastavnikovo posredovanje je još uvijek veoma važno u uspostavljanju komunikacije s tekstom.

Jezik

Rječnik
Gramatika
Pravogovor (ortoepija)
Pravopis (ortografija)

Ove sadržaje dijete usvaja na sadržajima drugih područja nastave maternjeg jezika, pa i na sadržajima drugih nastavnih predmeta. Još uvijek učenici nisu spremni za usvajanje apstraktnih sadržaja, pa i elementarne pojmove treba zasnivati na komunikaciji, situacionom govornom kontekstu, komunikacijskim tekstovima i zadržati se na razini prepoznavanja jezičnih sadržaja.

Raznovrsnim vježbama koje mogu imati identičnu polaznu osnovu (sliku, tekst, rečenice, govornu situaciju, film), ali različito usmjerenje: jezično, stilsko, gramatičko, raditi dalje na poboljšanju kvaliteta govora. Još uvijek ima vremena za ublažavanje ili otklanjanje eventualnih teškoća u govoru čitanju i pisanju. Sadržaji gramatike su apstraktnog karaktera i kao takvi daleki razumijevanju učeniku prvog razreda.

Jezička kultura

Sadržaji kulture usmenog i pismenog izražavanja su u funkciji razvoja jezičkih sposobnosti, kulture komunikacije na usmenoj i pisanoj razini. Ovi su sadržaji i u sadržajima svih drugih područja. Valja znati da vježbama pismenog izražavanja uvijek prethodi vježba usmenoga izražavanja. Samo kod uvođenja u situacioni razgovor i kod upoznavanja pravila telefonskog razgovora ostajemo na razini usmene komunikacije. Treba koristiti one oblike pismenih vježbi koji su primjereni učenicima prvog razreda: prepisivanje riječi, rečenica, kraćeg teksta, odgovore na pitanja, dopunjavanje rečenica, sastavljanje rečenica prema slici, pisati čestitku, razglednicu pismo. Radi uvježbavanja tehnike pisanja, praćenja i provjeravanje nivoa postignuća u gramatici i pravopisu koristiti diktate (diktat s komentarom, izborni diktat, diktat s predusretanjem pogrešaka, objašnjeni diktat, izborni i stvaralački diktat). Metodički dobro osmišljenom primjenom diktata u prvom je razredu moguće razvijati pažnju, sposobnost pamćenja, samostalnost i istrajnost u radu.

Medijska kultura

Sadržaje medijske kulture treba posmatrati u kontekstu sadržaja drugih područja nastave maternjeg jezika i sadržaja drugih nastavnih predmeta i u kontekstu života. Imaju funkciju pravovremene prevencije negativnog djelovanja sadržaja malih i velikih ekrana i postepenog osposobljavanja učenika za selektivan pristup sadržajima filma i televizije. Posebno je važno objasniti učenicima da ono što je moguće u crtanom filmu nije moguće i u životu (da kišobran ne može zamijeniti padobran i da nije moguće pomoću kišobrana spustiti se s balkona, ili da lik umire, pa oživljava). Nije naglasak na pojmovima i njihovom definiranju, nego na razumijevanju komunikacije i poruke, odnosno snalaženju u toj komunikaciji.

БУГАРСКИ ЈЕЗИК

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Учебен предмет	БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
Цели	Цели на обучението по български език е учениците да овладеят основните закономерности на българския книжовен език, на който правилно ще се изразяват в устна и писмена форма, да разберат значението и ролята на езика в опазването на националната идентичност; да бъдат в състояние да тълкуват подбрани литературни произведения, произведения на сценичното, филмово и други видове изкуства на българското и световно наследство, заради опазване и съхраняване традицията и културата на българския народ и развиване на интеркултуралност.
Клас	първи
Хорариум	180 часа годишно/5 часа седмично

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ от обучението в края на класа	ОБЛАСТ/ТЕМА	УЧЕБНИ СЪДЪРЖАНИЯ
– Разграничава звук и буква в състава на думата; – Разпознава печатните и ръкописните букви от българската азбука;	НАЧАЛНО ОГРАМОТЯВАНЕ /четене, писане/	Звук и буква; печатни и ръкописни букви от българската азбука. Дума и изречение като езикови единици.

– Изписва графически правилно елементите на ръкописните букви и връзките между тях; – Пренася правилно части от думи; – Владее техники за четене и писане на думи, изречения и кратки текстове; – Разбира смисъла на прочетеното; – Разпознава гласни и съгласни звукове; – Разграничава сричките в думата; – Разграничава езиковите единици дума, изречение; – Определя границите на изречението в текста; – Съставя различни по цел на изказване изречения в зависимост от комуникативната ситуация; – Използва речевия етикет при поздравления и обръщения в устно общуване; – Прилага правилата за речева учтивост (поздрав, благодарност, молба); – Уместно употребява езикови и неезикови средства според комуникативната ситуация; – Озаглавява текст; – Създава кратък писмен текст по серия от картини; – Разграничава начини и средства за общуване; – Пише под диктовка текст; – Преразказва устно съдържанието на откъс от повествователен текст; – Чете произведения от различни литературни и фолклорни видове, представени в учебното съдържание – приказка, разказ, стихотворение, гатанка; – Преразказва устно епизод от литературно и/или фолклорно произведение и кратък художествен и/или нехудожествен текст; – Отговаря кратко на въпроси по съдържанието на изучавано литературно и фолклорно произведение; – Разбира значението на непознати думи в контекста на изучаваното литературно или фолклорно произведение; – Ориентира се в оформлението на книгата (корици, страници, илюстрации); – Ориентира се в съдържанието на изучаваното литературно или фолклорно произведение; – Споделя прочетеното от детски списания, детски енциклопедии, достъпна информация от интернет; – Съставя в устен вид благопожелания, свързани с празничния календар на българския народ; – Езиково обучение; – Открива звуковете в състава на думата; – Ориентира се в последователността на звуковете в думата; – Разграничава звук от буква; – Разграничава сричките в думата звук, гласен и съгласен звук, буква, главна и малка буква; – Разграничава гласни от съгласни звукове; – Разграничава съгласния звук й от гласния звук и; – Изговаря правилно звуковете в думите; – Познава печатните и ръкописните букви от българската азбука; – Разпознава малка и главна буква (печатни и ръкописни); – Пише графически правилно и четливо буквите и връзките между тях; – Пише правилно в думи й, йо, ьо, щ, я, ю, дж, дз; – Чете правилно думи в съответствие със звуковия им състав; – Познава реда на буквите в българската азбука; – Означава с букви звуковия състав и строеж на думите, без да пропуска букви; печатна и ръкописна буква, сричка, азбука; – Дума и изречение; – Различава дума от изречение; – Разбира лексикалното значение на думата; – Използва главна буква при писане на собствените имена; – Проверява правописа на думи чрез други думи; – Разбира смисловата цялост на изречението; – Свързва правилно думите в изречението; – Определя границите на изречението в текста; – Оформя графически правилно началото и края на изречението; – Разпознава препинателните знаци за край на изречение – точка, въпросителен и удивителен; дума, изречение; – Текст и общуване; – Разграничава в потока на речта основните езикови и речеви единици (звук, дума, изречение, текст); – Усвоява механизъм на четене с разбиране; – Разграничава графичната и звуковата форма на думата като значеща единица; – Различава писмен от устен текст; – Ориентира се за участниците в речевата ситуация; – Прилага правилата за речева учтивост (поздрав, благодарност, молба); – Прави устен преразказ на кратък откъс от повествователен текст; – Включва се уместно в диалог по конкретна тема; – Пренася правилно части от думи; – Съчинява кратък писмен текст (от три-четири изречения) по серия картини; – Озаглавява текст; – Назовава различни видове общуване – езиково и неезиково, устно и писмено, електронно и неелектронно;		Произведения от различни жанрове на литературата и фолклора за деца (приказка, разказ, стихотворение, гатанка). Писане (преписване, самостоятелно преписване и писане под диктовка). Четене (сричково, гласно, тихо); въпроси, с които се прави проверка за разбиране на прочетеното. Изречения по цел на изказване. Изговор и писане на звуковете *ъ, ю, я, щ* Писане на думи с *й, йо, ьо, щ, я, ю, дж, дз.*
	ЛИТЕРАТУРА	**Лирика** Йордан Друмников, *Буквичките зная* Ран Босилек, *Родна реч/Родна стряха/* Валери Петров, *Мама* Цветан Ангелов, *Шаро и първият сняг* Народна песен, *Сурва, сурва година* Народна песен, *Лазарска песен* Йордан Стубел, *Баба Марта бързала* Елин Пелин, *Великденски празник*/Александър Божинов, *Великден/* Дора Габе, *Великден*/Елисавета Багряна, *Великден иде/* Чичо Стоян, *Сърдитко* Александър Дънков, *Нашият учител* Дора ГАбе, *Екскурзия* Атанас Цанков, *Светофар*/Валери Петров, *По бялата зебра*/ Стоян Михайловски, *Кирил и Методий* Петя Йорданова, *Ваканция* **Епос** Ран Босилек, *Дядо и ряпа* Лев Толстой, *Най-добрата /Лъжливото овчарче/* Ангел Каралийчев, *В гнездото* Асен Разцветников, *Дядо Мраз* Народна приказка, *Двама другари* Народна приказка, *Гостенчето на Хитър Петър* **Драматизирани текстове** Стоян Дринов, *Минзухарко братко* Леда Милева, *Катеричка и кълвач* Ангел Каралийчев, *Врабче и самолет* Народна приказка, *Мързеливата снаха* **Извънкласно четене** – Елин Пелин, *Дядовата ръкавица* – *Първи стъпки 1* **Литературни понятия** – стихотворение; – разказ; – събитие и случка; място и време на случилото се; – литературен герой – характерности и постъпки; – драматизиран текст за деца; – хумористичен текст; – басня; – гатанка.
	ЕЗИК /граматика и правопис/	Звук, дума, изречение. Ролята на звука/буквата и разпознаване значението на изговорената/написаната дума. Изречението като съобщение, въпрос и заповед. Главна начална буква в началото на изречение, при писане на лични и фамилни имена, имена на села и градове, название на улица, квартал, населено място, където ученикът живее, название на училището, в което ученикът учи. Правилно подписване (име, след това фамилно име). Точка, въпросителен и удивителен знак в края на изречението.
	ЕЗИКОВА КУЛТУРА /говорене, слушане, писане, четене/	-Разговор с помощ и свободен разговор. Говорни ситуции. Устни съобщения. Разказване, преразказване и описание. Разказване на литературен текст. Драматизиран текст, сцена. Обогатяване на речника. Разговорнни и езикови игри. -Средства за неезикова комуникация – жест, мимика, поза на тялото. Аудио-визуални записи Игри за развиване на вниманието. -Въпроси отнасящи се до собствен опит, същества, предмети, явления, картини, литературен текст. Писано съобщение. Кратък текст отнасящ се до собствен опит, случка/събитие, илюстрация свързани с литературен текст. Изречения/кратък текст подходящ за диктовка. -Литературни текстове. Текстове с практическа цел: покана, напътствия, списък за покупки и др. Текстове в табелка, седмична програма, билет и др. Текстове съдържащи информация: 1. За учебник: Дарина Дончева-Дешка Георгиева, *Читанка; текстове за известни герои от българската култура;* 2.Извън учебника: правила за речева учтивост, благопожелания, свързани с празници и обичаи. 3.Използване на информация от интернет (за училище, животни, растения...).

– Разпознава средства за неезикова комуникация – жест, мимика, поза на тялото; общуване; – Разпознава приказка, разказ, стихотворение, гатанка; – Чете правилно и с разбиране малки по обем художествени или нехудожествени текстове; – Отговаря кратко на въпроси по съдържанието на изучавано произведение; – Преразказва устно достъпни за възрастта малки по обем разкази, кратки народни, преразказани (авторизирани) и авторски приказки; – Приказка, разказ, стихотворение, гатанка; – Рецитира наизуст кратки стихотворения – Разграничава стихотворна от нестихотворна реч; – Отгатва фолклорни и литературни гатанки, достъпни за възрастта; – Чете произведения от литературата за деца, посветени на: семейството, училищния живот, родината, игрите, празниците; – Ориентира се в случката в изучаваното литературно или фолклорно произведение; – Споделя впечатления от изучавани или неизучавани цялостни произведения; – Дава примери за благопожелания, свързани с празници и обичаи; – Чете кратки текстове от детски списания и енциклопедии, достъп на информация от интернет; – Ориентира се в оформлението на книгата (корици, страници, илюстрации);		

Ключови понятия: начално четене и писане, литература, език, езикова култура.

НАПЪТСТВИЯ ЗА ДИДАКТИЧЕСКО – МЕТОДИЧЕСКА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПРОГРАМАТА

Програмата по български език в първи клас на основните училища съчиняват четирите области/теми: Начално четене и писане, Литература, Език и Езикова култура. Препоръчаният хорариум по областите е следващият: Начално четене и писане – 90 часа, Литература – 45 часа, Език – 10 часа и Езикова култура – 35 часа. Четирите области се преплитат и нито една не може да се изучава отделно.

НАЧАЛНО ОГРАМОТЯВАНЕ / ЧЕТЕНЕ И ПИСАНЕ /

Обучението по начално ограмотяване се провежда през първото полугодие в първи клас на основното училище, но ако е нужно продължава и през второто полугодие. Началното четене и писане се реализира самостоятелно, но обхваща и съдържанията по Литература, Език и Езикова култура.

Подготвителен период

В подготвителния период учителите трябва да преценят способностите на ученика: говорене, преразказване, познаване на букви, умение за четене и писане, умение за работа с прибор за писане и рисуване. През този период преценяват се уменията на ученика, която се реализира чрез дейности, които се преплитат помежду си. Устното изразяване се реализира чрез игри и дейности и при това се упражнява комуникацията (поздрави в дадени ситуации: *добро утро, добър ден и довиждане*; *благодарност, извинение*). Учениците могат да говорят въз основа наблюдаване върху картина и серия от картини. Могат да преразказват слушан текст, театрално или куклено представление с разбираем природен говор и правилен изговор. Учителите трябва да водят сметка за правилния изговор на звуковете и с учениците да коментират слушаното. Упражненията чрез наблюдаване се отнасят до забелязване на цялото и подробностите, наблюдаване на предмети, явления и околната среда. Трябва да бъдат тематично организирани. Най-напред се наблюдава класната стая, след това дейностите се разширяват на околната среда. Учениците могат да наблюдават предмети, хора, животни, събития, картини, поредица от картини, снимки и обекти от околната среда. Вниманието на учениците трябва да се съсредоточи към цялото, след това към най-важните детайли и най-накрая към по-малко важните детайли. Забелязват се: форми, цветове, отношения, движения, мимика и жестове, скрити детайли и др. Упражнения за слушане започват със слушане на онова, което говорят учителите, други ученици, актьори и радио- и ТВ-говорители. Слушаният говор се коментира за да се определят говорните характеристики на говорителя. Слушането трябва да бъде свързано с мимиката и жестовете, които се съвпадат с онова, което се говори. Обезателно се настоява правилно да говорят. В процеса на слушането трябва да се отделя главното от второстепенното, при което се задържа вниманието и концентрацията. Слушат се характерни звукове и шумове. Аналитичните упражнения трябва да бъдат интересни и насърчаващи, затова защото са един от най-важните предусловия за начално ограмотяване. Не провеждат се изолирано, а свързани са с упражненията за слушане и наблюдаване. Забелязва се позицията на звуковете в изговорената дума и позицията на буквите в написаната дума. Когато учениците овладеят забелязването на звуковете и техната позиция в думите, преминава се към разделяне думите на звукове. За начало се препоръчват думи от два звука, след това три, четири и повече. Синтетичните упражнения се организират паралелно с аналитичните. Думите, които са вече разделени на звукове, отново се връщат в цяло. Започва се от най-лесните и преминава към по-трудните. Учениците се по този начин подготвят за четене и разбиране на прочетеното. Упражнения с цел елиминиране на диалектни и жаргонни характеристики на говора се провеждат постепенно и систематично. Моторните упражнения за развитие на ръката и пръстите се усъвършенстват чрез игра. Препоръчва се връзване на конци, връзки, низане на перли (може да се реализира и в час по физическо възпитание). Графическо-моторните упражнения са от голямо значение в подготовката за писане. Всяко упражнение трябва да е свързано с някое събитие, упражнение за слушане, наблюдаване, говор и подобно. Упражненията за писане елементите на буквите се провеждат по различни начини – чрез рисуване, рамки за картини в предвиденото за писане пространство. Учениците трябва да се насърчават да допълват рисунки, като добавят свои елементи. Упражненията за писане на линии се провеждат без повдигане на ръката в един ход. Учениците трябва да се насърчават на правилно държене на писалката (молив, химикал, пенкало, флумастер). Използването на гумичката трябва да е минимално, затова защото намалява отговорността на ученика при писането. Трябва да се внимава за правилното положение на тялото, отдалечеността от чина, за правилното положение на тялото в отношение на чина и наклона на писането. При писането учениците не трябва да бързат, ръката им да бъде отпусната.

Усъвършенстване на четене и писане

Дидактическо-методическият подход в обучението на началното четене и писане е в зависимост от повече фактори, а сред най-важните е онзи, който се отнася до предзнанията на ученика. Учителите избират подход, който ще използват при обучението по начално четене и писане – групови, комплексни и/или комбинирани. Обучението по начално четене и писане трябва да се реализира на повече равнища с помощта на принципа на индивидуализация. Във всяка паралелка има ученици, които знаят да четат и онези,

които знаят буквите, но не знаят да четат. Съдържанията, методите и формите на работа трябва да бъдат адаптирани спрямо възможностите и потребностите на учениците. В този период учениците трябва да упражняват четене на съответни текстове, правилно изговарят всички звукове и правилно акцентират думите в изреченията. Особено внимание трябва да се обърне на индивидуалните способности на учениците. Всяко дете чете с определен темп и спрямо способностите си. Желателна е честа проверка на степента на овладяните техники на четене и разбиране на прочетеното. При ученето на четене могат да се използват игри с букви и думи, езикови игри (ребуси и кръстословици). Учениците по този начин се запознават с нови съдържания, имат по-голяма мотивираност, а атмосферата е приятна и отпусната. Учениците трябва да се насърчават на всекидневно упражняване на четене у дома. Трябва да се сътрудничи с родителите и да им се даде необходима инфрмация, свързана с четенето (мотивираност на децата, четене във всекидневния живот, отдалеченост на текста от очите е 30 см...). Учениците учат да пишат поотделно печатни и ръкописни букви, думи и изречения; цифри. Разстоянието между печатните букви в думата трябва да е равномерно. При ученето на ръкописни букви особено внимание трябва да се обърне към графическото им свързване в думите. Буквите трябва да бъдат еднаква височина и широчина, разстоянието между думите еднакво. Писането се упражнява чрез преписване, допълняване на думи и изречения, съставяне на изречения въз основа на картини, съставяне на изречения по серия от картини, диктовки и самостоятелно писане на изречения и кратки текстове. Покрай ученето за формата на буквите, направлението за писане на буквата, особено внимание трябва да се обърне на определеното пространство в тетрадката. Писането на букви се ограничава на един – два реда в тетрадката. Всекидневното натоварване с писане не трябва да е повече от 25 минути. Учениците, пишещи с лява ръка, не трябва да се преориентират.

Усъвършенстване на четенето и писането. В този период ученикът трябва да владее основните техники на четене и писане. Усъвършенстването на четене трябва да се упражнява върху текстове, които са кратки, динамични, интересни и съответни възрастта на ученика, както и текстове за четене в клас и извънкласно четене. Особено внимание трябва да се обърне на разбирането на прочетените думи, изречения и текстове. С редовното упражняване учениците автоматизират процеса на четенето и писането.

ЛИТЕРАТУРА

Препоръчаните съдържания в областта Литература овладяват се в течение на цялата учебна година, от буквара и читанката, като основни учебни помагала, така като учителят планира техната реализация в съответствие с индивидуалните характеристики на учениците и съвкупните възможности на колектива, ръководейки се от крайните резултати на обучението. При обучението учениците с помощта на учителя разбират текстовете за четене в клас, популярни, информативни текстове от детски списания, енциклопедии и др.. Важно е да се настоява отбелязването на събития, пространствени и временни отношения и съществени детайли в описанието на същества и природата. Както се текстовете за четене в клас използват за усъвършенстване на четенето и писането и въвеждането на учениците в основните понятия за литературата, така учениците се насърчават да забелязват героите в литературното произведение, техните характерни особености и постъпки; техното емоционално състояние (радост, тъга, хумор) и да разпознават понятията за доброто и злото. В предвидените за четене в клас текстове е даден подбор, т.е. определянето на учителя в някои случаи да подбере от две, т.е. три произведения (нпр. избира се един разказ на Лев Толстой, избира се едно от двете предложени стихотворения *Родна реч/Родна стряха* – Ран Босилек, или текстове за Великден.

Понеже текстовете, предвидени по програмата, са лесни, кратки и засновани на хронологичен поредък на събития, ученикът трябва да определи къде и кога се случват действията и да разберат причинно-следствения редослед на събитията. Ученикът трябва да разпознава стихотворната от нестихотворна форма, както и драматичните текстове. Ученикът трябва да разпознава стихотворение (хумористично стихотворение) от разказ (басня) и драматичен текст, но без въвеждане на дефиниции и книжовно-теоретични понятия. Термините се въвеждат системно в по-горните класове. Ученикът трябва да е в състояние да разбира преносното значение на гатанката без формулировка на стилистичните постъпки; да разпознава жанра басня, като приказка с преносно значение (без въвеждане на понятието алегория), да е запознаят със съществуването на народна и авторска басня (които могат да бъдат в стихотворна или прозаична форма), че в баснята героите могат да бъдат не само животните, но и растенията, да е в състояние да разбира нейното преносно значение и определя нейната поука. Понеже на тази възраст текстът на баснята често се адаптира, съкращава, в крайните резултати не са дадени структурните елементи на баснята (сюжет и поука), понеже поуката в народната или авторската басня не е изтъкната. Учениците се приспособяват да забелязват непознати и по-малко познати думи в текста и да питат учителя за обяснение, за да разберат по-добре значението на текста. Ръководени от въпросите (кой?, какво?, къде?, кога?, защо?) за прочетеното съдържание, учениците се учат с отговори да формулират изречения или откъси, в зависимост от индивидуалните способности. При усвояване на нови знания за литературни текстове учениците получават първи литерарно-естетични опити и формират свои отношения към творбата, която слушат или четат. Учителят насърчава учениците да изказват своето отношение. При четенето на лирични творби учениците системно учат да разпознаят и изпитат мелодичността на стиховете, изразително да ги четат и рецитират (по избор). Сравнение между творби в стихотворна и прозаична форма не се върши на теоретично равнище. При обработка на драматически текстове за деца учениците се мотивират на редица творчески дейности, които произлизат от творбата (сценично изпълнение, драматична игра, игра с кукли, драматични диалози, гледане на детско театрално представление, заснемане и коментиране на драматизирани откъси). При това учениците усвояват поведенчески правила в театър в рамките на възпитателната роля на училището. При активно слушане, а след това и самостоятелно четене на лесни литературни и други видове текстове учениците се оспособяват съдържанията да свързват с илюстрациите, които съпътстват литературните, популярни и информативни текстове. От първи клас с програмните съдържания се набляга системно и последователно усвояване на литературни понятия, а на учителите се препоръчва в континуитет да въвеждат нови думи в детския речник, обогатявайки го по този начин. Усвояване на литературни понятия не подразбира учене на техните определения, но техното наименование и описвателно обяснение на понятието, забелязване неговата роля в литературно-художествен текст. Усвояването на читателския навик допринася връщането на книги за извънкласно четене в учебната програма. В първи клас часовете за извънкласно четене се реализират през второто полугодие. С намерение учениците от първи клас да свикват с четене на книги задължително и по свободен избор, възстановява се сътрудничество с училищния библиотекар и няколко часа през годината могат да бъдат реализирани в училищната библиотека. Уменията за четене и разбиране на прочетеното е в рамките на езиковата култура и при усвояване на нови знания за литературно – худжествените текстове. Учениците се насърчават да четат илюстрирани текстове (нпр.басня, вълшебна приказка, приказка).

ЕЗИК

В обучение по език учениците се оспособяват за правилна устна и писмена комуникация на стандартен български език. Оттам изискванията в тази програма не са в посока само на езиковите правила и граматически норми, но и на техната функция. Примерно, изречението не се запознава само като граматическа единица (от гледна точка на нейната структура), но и като комуникативна единица (от гледна точка на функцията й в комуникацията).

Граматика

Основните програмни изисквания в обучението по граматика е езикът да се представи и тълкува като система пред учениците. Нито едно езическо явление не трябва да се изучава изолирано, извън контекста, в който се реализира нейната функция. В рамките на упражнения за слушане, говорене, четене и писане учениците забелязват езиковите явления и без техното наименование. По този начин се слага основа за проширяване на езиковите съдържания в по-горните класове. Първичните основи по морфология учениците усвояват забелязвайки думата като езическа единица между звук и изречение. Думите винаги трябва да забелязват и усвояват в рамките на изречението. При писането трябва да обърнем внимание на това, че думата е отделена с белина от двете й страни, а при говоренето учителят правилно трябва да акцентува някои думи (доколкото учениците ги грешно изговарят). Изреченията трябва да забелязват, когато това е възможно в рамките на текст. При писането особено внимание трябва да се обърне на това, че изреченията започват с главна начална буква и завършват с точка, въпросителна или удивителна (по този начин се свързват граматиката и правописа). Когато изговарят изречението, на учениците се обръща внимание на нейното произнасяне, особено ако се отнася до въпрос. Упражнения за усвояване и затвърдяване на знанията по граматика до равнище на прилагане в нови говорни ситуации произлизат от програмните изисквания, но до голяма степен са в зависимост от дадената ситуация в паралелката – отклонения от книжовния език в говора, грешките, които се явяват в писменото изразяване на учениците. Затова съдържанието на упражненията в обучението по език се определят въз основа на последователно наблюдение на говоренето и писането на учениците.

Правопис

Правописните правила учениците трябва да овладеят чрез системни упражнения (лесни и сложни). Тези упражнения трябва да бъдат разнообразни и по-често организирани.

ЕЗИКОВА КУЛТУРА

Езиковата култура обхваща развитието на основната грамотност на ученика, т.е. усъвършенстване на говоренето, слушането, четенето и писането. Тези четири програмни теми насърчени са към опазване на говора, писменото изразяване, обогатяване на речника и в по-широк смисъл на развитие на комуникативните умения на учениците. Обучението в областта на Езиковата култура се реализира във взаимодействие с други теми и като самостоятелни методически единици. Говоренето на учениците се развива в разговор, в който учителят ги насърчава да усъвършенстват комуникативните си умения. В целенасочения разговор за литературен текст или по дадена тема, учениците отговарят на въпроси, задават въпроси, изнасят свои мнения и отношения. Свободният или обществен разговор е основа на всекидневната комуникация и затова е нужно учениците да се насърчават учтиво да започват разговора, обменят информация и използват основните форми за учтивост. В разговора могат да се отделят жаргоните, които се използват в ежедневни комуникативни сутуации. Учениците се бодрят да формират устно съобщение, в което ще дадат информация за примери от всекидневния училищен живот. В разговора учениците се насърчават да говорят, т.е. изнасят информация, свое мнение, назовават чувствата с подбрана дума. Препоръчените форми на устно изразяване са разговор, преразказване и описание. Това са програмни съдържания, т.е. съдържания на обучението. Ученикът постепенно се въвежда в устното изразяване и учи как да преразкаже текст, как да разказва или как да описва. Изразяването се реализира чрез говорни упражнения с помощта на даден или съвместно изработен план. Планът помага на учениците да осмислят съдържанието на говора, но не трябва да се пречи на онези, които могат да говорят самостоятелно с индивидуален план или без него. Устно се преразказва кратък текст, част от театрално представление или филм. Препоръчаните видове разказване са: разказване по картина или по серия от картини, разказване за случки и събития. Описват се годишните времена, растения и животни, най-добър другар/другарка, членове от семейството, домашен любимец и др. Учениците се насочват към правилното говорно изразяване. Учене наизуст и говорене на подбрани текстове или кратки откъси насочено е към обогатяване на речника и правилния говор. Говорят се наизуст научени подбрани стихотворения с насочване към правилно декламиране. Също могат да се научат и говорят наизуст кратки откъси от приказка или части от драматизиран текст. Целта на този вид говорене е изразителен говор, а не само запаметяване на даден текст. Затова трябва внимателно да направим подбор на това, което децата ще учат наизуст, а някои от критериите са художествената стойност на текста и неговата адаптираност към възрастта. Сценично се реализират драматични текстове от творбите за четене в клас и драматизирани текстове. Сценичните игри най-добре се реализират въз основа на литературни творби, които са подобни за сценично импровизиране. Обогатяване на речника с цел добро изразяване се реализират чрез използване на съответни думи в говора, усвояване на нови думи, както и разширяване значението в рамките на една дума. Нови думи се усвояват чрез правилен говор и от литературни творби. Учениците се насочват да използват думи, с които ще пренасят желателна информация и с тези думи говора им да бъде по-интересен. Езиковата култура на ученика се развива чрез игрови дейности, особено чрез езикови игри. Видовете игри се подбират спрямо интересите на учениците или в контекст на учебното съдържание. Това могат да бъдат разговорни игри, нпр., разговор с непослушната кукла, разговор с литературен герой, след това замислени или истински ситуации, нпр.разговор в магазин, разговор при лекар. Също така могат да се подберат анаграми, ребуси, палиндроми, верижник, лесна кръстословица.

Слушането е важна комуникативна дейност. В разговора учениците се насочват внимателно и вежливо да слушат събеседника. В процеса на обучението учениците слушат какво другите говорят и това потвърждават с повтаряне или парафразиране на приетото съобщение, както и изискванията от молбата или устните инструкции на възрастните и връстниците. Внимателното слушане се практикува и в симулирани ситуации (разговорни и ситуационни игри). Учениците слушат четенето на учителя, връстниците, радио- и ТВ-говорителите. Обаче, първа крачка в реализацията на диктовка е слушането и забелязването на паузите между думите и изреченията в зависимост от интонацията, при което се развива езиково свързване на изговорената и записана реч. Игри за развиване на внимателно слушане се провеждат в учебен контекст: внимателно слушане със задача, нпр. Познай кой говори, Слушай как говоря (тихо, бързо), Чувам звук т... Писането и четенето се упражняват в обучението на начално четене и писане, а след това в областите Литература, Език и Езикова култура. В програмните съдържания по Езикова култура дадени са основните елементи отнасящи се до грамотността на ученика, при което те не могат да се гледат отделно, а в съдействие с крайните резултати и препоръчаните програмни съдържания във всички области/теми. Четенето и писането не се учат отделно в рамките на учебните области, но чрез всички учебни съдържания. В първи клас учениците пишат изречения и кратки текстове. Особнео се води сметка към индивидуалния достъп до ученика, което подразбира насърчаване към способностите и възможностите му при писането. Ако детето има трудности при писане, нужно е внимателно и постепенно въвеждане в тази насока, докато дете, което напредва в писането трябва да се насърчава с подходящи задачи. Учениците писмено отговарят на лесни въпроси от собствения опит, за същества, предметите, явленията, картините, като и на въпроси за литературни и текстове от народното творчество. Освен това учениците самостоятелно съставят и пишат изречения от собствения опит, за същества, предметите и явленията. Учениците се оспособяват да записват кратко писмено съобщение, с което се пренася информация и което има практическа цел. Тези съобщения нямат класическа форма, а служат за всекидневна употреба, нпр. информация за училищните задължения (информация за извънкласни дейности, списък на ученически прибор, нужни материали за даден учебен предмет).

Ученето за самостоятелно писане на текст започва със свързването на повече изречения в едно цяло. Спрямо способностите си ученикът ще напише две, три свързани изречения или кратък текст. При писането се използват научените правописни правила, които се учат в рамките на областта Език. Нужно е при писането правописа да се прилага от начално четене и писане. Учениците се насочват да подбират съответни думи и да използват нови докато пишат. Четенето се усъвършенства с творбите от четене в клас и извънкласно четене, както и други литературни и творби от народното творчество. Особено внимание трябва да се насочва към четене на информативни текстове, спрямо интересите на учениците и в обществен контекст спрямо препоръчаните програмни съдържания. Необходимо е да се практикуват следните видове четене: гласно четене (цялостно, щафетно, гъвкаво, драматически текст по роли); тихо четене (в себе). Разбирането на текста се открива с помощта на въпроси и изказването поантата на текста (в отношение с предзнанията), както и представяне на ключовите части от текста с картина (илюстрация на текста). Информацията в текста се открива целенасочено (с отговаряне на въпросите кой?, къде?, как?, кога?) и самостоятелно без дадени напътствия.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

MAGYAR NYELV

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV**
Cél	A *magyar nyelv* tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	**első**
Évi óraszám	**180 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
– megkülönbözteti a hangot és a betűt; a kimondott és leírt szavakat és mondatokat; – elsajátítja az olvasás és az írás alapvető technikáit; – megérti az elolvasottakat; – aktívan figyelemmel kíséri és megérti a szépirodalmi szöveget felolvasás közben;	**KEZDŐ OLVASÁS- ÉS ÍRÁSTANÍTÁS**	Hang és betű; nyomtatott és írott betűk. A szó és mondat, mint a beszéd és az írás egységei. Szövegek, melyek tartalmazzák az elsajátítandó betűt/betűpárt. Különböző típusú szövegek, amelyeket nyomtatott vagy írott betűkkel írtak. Nyelvi játékok. Analitikus-szintetikus gyakorlatok; szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok; motorikus gyakorlatok. Írás (másolás, önálló írás, tollbamondás) Olvasás (összeolvasás, hangos és néma olvasás); az életkornak megfelelő rövid, nagyobb betűnagyságú mesék, történetek; az elolvasott szöveg megértést ellenőrző kérdések. A hangok kiejtése és írása (pl.: *j-ly, b-p-d; gy-ty, g-k, v-f*).
– felismeri a verset, a mesét és a drámai szöveget; – meghatározza a szöveg cselekményét, annak helyét és idejét (Betartja a cselekmény időrendi sorrendjét.); – felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és a negatív tulajdonságaik alapján; – kifejti a szepirodalmi szövegről és a szereplők viselkedéséről alkotott véleményét; – felismeri a találós kérdést, és megérti annak jelentését; – felismeri a tanmesét, és megérti annak jelentését; – megkülönbözteti a betűt, a szót és a mondatot; – helyesen, megfelelő hangsúllyal és hanglejtéssel ejti ki (mondja ki) a rövid, teljes mondatokat és az egyszerű szerkezeteket, illetve megfelelő írásjeleket tesz a leírt mondat végére; – helyesen alkalmazza a nagybetűt; – illedelmesen vesz részt az irányított és a szabadon folytatott beszélgetésben; – szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal; – történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján; – szóbeli leírást ad a közvetlen környezetében található tárgyakról; – megfelelő szavakat használ a beszédében; az új szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; – kívülről/fejből mond rövid szépirodalmi szöveget; – részt vesz a színpadi előadásban; – figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és illedelmesen kapcsolódik be a beszélgetésbe; – meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; – figyelemmel kíséri az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során, megérti és átéli azt; – alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat; – olvashatóan és pontosan ír; írása tiszta; – írásban válaszol a feltett kérdésekre; – kisebb egységet alkot összefüggő mondatok összekapcsolásával; – tollbamondást ír, alkalmazva a tanult helyesírási szabályokat; – alkalmazza a néma és a hangos olvasás technikáját nyomtatott és írott betűs szövegen; – megérti az elolvasott irodalmi és ismeretterjesztő szöveget; – megtalálja a szövegben explicit módon kifejezett információkat.	**IRODALOM**	**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet** Zelk Zoltán: *Ákombákom* Weöres Sándor: *Varázslók/Haragosi /A manó* Domonkos István: *Képzeljétek/Mendegélt két legényke* Gazdag Erzsi: *Mesebolt* Kassák Lajos: *Testvérkék* Nemes Nagy Ágnes: *Születésnap* Csoóri Sándor: *Tavaszi bodzavers*/Nemes Nagy Ágnes: *Gesztenyefalevél/ Tavaszi felhők* Tóth Krisztina: *Vombat/Tobzocska/Nagy mara* Varró Dániel: *Andris beszélget az állatokkal (részlet)* Kányádi Sándor: *Róka-mondóka* Kadlót Nikolett: *Puszimeghajtás*/Kiss Ottó: *Nagypapa nem ért a számítógéphez* Lászlóffy Aladár: *Áll a bál* Petőcz András: *Egérvár* Böndör Pál: *Milyen hosszú egy esztendő?/* Fekete Vince: *Csigabánat*/ Csukás István: *Sün-mese* Csík Mónika: *Gombócoló* Visky András: *Aranylevél*/Kányádi Sándor: *Őszvégi játék* **Próza** Népmese: *A kis gida* Csukás István: *Süsü (részlet)* Mészöly Miklós: *A tíz testvér* Mészöly Miklós: *A kiskutya meg a szamár* Népmese: *A róka és a kacsák* Magyar népmese: *A sajtot osztó róka* Lackfi János: *A világ legrövidebb meséi (részlet)* Lev Tolsztoj: *Az oroszlán és az egér* Darvasi László: *A ceruza ellensége (Pálcika ha elindul akkor aztán zsupsz, részlet)* Lázár Ervin: *A lyukas zokni* Janikovszky Éva: *Ha én felnőtt volnék* Magyar népmese: *A hiú király* Magyar népmese: *A cibere* Móricz Zsigmond: *A török és a tehenek* **Népköltészeti alkotások:**

			köszöntők, sorolók, mondókák, találós kérdések, közmondások, szólások, népi gyermekjátékok. **Drámai szövegek** Ludwik Jerzy Kern: *A zsiráf a fényképésznél* Kínai népmese: *A vándorló ajándék* **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből **HÁZI OLVASMÁNY** – Első meséim (válogatás) – Válogatás a mai gyermekirodalom meséiből és verseiből **Irodalomelméleti fogalmak:** – vers; – mese; – a cselekmény; helyeés ideje; – a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; – drámai szöveg a gyerekeknek; – tréfás vers; – tanmese; – találós kérdés.
	NYELV **Nyelvtan, helyesírás és nyelv-helyesség**		A mondat; szó; betű, hang; szöveg. A betű és a hang jelentésmódosító szerepe a szavakban. A közlő, kérdő és felszólító mondatok. A mondatkezdő nagybetű és a tulajdonnevek helyes írásmódja: személynév, állatnév, településnév és az utcájuk neve, az iskola neve. Helyes aláírás (családnév, személynév). A mondatvégi írásjelek: pont, kérdőjel és felkiáltójel.
	NYELVIKUL-TÚRA	**Beszéd**	Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). A beszélgetés szabályai. Szóbeli üzenet. Elmesélés, elbeszélés és leírás. Az irodalmi szöveg előadása. Dráma- és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Szókincsfejlesztés: szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok. Beszélgetések, szituációs és nyelvi játékok.
		Figyelmes hallgatás	Valós vagy szimulált helyzetek. A hallgatás üzenete. Audiovizuális lejegyzések. A meghallgatást, másokra figyelést fejlesztő játékok.
		Írás	Kérdésfeltevés saját tapasztalattal kapcsolatosan, tárgyakról, jelenségekről, képekről, irodalmi és nem irodalmi szövegekről. Írásos üzenet. Rövid, összefüggő mondatokból álló szöveg; saját élményről, tapasztalatról, képről, képsorról, irodalmi szövegről. Tollbamondásra alkalmas mondatok/rövid szövegek.
		Olvasás	Irodalmi szövegek. Gyakorlatias szövegek: meghívó, utasítás, vásárlási lista stb. Nemlineáris szövegek: táblázat, órarend, képregény, belépőjegy stb. Ismeretterjesztő szövegek: 1. Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: *Ablak – zsiráf* (gyermekenciklopédia); 2. Az illedelmes viselkedés szabályai (illemtan).

Kulcsszavak: kezdő írás- és olvasástanítás, irodalom, nyelv és nyelvi kultúra.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb, mint nem anyanyelv, környezetismeret.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A magyar nyelv tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola első osztályában a tananyagot négy témakörben látja elő: kezdő olvasás- és írástanítás, irodalom, nyelv és nyelvi kultúra. Az óraszámot témakörönként a következőképpen ajánlott felosztani: kezdő olvasás- és írástanítás – 90 óra, irodalom – 45 óra, nyelv – 10 és nyelvi kultúra – 35 óra. A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és nem lehet őket egymástól elkülönítve tanítani.

KEZDŐ OLVASÁS- ÉS ÍRÁSTANÍTÁS

A kezdő olvasás- és írástanítás főleg az első osztály első felében történik, de az írott betűk tanítása késleltetve, a második félév anyagát képezi. A kezdő olvasás- és írástanítás függetlenül történik, de magában foglalja az irodalom, nyelv és nyelvi kultúra részterületek bizonyos tartalmait.

Előkészítő szakasz

Az előkészítő szakaszban, a tanítónak meg kell vizsgálnia, hogy a gyerekek rendelkeznek-e a következő képességekkel, készségekkel: beszédkészség, történet elmondása, a nagybetűk ismerete, az olvasás- és írás készsége, motorikus képesség. Ebben a szakaszban a tanulók felmérését egymással összefüggő tevékenységek segítségével végzik.

A szóbeli kifejezés gyakorlása olyan játékokkal és tevékenységekkel történik, amelyek elősegítik az eredményes kommunikációt (köszönés: jó reggelt, jó napot és viszontlátásra; megköszönés, bocsánatkérés). Képolvasáskor, illetve képsorozatok esetében, a tanulók megfigyelik a szereplőket és az esemény mozzanatait. Elmesélhetik a meghallgatott mesét, színházi vagy bábszínházi előadást. A tanítónak törekednie kell az elemi összefüggések megláttatására. A gondolkodtató kérdések igen lényegesek. A tanító hasson a tanulókra, hogy gondolataikat mondatokkal fejezzék ki, természetes beszéddel, helyes kiejtéssel. A tanítónak vigyáznia kell a hangok megfelelő artikulációjára, és értékelnie kell a hallottakat.

A megfigyelési gyakorlatok az egész és a részek (részletek) elkülönítésére, a tárgyak, jelenségek és a környezet megfigyelésére vonatkoznak. Témák szerint kell őket feldolgozni. Először a tanterem kerül megfigyelésre, majd az iskola és a tanulók közvetlen környezetével kapcsolatos témák. A tanulók megfigyelhetik a tárgyakat, embereket, állatokat, eseményeket, képeket, képsorokat, fényképeket, a környezet objektumait stb. A tanulók figyelmét először az egészre, utána a lényegesebb, végül a kevésbé fontos részletekre kell irányítani. A megfigyelés szempontjai: formák, színek, összefüggések, mozdulatok, arckifejezések és gesztusok, rejtett részletek stb.

A hallgatás gyakorlása a tanító beszédének, majd az osztálytársak, színészek és bemondók meghallgatásával kezdődik. A hallott beszédről véleményt nyilvánítanak azért, hogy meg tudják határozni az elhangzott szóbeli megnyilatkozás jellemvonásait. A hallgatást megfelelő mimika és gesztusok kell, hogy kísérjék, amelyek a beszéd tartalmára utalnak. Minden esetben a helyes beszédet kell szorgalmazni. A meghallgatás során megkülönböztetni a lényegest a lényegtelentől, ápolni a figyelmet, a koncentrációt. Hangutánzó szavak, neszek, artikulált és artikulálatlan hangok hallgatása és felismerése is lényeges.

Az analitikus gyakorlatok az olvasás és az írás elsajátításának alapvető feltételei, ezért érdekesek és ösztönzőek kell, hogy legyenek. Alkalmazásuk mindig összefügg a hallgatás és a megfigyelés gyakorlataival. Szóelemzés: a hang, illetve a betű helyének megfigyeltetése a szavakban. Hangoztatási és hangösszevonási gyakorlatok végzése. Kezdetben ajánlatos két, három, később négy, majd több hangból álló szavakon gyakorolni.

Különös figyelmet kell szentelniük az ly, gy, ty hangok helyes kiejtésére.

A játékok során a tanulók olyan grafomotoros gyakorlatokat végeznek, amelyek fejlesztik a kéz- és az ujjmozgást. Ilyen gyakorlatok lehetnek: csomózás, cipőfűző megkötése, a felső begombolása, gyöngyfűzés. (A testnevelésórán is lehet ezeket gyakorolni.) A grafomotoros gyakorlatok nagyon fontosak az írástanulás előkészítő szakaszában. Minden grafomotoros gyakorlatnak kapcsolódnia kell valamilyen cselekvéshez, megfigyeléshez, meséléshez stb. Az íráselemek gyakorlása különféle módon történik: „írás” a levegőben nagy karmozdulatokkal; vázolás a padon, ujjal; rajzolás nagy formátumú papíron; nagyobb, majd kisebb alakban történő gyakorlás a munkafüzetben vagy a füzetben. Fontos a vázolás iránya és a helyes vonalvezetés.

Egy-egy íráselem leírásakor a tanuló ne emelje fel a kezét, hanem egy mozdulattal tegye azt. A tanulókat meg kell tanítani a helyes ceruzatartása (grafitceruza, filctoll stb.). A radírgumit csak ritkán használják, különben csökken az írás iránti felelősségük. Ügyelni kell a tanulók helyes testtartására, az asztaltól való távolságukra. Írás közben a laza kéztartásra és az önellenőrzésre kell szoktatni őket.

Az olvasás és írás tanulása

A kezdő olvasás- és írástanítás számos tényezőtől függ, de a legfontosabb a tanulók előtudása. A tanítónak célszerű a monografikus vagy a csoportos eljárás alkalmazása, illetve a két eljárás kombinálása.

A kezdő írás és olvasás tanítását differenciáltan kell végezni, az individualizált oktatás elvének alkalmazásával. Minden osztályban vannak olyan tanulók, akik tudnak olvasni, valamint olyanok, akik csak bizonyos betűket ismernek, vagy nem tudnak olvasni.

Lényeges, hogy a tanítási tartalmak, módszerek és munkaformák megfeleljenek a tanulók tudásszintjének és képességeinek. Ebben az időszakban a tanulók megfelelő szövegeken gyakorolják az olvasást, helyesen ejtik ki a hangokat, pontosan olvassák a szavakat, és megfelelő hanglejtéssel a mondatokat. Figyelemmel kell kísérni a tanulók egyéni képességeit. Minden gyermek saját ütemében, képességeinek megfelelően olvas. Ajánlatos gyakran ellenőrizni az olvasási technika elsajátításának szintjét, és azt, hogy a tanulók megértik-e az olvasott szavakat, mondatokat, rövid szövegeket. Az olvasástanítás szakaszában különböző nyelvi játékokat lehet alkalmazni (hiányos szavak kiegészítése, betűdifferenciálás, rajzok és szavak egyeztetése, csoportosítás, szóalkotás szótagokból, rébuszok, keresztrejtvények). Ezek a feladatok motiválják a tanulók olvasási kedvét. Arra kell ösztönözni a tanulókat, hogy minden nap olvassanak otthon. Együtt kell működni a szülőkkel, és az olvasástanítással kapcsolatosan megfelelő információkat kell nekik nyújtani (a gyerekek motivációja, az olvasás szokásának kialakítása, a szem távolsága a szövegtől 30 cm-re legyen stb.).

A tanulók nyomtatott betűket, szavakat, mondatokat, számjegyeket írnak. A nyomtatott betűk közötti távolság egyenletes. Az írott betűket a tanulók a második félévben sajátítják el, csoportos eljárással. Az írott betűk tanításánál külön figyelmet kell szentelni a helyes betűkapcsolásra. A betűk ugyanolyan vastagságúak és nagyságúak, a szavak közötti távolság pedig egyenletes. Az írást másolással, mondatkiegészítéssel, mondatalkotással képről és képsorról, tollbamondással, önálló mondatalkotással és rövid összefüggő mondatok írásával gyakorolják. A betűalakítás és vonalvezetés elsajátításán kívül, külön figyelemmel kell kísérni az íráskép külalakját. A füzetben a betűk írása ne legyen több egy-két sornál. A tanulók naponta 25 percnél ne írjanak többet! A balkezes gyerekek bal kézzel írjanak!

Az olvasás és az írás fejlesztése

Erre az időszakra a tanulók el kell, hogy sajátítsák az olvasás és az írás alapvető technikáit. Az olvasást rövid szövegeken kell gyakorolni, amelyek dinamikusak, érdekesek, és a tanulók életkorának megfelelőek, valamint az iskolai és a házi olvasmányok szövegein. Különös figyelemmel kell kísérni, hogy megértették-e az olvasott szót, mondatot vagy szöveget.

IRODALOM

Az irodalom részterület ajánlott tartalmát a tanulók a tanév folyamán sajátítják el az Ábécéskönyvből és az Olvasókönyvből úgy, hogy a tanító a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és valósítja meg a tananyagot.

A tanító az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat, amelyeket meg is értenek, de megértik az enciklopédiák és a gyermeklapok szövegeit is. Észre tudják venni az eseményt, a cselekvésmozzanatokat, az időbeli és térbeli viszonyokat, valamint a leírásokban a fontos részleteket. Mivel az iskolai olvasmányok az olvasás és az írás fejlesztését szolgálják, valamint a tanulók elsajátítanak bizonyos irodalomelméleti alapfogalmakat, ez arra ösztönzi őket, hogy megfigyeljék a mű szereplőit (azok tulajdonságait és cselekedeteit), érzelmi állapotaikat (bánatos, vidám, nevetséges), és különbséget tegyenek a jó és a gonosz fogalmak között.

A tanterv egyszerű, rövid, néha adaptált szövegeket lát elő, így a tanulók könnyen felfedezhetik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét, valamint felfedezik az ok-okozati összefüggéseket, következtetéseket vonnak le.

A tanulónak észre kell vennie a vers, a próza és a drámai szöveg közötti formai (pl. a vers és a próza; a próza és a drámai szöveg) és műfaji különbségeket (az esemény hiánya a lírai részből, a vers ritmusa vagy az eseménymozzanatok sorozata a drámai szövegben), de nem szükséges definiálni a műfajelméleti fogalmakat. A tanulónak meg kell különböztetnie a verset, a mesétől (tanmesétől).

A tanuló felismeri a tanmese és a mese műfaját, azok átvitt értelmét (az allegória fogalmának bevezetése nélkül), felismeri a népmesét és a műmesét, hogy a tanmesék szereplői lehetnek állatok, növények, tárgyak vagy emberek. Megérti a mese átvitt értelmét, és kiemeli annak tanulságát.

Szoktatni kell a tanulókat arra, hogy megtalálják a számukra ismeretlen szavakat, megkérdezzék a tanítótól azok jelentését, hogy minél pontosabban megértsék a szöveg értelmét. A tanító kérdéseket tesz fel (ki?, mi?, hol?, mikor?, miért?) az olvasott szöveg tartalmával kapcsolatosan. A tanulók válaszaikat egyéni képességeiknek megfelelően adják meg: mondatok, összefüggő mondatok vagy rövid szöveg formájában. Az irodalmi alkotások feldolgozása során a tanulók először szembesülnek az irodalmi-esztétikai élménnyel, majd megalkotják a művel kapcsolatos véleményüket. A tanító biztatja őket, hogy mondják el véleményüket, esetleg állásfoglalásukat.

A lírai versek olvasásakor a tanulók fokozatosan ismerik fel és élik át a vers dallamát. A verseket (tetszés szerinti választással) kifejező olvasással felolvassák, illetve szavalják. A verses mese és a próza közötti különbségeket elméleti síkon nem tárgyalják.

A gyermekek számára írt drámaszövegek feldolgozásakor a tanulók számos kreatív tevékenységre motiváltak, amelyek a mű hatására keletkeznek (színpadi előadás, drámajáték, bábjáték, gyermekszínházi előadások, dramatizált részletek megbeszélése). Az iskolai nevelés hatásainak köszönve, a tanulók megtanulnak bizonyos magatartási szabályokat, amelyek a színházban érvényesek. Az aktív hallgatás, majd az egyszerű irodalmi és más típusú szövegek önálló olvasása során a tanulók képesek lesznek arra, hogy az irodalmi, az ismeretterjesztő és más szöveg tartalmát kapcsolatba hozzák a szöveget kísérő illusztrációval.

Első osztálytól a tantervi tartalmak azt sugallják, hogy az irodalomelméleti fogalmakat fokozatosan sajátítsák el. A tanítónak javasoljuk, hogy folyamatosan új szavakkal gyarapítsák a tanulók szókincsét. Az irodalmi fogalmak elsajátítása nem azt jelenti, hogy a gyerekek a

definíciókat megtanulják, hanem megértik a fogalmak leíró magyarázatát, az irodalmi szövegben betöltött szerepüket. A tanító a tanév folyamán rendszeresen olvas fel, vagy fejből mond el hosszabb szöveget, mesét, amelyet a gyerekek hallás alapján befogadnak, beszélgetnek róla.

Mivel a házi olvasmányok a tantervi anyag részét képezik, hozzájárulnak az olvasási szokások kialakulásához. Az első osztályban a házi olvasmányok feldolgozása a második felévben valósul meg. Az első osztályosok olvasóvá nevelése érdekében (kötelező és szabadon választott olvasmányok által), megteremtik az iskolai könyvtárossal való együttműködést, és az év során több óra is megvalósítható az iskolai könyvtárban.

A nyelvi kultúra keretében, valamint az irodalmi szövegek feldolgozásánál is, fejleszteni kell az olvasás készségét és a szövegértés képességét is. A tanulókat olvasásra ösztönzik a képeskönyvek szövegei (például: tanmesék, állatmesék, tündérmesék és mesék).

NYELV

Az anyanyelvtanítás során a tanulók elsajátítják a standard nyelvet, melyet majd a szóbeli és az írásos kommunikáció során alkalmaznak. Így a program a nyelvi szabályok és normák elsajátításán túl azok funkciójának tudatosítására is irányul. Például a mondatot nemcsak mint grammatikai egységet ismertetjük meg (strukturális szempontból), hanem mint kommunikációs egységet is (a kommunikációban betöltött szerepének szempontjából).

Nyelvtan

A nyelvtantanítás alapelve, hogy a nyelvet mint rendszert mutassuk be tanulóinknak. Egyetlen nyelvi jelenséget sem tanulmányozhatunk izoláltan, vagyis azon a kontextuson belül kell megismertetnünk, amelyben funkcióját betölti.

A hallás-, beszéd-, olvasás- és írásgyakorlatok folyamán a tanulók anélkül figyelik meg a nyelvi jelenségeket, hogy azokat megneveznék. Ezáltal megalapozzuk az anyanyelvről szerzett tudás elmélyítését a következő osztályokban.

Rá kell mutatni a hang jelentésmódosító szerepére a szavakban (pl. kor, kör). Így közvetetten felhívjuk a figyelmet a betűk helyes alakítására, valamint a hangok helyes ejtésére.

A morfológia alapjait a tanulók azáltal sajátítják el, hogy azonosítják a szót mint a hang és a mondat közötti nyelvi egységet. A szót mindig a mondaton belül kell megfigyeltetni. Írásban fel kell hívni a figyelmet, hogy a szavakat szóközökkel választjuk el egymástól, a pedagógusnak pedig beszéde során a helyes szóhangsúlyt kell, hogy mintaként a tanulói elé állítsa.

A mondatot a szöveg keretein belül kell tanulmányoznunk, ezzel megteremtve a nyelvi szintek egységét. Az írás során arra is figyelni kell, hogy a mondatot nagy kezdőbetűvel írjuk, valamint ponttal, kérdőjellel vagy felkiáltójellel zárjuk le. A mondat kiejtése folyamán felhívjuk a tanulók figyelmét a hanglejtésre, különösen a kérdő mondatok esetében.

Az anyanyelvtanítás alapelve szerint a tanulóknak olyan szintű nyelvtani tudást kell elérniük, hogy ismereteiket új beszédhelyzetekben alkalmazni tudják. Ezt a folyamatot azonban jelentős mértékben befolyásolja a tanulók összetétele az osztályban – a standard nyelvhasználattól való eltérések, valamint a bizonytalanságok, hibák a tanulók írásos önkifejezésében. Így az anyanyelvtanítás során a szükséges gyakorlatokat a tanulók beszédének és írásának szisztematikus követése alapján határozhatjuk meg.

Helyesírás

A helyesírási szabályokat, alapelveket a tanulók folyamatos gyakorlással sajátíthatják el (elemi és összetett gyakorlatok). A rendszeres gyakorlás sokszínű feladatok alkalmazásával valósulhat meg.

NYELVI KULTÚRA

A *nyelvi kultúra* az alapvető íráskészség kialakítását, valamint a beszédfejlesztést, a beszédhallást, az olvasás és az írás fejlesztését foglalja magába. Ez a négy részterület a beszédművelésre, az írásbeli kifejezőkészség, a szókincs, vagyis összességében a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányul. A nyelvi kultúra részterületének céljait a tantárgy egyéb részterületeivel összhangban, vagy önálló tanegységek keretében valósítjuk meg.

A tanulók beszédének fejlesztése a pedagógus által történő irányított beszélgetés során lehetséges, így kommunikációjukat tökéletesítik. Az irodalmi szövegről vagy egy meghatározott témáról folytatott irányított beszélgetés során a tanulók kérdéseket tesznek fel, kérdésekre válaszolnak, sőt véleményüket, állásfoglalásukat is közlik. Ugyanakkor a tanulókat arra kell bátorítani, hogy az iskolai élet szituációiban szóbeli üzeneteiket megfelelő módon formálják meg, és információkat közöljenek. Arra kell őket ösztönöznünk, hogy a beszélgetés folyamán kifejezzék véleményüket, érzelmeiket, mégpedig megfelelő szóhasználattal.

A szóbeli kifejezés ajánlott formái: a mesélés, a tömörített szöveg elbeszélése és a leírás. A tanulót fokozatosan vezetjük be a szóbeli kifejezés rejtelmeibe. A közlés a beszédgyakorlatok által valósul meg, a közösen készített vázlat alapján. A vázlat segíti a tanulókat a beszéd tartalmának végiggondolásában, de azokat sem akadályozhatjuk, akik önállóan, saját vázlat alapján, vagy esetleg anélkül is tudnak beszélni. Rövidebb szöveg tartalmát, színházi előadás vagy film részletét meselhetik el. A mesélés ajánlott formái: képről vagy képsorról történő mesélés, élmények vagy események elbeszélése… Évszakok, növények és állatok, a legjobb barát vagy barátnő, családtagok, házi kedvencek stb. szóbeli leírása történhet. A tanulókat a helyes beszédre (önkifejezésre) utasítjuk.

A gondosan kiválasztott szöveg vagy szövegrészlet memoriterként való alkalmazásának célja a szókincs gazdagítása és a helyes beszéd. A versek fejből mondása a versmondás szabályainak és a szupraszegmentális (hangmodulációs) eszközök megfelelő ismeretében történik. A tanulók történetek, elbeszélések rövid részleteit is elsajátíthatják, vagy a drámai szöveg részeit (annak egy-egy szerepét). Ezért figyelmesen kell kiválasztani a memoriterek szövegét. A szövegszelekció lényeges szempontja a szöveg esztétikai értéke, és hogy az életkori sajátosságoknak megfeleljen. Ezen típusú közlés célja nem csupán a szöveg memorizálása, hanem a kifejező beszéd fejlesztése, valamint a szókincs gazdagítása. Az iskolai olvasmányok közül a drámai szövegek és a dramatizált szövegek színpadi megjelenítése történik. Azokat az irodalmi szövegeket ajánlott színre vinni, melyek lehetővé teszik az improvizációt.

A szókincs gazdagítása a következőképpen valósul meg: a megfelelő szóhasználattal a beszéd során, ismeretlen (újabb) szavak elsajátításával és alkalmazásával, valamint egy-egy szó jelentéstartományának kiszélesítésével. Az ismeretlen szavakat a helyes beszéd hallgatása során sajátítják el, az irodalmi és más típusú szövegek alapján. A tanulókat afelé irányítjuk, hogy az információkat minél pontosabban közöljék, és hogy rokon értelmű szavak alkalmazásával beszédüket színesebbé tegyék.

A tanulók beszédkultúráját játékos aktivitásokkal (tevékenységekkel), főként nyelvi játékokkal fejleszthetjük. A játékokat a tanulók érdeklődésének és a tananyag kontextusának megfelelően választjuk meg. Ezek lehetnek beszédgyakorlatok, pl. beszélgetés egy irodalmi alakkal (szereplővel), szituációs gyakorlatok (pl. beszélgetés az üzletben, az orvosnál) stb.

A kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanulókat arra utasítjuk, hogy figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban a tanulók hallgatják mások beszédét, majd reprodukálják az elhangzott üzenetet, vagy esetleg parafrázissal is élhetnek. A felnőttektől és a társaktól hallott szóbeli utasítás és kérés alapján cselekszenek. A szimulált helyzetben is figyelmesen meghallgatják az elhangzottakat (beszélgetés és szituációs játékok során) vagy a tanító és a társak olvasását.

A tanulók halló tollbamondás útján is gyakorolják az írást. Azonban a tollbamondás megvalósulásának első lépése a szavak és a mondatok elkülönítése egymástól, az intonációnak (hanglejtésnek) köszönhetően. Ezzel megteremtődik a kapcsolat a kimondott és a leírt szavak között. Vagyis a figyelmes percepciót az oktatási kontextusban fejlesztjük.

Az írást és az olvasást az írás- és olvasástanítás kezdeti szakaszában gyakorolják, a későbbiekben pedig az irodalom, a nyelv és a nyelvi kultúra anyanyelvi részterületein belül. Vagyis az írást és az olvasást minden anyanyelvi részterület keretén belül tanítjuk.

Első osztályban a tanulók mondatokat és kisebb terjedelmű szövegeket írnak. Különösen tekintettel kell lenni a tanulók egyéni íráskészségére, az individualizációra. Az írás terén nehézséggel küzdő tanulót figyelmesen és a fokozatosság elvének megfelelően kell irányítani az adott anyanyelvi készség terén; ugyanakkor a megfelelő módon haladó gyerekeket adekvát követelményekkel kell ösztönözni, motiválni. A tanulók válaszoljanak az élőlényekre, a tárgyakra, a különböző jelenségekre, képekre vonatkozó, valamint az irodalmi és más típusú szövegekkel kapcsolatos egyszerű kérdésekre. Ezen kívül a tanulóknak önállóan kell mondatokat alkotniuk tapasztalataikról, élményeikről, különböző tárgyakról, jelenségekről. Képek vagy képsorok címét kell leírniuk; sőt, mondatokat is formálhatnak kép vagy képsor alapján.

A tanulókat felkészítjük, hogy rövidebb írásos üzenetet írjanak, az információk átadásának céljával. Ezeknek az üzeneteknek a formája eltér a már ismert típusú szövegekétől. Gyakorlati hasznuk van, mint például az iskolai információknak az iskolai kötelezettségekről (az oktatáson kívüli tevékenységek, az iskolai felszerelés felsorolása, az iskolai tantárgyakhoz szükséges anyagok számbavétele stb.).

Az önálló szövegalkotás elsajátításának első lépése összefüggő mondatok alkotása. A tanulók tapasztalataikról, élményeikről, egy képről vagy képsorról írnak. A tanulók képességeiktől függően két-három összefüggő mondatot vagy rövidebb szöveget írnak le.

Az írás folyamán alkalmazzák a tanult helyesírási szabályokat, amelyeket a Nyelv részterületén belül sajátítanak el. Elvárjuk, hogy a már tanult helyesírási szabályokat következetesen alkalmazzák. A tanulókat utasítjuk, hogy megfelelő szóhasználattal éljenek, és újabb szavakat is alkalmazzanak írásuk közben.

Az olvasást az iskolai és a házi olvasmányok, valamint a szépirodalmi és más típusú szövegeken gyakorolják. Fokozott figyelmet szentelünk az informatív szövegeknek (dokumentum típusú szövegeknek), valamint az érdeklődést keltő szövegeknek. Az olvasás alábbi típusait fejlesztjük: hangos olvasás (teljes szöveg olvasása, stafétaolvasás, szöveg dramatizálása, szerepek szerinti olvasás). A szövegértés szintjét a szöveg témájának megnevezésével (az előismeretekkel összhangban) és a szövegillusztráció által (a szövegegységek vizuális megjelenítésével) mérhetjük fel. A szövegbeli információkat a tanulók irányítással kereshetik meg, produktív kérdésekre adott válaszok segítségével (*ki? mikor? hol? hogyan?*). Ugyanakkor önállóan, részletes utasítás nélkül is megadhatják mindezeket az információkat.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК

LIMBA ROMÂNĂ

Denumirea disciplinei	**LIMBA ROMÂNĂ**
Scopul	Scopul predării limbii române este ca elevii să însușească legile de bază ale limbii române literare pentru o exprimare corectă orală și scrisă, să conștientizeze importanța limbii pentru păstrarea identității naționale; să poată interpreta opere de artă literară și alte opere de artă din patrimoniul românesc și mondial, să cultive tradiția și cultura poporului român, precum și a minorității naționale române din Republica Serbia și să dezvolte interculturalitatea.
Clasa	**întâi**
Fondul anul de ore	**180 de ore**

FINALITĂȚI La sfârșitul clasei elevul trebuie:	**DOMENIUL/TEMA**	**CONȚINUTURI**
– să facă deosebirea dintre sunetul pronunțat de litera scrisă; pronunțarea și scrierea cuvintelor și a propozițiilor – să cunoască tehnica de bază de citire și scriere a textului; – să înțeleagă ceea ce citește; – să asculte în mod activ și înțeleagă conținutul textului literar care îi este citit; – să recunoască poezia, povestea și textul dramatic; – să determine evenimentul principal, timpul (succesiunea evenimentelor) și locul desfășurării evenimentului în raport cu textul citit; – să observe personajele și să distingă trăsăturile lor pozitive și negative; – să-și exprime părerea despre comportamentul personajelor în opera literară; – să recunoască ghicitoarea și să-i înțeleagă sensul; – să recunoască fabula și să înțeleagă semnificația ei; – să facă distincția dintre literă, cuvânt și propoziție; – să pronunțe și să scrie o propoziție scurtă și completă cu o structură simplă, să o pronunțe cu intonație corespunzătoare și să o marcheze cu semnul de punctuație la sfârșit; – să întrebuințeze corect litera majusculă; – să participe activ la o conversație ghidată și liberă; – să realizeze corect un mesaj oral folosind cuvinte adecvate; – să povestească oral; să descrie o imagine / imagini și un eveniment; – să descrie oral lucrurile din mediul înconjurător; – să selecteze și utilizeze cuvintele corespunzătoare în vorbire; să folosească în mod corect cuvinte noi în discursul de zi cu zi; – să reproducă pe de rost texte literare mai scurte; – să participe la interpretarea scenică a textelor dialogate; – să asculte cu atenție și cu respect interlocutorii; – să asculte, să înțeleagă și parafrazeze mesajul; – să asculte citirea interpretativă a textelor literare pentru a le înțelege și a le trăi – să aplice regulile de bază ale ortografiei; – să scrie lizibil și ordonat; – să răspundă în scris la întrebări; – să unească mai multe propoziții într-o unitate mai scurtă; – să scrie propoziții după dictare utilizând regulile de bază ale ortografiei; – să citească cu voce tare, corect și cu înțelegere; – să citească încet (în sine) și să înțeleagă cele citite; – să găsească informațiile redate explicit în text.	**INIȚIEREA CITITULUI ȘI SCRISULUI**	Sunetul și litera; literele de tipar și de mână ale alfabetului limbii române. Cuvinte și propoziții ca unități de rostire și scriere. Texte cu frecvență mare a literelor care se învață / texte prevăzute pentru citirea globală. Toate tipurile de texte scrise cu litere de tipar sau de mână. Jocuri de limbă. Exerciții analitico-sintetice; exerciții lexicale și sintactice; exerciții motorice. Scrierea (transcrierea, scrierea independentă și dictarea). Cititul (prin silabisire / prin metoda globală, cititul cu voce tare și în sine); întrebări pentru verificarea înțelegerii cititului. Pronunțarea și scrierea sunetelor complexe care prezintă dificultăți elevilor (*ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi, x*).

	LITERATURA		**TEXTE LITERARE SUGERATE** **Poezia** Stelian Filip, *Jocul cuvintelor* Emilia Plugaru, *Sunt elevă-n clasa-ntâi* Victor Tulbure, *Cartea* Teodor Şandru, *Eminenţi dorim să fim* Octavian Goga, *Crăciunul copiilor* C. A. Munteanu, *Dorinţă* Elena Farago, *De Ziua Mamei* Grigore Vieru, *Mi-e dor de tine, mamă* Mihai Eminescu, *Somnoroase păsărele* Miodrag Miloş, *Pisicuţa* Cornel Bălică, *Unu Mai* George Sion, *Limba românească* George Coşbuc, *La Paşti* *Sunt şcolar* *Cel mai bun prieten* Marcela Peneş, *Cartea* Florin Mugur – *Primăvara* Cristei Bădescu, *1 Iunie* Teodor Şandru, *Vacanţa* Virgil Carianopol, *Povestirile anului* **Epika** *Pădurea* *La bibliotecă* *Găina cu ouă de aur* (povestire populară) *Bunicul şi sfecla* – povestire populară Lav Tolstoi, *Doi prieteni* Dragan Lukić, *Aşa era el* Dušan Radović, *Cine-i urs* *Tatăl şi feciorii* La Fontaine, *Greierul şi furnica* George Coşbuc, *Primăvara* (fragment) Emil Gârleanu, *Cioc! Cioc! Cioc!* Ion Pas, *Puişorul şi vulpea* Marcela Peneş, *Pomişorul* Victor Sivetidis, *Cum vrea Costel să ajungă om mare* Călin Gruia, *Noi, albinele...* Petre ispirescu, *Ţapul şi şarpele* Ion Pas, *Puişorul şi vulpea* *Proverbe, ghicitori glume* **Lectură şcolară** Selecţie din literatura română, universală şi literatura română din Voivodina pentru copii; Selecţie de fabule. *Cărticică de clasa I* – versuri şi proză Ion Creangă, *Punguţa cu doi bani* Jovan Jovanović – Zmaj, *Ce frumoasă-i lumea asta* **Noţiuni de teoria literară:** – poezie; – poveste; – întâmplare; locul şi timpul întâmplării; – personajul literar – înfăţişarea, trăsăturile de bază şi comportamentul; – teatru pentru copii; – poezii cu conţinut comic; – fabulă; – ghicitoare.
	LIMBA **Gramatica, ortografia şi ortoepia**		Propoziţia; cuvântul; litera. Rolul sunetului / literelor în diferenţierea semnificaţiei cuvintelor rostite sau scrise. Propoziţiile enunţiative, interogative şi exclamative. Litera mare la începutul propoziţiei, în scrierea prenumelor şi numelor, denumirilor localităţilor şi a denumirilor localităţilor şi străzilor în care trăieşte elevul, precum şi denumire şcolii pe care o frecventează. Semnarea corectă (prenumele, apoi numele). Semnele de punctuaţie la sfârşitul propoziţiei; locul şi rolul semnului întrebării şi exclamării în propoziţie.
	CULTURA EXPRIMĂ-RII	**Comunicarea**	Conversaţie ghidată şi liberă. Conversaţie după model. Mesajul oral. Povestirea, repovestirea şi descrierea. Interpretarea textului literar. Drama, texte dramatizate, improvizaţie în scenă. Interpretarea dialogată (teatru şi teatru de păpuşi). Îmbogăţirea vocabularului: exerciţii lexicale şi sintactice. Jocuri lingvistice în diverse contexte de comunicare.
		Audierea	Situaţii reale şi simulate. Mesaje auditive. Înregistrări audio-vizuale. Jocuri pentru dezvoltarea atenţiei auditive.
		Scrierea	Întrebări despre propria experienţă, fiinţe, obiecte, fenomene, imagini, texte literare şi non-literare. Mesajul scris. Unităţi textuale scurte: despre propria experienţă şi impresii, despre imagini, despre textul literar. Propoziţii / text scurt pentru dictare.

		Citirea	Texte literare. Texte cu caracter practic: invitaţie, instrucţiuni, lista de cumpărături etc. Texte neliniare: text în tabel, orar, benzi desenate, bilet etc. Texte informative: 1. manuale:, *Abecedar*; texte despre personalităţile celebre ale culturii române; 2. literatură de specialitate: cartea de bune maniere cu privire la comportamentul în public ; despre localitatea în care trăiesc elevii; despre animale etc.

Noţiuni cheie: iniţierea cititului şi scrisului, literatura, limba şi cultura exprimării.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa pentru disciplina şcolară *Limba română* pentru clasa întâi a şcolii elementare este alcătuită din patru domenii: Iniţierea cititului şi scrisului, Literatură, Limbă şi Cultura exprimării. Distribuţia recomandată a orelor pe domenii este următoarea: Iniţierea cititului şi scrisului – 90 de ore, Literatura – 45 de ore, Limba – 10 ore şi Cultura exprimării – 35 de ore. Între toate domeniile există interferenţă şi nici unul nu poate fi realizat în mod izolat, fără legătura cu alte domenii.

INIŢIEREA CITIT-SCRISULUI

Învăţarea scrisului şi cititului se desfăşoară în primul semestru al clasei întâi a şcolii elementare, dar, după necesitate, se poate continua şi în al doilea semestru. Scrisul şi cititul se realizează independent, dar include şi conţinuturi din *Literatură, Limbă* şi *Cultura exprimării*.

Perioada de pregătire

În perioada de pregătire, învăţătorii ar trebui să examineze capacitatea elevilor, şi anume: povestirea, repovestirea, cunoaşterea literelor, cunoştinţele de citire şi scriere, îndemânarea în folosirea rechizitelor pentru scris şi desen. În această perioadă, examinarea elevilor se realizează prin activităţi care interacţionează una cu cealaltă.

Exprimarea orală se realizează prin jocuri şi activităţi în care se exersează comunicarea (salutări în situaţii concrete: *bună dimineaţa, bună ziua* şi *la revedere*, *mulţumesc, scuze*). Elevii pot vorbi pe baza vizualizării imaginilor şi a unui şir de imagini. Ei pot să repovestească textele audiate, spectacolele de teatru sau de păpuşi folosind un discurs natural şi o pronunţare corectă. Învăţătorii ar trebui să ţină cont de articularea corectă a sunetelor şi să discute cu elevii pe marginea celor audiate.

Exerciţiile de observare se referă la observarea întregului şi a detaliilor, observarea obiectelor, a fenomenelor şi a mediului înconjurător. Ele trebuie să fie organizate tematic. Mai întâi se observă interiorul clasei, iar ulterior această activitate se extinde la mediul înconjurător. Elevii pot observa obiecte, oameni, animale, întâmplări, imagini, şir de imagini, fotografii, obiecte din mediul înconjurător etc. Atenţia elevilor ar trebui să fie direcţionată către întreg, apoi către cele mai importante detalii şi, în cele din urmă, către detalii mai puţin importante. Sunt observate: forme, culori, relaţii, mişcări, mimică şi gesturi, detalii ascunse etc.

Exerciţiile de audiere încep prin audierea ceea ce spun învăţătorii, alţi elevi, actori şi crainicii. Discursul audiat este comentat cu scopul de a se stabili caracteristicile de vorbire ale vorbitorului. Audierea ar trebui să fie asociată cu mimica şi gesturile care însoţesc discursul. Se va insista asupra corectitudinii discursului. În timpul audierii, trebuie făcută distincţia dintre părţile mai importante şi mai puţin importante şi să se aibă în vedere concentrarea şi atenţia. Se ascultă şi sunete onomatopeice, zgomote, sunete articulate şi nearticulate.

Exerciţiile analitice trebuie să fie interesante şi stimulative deoarece sunt una dintre cele mai importante premise ale învăţarii cititului şi scrisului. Exerciţiile nu se realizează în mod izolat, ci sunt legate de exerciţii de audiere şi de observare. Se observă poziţia sunetului în cuvântul pronunţat şi poziţia literei în cuvântul scris. După ce elevii însuşesc recunoaşterea sunetelor şi poziţia lor în cuvinte, se trece la despărţirea cuvintelor în silabe. Pentru început, se recomandă cuvinte cu două silabe, apoi trei, patru şi mai multe silabe.

Exerciţiile sintetice se aplică împreună cu cele analitice. Cuvintele care sunt deja despărţite în silabe se unesc din nou în cuvântul întreg. Se începe de la cuvintele mai uşoare mergând treptat spre cuvintele mai grele. În acest fel elevii se pregătesc să citească şi să înţeleagă cele citite.

Exerciţiile de înlăturare a caracteristicilor vorbirii dialectice şi în jargon se efectuează încet şi sistematic. Învăţătorii ar trebui să acorde o atenţie deosebită pronunţării sunetelor: ă, î, â, x, che, chi, ce, ci, ghe, ghi, ge, gi.

Exerciţii motorice pentru dezvoltarea mâinilor şi degetelor se dezvoltă prin joc. Se recomandă legarea nodurilor la sfoară, a şireturilor, încheierea nasturilor, înşirarea mărgelelor (astfel de exerciţii se pot realiza şi la orele de educaţie fizică). Exerciţiile de grafomotorică sunt foarte importante în pregătirea pentru scriere. Fiecare exerciţiu grafomotoric trebuie să fie legat de o întâmplare, de un exerciţiu de audiere, observare, vorbire etc. Astfel de exerciţii, adică scrierea elementelor unei litere, se realizează în moduri diferite, prin desene, *rame pentru poze* în spaţiul destinat scrierii. Elevii trebuie încurajaţi să completeze desenul prin adăugarea unor elemente noi (corelaţie cu cultura plastică). Exersarea scrierii liniilor se face fără ridicarea mâinii, într-o singură mişcare. Elevii trebuie să fie concentraţi la ţinerea corectă a creionului (creionului grafit, stiloului, pixului, carioca). Utilizarea radierei trebuie redusă la minim, deoarece reduce responsabilitatea elevilor atunci când scriu. Elevii trebuie atenţionaţi să ţină cont de ţinuta corectă a corpului, distanţa de la masă, poziţia corectă a corpului faţă de masă şi unghiul de scriere. Când scriu, elevii nu trebuie să se grăbească, iar mâna trebuie să le fie relaxată.

Învăţarea cititului şi scrisului

Organizarea didactico-metodică a predării cititului şi scrisului depinde de mulţi factori, iar cel mai important este factorul care se referă la cunoştinţele anterioare ale elevilor. Învăţătorii aleg procedura care va fi folosită în predarea cititului şi scrisului – o combinaţie de proceduri monografice şi de grup, un procedeu de grup sau complex.

Învăţarea cititului şi scrisului trebuie efectuată pe mai multe niveluri, prin aplicarea principiului individualizării. În fiecare clasă există elevi care ştiu să citească şi cei care doar cunosc literele sau nu ştiu să citească. Conţinuturile, metodele şi formele de activitate ar trebui adaptate abilităţilor şi nevoilor elevilor.

În această perioadă, elevii ar trebui să exerseze citirea textelor corespunzătoare, să pronunţe corect toate sunetele şi să articuleze corect cuvintele şi propoziţiile. O atenţie deosebită trebuie acordată abilităţilor individuale ale elevilor. Fiecare copil citeşte în propriul ritm şi în funcţie de abilităţile sale. Este de dorit să se verifice frecvent nivelul de însuşire a tehnicii cititului şi a înţelegerii celor citite. În procesul de însuşire a cititului, pot fi aplicate jocuri cu litere şi cuvinte, jocuri de limbă (rebusuri, cuvinte încrucişate). Astfel elevii însuşesc conţinuturi şi situaţii noi, sunt mai motivaţi, iar atmosfera la oră este mai plăcută şi mai relaxată. Elevii trebuie încurajaţi să exerseze citirea în fiecare zi acasă. Este importantă colaborarea cu părinţii elevilor cărora trebuie să li se dea informaţiile necesare legate de cititul copiilor (motivarea lor, citirea în situaţiile de zi cu zi, distanţa dintre text şi ochi este de 30 de centimetri etc.).

Elevii învaţă să scrie literele de tipar şi de mână, cuvinte şi propoziţii; cifre. Spaţiul dintre literele de tipar în cuvinte trebuie să fie egal. În învăţarea literelor de mână, o atenţie deosebită se acordă legării grafice a literelor în cuvânt. Literele trebuie să aibă aceeaşi înălţime şi grosime, iar distanţa dintre cuvinte să fie uniformă. Scrierea se va exersa prin transcriere, completarea propoziţiilor, alcătuirea propoziţiilor pe baza imaginilor, alcătuirea propoziţiilor pe baza unui şir de imagini, dictare, şi scrierea independentă a propoziţiilor şi a unităţilor textuale mai scurte. Pe lângă însuşirea formei literelor şi a direcţiei de scriere a literelor, o atenţie deosebită trebuie acordată orientării spaţiale în caiet. Scrierea individuală a literelor este limitată la unul sau două rânduri din caiet. Angajamentul zilnic la scrierea literelor nu trebuie să depăşească 25 de minute. Copiii stângaci scriu cu mâna stângă.

Perfecţionarea cititului şi a scrisului

În această perioadă, elevul trebuie să însuşească tehnica de bază a cititului şi scrisului. Perfecţionarea cititului ar trebui să se realizeze pe texte scurte, dinamice, interesante şi potrivite vârstei elevilor, precum şi pe texte din lectura şcolară. O atenţie deosebită trebuie acordată înţelegerii cuvintelor, propoziţiilor şi textelor citite. Prin exersarea zilnică elevii îşi automatizează procesul de citire şi scriere.

LITERATURA

Conţinuturile recomandate în domeniul *Literatura* se însuşesc pe parcursul întregului an şcolar, din Abecedar şi Cartea de citire ca material didactic de bază. Învăţătorul planifică realizarea lor în conformitate cu caracteristicile individuale ale elevilor şi capacităţile întregului colectivului, ţinând cont de finalităţile învăţării.

În procesul de dezvoltare a competenţelor elevilor ca să înţeleagă, cu ajutorul învăţătorului, textele din lectura şcoală, dar şi pe cele artistico-ştiinţifice şi pe cele informative din revistele pentru copii, enciclopedii etc., este important ca elevii să sesizeze întâmplările, relaţiile spaţiale şi temporale şi detaliile importante în descrierea fiinţelor şi a naturii. Textele literare sunt utilizate pentru dezvoltarea cititului-scrisului şi pentru ca elevii să însuşească noţiunile de bază ale literaturii. Elevii trebuie motivaţi să recunoască personajele din opera literară, trăsăturile şi comportamentul lor; starea lor emoţională (fericirea, tristeţea, umorul) şi să se facă distincţia dintre noţiunile de bine şi rău.

În textele prevăzute din lectura şcolară sunt oferite texte alternative sau se permite învăţătorului ca, în unele cazuri, să aleagă între două sau trei opere.

Pentru prima dată se introduce citirea textelor în secvenţe Aceasta înseamnă că învăţătorul, în conformitate cu planul său şi într-o dinamică adecvată, citeşte pe fragmente textul şi discută cu elevii despre cele citite la câteva ore planificate, motivându-i pe elevi să citească singuri.

Deoarece textele prevăzute prin programă sunt simple, scurte şi se bazează pe succesiunea cronologică a întâmplărilor, elevul trebuie să stabilească *unde* şi *când* se întâmplă acţiunea şi să înţeleagă relaţia dintre cauzele şi consecinţele în desfăşurarea acţiunii, respectiv ce s-a întâmplat şi ce urmează într-un textul narativ, ce a precedat unei întâmplări şi ce va urma.

Elevul trebuie să observe deosebirea formală dintre poezie, proză şi teatru (să distingă versul de textul în proză, respectiv de un text scris pe roluri) şi caracteristicile lor de bază privind genul literar (de exemplu, lipsa povestei în opera lirică, ritmul versurilor sau succesiunea de întâmplări într-o operă epică şi dramatică), fără numirea genului literar. Elevul trebuie să distingă poezia (şi poezia umoristică – după intonaţie) de povestire (fabulă) şi piesă de teatru, dar fără definirea noţiunilor de teorie literară. O determinare de ordin terminologic mai detaliat se va introduce treptat în clasele mai mari.

Elevul trebuie să fie capabil să înţeleagă sensul figurat al ghicitorilor fără formularea procedeelor stilistice existente; să recunoască fabula ca specie literară cu semnificaţie figurativă (fără introducerea noţiunii de alegorie), să li se ofere informaţii despre fabulele populare şi artistice (care pot fi în versuri sau în proză) şi să li se arate că în fabule personajele pot fi nu numai animale, ci şi plante, obiecte, fiinţe antropomorfizate (Fericirea, Speranţa) sau oameni şi, în cele din urmă, să fie capabili să înţeleagă semnificaţia alegorică şi să sesizeze pilda sau morala. Deoarece la această vârstă textul integral al fabulei se adaptează sau scurtează frecvent, la finalităţi nu sunt abordate noţiunile specifice acestei specii literare (fabula şi morala), mai ales că în fabula populară morala nu este întotdeauna separată la sfârşitul textului.

Elevii îşi formează deprinderile să găsească cuvinte necunoscute şi mai puţin cunoscute în text şi să ceară de la învăţător explicarea semnificaţiei acestora pentru a înţelege mai bine textul. Ghidaţi de întrebările *cine?, ce?, unde?, când?, de ce?* privind conţinutul, elevii sunt instruiţi să formuleze răspunsuri sub formă de propoziţie, fragment, unităţi textuale mai scurte, în funcţie de abilităţile individuale. În timpul abordării textelor literare, elevii dobândesc primele experienţe literar-estetice şi îşi formează punctele de vedere asupra operei literare pe care o ascultă sau citesc. Învăţătorul îi încurajează pe elevi să-şi exprime părerile.

Citind poezii lirice elevii treptat învaţă să recunoască şi să simtă melodia poeziilor şi să le citească şi recite expresiv (la alegere). Stabilirea diferenţei dintre o operă în versuri şi în proză nu se realizează la nivel teoretic.

Abordând textele dramatice pentru copii elevii sunt motivaţi să desfăşoare o serie de activităţi creatoare legate de acest gen literar (apariţia scenică, jocul dramatic, jocul de păpuşi, dialogurile dramatice, vizionarea spectacolelor de teatru pentru copii, înregistrarea şi comentarea fragmentelor dramatizate). Cu acest prilej elevii însuşesc şi regulile de comportament la teatru în cadrul activităţii educaţionale a şcolii. Pe lângă audierea activă, iar ulterior şi prin citirea independentă a textelor literare şi a altor tipuri de text mai simple elevii învaţă să facă legătura dintre conţinut şi ilustraţiile care însoţesc un text literar, ştiinţifice sau informative.

Din clasa întâia prin conţinuturi de programă se sugerează însuşirea sistematică şi treptată a noţiunilor literare, iar învăţătorilor li se recomandă să introducă în permanenţă cuvinte noi în fondul lexical al elevilor, cu scopul îmbogăţirii acestuia. Însuşirea noţiunilor literare nu presupune învăţarea definiţiilor lor, ci numirea şi explicarea descriptivă a noţiunii, precum şi sesizarea rolului pe care aceasta o are într-un text literar-artistic.

La formarea deprinderilor de citire contribuie reintroducerea lecturii pentru acasă în programele de învăţământ. În clasa I orele prevăzute pentru lectură se realizează în al doilea semestru. Pentru ca elevii din clasa I să se obişnuiască să citească lectură obligatorie şi la libera alegere, se stabileşte colaborarea cu bibliotecarul şcolii, iar câteva ore de limba română în cursul anului se pot ţine şi în biblioteca şcolară.

Abilitatea citirii şi înţelegerii celor citite se formează în cadrul domeniului Cultura exprimării şi în procesul de abordare a textelor literar-artistice. Elevii sunt încurajaţi să citească texte din cărţi ilustrate (de exemplu fabule, basme şi poveşti).

LIMBA

În predarea limbii elevii îşi formează deprinderi de comunicare orală şi scrisă în spiritul limbii române literare. De aceea cerinţele din această programă nu sunt îndreptate numai spre regulile de limbă şi a normele gramaticale, ci şi spre funcţia lor. De exemplu, propoziţia este nu este concepută doar ca o unitate gramaticală (din punct de vedere al structurii sale), ci şi ca o unitate de comunicare (din punct de vedere al funcţiei sale în comunicare).

Gramatica

Cerinţa de bază a programei în predarea gramaticii este ca limba să fie prezentată şi interpretată ca un sistem. Niciun fenomen lingvistic nu ar trebui studiat în mod izolat, în afara contextului în care se realizează funcţia sa.

Prin exerciţiile de audiere, vorbire, citire şi scriere, elevii observă fenomene lingvistice fără numirea lor. Astfel se pun bazele pentru lărgirea conţinuturilor lingvistice în clasele mai mari.

Este necesar să se sesizeze funcţia distinctivă a sunetului în cuvânt (de ex. *rac, lac)*. Acest lucru atrage indirect atenţia asupra importanţei scrierii corecte a literei, adică pronunţarea corectă a sunetelor.

Elevii dobândesc cunoştinţe elementare din morfologie percepând cuvântul ca pe o unitate situată între sunet şi propoziţie. Cuvintele trebuie întotdeauna privite şi analizate în cadrul propoziţiei. Se menţionează că în scris un cuvânt este întotdeauna despărţit de celelalte cuvinte prin spaţii albe de ambele părţi. În vorbire învăţătorul trebuie să atragă atenţia asupra accentuării corecte a cuvântului (în cazul în care elevii accentuează greşit).

Propoziţiile trebuie observate, de regulă, în cadrul textului. În scriere se atrage atenţia în mod aparte că propoziţia începe cu majusculă, iar la sfârşitul ei se pune punct, semnul întrebării sau semnul exclamării (în acest mod se face legătura dintre gramatică şi ortografie). Cu prilejul pronunţării propoziţiei se va avea în vedere în mod deosebit intonaţia, mai ales dacă este vorba despre o propoziţie interogativă.

Exerciţiile de însuşire şi consolidare a cunoştinţelor de gramatică până la nivelul aplicării acesteia în situaţii noi de comunicare reies din cerinţele programei, fiind totodată condiţionate şi de situaţia specifi-

că în clasă – abateri de la limba literară, dubiilor, greşeli care apar în exprimarea scrisă a elevilor. De aceea, conţinutul exerciţiilor de limbă trebuie să fie determinat pe baza unei monitorizări sistematice a vorbirii şi scrierii elevilor.

Ortografia

Normele ortografice ar trebui să fie însuşite de către elevi prin exerciţii sistematice (elementare şi complexe). Aceste exerciţii trebuie să fie cât mai diverse şi organizate cât mai des posibil.

CULTURA EXPRIMĂRII

Domeniul *Cultura exprimării* cuprinde dezvoltarea alfabetizării de bază a elevilor adică perfecţionarea vorbirii, audierii, cititului şi scrisului. Aceste patru subdomenii de-programă au drept scop promovarea unei culturi a vorbirii, a exprimării în scris, îmbogăţirea vocabularului şi, într-un sens mai larg, dezvoltarea abilităţilor de comunicare ale elevilor. Activitatea didactică în domeniul *Cultura exprimării* se realizează prin interacţiunea cu alte domenii ale disciplinei, precum şi prin unităţi de învăţământ independente.

Vorbirea elevilor se dezvoltă prin conversaţie în care învăţătorul îi îndrumă pe elevi să-şi perfecţioneze comunicarea. Într-o conversaţie ghidată despre un text literar sau pe un anumit subiect, elevii răspund la întrebări, pun întrebări, îşi exprimă opiniile şi atitudinile. Conversaţiile libere care se desfăşoară în societate reprezintă baza comunicării de zi cu zi şi, prin urmare, este necesar să li se dea elevilor îndrumări privind iniţierea unei conversaţii politicoase, schimbul de informaţii şi folosirea formulelor de bază ale adresării politicoase. În timpul conversaţiei pot fi utilizate modele de conversaţii situaţională, care sunt folosite în situaţiile zilnice de comunicare. Elevii sunt încurajaţi să formeze un mesaj oral în care să ofere informaţii cu exemple din viaţa şcolară de zi cu zi. În timpul fiecărei conversaţii, elevii trebuie să vorbească sau să ofere informaţii, să-şi exprime părerile, să numească sentimente folosind cuvinte adecvate.

Formele recomandate de exprimare orală sunt povestirea, repovestirea şi descrierea. Acestea sunt conţinuturile programei, respectiv conţinuturile învăţării. Elevul este introdus treptat în exprimarea orală şi învaţă cum să repovestească un text, cum să povestească sau cum să-l descrie. Exprimarea se realizează prin exerciţii de vorbire cu ajutorul unui plan dat sau comun. Planul îi ajută pe elevi să conceapă conţinutul discursului, dar nu trebuie împiedicaţi elevii care pot vorbi independent, cu plan individual, sau fără el. Se repovesteşte oral un text mai scurt, o parte a spectacolului de teatru sau a filmului. Tipuri recomandate de povestire sunt: povestirea despre o imagine sau un şir de imagini (poveste în imagini), povestirea sentimentelor şi întâmplărilor... Se descriu anotimpuri, plante şi animale, cel mai bun prieten sau prietenă, membrii familiei, animalele de companie ş.a. Elevii sunt atenţionaţi să vorbească corect.

Învăţarea pe de rost şi rostirea textelor selectate sau ale unor fragmente scurte este îndreptată spre îmbogăţirea vocabularului şi a vorbirii corecte. Se vorbesc pe de rost poezii cu care ocazie elevilor li se explică regulile de recitare. De asemenea, pot fi învăţate pe de rost şi rostite fragmente scurte din povestiri sau părţi ale textului dramatic (un personaj). Scopul acestui tip de vorbire este vorbirea expresivă, nu doar memorarea textului. De aceea este important să se aleagă cu atenţie ceea ce copiii vor învăţa pe de rost, iar unele dintre criteriile de alegere sunt valoarea artistică a textului şi adaptarea adecvată vârstei elevilor. Texte dramatice din lecturile şcolare şi textele dramatizate se interpretează scenic. Jocurile scenice se realizează cel mai bine pe baza operelor literare care sunt potrivite pentru improvizaţia scenică.

Îmbogăţirea vocabularului destinată unei exprimări clare şi precise se realizează prin utilizarea unor cuvinte adecvate în vorbire, prin adoptarea şi folosirea unor cuvinte noi şi prin însuşirea noilor semnificaţii ale unui cuvânt. Cuvintele noi sunt însuşite din vorbirea corectă şi din textele literare şi neliterare. Elevilor li se formează deprinderea ca din vocabularul lor activ, prin activarea vocabularului pasiv, să folosească cuvinte cu care vor comunica şi reda cu exactitate informaţiile dorite, dar şi prin cuvinte să facă vorbirea mai plăcută.

Cultura exprimării este cultivată şi prin activităţi de joc, în special prin intermediul jocurilor de limbă. Tipurile de jocuri trebuie selectate în funcţie de interesele elevului sau în contextul conţinutului didactic. Acestea pot fi jocuri de conversaţie, de exemplu, discuţia cu o păpuşă neascultătoare, discuţia cu un personaj literar, apoi jocuri de situaţie, respectiv situaţii reale, de exemplu, discuţia la magazin, discuţia la medic. De asemenea, pot fi alese şi anagrame, rebusuri, palindromuri, cuvinte încrucişate simple.

Audierea este o activitate importantă în comunicare. Prin discuţii elevii sunt îndrumaţi să asculte cu atenţie şi respect pe interlocutori. În contextul conţinuturilor care se învaţă, elevii ascultă ce vorbesc alţii şi confirmă aceasta prin reproducerea sau parafrazarea mesajului audiat, dar şi procedând conform cerinţelor şi instrucţiunilor orale date de adulţi sau colegi. Audierea cu atenţie este practicată şi în situaţii simulate (jocuri conversaţionale şi situaţionale). Elevii ascultă cititul învăţătorului, colegilor, crainicilor.

Prin scrierea după audiere se subînţelege dictarea, în care se exersează scrierea. Cu toate acestea, primul pas în realizarea dictării este audierea şi remarcarea limitelor dintre cuvinte şi propoziţii în dependenţă de intonaţie, prin care se dezvoltă legătura lingvistică dintre cuvintele rostite şi scrise.

Jocurile pentru dezvoltarea atenţiei auditive se efectuează în contextul didactic: ascultarea cu atenţie, pentru îndeplinirea unei sarcini, de ex: *Recunoaşte cine vorbeşte, Ascultă cum vorbeşte* (încet, repede*), Aud vocea...*

Scrisul şi cititul se exersează în predarea citit-scrisului, iar ulterior în domeniile *Literatură, Limbă* şi *Cultura exprimării*. În conţinutul programei din domeniul *Culturii exprimării*, sunt date elemente de bază legate de alfabetizarea elevilor, dar aceste elemente nu pot fi privite în mod izolat, ci în interacţiune cu rezultatele şi conţinutul recomandat în toate domeniile din cadrul disciplinei şcolare. Prin urmare, citirea şi scrierea nu se învaţă în mod aparte în cadrul domeniilor didactice, ci prin toate conţinuturile didactice.

În clasa întâi, elevii scriu propoziţii şi unităţi textuale mai scurte. O atenţie deosebită este acordată abordării individuale a personalităţii elevului, ceea ce implică încurajarea abilităţilor elevilor în formarea deprinderilor de scriere. Dacă copilul are dificultăţi în scris, este necesar să fie introdus cu atenţie şi treptat în tehnica scrisului. În acelaşi timp copilul care avansează trebuie încurajat prin cerinţe adecvate. Elevii răspund în scris la întrebări simple despre propria lor experienţă, fiinţe, obiecte, fenomene, imagini, precum şi la întrebări despre texte literare şi neliterare. În plus, elevii concep şi în mod independent scriu propoziţii despre propria lor experienţă, fiinţe, obiecte, fenomene. De asemenea, ei scriu titlul imaginii sau titlul unui şir de imaginii şi propoziţii bazate pe imaginea sau şirul de imagini (poveste în imagini).

Învăţarea scrierii independente a textului începe prin îmbinarea mai multor propoziţii într-un întreg. Elevii scriu despre experienţa proprie, despre unele întâmplări, despre o imagine sau un şir de imagini (poveste în imagini). În dependenţă de abilităţile sale, elevul va scrie două, trei propoziţii legate sau un text mai scurt.

În scriere se aplică regulile ortografice învăţate în domeniul *Limba*. Este necesară aplicarea consecventă a normelor ortografice în scriere de la începutul însuşirii scrisului şi cititului. Elevii sunt îndrumaţi să aleagă cuvinte adecvate şi să le folosească în scriere.

Citirea se exersează pe texte din lectura şcolară, precum şi pe alte texte literare şi neliterare. O atenţie deosebită trebuie acordată citirii textelor informative, în funcţie de interesele elevilor şi în contextul social, precum şi în funcţie de conţinutul recomandat al programei. Este necesar să se practice următoarele tipuri de citire: citirea cu voce tare (a textului întreg, în ştafetă, flexibilă, a textului dramatic, pe roluri); citirea în şoaptă (*în sine*). Înţelegerea textului este verificată prin discuţii sau întrebări, prin exprimarea subiectului / a unităţilor textuale (în conformitate cu cunoştinţele anterioare), precum şi prin reprezentarea părţilor esenţiale ale textului prin desen (o ilustrare a textului). Informaţiile din text sunt ghidate (prin răspunsul la întrebările reproductive *cine?, unde?, cum?, când*?) sau se percep independent, fără instrucţiuni detaliate.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК

РУСКИ ЯЗИК

Назва предмета	**РУСКИ ЯЗИК**
Циль	Циль настави руского язика то розвиванє язичних способносцох и оспособйованє школярох же би ефикасно комуниковали на руским язику; розвиванє думаня и критицкого одношеня ґу дійсносци; упознаванє зоз традицию и културу свойого народа, пестуюци свидомосц о значеню улоги язика за очуванє националного идентитета; упознаванє зоз сучаснима културами других народох як и универзалнима вредносцами гуманистичней традициї.
Класа	**перша**
Рочни фонд годзинох	**180 годзини**

ВИХОДИ **По законченей класи школяр :**	**ОБЛАСЦ/ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
– розликує вигварени гласи и написани букви, слова и виреченя; – овладує зоз основну технїку читаня и писаня на рускей кирилскей азбуки; – розуми тото що пречита; – активно слуха и розуми змист кнїжовноуметнїцкого текста котри му пречитани; – препознава писню, приповедку и драмски текст; – одредзує главне збуванє, рядошлїд збуваньох, час и место збуваня повязани зоз пречитаним текстом; – обачує подоби и прави розлику помедзи їх позитивнима и неґативнима прикметами; – виражує свойо думанє о справованю подобох у кнїжовним дїлу; – препознава загадку и розуми єй значенє; – препознва басну и розуми єй значенє; – розликує букву, слово и виреченє; – правилно вигваря и пише кратке и подполне виреченє єдноставней структури зоз одвитуюцу интонацию,односно интерпункцийним знаком на концу; – правилно хаснує вельку букву; – културно участвує у водзеней и шлєбодней розгварки – оформює усне поручене хаснуюци одвитуюци слова; – усно приповеда спрам сликох и шора сликох и о дожицох; – усно описує предмети зоз непостредного окруженя; – вибера и хаснує одвитуюци слова у бешеди; на правилни способ хаснує нови слова у каждодньовей бешеди; – напамят гутори кратши кнїжовни тексти – участвовує у сценским виводзеню текста; – меркуюци и културно слуха собешеднїкох; – - слуха, розуми и парафразира порученя; – слуха интерпретативне читанє або гуторенє кнїжовних текстох зоз цильом их розуменя; – применює основни правописни правила; – пише читко и шорово; – писмено одвитує на поставени питаня; – скапчує вецей виреченя до кратшей цалосци; – пише виреченя по диктату применююци основни правописни правила; – гласно чита, правилно и зоз розуменьом; – цихо чита (у себе) зоз розуменьом пречитаного; – пренаходзи информациї експлицитно винєшени у тексту.	**ПОЧАТНЕ ЧИТАНЄ И ПИСАНЄ**	Глас и буква; друковани и писани букви кирилского руского писма. Слова и виреченя як бешедни и писани цалосци. Тексти засицени зоз буквами котри ше обрабяю,тексти предвидзени за глобалне читанє. Шицки файти єдноставних текстох котри написани по руски зоз друкованима або писанима буквами. Язични бависка. Аналитично-синтетични вежбаня; лексични и синтаксични вежбаня; моторични вежби. Писанє (преписованє, самостойне писанє, диктат) Читанє (считованє, глобалне читанє, гласне и цихе читанє); питаня зоз котрима ше преверює розуменє пречитаного. Вигварянє гласох и писанє буквох котри школяром представяю почежкосц:*г,х,дз,дж, дь,ть* Писанє буквох *я, є, ї, ю, ь* у розличних позицийох у словох (на початку, у штредку и на концу слова). Вежбанє елементох писаних буквох.
	КНЇЖОВНОСЦ	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезия** Ирина Гарди Ковачевич, Чи хмарка чи загадка Михайло Ковач, Коваль Михайло Ковач, Шицких любим Гавриїл Костельник, Стари алє здрави Микола М.Кочиш, Лєсов дохтор Йован Йованович Змай, Жаба чита новини Серафина Макаї, Яр,яр Мелания Павлович, Жимно було Михал Рамач, Яки вельки швет Мелания Римар, Розчитованя Любивоє Ршумович, Ау, алє школа згодна Силвестер Саламон,Мацерино злато Руска народна писня по вибору **Проза** Мирон Канюх,Сцекол розум на пашу Янко Рац, Мудра мачка Мелания Римар, Сказков заглавчок Г.Сковорода, Пчола и шершень Лєв Толстой, Двоме товарише Штефан Чакан, Коритнявкова порада Народна приповедка, Дїдо и цвикла Басна, Лєв и миша Басна, Цверчок и брамушка Сказка, Когуцик, златни гребенчок и чудотворни млїнчок Мирон Будински, Новорочна сказка Єрменска приповедка, Осем шапки Українска приповедка, Рукавичка Руска народна приповедка, Як цар подаровал богачови бундаву за воли Руски народни приповедки по вибору Сликовнїца по вибору **Драмски тексти** Душко Радович, Тужибаба Драмски тексти зоз Заградки по вибору **Популарни и информативни тексти** Вибор популарних и информативних текстох зоз часописа за дзеци Заградка **ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА** Вибор з рускей народней и уметнїцкей поезиї Вибор з рускей народней и уметнїцкей прози **Кнїжовни поняца:** – писня ; – стих ; строфа ; – приповедка; – збуванє, место , час и рядошлїд збуваня ;

			– кнїжовна подоба – випатрунок, основни прикмети и поступки ; – драмски текст за дзеци ; – франтовлїва писня ; – басна ; – загадка.
	ЯЗИК **Ґраматика, правопис и ортоепия**		Замерковйованє виреченьох, словох и гласох як окремних єдинкох и їх медзисобного одношеня. Улога гласа и букви у розликованю значеня вигвареного односно написаного слова. Розликованє виреченьох як обвисценя,питаня и розказу з вигваряньом (интонацию) и їх препознаванє на слух и у тексту. Вигварянє и писанє гласох, окреме:г,х,дз,дж,дь,ть Велька буква на початку виреченя, у писаню особних менох и презвиско, назвох населєньох и улїци у котрей школяр жиє, як и назва школи до котрей ходзи. Правилне подписованє (мено та презвиско). Хасновванє точки на концу виреченя. Обачованє места и функциї точки,запяти, викричнїка и знака питаня у виреченю. Писане двозначних вокалских буквох и писанє гласох з двома знаками, хасновванє мегкого знака.
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	**Усне висловйованє**	Вежби у припатраню, замерковйованю и описованю. Водзена и шлєбодна розгварка о актуалних подїйох, жаданьох и интересованьох школярох. Усне порученє. Приповеданє о подїйох з родительского дому, школи;приповеданє спрам слики або шору сликох по плану у форми питаньох. Преприповедованє змисту кратших и єдноставнєйших текстох. Описованє предметох,людзох,рошлїнох,животиньох,зявеньох Обачованє и меноване рижних характеристикох (фарба, форма, велькосц). Комуникация:представянє,упознаванє,здравканє. Богаценє словнїка з помоцу рижних язичних бавискох. Сценске виводзенє текста. Бешедни, ситуацийни и язични бависка.
		Слуханє	Вежби у слуханю бешеди (учителя, товариша, спикера). Стварни и симуловани ситуациї. Слухани порученя. Аудио-визуелни записи. Бависка за розвиванє поваги при слуханю.
		Писанє	Писанє буквох поєдинєчно, у словох и виреченьох. Вежби у писаню: преписованє, диктат, автодиктат,самостойне составянє виреченьох. Преписованя зоз задатком. Писани одвити на поставени питаня о власним искуству, о существох, предметох, зявеньох, сликох, о кнїжовних и нєкнїжовних текстох. Писани питаня на задати одвити. Писани порученя. Кратши текстуални цалосци :о власним искустве, о дожицох, о сликох, на основи кнїжовних текстох.
		Читанє	Кнїжовни тексти. Тексти зоз практичну намену:поволанка, упутство, список за купованє и др. Нєлинеарни тексти:текст у таблїчки, розпорядок годзинох, стрип, уходнїца и др. Информативни и популарни тексти зоз часописа за дзеци Заградка

Ключни поняца: початне читанє и писанє, кнїжовносц, язик и язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставну програму предмета Руски язик у першей класи основней школи творя штири предметни обласци: Початне читанє и писанє, Кнїжовносц, Язик и Язична култура. Шицки обласци ше медзисобно преплєтаю и анї єдну нє мож виучовац изоловано без содїйства зоз другима обласцами.

ПОЧАТНЕ ЧИТАНЄ И ПИСАНЄ

Наставу початного читаня и писаня ше реализує у першим полрочю, алє, кед то потребне, предлужує ше и у другим полрочю. Початне читанє и писанє ше реализує самостойно, алє облапя и змисти зоз Кнїжовносци, Язика и Язичней култури.

Пририхтованє за початне читанє и писанє

Пририхтованє за початне читанє и писанє то поставянє бизовних основох за будуце успишне овладованє зоз схопносцу читаня и писаня. На самим початку то подрозумює установйованє предходних знаньох школяра дзе ше найчастейше констатує же векшина школярох позна подаєдни букви. Медзитим, препознаванє поєдиних буквох ище нє знак схопносци читаня або писаня, понеже праве читанє почина аж зоз считованьом вецей буквох до цалосци. Наставнїк вшелїяк будзе мац у оглядзе констатовани предзнаня школяра при плановаю индивидуалней, ґрупней як и роботи зоз цалим оддзелєньом.

Пририхтованє за початне читанє и писанє значи и источасне утвердзованє велїх других прикметох:

– розвитосц бешедней култури школяра,
– способносц комуникациї и розуменя медзи дзецми,
– способносц замеркованя словох, виразох, кратких виреченьох,
– способносц одвитованя школяра на поставени питаня,
– розликованє поєдиних гласох и їх поєдинєчне вигварянє,
– правилносц артикулациї гласох,
– файту интонациї як цо то шпиванє у бешеди, загакованє,
– утвердзованє лїворукосци або праворукосци,

– утвердзованє ступня розвитосци дробней моторики руки,

– квалитет вида и слуха,

– правилносц триманя цела при шедзеню,читаню и писаню итд.

Паралелно зоз випитованьом порихтаносци школяра за читанє и писанє учитель прейґ истих вибраних вежбох примераних конкретней ситуациї конкретного школяра уплївує на тото же би ше вежбало:

– видзенє, откриванє и замерковйованє поєдиносцох у реалним окружующим швеце;

– аналитичне припатранє зоз обачованьом детальох и тематичне обачованє прикметох поєдиних предметох як цо то замерковйованє фарби, форми, положеня, велькосци, динамики або статичносци предметох, рошлїнох, животиньох и особох;

вежби припатраня треба тематично орґанизовац рушаюци од того цо дзецом блїзке нпр. учальня, а потим ше тота активносц преширює на околїско;

– слуханє звукох, тонох, гласа и бешеди у окруженю школяра на конкретних прикладох у оддзелєню; слуханє треба же би було повязане зоз мимику и ґестами; под час слуханя пестовац повагу и концетрацию; почитованє протоколу слуханя и бешеди цо значи розвиванє култури бешеди и слуханя з почитованьом собешеднїка;

– розвиванє култури усного висловйованя цо подрозумює висловйованє зоз цалим виреченьом, одвит на питанє, поставянє питаня, културу комуникациї, приповеданє о подїйох зоз реалного живота , приповеданє по слики и шору сликох, преприповедованє слуханого текста;

– розвиванє чувства за гранїцу слова и виреченя ; аналитични, аналитично-синтетични и синтетични вежби;

– розвиванє чистей артикулациї гласох, анализа гласовней структури слова;

– моторични вежби за розвиванє руки, дланьох и пальцох орґанизовац през бависко и у корелациї зоз другима наставнима предметами окреме физичним воспитаньом и подобову културу.

Початне читанє и писанє

Спрам предходних випитованьох наставнїк ма цалосну слику индивидуалних способносцох и розликох медзи школярами. Велї розлики ше зявюю як пошлїдок розличних социялних условийох у фамелиї, пошлїдок су розличного образовного уровня особох зоз окруженя у котрим школяр жиє, розличносци навикнуцох здобутих у фамелиї або предшколскей установи, розличней комуникативней отвореносци гу другим и вельочислених других факторох. Робота наставнїка треба же би була максимално индивидуализована з почитованьом установених розликох, а з роботу ше способносци каждого школяра буду далєй розвивац.Учитель будзе водзиц рахунку о розлики медзи ткв. календарским, менталним и физичним возростом дзе тоти три ридко кеди паралелно усоглашени.

Настава початного читаня и писаня предвидзена на комплексни поступок та так конциповани и буквар и други писани материяли. Комплексни поступок подрозумює квалитет предходних випитованьох и индивидуализовану роботу понеже сам поступок бере до огляду шицко зоз чим школяр як предзнаньом пришол до першей класи. Достаточно уваги треба пошвециц аналитично-синтетичним вежбом и считованю як початку каждого читаня. Хасновите школяром нєпреривно указовац на кратки надписи, наслови, порученя зоз котрима зме окружени и котри знача писану комуникацию.Тото препознаванє надписох, насловох, плакатох ма функцию отвераня читаней комуникациї зоз окруженьом и знак є потримовки школярови котри цошка препознава цо му скорей нє було доступне у його розуменю.

При вежбаню початного читаня и писаня обрациц увагу на гиґієнски и други предусловия як цо то триманє цела, положенє и оддалєносц текста од очох, видне польо, велькосц буквох, длужина слова, познатосц значеня словох , повязаносц слики и текста, сцерпезлївосц у роботи зоз школяром з почитованьом його темпа. Кажди школяр чита зоз своїм темпом и треба му дац часу и потримовку же би читал так як у датей хвильки може и зна. Барз важна тота початна потримовка и радосц же школяр цошка зна, без огляду же то вельо менєй як цо знаю даєдни други. Почитованє и похвала индивиуалитету припада до шору найлєпших менталних потримовкох дзецку.Важне мотивовац школярох же би каждодньово вежбали читанє дома, дзе значне добре сотруднїцтво зоз родичами. Нєобходне и часте преверйованє ступня овладованя зоз технїку читаня и розуменя пречитаного.

Квалитетне читанє ма вельо функциї, а скорей шицкого функцию трансфера, понеже без читаня и розуменя пречитаного скоро же нєт ученя других предметох. Успишносц у шицких других предметох и обласцох ученя директно завиши од квалитета читаня односно розуменя пречитаного.

Початне писанє руша од ткв. вежбаня дробней моторики руки котру треба розвивац прейґ увежбованя каждодньових активносцох як цо то вязанє шнуркох, ґужлїкох, капчанє ґомбичкох и под. як и у корелациї зоз подобову културу. Шлєбодне рисованє и вифарбйованє барз хасновите за розвиванє моторики руки, за привикованє на положенє клайбаса медзи пальцами под одредзеним углом, за здобуванє контроли поцагох зоз клайбасом, за здобуванє схопносци манипулациї зоз клайбасом. Важне на самим початку найсц найлєпше положенє и угел медзи очми ,папером, руку и клайбасом.Тоти цо им лєгчейше писац зоз лїву руку най пишу зоз лїву руку. При писаню друкованих буквох водзиц рахунку же би розмак медзи буквами у словох бул ровномирни. При писаню писаних буквох окремну повагу обрациц на правилне повязованє буквох. Букви треба же би були истей грубини и велькосци, а розстоянє медзи словами подєднаке. Букви писац вертикално, без викошованя под углом, без намаганя же би шицки мали исти рукопис понеже кажде свой рукопис будзе формовац зоз роками писаня цо будзе завишиц од велїх факторох,а медзи иншим и од характеру особи. Писанє на одредзеним месце, медзи линиями або у датей велькосци нє найзначнєйше, алє є хасновите понеже наганя школяра на мерковванє. Писанє нїґда нє шме буц кара алє вше лєм вежба. Вежба може буц заснована на преписованю, дополньованю, одвитованю, пополньованю вихабених местох, диктату и автодиктату, составяню виреченьох на основи сликох або шору сликох , як и самостойним писаню виреченьох и кратших текстох.

Понеже у першей класи найважнєйша схопносц и знанє котри ше здобува то початне читанє и писанє, то значи же тот процес нє ограничени зоз часом и нє найважнєйши час або фонд годзинох котри ше на то потроши. Найважнєйше посцигнуц схопносц читаня и писаня як предпоставку за шицки други школски ученя, а начално ше трима же зоз тима схопносцами на елементарним уровню треба овладац по конєц першого полрочя, а розуми ше же ше тоти схопносци буду меняц и усовершовац цалого живота.

Усовершованє читаня и писаня

Начално мож повесц же овладованє зоз схопносцу читаня и писаня припада шору найважнєйших цильох основней школи вообще. Смисел читаня и писаня то уствари витворйованє комуникациї медзи людзми на основи розуменя символох. Крайнї смисел читаня то нє комбинаторика буквох алє розуменє пречитаного.У тим периодзе школяр треба же би овладал зоз основну технїку читаня и писаня. За таку намену хасную ше тексти котри кратки, динамични, интересантни и примерани возросту школярох. То можу буц обвисценя, розкази, порученя, поглєдованя, упутства, та по кнїжовни тексти школскей и домашнєй лектири.Окремну повагу треба обрациц на розуменє пречитаних словох, виреченьох и текстох. Схопносц читаня и писаня як файта спорозумйованя медзи людзми ше найлєпше усовершує зоз реалну праксу комуникациї цо значи же школяр нєпреривно треба же би бул у позициї же би бешедовал и писал, виношел свой попатрунок або розуменє було хторого зявеня алє и же би нєпреривно могол преверицц чи його вислов як порученє зрозумене на таки способ и з таким смислом як вон то сцел.

ЯЗИК

У настави язика школяре ше оспособюю за правилну усну и писану комуникацию на стандардним руским язику. Прето по-

глєдованя у тей програми нє унапрямени лєм на язични правила и ґраматични норми алє на їх функциї.Ученє ґраматики и правопису нє циль саме по себе, алє є у функциї цо лєпшей комуникациї односно цо лєпшого розуменя медзи собешеднїками на усним и писаним уровню.

Ґраматика

Основне програмске поглєдованє у настави ґраматики же би ше школяром язик представел и толковал як систем. Анї єдно язичне зявенє нє треба виучовац изоловано, вонка зоз контекста у хторим ше витворює його функция.

Смисел ученя ґраматики на початним уровню нє у тим же би школяр знал меновац одредзени ґраматични одреднїци, алє же би их правилно похасновал у комуникациї. Потребне указовац на розлични функциї гласох у рамикох словох. На тот способ ше постредно обраца повага на важносц правилного писаня буквох, односно правилного вигваряня гласох. Елементарни основи зоз морфолоґиї школяре здобуваю так же обачую слово як язичну єдинку помедзи букву и виреченьом. Слова вше треба обачовац и обрабяц у рамикох виреченя. Виреченя заш, кед то можлїве, треба обачовац у рамикох текста. Слово достава значенє аж у виреченю , аж у виреченю воно достава подполни смисел та го вше треба розпатрац у контексту виреченя.

Вежби за усвойованє и утвердзованє знаньох зоз ґраматики по уровень його практичного применьованя у нових бешедних ситуацийох виходза зоз програмских поглєдованьох, алє су у велькей мири условени зоз конкретну ситуацию у оддзелєню – бешеднима одступанями од кнїжовного язика, гришками хтори ше зявюю у писменим виражованю школярох. Прето змист вежбаня у настави язика ше муши одредзовац на основи систематичного провадзеня бешеди и писаня школярох.

Правопис

Правопис як конвенция односно догварени правила ма окремне значенє понеже то правила котри упутюю же би ше иста комуникацийна єдинка вше розумела на исти способ. Писане слово вше редукує усне висловйованє понеже усне висловйованє ма векше число можлївосцох за преношенє точносци информациї. Часц репертоару мож посцигнуц у писаню зоз пременку шора словох у виреченю, зоз подцагованьом часци тексту, розличну велькосцу буквох и другима способами наглашованя. Заш лєм, коректносц текста односно порученя посцигує ше зоз правописнима знаками та їх познаванє доприноши же би ше исти текст розумело на исти способ. Заш лєм треба мац у оглядзе же нам тоти знаки як конвенциї важни нє як формалне знанє алє як функционалне практичне средство з котрим посцигуєме же би наш писани вираз бул цо лєпше похопени.

Кажде знанє о дачим ми можеме мац на голєм трох уровньох: на уровню препознаваня, на уровню репродукциї и на уровню примени. За саму комуникацию найважнєйша сама примена як практичне манифестованє преношеня информацийох и їх розуменє, алє сама комуникация вше значи комбинацию шицких трох уровньох. То, медзитим значи и же даєдни поняца досц знац на уровню препознаваня и даєдни на уровню репродукциї.

Правописни правила школяре треба же би звладали прейґ систематичних вежбаньох, елементарних и зложених. Тоти вежбаня треба же би були цо рижнороднєйши и треба их орґанизовац цо частейше.

Сучасна методика настави подрозумює примену рижних поступкох алє ше вони зводза на основни, а то:

– Хасноване пригодного початного текста на котрим вираз нєдостаточно препознатлїве язичне зявенє. Найчастейше ше хасную познати тексти. Начално ше кажде нове поняце обрабя на уж познатим тексту же би школяр могол замерковац зявенє або поняце, а нє же би му одврацала увага на початне розуменє текста. Треба хасновац виреченя котри школяром познати и часто ше зявюю у бешеди, або текст зоз читанки котри предходно школяром уж познати,

– Кажде поняце котре зложене уводзи ше рушаюци по драги од єдноставнєйшого ґу зложеншому, од познатого ґу нєпознатому,

– Найлєпше ше учи на позитивних прикладох, тє .зоз указованьом як треба а нє як нє треба,

– На очиглядним и животним прикладу найлєпше розумиц приклад, а за обезпеченє тирваня знаня применьовац часте вежбанє и систематичне повторйованє,

– Цала спознайна драга руша од замерковйованя и идзе прейґ поровнованя, заключованя, доказованя, та по розуменє и примену на новим прикладу.

ЯЗИЧНА КУЛТУРА

Програмске подручє язичней култури ма два повязани види: то усне и писане висловйованє. Язичней култури ше пошвецує звекшана увага при виучованю руского язика прето же бешедна комуникация на руским язику огранїчена на менше окруженє и на медийну зуженосц. Источашнє школяре рускей националносци окружени зоз присуством других язикох котри шицки вєдно уплївую на розконареносц комуникациї на руским язику.

Обласц Язична култура облапя розвиванє основней писменосци школярох, односно усовершованє бешедованя, слуханя, читаня и писаня. Тоти програмски подобласци унапрямени на пестованє култури бешеди, писменого виражованя, богаценє словнїка и на розвиванє комуникативних способносцох школярох. У програми ше зявюю узвичаєни поглєдованя наведзени як приповеданє, преприповедованє и описованє у усним и писаним висловйованю. Преширене ше одноши на елементи комуникациї зоз котрима треба допринєсц злєпшаню фонда словох и формох медзисобного сообщованя. Виражованє ше реализує през бешедни вежби зоз помоцу датого або заєднїцкого плана. План помага школяром же би обдумали змист бешеди, алє нє шме огранїчовац тих котри можу бешедовац самостойно зоз индивидуалним планом або без нього. Препоручени файти приповеданя то приповеданє о слики або по шору сликох, приповеданє о дожицох або збуваньох, описованє существох, предметох, зявеньох.

Ученє напамят унапрямене на богаценє словнїка и правилну бешеду. Мож гуториц напамят научени вибрани писнї, зоз уводзеньом школярох до правилох рецитованя. Мож напамят учиц кратки виривки зоз приповедкох и часци драмских текстох. Циль такей файти бешеди то виразносц, а нє лєм паметанє текста. Прето при виборе текстох треба почитовац як критериюми уметнїцку вредносц текста и його прилагодзеносц ґу возросту.

Збогацованє словнїка у функциї ясного виражованя реализує ше през хасноване адекватних словох у бешеди, усвойованє и хасноване нових словох, як и преширйованє обсягу значеня у рамикох єдного слова. Нови слова ше усвоюю зоз правилней бешеди и зоз кнїжовних и нєкнїжовних текстох. Школяре ше упутюю же би зоз свойого активного словнїка, зоз активованьом пасивного, хасновали слова котри прецизно преноша жадани информациї, алє и же зоз словами можу бешеду украшиц. Язична култура школярох ше пестує и през бависково активносци,окреме през бешедни бависка. Файту бависка треба вибрац спрам интересованьох школярох або у контексту наставних змистох. То можу буц розгварки зоз бабками, розгварки зоз кнїжовнима подобами, ситуацийни бависка. Мож хасновац и ребуси, палиндроми, словни ланци, допольновалки, єдноставни крижальки.

Слуханє важна активносц у комуникациї. Школяре ше упутюю же би меркуюци и културно слухали собешеднїкох. У наставним контексту школяре слухаю цо други бешедую и тото потвердзую зоз репродукованьом або парафразираньом того цо чули, яґод и зоз поступаньом спрам молбох и инструкцийох одроснутих и парнякох. Школяре слухаю и читанє учителя, парнякох або спикерох. Запис по слуханю подрозумює диктат, зоз котрим ше вежба и писанє, алє перши крочай у реализациї диктата то слуханє и обачованє граніци медзи словами и виреченями зависно од интонациї. На тот способ ше розвива язичне повязованє вигвареного и записаного слова.

У змистох програми зоз обласци Язична култура дати основни елементи котри ше одноша на писменосц школярох, алє на нїх

нє мож патриц изоловано, алє повязано зоз виходами и препорученима змистами у шицких обласцох предмета. Читанє и писанє ше нє учи окреме, алє през шицки наставни змисти.

У першей класи школяре пишу виреченя и кратши текстуални цалосци. Окреме ше водзи рахунку о индивидуалним приступу ґу школярови, цо подрозумює мотивованє спрам способносцох и можлївосцох у писаню. Школяре писмено одвитую на єдноставни питаня, або самостойном здумую и пишу виреченя о существох, предметох, зявеньох, сликох, шору сликох, о власним искуству, як и на питаня о кнїжовним и нєкнїжовним тексту. Школяре ше оспособюю же би записали кратше писане порученє зоз котрим преноша информациї и котре ма практичну намену.

Читанє ше увежбує на творох школскей и домашнєй лектири и на других кнїжовних и нєкнїжовних текстох. Окремну повагу треба унапрямиц на читанє информативних текстох спрам интересованьох школярох и у дружтвеним контексту. Потребно практиковац рижни файти читаня: гласне читанє (цалого текста, по часцох штафетно, флексибилно, по улогох); цихе читанє (у себе). Розуменє пречитаного указує ше през питаня, зоз одредзованьом теми, як и зоз представяньом ключних часцох текста. Информациї у тексту пренаходзи ше водзено або самостойно.

Смисел шицких подподручох язичней култури же би до култури висловйованя унєсли рационалну структуру а зоз витворйованьом елементох тей структури доприноши ше систематичносци ученя и вежбаня за углавним каждодньово и практични ситуациї зоз чим програм и його витворйованє достава потребну меру функционалносци.

КНЇЖОВНОСЦ

Уводзенє наймладших школярох до швета кнїжовносци алє и других, ткв. нєкнїжовних текстох (популарних,информативних) представя винїмно одвичательни наставни задаток. Праве на тим ступню школованя здобуваю ше основни знаня, схопносци и навикнуца од котрих будзе познєйше, у велькей мири завишиц нє лєм школярова кнїжовна алє и обща култура и одношенє ґу култури и образованю вообще.

Вибор насловох кнїжовних текстох засновани на лєгкей препознатлївосци смисла,на блїзкосци з реалним животом на єдним боку и поспишованю фантазиї на другим, на обраценосци ґу позитивним общим вредносцом. Учитель шлєбодни же би у своїм плану правел таки розпорядок текстох яки вон трима же одвитує датим условийом оддзелєня у котрим роби, змистом котри му одвитую и вибор котри у датей хвильки ма добру корелацию зоз животним окруженьом або ситуацию як и корелацию з другима предметами. Кнїжовни текст вше ма даяку естетичну вредносц на котру треба обрациц увагу.

Тексти зоз школскей лектири ше хасную за усовершованє читаня и писаня и уводзенє школярох до основних поняцох о кнїжовносци. Под час оспособйованя школярох же би зоз помоцу учителя розумели тексти зоз школскей лектири, алє и популарни, информативни тексти зоз часописох за дзеци, енциклопедийох и под. важне ше намагац же би обачели збуваня, просторни и часово одношеня и значни поєдиносци у описох существох, предметох, природи. Школярох треба мотивовац же би обачовали подоби у кнїжовним дїлу, їх прикмети и поступки, їх емоцийни станя (радосне, жалосне, шмишне) и же би розликовали поняца добра и зла. Понеже тексти предвидзени зоз програмом єдноставни, кратки и засновани на хронолоґийним шорованю збуваньох, школяр треба же би одредзел дзе и кеди ше случує збуванє и же би розумел причиново-пошлїдкови розпорядок збуваньох.

Школяр треба же би обачел формалну розлику медзи поезию, прозу и драмским текстом и їх основни характеристики (нпр. одсуство фабули у лирским дїлу, ритмичносц стихох або шорованє збуваньох у епским и драмским дїлу) алє нє на уровню дефиновання поняцох. Школяр треба же би розликовал писню од приповедки и драмского текста, алє без уводзеня дефиницийох кнїжовнотеорийних поняцох. Толкованє текста ше найвецей зводзи на розуманє події, фабули и основного порученя. Школяр треба же би розумел пренєшене значенє загадки без формулованя стилских поступкох у нєй; же би препознавал жанр басни як приповедки зоз пренєшеним значеньом, же би розумел єй пренєшене значенє и знал видвоїц єй поуку.

Школяре ше оспособюю же би пренаходзели нєпознати и менєй познати слова у тексту и же би зоз упознаваньом їх значеня лєпше розумели значенє самого текста. Прейґ водзених питаньох о пречитаним змисту, школяре ше оспособюю же би як одвити формуловали виреченя, виривки, кратши часци текста, зависно од индивидуалних способносцох. У цеку обробку кнїжовних текстох школяре здобуваю перши кнїжовно-естетични искуства и формую свойо становиска о дїлу хтори треба же би и винєсли.

Под час читаня лирских посньох школяре поступнє уча препознац и дожиц мелодичносц писньох и же би їх виразно читали або рецитовали. Розлики медзи кнїжовнима дїлами у стиху и дїлами у прози ше нє обрабя на теорийним уровню.

Обробок драмских текстох оможлївює мотивованє школярох на велї творчи активносци як цо то сценски наступ, драмске бависко, бависко зоз бабками, драмски диялоґи, патренє дзецинских театралних представох, виробок маскох, здумованє костимох або сценоґрафиї.

Од першей класи прейґ змистох програма ше суґерує систематичне и поступне усвойованє кнїжовних поняцох, а учительом ше препоручує же би континуовано уводзели нови слова и так збогацовали дзецински словнїк. Усвойованє кнїжовних поняцох нє подрозумює ученє їх дефиницийох, алє їх менованє и описне толкованє поняца, обачованє його улоги у кнїжовноуметнїцким тексту. Школяре ше тиж поступно оспособюю же би змисти повязовали зоз илустрациями котри провадза кнїжовни, популарни и информативни текст.

У першей класи годзини домашнєй лектири ше реализує у другим полрочю. Сотруднїцтво зоз школским библиотекаром и годзини реализовани у библиотеки оможлївюю навикованє школярох на читанє лектири у обовязним и шлєбодним виборе и здобуванє читательних звикнуцох.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK
Cieľ	Cieľom výučby slovenského jazyka je, aby žiaci zvládli základné zásady slovenského spisovného jazyka kvôli ústnemu a písomnému vyjadrovaniu, pestovali povedomie o význame úlohy jazyka v zachovávaní národnej identity; aby boli schopní analyzovať zvolené literárne a iné umelecké diela zo slovenského a svetového umeleckého dedičstva, pestovať tradície a kultúru slovenského národa a rozvíjať interkulturálnosť.
Ročník	Prvý
Ročný fond hodín	180 hodín
Ročný fond hodín	180 hodín

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAHY**
– rozlišovať vypovedanú hlásku a napísané písmeno; vypovedané a napísané slová a vety;	**ZAČIATOČNÉ ČÍTANIE A PÍSANIE**	Hláska a písmeno; tlačené a písané písmená. Slová a vety ako hovorené a písané celky.

– ovládať základnú techniku čítania a písania; – čítať s porozumením; – aktívne počúvať a pochopiť obsah literárno-umeleckého textu, ktorý sa mu číta; – rozlišovať báseň, rozprávku a dramatický text; – určiť hlavnú udalosť, časové umiestnenie deja (sled udalostí) a miesto konania v súvise s prečítaným textom; – vnímať osoby a ich kladné a záporné vlastnosti; – vyjadriť svoju mienku o konaní literárnych postáv; – poznať hádanku a pochopiť jej význam; – poznať bájku a pochopiť jej význam; – rozlišovať písmeno, slovo a vetu; – správne povedať a napísať krátku a úplnú jednoduchú vetu so zodpovedajúcou intonáciou a interpunkčným znamienkom na konci vety; – správne používať veľké písmeno; – slušne sa zúčastniť v rozhovore; – utvoriť ústny odkaz so zodpovedajúcimi slovami; – prerozprávať niečo; rozprávať podľa obrázka/obrázkov a o zážitkoch; – ústne opísať veci z priameho okolia; – vyberať a používať zodpovedajúce slová pri rozprávaní; správnym spôsobom využívať nové slová v každodennej konverzácii; – spamäti predniesť kratšie literárne útvary; – účinkovať v scénickom prednese textu; – pozorne a slušne počúvať spolubesedujúcich; – počúvať, rozumieť a parafrázovať odkaz; – rozumieť a prežiť umelecký prednes literárnych textov; – uplatňuje základné pravopisné pravidlá; – čitateľne a úhľadne písať; – odpovedať na otázky aj v písanej podobe; – niekoľko viet spájať do menšieho celku; – pri písaní diktátu uplatniť základné pravopisné pravidlá; – správne a s porozumením čítať nahlas; – čítať s porozumením potichu; – vyhľadávať informácie zvýraznené v texte – formovať pojem národnostná príslušnosť a vnímať príslušníkov iných národov.		Texty s veľkým počtom písmen, ktoré sa spracúvajú – texty určené na súhrnné čítanie. Všetky druhy textov, ktoré sú napísané tlačenými alebo písanými písmenami. Jazykové hry. Analyticko-syntetické cvičenia; lexikálne a syntaktické cvičenia; motorické cvičenia. Písanie (odpisovanie, samostatné písanie a diktát). Čítanie (splývavé/globálne čítanie, čítanie nahlas a potichu); otázky, ktorými sa overuje, ako žiaci pochopili prečítaný text. Výslovnosť a písanie hlások, s ktorými žiaci majú ťažkosti (napr. dz, dž, ch, ľ).
	LITERATÚRA	**ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** **Poézia** Slovenská ľudová pieseň: *výber* Eduard Balážik Topoľ: *Nauč nás včieka pracovať...* Sibyla Mislovičová: *Zlatá jeseň* Ľudová riekanka: *Slnko, slnko* Denisa Brlićová: *Semafór* Pavel Mučaji: *Tvoji priatelia/ Ježko si hľadá zimovisko* Juraj Tušiak: *Keď moja mama nie je doma* Libuša Friedová: *Mama a ja* Krista Bendová: *Klopi, klopi brána* alebo Zoroslav Jesenský: *Prváci do toho* alebo Miroslav Demák: *Ťažko je* Ľudmila Podjavorinská: *Novina* Ľubomír Feldek: *Vianočný stromček* alebo Ľubica Krepštová: *Svetielka* Ľudová: *Novoročný vinš* Elena Čepčeková: *Dobrú chuť* Jovan Jovanović Zmaj: *Žaba číta noviny* Veľkonočná: *Oblej ma šuhajko* Ján Andel: *Kuriatka* Grigorij Starodubcev: *Prechladnutý klavír* Ján Turan: *Leto, leto, letko* Daniela Reichstädterová: *Lastovičí rozhlas* Ľudová slovesnosť pre deti (hádanky, vyčítanky a riekanky) **Próza** Slovenská ľudová rozprávka: *Koza odratá a jež/Kubov zajac/Janko Hraško* Ezop: *Svrček a mravec* Ruská bájka: *Líška a bocian* Ľudová rozprávka: *Kocúr v čižmách/ o veľkej repe* (podľa obrázkov) Miroslav Gašpar: *Andrej superhrdina* Anna Majerová: *Pekné vety* alebo Karol Pén: *Oliver Počítadlo* Dragan Lukić: *Ako rastú deti* Pavel Grňa: *Chór* Božena Trilecová: o *smelom Dunčiatku* Eva Lenartová: *Ako kozliatko potrestalo Zuzku* Mária Ďuríčková: *Studená návšteva* Mária Jančová: *Šťastie* Daniel Hevier: *Písmenková polícia* Ľudové pranostiky, porekadlá a príslovia. **Dramatické texty** Dušan Radović: *Žalobaba* Detské hry: *Hra na prsteň, o kolenbabu,...* Vekuprimerané žartíky. Bábkové divadlo pre deti. **Populárne a informatívne texty**: Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti. Výber textov z internetu o významných osobnostiach zo života Slovákov. **DOMÁCA LEKTÚRA** Michal Babinka: *Abeceda skáče* Daniel Hevier (výber z diela) Výber z bájok pre deti. **Literárne pojmy:** – báseň; – rozprávka; – udalosť; miesto a čas konania deja; – literárna postava – zovňajšok, základné vlastnosti a konanie; – detský dramatický text; – detské hry; – žartovný text; – bájka; – hádanka.
	JAZYK **gramatika, pravopis a ortoepia**	Veta, slovo, písmeno. Úloha hlásky/písmena v rozlíšení významu vypovedaného alebo napísaného slova. Oznamovacie, opytovacie a rozkazovacie vety. Veľké písmeno na začiatku vety, pri písaní vlastných mien a priezvisk, názvoch osád (jednoslovných) a názve miesta a ulice, v ktorých žiak býva, ako aj názov školy, do ktorej chodí. Správny podpis (meno a potom priezvisko). Bodka na konci vety; miesto a úloha otáznika a výkričníka vo vete.

	JAZYKOVÁ KULTÚA	**Ústne vyjadrovanie**	Riadený a voľný rozhovor. Sviatky a rodinné oslavy. Rozprávanie, rozprávanie s obmenou a opis (ľudový odev, tradičné jedlá). Prednes literárneho textu. Dramatické, zdramatizované texty, scénická úprava. Scénický prednes textu (dramatický a bábkový), detské ľudové hry. Obohacovanie slovnej zásoby: lexikálne a syntaktické cvičenia. Hovorové, situačné a jazykové hry.
		Počúvanie	Skutočné a napodobnené situácie. Audiovizuálne zápisy. Hry na rozvíjanie pozorného počúvania.
		Písanie	Otázky o vlastných skúsenostiach, bytostiach, predmetoch, javoch, obrazoch, o literárnom a neumeleckom texte. Písaný odkaz. Kratší ucelený text: o vlastných skúsenostiach, o zážitku, o obraze, o literárnom texte. Vety/krátky text vhodný na diktovanie.
		Čítanie	Literárne texty. Praktické písomnosti: pozvánka, blahoželanie, pokyny, zoznam na nákup a iné. Neliterárne texty: text v tabuľke, rozvrh hodín, komiks, vstupenka a iné. Informatívne texty: 1. Mária Ševková – Oľga Bujasová: *Abeceda pre Barborku*; texty o významných osobnostiach slovenskej kultúry; 2. voľne zvolené texty: o pravidlách slušného správania; o mieste, v ktorom žiaci bývajú; o zvieratách atď.

Kľúčové pojmy: začiatočné čítanie a písanie, literatúra, jazyk a jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Učebné osnovy predmetu *Slovenský jazyk v* prvom ročníku základnej školy tvoria štyri oblasti: *Začiatočné čítanie a písanie*, *Literatúra*, *Jazyk* a *Jazyková kultúra*. Odporúčaný fond hodín podľa oblastí je nasledujúci: *Začiatočné čítanie a písanie* – 90 hodín, *Literatúra* – 45 hodín, *Jazyk* – 10 hodín a *Jazyková kultúra* – 35 hodín. Všetky oblasti sa prelínajú a ani jedna z nich sa nemôže vyučovať izolovane bez integrácie s inými oblasťami.

ZAČIATOČNÉ ČÍTANIE A PÍSANIE

Vyučovanie začiatočného čítania a písania sa koná v prvom polroku prvého ročníka základnej školy, ale ak je potrebné, pokračuje sa aj v druhom polroku. *Začiatočné čítanie a písanie* nerealizuje sa samostatne, ale zahŕňa aj učivo z *Literatúry*, *Jazyka* a *Jazykovej kultúry*.

Prípravné obdobie

V prípravnom období učitelia majú preveriť schopnosti žiakov, a to: schopnosť rozprávania a reprodukovania, úroveň poznania písmen, stupeň znalosti čítať a písať, zručnosť pri používaní písacích a kresliacich potrieb. Počas tohto obdobia preverovanie žiakov sa koná cez aktivity, ktoré sa navzájom prelínajú.

Ústne vyjadrovanie sa koná cez hry a aktivity, pri ktorých sa nacvičuje komunikácia (pozdravenie v konkrétnych situáciách: *dobré ráno, dobrý deň* a *dovidenia*; poďakovanie, ospravedlnenie). Žiaci môžu rozprávať na základe pozorovania obrázkov. Môžu prerozprávať počutý text, divadelné predstavenie alebo bábkové hry zreteľným prirodzeným hovorom a správnou výslovnosťou. Učitelia majú dbať na správnu artikuláciu hlások a so žiakmi viesť rozhovor o tom, čo počuli.

Cvičenia vzťahujúce sa na pozorovanie sa vzťahujú na určovanie celku a detailov, pozorovanie predmetov, javov a okolia. Treba ich tematicky organizovať. Najprv sa pozoruje učebňa a potom sa neskoršie tá aktivita rozširuje na okolie. Žiaci môžu pozorovať predmety, ľudí, živočíchy, udalosti, obrazy, skupiny obrázkov, fotografie, objekty v okolí a pod. Žiacku pozornosť treba usmerniť na celok, potom na najdôležitejšie časti a nakoniec na menej podstatné časti. Všímajú sa: tvary, farby, vzťahy, pohyby, mimika a gestá, skryté detaily a pod.

Nácvik počúvania začína počúvaním toho, čo hovoria učitelia, iní žiaci, herci a hlásatelia. Vypočutý hovorený prejav sa analyzuje, aby sa určili hovorové vlastnosti hovoriaceho. Počúvanie má byť spojené s mimikou a gestami, ktoré sa vzťahujú na to, o čom sa hovorí. Záväzne inzistovať na podporovaní správnej výslovnosti. Počas počúvania oddeliť podstané od nepodstatného, pestovať pozornosť a koncentráciu. Počúvajú sa aj onomatopoické zvuky, šumy, artikulované a neartikulované zvuky.

Analytické cvičenia majú byť zaujímavé a povzbudzujúce, lebo sú jedným z najdôležitejších predpokladov na učenie čítania a písania. Nekonajú sa izolovane, ale sú späté s cvičeniami počúvania a pozorovania. Zisťuje sa pozícia hlásky v slove, ktoré je ústne vyjadrené a pozícia písmena v slove, ktoré je napísané.

Súhrnné cvičenia sa organizujú súčasne s analytickými. Slová, ktoré sú už rozdelené na hlásky, znova sa spájajú do celku. Začína sa najľahšími a pokračuje sa s čoraz ťažšími. Žiaci sa na ten spôsob chystajú na čítanie s porozumením.

Cvičenia na odstraňovanie nárečových a slangových prvkov vo vyjadrovaní sa konajú pomaly a systematicky. Učitelia majú osobitnú pozornosť venovať výslovnosti hlások *h* a *ch*, *l* a *ľ*.

Motorické cvičenia na rozvíjanie ruky, dlane a prstov sa konajú cez hru. Odporúča sa viazanie uzlov zo špagátu, viazanie šnúrok na topánkach, zapínanie gombíkov, navliekanie koralov (môžu sa konať aj na hodinách telesnej výchovy). Grafomotorické cvičenia sú veľmi dôležité v príprave na písanie. Každé grafomotorické cvičenie sa má spojiť s nejakou udalosťou, nácvik počúvania, pozorovania, rozprávania a pod. Tu odporúčame so žiakmi urobiť rozbor básne z CD k čítanke Ľubice Krepštovej *Diera do sveta.* Cvičenia, totiž písanie prvkov písmena, konajú sa na rôzne spôsoby, vo výkresoch, v rámikoch na obrázky v priestore určenom na písanie. Žiakov treba podnecovať, aby doplnili výkres tak, že budú dokresľovať vlastné prvky (korelácia s výtvarnou kultúrou). Nácvik písania čiar konať bez dvíhania ruky, teda jedným poťahom. Žiakov usmerňovať, aby správne držali ceruzku (grafitové ceruzky, chemické ceruzky, plniace perá). Používanie gumičky treba zredukovať na minimum, lebo znižuje zodpovednosť žiakov pri písaní. Dávať pozor na správnu polohu tela, vzdialenosť od stola, správnu polohu tela vzhľadom na stôl a na uhol písania. Pri písaní podporovať žiakov, aby sa neponáhľali, aby ruka bola uvoľnená.

Čítanie a písanie

Didakticko-metodická organizácia vyučovania začiatočného čítania a písania závisí od mnohých činiteľov, z ktorých je najdôležitejší ten, ktorý sa vzťahuje na predbežné vedomosti žiakov. Učitelia si volia postup, akým budú vyučovať začiatočné čítanie a písanie – kombináciu analyticko-syntetickej metódy, globálnej alebo komplexnej metódy.

Vyučovanie začiatočného čítania a písania treba realizovať na viacerých úrovniach s uplatňovaním princípu individualizácie. Náplň, metódy a formy práce treba prispôsobiť schopnostiam a potrebám žiakov uplatňujúc diferencované vyučovanie.

V tomto období žiaci majú nacvičovať čítanie zodpovedajúcich textov, správne vyslovujú všetky hlásky a dávajú správny prízvuk v slovách a správny dôraz na slová vo vetách. Treba prihliadať na individuálne schopnosti žiakov. Každé dieťa číta vlastným tempom a podľa vlastných schopností. Žiaduce je často preverovať stupeň zdolanej techniky čítania a porozumenia prečítaného. V procese nácviku čítania možno využívať hry s hláskami a so slovami, jazykové hry (rébusy, doplňovačky, krížovky). Žiaci takto poznajú nové obsahy, situácie a sú väčšmi motivovaní a atmosféra je príjemná a uvoľnená. Zdôrazniť žiakom, aby doma každodenne nacvičovali čítanie. Spolupracovať s rodičmi žiakov a podať im nevyhnutné informácie, ktoré sa vzťahujú na čítanie (motivácia detí, čítanie v každodenných životných situáciách, vzdialenosť textu od očí je 30 centimetrov a pod).

Žiaci sa učia písať veľké tlačené a veľké a malé písané písmená, slová a vety; číslice. Vzdialenosť medzi tlačenými písmenami v slovách je rovnomerná. Pri učení písaných písmen osobitnú pozornosť treba venovať grafickému spájaniu písmen v slovách. Písmená majú mať rovnakú výšku a hrúbku a vzdialenosť medzi slovami má byť rovnomerná. Písanie treba nacvičovať odpisovaním, doplňovaním viet, tvorením viet podľa obrázka, tvorením viet podľa skupiny obrázkov, diktátov a samostatným písaním viet a kratších textov. Okrem zdolania tvaru písmen, smeru písania samého písmena, osobitnú pozornosť treba venovať priestorovej orientácii v zošite. Samostatné písanie písmen sa obmedzuje na jeden alebo dva riadky v zošite. Žiakov netreba zaťažovať písaním dlhšie ako 25 minút denne. Ľaváci píšu ľavou rukou.

Nácvik čítania a písania

V tomto období žiak má mať zvládnutú základnú techniku čítania a písania. Zdokonaľovanie čítania treba precvičovať na textoch, ktoré sú krátke, dynamické, zaujímavé a vekuprimerané žiakom, a zároveň aj na textoch školskej a domácej lektúry. Osobitný zreteľ treba klásť na porozumenie prečítaných slov, viet a textov. Sústavným cvičením žiaci automatizujú proces čítania a písania.

LITERATÚRA

Odporúčané obsahy z oblasti *Literatúra* sa spracúvajú počas celého školského roka zo šlabikára, čítanky a CD k čítanke, ako základných vyučovacích pomôcok tak, že učiteľ ich realizáciu plánuje v súlade s individuálnymi charakteristikami žiakov a možnosťami celého kolektívu, vedený vzdelávacími výkonmi.

Pri uschopňovaní žiakov, aby za pomoci učiteľa porozumeli textom zo školskej lektúry, ale aj z populárnej tvorby, informačným textom z časopisov pre deti, encyklopédií a pod., dôležité je trvať na tom, aby sa pochopili udalosti, priestorové a časové vzťahy a dôležité detaily v opisoch bytostí a prírody. Keďže sa texty zo školskej lektúry používajú na nácvik čítania a písania a uvádzanie žiakov do základných literárno-teoretických pojmov, žiaci sa podnecujú, aby si všímali osobnosti v literárnom diele, ich vlastnosti a konania; ich pocity (veselé, smutné, komické) a aby rozlišovali dobro od zla. Medzi povinnými textami je niekoľko ľudových rozprávok, z ktorých učiteľ spracuje najmenej tri, podľa vlastného výberu vedený schopnosťami a záujmom detí.

V povinných textoch zo školskej lektúry je učiteľovi ponechaná voľba, aby si v jednotlivých prípadoch zvolil medzi dvomi, poťažne tromi textami (napr. zvolí sa jedna z ponúknutých ľudových rozprávok, Povinne sa spracuje báseň Kristy Bendovej *Klopi, klopi brána* a jedna z ponúknutých básní: Zoroslava Jesnského *Prváci do toho* alebo báseň Miroslava Demáka *Ťažko je.* Spracované básne netreba všetky zadať žiakom učiť sa spamäti Báseň Pavla Mučajiho *Ježko si hľadá zimovisko* sa žiaci neučia spamäti. Báseň sa odporúča spracovať po častiach, motivujúc žiakov, aby si báseň, ako celok, prečítali aj sami. Odporúča sa urobiť si výber textov z čítanky a z CD k čítanke tak, aby sa spracoval aspoň jeden text, ktorý je viazaný k jednotlivému ročnému obdobiu a sviatkom.

Keďže sú texty, ktoré sú plánované osnovami, jednoduché, krátke a založené na chronologickom časovom slede, žiak má určiť, *kde* a *kedy* sa konal dej a pochopiť dôvody a následky diania, totiž, čo sa v texte udialo ako prvé, čo bolo potom a čo bude následne.

Žiak si má všimnúť formálny rozdiel medzi poéziou, prózou a drámou (rozdiel veršu od prózneho textu a dramatického textu) a ich základné genealogické charakteristiky (napr. nedostatok fabuly v lyrickom diele, rytmickosť veršov alebo striedanie udalostí v epickom a v dramatickom diele), ale nie aj na úrovni definovania genealogických pojmov. Žiak má odlišovať báseň (a žartovnú báseň podľa melódie prednesu) od rozprávky (bájky) a dramatického textu, ale bez uvádzania definícií literárno-teoretických pojmov. Podrobnejšie terminologické určovanie sa uvádza len v starších ročníkoch.

Žiak má chápať prenesený význam hádaniek bez formulovania jestvujúcich štylistických postupov; rozlišovať žáner bájky ako rozprávky s preneseným významom (bez uvádzania pojmu alegórie), aby bol oboznámený, že jestvujú ľudové a autorské bájky (ktoré môžu byť vo veršoch alebo v próze), že v bájkach osoby môžu byť, nie len zvieratá, ale aj rastliny, predmety antropomorfizované bytosti (Šťastie, Nádej) alebo ľudia a napokon, aby rozumel jej prenesený význam a vyčlenil jej ponaučenie. Keďže sa v tomto veku integrálny text bájky často upravuje, kráti, vo výkonoch nie sú uvedené štrukturálne žánrové prvky bájky (fabula a ponaučenie), nanajvýš, keďže ponaučenie pri niektorých ľudových a autorských bájkach nie je vyčlenené.

Žiaci sa uschopňujú všímať si neznáme a menej známe slová v texte a pýtať sa učiteľa na ich význam, aby čím lepšie pochopili význam textu. Vedení otázkami (*kto?, čo?, kde?, kedy?, prečo?*) o prečítanom obsahu, žiaci sa uschopňujú, aby ako svoje odpovede formulovali: vety, odseky, kratšie textuálne celky, čo závisí od individuálnych schopností. Pri spracovaní literárneho textu žiaci získavajú prvé literátno-estetické skúsenosti a formujú svoje stanoviská o diele, ktoré počúvajú alebo čítajú. Učiteľ podporuje žiakov, aby svoje stanoviská aj povedali.

Pri čítaní lyrických básní sa žiaci postupne učia rozlišovať a prežívať melodickosť básní a výrazne ich predniesť (podľa výberu). Rozlíšenie veršovaného od prozaického diela sa nekoná na teoretickej úrovni.

Pri spracovaní dramatických textov pre deti sa žiaci motivujú na celý rad tvorivých aktivít, ktoré vznikajú čítaním diela (scénický výstup, dramatická hra, bábkohra, dramatické dialógy, sledovanie detského divadelného predstavenia, nahrávanie a komentovanie dramatizovaných úryvkov). Pri tom si žiaci osvojujú aj pravidlá správania sa v divadle, ako jeden z výchovných aspektov školy. Okrem aktívneho počúvania, potom aj samostatného čítania jednoduchých literárnych a iných druhov textov sa žiaci uschopňujú, aby obsahy spájali s ilustráciami, ktoré sprevádzajú literárne, populárne a informatívne texty.

Už od prvého ročníka sa obsahmi sugeruje systematické a postupné osvojovanie si literárnych pojmov a učiteľom sa odporúča, aby do slovnej zásoby žiakov kontinuovane uvádzali nové slová, aby sa obohacovala slovná zásoba. Osvojovanie si literárnych pojmov nechápe učenie sa ich definícií, ale len vymenovanie pojmu a jeho opisné vysvetlenie a pozorovanie jeho významu a úlohy v literárno-umeleckom texte.

Opätovné uvádzanie domácej lektúry do školských programov podporuje pestovanie čitateľských návykov. V prvom ročníku sa hodiny domácej lektúry realizujú v druhom polroku. Za cieľom, aby si žiaci zvykali čítať povinnú domácu lektúru a texty podľa vlastného výberu, treba žiakov usmerniť na spoluprácu so školskou knižnicou, a odporúča sa dokonca realizovať aj niekoľko hodín v školskej knižnici.

Zručnosť čítania a porozumenia prečítaného sa získava aj v okruhu *Jazykovej kultúry* a pri spracovaní literárno-umeleckých textov. Žiakov treba viesť k čítaniu obrázkových textov (napr. bájky, rozprávky a poviedky).

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci si osvojujú správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku. Požiadavky tohto programu nie sú usmernené len na jazykové pravidlá a gramatické normy, ale aj na ich funkciu. Napríklad, veta sa nespoznáva len ako gramatická jednotka (z hľadiska jej štruktúry), ale aj ako komunikačná jednotka (z hľadiska jej funkcie v komunikácii).

Gramatika

Základnou programovou požiadavkou vo výučbe gramatiky je predstaviť a interpretovať žiakom jazyk ako systém. Ani jeden jazykový jav by sa nemal vyučovať ojedinele, mimo kontextu, v ktorom sa realizuje jeho funkcia.

V rámci nácviku počúvania, rozprávania, čítania a písania žiaci pozorujú jazykové javy bez toho, aby ich pomenúvali. Takýmto spôsobom sa kladú základy pre ďalšie prehlbovanie jazykových obsahov vo vyšších ročníkoch.

Žiakom treba poukazovať na špecifickú funkciu hlások v jednotlivých slovách (napr. l, ĺ, r, ŕ). Takto sa priamym spôsobom upozorňuje na dôležitosť správneho písania slov, resp. správnej výslovnosti hlások.

Základné poznatky z morfológie žiaci získavajú pozorovaním slova ako jazykovej jednotky medzi hláskou a vetou. Slová treba vždy líšiť a spracovať ako časti vety. Pri písaní treba zdôrazňovať, že slová píšeme oddelene z oboch strán a pri rozprávaní správne klásť prízvuky v jednotlivých slovách (ak ich žiaci chybne vyslovujú).

Vždy, keď je to možné, vety treba vnímať ako časti textu. Pri písaní osobitne treba zdôrazňovať, že sa vety začínajú písať s veľkým začiatočným písmenom a končia sa bodkou, otáznikom alebo výkričníkom (takto sa prelínajú gramatika a pravopis). Pri vypovedaní vety, žiakov upozorňovať na jej intonáciu najmä vtedy, keď ide o opytovaciu vetu.

Cvičenia na osvojovanie a upevňovanie vedomostí z gramatiky až po úroveň ich praktického použitia v nových hovorových situáciách vyplývajú z programových požiadaviek, ale sú vo veľkej miere podmienené konkrétnymi situáciami v triede – jazykovými odchýlkami vzhľadom na spisovný jazyk, chybami, ktoré sa zjavujú v písomnom vyjadrovaní žiakov. Z toho dôvodu sa obsahy cvičení vo vyučovaní jazyka musia určovať na základe systematického sledovania ústneho vyjadrovania a písania žiakov.

Pravopis

Pravopisné pravidlá žiaci majú zdolávať systematickými cvičeniami (jednoduchými a zložitými). Tieto cvičenia majú byť rôznorodé a majú sa často uplatňovať.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Oblasť *Jazyková kultúra* zahŕňa rozvíjanie základov gramotnosti žiakov, totiž zdokonaľovanie ústneho vyjadrovania, počúvania, čítania a písania. Tieto štyri programové podoblasti usmernené sú na pestovanie kultúry ústneho a písomného vyjadrovania, obohacovanie slovnej zásoby a, v širšom slova zmysle, na rozvíjanie komunikačných schopností žiakov. Výučba v oblasti *Jazyková kultúra* realizuje sa v prelínaní s ostatnými oblasťami, ale aj samostatnými vyučovacími jednotkami.

Ústne vyjadrovanie žiakov sa rozvíja prostredníctvom rozhovoru, v ktorom ich učiteľ usmerňuje, aby si zdokonaľovali svoju komunikáciu. V riadenom rozhovore o literárnom texte alebo o niektorej téme, žiaci odpovedajú na otázky, kladú otázky, vyjadrujú svoje mienky a postoje. Voľný, totiž spoločenský rozhovor, je základom každodennej komunikácie. Preto treba žiakov usmerňovať slušne začať rozhovor, vymeniť si informácie a používať základné formy zdvorilosti. Žiaci sa posmeľujú, aby tvorili ústne odkazy, v ktorých budú vyjadrovať informácie na príkladoch z každodenného školského života. (Ako východiskový text sa môže z čítanky využiť text Hany Zelinovej *Čo je rodina* alebo text Márie Ďuríčkovej *V kotolni*). V priebehu každého rozhovoru žiaci sa podnecujú, aby hovorili, vlastne aby vyjadrili informácie, svoje mienky, pomenovali city vyberanými, priliehavými slovami.

Odporúčané tvary ústneho vyjadrovania sú rozprávanie, prerozprávanie a opis. To sú obsahy programu, resp. obsahy učenia. Žiak sa postupne uvádza do ústneho vyjadrovania a učí sa ako prerozprávať text, ako rozprávať alebo ako opisovať. Vyjadrovanie sa realizuje hovorovými cvičeniami za pomoci zadaného alebo spoločného plánu. Plán pomáha žiakom vytvárať obsah ústneho prejavu. Žiakov, ktorí môžu hovoriť samostatne na základe svojho individuálneho plánu alebo aj bez neho, neobmedzujeme. Ústne sa prerozpráva kratší text, časť divadelného predstavenia alebo filmu. Odporúčané tvary rozprávania sú: rozprávanie o obrázkoch alebo o slede obrázkov (obrázková rozprávka), rozprávanie o zážitkoch a príhodách... Ako príklad ponúkame uvedený v čítanke text *Viete rozprávať ako Martinko?* Opisujú sa ročné obdobia, rastliny a zvieratá, najlepší priateľ alebo priateľka, členovia rodiny, domáci miláčikovia a pod. Ako motiváciu využívame texty z čítanke a z CD k čítanke: napr. Mária Jančová: *Braček a sestrička,* Michal Babinka: *Verš o búde,* Sibyla Mislovicová: *Kde bývajú zvieratká,* Viera Dobiášová*; Otec rok,* Daniela Reichstädterová *Jesenný šarkan, ...)* U žiakov sa podnecuje správne ústne vyjadrovanie. Medzi nácvik ústneho vyjadrovania treba zaradiť aj cvičenia na správnu výslovnosť jednotlivých hlások a skupiny hlások (vhodná na logopedické cvičenia je báseň Daniela Heviera: *Prvácke zuby,* báseň Márie Topoľskej *Orechovci,* Krista Bendová: *Naučme sa „r“,...*).

Učenie spamäti a prednes zvolených textov alebo ich kratších úryvkov usmernené je na obohacovanie slovnej zásoby a na správne vyjadrovanie. Spamäti žiaci hovoria zvolené básne a postupne sa uvádzajú základné pravidlá prednesu. Učiť spamäti sa môžu aj kratšie úryvky z rozprávok a časti dramatického textu (osoba). Cieľom takéhoto druhu vyjadrovania je výrazný prednes, nielen memorovanie textu. Potrebné je pozorne si zvoliť to, čo sa deti budú učiť spamäti a jedno z kritérií je aj umelecká hodnota textu a jeho prispôsobenosť veku žiakov. Scénicky sa predvádzajú texty zo školskej lektúry a dramatizované texty. Scénické hry je najlepšie realizovať na základe literárnych diel, ktoré sú priliehavé pre scénickú inprovizáciu.

Obohacovanie slovnej zásoby vo funkcii jasného vyjadrovania realizuje sa použitím adekvátnych slov v ústnom vyjadrovaní, osvojovaním si a používaním nových slov, ako aj rozširovaním rozsahu významu v rámci jedného slova. Nové slová sa osvojujú zo správnej reči a z literárnych a neliterárnych textov. Žiaci sa usmerňujú zo svojej aktívnej a aktivovaním pasívnej slovnej zásoby používať slová, ktorými sa žiadané informácie prenášajú čím presnejšie a ktoré prejav robia krajším.

Jazyková kultúra žiakov pestuje sa hravými aktivitami, zvlášť jazykovými hrami. Druhy hier treba voliť na základe záujmov žiakov, ale aj v kontexte vyučovacích obsahov. Môžu to byť hry rozhovoru, napríklad, rozhovor s neposlušnou bábikou, rozhovor s literárnou postavou, situačné hry, reálne situácie, napríklad rozhovor s predavačom, rozhovor s lekárom. Taktiež, môžu sa zvoliť aj prešmyčky, rébusy, palindrómy, reťazce, doplňovačky, jednoduché krížovky a tajničky.

Počúvanie je dôležitou aktivitou v komunikácii. Žiaci sa v rozhovore usmerňujú, aby pozorne a kultúrne počúvali spolubesedujúcich. Vo vyučovacom kontexte žiaci počúvajú, čo hovoria iní a to potvrdzujú reprodukciou alebo parafrázovaním vypočutého odkazu, ako aj postupom na základe prosieb alebo ústnych inštrukcií dospelých a vrstovníkov. Pozorné počúvanie praktikuje sa aj v simulovaných situáciách (hovorové a situačné hry). Žiaci počúvajú čítanie učiteľa, vrstovníkov alebo moderátora.

Medzi záznami počúvaného patrí diktát, ktorým sa nacvičuje aj písanie. Prvým krokom v realizácii diktátu je počúvanie a vnímanie hranice medzi slovom a vetou v závislosti od intonácie, čím sa rozvíja jazykové prepájanie vysloveného a zapísaného slova.

Hry na rozvíjanie sluchovej pozornosti uskutočňujú sa vo vyučovacom kontexte: pozorné počúvanie s úlohami, napríklad *Rozpoznaj, kto hovorí*, *Počúvaj ako rozprávam* (ticho, rýchlo..), *Počujem hlas...*

Písanie a čítanie sa nacvičujú vo výučbe začiatočného čítania písania, a potom v oblastiach *Literatúra*, *Jazyk* a *Jazyková kultúra*. V obsahoch z oblasti *Jazyková kultúra* dané sú základné prvky, ktoré sa vzťahujú na gramotnosť žiakov, ktoré sa nemôžu pozorovať oddelene, ale v prepojení s výkonmi a odporúčanými obsahmi vo všetkých oblastiach predmetu. Teda, čítanie a písanie sa nespracúvajú oddelene v rámci vyučovacích oblastí, ale v rámci všetkých vyučovacích obsahov.

V prvom ročníku žiaci píšu vety a kratšie texty. Zvlášť sa dbá o individuálny prístup ku každému žiakovi, teda podnecujú sa jeho schopnosti a schopnosti v písaní. Ak dieťa má ťažkosti pri písaní, treba ho postupne a pozorne uvádzať do techniky písania, kým dieťa, ktoré postupuje rýchlejšie, podnecovať adekvátnymi, dobre zvolenými požiadavkami. Žiaci písomne odpovedajú na jednoduché otázky o vlastných skúsenostiach, bytostiach, predmetoch, javoch. Taktiež, zapisujú názov obrázku ale názvy obrázkov v slede a vety na základe obrázkov alebo slede obrázkov (rozprávka podľa obrázkov).

Žiaci sa uschopňujú písať kratšie písomné odkazy, ktorými prenášajú informácie a ktoré majú praktický účel. Tieto odkazy nemajú klasickú formu, ale sa používajú každodenne, napríklad informácie o školských záväzkoch (informácie o mimovyučovacích aktivitách, súpis školských potrieb, potrebného materiálu pre jednotlivé vyučovacie predmety).

Učenie sa samostatne písať text sa začína spájaním viac viet do jedného celku. Žiaci píšu o svojich skúsenostiach, zážitkoch, o obrázku alebo o rade obrázkov (rozprávka podľa obrázkov). V súlade so svojimi schopnosťami žiak napíše, dve, tri navzájom súvisiace vety alebo kratší text.

V písaní sa uplatňujú naučené pravopisné pravidlá, ktoré sú spracované v oblasti *Jazyk*. Tieto pravidlá treba dôsledne uplatňovať od začiatočného čítania a písania. Pri písaní žiaci sa usmerňujú voliť si primerané slová a stále používať nové.

Čítanie sa nacvičuje pri spracovaní školskej a domácej lektúry, ako aj na iných literárnych a neliterárnych textoch. Osobitná pozornosť sa venuje čítaniu informačných textov, ktoré sú v súlade so záujmami žiakov a v spoločenskom kontexte na základe odporúčaných obsahov programu. Treba využívať nasledovné druhy čítania: čítanie nahlas (celého textu, štafetové, flexibilné, dramatického textu), tiché čítanie (v sebe). Stupeň pochopenia textu preveruje sa podnetmi alebo otázkami a vyjadrovaním témy/odkazu textu (v súlade s predbežnými vedomosťami), tiež prezentáciou kľúčových častí textu obrázkami (ilustrovaním textu). Informácie o texte získavajú sa riadeným rozhovorom (odpovedaním na reprodukčné otázky kto?, kde?, ako? kedy?) a samostatne, bez podrobne daných pokynov.

Назив предмета	**СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК**
Циљ	Циљ наставе и учења словачког језика јесте да ученици овладају основним законитостима словачког књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из словачке и светске баштине, ради неговања традиције и културе словачког народа и развијања интеркултуралности.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разликује изговорени глас и написано слово; изговорене и написане речи и реченице; – разуме оно што прочита; – активно слуша и разуме садржај књижевноуметничког текста који му се чита; – препозна песму, причу и драмски текст; – одреди главни догађај, време (редослед догађаја) и место дешавања у вези са прочитаним текстом; – уочи ликове и прави разлику између њихових позитивних и негативних особина; – изрази своје мишљење о понашању ликова у књижевном делу; – препозна загонетку и разуме њено значење; – препозна басну и разуме њено значење; – разликује слово, реч и реченицу; – правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају; – правилно употреби велико слово; – учтиво учествује разговору; – обликује усмену поруку служећи се одговарајућим речима; – усмено препричава; усмено прича према слици/сликама и о доживљајима; – усмено описује ствари из непосредног окружења; – бира и користи одговарајуће речи у говору; на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору; – напамет говори краће књижевне текстове; – учествује у сценском извођењу текста; – слуша, разуме и парафразира поруку; – слуша интерпретативно читање и казивање књижевних текстова ради разумевања и доживљавања; – примењује основна правописна правила; – пише читко и уредно; – писмено одговара на постављена питања; – спаја више реченица у крању целину; – пише реченице по диктату примењујући основна правописна правила; – гласно чита, правилно и са разумевањем; – тихо чита (*у себи*) са разумевањем прочитаног; – пронађе информације експлицитно изнете у тексту – има формиран појам националне припадности и идентификује постојање припадника других народа.	**ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ**	Глас и слово; штампана и писана слова Речи и реченице као говорне и писане целине. Текстови засићени словима која се обрађују / текстови предвиђени за глобално читање. Све врсте текстова који су написани штампаним или писаним словима. Језичке игре. Аналитичко-синтетичка вежбања; лексичка и синтаксичка вежбања; моторичке вежбе. Писање (преписивање, самостално писање и диктат). Читање (шчитавање / глобално читање, гласно и тихо читање); питања којима се проверава разумевање прочитаног. Изговор и писање гласова који ученицима причињавају тешкоће (нпр. dz, dž, ch, ľ).
	КЊИЖЕВНОСТ	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезија** Народна песма: *избор* Едуард Балажик Тополь: *Nauč nás včielka pracovať...* Сибила Мисловичова: *Zlatá jeseň* Народна брзалица*: Slnko, slnko* Дениса Брлић: *Semafór* Павел Мучаји: *Tvoji priatelia/ Ježko si hľadá zimovisko* Јурај Тушиак: *Keď moja mama nie je doma* Либуша Фриедова: *Mama a ja* Криста Бендова: *Klopi, klopi brána* или Зорослав Јесенски: *Prváci do toho* или Мирослав Демак: *Ťažko je* Људмила Подјаворинска: *Novina* Љубомир Фелдек: *Vianočný stromček* или Љубица Крепштова: *Svetielka* Народна*: Novoročný vinš* Елена Чепчекова: *Dobrú chuť* Јован Јовановић Змај: *Žaba číta noviny* Ускршња*: Oblej ma šuhajko* Јан Андел: *Kuriatka* Григориј Стародубцев: *Prechladnutý klavír* Јан Туран: *Leto, leto, letko* Даниела Реицстадтерова: *Lastovičí rozhlas* Народне умотворине за децу (загонетке, бројалице, брзалице,...) **Проза** Словачка народна прича: *Koza odratá a jež/Kubov zajac/ Janko Hraško* Езоп: *Svrček a mravec* Руска басна: *Liška a bocian* Народна прича: *Kocúr v čižmách/ O veľkej repe* (према сликама) Мирослав Гашпар: *Andrej superhrdina* Ана Мајерова: : *Pekné vety* или Карол Пен: *Oliver Počítadlo* Драган Лукић: *Ako rastú deti* Павел Грња: *Chór* Божена Трилецова: *O smelom Dunčiatku* Ева Ленартова: *Ako kozliatko potrestalo Zuzku* Мариа Ђуричкова: *Studená návšteva* Мариа Јанчова: *Šťastie* Даниел Хевиер: *Písmenková polícia* Народне умотворине. **Драмски текстови** Душан Радовић: *Žalobaba*

			Дечје игре*: Hra na prsteň, O kolenbabu,...* Скечеви примерени узрасту и луткарско позориште. **Популарни и информативни текстови** Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима словачког језика, књижевности и културе. **ДОМАЋА ЛЕКТИРА** Михал Бабинка: *Abeceda skáče* Даниел Хевиер (избор) Избор из басни и сликовница за децу **Књижевни појмови:** – песма; – прича; – догађај; место и време збивања; – књижевни лик – изглед, основне особине и поступци; – басна; – загонетка.
	ЈЕЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**		Реченица; реч; слово. Улога гласа / слова у разликовању значења изговорене односно написане речи. Реченице као обавештење, питање и заповест. Велико слово на почетку реченице, у писању личних имена и презимена, имена насеља (једночланих) и назива места и улице у којој ученик живи, као и назив школе коју похађа. Правилно потписивање (име, па презиме). Тачка на крају реченице; место и функција упитника и узвичника у реченици.
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**Говорење**	Вођени и слободни разговор. Празници и породичне прославе. Усмена порука. Причање, препричавање и описивање (народне ношње, традиционалне кухиње,...). Казивање књижевног текста. Драмски, драматизовани текстови, сценска импровизација. Сценско извођење текста (драмско и луткарско). Дечје народне игре. Богаћење речника: лексичке и синтаксичке вежбе. Разговорне, ситуационе и језичке игре.
		Слушање	Стварне и симулиране ситуације. Слушна порука. Аудио-визуелни записи. Игре за развијање слушне пажње.
		Писање	Питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, о књижевном и некњижевном тексту. Писана порука. Краћа текстуална целина: о сопственом искуству, о доживљају, о сликама, поводом књижевног текста. Реченице / кратак текст погодан за диктирање.
		Читање	Књижевни текстови. Текстови са практичном наменом: позивница, упутство, списак за куповину и др. Нелинеарни текстови: текст у табели, распоред часова, стрип, улазница и др. 1. уџбенички: Мариа Шћевкова, Ољга Бујасова: *Abeceda pre Barborku*; текстови о знаменитим личностима словачке културе; 2. ванџбенички: о правилима учтивог понашања (бонтон); о месту у којем ученици живе; о животињама итд.

Кључни појмови: почетно читање и писање, књижевност, језик и језичка култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Наставни програм предмета *Словачки језик* у **првом разреду основне школе** чине четири предметне области: Почетно читање и писање, Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Почетно читање и писање – 90 часова, Књижевност – 45 часова, Језик – 10 часова и Језичка култура – 35 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Настава почетног читања и писања изводи се у првом полугодишту првог разреда основне школе, али, ако је потребно, наставља се и у другом полугодишту. *Почетно читање и писање* реализује се самостално, али обухвата и садржаје из *Књижевности*, *Језика* и *Језичке културе*.

Припремни период

У припремном периоду учитељи треба да испитају способности ученика, и то: причање, препричавање, познавање слова, познавање читања и писања, спретност у руковању прибором за писање и цртање. У току овог периода испитивање ученика се обавља кроз активности које се међусобно прожимају.

Усмено изражавање се изводи кроз игре и активности где се вежба комуникација (поздрављање у конкретним ситуацијама: *добро јутро, добар дан* и *довиђења*; захваљивање, извињавање). Ученици могу причати на основу посматрања слика и низа слика. Могу препричавати слушани текст, позоришне или луткарске представе разговетним природним говором и правилним изговором. Учитељи треба да воде рачуна о правилној артикулацији гласова и да са ученицима коментаришу одслушано.

Вежбе у посматрању се односе на уочавање целине и детаља, посматрање предмета, појава и околине. Треба их тематски организовати. Прво се посматра учионица, па се касније та активност проширује на околину. Ученици могу посматрати предмете, људе,

животиње, догађаје, слике, слике у низу, фотографије, објекте из околине и сл. Пажњу ученика треба усмерити на целину, затим на најважније појединости и на крају на мање важне појединости. Опажају се: облици, боје, односи, покрети, мимика и гестови, скривени детаљи и сл.

Вежбе у слушању почињу слушањем онога што говоре учитељи, други ученици, глумци и спикери. Слушани говор се коментарише да би се одредиле говорне карактеристике говорника. Слушање треба да буде повезано са мимиком и гестовима који прате оно што се говори. Обавезно инсистирати на подражавању правилног говора. Током слушања одвајати битно од небитног, неговати пажњу и концентрацију. Слушају се и звукови ономатопејског типа, шумови, артикулисани и неартикулисани звукови.

Аналитичка вежбања треба да буду занимљива и подстицајна јер су један од најважнијих предуслова за учење читања и писања. Не изводе се изоловано већ су повезана са вежбама слушања и посматрања. Уочава се позиција гласова у речи која је изговорена и позиција слова у речи која је написана.

Синтетичка вежбања се организују упоредо са аналитичким. Речи које су већ растављене на гласове опет се сливају у целину. Почиње се од најлакших и иде ка све тежим. Ученици се на тај начин припремају за читање и разумевање прочитаног.

Вежбе у отклањању дијалекатских и жаргонских карактеристика говора се изводе полако и систематично. Учитељи посебну пажњу треба да обрате на изговор гласова: *h – ch*, *l – ľ*.

Моторичке вежбе за развијање руке, шаке и прстију се развијају кроз игру. Препоручује се везивање чворова од канапа, везивање пертли, закопчавање дугмића, низање перлица (могу се изводити и на часовима физичког васпитања). Графомоторичке вежбе су веома важне у припреми за писање. Свака графомоторичка вежба треба да се повеже са неким догађајем, вежбом слушања, посматрања, причања и сл. Овде је препорука да се анализира пресма са CD уз Читанку Љубице Крепштовеј *Diera do sveta.* Такве вежбе, односно писање елемената слова, изводе се на различите начине, кроз цртеже, *рамове за слике* у простору предвиђеном за писање. Ученике треба подстицати да употпуне цртеж додајући своје елементе (корелација са ликовном културом). Вежбе писања линија изводити без подизања руке, из једног потеза. Ученике усмеравати на правилно држање оловке (графитне оловке, хемијске оловке, налив пера, фломастера). Употребу гумице треба свести на минимум, јер смањује одговорност ученика у писању. Пазити на правилно држање тела, удаљеност од стола, правилан положај тела у односу на сто и на угао писања. При писању учити ученике да не журе, да рука буде опуштена.

Читање и писање

Дидактичко-методичка организација наставе почетног читања и писања зависи од много фактора, а најважнији је онај који се односи на предзнања ученика. Учитељи бирају поступак који ће користити у настави почетног читања и писања – комбинацију монографског и групног поступка, групни или комплексни поступак.

Наставу почетног читања и писања треба изводити на више нивоа уз примену принципа индивидуализације. Садржаји, методе и облици рада треба да се прилагоде могућностима и потребама ученика користећи диференцирану наставу.

У овом периоду ученици треба да вежбају читање одговарајућих текстова, правилно изговорају све гласове и правилно наглашавају речи и реченице. Треба обратити пажњу на индивидуалне способности ученика. Свако дете чита својим темпом и према својим способностима. Пожељно је често проверавати степен савладаности технике читања и разумевања прочитаног. При учењу читања могу се користити игре словима и речима, језичке игре (ребуси, испуњалке, укрштене речи). Ученици тако упознају нове садржаје, ситуације имају већу мотивисаност, а атмосфера је пријатна и опуштена. Подстицати ученике да свакодневно вежбају читање код куће. Сарађивати са родитељима ученика и пружити им неопходне информације везане за читање (мотивација деце, читање у свакодневним животним ситуацијама, удаљеност текста од очију је 30 центиметара и сл.).

Ученици уче да пишу појединачна штампана и писана слова, речи и реченице; цифре. Размак између штампаних слова у речима је равномеран. Код учења писаних слова посебну пажњу посветити графичком увезивању слова у речима. Слова треба да буду исте висине и дебљине, а размак између речи уједначен. Писање увежбавати кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина. Поред усвајања облика слова, смера писања самог слова, посебну пажњу треба обратити на просторну оријентацију у свесци. Појединачно писање слова се ограничава на један до два реда у свесци. Дневна оптерећеност писањем не треба да је дужа од 25 минута. Леворука деца пишу левом руком.

Усавршавање читања и писања

У овом периоду ученик треба да влада основном техником читања и писања. Усавршавање читања треба вежбати на текстовима који су кратки, динамични, интересантни и примерени узрасту ученика, као и на текстовима школске и домаће лектире. Посебну пажњу обратити на разумевање прочитаних речи, реченица и текстова. Редовним вежбањем ученици аутоматизују процес читања и писања.

КЊИЖЕВНОСТ

Препоручени садржаји из области *Књижевност* савладавају се током целе школске године, из буквара/почетнице и уз помоћ читанке, CD уз читанку, као основних наставних средстава, тако што учитељ планира њихову реализацију у складу са индивидуалним карактеристикама ученика и укупним могућностима колектива, руководећи се исходима учења.

Приликом оспособљавања ученика да уз помоћ учитеља разумеју текстове из школске лектире, али и популарне, информативне текстове из часописа за децу, енциклопедија и сл. важно је настојати да се уоче догађаји, просторни и временски односи и битне појединости у описима бића и природе. Како се текстови из школске лектире користе за усавршавање читања и писања и увођење ученика у основне појмове о књижевности, тако се ученици подстичу да уоче ликове у књижевном делу, њихове особине и поступке; њихова емоционална стања (радосно, тужно, смешно) и да разликују појмове добра и зла. Међу обавезним текстовима је неколико народних песама, од којих се обрађују три по избору наставника, који се руководи изтересовањима и способностима ученика.

У прописаним текстовима из школске лектире понуђен је избор, односно опредељивање учитеља да у неким случајевима изабере између два, односно три дела (нпр. бира се једна народна прича). Обавезно се обрађује песма Кристе Бендове *Klopi, klopi brána* и једна од понуђених пасама Зорослава Јесенског *Prváci do toho* или песма Мирослава Демака *Ťažko je.* Обрађене песме се на задају све да ученици уче напамет. Песму, коју је написао Павел Мучаји *Ježko si hľadá zimovisko* ученици не уче напамет. Песма се обрађује по деловима а онда се ученици мотивишу да је читају као целину. Препорука је да наставник врши избор текстова из читанке и са CD уз читанку тако, да се обавезно обради бар по један текст, који описује годишња доба или празнике.

Пошто су текстови предвиђени програмом једноставни, кратки и засновани на хронолошком низању догађаја, ученик треба да одреди *где се* и *када* дешава радња и да разуме узрочно-последични распоред догађаја, односно шта се у фабулативном тексту десило прво, а шта следеће, шта је претходило неком догађају а шта из њега следи.

Ученик треба да уочи формалну различитост поезије, прозе и драмског текста (разликовање стиха од прозног и драмског текста

писаног по улогама) и њихове основне генолошке карактеристике (нпр. одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова или низање догађаја у епском и драмском делу), али не на нивоу дефинисања генолошких појмова. Ученик треба да разликује песму (и шаљиву песму – по тону певања) од приче (басне) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова. Детаљније терминолошко одређивање уводи се поступно у старијим разредима.

Ученик треба да буде у стању да разуме пренесено значење загонетке без формулисања у њој постојећих стилских поступака; да препознаје жанр басне као приче са пренесеним значењем (без увођења појма алегорије), да буде упознат са постојањем народне и ауторске басне (које могу бити у стиху или у прози), да у баснама ликови могу бити не само животиње, већ и биљке, предмети, антропоморфизована бића (Срећа, Нада) или људи и, коначно, да буде у стању да разуме њено пренесено значење и издвоји њену поуку. Пошто се у овом узрасту интегрални текст басне неретко адаптира, скраћује, у исходима нису наведени структурни жанровски елементи басне (фабула и поука), поготово што поука у народној басни и код неких аутора није издвојена.

Ученици се оспособљавају да уоче непознате и мање познате речи у тексту и да питају учитеља за њихово објашњење како би што боље разумели значење текста. Вођени питањима (*ко?, шта?, где?, када?, зашто?*) о прочитаном садржају, ученици се оспособљавају да као одговоре формулишу: реченице, одељке, краће текстовне целине, зависно од индивидуалних способности. Током обраде књижевних текстова ученици стичу прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да своје ставове и искажу.

Приликом читања лирских песама ученици поступно уче да препознају и доживе мелодичност песама и да их изражајно читају и рецитују (по избору). Успостављање разлике између дела у стиху и дела у прози не врши се на теоријском нивоу.

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ, драмска игра, луткрска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила понашања у позоришту у оквиру васпитног деловања школе. Уз активно слушање, а потом и самостално читање једноставних књижевних и осталих типова текстова ученици се оспособљавају да садржаје доводе у везу са илустрацијама које прате књижевни, популарни и информативни текст.

Од првог разреда садржајима програма се сугерише систематично и поступно усвајање књижевних појмова, а учитељима се препоручује да континуирано уводе нове речи у речнички фонд ученика, како би се он обогатио. Усвајање књижевних појмова не подразумева учење њихових дефиниција, већ њихово именовање и описно образлагање појма, уочавање његове улоге у књижевноуметничком тексту.

Стицању читалачких навика доприноси поновно враћање домаће лектире у школске програме. У првом разреду часови домаће лектире реализују се у другом полугодишту. У намери да се ученици од првог разреда навикавају на читање лектире у обавезном и слободном избору, успоставља се сарадња са школским библиотекаром, а неколико часова се током године може реализовати у школској библиотеци.

Вештина читања и разумевања прочитаног стиче се и у оквиру *Језичке културе* и при обради књижевноуметничких текстова. Ученици се подстичу да читају текстове у сликовницама (на пример, басне, бајке и приче).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на језичка правила и граматичке норме већ и на њихову функцију. На пример, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре) већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција.

У оквиру вежби слушања, говорења, читања и писања ученици запажају језичке појаве без њиховог именовања. Тако се поставља основа за проширивање језичких садржаја у старијим разредима.

Потребно је указивати на разликовну функцију гласа у оквиру речи (нпр. *ђак, џак*). Тако се посредно скреће пажња на важност правилног писања слова, односно правилног изговарања гласова.

Елементарне основе из морфологије ученици стичу уочавајући реч као језичку јединицу између гласа и реченице. Речи увек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице. У писању треба скренути пажњу на то да је реч одвојена белинама са обе стране, а у говору учитељ треба да нагласи правилан акценат неке речи (уколико је ученици погрешно изговарају).

Реченице треба уочавати, кад год је то могуће, у оквиру текста. У писању посебно треба скренути пажњу на то да реченице почињу великим словом и завршавају се тачком, знаком питања или знаком узвика (на овај начин се повезују граматика и правопис). Када се реченица изговара, ученицима се скреће пажња на њену интонацију, нарочито ако се ради о питању.

Вежбе за усвајање и утврђивање знања из граматике до нивоа његове практичне примене у новим говорним ситуацијама проистичу из програмских захтева, али су у великој мери условљене конкретном ситуацијом у одељењу – говорним одступањима од књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вежбања у настави језика мора одређивати на основу систематског праћења говора и писања ученика.

Правопис

Правописна правила ученици треба да савладају путем систематских вежбања (елементарних и сложених). Ова вежбања треба да буду што разноврснија и треба их организовати што чешће.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област *Језичка култура* обухвата развијање основне писмености ученика, односно усавршавање говорења, слушања, читања и писања. Ове четири програмске подобласти усмерене су на неговање културе говора, писменог изражавања, богаћење речника и, у ширем смислу, на развијање комуникативних способности ученика. Наставни рад у области *Језичка култура* реализује се у прожимању са другим областима предмета, као и кроз самосталне наставне јединице.

Говорење ученика развија се у разговору у којем их учитељ усмерава да усавршавају своју комуникацију. У вођеном разговору о књижевном тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Слободни, односно друштвени разговор, основа је свакодневне комуникације и зато је потребно ученике усмеравати како да учтиво започну разговор, размењују информације и користе основне форме учтивости. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног школског живота. (Као мотивациони текст се могу користити текстови из читанке ауторки Хане Зелинове *Čo je rodina* и Марие Ђуричкове *V kotolni*). У току сваког разговора ученици се подстичу да говоре, односно да износе информације, своја мишљења, именују осећања, уз одабир одговарајућих речи.

Препоручени облици усменог изражавања јесу причање, препричавање и описивање. То су садржаји програма, односно садржаји учења. Ученик се постепено уводи у усмено изражавање и учи како да преприча текст, како да прича или како да описује. Изражавање се реализује кроз говорне вежбе уз помоћ датог или заједничког плана. План помаже ученицима да осмисле садржину говора, али не треба спутавати оне који могу да говоре самостално са индивидуалним планом, па и без њега. Усмено се препричава краћи текст, део позоришне представе или филма. Препоручене врсте причања су: причање о слици или по низу слика (прича у сликама), причање о доживљајима и догађајима... Као излазни текст се може користити текст из читанке *Viete rozprávať ako Martinko?* Описују се годишња доба, биљке и животиње, најбољи друг или другарица, чланови породице, кућни љубимци и сл. Као мотивацију користимо текстове из читанке или са CD-а уз читанку од Марие Јанчове *Braček a sestrička,* Михала Бабинке *Verš o búde,*Сибиле Мисловечове *Kde bývajú zvieratká,* Виере Добиашове *Otec rok,* Даниеле Реихстедтерове *Jesenný šarkan, ...)* Ученици се упућују на правилно говорно изражавање. Међу увежбавање говорног изражавања треба уврстити и вежбе за правилан изговор гласова, слогова и речи (за овакву логопедску вежбу је погодна песма Даниела Хевиера:*Prvácke zuby,* песма Марие Топољске *Orechovci,* Кристе Бендове: *Naučme sa „r“,...*).

Учење напамет и говорење одабраних текстова или њихових кратких одломака усмерено је на богаћење речника и правилан говор. Говоре се напамет научене одабране песме, уз увођење ученика у правила рецитовања. Такође, могу се напамет научити и говорити кратки одломци из прича и делови драмског текста (лице). Циљ ове врсте говорења је изражајни говор, а не само меморисање текста. Зато треба пажљиво одабрати шта ће деца учити напамет, а неки од критеријума су уметничка вредност текста и његова прилагођеност узрасту. Сценски се изводе драмски текстови из школске лектире и драматизовани текстови. Сценске игре најбоље је реализовати на основу књижевних дела која су погодна за сценску импровизацију.

Богаћење речника у функцији јасног изражавања реализује се кроз коришћење адекватних речи у говору, усвајање и коришћење нових речи, као и проширивање опсега значења у оквиру једне речи. Нове речи се усвајају из правилног говора и из књижевних и некњижевних текстова. Ученици се упућују да из свог активног речника, уз активирање пасивног, користе речи које што прецизније преносе жељену информацију, али и да речима могу говор учинити лепшим.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке игре. Врсте игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са непослушном лутком, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Такође, могу се одабрати и преметаљке, ребуси, палиндроми, уланчавање, допуњаљке, једноставне укрштене речи.

Слушање је важна активност у комуникацији. Ученици се у разговору упућују да пажљиво и културно слушају саговорнике. У наставном контексту ученици слушају шта други говоре и то потврђују репродуковањем или парафразирањем слушне поруке, као и поступањем по молбама и усменим инструкцијама одраслих и вршњака. Пажљиво слушање практикује се и у симулираним ситуацијама (разговорне и ситуационе игре). Ученици слушају читање учитеља, вршњака, спикера.

Запис по слушању подразумева диктат, којим се вежба и писање. Међутим, први корак у реализацији диктата је слушање и уочавање границе између речи и реченица у зависности од интонације, чиме се развија језичко повезивање изговорене и записане речи.

Игре за развијање слушне пажње изводе се у наставном контексту: пажљиво слушање са задатком, на пример, *Препознај ко говори*, *Слушај како говорим* (тихо, брзо), *Чујем глас т...*

Писање и читање се увежбавају у настави почетног читања и писања, а затим у областима *Књижевност*, *Језик* и *Језичка култура*. У садржајима програма из области *Језичка култура* дати су основни елементи који се односе на писменост ученика, с тим да се они не могу посматрати изоловано, већ у садејству са исходима и препорученим садржајима у свим областима предмета. Дакле, читање и писање се не уче посебно у оквиру наставних области, већ кроз све наставне садржаје.

У првом разреду ученици пишу реченице и краће текстуалне целине. Посебно се води рачуна о индивидуалном приступу ученику, што подразумева подстицање према способностима и могућностима у писању. Ако дете има тешкоћа у писању, потребно је пажљиво и постепено га уводити у писање, док дете које напредује треба подстицати адекватним захтевима. Ученици писмено одговарају на једноставна питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, као и на питања о књижевном и некњижевном тексту. Осим тога, ученици самостално осмишљавају и пишу реченице о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама. Такође, записују наслов слике или наслове слика у низу и реченице на основу слике или низа слика (прича у сликама).

Ученици се оспособљавају да запишу краћу писану поруку којом преносе информације и која има практичну намену. Ове поруке немају класичну форму, већ служе за свакодневне намене, на пример, информације о школским обавезама (информације о ванаставним активностима, списак школског прибора, потребног материјала за школске предмете).

Учење самосталног писања текста почиње спајањем више реченица у целину. Ученици пишу о свом искуству, о доживљају, о слици или по низу слика (прича у сликама). Према својим способностима ученик ће написати две, три повезане реченице или краћи текст.

У писању се примењују научена правописна правила која се уче у оквиру области *Језик*. Потребно је да се правопис у писању доследно примењује од почетног читања и писања. Ученици се упућују да бирају адекватне речи и да их употребљавају нове док пишу.

Читање се увежбава на делима школске и домаће лектире, и на другим књижевним и некњижевним текстовима. Посебна пажња треба да је усмерена на читање информативних текстова, према интересовањима ученика и у друштвеном контексту, према препорученим садржајима програма. Потребно је практиковати следеће врсте читања: гласно читање (целог текста, штафетно, флексибилно, драмског текста по улогама); тихо читање (*у себи*). Разумевање текста показује се помоћу подстицаја или питања и исказивањем теме / поенте текста (у складу са предзнањем), као и представљањем кључних делова текста сликом (илустрација текста). Информације у тексту проналазе се вођено (одговарањем на репродуктивна питања *ко?, где?, како?, када?*) и самостално, без детаљно датих упутстава.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK**
Cilj	Cilj nastave hrvatskog jezika jest: jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom, te ovladavanje pravilnim usmenim i pisanim izražavanjem, njegujući svijest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta; osposobljavanje za tumačenje odabranih književnih i drugih umjetničkih djela iz hrvatske i svjetske baštine, radi njegovanja tradicije i kulture hrvatskog naroda i razvijanja interkulturalnosti.
Razred	**prvi**
Godišnji fond sati	**180 sati**

ISHODI Obrađenom temom/područjem, učenik će biti sposoban:	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
– razlikovati izgovoreni glas i napisano slovo, kao i izgovorene te napisane riječi i rečenice – vladati osnovnom tehnikom čitanja i pisanja latiničnog teksta – razumjeti ono što pročita – aktivno slušati i razumjeti sadržaj književnoumjetničkog teksta koji mu se čita – prepoznati pjesmu, priču i igrokaz – izraziti svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja ili čitanja književna teksta i povezati ih s vlastitim iskustvom – kazivati stihove pjesme – sudjelovati u scenskom izvođenju teksta – odrediti središnji događaj, vrijeme (tijek događanja) i mjesto događanja u umjetničkom djelu – uočiti likove i izraziti svoje mišljenje (vrednovati postupke) o ponašanju likova u književnom djelu – prepoznati zagonetku i razumjeti njezino značenje – prepoznati basnu i razumjeti njezino značenje – razlikovati slovo, riječ i rečenicu – pravilno izgovoriti i napisati kratku i potpunu rečenicu jednostavne strukture s odgovarajućom intonacijom odnosno interpunkcijskim znakom na kraju – pravilno upotrijebiti veliko slovo – razgovarati u skladu s jezičnim razvojem, izraziti svoje potrebe, misli i osjećaje te poštovati pravila uljudnoga ophođenja – pozorno slušati pitanja i odgovarati cjelovitom rečenicom – govoriti više cjelovitih rečenica tematski povezanih u cjelinu – usmeno prepričavati, usmeno pričati prema slici ili slikama te usmeno pričati o doživljajima – usmeno opisivati stvari iz neposrednog okruženja – birati i koristiti se odgovarajućim riječima u govoru; na pravilan način koristiti se novim riječima u svakodnevnom govoru – pozorno i kulturno slušati sugovornike – slušati, razumjeti i parafrazirati poruku – slušati interpretativno čitatanje i kazivanje književnih tekstova radi razumijevanja i doživljaja književnih tekstova – izdvajati obavijesti iz slušanog ili pročitanog teksta prema uputama (pronaći obavijesti izravno dane u tekstu) – riječima i slikom izraziti o čemu tekst govori – primjenjivati osnovna pravopisna pravila – pisati čitko i uredno – pismeno odgovarati na postavljena pitanja – pisati rečenice po diktatu primjenjujući osnovna pravopisna pravila – glasno, pravilno i s razumijevanjem čitati – tiho čitati (*u sebi*), s razumijevanjem pročitanog – razlikovati razne medijske sadržaje primjerene njegovoj dobi i zanimanju	**POČETNO ČITANJE I PISANJE**	Glas i slovo; tiskana i pisana slova latiničnog pisma Riječi i rečenice kao govorne i pisane cjeline Tekstovi zasićeni slovima koja se obrađuju/tekstovi predviđeni za globalno čitanje Sve vrste tekstova koji su napisani tiskanim ili pisanim slovima Jezične igre Analitičko-sintaktička vježbanja; leksička i sintaksička vježbanja; motoričke vježbe Pisanje (prepisivanje, samostalno pisanje i pisanje po diktatu). Čitanje (ščitavanje/globalno čitanje, glasno i tiho čitanje); pitanja kojima se provjerava razumijevanje pročitanog.
	KNJIŽEVNOST	**ŠKOLSKA LEKTIRA** **Poezija** Sanja Pilić*, Kiša* Marinko Marinović, *Jesen* Stanislav Femenić, *Nakrivio kapu žir*, *Maslačak šalje svoju djecu u svijet*, *Idi pa vidi* Milan Radić, *Kruh* Bruno Horst Bull, *Ptičji oproštaj* Vera Zemunić, *Darovi svetoga Nikole*, *Tulipan* Vesna Parun, *Ide zima* Stanislava Adamić, *Zima*, *Snježne balerine* Zvonimir Balog, *Male priče o velikim slovima T* Luko Paljetak, *Ježić ubodežić* Jadranka Čunčić-Bandov, *Cvrčak i bubamara*, *Karneval* Nada Sabadi, *Proljetne sličice* Grigor Vitez, *Zelena škola*, *Kvočka vodi svoju djecu u šetnju* Elza Herceg, *Jaglaci* Sanja Kireta, *Šarena lica uskrsnih pisanica* Sunčana Škrinjarić, *Tuga bijelog medvjeda* **Proza** Jadranka Čunčić-Bandov, *Zvjezdani razgovor* Željka Horvat-Vukelja, *Božićna želja*, *Plavo puce (Slikopriče)* Sunčana Škrinjarić, *Proljeće* Vladimir Volkov, *Ježevi u gostima* Mihail Pljackovskij, *Pouka iz prijateljstva* Nada Zidar-Bogadi, *Šešir* Stanislav Femenić, *Neobično prijateljstvo* Ivan Goleš, *Zašto puž nosi svoju kućicu* Anto Gardaš, *Svinja u trgovini* Ljubica Balog, *Kamen* Rene Fallet, *More govori* Balint Vujkov, *Bajke* (jedna po izboru) **Dramski tekstovi** Jadranka Čunčić-Bandov, *Dobri zmajevi*, *Jesenko*, *Jesenska šumska šala*, *Proljetni suncobran* **Popularni i obavijesni tekstovi** Izbor iz ilustriranih enciklopedija i časopisa za djecu o značajnim ličnostima hrvatske književnosti i kulture po izboru učitelja. **DOMAĆA LEKTIRA** (do pet djela po izboru) Jacob i Wilhelm Grimm, *Bajke* Zvonimir Balog, *Male priče o velikim slovima* Stanislav Femenić*, Idi pa vidi* Ljudevit Bauer, Mladen Veža, *Tri medvjeda i gitara* Sunčana Škrinjarić, Nevenka Macolić, *Kako sanjaju stvari* Jens Sigsgaard, *Pale sam na svijetu* Željka Horvat-Vukelja, Ninoslav Kunc, *Hrabrica* Željka Horvat-Vukelja, Sanja Pribić, *Slikopriče* Svjetlan Junaković, *Dome, slatki dome*, Balint Vujkov, *Pripovitke za laku noć* (narodne pripovijetke) – izbor Nedeljka Šarčević, *Sve i svašta da poleti dječja mašta* (zagonetke, pitalice)

			Književni pojmovi: – pjesma – priča – događaj, mjesto i vrijeme zbivanja – književni lik – izgled, osnovne osobine i postupci – dramski tekst za djecu – šaljiva pjesma – basna – zagonetka.
	JEZIK **Gramatika, pravopis i ortoepija**		Rečenica; riječ; slovo Uloga glasa i slova u razlikovanju značenja izgovorene i napisane riječi Rečenice kao obavijest, pitanje i zapovijest Veliko slovo na početku rečenice, u pisanju osobnih imena i prezimena, imena naselja (jednočlanih) i naziva mjesta i ulice u kojoj učenik živi, kao i naziv škole koju pohađa Pravilno pisanje osobnog imena Točka na kraju rečenice; mjesto i funkcija upitnika i uskličnika u rečenici Pravilna uporaba i pisanje riječi koje su dio aktivnoga rječnika, a koje sadrže glasove i, je, ije i e.
	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA	**Komunikacija i govor**	Pozdravljanje, upoznavanje Vođeni i slobodni razgovor Govorni predlošci Usmena poruka Pričanje, prepričavanje i opisivanje Kazivanje stihova Dramski, dramatizirani tekstovi, scenska improvizacija Scensko izvođenje teksta (dramsko i lutkarsko) Bogaćenje rječnika: leksičke i sintaksičke vježbe Razgovorne, situacijske i jezične igre.
		Slušanje	Stvarne i simulirane situacije Slušna poruka Audiovizualni zapisi Igre za razvijanje slušne pozornosti.
		Pisanje	Pitanja o vlastitom iskustvu, bićima, predmetima, pojavama, slikama, o književnom i neknjiževnom tekstu Pisana poruka Kraća tekstualna cjelina o vlastitom iskustvu, doživljaju, slikama, na temelju književnog teksta Rečenice ili kratak tekst pogodan za diktat.
		Čitanje	Književni tekstovi Tekstovi s praktičnom namjenom: pozivnica, uputstvo, spisak za kupovinu i dr.
		Medijska kultura	Isprekidani tekstovi: tekst u tablici, piktogrami, raspored sati, strip, ulaznica i dr. Obavijesni tekstovi: izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu (*Smib,* NIU *Hrvatska riječ* – podlistak za djecu *Hrcko*) Pismo, vijest, pravila učtivog ponašanja (bonton), mjesto u kojem učenici žive, životinje i dr. Kazališna predstava za djecu Edukativni digitalni mediji (*Učim brojke i slova s Hlapićem*)

Ključni pojmovi: početno čitanje i pisanje, književnost, jezik te jezična i medijska kultura.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Nastavni program predmeta *Hrvatski jezik* u prvom razredu osnovne škole čine četiri predmetna područja: početno čitanje i pisanje, književnost, jezik te jezična i medijska kultura. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: početno čitanje i pisanje – 90 sati, književnost – 45 sati, jezik – 10 sati te jezična i medijska kultura – 35 sati. Sva se tri područja prožimaju i ni jedno se područje ne može proučavati zasebno.

POČETNO ČITANJE I PISANJE

Nastava početnog čitanja i pisanja izvodi se u prvom polugodištu prvoga razreda osnovne škole, a ako postoji potreba, može se nastaviti i u drugom polugodištu. *Početno čitanje i pisanje* ostvaruje se samostalno, ali obuhvaća i sadržaje iz *književnosti*, *jezika* te *jezične i medijske kulture*.

Pripremno razdoblje

Tijekom pripremnog razdoblja učitelji trebaju ispitati sljedeće sposobnosti učenika: pričanje, prepričavanje, poznavanje slova, poznavanje čitanja i pisanja, spretnost u rukovanju priborom za pisanje i crtanje. Ispitivanje sposobnosti učenika obavlja se različitim aktivnostima koje se međusobno prožimaju.

Usmeno izražavanje provodi se igrama i aktivnostima kojima se vježba komunikacija (pozdravljanje u konkretnim situacijama: *dobro jutro, dobar dan* i *doviđenja*; zahvala, ispričavanje). Učenici mogu vježbati razgovjetan govor i pravilan izgovor promatrajući slike ili niz slika, prepričavajući slušani tekst, odgledanu kazališnu ili lutkarsku predstavu. Učitelji trebaju upućivati na pravilnu artikulaciju glasova i s učenicima komentirati odslušano.

Vježbe promatranja potrebno je provoditi uočavanjem cjeline i detalja, promatranja predmeta, pojava i okolice. Treba ih tematski organizirati. Prvo se promatra učionica, pa se poslije ta aktivnost proširuje na okolinu. Učenici mogu promatrati predmete, ljude, životinje, događaje, slike, slike u nizu, fotografije, objekte iz okolice i sl. Pozornost učenika prvo je potrebno usmjeriti na cjelinu, zatim na najvažnije pojedinosti, a potom na one manje važne. Mogu se opažati: oblici, boje, odnosi, pokreti, mimika i geste, skriveni detalji i sl.

Vježbe slušanja započinju slušanjem onoga što govori učitelj, a potom i drugi (učenici, glumci i spikeri). Slušanje treba povezati s mimikom i gestama koje prate ono što se govori. Slušaju se i zvukovi onomatopejskog tipa, šumovi, artikulirani i neartikulirani zvukovi. Tijekom slušanja, potrebno je odvajati važno od nevažnoga, te razvijati pozornost i koncentraciju učenika. Učitelj obvezno zahtijeva uporabu riječi hrvatskog standardnog jezika.

Analitička vježbanja trebaju biti zanimljiva i poticajna, jer su jedan od najvažnijih preduvjeta za učenje čitanja i pisanja. Ne izvode se zasebno, već povezano s vježbama slušanja i promatranja. Uočava se

pozicija glasova u riječi koja je izgovorena i pozicija slova u riječi koja je napisana. Kada učenici ovladaju uočavanjem glasova i njihovom pozicijom u riječima, prelazi se na rastavljanje riječi na glasove. Započinje se riječima od dvaju glasova, a zatim od triju, četiriju i više.

Sintaktička se vježbanja organiziraju uporedo s analitičkima. Riječi koje su već rastavljene na glasove spajaju se u cjelinu. Započinje se najlakšim primjerima i ide k sve težim. Učenici se tako pripremaju za čitanje i razumijevanje pročitanog.

Vježbe u otklanjanju dijalekatskih i žargonskih karakteristika govora izvode se polako i sustavno. Učitelji posebnu pozornost trebaju usmjeriti na pravilan izgovor glasova *č* i *ć*, *dž* i *đ*, *j* i *lj*, te pravilnu uporabu *i*, *je*, *ije* i *e* u pisanju i govoru.

Motoričke vježbe za razvijanje ruke, šake i prstiju razvijaju se igrom. Preporučuju se vježbe vezivanja čvorova od špage, vezivanja vezica, zakopčavanja gumbića, nizanja perlica (mogu se izvoditi i na satima tjelesnog odgoja). Grafomotoričke vježbe veoma su važne u pripremi za pisanje. Svaka se grafomotorička vježba treba povezati s nekim događajem, vježbom slušanja, promatranja, pričanja i sl. Takve vježbe, odnosno pisanje elemenata slova, izvoditi na različite načine: crtežima, *okvirima za slike* u prostoru predviđenom za pisanje te ih poticati da upotpune crteže dijelovima po svojem izboru (korelacija s likovnom kulturom). Vježbe pisanja crta izvode se bez podizanja ruke, iz jednog poteza. Učenici se usmjeravaju na pravilno držanje olovke (grafitne olovke, flomastera). Gumicom za brisanje treba se minimalno koristiti, jer smanjuje odgovornost učenika u pisanju. Paziti na pravilno držanje tijela, udaljenost od stola, pravilan položaj tijela u odnosu na stol i na kut pisanja. Pri pisanju, učenike se uči da ne žure i da ruka bude opuštena.

Učenje čitanja i pisanja

Didaktičko-metodička organizacija nastave početnog čitanja i pisanja ovisi o mnogim čimbenicima, a najvažniji odnosi se na predznanje učenika. Učitelji biraju metodu obrade slova u nastavi početnoga čitanja i pisanja (monografska, skupna ili kompleksna) ili kombinaciju metoda.

Nastava početnog čitanja i pisanja treba izvodi se na više razina primjenom načela individualizacije. U svakom odjelu postoje učenici koji znaju čitati, oni koji prepoznaju slova, a ne znaju čitati i oni koji ne poznaju slova. Sadržaje, metode i oblike rada treba prilagoditi mogućnostima i potrebama učenika.

U tom razdoblju učenici trebaju vježbati čitanje odgovarajućih tekstova, pravilno govoriti sve glasove i pravilno naglašavati riječi i rečenice uvažavanjem individualnih sposobnosti učenika. Svako dijete čita svojom brzinom i prema svojim sposobnostima. Poželjno je često provjeravati stupanj ovladanosti tehnike čitanja i razumijevanja pročitanog različitim metodama (odgovori na pitanja, usmeno i pismeno, zadatci s nalozima). Pri učenju čitanja, mogu se koristiti igre slovima i riječima, jezične igre (rebusi, ispunjaljke, križaljke). Učenici tako upoznaju nove sadržaje, situacije, više su motivirani, a atmosfera je ugodna i opuštena. Potrebno je poticati učenike na svakodnevno vježbanje čitanja kod kuće. Suradnja s roditeljima učenika vrlo je važna da bi im se pružile neophodne obavijesti vezane za čitanje (motiviranje djece, čitanje u svakodnevnim životnim situacijama, udaljenost teksta od očiju je 30 centimetara i sl.).

Učenici se uče pisanju pojedinačnih tiskanih i pisanih slova, riječi i rečenice, znamenki. Razmak između tiskanih slova u riječima treba biti ravnomjeran. U učenju pisanih slova, posebna pozornost posvećuje se grafičkom povezivanju slova u riječima. Slova trebaju biti iste visine i debljine, a razmak između riječi ujednačen. Pisanje se vježba prepisivanjem, dopunjavanjem rečenica, sastavljanjem rečenica na osnovu slike, sastavljanjem rečenica na osnovu niza slika, diktatom i samostalnim pisanjem rečenica te kraćih tekstualnih cjelina. Pored usvajanja oblika slova, smjera pisanja samog slova, posebnu pozornost treba obratiti na prostornu orijentaciju u bilježnici. Pojedinačno pisanje slova ograničava se na jedan do dva retka u bilježnici. Dnevna opterećenost pisanjem ne treba biti dulja od 25 minuta. Ljevoruka djeca pišu lijevom rukom.

Usavršavanje čitanja i pisanja

U tom razdoblju učenik treba vladati osnovnom tehnikom čitanja i pisanja. Usavršavanje čitanja treba vježbati na tekstovima koji su kratki, dinamični, zanimljivi i primjereni uzrastu učenika, kao i na tekstovima školske i domaće lektire. Posebnu pozornost treba obratiti na razumijevanje pročitanih riječi, rečenica i tekstova. Redovnim vježbanjem učenici automatiziraju proces čitanja i pisanja.

KNJIŽEVNOST

Preporučeni sadržaji iz područja *Književnost* ovladavaju se tijekom cijele školske godine iz *Hrvatske početnice*, kao osnovnog nastavnog sredstva. Učitelj planira njihov ostvaraj u skladu s individualnim karakteristikama učenika da bi se dostigli ishodi učenja.

Pri osposobljavanju učenika uz pomoć učitelja, za razumijevanje tekstova iz školske lektire, popularnih, obavijesnih tekstova iz časopisa za djecu, enciklopedija i sl., važno je uočavanje događaja, prostornih i vremenskih odnosa i važnih pojedinosti u opisima bića i prirode. Tekstovi iz školske lektire koriste se za usavršavanje čitanja i pisanja te upoznavanje učenika s osnovnim pojmovima iz književnosti, za poticanje učenika da uoče likove u književnom djelu, njihove osobine i postupke, njihova emocionalna stanja (radosno, tužno, smiješno) i za razlikovanje pojmova dobra i zla.

U propisanim tekstovima iz školske lektire ponuđen je izbor, odnosno dana je mogućnost učitelju da između više djela koja obrađuju istu temu, odabere jedno ili dva djela (npr. odabrati dva djela koja govore na temu *Jeseni* od ponuđenih – *Kiša* Sanje Pilić, *Jesen* Marinka Marinovića, *Nakrivio kapu žir* Stanislava Femenića, *Jesenko*, *Jesenska šumska šala* Jadranke Čunčić-Bandov, na temu *Zime* obvezno je obraditi slikopriču *Božićna želja*, Željke Horvat-Vukelja, pjesmu *Ide zima* Vesne Parun i još jednu po izboru). Obvezno je obraditi pjesme i kratke tekstove koji su zasićeni slovima koja se obrađuju.

Prvi put uvodi se čitanje teksta u nastavcima, na primjeru *Tri medvjeda i gitara* Ljudevita Bauera. To podrazumijeva da učitelj, prema planu, čita dio po dio teksta i razgovara s učenicima o pročitanom, na jednom ili dvama planiranim satima, motivirajući ih da djelo pročitaju u cijelosti.

Tekstovi predviđeni programom su jednostavni, kratki i zasnovani na nizanju tijeka događanja. Učenik treba odrediti mjesto i vrijeme radnje, razumjeti uzročno-posljedični raspored događaja, odnosno što se u priči dogodilo prvo, a što sljedeće, što je prethodilo nekom događaju, a što iz njega slijedi.

Učenik treba formalno razlikovati poeziju, prozu i dramski tekst (razlikovanje stiha od proznog i dramskog teksta pisanog po ulogama). Učenik treba razlikovati pjesmu (i šaljivu pjesmu po tonu pjevanja) od priče (basne) i dramskog teksta, ali bez uvođenja definicija književnoteorijskih pojmova. Detaljnije terminološko određivanje uvodi se postupno u starijim razredima.

Učenik treba: razumjeti preneseno značenje zagonetke; prepoznati žanr basne kao priče s prenesenim značenjem; biti upoznat s postojanjem narodne i autorske basne (koje mogu biti u stihu ili u prozi); da u basnama likovi mogu biti ne samo životinje već i biljke, predmeti, antropomorfizirana bića (Sreća, Nada) ili ljudi; biti u stanju razumijeti njezino preneseno značenje i izdvojiti njezinu pouku. Budući da se u tom uzrastu integralni tekst basne nerijetko prilagođava ili skraćuje, u ishodima nisu navedeni strukturni žanrovski elementi basne (fabula i pouka).

Učenike se osposobljava za uočavanje nepoznatih i manje poznatih riječi u tekstu, potiče ih se da pitaju učitelja za njihovo objašnjenje da bi što bolje razumijeli značenje teksta. Vođeni pitanjima (*tko?*, *što?*, *gdje?*, *kada?, zašto?*) o pročitanom sadržaju, osposobljavaju se da odgovore oblikuju rečenicama, odjeljcima, kraćim tekstovnim cjelinama, ovisno o individualnim sposobnostima. Tijekom obrade književnih tekstova, učenici stječu prva literarnoestetska iskustva i oblikuju svoje stavove o djelu koje slušaju ili čitaju. Učitelj potiče učenike da iskažu svoje stavove, kao i da ih potkrijepe činjenicama iz teksta u skladu s dobi.

Čitanjem lirskih pjesama, učenici postupno uče prepoznati i doživjeti melodičnost pjesama, izražajno ih čitati i kazivati (po izboru). Uspostavljanje razlike između djela u stihu i djela u prozi, ne radi se na teorijskoj razini.

Obradom dramskih tekstova za djecu, učenici se motiviraju na niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju djelom (scenski nastup, dramska igra, lutkarska igra, dramski dijalozi, gledanje dječje kazališne predstave, snimanje i komentiranje dramatiziranih ulomaka). Pritom učenici usvajaju i pravila ponašanja u kazalištu u okviru odgojnog djelovanja škole. Aktivnim slušanjem, a potom i samostalnim čitanjem jednostav-

nih književnih i ostalih vrsta tekstova, učenici se osposobljavaju da sadržaje dovode u vezu s ilustracijama koje prate književni, popularni i obavijesni tekst.

Od prvoga razreda sadržajima programa sugerira se sustavno i postupno usvajanje književnih pojmova, a učiteljima se preporučuje kontinuirano uvođenje novih riječi u rječnički fond učenika, da bi se on obogatio. Usvajanje književnih pojmova ne podrazumijeva učenje njihovih definicija, već njihovo imenovanje i opisno obrazlaganje, uočavanje njihove uloge u književnoumjetničkom tekstu.

Razvijanju čitalačkih navika doprinosi ponovno vraćanje domaće lektire u školske programe. U prvom razredu sati domaće lektire ostvaruju se u drugom polugodištu. U namjeri da se učenici od prvog razreda navikavaju na čitanje lektire u obveznom i slobodnom izboru, uspostavlja se suradnja sa školskim knjižničarom, a nekoliko sati tijekom godine može se ostvariti u školskoj knjižnici.

Vještina čitanja i razumijevanja pročitanog stječe se i u okviru *Jezične kulture*, i to obradom književnoumjetničkih tekstova. Učenici se potiču na čitanje tekstova u slikovnicama (basne, bajke i priče).

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom. Otuda zahtjevi u ovom programu nisu usmjereni samo na jezična pravila i gramatičke norme već i na njihovu funkciju. Na primjer, rečenica se ne upoznaje samo kao gramatička jedinica (sa stanovišta njezine strukture) već i kao komunikativna jedinica (sa stanovišta njezine funkcije u komunikaciji).

Gramatika

Osnovni je programski zahtjev u nastavi gramatike učenicima predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Nijedna jezična pojava ne izučava se zasebno, izvan konteksta u kojem se ostvaruje njezina funkcija.

Vježbama slušanja, govorenja, čitanja i pisanja učenici uočavaju jezične pojave bez njihova imenovanja. Tako se postavlja temelj za proširivanje jezičnih sadržaja u narednim razredima.

Potrebno je ukazivati na razlikovnu funkciju glasa u riječi (npr. *đak*, *džak*). Tako se posredno skreće pozornost na važnost pravilnog pisanja slova, odnosno pravilnog izgovaranja glasova.

Elementarne osnove morfologije učenici razvijaju uočavajući riječ kao jezičnu jedinicu veću od glasa, a manju od rečenice. Riječi uvijek treba uočavati i obrađivati unutar rečenice. U pisanju, učenicima je potrebno naglasiti da je riječ odvojena bjelinama s obje strane, a u govoru inzistirati na pravilnom naglašavanju riječi (ako ju učenici pogrešno izgovaraju).

Rečenice treba uočavati, kad god je to moguće, u tekstu. U pisanju je važno isticati da rečenice počinju velikim slovom i završavaju se točkom, znakom pitanja ili znakom usklika (na taj način povezuju se gramatika i pravopis). Kada se rečenica izgovara, učenicima se skreće pozornost na njezinu intonaciju, naročito ako se radi o pitanju.

Vježbe za usvajanje i utvrđivanje znanja iz gramatike do razine praktične primjene u novim govornim situacijama proistječu iz programskih zahtjeva, ali su u velikoj mjeri uvjetovane konkretnom situacijom u odjelu – govornim odstupanjima od standardnog jezika te pogreškama koje se javljaju u pismenom izražavanju učenika. Stoga vježbanja u nastavi jezika treba provoditi na temelju sustavnog praćenja govora i pisanja učenika.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici usvajaju sustavnim vježbama (osnovnim i složenim). Ta vježbanja trebaju biti raznovrsna i česta.

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Područje *Jezična kultura* obuhvata razvijanje osnove pismenosti učenika, odnosno usavršavanje govorenja, slušanja, čitanja i pisanja. Jezična kultura podrazumijeva njegovanje kulture govora, pismenog izražavanja, bogaćenje rječnika i razvijanje komunikacijskih sposobnosti učenika. Nastavni rad u *Jezičnoj kulturi* ostvaruje se prožimanjem s drugim područjima predmeta, kao i u samostalnim nastavnim jedinicama.

Govorenje učenika razvija se u razgovoru tijekom kojeg ih učitelj usmjerava k usavršavaju svoje komunikacije. U vođenom razgovoru o književnom tekstu ili o određenoj temi, učenici odgovaraju na pitanja, postavljaju pitanja, iznose svoja mišljenja i stavove. Slobodni, odnosno društveni razgovor, osnova je svakodnevne komunikacije i stoga je potrebno učenike usmjeravati kako učtivo započeti razgovor, razmjenjivati informacije i upotrebljavati osnovne oblike učtivosti. Tijekom razgovora, mogu se izdvajati situacijski govorni predlošci koji se koriste u svakodnevnim komunikacijskim situacijama. Učenici se ohrabruju oblikovanju usmene poruke u kojoj će iznijeti informacije na primjerima iz svakodnevnog školskog života. Tijekom svakog razgovora učenici se potiču da iznose informacije, svoja mišljenja, imenuju osjećanja, odabirom odgovarajućih riječi.

Preporučeni oblici usmenog izražavanja su, prema sadržajima programa te sadržajima učenja, pričanje, prepričavanje i opisivanje. Učenik se postupno uvodi u usmeno izražavanje i uči kako prepričati tekst, kako pričati ili kako opisivati. Izražavanje se ostvaruje govornim vježbama danim ili zajedničkim planom prepričavanja. Plan pomaže učenicima osmisliti sadržinu govora, ali ne treba sputavati one koji mogu govoriti samostalno. Usmeno se prepričava kraći tekst, dio kazališne predstave ili filma. Preporučene vrste pričanja su: pričanje o slici ili po nizu slika (priča u slikama), pričanje o doživljajima i događajima. Opisuju se godišnja doba, biljke i životinje, najbolji prijatelj ili prijateljica, članovi obitelji, kućni ljubimci i sl. Učenici se upućuju na pravilno govorno izražavanje.

Kazivanje odabranih tekstova ili njihovih kratkih ulomaka usmjereno je bogaćenju rječnika i pravilanom govoru. Govore se napamet naučene odabrane pjesme, da bi se učenik upoznao s pravilima recitiranja. Također, mogu se napamet naučiti i govoriti kratki ulomci iz priča i dijelovi dramskog teksta (lice). Cilj te vrste govorenja je izražajan govor, a ne samo memoriranje teksta. Zato treba pažljivo odabrati što će djeca učiti napamet govoriti, a neki od kriterija su umjetnička vrijednost teksta i njegova prilagođenost uzrastu. Scenski se izvode dramski tekstovi iz školske lektire i dramatizirani tekstovi. Scenske igre najbolje je ostvariti na temelju književnih djela koja su pogodna za scensko improviziranje.

Bogaćenje rječnika u funkciji jasnog izražavanja ostvaruje se korištenjem odgovarajućih riječi u govoru, usvajanjem i korištenjem novih riječi, kao i proširivanjem opsega značenja jedne riječi. Nove riječi usvajaju se iz pravilnog govora te iz književnih i neknjiževnih tekstova. Učenici se upućuju da iz svojeg aktivnog rječnika, uz aktiviranje pasivnog, upotrebljavaju riječi koje što preciznije prenose željenu obavijest, ali i da riječima mogu govor učiniti ljepšim.

Jezična se kultura učenika njeguje i igrovnim aktivnostima, posebno jezičnim igrama. Vrste igara potrebno je odabrati prema internim stanjima učenika ili u kontekstu nastavnog sadržaja. To mogu biti razgovorne igre, na primjer, razgovor s neposlušnom lutkom ili razgovor s književnim likom. Osim toga, može se provoditi situacijskim igrama, odnosno stvarnim situacijama, na primjer, razgovor u prodavaonici, razgovor kod liječnika. Također, mogu se odabrati i premetaljke, rebusi, palindromi, ulančavanje, dopunjaljke, jednostavne križaljke.

Slušanje je važna aktivnost u komunikaciji. Učenici se u razgovoru upućuju da pozorno i kulturno slušaju sugovornike. U nastavnom kontekstu, učenici slušaju što drugi govore i to potvrđuju reproduciranjem ili parafraziranjem slušne poruke, kao i postupanjem zamolbama i usmenim instrukcijama odraslih i vršnjaka. Pozorno slušanje prakticira se i u simuliranim situacijama (razgovorne i situacijske igre). Učenici slušaju čitanje učitelja, vršnjaka, spikera.

Zapis po slušanju podrazumijeva diktat, kojim se vježba i pisanje. Međutim, prvi korak u ostvarivanju diktata je slušanje i uočavanje granice između riječi i rečenica ovisno o intonaciji, čime se razvija jezično povezivanje izgovorene i zapisane riječi.

Igre za razvijanje slušne pozornosti izvode se u nastavnom kontekstu: pozorno slušanje sa zadatkom, na primjer, *Prepoznaj tko govori*, *Slušaj kako govorim* (tiho, brzo), *Čujem glas t*.

Pisanje i čitanje uvježbava se u nastavi početnog čitanja i pisanja te u područjima *Književnost*, *Jezik* i *Jezična i medijska kultura*. U sadržajima programa iz područja *Jezične i medijske kulture* dani su osnovni elementi koji se odnose na pismenost učenika, s tim da se oni ne mogu

promatrati zasebno, već skupa s ishodima i preporučenim sadržajima u svim područjima predmeta. Dakle, čitanje i pisanje ne uče se posebno u nastavnim područjima, već tijekom svih nastavnih sadržaja.

U prvom razredu učenici pišu rečenice i kraće tekstualne cjeline. Potrebno je individualno pristupiti svakom učeniku, uvažavajući njegove sposobnosti i mogućnosti u pisanju. Ako dijete ima poteškoća u pisanju, potrebno je pažljivo i postupno uvoditi ga u pisanje, dok je dijete koje napreduje potrebno poticati odgovarajućim zahtjevima. Učenici pismeno odgovaraju na jednostavna pitanja o vlastitom iskustvu, bićima, predmetima, pojavama, slikama, kao i na pitanja o književnom i neknjiževnom tekstu. Osim toga, učenici samostalno osmišljavaju i pišu rečenice o vlastitu iskustvu, bićima, predmetima, pojavama. Također, zapisuju naslov slike ili naslove slika u nizu i rečenice na temelju slike ili niza slika (priča u slikama).

Učenici uče zapisivati kraće pisane poruke kojima prenose obavijesti i koje imaju praktičnu namjenu. Te poruke nemaju klasičan oblik, već služe za svakodnevne namjene, na primjer, obavijesti o školskim obvezama (obavijesti o izvannastavnim aktivnostima, popis školskog pribora ili potrebnog materijala za školske predmete).

Učenje samostalnog pisanja teksta počinje spajanjem više rečenica u cjelinu. Učenici pišu o svojem iskustvu, doživljaju, slici ili po nizu slika (priča u slikama). U skladu sa svojim sposobnostima, učenik će napisati dvije do tri povezane rečenice ili kraći tekst.

U pisanju se primjenjuju naučena pravopisna pravila koja se uče u okviru područja *Jezik*. Potrebno je dosljedno primjenjivati pravopis u pisanju od početnog čitanja i pisanja. Učenici se upućuju i na biranje primjerene riječi i upotrebljavaju nove dok pišu.

Čitanje se uvježbava na djelima školske i domaće lektire, i na drugim književnim i neknjiževnim tekstovima. Posebnu pozornost treba usmjeriti na čitanje obavijesnih tekstova, u skladu sa zanimanjima učenika i u društvenu kontekstu, u skladu s preporučenim sadržajima programa. Potrebno je prakticirati sljedeće vrste čitanja: glasno čitanje (cijelog teksta, štafetno, fleksibilno, dramskog teksta po ulogama), tiho čitanje (*u sebi*). Razumijevanje teksta pokazuje se poticanjem ili pitanjem i iskazivanjem teme/poante teksta (u skladu s predznanjem), kao i predstavljanjem ključnih dijelova teksta slikom (ilustracija teksta). Informacije u tekstu pronalaze se vođeno (odgovaranjem na reproduktivna pitanja *tko?*, *gdje?*, *kako?*, *kada?*) i samostalno, bez detaljno danih uputa.

U području *medijske kulture* potrebno je upoznati učenike s različitim medijskim sadržajima (animirani filmovi, televizijske i radijske emisije za djecu, kazališne predstave, dječji časopisi) koji su primjereni dobi i zanimanju učenika. Također, poželjno je učenike poticati na čitanje kraćih tekstova u književnim i zabavnopoučnim časopisima za djecu. Od učenika treba tražiti da izraze svoje mišljenje o medijskim sadržajima govorom i crtežom, izdvoje omiljene medijske sadržaje i razgovaraju o njima.

Aktivnosti i sadržaji iskazani u području *medijske kulture* uvjetovani su razvojnom dobi i zanimanjima učenika, fizičkim okružjem (lokalne zajednice i njihova ponuda društvenokulturnih i umjetničkih sadržaja). Učenike je potrebno upućivati na digitalne sadržaje dostupne svima bez obzira na mjesto školovanja ili stanovanja. Sadržaji izvanučionične vrste zahtijevaju pojedinačni angažman svakoga učenika, aktiviranje stečenih znanja i kompetencija, u smislu neposrednoga iskustvenog učenja. Učitelj ima obvezu pratiti i poticati individualni razvoj učenika. Preporuča se najmanje jedanput na godinu zajednički posjet učenika i učitelja određenomu izabranom sadržaju.

БУГАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Учебен предмет	БЪЛГАРСКИ ЕЗИК С ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА
Цели	Цели на обучението по *Български език с елементи на националната култура* е съхраняване на българския език, опазване традицията и обичаите и културното наследство на българите и България; формиране на съзнание за значението и ролята на езика в опазването на националния идентитет и интеркултуралността, като начин на живот в съвременното общество.
Клас	първи
Хорариум	72 часа годишно

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ от обучението в края на класа	ОБЛАСТ/ТЕМА	УЧЕБНИ СЪДЪРЖАНИЯ
– говори в съответствие с езиковото развитие, изразява своите потребности – Използва речевия етикет при поздравления и обръщения в устно общуване. – Прилага правилата за речева учтивост (поздрав, благодарност, молба). – Уместно употребява езикови и неезикови средства според комуникативното обстоятество – Правилно използва нови думи в ежедневния говор – разпознава начинити и средства за общуване – ориентира се в комуникативно речеви ситуации – разпознава редоследа на основните езически и говорни единици (звук, дума, изречение, текст) в говоренето – разграничава българския стандартен език и диалектния говор – внимателно слуша въпроси и дава отговори с пълно изречение – разказва устно по картина или серия картини – устно описва неща от околната среда – внимателно и културно слуша събеседника – разпознава стихотворение и разказ – рецитира кратки стихотворения – изразява свои наблюдения, мисли и чувства след слушан литературен текст и ги свързва със собствения си опит – определя времето и мястото на случилото се в литературно произведение – забелязва герои и изразява свое мнение (прави преценка на постъпките им) за поведението им в литературно произведение – с думи и илюстрация изразява за какво се говори в даден текст – участва в сценично изпълнение на текстове – слуша, разбира и преразказва съобщение – открива отговора на народни и авторски гатанки – Съставя в устен вид благопожелания, свързани с празничния календар на българския народ. – Отгатва фолклорни и литературни гатанки, достъпни за възрастта.	ЕЗИК И ЕЗИКОВА КУЛТУРА	– усвояване на нови думи и техното значение – пълно изречение в устното изразяване – поздрав и запознаване – целенасочен разговор и свободен стил – речеви шаблони – устно и говорно съобщение – разказване, преразказване и описание – декламиране на стихове – драматизиране на текст (сценично и куклено изпълнение) – обогатяване на речника: лексикални и синтатични упражнения – скоропоговорки – говорни, ситуационни и езикови игри – реални ситуации (в магазин, театър, кино, поща, на пазара...) – аудио-визуални записи – игри развиващи вниманието – текстове от енциклопедии и детски списания – образователни дигитални медии

	ЛИТЕРАТУРА – Българска – Поети и писатели от малцинството	**Лирика** Ран Босилек, *Родна реч/Родна стряха/* Валери Петров, *Мама* Цветан Ангелов, *Шаро и първият сняг* Народна песен, *Сурва, сурва година* Народна песен, *Лазарска песен* Йордан Стубел, *Баба Марта бързала* Елин Пелин, *Великденски празник/*Александър Божинов, *Великден/* Дора Габе, *Великден/*Елисавета Багряна, *Великден иде/* Чичо Стоян, *Сърдитко* Александър Дънков, *Нашият учител* Валери Петров, *По бялата зебра/* Стоян Михайловски, *Кирил и Методий* Петя Йорданова, *Ваканция* Симеон Костов, *Легенда по избор* Александър Младенов, *Народно творчество* **Епос** Ран Босилек, *Дядо и ряпа* Ангел Каралийчев, *В гнездото* Асен Разцветников, *Дядо Мраз* Народна приказка, *Двама другари* Народна приказка, *Гостенчето на Хитър Петър* **Драматизирани текстове** Леда Милева, *Катеричка и кълвач* Ангел Каралийчев, *Врабче и самолет* Народна приказка, *Мързеливата снаха* **Литературни понятия** – стихотворение; – разказ; – събитие и случка; място и време на случилото се; – литературен герой – характерности и постъпки; – драматизиран текст за деца; – хумористичен текст; – басня; – гатанка.
ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА		
– разпознава елементите на традицията и културното наследство – знае за празниците и обичаите свързани с тях – познава занаяти значителни за съхраняване на културното наследство и традицията – танцува народни танци и познава народната носия, в която се танцува – пее народни и детски песнички съответни за възрастта	**Традиция и обичаи** – празници и обичаи – занаяти – фолклор и носия – театър и филми – национални ястия	– празници: Коледа и Великден и обичаите свързани с двата най-големи християнски празника (Сурва и сурвакари, Лазарки) – традиция и обичаи: мартеница, значение и изработка – стари занаяти: запознаване с изработката на предмети от природни материали : бъчва, дудуче, кемене... (един по избор) – народни танци от шопската фолклорна област – Национални ястия по избор (от родния край или област в България) – театрално представление или филмово постижение по избор – културни прояви в даена общност – запознаване с календара, разговори и посещения на подбрани прояви – текстове от детски списания (избор) съответни за дадена възраст
	Музика – пеене – слушане	*– Аз съм първокласник/ Здравей първи клас* *– Есен/Есен в гората/Есен е вече* *– Шаро и първият сняг/Зима/Снежинки/* *– Сурва, сурва/Сурвакари/Сурва весела година* *– Мартеница* *– Мила, моя мамо/Песен за мама/Мамо, мамо най-добра* *– Пролет/Пролет иде/Пролет здравей* *– Щъркел шарен дългокрак/Щъркел и деца* *– Кирил и Методий* *– Ваканция* Слушане: *– Ръченица,* Народен оркестър *– Свирещият часовник,* П. Хаджиев *– Баба Меца на разходка,* Ал. Райчев *– Снежен човек,* Б. Мирчев *– Химн на Република България,* Народен оркестър *– Пролетен карнавал,* Св. Лобошки

Ключови понятия: литература, език и езикова култура, традиция и обичаи.

НАПЪТСТВИЯ ЗА ДИДАКТИЧЕСКО – МЕТОДИЧЕСКА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПРОГРАМАТА

Програмата по *Български език с елементи на националната култура* в първи клас на основните училища съчиняват две области/теми: *Български език и литература* и *Национална култура*. Препоръчаният хорариум по областите е следващият: *Български език и литература* – 30 часа, *Национална култура – 42 часа*. Двете области се преплитат и не могат да се изучават отделно.

Бъларски език ще се изучава чрез съдържанията в областите: литература, Околен свят, народна традиция и музика. Препоръчва се обучението по *Български език с елементи на националната култура* да се провежда с двойни часове (два часа заедно) с цел предложените съдържания да бъдат свързвани в цяло. Препоръчва се тематично свързване на часовете (временни сезони, празници...). След подбора на темата (главната част на урока) нужно е да се свързват частите от програмата: съдържанията по език, литература и съдържанията по национална култура.

Програмата по *Български език с елементи на националната култура* е насочена към крайните резултати. Те са описание на интегрираните знания, умения и стойности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава учейки този учебен предмет.

ПЛАНИРАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО И УЧЕНЕТО

Програмата е насочена към крайните резултати и на учителя дава свобода при реализирането на обучението и ученето. Ролята

на учителя е да приспособи програмата към изискванията на паралелката имайки в предвид способностите и потребностите на децата, учебниците и други учебни помагала, които ще използва, техническите условия, учебни и медийни средства, с които разполага училището, извори на подкрепа, възможности, като и изискванията на местната среда, в която се намира училището. Започвайки от крайните резултати изработва се годишно/тематично разпределение за работа, а след това месечно.

При планирането трябва да се имат в предвид трудностите на крайния резултат (някои се реализират бързо и лесно), но за повечето крайни резултати е нужно време, повече различни дейности, като и използване на различни извори от знания (приказки в картини, детски списания, текстове, филми, музика и др.). В разпределението важно е да се има предвид, че учебника (наръчник за учителв, Читанка за първи клас на основните училища) е учебно помагало и не определя съдържанията по учебния предмет. Затова е необходим подбор в съответствие с предвидените крайни резултати. Препоръчва се да не се задават домашни на учениците. Учениците се насърчават да четат литературни творби (приказки в картини, басни, вълшебни приказки) в съответствие с възрастта и интересите им.

РЕАЛИЗИРАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО И УЧЕНЕТО **Български език**

В подготвителния период учителите трябва да преценят способностите на ученика: разказване и преразказване. През този период преценяват се уменията на ученика, която се реализира чрез дейности, които се преплитат помежду си. Устното изразяване се реализира чрез игри и дейности и при това се упражнява комуникацията (поздрави в дадени ситуации: *добро утро, добър ден и довиждане*; *благодарност, извинение*). Учениците могат да говорят въз основа наблюдаване върху картина и серия от картини. Могат да преразказват слушан текст, театрално или куклено представление с разбираем природен говор и правилен изговор. Учителите трябва да водят сметка за правилния изговор на звуковете и с учениците да коментират слушаното. Упражненията чрез наблюдаване се отнасят до забелязване на цялото и подробностите, наблюдаване на предмети, явления и околната среда. Трябва да бъдат тематично организирани. Най-напред се наблюдава класната стая, след това дейностите се разширяват на околната среда. Учениците могат да наблюдават предмети, хора, животни, събития, картини, поредица от картини, снимки и обекти от околната среда. Вниманието на учениците трябва да се съсредоточи към цялото, след това към най-важните детайли и най-накрая към по-малко важните детайли. Забелязват се: форми, цветове, отношения, движения, мимика и жестове, скрити детайли и др. Упражнения за слушане започват със слушане на онова, което говорят учителите, други ученици, актьори и радио- и ТВ-говорители. Слушаният говор се коментира за да се определят говорните характеристики на говорителя. Слушането трябва да бъде свързано с мимиката и жестовете, които се съвпадат с онова, което се говори. Обезателно се настоява правилно да говорят. В процеса на слушането трябва да се отделя главното от второстепенното, при което се задържа вниманието и концентрацията. Слушат се характерни звукове и шумове. Забелязва се позицията на звуковете в изговорената дума и позицията на буквите в написаната дума. Когато учениците овладеят забелязването на звуковете и техната позиция в думите, преминава се към разделяне думите на звукове. За начало се препоръчват думи от два звука, след това три, четири и повече. Синтетичните упражнения се организират паралелно с аналитичните. Думите, които са вече разделени на звукове, отново се връщат в цяло. Започва се от най-лесните и преминава към по-трудните. Учениците се по този начин подготвят за четене и разбиране на прочетеното. Упражнения с цел елиминиране на диалектни и жаргонни характеристики на говора се провеждат постепенно и систематично.

Литература

Препоръчаните съдържания в областта Литература овладяват се в течение на цялата учебна година, от читанката и други учебни помагала, тъй като учителят планира техната реализация в съответствие с индивидуалните характеристики на учениците и съвкупните възможности на колектива, ръководейки се от крайните резултати на обучението. При обучението учениците с помощта на учителя разбират текстовете прочетени в клас, популярни, информативни текстове от детски списания, енциклопедии и др., важно е да се настоява отбелязването на събития, пространствени и временни отношения и съществени детайли в описанието на същества и природата. Учениците се насърчават да забелязват героите в литературното произведение, техните характерни особености и постъпки; техното емоционално състояние (радост, тъга, хумор) и да разпознават понятията за доброто и злото. В предвидените за четене в клас текстове е позволен подбор, т.е. определянето на учителя в някои случаи да подбере от две, т.е. три произведения (нпр. избира се едно от двете предложени стихотворения *Родна реч/Родна стряха* – Ран Босилек, или текстове за Великден).

Понеже текстовете, предвидени по програмата, са лесни, кратки и засновани на хронологичен поредък на събития, ученикът трябва да определи къде и кога се случват действията и да разберат причинно-следствения редослед на събитията. Ученикът трябва да разпознава стихотворната от нестихотворна форма, както и драматичните текстове. Ученикът трябва да разпознава стихотворение (хумористично стихотворение) от разказ (басня) и драматичен текст, но без въвеждане на дефиниции и книжовно-теоретични понятия. Термините се въвеждат системно в по-горните класове. Ученикът трябва да е в състояние да разбира преносното значение на гатанката без формулировка на стилистичните постъпки; да разпознава жанра басня, като приказка с преносно значение (без въвеждане на понятието алегория), да е запознаят със съществуването на народна и авторска басня (които могат да бъдат в стихотворна или прозаична форма), че в баснята героите могат да бъдат не само животните, но и растенията, да е в състояние да разбира нейното преносно значение и определя нейната поука. Учениците се приспособяват да забелязват непознати и по-малко познати думи в текста и да питат учителя за обяснение, за да разберат по-добре значението на текста. Ръководени от въпросите (кой?, какво?, къде?, кога?, защо?) за прочетеното съдържание, учениците се учат с отговори да формулират изречения или откъси, в зависимост от индивидуалните способности. При усвояване на нови знания за литературни текстове учениците получават първи литерарно-естетични опити и формират свои отношения към творбата, която слушат или четат. Учителят насърчава учениците да изказват своето отношение. При четенето на лирични творби учениците системно учат да разпознаят и изпитат мелодичността на стиховете, изразително да ги четат и рецитират (по избор). Сравнение между творби в стихотворна и прозаична форма не се върши на теоретично равнище. При обработка на драматически текстове за деца учениците се мотивират на редица творчески дейности, които произлизат от творбата (сценично изпълнение, драматична игра, игра с кукли, драматични диалози, гледане на детско театрално представление, заснемане и коментиране на драматизирани откъси). При това учениците усвояват поведенчески правила в театър в рамките на възпитателната роля на училището. При активно слушане, а след това и самостоятелно четене на лесни литературни и други видове текстове учениците се оспособяват съдържанията да свързват с илюстрациите, които съпътстват литературните, популярни и информативни текстове. От първи клас с програмните съдържания се набляга системно и последователно усвояване на литературни понятия, а на учителите се препоръчва в континуитет да въвеждат нови думи в детския речник, обогатявайки го по този начин. Усвояване на литературни понятия не подразбира учене на техните определения, но техното наименование и описвателно обяснение на понятието, забелязване неговата роля в литературно-художествен текст. С намерение учениците от първи клас да свикват с четене на книги задължително и по свободен избор, възстановява се сътрудничество с училищния библиотекар и няколко часа през годината могат да бъдат реализирани в училищната библиотека. Учениците се насърчават да четат илюстрирани текстове (нпр.басня, вълшебна приказка, приказка).

– Темата Народна традиция и обичаи включва подбор от стихотворения и приказки, носия и обичаи, които се отнасят до празниците на българския народ, т.е. българското национално малцинство живеещо в Сърбия, елементи и стойности на традицията, култура и наследство.

– Темата Временни сезони (есен, зима, пролет, лято) може да включва: разпознаване и използване на стандартен български език и диалектния говор; слушане и пеене на български песнички за Коледа и Великден, за временните сезони; изработка на предмети по повод двата празника, изработка на мартеница, Коледни и Великденски обичаи в родното място и в България.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV – anyanyelvápolás**
Cél	A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.
Osztály	**első**
Évi óraszám	**72 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	RÉSZTERÜLET/ TÉMA		TARTALOM
– elsajátítja a helyes kiejtést, hangsúlyt, hanglejtést; – pontosan artikulál, beszéde tagolt, érthető és közepes tempójú; – helyesen ejti ki a rövid és a hosszú magán- és mássalhangzókat; – részt vesz az irányított és a szabadon folytatott beszélgetésben; – szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal; – történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján; – kívülről/fejből mond rövid népköltészeti alkotást; gyermekverset; – képes egyszerű beszédszituációk eljátszására; – a felolvasott rövid szöveggel kapcsolatban tud a feltett kérdésekre válaszolni (elmesélni a szöveg tartalmát);	**NYELVI KULTÚRA**	**Beszéd**	Szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok. Az életkornak megfelelő rövid, mesék, történetek. Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). A beszélgetés szabályai. Szóbeli üzenet. Elmesélés, elbeszélés és leírás. Az irodalmi szöveg előadása. Dráma- és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Beszélgetések, szituációs és nyelvi játékok.
– figyelemmel kíséri és megérti a szöveget a bemutató olvasás során.		**Recepció**	Valós vagy szimulált helyzetek. A hallgatás üzenete. Audiovizuális lejegyzések. A meghallgatást, másokra figyelést fejlesztő játékok.
– megkülönbözteti a verset és a mesét; – időrendbe helyezi az eseményeket; – felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és a negatív tulajdonságaik alapján.	**IRODALOM**		**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** (a tanító/tanár olvassa vagy mondja el őket, a felsorolás tájékoztató jellegű) **Költészet** Zelk Zoltán: *Ákombákom* Weöres Sándor: *Haragosi/Kocsi és vonat* Gazdag Erzsi: *Mesebolt* Kassák Lajos: *Testvérkék* Csoóri Sándor: *Tavaszi bodzavers* Nemes Nagy Ágnes: *Tavaszi felhők* Varró Dániel: *Andris beszélget az állatokkal (részlet)* **Próza** Népmese: *A kis gida* Mészöly Miklós: *A tíz testvér* Népmese: *A róka és a kacsák* Móricz Zsigmond: *A török és a tehenek* **Adaptált szövegek** (A tanító/tanár szóbeli közlése) A három hangya A két okos csacsi A három kismacska Egérmese A farkas és a sün A róka és a varjú **Népköltészeti alkotások:** köszöntők, sorolók, mondókák, népi gyermekjátékok.
– megkülönbözteti a hangot, a szót és a mondatot; – helyesen, megfelelő hangsúllyal és hanglejtéssel ejti ki (mondja ki) a szerkezeti egységeket.	**NYELVISMERET ÉS NYELVHELYESSÉG**		A közlő, kérdő és felszólító mondatok. A hangok helyes kiejtésére.

Kulcsszavak: nyelvi kultúra, irodalom, nyelvismeret és nyelvhelyesség.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb, mint anyanyelv, környezetismeret.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola első osztályában a tananyagot három részterületben látja elő: nyelvi kultúra, irodalom és nyelvhelyesség. Az óraszámot témakörönként a következőképpen ajánlott felosztani: nyelvi kultúra – 48 óra, irodalom – 14 óra, nyelvhelyesség – 10 óra.

A nyelvi kifejezőkészség közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével általában. A nyelvtanulás, a nyelv szerkezetének és szerepének megismerése sokkal eredményesebb, ha a tanító/tanár, a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszköznek fogja fel, mintha a nyelvi szabályokat elszigetelten, kontextusok nélkül tanítaná. Alapvető feladat az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció alakítása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során lényeges a magyar nemzeti kultúra elemeinek megismerése.

A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és nem lehet őket egymástól elkülönítve tanítani.

NYELVI KULTÚRA

Első osztályban a *nyelvi kultúra* az alapvető beszédfejlesztést valamint a beszédhallás fejlesztését foglalja magába. Ez a két részterület

a beszédművelésre, a szókincs, vagyis összességében a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányul. A nyelvi kultúra részterületének céljai az egyéb részterületekkel összhangban, vagy önálló tanegységek keretében valósulnak meg.

Év elején a tanítónak/tanárnak meg kell vizsgálnia, hogy a gyerekek rendelkeznek-e bizonyos szintű nyelvtudással, beszédkészséggel illetve ki tudják-e ejteni a szerb nyelv hangjaitól eltérő magyar hangokat.

A tanulók beszédének fejlesztése a pedagógus által történő irányított beszélgetés során lehetséges, így kommunikációjukat tökéletesítik. Az irodalmi szövegről vagy egy meghatározott témáról folytatott irányított beszélgetés során a tanulók kérdésekre válaszolnak (amennyiben nyelvi kompetenciájuk olyan szinten van, véleményüket, állásfoglalásukat is közlik). Ugyanakkor a tanulókat arra kell bátorítani, hogy az iskolai élet szituációiban szóbeli üzeneteiket megfelelő módon formálják meg, és információkat közöljenek.

A gondosan kiválasztott szöveg vagy szövegrészlet memoriterként való alkalmazásának célja a szókincs gazdagítása és a helyes beszéd. A versek fejből mondása a versmondás szabályainak megfelelően, és a szupraszegmentális (hangmodulációs) eszközök ismeretében történik. A tanulók történetek, elbeszélések rövid részleteit is elsajátíthatják, vagy a drámai szöveg részeit (annak egy-egy szerepét). Ezért figyelmesen kell kiválasztani a memoriterek szövegét. A szövegszelekció lényeges szempontja a szöveg esztétikai értéke, valamint az életkori sajátosságoknak, nyelvtudásnak való megfelelés. Ezen típusú közlés célja nem csupán a szöveg memorizálása, hanem a kifejező beszéd fejlesztése és a szókincs gazdagítása. Az iskolai olvasmányok közül a drámai szövegek és a dramatizált szövegek színpadi megjelenítése történik. Azokat az irodalmi szövegeket ajánlott színre vinni, melyek lehetővé teszik az improvizációt.

A szókincs gazdagítása a következőképpen valósul meg: a megfelelő szóhasználattal a beszéd során, ismeretlen (újabb) szavak elsajátításával és alkalmazásával, valamint egy-egy szó jelentéstartományának kiszélesítésével.

A tanulók beszédkultúráját játékos aktivitásokkal (tevékenységekkel) tanácsos fejleszthetení. Ugyanakkor be kell mutatni a tanulóknak a vajdasági magyar nyelvű médiákat, a gyermekműsorokat (a rádióban és a tv-n), valamint a gyermeklapokat (pl. a Mézeskalácsot), fel lehet dolgozni néhány hangszalagot és CD-t.

A játékokat a tanulók érdeklődésének és a tananyag kontextusának megfelelően kell megválasztani. Ezek lehetnek beszédgyakorlatok (pl. beszélgetés egy mesealakkal, szereplővel), szituációs gyakorlatok (pl. beszélgetés az üzletben, az orvosnál) stb. A szóbeli kifejezés gyakorlása olyan tevékenységek által történik, amelyek elősegítik az eredményes kommunikációt (köszönés, megköszönés, bocsánatkérés). Képolvasáskor, illetve képsorozatok esetében, a tanulók megfigyelik a szereplőket és az esemény mozzanatait. A tanító/tanár ösztönözze a tanulókra, hogy a feltett kérdésre a válaszukat mondatokkal fejezzék ki, természetes beszéddel, helyes kiejtéssel. A tanítónak/tanárnak figyelnie kell a hangok megfelelő artikulációjára, és értékelnie kell a hallottakat.

A kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanító/tanár tanulókat arra utasítja, hogy figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban a tanulók hallgatják mások beszédét, majd reprodukálják az elhangzott üzenetet. A felnőttektől és a társaktól hallott szóbeli utasítás és kérés alapján cselekszenek. A szimulált helyzetben is figyelmesen meghallgatják az elhangzottakat (beszélgetés és szituációs játékok során) vagy a tanító/tanár olvasását.

Első osztályban a tanulók válaszoljanak az élőlényekre, a tárgyakra, a különböző jelenségekre, képekre vonatkozó, valamint a szövegekkel kapcsolatos egyszerű kérdésekre. A tanulók mondatokat alkothatnak kép vagy képsor alapján, tapasztalataikról, élményeikről, különböző tárgyakról, jelenségekről.

A tananyagot témakörök és témák szerint kell feldolgozni. Először a tantermet figyelik meg, majd az iskola és a tanulók közvetlen környezetével kapcsolatos témákat dolgozzák fel. A javasolt témakörök és a hozzájuk tartozó témák a következők:

AZ ISKOLÁNK: Menjünk iskolába! A tanteremben (bútorzat, tábla, kréta, vetítő; olvas, rajzol, számol, ír). Tanszerek (iskolatáska, könyv, füzet, tolltartó, ceruza, órarend stb.). A nagyszünetben (a tanárok és a tanulók köszöntése és megszólítása, viselkedési szabályok az iskolában).

AZ OTTHONOM: Az én családom (kik a családtagok és mit csinálnak otthon). Munkahely és foglalkozás. Együtt a család (hétvégén, este otthon). Családi ünnepek (Mikulás, karácsony, húsvét, anyák napja, születésnap).

KÖRNYEZETÜNK: Falun (háziállatok, mezőgazdasági eszközök stb.). A piacon. A városban. Közlekedünk (közlekedési eszközök, közlekedési szabályok, szemafor, zebra). Az állatkertben. Az üzletben. A játékboltban. Tőszámnevek 1-20-ig.

GYERMEKVILÁG: Játékaink (baba, kisautó stb.). A játszótéren (hinta, mászófal, labda, csúszda stb.). Kiránduláson. Barátom és én.

TERMÉSZET: A napszakok. A hét napjai. Az évszakok. Házi kedvenc. A parkban. A színek. Kirándulunk.

A hallgatás gyakorlása a tanító beszédének, majd az osztálytársak, meghallgatásával kezdődik. Minden esetben a helyes beszédet kell szorgalmazni. Lényeges a hangutánzó szavak, neszek, artikulált és artikulálatlan hangok hallgatása és felismerése is.

Fontos, hogy a tanítási tartalmak, módszerek és munkaformák megfeleljenek a tanulók tudásszintjének és képességeinek. Ebben az időszakban a tanulókat motiválni kell arra, hogy helyesen ejtsék ki a hangokat és megfelelő hanglejtéssel mondják ki a mondatokat. Figyelemmel kell kísérni a tanulók egyéni képességeit. Minden gyermek saját ütemében, képességeinek megfelelően gyarapítsa szókincsét. A feladatok ösztönözzék a tanulók kommunikációs kedvét.

Arra kell bátorítani a szülőket és a tanulókat, hogy otthon is (amennyiben van kivel), minden nap beszéljenek magyarul. A tanítónak/tanárnak együtt kell működnie a szülőkkel, és a beszédgyakorlatok témáival kapcsolatosan megfelelő információkat kell nekik nyújtani.

IRODALOM

Az irodalomra vonatkozóan az ajánlott szövegeket a tanulók a tanév folyamán fogadják be (a tanító/tanár felolvasása alapján), szem előtt tartva a magyar tagozatos első osztályosok számára készült tankönyvet/tankönyveket is. A tanító/tanár a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és választja meg a felsorolt iskolai olvasmányok közül a megfelelőket.

A tanító/tanár az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat. Ajánlott egyszerű, rövid, néha adaptált szövegeket feldolgozni, így a tanulók könnyen felfedezik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét, valamint felfedezik az ok-okozati összefüggéseket, következtetéseket vonnak le.

A tanulók elsajátítanak bizonyos irodalomelméleti alapfogalmakat is (vers, mese, szerplő, tanmese stb.), és ez arra ösztönzi őket, hogy megfigyeljék a mű szereplőit (azok tulajdonságait és cselekedeteit), érzelmi állapotaikat (bánatos, vidám), és különbséget tegyenek a jó és a rossz/gonosz fogalmak között.

A tanulónak meg kell különböztetnie a verset, a mesétől.

Szoktatni kell a tanulókat arra, hogy felfedezzék a számukra ismeretlen szavakat, megkérdezzék a tanítótól azok jelentését, hogy minél pontosabban megértsék a szöveg értelmét. A tanító/tanár kérdéseket tesz fel (Ki? Mi? Hol? Mikor? Miért?) az elmondott, felolvasott szöveg tartalmával kapcsolatosan. A tanulók válaszaikat egyéni képességeiknek megfelelően adják meg: mondatok, összefüggő mondatok vagy rövid szöveg formájában.

A témák feldolgozásakor a párbeszédek, a bábozás, a szituációs játékok a tanulókat számos kreatív tevékenységre motiválják.

A tanítónak/tanárnak folyamatosan, minden órán, új szavakkal kell hogy gyarapítsa a tanulók szókincsét, amelyeket a gyakorlás során be is építenek szókincsükbe. Emellet fejlesztenie kell az elsősök szövegértés képességét is. A tanév folyamán rendszeresen mond el rövid történetet (képpel vagy képsorral szemlélteve), mesét, amelyet a gyerekek hallás alapján befogadnak, beszélgetnek róla. Az aktív hallgatás során a tanulók képesek lesznek arra, hogy az irodalmi, az ismeretterjesztő és más szöveg tartalmát kapcsolatba hozzák a szöveget kísérő illusztrációval.

NYELVISMERET ÉS NYELVHELYESSÉG

Az *nyelvtanulás* során az első osztályban a tanulók elsajátítják a standard nyelv legalapvetőbb mondatmodelljeit:

Tárgyak és élőlények megnevezése:

Ez asztal. Az asztal. Ő Jázmin. Ő Sanyi. Jázmin és Sanyi tanuló(k). Ők tanulók. Igen, ez asztal. Nem, ez nem asztal, ez szék. Ez itt ajtó. Az ott ablak.

Ki? Mi? Milyen?

Mária tanuló. Ő tanuló. Igen, ő tanuló. Nem, ő nem tanuló. Az alma piros.

Valaki, valami létezik:

Én tanár vagyok. Te tanuló vagy.

Az alany cselekvést végez:

A tanuló ír. Ő ír.

A cselekvés tárgyra irányul:

A tanuló leckét ír.

A cselekvés helye:

Mária itt ül.

A cselekvés ideje:

Ma utazunk.

A nyelvet rendszerként kell bemutni a tanulóknak. Egyetlen nyelvi jelenséget sem tanulmányozhatnak izoláltan, vagyis azon a kontextuson belül kell megismertetni, amelyben funkcióját betölti.

A hallás- és a beszédgyakorlatok folyamán a tanulók anélkül figyelik meg a nyelvi jelenségeket, hogy azokat megneveznék. Ezáltal megalapozzák a nyelvről szerzett tudás további elmélyítését a következő osztályokban.

A morfológia alapjait a tanulók azáltal sajátítják el, hogy azonosítják a szót mint a hang és a mondat közötti nyelvi egységet. A szót mindig a mondaton belül kell megfigyeltetni. A pedagógusnak beszéde során a helyes szóhangsúlyt mintaként kell a tanulói elé állítania.

A mondat kiejtésekor felhívjuk a tanulók figyelmét a hanglejtésre, különösen a kérdő mondatok esetében. Különös figyelmet kell szentelni a hangok helyes kiejtésének.

Az anyanyelvápolás alapelve szerint a tanulóknak olyan szintű nyelvtani tudást kell elérniük, hogy ismereteiket új beszédhelyzetekben alkalmazni tudják. Ezt a folyamatot azonban jelentős mértékben befolyásolja a tanulók összetétele az osztályban – a standard nyelvhasználattól való eltérések, valamint a bizonytalanságok, hibák a tanulók önkifejezésében. Így az anyanyelvtanítás során a szükséges gyakorlatokat a tanulók beszédének szisztematikus követése alapján lehet meghatározni.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИНА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Denumirea disciplinei	**LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE**
Scopul	**Scopul** predării şi învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale în învăţământul elementar, este ca prin însuşirea funcţiilor de bază despre sistemul lingvistic, cultură, tradiţie, obiceiuri şi prin dezvoltarea strategiilor de învăţare a limbii române, elevii să-şi dezvolte capacitatea de comunicare elementară orală şi scrisă şi să aibă o atitudine pozitivă faţă de propria limbă, dar şi faţă de alte limbi, culturi, obiceiuri şi patrimoniul cultural.
Clasa	**întâi**
Fondul anual de ore	**72 de ore**

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE

FINALITĂŢI După terminarea clasei elevul va fi capabil:	**DOMENIU / TEMĂ** **Funcţiile comunicative**	**CONŢINUTURI**
– să salute şi să răspundă la salut, aplicând cele mai simple instrumente de limbă; – să se prezinte pe sine şi pe alţii; – să înţeleagă în mod clar întrebările simple de natură personală şi să răspundă la ele; – să înţeleagă instrucţiunile şi ordinul scurt şi simplu şi să răspundă cerinţelor; – să ofere instrucţiuni şi ordine scurte şi simple; – să înţeleagă apelul şi să reacţioneze la acesta; – să adreseze apel privind o activitate comună; – să înţeleagă cereri scurte şi simple şi să răspundă la ele; – să adreseze cereri scurte şi simple; – să exprime şi accepte mulţumiri şi scuze în formulări simple; – să înţeleagă formulele simple de felicitare şi să răspundă la ele; – să adreseze felicitări simple; – să recunoască şi numească fiinţe, obiecte şi locuri din mediul înconjurător; – să înţeleagă descrieri simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor; – să descrie fiinţe, obiecte şi locuri folosind instrumente lingvistice simple; – să înţeleagă enunţuri cotidiene cu privire la necesităţi, simţuri, sentimente şi să reacţioneze la ele; – să exprime necesităţile elementare, simţurile şi sentimentele prin instrumente lingvistice scurte şi simple; – să înţeleagă informaţii mai simple despre poziţia în spaţiu şi să reacţioneze la ele; – să ceară şi să ofere informaţii scurte despre poziţia în spaţiu – să înţeleagă enunţuri simple prin care se exprimă apartenenţa / neapartenenţa şi să reacţioneze la ele; – să ceară şi să ofere enunţuri simple prin care să exprime apartenenţa / neapartenenţa şi să reacţioneze la ele; – să înţeleagă enunţuri simple de exprimare a plăcerii / dezgustului şi să reacţioneze la ele; – să ceară părerea şi să exprime a plăcerii / dezgustului prin instrumente lingvistice simple.	**SALUTAREA**	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** Reacţionarea la impulsul oral al conlocutorului (profesorului, vârstnicilor etc.), stabilirea contacului la întâlnire. **Conţinuturi** *Salut! Ce faci? Bună ziua, ce faceţi? Mulţumesc,bine! Bună dimineaţa! Bună seara! Noapte bună!* *Bună ziua, Domnule. La revedere, Doamnă. Pe mâine.* Întrebare prin intonaţie. **Conţinuturi (inter) culturale:** Salutul formal şi neformal, regulile de politeţe.

	PREZENTAREA PE SINE ŞI PE ALŢII, OFERIREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE, OFERIREA ŞI CEREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE ALŢII	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** Audierea textelor scurte şi simple în care cineva se prezintă pe sine şi pe alte persoane prezente sau absente. **Conţinuturi** *Mă cheamă Maria.Pe tine cum te cheamă? (care este numele tău?) Eu am şapte ani. Tu câţio ani ai? Cine este acesta/ aceasta? Este colegul meu/ sora mea/ tatăl meu. Pe el îl cheamă Petru.* Pronumele personale în funcţie de subiect. Pronumele posesiv (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*). Cuvinte interogative (*cum, cine, care, cât*). Numeralele cardinale de la 1 la 10. Prezentul verbelor *a avea* şi *a fi.* **Conţinuturi (inter)culturale:** Recunoaşterea celor mai simple asemănări şi diferenţe în formulele de prezentare şi cunoaştere în limba română şi sârbă.
	ÎNŢELEGEREA ŞI OFERIREA INDICAŢIILOR ŞI ORDINELOR SIMPLE	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea ordinelor şi indicaţiilor şi reacţionarea la acestea, oferirea indicaţiilor scurte şi simple (comunicarea în clasă – indicaţii şi ordine pe care le adresează participanţii în procesul de învăţământ, indicaţii privind jocurile etc.). **Conţinuturi** *Cine este absent? Cine nu este prezent?* *Este clar? Eu nu înţeleg. Ascultaţi! Răspundeţi! Priviţi! Căutaţi! Găsiţi!Desenaţi! Coloraţi! Deschideţi/ închideţi cărţile. Spălaţi-vă pe mâini. Foarte bine!* *Este perfect! Aţi terminat?* *Eu am terminat. Cine ştie? Eu ştiu. Linişte, vă rog! Ridicaţi-vă! Aşezaţi--vă! Vino latablă! Te rog, dă-mi cartea ta.* Imperativul verbelor frecvente. **Conţinuturi (inter) culturale:** Respectarea normelor elementare de politeţe, poezii pentru copii cu conţinut adecvat.
	APELUL/ INVITAŢIA ŞI REACŢIONAREA LA APELUL/ INVITAŢIA DE PARTICIPARE LA ACTIVITĂŢILE COMUNE	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea apelurilor /invitaţiilor scurte şi simple privind activităţile comune şi reacţionarea la acestea (invitaţie la ziua de naştere, joc, prietenie...), adresarea şi acceptarea / refuzarea invitaţiei la o activitate comună, prin utilizarea celor mai simple expresii. **Conţinuturi** *Ne vom juca în curte? Vino la mine. Vrei să te joci cu mine?* *Da, super! Din păcate, nu pot.* *Te invit la ziua mea de naştere.* Imperativul verbelor frecvente. Întrebare prin intonare. Negaţia *nu*. **Conţinuturi (inter)culturale:** Acceptarea şi refuzarea adecvată a invitaţiei, la aniversarea zilei de naştere, jocuri, distracţii şi divertisment.
	EXPRIMAREA CERERII, MULŢUMIRII ŞI SCUZEI	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** Ascultarea enunţurilor simple prin care se cere ajutor, serviciu sau informaţie, răspunsul oral la o cerere, exprimarea şi acceptarea cererii, exprimarea mulţumirii şi scuzei. **Conţinuturi** *Doamnă / Domnule, pot să ies? Vrei să îmi dai numărul tău? Uite. Mulţumesc! Te rog.* *Aş vrea să cânt. Puteţi să repetaţi, vă rog? Din păcate, tu nu poţi.* Exprimarea adresării politicoase prin condiţional (*aş vrea...).* **Conţinuturi (inter)culturale:** Regulile comunicării politicoase.
	FELICITAREA	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea expresiilor scurte şi simple prin care se adresează felicitări cu ocazia sărbătorilor, zilei de naştere; reacţionarea la felicitările primite şi adresarea felicitărilor ocazionale. **Conţinuturi** *La mulţi ani! Anul Nou fericit!* *Sărbători fericite! Crăciun fericit! Bravo, foarte bine! Mulţumesc, la fel!* Adjectivele (*fericit, fericită*). Propoziţiile exclamative. **Conţinuturi (inter)culturale:** Cele mai semnificative sărbători şi modul de aniversare/ sărbătorire şi adresarea ocazională a felicitărilor; poezii pentru copii şi jocuri ocazionale.

	DESCRIEREA FIINŢELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ŞI FENOMENELOR	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea descrierilor mai simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor în care se oferă informaţii despre aspectul fizic, formă, dimensiuni şi alte caracteristici simple, descrierea orală, în linii generale, a fiinţelor, obiectelor şi locurilor. **Conţinuturi** *Papagalul meu se numeşte Pepe. El este verde cu roşu. Pe păpuşa mea o cheamă Simina. Ea are ochii negri. Câinele este mare şi negru. Şcoala mea este mare. De ce culoare este? Există un balon roşu şi două baloane galbene.* Adjective calificative. **Conţinuturi (inter)culturale:** Poezii şi povestiri pentru copii cu conţinut adecvat.
	EXPRIMAREA NECESITĂŢILOR, SIMŢURILOR ŞI SENTIMENTELOR	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea enunţurilor legate de necesităţi, simţuri, sentimente; exprimarea propriilor necesităţi, simţuri şi sentimente şi reacţionarea (empatică) la sentimentele altora. **Conţinuturi** *Aş vrea un suc de portocale, te rog / vă rog. Mi-e foame / mi-e sete / cald / frig. Brrrr!!! Nu, mulţumesc, nu mi-e foame. Sunt mulţumit/ă. El este bolnav. Mă doare capul. Poftă bună!* Politeţea exprimată prin condiţional (*aş dori...*) Negaţia (*nu*). Prezentul verbului a avea. **Conţinuturi (inter)culturale:** Regulile de comunicare politicoasă
	EXPRIMAREA POZIŢIEI ÎN SPAŢIU	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea textelor scurte prin care se descrie în mod simplu poziţia în spaţiu; cererea şi oferirea de informaţii despre poziţia în spaţiu. **Conţinuturi** *Această casă este mare. Pe stradă este o pisicuţă. Cartea este pe bancă. Unde este balonul tău? Eu sunt la şcoală. Mă duc la grădina zoologică.* Articolul nehotărât (*un, o, nişte*). Prepoziţiile (*în, sub, pe*). Cuvinte interogative (*unde*) **Conţinuturi (inter)culturale:** Cultura locuirii: sat, oraş.
	EXPRIMAREA APARŢINERII / NEAPARŢINERII ŞI POSEDĂRII / NEPOSEDĂRII	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Ascultarea textelor cu enunţuri simple prin care se exprimă aparţinerea / neaparţinerea şi posedarea / neposedarea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a aparţinerii / neaparţinerii şi posedării / neposedării. **Conţinuturi** *Este balonul meu. Nu este ghiozdanul meu. Este rochia ta? Al cui este stiloul? Eu am doi fraţi. Eu nu am soră.* Pronumele demonstrative (*acesta, aceasta, aceştia, acestea*). Pronumele şi adjectivele pronominale posesive (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*). Negaţia (*nu*). **Conţinuturi (inter)culturale:** Familia, prietenii, animalele de companie, jucăriile.
	EXPRIMAREA PLĂCERII / DEZGUSTULUI	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** Audierea textelor mai scurte cu enunţuri prin care se exprimă plăcerea / neplăcerea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a acordului / dezacordului, plăcerii / neplăcerii. **Conţinuturi** *Bine. Eu sunt de acord. Mie îmi place ciocolata / muzica. Îmi place să desenez / să cânt. Îţi place îngheţata? Este bună. Mie nu îmi place.* Substantivele. Articolul hotărât (*-l, -le, -a, -i, -le*). Prezentul verbelor frecvente. Construcţii cu conjunctivul (*îmi place să...*). Negaţia (*nu*). **Conţinuturi (inter)culturale:** Mâncarea şi băutura.

Noţiuni cheie: iniţierea cititului şi scrisului, literatura, limba şi cultura exprimării.

DOMENII TEMATICE ÎN ÎNSUŞIREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE ÎN ÎNVĂŢĂMÂNTUL ELEMENTAR

Notă: Domeniile tematice se întrepătrund şi sunt aceleaşi în toate cele patru clase ale primului ciclu al şcolii elementare. Autorii de manuale şi profesorii le abordează în conformitate cu cerinţele programei, vârsta, cunoştinţele anterioare de limba română şi interesele elevilor.

– Identitatea personală
– Familia şi mediul social înconjurător (prieteni, vecini, profesori etc.)
– Caracteristici geografice
– Locuirea – forme, obiceiuri
– Lumea vie – natura, animalele de companie, protecţia mediului de viaţă
– Timpul – experienţa şi situarea în timp (trecut – prezent – viitor)
– Şcoala şi viaţa şcolară
– Tinerii – viaţa copiilor şi a tineretului
– Sănătatea şi igiena
– Emoţiile (dragostea faţă de familie, colegi, prieteni)
– Mijloacele de transport
– Condiţiile meteorologice
– Arta pentru copii (în special literatura modernă pentru copii, cântece tradiţionale ocazionale şi cântece moderne-contemporane)
– Obiceiurile şi tradiţia, folclorul, aniversările (zilele de naştere, sărbătorile)
– Timpul liber – distracţia, divertismentul, hobby-urile
– Alimentaţia şi obiceiurile gastronomice
– Călătoriile
– Moda şi îmbrăcămintea
– Sportul
– Comunicarea verbală şi non-verbală, regulile de comportament şi bunele maniere.

INSTRUCŢII PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa şcolară pentru învăţarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale, pentru primul ciclu de şcoală elementară este axată pe dezvoltarea de cunoştinţe funcţionale şi bazată pe finalităţile privind comunicarea, respectiv pe activităţile pe care elevii le realizează cu succes folosind limba română. Activităţile lingvistice de audiere, citire, vorbire şi scriere în programa şcolară sunt considerate părţi integrante şi inseparabile în comunicarea autentică a fiecărui individ dintr-o comunitate lingvistică. Pornind de la finalităţi, adică de la aceea ce elevul este capabil să realizeze în diferite tipuri şi forme de comunicare (orală, scrisă, parţial şi cea non-verbală), poziţia centrală formală şi structurală a programei şcolare o deţin funcţiile comunicative (de ex. să ştie formulele de salutare, să se prezinte pe sine şi pe alţii, să ofere informaţii de bază despre el însuşi, să ofere şi să ceară informaţii de bază despre alţii, să înţeleagă şi să dea instrucţii simple şi ordine, să facă apel / să invite şi să răspundă la apelul / invitaţia de a participa la un joc comun, să adreseze o cerere, să-şi exprime recunoştinţa, planurile, intenţiile, acceptarea, opunerea, plăcerea, refuzul, dorinţele, necesităţile etc.). Pe baza funcţiilor comunicative sunt definite activităţile de limbă prin care se pot realiza aceste funcţii şi care prevăd o îmbunătăţire treptată a capacităţii de înţelegere a vorbirii şi a textului scris (din clasa a doua, semestrul al doilea), a exprimării orale şi scrise interactive. Datorită concepţiei continue şi ciclice a programei şcolare, funcţiile comunicative se transmit, însuşesc şi exersează pe tot parcursul ciclului de învăţământ, prin extinderea treptată a gradului de complexitate. Finalităţile, funcţiile comunicative şi activităţile lingvistice sunt definite ca şi categorii lingvistice generale. În scopul operaţionalizării finalităţilor, funcţiilor şi activităţilor, sunt oferite exemple de realizare. Acestea ilustrează unele dintre cele mai frecvente şi, raportat la vârsta elevilor, cele mai potrivite posibilităţi de realizare verbală a funcţiilor comunicative.

În învăţarea prin comunicare limba este considerată mijloc de comunicare. De aceea, programa este axată pe finalităţile care indică ceea ce un elev este capabil să înţeleagă şi să realizeze în procesul de comunicare. Prezentarea tabelară îl îndrumă treptat pe profesor de la finalităţi şi funcţiile comunicative ca domenii, până la activităţile care asigură elevilor capacitatea de a comunica şi utiliza limba în viaţa lor de zi cu zi, în împrejurări particulare, publice sau educaţionale. Aplicarea acestei modalităţi de abordare în predarea limbii se bazează pe eforturile de implementare şi aplicare consecventă a următoarelor atitudini:

– limba ţintă este folosită într-o sală de clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă de comuniune şi cooperare reciprocă;
– discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştinţelor elevilor;
– profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înţeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaţionale, precum şi elementele socializării;
– este importantă semnificaţia mesajului lingvistic;
– cunoştinţele elevilor se evaluează prin criterii de exactitate relative clar definite şi din acest motiv modelul nu este întotdeauna vorbitorul original;
– pentru îmbunătăţirea calităţii şi volumului materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacţiunea socială; lucrul în sala de clasă şi în afara acesteia se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puţin complexe în condiţii reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definit;
– profesorul transmite elevilor cunoştinţe privind legile comunicării orale şi scrise (din clasa a doua) şi reciprocitatea dintre ele;
– toate conţinuturile din gramatică sunt introduse inductiv prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştinţe a elevilor şi fără explicaţii gramaticale detaliate, cu excepţia cazului în care elevii insistă asupra lor, iar cunoştinţele lor sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii include, de asemenea, următoarele categorii:

– însuşirea conţinutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită la actul social;
– conceperea programei şcolare ca pe un ansamblu de sarcini şi activităţi dinamice, pregătite în comun şi adaptate vârstei elevilor;
– profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor, precum şi crearea de noi idei;
– elevii sunt consideraţi participanţi responsabili, creativi şi activi la viaţa socială;
– materialele didactice reprezintă una din sursele de activităţi şi trebuie îmbogăţite cu materiale suplimentare autentice;
– sala de clasă este un spaţiu care poate fi adaptat zilnic la necesităţile de predare;
– lucrul la un proiect este considerat o sarcină prin care se stabileşte corelaţia cu alte discipline şi încurajează dezvoltarea abilităţilor cognitive ale elevilor (observarea, analiza, deducţia etc.);
– pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers, iar în mod aparte la elevii de vârstă mai mică ar trebui să se folosească cuvinte internaţionale şi cuvinte pe care le cunosc, precum şi vizualizarea ca mijloc de identificare a semnificaţiei cuvântului.

Tehnici / activităţi

În timpul orei se recomandă alternarea dinamică a tehnicilor / activităţilor care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi răspunsul la instrucţiile profesorilor în limba română sau de pe înregistrările audio (*ascultă, scrie* – din clasa a doua, *uneşte, determină, găseşte* şi activităţile legate de activitatea în clasă: *desenează, decupează, colorează, deschide / închide caietul* etc.)

Lucru în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.)

Activităţi manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor, posterelor etc.)

Exerciţii de ascultare (după instrucţiile profesorului sau de pe înregistrărilor audio să unească noţiunile, să adăuge părţi ale imaginii, să completeze informaţii, să selecteze enunţuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.).

Jocuri potrivite vârstei şi cerinţelor didactice (de introducere, de dezvoltare a atenţiei şi concentrării, de întărire a motivaţiei, de introducere a unui nou material lingvistic sau consolidare a materiei).

Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place / nu-mi place, comparaţii ...).

Rezolvarea ”problemelor actuale” în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.

”Transpunera” enunţului în gest şi a gestului în enunţ.

Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (din clasa a doua) (planificarea diferitelor activităţi, raport / jurnal de călătorie, afiş publicitar, program de serbare sau altă manifestări).

STRATEGII PENTRU AVANSAREA ŞI EXERSAREA ABILITĂŢILOR LINGVISTICE ÎN CLASELE I ŞI A II-a ALE ŞCOLII ELEMENTARE

Avantajele predării limbii române în clasele I şi a II-a ale şcolii elementare sunt legate de specificul însuşirii limbii la o vârstă fragedă. Caracteristica de bază a învăţării timpurii nu este învăţarea analitică, ci însuşirea limbii într-un mod asemănător cu cel în care se însuşeşte limba maternă – copilul foloseşte limba exclusiv în comunicare şi în situaţii apropiate de interesele sale. Avantajele învăţării limbilor la această vârstă sunt multiple:

– neurofiziologice: elasticitatea excepţională a creierului permite însuşirea mai uşoară a elementelor fonetice, a accentului, a pronunţiei, a intonării, precum şi a modelelor de sintaxă;

– psihologice: la elev se dezvoltă motivaţia deoarece nu simte frica de greşeli atunci când foloseşte altă limbă, acceptă cu uşurinţă jocul şi se încadrează cu uşurinţă mai mare în grup;

– educative: învăţarea unei limbi noi influenţează pozitiv dezvoltarea cognitivă a copilului şi acceptarea unei alte limbi mai diferită.

Începutul timpuriu al învăţării unei alte limbi deschide calea pentru atingerea unor niveluri mai ridicate de competenţă lingvistică şi dezvoltare a multilingvismului, relevante pentru şcolarizarea ulterioară şi viaţa profesională.

Având în vedere că finalităţile se operaţionalizează prin activităţi lingvistice în situaţii de comunicare, este important ca acestea să se exerseze permanent şi simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competenţe lingvistice care sunt în concordanţă cu scopurile date.

Deoarece programa de învăţare a limbii în clasa întâi şi în primul semestru al clasei a doua de şcoală elementară nu prevede citirea şi scrierea (în al doilea semestru al clasei a doua fac cunoştinţă cu literele alfabetului român), dar nici explicarea mai detaliată a regulilor gramaticale, această perioadă este importantă pentru încurajarea şi formarea deprinderilor la elevi ca în situaţiile de zi cu zi, în clasă şi în afara clasei să utilizeze în mod spontan cuvintele şi expresiile învăţate în situaţiile concrete de comunicare orală (de ex. salutarea profesorului în limba română în clasă, dar şi în afara acesteia). O astfel de stabilire spontană a contactelor îi ajută pe elevi să se elibereze de blocajul în vorbire, care ar putea apărea în afara condiţiilor simulate în clasă, atunci când se întâlnesc cu persoane din alt areal lingvistic. Acest fapt va crea numeroase posibilităţi ca elevii să experimenteze utilizarea limbii şi să se elibereze de teama greşelilor în comunicare. De aceea este necesar să se insiste asupra unui astfel de model de comunicare de la început, pentru că în cazul în care elevii se obişnuiesc cu un alt model, ca de ex. utilizarea exclusivă a limbii sârbe la stabilirea contactelor şi a comunicării cu un profesor sau un coleg, va fi mult mai greu să se schimbe şi corecteze mai târziu.

Următorul pas, asupra căruia trebuie de asemenea insistat de la începutul învăţării limbii române, este aşa-numita ”limbă a clasei”. Toate instrucţiile scurte şi simple date la ore, care se repetă frecvent, ar trebui să fie în limba română şi să fie în mod obligatoriu însoţite de gesturi adecvate (dacă, de exemplu, profesorul spune *ascultă*, este de dorit ca pe lângă pronunţarea acestui enunţ, să pună mâna în dosul urechii). Unele instrucţiuni pot fi iniţial expuse de profesor în limbile română şi sârbă, cu tendinţa de a elimina treptat limba sârbă, verificând dacă elevii cunosc semnificaţia în limba română.

Pe lângă aceste forme spontane de învăţare, trebuie introduse şi conţinuturi de limbă care nu fac parte din interacţiunea obişnuită la oră. Pentru asemenea forme de învăţare este necesar să se utilizeze obiecte şi fiinţe din mediul înconjurător, imagini din materialele didactice, cărţi, postere şi toate celelalte materiale disponibile. Pentru însuşirea acestor conţinuturi, este necesar să se insiste asupra activităţilor de comunicare în grup. La această vârstă, se recomandă, de asemenea, activităţi de reproducere orală şi de producţie controlată, deoarece acestea sunt conţinuturi care nu reprezintă ”limba clasei” şi nu se repetă la fiecare oră. În acest fel, elevilor li se oferă posibilitatea de a repeta conţinuturile de mai multe ori pentru memorarea mai uşoară şi mai rapidă, fapt care asigură obţinerea încrederii că pot utiliza limba în mod independent. În acest sens, sunt preferabile exerciţii de producţie orală cu mici variaţii ale modelelor în care se schimbă şi se combină diverse conţinuturi lexicale şi gramaticale, ridicând treptat nivelul lor de complexitate. Trebuie de asemenea sprijinită interacţiunea cu alţi elevi, care poate fi realizată ca o formă uşoară de mediere, prin intermediul unor instrucţiuni în limba sârbă (de ex. întrebaţi colegul sau colega cum îl/o cheamă şi câţi ani are, ce îi place / nu-i place să mănânce etc, răspundeţi la întrebările colegului / colegei) sau prin introducerea mişcărilor ca mijloc de comunicare non-verbală.

Este necesar ca să se asigure elevilor însuşirea funcţiile comunicative expuse în Programă pentru un anumit nivel de învăţare, cu menţionarea că unele conţinuturi lingvistice sunt propuse ca o recomandare şi pot fi înlocuite cu un conţinut similar sau extinse, în conformitate cu materialele didactice disponibile, dar şi cu necesităţile şi interesele elevilor.

Este important să ţinem cont de faptul că, în pofida entuziasmului iniţial cu care elevii intră în procesul de învăţare a limbii române în şcoala elementară, pentru ei acesta este încă una din disciplinele şcolare. De aceea, la acest nivel nu se poate aştepta ca ei să dezvolte în mod spontan interesul şi entuziasmul pentru învăţarea limbii române. Cu ocazia planificării activităţilor este necesar să se ţină cont de vârsta elevilor şi de caracteristicile individuale ale lor. Unii elevi sunt introverţi, unii extroverţi, învaţă cu viteze diferite şi în moduri diferite – cu toate simţurile, au necesităţi şi interese diferite, au cunoştinţe prealabile. Majoritatea elevilor la această vârstă au probleme cu atenţia, concentrarea şi memorarea în cele 45 de minute. De aceea se recomandă ca ora să înceapă cu un scurt joc de iniţiere, prin ascultarea poeziilor de pe un CD sau de pe Internet, ceea ce ar avea un efect pozitiv asupra capacităţii de atenţie, concentrare şi de memorare, dar ar duce şi la succesiunea activităţilor în ordine logică, care trebuie să dureze de la 5 până la 15 minute.

PREZENTAREA ŞI EXERSAREA CONŢINUTURILOR

Având în vedere diferitele stiluri de învăţare, diversitatea activităţilor este un cuvânt cheie pentru prezentarea unui material lexical nou. Este important să respectăm cunoştinţele prealabile ale elevilor, deoarece acestea pot constitui o bază bună pentru lucru şi înţelegerea mai uşoară a temei.

Mijloace vizuale de predare (cărţi, postere, filme de scurt metraj animate, obiecte reale din mediul înconjurător, aşa cum s-a menţionat deja în indicaţiile generale) sunt ideale pentru însuşirea şi exersarea vocabularului. Când se prezintă elevilor o anumită noţiune – când o văd, este important să audă de câteva ori cum se pronunţă cuvântul şi doar după aceea să îl pronunţe. Repetarea în cor este utilă pentru ca elevul să simtă siguranţă, deoarece nu este expus în public, iar teama de a fi ridiculizat (adesea prezentă la această vârstă) este redusă la minim.

Pantomima (ca un gen de tehnică teatrală), precum şi metoda de răspuns fizic complet, sunt foarte populare şi eficiente, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu. Se potriveşte în special elevilor cu stilul chinestezic de învăţare (transpunerea cuvintelor pronunţate în mişcare şi invers). Aceste tehnici sunt potrivite pentru însuşirea şi exersarea tuturor părţilor de vorbire: substantive – *părţi ale corpului, animale, jucării* ...; verbe – *a se ridica, a sta jos, a ridica, a da jos un obiect* ...; adjective calificative prin care se descriu stări şi sentimente – *fericit, trist, flămând, însetoşat* ...

Contextul corespunzător (povestiri în imagini, poezii, jocuri etc.) este o condiţie esenţială pentru însuşirea cu succes a vocabularului, dar şi a limbii în general, şi a familiarizării cu obiceiurile româneşti. Însuşirea lexicului va fi cu atât mai eficientă dacă este realizată într-un context situaţional clar. De exemplu, dacă se însuşesc cuvinte care se referă la lumea animalelor, s-ar putea să se organizeze o vizită reală, simulată sau virtuală la grădina zoologică. Trebuie să se ţină cont de faptul că elevii, în timpul unei ore, pot însuşi 5–7 cuvinte noi.

Modelele de dialog (ca bază pentru ”imitare”) sunt foarte eficiente pentru dezvoltarea vorbirii. În absenţa comunicării spontane a elevilor, profesorul poate să folosească păpuşi – simple de pluş, confecţionate din ciorapi sau hârtie – şi în acest mod să facă un model adecvat de dialog. Profesorul poate să se adreseze elevilor prin intermediul păpuşii care pune întrebări. Elevii vor putea să răspundă repede şi cu uşurinţă la întrebări, dar şi să pună întrebări. Bineînţeles, este necesar să se asigure un context adecvat care să permită elevilor timizi să se încurajeze să vorbească.

Activităţile de proiect măresc motivaţia deoarece oferă elevilor posibilitatea de a lucra responsabil în perechi sau în grup pentru a realiza o sarcină într-un mod propriu, în acord cu ceilalţi, prin aceasta dezvoltând şi consolidând anumite competenţe sociale. Proiectul este potrivit pentru lucrul în secţiile de clasă cu componenţă mixtă, dă o amprentă personală, stimulează cooperativitatea în muncă şi se încheie cu un fel de prezentare a rezultatelor şi a procesului de lucru.

Activităţile dramatice şi muzicale permit elevilor să folosească limba într-un context adecvat şi astfel să „reînvie” folosirea acestuia. Potenţialul lor se reflectă, printre altele, în faptul că:

– elevii nu numai că învaţă limba română într-un mod distractiv, ci prin interacţiunea şi rolurile diferite pe care le iau, concep lucruri din diferite unghiuri (ceea ce contribuie la dezvoltarea gândirii critice şi divergente);

– elevii colaborează şi însuşesc limba printr-o interacţiune gândită în limba ţintă şi dezvoltă toate abilităţile necesare – cognitive, comunicative şi sociale;

– toţi pot să participe – fiecare îşi are un rol pe care îl poate ”duce la bun sfârşit” şi de aceea este potrivit pentru munca în secţiile de clasă cu componenţă mixtă;

– sunt potrivite pentru toate modurile de învăţare – pe cele video le văd, pe cele auditive le aud, pe cele chinestezice le exprimă prin mişcare;

– avansează motivaţia şi încrederea în sine;

– sunt orientate spre elev – profesorul are un rol mai puţin dominant;

– dezvoltă imaginaţia şi creativitatea.

Se sugerează ca activităţile dramatice şi muzicale, cum ar fi cântecul, jocul pe roluri, mini scenetele, spectacole de păpuşi mini, improvizările şi poveştile din viaţa reală să fie cât mai mult utilizate în clasă, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu.

Citirea şi scrierea sunt activităţi opţionale în clasa a doua. Având în vedere că alfabetul latin este introdus în predarea limbii sârbe în semestrul al doilea al clasei a doua, scrierea iniţială şi citirea poate fi oferită ca o opţiune numai pentru elevii care doresc şi ştiu, la nivel de bază (citirea cuvintelor şi a propoziţiilor simple, completarea cuvintelor cu litere şi altele, fără scrierea independentă şi dictarea). Această activitate nu se notează şi are un rol secundar la oră.

Competenţa socio-culturală ca un ansamblu de cunoştinţe despre lume în general, despre asemănările şi diferenţele dintre modelele culturale şi comunicative în comunitatea în care trăieşte elevul şi în limba română care se învaţă, trebuie introduse de la începutul învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale la cei mai mici elevi, pentru că aceste cunoştinţe sunt necesare pentru comunicarea competentă şi cu succes în activităţile concrete de comunicare în limba ţintă.

Un aspect aparte al competenţei socio-culturale îl constituie *competenţa interculturală*, care subînţelege dezvoltarea conştiinţei despre alţii şi cei care sunt altfel, cunoaşterea şi înţelegerea asemănărilor şi diferenţelor dintre lumi, respectiv dintre comunităţi lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competenţa interculturală se referă şi la dezvoltarea toleranţei şi atitudinii pozitive faţă de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparţin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuşi. Deci, introducerea treptată a conţinuturilor socio-culturale la cel mai scăzut nivel (salutul, interpetarea cântecelor ocazionale de sărbătoare şi altele) contribuie la dezvoltarea personalităţii interculturale, prin creşterea conştientizării cu privire la valoarea diferitelor culturi şi la dezvoltarea capacităţii de integrare a experienţei interculturale în propriul model cultural de comportament şi convingeri.

Conţinuturile gramaticale nu se abordează explicit la această vârstă. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcţional (prin aplicarea elementelor gramaticale necesare pentru realizarea cu succes a funcţiei comunicative). În procesul de predare a limbii române trebuie să se urmărească însuşirea gramaticii prin activităţi lingvistice de audiere şi vorbire, în conformitate cu scopurile clar definite, cu finalităţile şi standardele de predare a limbii.

Scopul principal al predării limbii române cu elementele culturii naţionale este dezvoltarea competenţei comunicative la un anumit nivel al limbii, în conformitate cu statusul limbii şi anul de învăţare.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмету	**РУСКИ ЯЗИК З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ**
Циль	**Циль** настави и ученя *руского язика з елементами националней култури* то посцигнуц таки ступень розвою комуникативних схопносцох школяра же би вон самостойно применьовал схопносци висловйованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацийох (у складу зоз тематичним минимумом и у писаней форми), пестовал национални и културни идентитет, етнїчне самопочитованє и упознаванє школярох зоз елементами традициї, култури и обичайох Руснацох.
Класа	**Перша**
Рочни фонд годзинох	**72 годзини**

ИСХОДИ По законченей теми/обласци школяр годзен:	**ОБЛАСЦ/ ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
− препознац приповедку, писню и драмски текст; − одредзиц главни особи и обачиц розлику медзи позитивнима и негативнима прикметами; − препознац загадку; − розликовац глас, слово и виреченє; − правилно вигвариц кратке и подполне виреченє; − усно преприповедовац текст; − усно приповедац по датих сличкох и о дожицох; − усно описовац предмети зоз нєпостредного окруженя; − правилно хасновац нови слова у каждодньовей бешеди; − правилно вигваряц специфични гласи руского язика у каждодньовей конверзациї; − напамят гуториц кратки литературни тексти; − участвовац у сценским виводзеню текста; − участвовац у културно-уметнїцких манифестацийох (як патрач або учашнїк);	ЛИТЕРАТУРА	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезия** Гавриїл Костельник, *Стари алє здрави* Мелания Павлович, *Жимно було* Янко Олеяр, *Музика, Заячки* Михал Симунович, *Цо то моц* Мелания Римар, *Розчитованя* (вибор) Народна писньочка, *Циця и Амалка* Розчитованя и загадки (вибор) Руска народна писня по вибору **Проза** **Черешньов квиток** Учебнїк пестованя руского язика, Яков Кишюгас

− крашнє подзековац, замодлїц за помоц; − з увагу слухац собешеднїка; − розумиц поняце *национална припадносц* и почитовац припаднїкох других народох; − здобуц правилни однос ґу мацеринскому язику и язику других народох; − познац подобносц медзи руским и сербским язиком; − интерпретовац писнї хтори ше одноша на швета або рочни часци; − участвовац у дзецинских драмских сличкох у складзе зоз своїм возростом; − упознац традицийни руски обичаї (Крачун – колядованє, Велька ноц – облїванє), а ґу тому и пригодни традицийни єдла; − обачовац розлику медзи рускима и сербскима вирскима обичаями; − розликовац и хасновац розповедне, опитне и викричне виреченє − правилно вигваряц гласи руского язика − хасновац єдноставни вислови о себе, о блїзких и познатих особох − поставяц єдноставни питаня и одвитовац на нїх			*Ручнїк* *Мачка* *Вовк* *Божа катичка* *Заяци* *Рада* *Пчоли* *Бицикла* *На стред драги* *Кутатовац* *Таблїчка 1, 2* Народна приповедка, *Дїдо и цвикла* Басна *Лєв и миш* **Драмски тексти** Драмски тексти зоз часописа за дзеци *Заградка* (вибор) **Популарни и информативни тексти** Вибор зоз илустрованих дзецинских енциклопедийох Вибор популарних и информативних текстох зоз часописа за дзеци *Заградка*
	КУЛТУРА ВИСЛОВЙО-ВАНЯ	**Усне висловйо-ванє**	Вигварянє гласох хтори школяром представяю почежкосц: *г, х* и *д', т'*. Приповеданє о подїйох з родительского дому, школи; приповеданє по слики и плану у форми питаньох. Розликованє виреченьох як обвисценя, питаня и розказу з вигваряньом (интонацию) и їх препознаванє на слух. Традицийна руска народна култура. Подоба школяра; знац ше представиц, виприповедац дацо о себе и своєй фамелиї, о товаришови, виприповедац о своєй омилєней животинї, бависку. Драмски, драматизовани тексти, сценски обробок. Збогацованє словнїка. Бешедни ситуациї и язични бависка.
		Слуханє	Реални и симулативни ситуациї. Аудио-визуелни записи.
	Читанє		Литературни тексти чита наставнїк або ше емитує аудио-визуелни запис Нєлитературни тексти: текст зоз таблїчки, розпорядок годзинох, уходнїца, поволанка и друге. Информативни тексти: правила справованя у школи, живот у нашим околїску, енциклопедия за дзеци.

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма *руского язика зоз елементами националней култури* состої ше з двох предметних обласцох: литератури и култури висловйованя. Розподзельованє наставних годзинох би нє требало буц зробене на основи предметних обласцох. На каждей годзини треба окремну увагу пошвециц култури висловйованя школярох и култури Руснацох у Сербиї зоз акцентом на народну традицию и обичаї. Понеже обидва обласци медзисобно попреплєтани, та анї єдну нє мож виучовац изоловано, єдну без другей.

Наставна програма *руского язика зоз елементами националней култури* фундаментує ше на исходох, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох. Исходи представяю опис интеґрованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує, преширює и преглїбює през два предметни обласци того предмета.

I ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Наставна програма ориєнтована на исходи дава наставнїкови векшу шлєбоду, вецей можлївосци у креированю и обдумованю настави и ученя. Од наставнїка ше обчекує же би за кажду наставну єдинку, у фази планованя и писаня пририхтованя за годзину, дефиновал диференцовани обчекивани резултати на трох уровньох у завсисносци зоз пред'знаньом школярох. У фази планованя настави и ученя барз важне мац на розуме же учебнїк наставне средство и же вон нє одредзує змисти предмета. Понеже змисти у учебнїку дати за I, II и III класу, наставнїк ма шлєбоду виберац, як литературни, так и шицки други змисти по своїм жаданю и потреби за реализованє програмских змистох. Прето треба змистом датим у учебнїку приступиц селективно. Попри учебнїка, як єдного зоз жридлох знаньох, на наставнїкови остава же би школяром обезпечел за хасновванє и други жридла спознаньох. При планованю наставного процесу треба водзиц рахунку о здобутих знаньох, искуствох, интелектуаних схопносцох и интересованьох школярох.

Барз важне положиц акцент на збогацованє словнїка. Тиж так, треба вихасновац швета и културни події хтори ше одбуваю у рижних местох з цильом упознаваня живота Руснацох у прешлосци. Препоручує ше же би ше поцагло паралелу медзи шветами Руснацох и подобнима сербскима шветами.

II ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

ЛИТЕРАТУРА

Препоручени тексти зоз обласци *Литература* обрабяю ше у цеку цалого школского рока зоз читанки, зоз виданьох познатих руских писательох, зоз дзецинскохо часопису *Заградка* и роботних лїсткох як основного материялу за роботу хтори наставнїк обдумує зоз можлївосцами школярох як и зоз исходами ученя. Вибор дїлох ше у найвекшей мири фундаментує на принципе прилагодзеносци ґу возросту.

РОБОТА НА ТЕКСТУ

Литературни жанри: приповедки, басни, сказки, писнї, загадки и язиколамки.

Читанє – презентация наставнїка або аудио-визуелни запис кратких текстох. При обробку писньох треба вежбац правилне вигварянє гласох як и правилну интонацию думки. Вежбац и хорске и индивидуалне рецитованє.

Препоручує ше же би ше школяром презентовали популарни дзецински писнї, же би ше провадзел дзецински часопис *Заградка* и же би ше заєднїцки одпатрело єдну театралну представу за дзеци по руски.

Ортоепия – наставнїк стално треба же би указовал на важносц правилней бешеди хтора ше пестує зоз запровадзованьом одредзених ортоепских вежбох. Ортоепски вежби нє треба реализовац як окремни наставни єдинки, алє у рамику одвитуюцих темох зоз ґраматики; интонация виреченя може ше з єдного боку повязац зоз культуру висловйованя, вежбаньом рецитованя писньох и под. Прейґ хасновання аудио знїмкох школярох треба учиц же би репродуковали и усвойовали правилне вигварянє, мелодию, дикцию...

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Розвиванє культури висловйованя єден з найважнєйших задаткох настави мацеринского язика з елементами националней культури. Тота наставна обласц ше муши повязовац зоз обробком литературних текстох.

Од школярох того возросту треба обчековац же би знали шлїдуюци обласци:

Приповеданє – о дожицох, о тим цо видзели, о особних жаданьох. Препоручени теми за обробок: школа, фамелия, мойо место, родзински одношеня, єдловнїк, числа, фарби, днї у тижню, рочни часци, годзини, нащиви, мой товариш, роботни дзень школяра, шлєбодни час, транспорт, чувайме природу – животинї и рошлїни, важни швета Крачун, Велька ноц и Кирбај, дзецински часопис *Заградка*.

Од школяра ше далєй обчекує же би знал составиц ґрупу словох на одредзену тему, а тиж и зложиц виреченя зоз датих словох. Школяр треба же би знал одредзиц главну подобу у тексту и описац єй вонкашнї випатрунок. Треба же би знали подзековац и замодлїц за помоц. Самостойно треба же би приповедали (даскельо виреченя) о свойому братови чи шестри, товаришови, о живоце у школи (максимально 3–5 виреченя).

Репродукция – описац слику або цек події з помоцу илустрациї.

Опис – людзох и животиньох.

Диялоґ – здравканє при стретнуцу и розходзе.

Драматизация – драмска сличка – сценски приказ.

Розгварка – збогацованє словнїка з каждодньового живота у узвичаєней конверзациї.

Усмене висловйованє ше витворює през бависка помоцу хторих ше учи комуникация (здравканє, задзекованє и пребачованє).

Вежби слуханя починаю зоз слуханьом того цо гутори наставнїк, други школяре, ґлумци або водителє. Слуханє треба повязовац зоз мимику и ґестикулацию хтора ше одноши на тото о чим ше бешедує. Обовязно инсистовац на правилним вигваряню руских гласох и правилней интонациї виреченя.

Окремну увагу наставнїк треба же би пошвецел вигваряню руских гласох *г, х* и , *д', т'*.

Школяре треба же би активно усвоєли 200 слова и фразеолоґийни єдинки. Пасивни словнїк треба же би бул обсяжнєйши од активного.

Од школярох ше обчекує же би напамят научели голєм 2 рецитациї, 2 руски дзецински писнї, даскельо загадки, розчитованя и язиколамки.

Елементи националней культури и традициї

Упознаванє школярох з основами историї рускей меншинскей заєднїци (присельованє, културни и вирски активносци). Пестованє емотивного одношеня ґу традициї, култури, обичайом рускей меншинскей заєднїци у Сербиї.

СПОСОБ ВИТВОРЙОВАНЯ ПРОГРАМИ

Муши ше стално мац на розуме сущни задаток того предмета: же би школяре научели крашнє бешедовац на руским литературним язику. Вше ше муши мац на розуме и пред'знанє школярох, же би ше могло надовязац на материю хтору школяре уж звладали. На каждей годзини наставнїк треба же би виберал диференцийни поступок, бо школяре розличного возросту и приходза з розличнима язичним пред'знаньом.

На годзини треба створиц приємну атмосферу, хтора омоглївює партнерске одношенє медзи наставнїком и школярам и помага же би ше звладала психична бариєра при активизациї схопносцох висловйованя. Кажде язичне средство ше демонструє у одредзеним контексту, нє изоловано. Под час увежбованя бешедних схопносцох треба же би доминовали розлични форми диялоґох у интеракциї наставнїк – школяр и школяр – школяр. При висловйованю ше глєда єдноставносц, природносц, спонтаносц и язична правилносц.

III ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє и вредноване резултатох напредованя школярох у функциї досцигованя исходох, а почина з инициялним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи и у одношеню на цо ше будзе преценьовац його дальши цек напредованя, як и оцена. Кажда активносц добра нагода за преценьованє напредованя и даванє повратней информациї. Кажда наставна годзина и кажда активносц школяра нагода за формативне оценьованє, односно реґистрованє проґресу школярох и унапрямованє на дальши активносци.

Формативне вредноване состойна часц сучасного приступу ґу настави и подрозумює преценьованє знаньох, схопносцох, становиских и справованя, як и розвою одвитуюцей компетенциї под час настави и ученя. Под формативним мераньом подрозумює ше зазберованє податкох о школярових посцигнуцох, а найчастейши технїки то: реализация практичних задаткох, провадзенє и зазначованє школярових активносцох под час настави, нєпостредна комуникация медзи школяром и наставнїком, реґистер за каждого школяра (мапа напредованя) итд. Резултати формативного вреднованя на концу наставного циклуса треба же би були виражени и сумативно – зоз числову оцену.

Робота каждого наставнїка состої ше од планованя, реализациї наставней материї, провадзеня и вреднованя посцигнуцох школярох. Важне же би наставнїк континуовано диференцийно провадзел и вредновал, попри посцигнуцох школяра, и процес настави и ученя, як и свою власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и хасновите наставнїк вихаснує и познєйше у своєй наставней пракси, а шицко цо ше укаже як нєдосц ефикасне и ефективне требало би унапредзиц.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Názov predmetu	SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY
Cieľ	Cieľ výučby a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných i odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.
Ročník	prvý
Ročný fond hodín	180 hodín

Ročník: prvý

Ročný fond hodín: 72

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**		**OBSAHY**
– rozlišovať báseň, rozprávku a dramatický text; – vnímať osoby a ich kladné a záporné vlastnosti; – poznať hádanku; – rozlišovať hlásku, slovo a vetu; – správne povedať krátku a úplnú jednoduchú vetu; – utvoriť ústny prejav so slovami; – prerozprávať niečo; rozprávať podľa obrázka/obrázkov a o zážitkoch; – ústne opísať veci z priameho okolia; – správnym spôsobom využívať nové slová a správne vyslovovať špecifické hlásky pre slovenský jazyk v každodennej konverzácii; – spamäti predniesť kratšie literárne útvary; – účinkovať v scénickom prednese textu; – zúčastniť sa v kultúrno-umeleckých podujatiach (aj ako divák, aj ako účastník) – vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho; – chápať pojem národnostná príslušnosť a vnímať príslušníkov iných národov; – chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov; – poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou; – predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia; – zapojiť sa do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov; – poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (so zameraní na svoju dedinu) – zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) – poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (Vianoce – koledovanie,Veľká noc – oblievačka) a k tomu priliehavé tradičné jedlá	**LITERATÚRA**		**ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** **Poézia** Slovenská ľudová pieseň: *Červené jabĺčko; Ej javor javor, zelený; Kukulienka; Ej, padá, padá rosička;* Vyčítanky: *Ide koza rohatá; Cencelence, bom, bom, bom,...* Hádanky a riekanky (výber) Pavel Mučaji (výber) Miroslav Demák (výber) Elena Čepčeková: *Ľúbim ťa* Krista Bendová: *Hruška* Michal Ďuga: *Chytačka* Mária Ďuríčová: *Skrytý svet* *Iveta Kapraňová: Kuriatka* Libuša Friedová: *Mama a ja* Viera Dobiášová: *Otec rok* **Próza** Sibyla Mislovičová: *Čarovné slovíčko* Ľudová rozprávka: *Snehulienka/ Janko Hraško/ O veľkej repe (podľa obrázkov)* Bájky (výber) Ľudové pranostiky, porekadlá a príslovia. **Dramatické texty** Detské ľudové hry Ľudová rozprávka: *Koza rohatá a jež* Vekuprimerané žartíky. Bábkové divadlo pre deti. **Populárne a informatívne texty:** Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti. **Literárne pojmy:** – báseň; bájka; rozprávka; hádanka. – udalosť; miesto a čas konania deja; literárna postava – zovňajšok, – detský dramatický text; detské hry; žartovný text;
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	**Ústne vyjadrovanie**	Výslovnosť hlások, s ktorými žiaci majú ťažkosti (napr. *dz, dž, h, ch, ľ*). Tradičná slovenská ľudová kultúra. Riadený a voľný rozhovor. Osobnosť žiaka: vedieť sa predstaviť, povedať o sebe a o svojej rodine, priateľovi, predstaviť svoje obľúbené zvieratko, hračku... Sviatky a rodinné oslavy. Rozprávanie, rozprávanie s obmenou a podľa obrázkov (ľudový odev, tradičné jedlá). Prednes krátkeho vekuprimeraného literárneho textu. Dramatické, zdramatizované texty, scénická úprava. Scénický prednes textu (dramatický a bábkový), detské ľudové hry. Obohacovanie slovnej zásoby. Hovorové, situačné a jazykové hry.
		Počúvanie	Skutočné a napodobnené situácie. Audiovizuále zápisy. Hry na rozvíjanie pozorného počúvania.
		Čítanie	Literárne texty – prednes učiteľa a audio a video zápis. Neliterárne texty: text v tabuľke, rozvrh hodín, vstupenka a iné. Informatívne texty: pravidlá správania v škole, o živote z nášho okolia, z encyklopédií pre deti.

Kľúčové slová: jazyková kultúra, ústne vyjadrovanie, literatúra

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje vzdelávacie oblasti: literatúru a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajam a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda, obe oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje prostredníctvom vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúc na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov vzhľadom na predbežné vedomosti žiakov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti literatúry) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne. Pritom učebnica je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na obohacovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov väčšinového národa a iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákmi v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

LITERATÚRA

Odporúčané obsahy z oblasti *Literatúra* sa spracúvajú počas celého školského roka z čítanky a CD k čítanke a pracovného zošita, ako základných vyučovacích pomôcok tak, že učiteľ ich realizáciu plánuje v súlade s individuálnymi charakteristikami žiakov a možnosťami celého kolektívu, vedený vzdelávacími výkonmi.

Pri uschopňovaní žiakov, aby za pomoci učiteľa porozumeli textom zo školskej lektúry, ale aj z populárnej tvorby, informačným textom z časopisov pre deti, encyklopédií a pod., dôležité je trvať na tom, aby sa pochopili udalosti, priestorové a časové vzťahy. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Literárne žánre: rozprávky, bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, rečňovanky.

Čítanie – v podaní učiteľa alebo z audio vizuáneho záznamu kratších slovenských ľudových rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bájok. Pri spracovaní básní treba nacvičovať krátky umelecký prednes hlavne v skupine.

Od žiakov v tomto veku treba očakávať, že budú vedieť postrehnúť priebeh udalosti, určiť hlavnú postavu, čas a miesto konania deja. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy, spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia (podľa možnosti bábkového) a filmu pre deti v slovenskej reči (podľa možnosti na námet rozprávky).

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu svet okolo nás, tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, sveta okolo nás, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu ...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať podľa vzoru učiteľa alebo pomocou CD nahrávok podľa výberu učiteľa alebo žiaka.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Spracovaním literárneho textu sa prispieva k pestovaniu kultúry ústneho vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: *Rozprávanie* – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odporúčané témy na spracovanie: škola, rodina, moja dedina. Príbuzenské vzťahy. Jedálny lístok. Čísla a tvary, farby, dni v týždni, ročné obdobia, hodiny. Návštevy. Môj priateľ – moja priateľka. Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Doprava. Chráňme prírodu – zvieratá a rastliny. Láska k rodnej reči. Časopis *Mravec*. Významné sviatky: *Vianoce* a *Veľká noc*. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Pexeso.

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť ústrednú postavu v texte a jej zovňajšok. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o sebe, svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole (max. 3–5 jednoduchých viet).

Reprodukcia – Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať za pomoci osnovy sledovaný detský slovenský film, rozprávku alebo detské divadelné predstavenie, scénku alebo oslavu.

Opis – ľudí, zvierat.

Dialóg – formy spoločenského styku.

Dramatizácia – kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života.

Rozhovor – prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby. Frekventované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Ústne vyjadrovanie sa koná cez hry a aktivity, pri ktorých sa nacvičuje komunikácia (pozdravenie v konkrétnych situáciách: *dobré ráno, dobrý deň* a *dovidenia*; poďakovanie, ospravedlnenie). Žiaci môžu rozprávať na základe pozorovania obrázkov. Môžu prerozprávať

počutý text, divadelné predstavenie alebo bábkové hry zreteľným prirodzeným hovorom a správnou výslovnosťou. Učitelia majú dbať na správnu artikuláciu hlások a so žiakmi viesť rozhovor o tom, čo počuli.

Cvičenia vzťahujúce sa na pozorovanie sa vzťahujú na určovanie celku a detailov, pozorovanie predmetov, javov a okolia. Treba ich tematicky organizovať. Najprv sa pozoruje učebňa a potom sa neskoršie tá aktivita rozširuje na okolie. Žiaci môžu pozorovať predmety, ľudí, živočíchy, udalosti, obrazy, skupiny obrázkov, fotografie, objekty v okolí a pod. Žiacku pozornosť treba usmerniť na celok, potom na najdôležitejšie časti a nakoniec na menej podstatné časti. Všímajú sa: tvary, farby, vzťahy, pohyby, mimika a gestá a pod.

Nácvik počúvania začína počúvaním toho, čo hovoria učitelia, iní žiaci, herci a hlásatelia. Vypočutý hovorený prejav sa analyzuje, aby sa určili hovorové vlastnosti hovoriaceho. Počúvanie má byť spojené s mimikou a gestami, ktoré sa vzťahujú na to, o čom sa hovorí. Záväzne insistovať na podporovaní správnej výslovnosti. Počas počúvania pestovať pozornosť a koncentráciu. Počúvajú sa aj onomatopoické zvuky, šumy, artikulované a neartikulované zvuky.

Analytické cvičenia majú byť zaujímavé a povzbudzujúce, lebo sú jedným z najdôležitejších predpokladov na učenie čítania a písania. Nekonajú sa izolovane, ale sú späté s cvičeniami počúvania a pozorovania.

Cvičenia na odstraňovanie nárečových a slangových prvkov vo vyjadrovaní sa konajú pomaly a systematicky. Učitelia majú osobitnú pozornosť venovať výslovnosti hlások *h* a *ch*, *l* a *ľ, dz* a *dž*.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 200 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 piesní (slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky), hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia a 2 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (koledovanie, oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi kultúry slovenskej menšiny v Srbsku, sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny v Srbsku (folklór, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ – žiak a žiak – žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE**
Cilj	Cilj nastave i učenja *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* je: njegovanje hrvatskoga jezika, očuvanje tradicije i upoznavanje kulturne baštine Hrvata i Hrvatske; razvijanje svijesti o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta i interkulturalnosti kao načina života u suvremenom društvu.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond sati	**72 sata**

ISHODI Obrađenom temom/područjem, učenik će biti sposoban:	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
	1. Hrvatski jezik i književnost	
– razgovarati u skladu s jezičnim razvojem, izraziti svoje potrebe, misli i osjećaje te poštovati pravila uljudnoga ophođenja – birati i koristiti se odgovarajućim riječima u govoru; na pravilan način koristiti se novim riječima u svakodnevnom govoru – pravilno izgovarati riječi, pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju – uočiti razliku između hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora – pozorno slušati pitanja i odgovarati cjelovitom rečenicom – govoriti više cjelovitih tematski povezanih rečenica u cjelini – usmeno prepričavati; usmeno pričati prema slici/slikama i o doživljajima – usmeno opisivati stvari iz neposrednog okruženja – pozorno i kulturno slušati sugovornike	**Jezik** Pravogovor i jezično izražavanje (usmeno)	Usvajanje novih riječi i njihovog značenja Cjelovita rečenica u usmenom izražavanju Pozdravljanje, upoznavanje Vođeni i slobodni razgovor Govorni predlošci Usmena i slušna poruka Pričanje, prepričavanje i opisivanje Kazivanje stihova Igrokaz (scensko i lutkarsko izvođenje) Bogaćenje rječnika: leksičke i sintaksičke vježbe Brojalice (Pajo Kanižaj, *Br, br brojilica*)

– pozorno slušati interpretativno čitane književne tekstove radi razumijevanja i doživljavanja – prepoznati pjesmu, priču i igrokaz – izraziti svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja književnog teksta i povezati ih s vlastitim iskustvom – odrediti glavni događaj, vrijeme (tijek događanja) i mjesto događanja u djelu – uočiti likove i izraziti svoje mišljenje (vrednovati postupke) o ponašanju likova u književnom djelu – riječima i slikom izraziti o čemu tekst govori – sudjelovati u scenskom izvođenju teksta – slušati, razumjeti i parafrazirati poruku.		Razgovorne, situacijske i jezične igre Stvarne i simulirane situacije Audiovizualni zapisi Igre za razvijanje slušne pozornosti Obavijesni tekstovi: izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu (*Smib*, NIU Hrvatska riječ – podlistak za djecu *Hrcko* Obrazovni digitalni mediji.
	Književnost – hrvatska – zavičajna	**Poezija** Sanja Pilić, *Kiša* Milan Radić, *Kruh* Stanislav Femenić, *Nakrivio kapu žir* Snježana Dupan-Lovrić, *Brat* Ankica Svirač, *Sveti Nikola* Vera Zemunić, *Darovi svetoga Nikole*, Vesna Parun, *Ide zima* Branko Mihaljević, *Zeko i potočić* Jadranka Čunčić-Bandov, *Karneval* Stjepan Jakševac, *Voli, ne voli* *Bunjevačke narodne pjesme* Sanja Kireta, *Šarena lica uskrsnih pisanica* Ivanka Borovac, *Zašto djeca vole zeca?*, *Mamina ljubav* Grigor Vitez, *Kvočka vodi svoju djecu u šetnju* Mladen Pokić, *Posljednje zvonce* **Proza** Ivan Vitez, *Obitelj i rodbina* Gustav Krklec, *Telegrafske basne* Jadranka Čunčić-Bandov, *Zvjezdani razgovor* Željka Horvat-Vukelja, *Božićna želja* (Slikopriče) Sunčana Škrinjarić, *Proljeće* Jean de La Fontaine, *Zec i kornjača* Balint Vujkov, *Bajke* (jedna po izboru), *Pripovitke za laku noć* (narodne pripovijetke) – izbor **Dramski tekstovi** Jadranka Čunčić-Bandov, *Dobri zmajevi*, *Jesenko*, *Proljetni suncobran*, *Krtica i proljeće*
	2. Elementi nacionalne kulture	
– prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine – poznavati značajne blagdane i običaje vezane uz njih – poznavati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije – otplesati jedan tradicijski ples i poznavati dijelove nošnje u kojoj se pleše – navesti odlike nacionalne kuhinje i poznavati načine pripremanja jela – pjevati narodne i dječje pjesme primjerene dobi – ilustrirati svoj doživljaj pročitanog teksta – različitim tehnikama izraziti svoju kreativnost na zadanu temu	**Povijest i geografija, tradicijska kultura i baština** – blagdani i običaji – zanati/obrti – folklor i nošnja – kazalište, film – nacionalna jela	Blagdani: Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ta dva najveća kršćanska blagdana. Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bure, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posuđe itd. (jedan po izboru). Narodni ples *Jastuk tanca* (igra bunjevačkih Hrvata iz Bačke) i bunjevačka dječja tradicijska nošnja. Nacionalna jela po izboru iz jednog dijela Hrvatske i Vojvodine (Srbije). Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (*Čudesna šuma*, *Profesor Baltazar)*. Kulturne manifestacije u zajednici – upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama. Izbor prigodnih tekstova iz časopisa *Smib*, *Hrvatska riječ* – podlistak *Hrcko.*
	Glazbena kultura – pjevanje – slušanje	Slušanje i pjevanje *Mi smo djeca vesela* *Zeko i potočić*, B. Mihaljević (tekst), glazba Poskočica *Kruška jabuka šljiva* *Jesen*, Hristo Nedjalkov (tekst), glazba *Spavaj mali Božiću*, pjesma iz Bačke *Zec Boga moli*, kraljička pjesma *Sveti Niko*, s. Lujza Kosinović, Mira Preisler *Proljetna pjesma*, Zlatko Špoljar *Visibaba* *Čestitka majčici* *Rođendanska pjesma* *Kako se što radi* *Faljen Isus gazdarice* (pjesma za Materice), *Konj ima čet'ri noge*, *Brate Ivo* – zbrajalice Bunjevačke i šokačke narodne pjesmice Slušanje *Dom*, J. Gotovac *Djetešce nam se rodilo* *Lijepa naša*, A. Mihanović (tekst), Josip Runjanin (glazba)
	Likovna kultura	Izrada i oslikavanje čizmica za sv. Nikolu Božićni ukrasi Šaranje pisanica Izrada plakata (pastele) Izrada obiteljskog stabla Izrada fašničkih maski Izrada čestitki Priča u slikama Licitarsko srce (plastelin) Narodni običaji (slobodna tehnika) Izrada štapnih lutaka (likovi iz basne *Zec i kornjača*, likovi iz igrokaza *Krtica i proljeće*)

Ključni pojmovi sadržaja: hrvatski jezik, blagdani, narodne pjesme, plesovi i nošnja

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* čine dva velika predmetna područja: *Hrvatski jezik i književnost* te *Nacionalna kultura*. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: *Hrvatski jezik* – 30 sati, *Nacionalna kultura* – 42 sata. Područja su kompatibilna i prožimaju se, te se ne mogu proučavati zasebno.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima iz područja književnosti, Svijeta oko nas, tradicijske kulture, Glazbene i Likovne kulture. Preporučuje se nastavu *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, da bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u zaokruženu cjelinu. Preporučuje se sadržaje predmeta tematski povezati (godišnja doba ili geografske regije). Nakon odabira okosnice sata/teme, potrebno je povezati sve dijelove programa: sadržaje iz jezika, književnosti i sadržaje iz nacionalne kulture.

Program *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje učeći ovaj predmet.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode, nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga odjela ili skupine učenika imajući u vidu sastav i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale kojima će se koristiti, tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže, izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, stvara se godišnji ili globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni ili operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju daljnje izvođenje ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti, kao i uporaba različitih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). U etapi planiranja nastave i učenja, važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima u udžbeniku pristupiti selektivno i u skladu s predviđenim ishodima. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja, poput filma, glazbenog događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobvezno čitanje u skladu s dobi i zanimanjima.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

HRVATSKI JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom, kao i za uporabu lokalnoga materinskog govora.

Usmeno izražavanje provodi se igrama i aktivnostima kojima se vježba komunikacija (pozdravljanje u konkretnim situacijama: *dobro jutro*, *dobar dan*, *doviđenja* i općeprihvaćeni pozdrav među prijateljima i vršnjacima *Bok*; zahvala, ispričavanje).

Pravilan govor njeguje se provođenjem različitih govornih vježbi. Učenici mogu vježbati razgovjetan govor i pravilan izgovor na sljedeće načine:

– promatrajući predmete, ljude, životinje, događaje, slike ili niz slika i govoreći o promatranom;

– prepričavajući slušani tekst, odgledanu kazališnu ili lutkarsku predstavu;

– mogu se koristiti različite jezične igre (rebusi, igra riječi – kojim glasom počinje ili se završava zadana riječ), situacijske igre, odnosno stvarne situacije (razgovor u prodavaonici, kod liječnika, u pošti, na pijaci, u kazalištu) te razgovorne igre (razgovor s neposlušnom lutkom, razgovor s književnim likom).

Obvezno je zahtijevati uporabu riječi hrvatskog standardnog jezika i poticati učenike da govore cjelovitim rečenicama. Učenici tako upoznaju nove riječi, situacije, bogate svoj riječnik, više su motivirani, a atmosfera na satu ugodna je i opuštena.

Slušanje je važna aktivnost u komunikaciji. Učenici se u razgovoru upućuju da pozorno i kulturno slušaju sugovornike. Osposobljavanje učenika za razumijevanje i tumačenje slušanog provodi se vježbanjem slušanja. U nastavnom kontekstu, učenici slušaju što drugi govore i to potvrđuju reproduciranjem ili parafraziranjem slušne poruke, kao i postupanjem u skladu sa zamolbama i usmenim uputama odraslih i vršnjaka. Pozorno slušanje prakticira se i u simuliranim situacijama (razgovorne i situacijske igre). Igre za razvijanje slušne pozornosti izvode se u nastavnom kontekstu (pozorno slušanje sa zadatkom, na primjer, *Prepoznaj tko govori*, *Slušaj kako govorim* (tiho, brzo), *Čujem glas t*). Učitelji trebaju paziti na pravilnu artikulaciju glasova, s učenicima komentirati odslušano, uočavati odstupanja i razlike od hrvatskog standardnog jezika te ukazivati na njih.

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine predloženi kratki tekstovi. Program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednog njegovog dijela (30%) predloženih tekstova za obradu s tekstovima po vlastitu izboru. Izbor tekstova treba biti prilagođen dobi učenika. Tako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup književnim sadržajima. Učitelj planira njihov ostvaraj u skladu s individualnim karakteristikama učenika radi dostizanja ishoda učenja. Predloženi sadržaji iz književnosti služe razvijanju ljubavi i njegovanja materinskog jezika, te poticanju učenika na jezično izražavanje. Oni su okosnica usmene komunikacije koja se odvija na satu. Služe bogaćenju rječnika i jezičnog izraza učenika, te upoznavanju, razvijanju, čuvanju i poštivanju kulturnog identiteta te kulturne baštine.

Osim korelacije između tekstova i sadržaja iz različitih područja programa, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta *Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture* narednih razreda radi poštovanja načela postupnosti i sustavnosti. Horizontalna korelacija uspostavlja se nastavom Svijeta oko nas, nacionalne kulture, Likovne kulture, Glazbene kulture i vjerske nastave. Korelativnost se postiže prikladnim kombiniranjem sadržaja (obveznih i odabranih po vlastitu izboru, u skladu sa zanimanjima skupine učenika).

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, Svijeta oko nas, nacionalne kulture, Likovne kulture, Glazbene kulture i vjerske nastave su sljedeći:

– tema Narodni običaji i vjerovanja može obuhvaćati: izbor „kraljičkih" pjesama, nošnja i običaj koji se odnosi na blagdan, elementi i vrijednosti tradicijske kulture i baštine, izrada i oslikavanje čizmica za sv. Nikolu, *Bajke* (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova), *Sveti Nikola* Ankice Svirač, *Sveti Niko* s. Lujze Kosinović i Mire Preisler;

– tema Godišnje doba (jesen, zima, proljeće, ljeto) može obuhvaćati: razlikovanje i korištenje hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora, slušanje i pjevanje hrvatskih božićnih i uskršnjih pjesama, izradu božićnih i uskršnjih ukrasa, božićne i uskršnje običaje u zavičaju i u Hrvatskoj.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda, prate se i vrednuju učinci napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenog pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat takvog vrednovanja daje povratnu informaciju učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Učinci formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se opisnom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika, nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja, te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba se koristi i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив на предметот	**МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА**
Цел	**Целта на** учењето на *македонскиот јазик со елементи на национална култура* е учениците да овладеат со основните карактеристики на македонскиот литературен јазика заради правилно усно и писмено изразување, негујувајќи ја важноста на улогата на јазикот и националната култура во зачувувањето на националниот идентитет; да се воведуваат во народната и авторската литература на македонскиот народ и литературата на другите, континуирано да се развива љубовта кон литературата и творештвото, и непрестано да се богати речникот со нови зборови.
Одделение	**Прво**
Годишен фонд на часови	**72 часа**

ИСХОДИ По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**СОДРЖИНИ**
– го препознава и повторува она што го слуша; – поставува прашања и одговара на поставени прашања; – ги артикулира правилно гласовите во македонскиот јазик; – разликува изговорен глас и напишана буква; изговорени и напишани зборови и реченици; – пишува со печатните и ракописните букви на македонската азбука; – -чита зборови и кус текст напишан со печатни и ракописни букви на македонската азбука; – пишува зборови и кратки реченици; – седи правилно додека чита и пишува; – ги користи основните ортоепски и ортографски стандарди на македонскиот литературен јазик; – ги распореди правилно зборовите во кратки реченици; – го разбере она што ќе го прочита; – активно да слуша и да ја разбере содржината на книжевноуметничкиот текст кој му се чита; – го воочува и препознава насловот на делото и авторот; – правилно и со разбирање чита епски текстови; – репродицира и прераскажува куси текстови (со помош на прашања и самостојно); – препознае песна, расказ и драмски текст; – ги одреди главниот настан, времето (редоследот на настаните) и местото на настанот во врска со прочитан текст; – - ги воочи ликовите и да прави разлика помеѓу нивните позитивни и негативни карактеристики; – изрази свое мислење за однесувањето на ликовите во книжевното дело; – препознава гатанка и поговорка и да го разбира нивното значење; – препознава басна и да го разбере нејзиното значење; – ја пее химната на Република Македонија; – ги препознава и знае да ги нацрта знамињата на Република Македонија и македонската заедница во Република Србија; – препознава народни игри и ора; – пее некои детски песни од македонски детски фестивали; – разликува буква, збор и реченица; – правилно изговори и напише кратка и потполна реченица со едноставна структура, со соодветна интонација, односно интерпункциски знак на крајот; – употреби правилно голема буква; – учествува учтиво во воден и слободен разговор; – обликува усна порака служејќи се со соодветни зборови; – прераскажува усно; усно да зборува според слика/слики и за доживувања; – опишува усно предмети од непосредната околина; – бира и користи соодветни зборови во говорот; – на правилен начин користи нови зборови во секојдневниот говор; – напамет кажува куси книжевни текстови; – учествува во сценско изведување на текст; – ги слуша соговорниците внимателно и културно; – слуша, разбира и парафразира порака; – слуша интерпретативно читање и кажување на книжевни текстови заради разбирање и доживување; – препознава стихови и строфи; – открива зборови кои се римувани; – рецитира песни на македонски јазик; – ги применува основните правописни правила; – пишува читко и уредно; – одговара писмено на поставени прашања; – поврзува повеќе реченици во куса целина; – пишува реченици по диктат применувајќи ги основните правописни правила; – чита гласно, правилно и со разбирање; – чита тивко (*во себе*) со разбирање на прочитаното; – пронајде информации кои се експлицитно изнесени во текстот.	**ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ**	Слушање, препознавање, запомтување и повторување на она што се слуша. Глас и буква; печатни и ракописни букви на македонското кирилско писмо. Усвојување на графичката структура на големите и малите печатни и ракописни кирилски букви. Зборови и реченици како говорни и пишувани целини. Текстови заситени со букви кои се обработуваат / текстови предвидени за глобално читање. Јазички игри. Аналитичко-синтетички вежби; лексички и синтаксички вежби; моторички вежби. Пишување (препишување, самостојно пишување и диктат). Читање (считување / глобално читање, гласно и тивко читање); прашања со кои се проверува разбирањето на прочитаното. Изговор и пишување на гласовите кои на учениците им прават потешкотии (на пример: ќ, ѓ; ч; џ, ѕ).

	КНИЖЕВНОСТ		**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезија** Васил Куновски, *Кој ве буди* Косара Гочкова, *Зима* Васил Куновски, *Другарување* Волче Наумчевски, *Вредната мравка* Бошко Смаќоски, *Мама кога пее* Васил Пујовски, *Врти-сучи* Бистрица Миркуловска, *Што е слобода* **Проза** Кратки народни умотворби: гатанка, народни изреки и поговорки Никола Вујичиќ, *Непослушниот чевел* Видое Подгорец, *Читанката добила крилја* Миодраг Јефтовиќ, *Босоного дете* Лав Толстој, *Лав и лисица* **Драмски текстови** Народна приказна, *Волкот и мачката* Александар Поповиќ, *Не сака секогаш да биде прв* **Популарни и информативни текстови** Избор од илустрирани енциклопедии и списанија за деца (*Росица, Другарче, Сунница* и др.); интернет – избрани текстови. **ДОМАШНА ЛЕКТИРА** Петре М. Андреевски, *Касни порасни* Оливера Николова, *Зоки Поки* Ванчо Николески, *Мице* Браќата Грим, *Снежана* **Книжевни поими:** – песна; – расказ; – бајка; – настан; место и време на настан; – книжевен лик – изглед, основни карактеристики и постапки; – басна; драмски текст за деца; – поговорка; – гатанка.
	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИО-НАЛНА КУЛТУРА		Химната на Република Македонија. Знамињата на Република Македонија и македонската заедница во Република Србија. Обработка на песната *Македонско девојче*. Народни игри и ора – избор Учење на песни од македонските детски фестивали – избор („Златно славејче", „Поточиња", „Супер ѕвезда"...).
	ЈАЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**		Реченица; збор, буква. Реченици како соопштување, прашање и наредба. Голема буква на почетокот на реченицата, во пишувањето на сопствени имиња и презимиња, имиња на населени места (едночлени) и името на местото и улицата во кои ученикот живее, како и името на своето училиште. Правилно потпишување (име, па презиме). Правилен зборoред во реченицата – разликување. Употреба на точката на крајот на реченицата. Употреба и функција на прашалникот и извичникот во реченицата.
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА	**Говорење**	Воден/насочен и слободен разговор. Говорни предлошки. Усна порака. Раскажување, прераскажување и опишување. Кажување на кус книжевен текст. Драмски, драматизирани текстови, сценска импровизација. Сценско изведување на текст (драмско и куклено). Богатење на речникот: лексички и синтаксички вежби. Разговорни, ситуациски и јазични игри.
		Слушање	Вистински и симулирани ситуации. Порака. Аудио-визуелни записи. Игри за развивање на вниманието за слушање.
		Пишување	Прашања за сопствено искуство, суштества, предмети, појави, слики, за книжевен и некнижевен текст. Пишување на порака и разгледница. Кратка текстуална целост: за сопствено искуство, за доживување, за слики, по повод книжевен текст. Реченици/кус текст погоден за диктирање.
		Читање	Книжевни текстови. Текстови со практична намена: покана, упатство, список за купување и др. Нелинеарни текстови: текст во табела, распоред на часови, стрип, влезница и др. Информативни текстови: од илустрирани енциклопедии и списанија за деца (*Росица, Другарче, Сунница* и др.); интернет – избрани текстови за правилата на учтивото однесување (бонтон); за местото во кое учениците живеат; местото на своите предци; за животните итн.

Клучни поими во содржините: почетно читање и пишување, книжевност, национална култура, јазик и јазична култура.

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО РЕАЛИЗИРАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* во прво одделение во основните училишта се состои од пет предметни области: Почетно читање и пишување, Книжевност, Елементи на национална култура, Јазик и Јазична култура. Препорачена дистрибуција на часовите по предметните области е следна: Почетно читање и пишување – 30 часа, Книжевност – 15 часа, Елементи на национална култура – 9 часа, Јазик – 9 часа и Јазична култура – 9 часа. Сите области се преплетуваат и ни една не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Меѓутоа, на секој час треба да им се посвети посебно внимание на културата на изразувањето на учениците и на културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Програмата овозможува корелација со предметот *српски јазик.*

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* заснована е на исходите, односно на процесот на учење и ученичките постигања. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се пејде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИШУВАЊЕ

Наставата на почетно читање и пишување се изведува во првото полугодие на прво одделение во основното училиште, но, ако е потребно, се продолжува и во второто полугодие. *Почетното читање и пишување* се реалира самостојно, но ги опфаќа и содржините од *Књижевност*, *Јазик* и *Јазична култура*. Од особена важност е корелацијата со предметот *српски јазик*.

Подготвителен период

Во подготвителниот период наставниците треба да ги испитаат способностите на учениците, и тоа: раскажување, прераскажување, познавање на буквите, познавање на читањето и пишувањето, спретност при ракувањето со приборот за пишување и цртање. Во текот на овој период испитувањето на учениците се врши низ активности кои меѓусебно се преплетуваат.

Усното изразување се реализира низ игри и активности при што се вежба комуникацијата (поздравување во конкретни ситуации: *добро утро, добар ден* и *довидување*; заблагодарување, извинување). Учениците можат да зборуваат/раскажуваат врз основа на набљудување на слика и поврзани слики. Можат да прераскажуваат слушан текст, театарска или куклена претстава со разбирлив природен говор и правилен изговор. Наставниците треба да водат сметка за правилната артикулација на гласовите и со учениците да го коментираат слушаното.

Вежбите со набљудување се однесуваат на воочување на целини и детали, набљудување на предмети, појави и на околината. Треба тематски да се организираат. Прво се набљудува училницата, подоцна таа активност се проширува на околината. Учениците можат да набљудуваат предмети, луѓе, животни, случки, слика, поврзани слики, фотографии, објекти од околината и сл. Вниманието на учениците треба да се насочи на целината, потоа на најважните поединости и на крајот на помалку важните поединости. Се запазуваат: облици, бои, односи, движења, мимики и гестови, скриени детали и сл.

Подготвувањето за почетно читање и пишување има интегрирано планирање со предметот *светот околу нас*, ученикот се запознава со новата средина – со училиштето. Низ вежби и работилнички активности кај учениците се поттикнува љубопитноста да: одговораат на прашања за виденото, да раскажуваат за доживеаното или прочитаното; поставуваат прашања; воочуваат реченици во говорот; воочуваат букви како графички симболи на гласовите и нивна правилна артикулација; воочуваат зборови како елементи на реченицата; составуваат реченици врз основа на слика и илустрација; или да опишуваат видено.

Вежбите на слушање почнуваат со слушање на она што го зборуваат наставниците, другите ученици, глумци и спикери. Слушаниот говор се коментира за да се одредат говорните карактеристики на говорникот. Слушањето треба да биде поврзано со мимика и гестови кои го следат она што се говори. Обврзително е да се инсистира на имитирање на правилниот говор. Во текот на слушањето треба да се издвојува битното од небитното, да се негува вниманието и концентрацијата. Се слушаат и звуци од ономатопејски вид, шумови, артикулирани и неартикулирани звуци.

Аналитичките вежбања треба да бидат интересни и поттикнувачки, бидејќи се еден од најважните предуслови за учењето на читањето и пишувањето. Не се изведуваат изолирано, туку се поврзани со вежбите на слушање и набљудување. Се воочува позицијата на гласовите во зборот кој е изговорен и позицијата на буквата во зборот кој е напишан. Кога учениците ќе ги совладаат воочувањето на гласовите и нивната позиција во зборовите, се преоѓа на делењето на зборовите на гласови. За почеток се препорачуваат зборови од два гласа, а потоа од три, четири и повеќе.

Синтетичките вежбања се организираат паралелно со аналитичките. Зборовите кои веќе се поделени на гласови пак се слеваат во целина. Се почнува од најлесните и се оди кон се потешките. Учениците на тој начин се подготвуваат за читање и разбирање на прочитаното. Аналитичко-синтетичките вежби се погодни за: поврзување на гласовите и буквите во зборови; откривање и отфрлање на честите грешки во пишувањето или читањето на зборовите (неправилно изговарање, акцентирање, испуштање на гласови или слогови); разбирање, составување на реченици со зададени зборови почитувајќи го редоследот на зборовите во реченицата.

Наставниците посебно внимание треба да обратат на изговорот на гласовите: ѓ, ц, ќ, ч, ѕ.

Моторичките вежби за развивање на раката, дланката и прстите се развиваат низ игра. Се препорачува врзување на јазол од канап, врзување на врвки, закопчување на копчиња, нижење на перлички (корелација со предметот физичко воспитување). Графомоторичките вежби се многу важни во подготовката за пишување. Секоја графомоторичка вежба треба да се поврзе со некој настан, со вежбите за слушање, набљудување, говорење и сл. Таквите вежби, односно пишувањето на елементите на буквите, се изведуваат на различни начини, со цртежи, *рамки за слики* во просторот предвиден за пишување. Учениците треба да се поттикнуваат да го поплнат цртежот додавајќи свои елементи (корелација со *ликовна култура*). Корелација со предметот *ликовна култура* овозможува да се прави подготовка за пишување каде со повлекување на разни видови на линии, со слободно цртање може да се дојде до елементите на буквите. Вежбите со пишување на линии се изведуваат без дигање на раката, со еден потег. Учениците треба да се насочуваат правилно да го држат моливот (молив, пенкало, фломастер). Употребата на гумичката треба да се сведе на минимум, бидејќи ја смалува одговорноста на ученикот при пишувањето. Да се внимава на правилното држење на телото, оддалеченоста од клупата, правилна положба на телото во односа на клупата и на аголот на пишувањето. При пишувањето да се учат учениците да не брзат, раката да им биде опуштена.

Учење на читање и пишување

Дидактичко-методичката организација на наставата на почетно читање и пишување зависи од многу фактори, а најважен е оној што се однесува на предзнаењата на учениците. Наставниците ја бираат постапката која ќе се користи во наставата на почетно читање и пишување – комбинација на монографска и групна постапка, групна или комплексна постапка.

Наставата на почетното читање и пишување треба да се изведува на повеќе нивои со примена на принципот на индивидуализација. Во секое одделение постојат ученици кои знаат да читаат и оние кои само ги познаваат буквите или не знаат да читаат. Содржините, методите и облиците на работата треба да им се прилагодат на можностите и потребите на учениците.

Во овој период учениците треба да вежбаат читање на соодветни текстови, правилно да ги изговораат сите гласови и пра-

вилно да ги акцентираат зборовите и реченици̂те. Треба да им се посвети внимание на индивидуалните способности на учениците. Секое дете чита со свое темпо и според своите способности. Пожелно е често да се проверува степенот на совладаноста на техниките на читање и разбирање на прочитаното. При учењето на читањето можат да се користат игри со букви и зборови, јазични игри (ребуси, пополнувалки, крстозборки). Учениците така запознаваат нови содржини, ситуации, имаат поголема мотивираност, а атмосферата е пријатна и опуштена. Учениците треба да се поттикнуваат секојдневно да вежбаат читање дома. Треба да се соработува со родителите на учениците и да им се пружат неопходните информации поврзани со читањето (мотивација на децата, читање за секојдневните животни ситуации, оддалеченост на текстот од очите е 30 сантиметри и сл.).

Учениците учат да пишуваат поединечни печатни и ракописни букви, зборови и реченици. Разделот помеѓу печатните букви во зборовите е рамномерен. При учењето на ракописните букви посебно внимание му се посветува на графичкото поврзување на буквите во зборови. Буквите треба да бидат со иста височина и дебелина, а разделот помеѓу нив изедначен. Пишувањето треба да се вежба со препишување, дополнување на реченици, составување на реченици врз основа на слики, саставување на реченици врз основа на повеќе слики/илустрации, диктати и со самостојно пишување на реченици и куси текстуални целини. Покрај усвојувањето на облиците на буквите, насоката на пишувањето на самата буква, посебно внимание треба да се обрати на просторната ориентација во тетратката. Поединечното пишување на букви се ограничува на еден до два реда во тетратката. Дневната оптовареност со пишување не треба да е подолга од 25 минути. Левораките деца пишуваат со левата рака.

Корелацијата со предметот *српски јазик* овозможува полесно усвојување на правилното пишувања на печатни и ракописни букви на кирилицата. Со компаративна метода учениците се оспособуваат правилно да пишуваат печатни и ракописни букви, воочувајќи ги сличностите и разликите.

Усовршување на читањето и пишувањето

Во овој период ученикот треба да владее со основната техника на читање и пишување. Усовршувањето на читањето треба да се вежба на текстови кои се куси, динамични, интересни и примерени на возраста на ученикот, како и на текстовите од школската и домашната лектира. Посебно внимание треба да се обрати на разбирањето на прочитаните зборови, реченици и текстови. Со редовно вежбање учениците го автоматизираат процесот на читањето и пишувањето.

КНИЖЕВНОСТ

Препорачаните содржини од областа *Книжевност* се совладуваат во текот на целата учебна година, од учебникот *Македонски јазик со елементи на национална култура* како основно наставно средство, така што наставникот ја планира нивната реализација во согласност со индивидуалните карактеристики на учениците и вкупните можности на колективот, раководејќи се со исходите на учењето.

При оспособувавањето на учениците со помош на наставникот да ги разбираат текстовите од школската лектира, но и популарните, информативните текстови од списанијата за деца, енциклопедиите и слично, важно е да се настојува да се воочат настаните, просторните и временските односи и битните поединости во описите на суштествата и природата. Како што текстовите од школската лектира се користат за усовршување на читањето и пишувањето и воведувањето на учениците во основните поими за книжевноста, така и учениците се поттикнуваат да ги воочат ликовите во књижевното дело, нивните карактеристики и постапките; нивните емоционални состојби (радосни, тажни, смешни) и да ги разликуваат поимите за добро и лошо.

Обврзителниот дел на лектирата се состои, воглавно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, но и на српската и светската литература. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагоденост на возраста на учениците. Корелација со *српски јазик* овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сè, кај литературните родови и видови.

Бидејќи текстовите предвидени со програмата се едноставни, куси и засновани на хронолошко редење на настаните, ученикот треба да одреди *каде* и *кога* се случува дејството и да го разбере причинско-последичниот распоред на настаните, односно што се случило прво, а што потоа во фабулативниот текст, што му претходело на некој настан а што од него произлегува/следи.

Ученикот треба да ги воочи формалните разлики на поезијата, прозата и драмскиот текст (разликување на стих од прозен и драмски текст напишан по улоги) и нивните основни генолошки карактеристики (на пример: отсуство на фабула во лирското дело, ритмичност на стиховите или редоследот на настаните во епското и драмското дело), но не на ниво на дефинирање на генолошките поими. Ученикот треба да ја разликува песната од расказот (басната) и драмскиот текст, но без воведување на дефиниции на књижевнотеориските поими. Подеталното терминолошко определување се воведува постапно во понатамошните одделенија.

Ученикот треба да биде во состојба да го разбере пренесеното значење на гатанките без формулирање на постоечките стилски постапки во неа; да го препознае жанрот на бајката; жанрот на басната како расказ со пренесено значење (без воведување на поимот алегорија), да биде запознаен со постоењето на народната и авторската басна, дека во басните ликовите можат да бидат не само животни, туку и растенија, предмети, антропоморфизирани суштества, или луѓе и, конечно, да биде во состојба да го разбере нејзиното пренесено значење и да ја најде нејзината поука.

Учениците се оспособуваат да ги воочат непознатите и помалку познатите зборови во текстот и да го прашаат наставникот за нивно објаснување како би го разбрале што подобро значењето на текстот. Водени со прашањата (*кој?, што?, каде?, кога?, зошто?*) за прочитаната содржина, учениците се оспособуваат да како одговори формулираат: реченици, куси текстовни целини, зависно од индивидуалните способности. Во текот на обработката на књижевните текстови учениците стекнуваат први литерарно-естетски искуства и формираат свои ставови за делото што го слушаат или читаат. Наставникот ги поттикнува учениците да ги искажуваат своите ставови.

При читањето на лирските песни учениците постапно учат да ја препознаваат и доживеат мелодичноста на песните и изразно да ги читаат и рецитираат (по избор). Воспоставувањето на разликите помеѓу делата во стих и делата во проза не се врши на теориско ниво.

При обработката на драмските текстови за деца учениците се мотивираат на многу творечки активности кои се случуваат по повод на делата (сценски настап, драмска игра, куклена игра, драмски дијалози, гледање на детски театарски претстави, снимање и коментирање на драматизирани извадоци). При тоа учениците ги усвојуваат и правилата на однесувањето во театар во рамките на воспитната дејност на училиштето. Со активно слушање, а потоа и со самостојно читање на поедноставни книжевни и други видови на текстови учениците се оспособуваат да ги доведуваат содржините во врска со илустрациите кои ги следат книжевниот, популарниот и информативниот текст.

Од прво одделение со содржините на програмата кај учениците се сугерира систематично и постапно усвојување на книжевните поими, а на наставниците им се препорачува континуирано да воведуваат нови зборови во речничкиот фонд кај учениците, како би се богател. Усвојувањето на книжевните поими не подразбира учење на нивните дефиниции, туку нивно именување и описно образложување на поимот, воочувањеа на неговата улога во книжевноуметничкиот текст.

Текстовите од домашната лектира придонесуваат да се стекнувааат читачки навики. Во прво одделение часовите по домашна лектира се реализираат во второто полугодие. Со намера учениците од прво одделение да се навикнуваат на читање на лектира од обврзителниот дел и по слободен избор, се воспоставува соработка со училишниот библиотекар, а неколку часа во текот на годината можат да се реализираат во училишната библиотека.

Вештината на читање и разбирање на прочитаното се стекнува во рамките на *Јазичната култура* и при обработката на книжевноуметничките текстови. Учениците се поттикнуваат да читаат текстови во сликовници (на пример, басни, бајки и раскази).

Елементи на национална култура и традиција

Запознавање на учениците со основите на културата и традицијата на македонскиот народ – со основните обележја: знаме, химна; детски песни, народни умотворби, авторски уметнички дела. Континуирано треба да се негува емотивниот однос кон традицијата, културата, обичаите и навиките на македонската малцинска заедница во Србија (фолклор, народни умотворби, литература, музика, традиционални игри, обичаи, обележување на празници, следење и учествување на манифестации…) и да се поттикнуваат врските со другите етнички заедници и култури. Македонскиот идентитет и самопочитување треба да се негуваат на конкретни примери, давајќи им важност на малцинските и човековите права, мултикултуралноста и толеранцијата. Оваа подрачје се преплетува и со подрачјето литература, со читање на книжевни дела учениците сознаваат за животот на македонскиот народ во минатото и за нивните обичаи. Оваа подрачје има корелација со предметите *светот околу нас*, потоа со *ликовна култура* каде што е можно со цртање и боење да се усвојат знаења низ игровни активности.

Со употреба на различни видови на дидактички игри, со слушање на песни на македонски јазик и со изучување на македонски народни ора се придонесува да се развијат љубопитноста и љубовта кон историското минато, литературата и културата на македонскиот народ. Прочитаното, слушаното и доживеаното можат да се илустрираат со цртеж или слика, во корелација со *ликовна култура.*

Посебно е важно методите, што се применуваат, да бидат интерактивни, учениците активно да учествуваат во наставата. Се препорачува на учениците да им се презентираат песни од детските фестивали „Златно славејче", „Поточиња", „Супер ѕвезда"...

ЈАЗИК

Во наставата од областа *јазик* учениците се оспособуваат правилно усно и писмено да комуницираат на македонски литературен јазик. Затоа барањата во оваа програма не се насочени само на јазичните правила и граматичките норми туку и на нивната функција. На пример, реченицата не се запознава само како граматичка единица (од гледиште на нејзината структура) туку и како комуникативна единица (од гледиште на нејзината функција во комуникацијата).

Граматика

Основното програмско барање во наставата на граматиката е на учениците јазикот да им се претстави и толкува како систем. Ни една јазична појава не би требало да се изучава изолирано, надвор од контекстот во кој се остварува нејзината функција.

Во рамките на вежбите на слушање, говорење, читање и пишување учениците ги запазуваат јазичните појави без нивно именување. Така се поставува основата за проширување на јазичните содржини во понатамошните одделенија.

Потребно е да се укажува на функцијата на гласот во рамките на зборот. Така посредно се свртува вниманието кон важноста на правилното пишување на буквите, односно правилното изговарање на гласовите.

Елементарните основи од морфологија учениците ги стекнуваат воочувајќи го зборот како јазична единица помеѓу гласот и реченицата. Зборовите секогаш треба да се воочуваат и обработуваат во рамките на реченицата. Во пишувањето треба да се обрати внимание на тоа дека зборот е одделен со белини од двете страни, а во говорот наставникот треба да го нагласи правилниот акцент на некој збор (доколку учениците погрешно го изговараат).

Реченициите треба да се воочуваат, секогаш кога е можно, во рамките на текстот. Во пишувањето посебно треба да се обрати внимание на тоа дека реченициите почнуваат со голема буква и се завршуваат со точка, прашалник или извичник (на овој начин се поврзуваат граматиката и правописот). Кога се изговара реченицата, на учениците им се свртува вниманието на нејзината интонација, особено ако се работи за прашање.

Вежбите за усвојување и утврдување на знаењата од граматиката, до нивото на негова практична примена во нови говорни ситуации, произлегува од програмските барања, но во голема мерка се условени од конкретната ситуација во одделението – предзнаењата на учениците, говорните отстапувања од литературниот јазик, колебањата, грешките кои се појавуваат во писменото изразување на учениците. Затоа содржината на вежбањата во наставата на јазикот мора да се одредува врз основа на систематско следење на говорот и пишувањето на учениците.

Правопис

Правописните правила учениците треба да ги совладаат со систематски вежбања (елементарни и сложени). Овие вежбања треба да бидат што поразновидни и треба да се организираат што почесто.

ЈЕЗИЧНА КУЛТУРА

Развивањето на јазичната култура е една од најважните задачи на наставата по *македонски јазик со елементите на национална култура*. Оваа наставна област, иако е програмски конституирана како посебно подрачје, мора да се поврзува со наставата по литература како и со наставата по граматика и правопис. Исто така, при работата на книжевните текстови и работата на граматиката и правописот на литературниот јазик мора да вклучуваат и содржини кои допринесуваат да се негува културата на усното и писменото изразување.

Од учениците се очекува составување на групи на зборови за одредена тема и составување на реченици од дадени зборови. Треба да знаат да го искажат своето мислење и личниот став за прочитан текст (шта ми се допадна и зошто), да го наведат насловот на текстот, авторот, главниот лик и неговите карактеристични одлики. Треба да знаат да се заблагодарат и да замолат за помош. Самостојно треба да кажуваат (неколку реченици) за својот брат или сестра, другар, за животот во училиштето, за свое доживување, некоја случка во која учествовале.

Областа *Јазична култура* опфаќа развивање на основната писменост на учениците, односно усовршување на говорењето, слушањето, читањето и пишувањето. Петте програмски подобласти насочени се кон негувањето на културата на говорот, писменото изразување, богатењето на речникот и, во поширока смисла, на развивање на комуникативните способности на учениците. Наставната работа во областа *Јазична култура* се реализира со преплетување со другите области на предметот, како и низ самостојни наставни единици.

Говорењето на учениците се развива во разговор во кој наставникот ги насочува да ја усовршуваат својата комуникација. Во водениот разговор за книжевен текст или за одредена тема, учениците одговараат на прашања, поставуваат прашања, изнесуваат свои мислења и ставови. Слободниот, односно општествениот разговор, е основа на секојдневната комуникација и затоа е потребно учениците да се насочуваат како учтиво да започнат разговор, да разменуваат информации и да ги користат основните форми на учтивост. Во текот на разговорот можат да се изделуваат ситуациски говорни предлошки кои се користат во секојдневните комуникативни ситуации. Учениците се охрабруваат да обликуваат усмена порака во која ќе изнесат информации за примери од секојдневниот школски живота. Во текот на секој разговор учениците се поттикнуваат да говорат, односно да изнесуваат информации, свои мислења, именуваат чувства, со избор на соодветни зборови.

Препорачани облици за усмено изразување се раскажување, прераскажување и опишување. Тоа се содржини на програмата, односно содржини на учењето. Ученикот постепено се воведува во усното изразување и учи како да прераскаже текст, како да раскаже или како да опишува. Изразувањето се реализира со говорни вежби со помош на зададен или заеднички план. Планот им помага

на учениците да ја осмислат содржината на говорот, но не треба да се ограничуваат оние што можат да говорат самостојно со индивидуален план, па и без него. Усно се прераскажува кус текст, дел од театарска претстава или филм. Препорачани видови на говорење се: говорење за слика или повеќе слики, раскажување на доживувања и настани... Се опишуваат растенија и животни, најдобриот другар или другарка, членовите на семејството и сл. Учениците се упатуваат на правилно говорно изразување.

Учењето напамет и говорењето на одбрани текстови или нивни куси извадоци е насочено кон богатењето на речникот и правилниот говор. Се кажуваат напамет научени одбрани песни, со воведување на учениците во правилата на рецитирањето. Исто така, можат напамет да се научат и кажуваат куси извадоци од раскази и делови од драмски текст (лице). Целта на овој вид на говорење е изразен говор, а не само меморирање на текст. Затоа треба внимателно да се избере што децата ќе учат напамет, а некои од критериумите се уметничката вредност на текстот и неговата прилагоденост на возраста. Сценски се изведуваат драмските текстови од школската лектира и драматизирани текстови. Сценските игри најдобро е да се реализираат врз основа на книжевни дела кои се погодни за сценска импровизација.

Богатењето на речникот во функција на јасното изразување се реализира со користење на адекватни зборови во говорот, усвојување и користење на нови зборови, како и проширување на опсегот на значењето во рамките на еден збор. Нови зборови се усвојуваат од правилниот говор и од книжевните и некнижевните текстови. Учениците се упатуваат од својот активен речник, со активирање на пасивниот, да користат зборови кои што попрецизно ја пренесуваат саканата информација, но со зборовите да можат да го направат говорот поубав.

Јазичната култура кај учениците се негува и низ игровни активности, посебно со јазични игри. Видовите на игрите потребно е да се изберат според интересирањата на учениците или во контекстот на наставната содржина. Тоа можат да бидат разговорни игри, на пример, разговор со непослушна кукла, разговор со книжевен лик, потоа ситуациски игри, односно вистински ситуации, на пример, разговор во продавница, разговор кај лекар. Исто така, можат да се изберат и ребуси, дополнувалки, едноставни крстозборки.

Слушањето е важна активност во комуникацијата. Учениците се упатуваат внимателно и културно да ги слушаат соговорниците во разговорот. Во наставниот контекст учениците слушаат што другите зборуваат и тоа го потврдуваат со репродукција или со парафразирање на порака, како и со постапување по молби и усни инструкции на возрасните и врсниците. Внимателното слушање се практикува и во симулирани ситуации (разговорни и ситуациски игри). Учениците го слушаат читањето на наставникот, врсникот, спикерот.

Записот после слушањето подразбира диктат, со кој се вежба и пишување. Меѓутоа, првиот чекор во реализацијата на диктатот е слушањето и воочувањето на границата помеѓу зборовите и реченици во зависност од интонацијата, со што се развива језичното поврзување на изговорените и запишаните зборови.

Игрите за развивање на вниманието при слушањето се изведуваат во наставниот контекст: внимателно слушање са задача, на пример, *Препознај кој зборува*, *Слушај како зборува* (тивко, брзо), *Го слушам гласот т...*

Пишувањето и читањето се увежбуваат во наставата на почетно читање и пишување, а потоа во областите *Книжевност*, *Јазик* и *Јазична култура*. Во содржините на програмата од областа *Јазична култура* се дадени основните елементи кои се однесуваа на писменоста на ученикот, со тоа што тие не можат да се набљудуваат изолирано, туку во содејство са исходите и препорачаните содржини во сите области на предметот. Значи, читањето и пишувањето не се учат посебно во рамките на наставните области, туку низ сите наставни содржини.

Во прво одделение учениците пишуваат реченици и куси текстови. Особено се сметка за индивидуалниот пристап на ученикот, што подрабира поттикнување според способностите и можностите во пишувањето. Ако детето има потешкотии во пишувањето, потребно е внимателно и постепено да се воведува во пишувањето, додека детето кое напредува треба да се поттикнува со адекватни барања. Учениците писмено одговараат на едностави прашања за сопствено искуство, суштества, предмети, појави, слики, како и на прашања за книжевен и некнижевен текст. Освен тоа, учениците самостојно осмислуваат и пишуваат реченици за сопствено искуство, суштества, предмети, појави. Исто, запишуваат наслов на слика или наслови на слики во низа и реченици врз основа на слики или низа на слики.

Учениците се оспособуваат да запишат куса напишана порака со која пренесуваат информации и која има практична намена. Овие пораки немаат класична форма, туку служат за секојдневна намена, на пример, информации за училишните обврски (информации за воннаставните активности, список на школски прибор, потребниот материјал за наставните предмети).

Учењето на самостојното пишување на текст почнува со составување на повеќе реченици во целина. Учениците пишуваат за свое искуство, за доживување, за слика или по низа на слики (расказ во слики). Според своите способности ученикот ќе напише две, три поврзани реченици или кус текст.

Во пишувањето се применуваат научените правописни правила кои се учат во рамките на областа *Јазик*. Потребно е правописот во пишувањето доследно да се применува од почетното читање и пишување. Учениците се упатуваат да бираат соодветни зборови и да употребуваат нови додека пишуваат.

Читањето се вежба на дела од школската и домашната лектира, и на други книжевни и некнижевни текстови. Посебно внимание треба да биде насочено на читањето на информативни текстови, според интересирањата на учениците и во општествен контекст, според препорачаните содржини на програмата. Потребно е да се практикуваат следните видови на читање: гласно читање (цел текст, штафетно, флексибилно, драмски текст по улоги); тивко читање (*во себе*). Разбирањето на текстот се покажува со помош на поттикнување или со прашања и искажување на темата/поентата на текстот (во согласност со предзнаењата), како и со претставување на клучните делови на текстот со слика (илустрација на текстот). Информациите во текстот се пронаоѓаат водено (со одговарање на репродуктивни прашања *кој?, каде?, како?, кога?*) и самостојно, без детално дадени упатства.

Начин на реализирање на програмата

Мора секогаш да се има во вид суштинската задача на овој предмет: ученици да научат да зборуваат на македонски литературен јазик, убаво да пишуваат, изразно да читаат и да стекнат вештина во јазичната исправност, пред сè, да ја почитуваат и вреднуваат традицијата на својот народ и да го сочуваат сопственото идентитет. Наставата мора да биде насочена кон ученикот, треба да доминирајат разни облици на дијалог во интеракции: наставник – ученик, ученик – наставник и ученик – ученик.

Наставата треба да се креира и презентира на интересен начин, да им се прилагоди на учениците како без потешкотии би ја усвојувале во функционално знаење што ќе им користи во понатамошното школување. Наставникот мора функционално да применува разновидни методи: набљудување, забележување, илустративна метода, текст метода, дијалошка, монолошка, компаративна, аналитичко-синтетичка метода...

Потребно е да се применуваат и различни облици на работа: фронтален, индивидуален, работа во пар, работа во групи, работилничка работа. Наставата треба да се конципира така да ги развива интересирањето и љубовта кон читањето; негувањето на националната култура и традицијата, како и толеранцијата и почитувањето на другите народи, култури и традиции.

Корелација се воспоставува, пред сè, со наставата по *српски јазик, ликовна култура, музичка култура, верска настава* и *граѓанско воспитување*.

СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

На почетокот на годината наставникот прави дијагностичко проверување на емоционалниот развој на ученикот и социјализациските аспекти, со цел да се утврди состојбата, а во функција на квалитетно реализирање на идните активности. Иницијалната

проценка, следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот се во функција на постигнувањето на исходите. Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот, што подразбира:

– собирање на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, детски изработки, творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

– однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

– инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна оценка.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да го следат напредувањето и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Важно е наставник континуирано да следи и да вреднува диференцирано, освен постигањата на учениците, и процесот наставата и учењето, како и себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

УКРАЈИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмета	**УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ**
Мета	**Метою** викладання та навчання навчальної дисципліни *українська мова з елемнетами національної культури* є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити їх з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси українського мовлення в Сербії.
Клас	**перший**
Річна кількість годин	**72 години**

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	**ОБЛАСТЬ/ ТЕМА**	**ЗМІСТ**
– розрізняє вірш, казку та п'єсу; – уміє виділити головних героїв твору і визначати їхні позитивні та негативні риси; – розпізнає загадку; – розрізняє звук, слово і речення; – правильно вимовляє слова і короткі повні речення; – уміє сформулювати усне повідомлення за даними словами; – уміє усно переказувати; усно описувати малюнок/ малюнки та розповісти про пригоду з власного досвіду; – уміє усно називати та описувати предмети, які нас оточують; – правильно використовує нові слова в повсякденній мові; правильно вимовляє специфічні звуки української мови в повсякденній розмові; – уміє напам'ять розказати короткі вірші; – бере участь у виставі; – бере участь у культурно-мистецьких заходах (як глядач або як учасник); – уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; – розуміє термін *національна приналежність* і поважає представників інших народів; – шанує свою рідну мову та мови інших народів; – розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; – уміє інтерпретувати народні вірші, пов'язані зі святами чи порами року; – бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; – знає характерні особливості українських народних костюмів (свого краю); – святкує свята (і порівнює їх з сербськими); – знає традиційні українські звичаї (Різдво – різдвяні пісні, Великдень – писанки), а також традиційні народні страви	**ЛІТЕРАТУРА**	**ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА** **Поезія** Українські народні пісні: *Ой, хто, хто Миколая любить; колядки; щедрівки; веснянки; Іди, іди дощику* Лічилки: (на вибір) Загадки і скоромовки (на вибір) Тарас Шевченко: *Тече вода з-під явора; Зацвіла в долині червона калина* Сидір Воробкевич: *Рідна мова;* Дмитро Павличко: *Школа; Осінь* Катерина Перелісна: *Зимонька; Галюся* Платон Воронько: *Всім по сім; Цілу ніч усім не спалось* Андрій М'ястківський: *Веселочка* Тамара Коломієць: *Вітрисько* Леся Українка: *Вишеньки,черешеньки* Богдан Лепкий: *Як мені вас не любити* Марійка Підгірянка: *Школа* Варвара Гринько: *Сім; Лічилки* Максим Рильський: *Новорічна нескінченна* Ганна Чубач: *Я беру своє відерце; Ласий кіт Івашко* **Проза** Народні казки: *Колобок; Ріпка; Рукавичка; Горщик каші* Байки (на вибір) Народні прислів'я та приказки. **Драматургія** Дитячі народні ігри. Народні байки: *Чиж та Голуб* Усмішки відповідно до віку. Ляльковий театр. Народні прислів'я. **Популярні та інформаційні тексти** Тексти з ілюстрованих енциклопедій та дитячих журналів на вибір. **Літературні тексти;** – вірш; байка; казка; загадка. – подія; коли вона відбулась і де; літературний герой, його зовнішній вигляд, – дитячі п'єси; дитячі ігри; смішинки.

	МОВНА КУЛЬТУРА	**Усне висловлювання**	Вимова звуків, які викликають значні *труднощі* при засвоєнні (напр. *д', т', з', дз', с', ц', л', н'*). Особливу увагу приділити вимові голосного *и*, приголосного *г* й ненаголошених голосних *е* та *и*. Традиційна українська народна культура. Уміти вести невимушену розмову. Особистість учня: уміти представитись, розповісти щось про себе та свою сім'ю, свого друга. розповісти про свою улюблену тварину, іграшку ... Свята та сімейні свята. Розмова, розповідь, розповідь за малюнком (народний костюм, традиційні страви). Переказ короткого літературного тексту, який відповідає віку учня. Драматичний текст, театральний текст, сценічна обробка. Театральна постановка (вистава і ляльковий тетр), дитячі народні ігри. Збагачення словникового запасу. Мовлення, ситуативні та мовні ігри.
		Слухання	Реальні та симуляційні ситуації. Аудіовізуальні записи. Ігри для розвитку уваги та вміння *слухати.*
		Читання	Літературні твори – виразне читання вчителя або аудіовізуальний запис. Не літературні твори: текст у таблиці, розклад уроків, квиток та багато іншого. Інформаційні тексти: правила поведінки в школі, з життя в нашому оточенні, з дитячої енциклопедії.

Ключові слова: мовна культура, усне висловлювання, література

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* складається з двох предметних областей: літератури та мовної культури. *Розподіл навчальних годин* повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Обидві області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення – це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які здобуває учень.

І ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає вчителеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль вчителя полягає в тому, щоб *контекстуалізувати* цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з поданих навчальних досягнень та змісту, вчитель спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують учителю подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності результатів навчання в залежності від попереднього знання учня. Таким чином, створюється непрямий зв'язок з навчальними досягненнями щодо трьох рівнів успішності учнів. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області, літератури), потрібно більше часу, різних заходів та роботи над різними видами тексту. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, вчитель повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

ІІ ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЛІТЕРАТУРА

Рекомендований зміст з *Літератури* засвоюється протягом всього навчального року з читанки та робочих зошитів з літературного читання як основних навчальних матеріалів за планом вчителя, зробленим відповідно до індивідуальних здібностей учня, можливостей всього колективу, відповідно до запланованих навчальних досягнень.

Працюючи з учнями над розумінням творів з обов'язкової літератури, текстів на вибір з сучасної популярної літератури для дітей, інформативних текстів з енциклопедій та журналів для дітей тощо, дуже важливо щоб вчитель допоміг їм зрозуміти окремі описані в творі події, час і простір, у якому відбуваються ці події. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казка, байка, вірш, прислів'я, загадка, лічилка.

Читання – виразне читання вчителя або аудіозапис коротких українських народних казок, художніх текстів, віршів, байок. Під час опрацювання віршів слід тренувати правильну вимову, читаючи головним чином хором.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних героїв, час і місце розгортання подій. Визначення елементів фантастики в казках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, подивитися, проаналізували і обговорити принаймні одну театральну виставу (бажано лялькову) та фільм для дітей (рекомендується фільм за мотивами народних казок) українською мовою.

Разом із кореляцією між художніми творами, вчителеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Вчитель повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Навколишній світ*, а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні національні звичаї.

Горизонтальну кореляцію вчитель встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Вчитель повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується за допомогою певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції ...

Деякі ортопедичні вправи можуть бути виконані при засвоєнні відповідних тем з літератури: напр. артикуляція може тренуватись за допомогою лічилок, скоромовок або мовних ігор, коли вони засвоюються як складова частина народної творчості; наголос, темп, ритм, інтонація та перерви можуть тренуватись на прикладі читання вчителя або прослуховування CD і відтворення його *у мовленні,* за вибором вчителя чи учня.

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область повинна бути пов'язана з роботою над літературними творами, які сприяють плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Розвиток зв'язного мовлення – розмова про пригоду з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: школа, сім'я, моє місто чи село. Родинні відносини. Меню. Числа та форми, кольори, дні тижня, пори року, годинник. Відвідування. Мій друг – моя подруга. Робочий день учня. Вільний час. Транспорт. Ми бережемо природу – тварини та рослини. Любов до рідної мови. Дитячий журнал *Соловейко*. Важливі свята: Різдво та Великдень. Пісні, діалоги, п'єси, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Пексесо.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Учні повинні вміти визначити головного героя в тексті та описати його. Вони повинні вміти подякувати, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга / про свою подругу, про однокласників, про життя в школі (максимум 3–5 речень).

Відтворення – описати зображення або послідовний перебіг подій на основі ілюстрацій. Вміти переказати український дитячий фільм за заздалегідь визначеним планом, розповідь або дитячу виставу, пригоду або свято.

Опис – людей, тварин.

Діалог – правила соціальної поведінки.

Драматизація – короткий текст за вибором, про пригоду або події з повсякденного життя.

Спілкування – дбати про збагачення словникового запасу для повсякденного спілкування, збагачуючи активний словниковий запас. Часті речення з повсякденного життя. Різні форми висловлювання. Вправи з заміною слів і додаванням слів у речення.

Усне вивисловлювання реалізується через ігри та творчі заходи, якими тренується спілкування (привітання в конкретних ситуаціях: *доброго ранку, добрий день і до побачення, дякую, вибачте*). Учні можуть розмовляти на основі малюнків. Можуть переказати почутий текст, виставу чи лялькову виставу, невимушеною мовою з правильною вимовою.

Вправи на спостереження – це вправи на розпізнавання цілого та його частин, спостереження за об'єктами, явищами та навколишнім середовищем. Їх потрібно розділити за темами. Перш за все розглядається класна кімната, а потім ведеться спостереження навколишнього середовища. Учні можуть спостерігати за предметами, людьми, тваринами, подіями, розглядати зображення, групи зображень, фотографії, об'єкти, що їх оточують тощо. Увага учнів повинна бути спрямована на ціле, а потім на найважливіші його частини, а в кінці – і на менш важливі частини. Спостереження ведуться за: формами, кольорами, відносинами, рухами, мімікою та жестами, тощо.

Вправи на слухання починаються з слухання того, що говорять вчителі, інші учні, артисти чи ведучі. Почуте аналізується, визначаються мовні характеристики особи, яка говорить. Слухання має бути пов'язане з мімікою та жестами, які відносяться на сказане. Обов'язково наполягати на правильній вимові. Під час слухання, зосереджувати увагу та концентрацію. Слухати ономатопоетичні звуки, шум, чітку та нечітку вимову.

Аналітичні вправи мають бути цікавими та стимулюючими, оскільки вони є однією з найважливіших передумов для читання та письма. Вони не виконуються окремо, їх треба пов'язати з вправами на слухання та спостереження.

Вправи, за допомогою яких видаляються не літературні елементи з висловлювання, виконуються повільно і систематично. Вчителі повинні особливу увагу звертати на вимову звуків *д', т', з', дз', с', ц', л', н'*; вимову голосного *и*; приголосного *г*; і ненаголошених голосних е та *и*.

Учні повинні активно засвоїти 200 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських віршів (народних або сучасних популярних дитячих віршів), загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 3–5 речень та 2 коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму своєї громади, відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербскими), знати традиційні українські традиції та звичаї (Різдво – Різдвяні пісні та Великдень – звичаї: писанки) та традиційні страви.

Елементи національної культури та традицій

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...) прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувалась витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб їх можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель – учень та учень – учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для *досягнення* очікуваних результатів *навчання*, вона починається з встановлення фактичного *рівня знань*, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня – це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою – цифрою.

Робота кожного вчителя полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб вчитель постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, вчитель буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Predmet	**SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE**
Cilj	Cilj poučevanja *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je usposabljanje učencev, da postopoma in sistematično osvojijo osnovne zakonitosti slovenskega knjižnega jezika v cilju pravilnega ustnega izražanja, negujoč zavest o pomenu vloge jezika v ohranjanju narodne identitete; da se jih usposobi za razumevanje izbranih književnih in drugih umetniških del iz slovenske kulturne zapuščine, v cilju negovanja tradicije in kulture slovenskega naroda ter razvijanja interkulturalnosti.
Razred	**prvi**
Letno število ur	**72 ur**

IZHODIŠČA Po zaključenem razredu bo učenec sposoben, da:	**PODROČJE/TEMA**	**VSEBINE**
– prepoznava glasove v govornem nizu, naglas, ritem in intonacijo naučenih besed in izrazov; – razume počasi in skrbno artikulirane govorne izjave, ob daljših premorih in oblikah neverbalne komunikacije, ki mu pomagajo razumeti vsebino; – osvoji predvidene jezikovne strukture, najosnovnejše oblike komunikacije in besednjak približno 200 besed in izrazov, ki jih je sposoben aktivno uporabljati v govoru; – v govoru razume niz petih do šestih povedi, ki sestavljajo koherentno celoto v okviru obravnavane tematike; – aktivno posluša in razume vsebino literarno-umetnostnih besedil, ki mu jih preberejo; – pozorno in kulturno posluša sogovornike; – posluša interpretativno branje in povzemanje literarnih besedil, z namenom njihovega razumevanja in doživljanja; – pravilno in z ustrezno intonacijo izgovori kratko, zaokroženo in preprosto strukturirano poved; – razume dialog na relaciji učitelj – učenec in učenec – učenec; – postavlja vprašanja in odgovarja na zastavljena vprašanja, da bi mogel razvijati kratke dialoge; – s pomočjo učitelja na kratko predstavi učne vsebine (štiri do osem povedi, ki sestavljajo celoto); – artikulirano izgovarja glasove, ob upoštevanje pravilnega ritma, intonacije in naglaševanja naučenih besed in izrazov; – poimenuje stvari iz okolice, povezane z obravnavanimi temami; – sam ali v skupini reproducira kratke recitacije in naštevanke ter poje poznane pesmice; – ustno poroča; pripoveduje o sliki/slikah i doživetjih; – izbira in uporablja ustrezne besede v govoru; – na pravilen način uporablja nove besede v vsakdanjem govoru; – sodeluje v scenski uprizoritvi besedila; – prepozna pesem, zgodbo in dramsko besedilo; – prepozna like in razlikuje med njihovimi pozitivnimi in negativnimi karakteristikami; – izrazi svoje mišljenje glede obnašanja likov iz literarnega dela; – prepozna uganko in razume njen pomen; – prepozna basen in razume njen pomen;	**JEZIKOVNA KULTURA** **Poslušanje in govorjenje**	– prepoznavanje glasovne strukture slovenskega jezika na osnovni ravni; – govor, pripovedovanje in opisovanje (besedil, slik, predstav ali filmov; samostojno povzemanje doživetij in dogodkov); – poimenovanje predmetov in bitij, predstavljanje objektov, prostorskih odnosov, napotkov in ukazov; – izgovarjanje omejenega repertoarja zapomnjenih izrazov in besed, ter z določeno mero vloženega napora tudi razumevanje maternega govorca, ki že ima izkušnje iz podobnih situacij; – uporaba jezika v skladu z ravnjo formalne komunikacijske situacije (npr. vljudnostne fraze); – uporaba posameznih osnovnih besed in stalnih večbesednih leksikalnih izrazov, naučenih in uporabljenih v specifičnih nanašalnih situacijah ("Živijo!", "Kako se imaš?" Ali ti je všeč?", "Hvala lepa!", "Prosim?" ipd.); – uporaba omejenega števila sintaktičnih struktur in preprostih jezikoslovnih oblik, ki predstavljaj odel zapomnjenega korpusa jezikovnih enot; – razumevanje vezi med lastnim trudom in dosežki na področju jezikovne aktivnosti; – prepoznavanje na novo naučenega gradiva; **– Teme:** – šola: šolski pribor in prostor (učilnica, šolsko pohištvo, zgradba, dvorišče), šolsko osebje, učenci, situacije v času pouka in času odmora, s šolo povezane proslave in prazniki; – družina in bližnja okolica: ožja družina, poklici družinskih članov, prijatelji, najpogostejše otroške igre, igrače; hiša/stanovanje (prostori, pohištvo), vsakdanje hišne aktivnosti; – prazniki: miklavževanje, božič, novo leto, velika noč, rojstni dan; – prehrana: obroki, izbira hrane in pijače, sadje in zelenjava, prehranjevalne navade in okus; – oblačila: deli telesa, oblačilni premeti glede na vremenske razmere; – ostalo: letni časi, meseci, deli dneva; barve; števila do 20; – najosnovnejše oblike komunikacije: predstavljanje, pozdravljanje, ogovarjanje prijatelja in učitelja; izražanje prošnje, pritožbe, zahvale, soglasja, zavračanja (osnovne oblike); podajanje osnovnih podatkov o sebi in spraševanje o drugih; igre, pesmi za petje in recitiranje z letom prilagojeno tematiko

– pozna materialno in duhovno kulturo svojega naroda, na ravni, prilagojeni razvojni stopnji; – pozna osnovna besedila slovenske folklore (bajke, legende, zgodbe, pesmi, pregovore); – pozna slovensko otroško folkloro (igre in kratke besedilne oblike, npr. uganke, uspavanke, naštevanke idr.); – zapoje slovenske narodne in popularne otroške pesmi, primerne za določeno starost; – pozna in medsebojno razlikuje slovenske praznike (narodne in lokalne kulture), ki so pomembni v kolektivnem in individualnem življenju, ter z njimi povezane običaje; – primerja slovenske praznike in z njimi povezane običaje z običaji večinskega naroda in drugih narodnih manjšin, ki sobivajo v regiji; – oblikuje predstave o lastni kulturni identiteti.		**Literatura:** **Osnovni učbenik:** **Križ kraž 1 – Učbenik za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za neopismenjene otroke, avtorji: Mihaela Knez et al., Ljubljana, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2017, 124 str., in Priročnik za učitelje.** **Dodatna literatura:** Knez, Mihaela in dr. (2012). Slika jezika: slikovno gradivo za poučevanje slovenščine kot drugega/ tujega jezika. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Zavod RS za šolstvo. Vučajnik, Tatjana, Upale, Barbara, Kelner, Mateja (2009). Poigrajmo se slovensko: učbenik za začetno poučevanje otrok, starih od 7 do 10 let, ki živijo v tujini in se učijo slovenščino kot tuji jezik. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Donaj, Vladimir (2003). Dober dan, slovenščina. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Donaj, Vladimir, Klepac, Marjanca (2004). Slovenščina skozi letne čase. Pomlad in poletje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pogač, Slavka, Klepac, Marjanca (1999). Slovenščina skozi letne čase. Jesen. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport.
	KNJIŽEVNOST	– slovenske narodne otroške pesmi. – slovenske basni, narodne zgodbe, legende in bajke, – umetnostna besedila in bajke v slovenščini – gledališke drame za otroke v slovenščini – slovenske risanke – stripi in otroški časopisi v slovenščini – otroške narodne zgodbe – poslušanje slovenskih pesmi in glasbe – spoznavanje s slovenskimi narodnimi plesi – tradicionalna narodna kultura – javni nastop, prezentacija lastnega in skupinskega dela – razvijanje spoštovanja slovenske kulturne zapuščine in potrebe njenega negovanja ter razvijanja: tipične hiše slovenskih vasi, specifična oblačila in hrana – vzgajanje v duhu miru in tolerance, kulturnih odnosov in medčloveškega sodelovanja. **Priporočena lektira:** I. Gruden: Pesmica o črčku S. Kosovel: Burja N. Grafenauer: Kokosenzacija J. Stritar: Žabja svatba V. Jeraj: Uspavanka S. Kosovel: Kje? F. Milčinski: Kekčeva pesem A. Černej: Bele snežinke K. Kovič: Zlata ladja S. Kosovel: Sonček boža tačice E. Peroci: Moj dežnik je lahko balon L. Kovačič: Tejko zida hišo

Ključni vsebinski pojmi: jezikovna kultura, poslušanje in govor, književnost, tradicija.

NAVODILA ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO IZVAJANJE PROGRAMA

Učni program predmeta *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* za prvi razred osnovne šole sestavljajo predmetna področja, ki zajemajo jezikovno kulturo slovenskega jezika (aktivnosti poslušanja in govorjenja) in književnosti, ob obravnavi elementov slovenske tradicije. Priporočena porazdelitev učnih ur po predmetnih področjih je naslednja: Jezikovna kultura (z začetnim branjem in pisanjem) – 58 ur, Književnost – 14 ur. Vsa področja se medsebojno prežemajo in nobenega ni mogoče proučevati ločeno, brez upoštevanja njegove povezave z drugimi.

JEZIKOVNA KULTURA

Področje *Jezikovne kulture* v prvem razredu osnovne šole obsega razvijanje osnovnih komunikacijskih sposobnosti učencev skozi aktivnosti poslušanja in govorjenja. Obe programski področji sta usmerjeni k negovanju jezikovne kulture govora in pazljivega poslušanja ob spoznavanju osnov fonološkega sistema slovenskega jezika in k bogatenju besednjaka. V širšem smislu vključujeta tudi razvijanje socialnih in intelektualnih sposobnosti učencev, razvijanje pozitivnega odnosa so jezika ki je ali ni njihov materni jezik, razlikovanje slovenskega jezika od drugih ter spoštovanje različnosti. Na tej ravni se učenci gramatičnih struktur ne učijo zavestno. V začetni fazi učenja tujega jezika je poudarek na govoru in razumevanju povedanega, kot naravno poteka način komuniciranja med otroki, zato vztrajanje na popolnih odgovorih oz. povezanih povedih še ni smiselna.

Govorjenje učencev se razvija skozi vodene in spontane pogovore, v katerih jih učitelj usmerja, da pravilno in z ustrezno intonacijo izgovarjajo glasove v kratkih smiselnih celotah, da reproducirajo kratke dele dramskih besedil in postavljajo vprašanja, podajajo odgovore, izražajo potrebe, zanimanja, pozitivne/negativne občutke glede nečesa ter sposobnost in pripravljenost za določeno dejavnost. V spontanem oz.

družabnem pogovoru kot osnovi vsakdanje komunikacije se učence usmerja, da vljudno začnejo pogovor, izmenjajo informacije in uporabljajo osnovne oblike vljudnosti. Med pogovorom se izpostavlja situacijske govorne predloge, ki se jih uporablja v vsakdanjih govornih situacijah in predstavljajo najpreprostejše semantične modele in stalne izraze.

Priporočene oblike ustnega izražanja v vsebinskem okviru programa so poimenovanje, govorjenje, povzemanje in opisovanje. Učence se postopoma uvaja v ustno izražanje, priporočene vrste takšnega izražanja pa so: pripovedovanje o sliki ali vrsti slik (zgodba v slikah), pripovedovanje o doživetjih in dogodkih, učenje na pamet in izgovarjanje naštevank, kratkih pesmi ali delov dramskega besedila, ki jih je treba pazljivo izbrati (glede na starost učencev in umetnostno vrednost besedil).

Poslušanje je pomembna aktivnost v komunikaciji. Učence se v pogovoru usmerja, da pazljivo in kulturno poslušajo sogovornike. V kontekstu pouka učenci poslušajo, kaj pripovedujejo drugi, in to potrjujejo z reprodukcijo poslušanega sporočila in odzivanjem na prošnje ter ustna navodila odraslih in vrstnikov. Pozorno poslušanje se prakticira tudi v simuliranih situacijah (govorne in situacijske igre). Učenci poslušajo branje učitelja, vrstnikov, govorcev.

Pri otrocih je treba razvijati občutek za prepoznavanje glasov (posebej tistih, ki jih v maternem jeziku, v kolikor to ni slovenščina, ne poznajo), razumevanje sporočil v drugem jeziku, sposobnost, da v okviru osvojene leksike in struktur izvršijo naloge, ki jim jih zada učitelj, saj jim bo to pomagalo pri dvigovanju samozavesti in lažjem učenju. Med učno uro je tuji jezik treba uporabljati kadarkoli je to mogoče, vselej pa za dajanje ustaljenih napotkov, saj so to edine situacije v učilnici, ko se tuji jezik uporablja naravno in spontano. Otrokom ni treba razumeti vsake izgovorjene besede, če je podan kontekst, v katerem je pomen besed mogoče predvideti.

Tematika učnih vsebin mora biti učencem blizu in zanimiva, povezana z njihovim neposrednim okoljem: družinski člani, prijatelji, najljubše igrače, dom, šola, šolski pribor, deli telesa, obleka, prehrana, živali/ljubljenčki in podobno. Od učencev se pričakuje, da znajo s pravilno izgovorjavo in intonacijo povedati nekaj kratkih povedi, sami ali s pomočjo učitelja, ter postavljati preprosta "da/ne" vprašanja.

Bogatenje besednjaka se v funkciji jasnega izražanja realizira prek uporabe ustreznih besed v govoru, usvajanja in uporabe novih besed. Vsako uvajanje nove leksike mora trajati dovolj časa, da se učenci spoznajo z novimi besedami in strukturami. Učence se usmerja, da iz svojega aktivnega besednjaka uporabljajo tiste besede, ki čim bolj natančno prenašajo želeno informacijo in hkrati olepšajo govor.

Jezikovno kulturo učencev se neguje tudi skozi *didaktične igre*. Vrste igralnih aktivnosti je treba izbrati glede na interese učencev oz. v skladu z učnimi vsebinami. V okviru uvoda je skozi skupinsko prepevanje, igro ali gibanje, razvrščanje in primerjanje (po velikosti, obliki, barvi itd.) mogoče obnoviti snov, ki je bila obravnavana med prejšnjo učno uro. Tovrstne aktivnosti motivirajo, sproščajo in spodbujajo samozavest učencev in njihovo zavedanje, da so sami ali s pomočjo učitelja sposobni uporabljati tisto, kar so se prejšnjo uro naučili. Te aktivnosti naj trajajo do 10 minut.

Učitelj lahko uvede tudi igre govornih situacij, na primer pogovor s poredno lutko ali z literarnim likom, situacijske igre ali resnične situacije, denimo pogovor v prodajalni, pri zdravniku itd. Uporablja lahko tudi premetanke, rebuse, palindrome, nizanje besed, preproste križanke in podobne pristope.

Igre za razvijanje pozornega poslušanja se v učnem načrtu izvaja prek usmerjenega pazljivega poslušanja, na primer *Ugani, kdo pripoveduje*, *Poslušaj, kako pripoveduje* (tiho, hitro …), *Slišim črko t* itd. V učnem načrtu tujega jezika za mlajše učence je še ena uporabna aktivnost risanje, kot tudi druge ročne aktivnosti, ki jih je mogoče izvajati po navodilih: barvanje, rezanje, oblikovanje predmetov iz gline ali testa; izdelava plakatov, čestitk ipd. Tovrstne aktivnosti se izvaja šele, ko učenci že osvojijo predvideno leksiko, saj predstavljajo pomožni metodični postopek za usvajanje in utrjevanje leksike in morfosintaktičnih struktur, hkrati pa nudijo občutek zadovoljstva in sproščanja.

KNJIŽEVNOST

Priporočene vsebine s tega področja se osvaja skozi celo šolsko leto, s pomočjo abecednika in dodatne lektire, s tem da učitelj njihovo rabo načrtuje v skladu z individualnimi karakteristikami učencev in skupinskimi zmožnostmi kolektiva, glede na pokazane rezultate. Poučevanje književnosti se ne izvaja na teoretski ravni, izbrane vsebine se uporablja zato, da bi učenci prek njih osvojili nove besede in razširili svoj besednjak. Veščina razumevanja poslušanih literarnih besedil je povezana z rezultati, ki se pokažejo v okviru *Jezikovne kulture*. V razpredelnici je ponujen izbor literarnih besedil, ki je učiteljem lahko v pomoč (in jih po potrebi lahko prilagodijo ali skrajšajo), poleg naštetih pa se priporoča tudi uporaba popularnih, informativnih besedil iz otroških časopisov, enciklopedij za otroke in podobno.

Glede na to, da učenci na tej ravni še ne znajo pisati in brati, se besedila iz lektire posluša prek avdio in video zapisov ali prek učiteljevega glasnega branja. Interpretacija besedil pri tej starosti pomeni spontane pogovore z učenci o časovnih, prostorskih, tematskih in drugih značilnostih, o likih in njihovih čustvenih stanjih (veselje, žalost, smeh ipd.) ter razlikovanju med pojmi dobrega in zla. Uvaja se tudi prebiranje besedil v nadaljevanjih. To pomeni, da učitelj glede na zastavljeni načrt, ki ga sam osmisli in mu določi ustrezno dinamiko, literarno delo bere del po del in se o vsakem delu z učenci pogovori, razporejeno po več učnih urah. Ob poslušanju lirskih pesmi se učenci učijo doživljati njihovo melodičnost in ekspresivno recitirati (izborno). Ob obravnavi dramskih besedil za otroke se učence motivira za celo vrsto ustvarjalnih aktivnosti, ki jih delo izzove (scenski nastop, dramska igra, lutkovna predstava, dramski dialog, ogled otroške gledališke predstave, snemanje in komentiranje dramatiziranih odlomkov). Z aktivnim poslušanjem se učence usposablja, da vsebino povežejo z ilustracijami, ki spremljajo literarna, popularna in informativna besedila.

Ko gre za aktivnosti, povezane z doseganjem znanja o elementih narodne kulture in tradicije, praktični vidik učnega načrta zahteva aktiven stik s predmeti, ki sestavljajo materialno komponento tradicionalne kulture. Te se lahko izgrajuje po obstoječem modelu, ali pa jih se spoznava v avtentičnem ambientu. Izbira vsebine je prepuščena učitelju, priporočljivo pa je, da se vsebine tega dela učnega načrta uresničujejo tudi prek glasbe in plesa (poslušanje slovenskih pesmi, spoznavanje inštrumentov in narodnih plesov), prek risank, filmov, zgodb, bajk, legend, pomembnih osebnosti in dogodkov iz slovenske zgodovine, prek običajev in njihovega predstavljanja med učnimi urami, na šolskih prireditvah itd.

Pri poučevanju *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je center pozornosti usmerjen na učence, ki so odgovorni, kreativni, aktivni soustvarjalci učnega procesa, priporočljivo pa je, da se v njihovo učenje po svojih zmožnostih vključijo tudi starši in drugi člani družin. Denimo, otroci lahko aktivno sodelujejo v spontanih pogovorih pri pouku, ali pri zbiranju obvestil, raziskovanju in ugotovitvah starejših članov družine o vrsti tem, ki se tičejo narodne tradicije. Učitelj mora učence spodbujati, da angažirano zbirajo sredstva za učenje, povezana z obravnavano temo (razglednice, čestitke, slike, časopisni članki itd.).

Novi program je osnovan na večji korelaciji literarnih in neliterarnih del, ki jo omogoča adekvatno kombiniranje obveznih in izbornih del. Poleg korelacije med besedili in področji tega predmeta, učitelj poskuša vertikalno povezati vsebino *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* in vsebino istega predmeta v naslednjih razredih, v cilju doseganja sistematičnosti in postopnega uvajanja gradiva. Poseben doprinos predstavlja učiteljevo poznavanje naravoslovnih in družboslovnih učnih vsebin za 2. razred, kot tudi poznavanje tradicionalne in duhovne kulture Slovencev, s poudarkom na običajih Slovencev v Srbiji in poznavanju tradicionalne in duhovne kulture večinske skupnosti in drugih manjšinskih skupnosti v regiji. Učitelj vzpostavlja horizontalno korelacijo s premeti srbskega jezika in književnosti, sveta okolice, likovne in glasbene kulture, državljanske in verske vzgoje.

Opomba:

Premet *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* lahko poučuje oseba, ki je uspešno zaključila štiriletni študij slovenskega jezika na Filološki fakulteti v Beogradu, ali učitelj/-ica, ki je uspešno opravil/-a strokovni izpit v okviru Lektorata za slovenski jezik na Filološki fakulteti v Beogradu. Potrdilo o usposobljenosti izdaja Center za stalno izobraževanje in vrednotenje (Centar za stalno obrazovanje i evaluaciju) Filološke fakultete Univerze v Beogradu (sklep Ministrstva za šolstvo, znanost in tehnološki razvoj št. 610-00-01740/2017-07 z dne 13.11.2017).

БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE **Cilj** učenja bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture je da učenici bogate, usavršavaju i niguju specifičnosti bunjevačkog govora radi uspešnog pismenog i usmenog izražavanja; da upoznaju bunjevačku književnost, narodnu i autorsku; da upoznaju tekovine nacionalne kulture Bunjevaca.
Razred: **prvi**
Godišnji fond časova: **72 časa**

ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– Uočava glas i slovo – Uočava rič – Uočava rečenicu kao cilinu – Razlikuje obavištajnu, upitnu i uzvičnu rečenicu – Razlikuje potvrdne i odrične rečenice – Uočava riči suprotnog značenja – Uočava riči istog značenja – Samostalno izražava misli, osićanja i stavove o ponuđenim temama pravilnim izgovorom bunjevački riči	BUNJEVAČKI GOVOR	**Glas, rič, rečenica** **Obavištajne, upitne i zapovidne rečenice** **Potvrdne i odrične rečenice** **Riči koje suprotno znače** **Riči koje isto znače**
– Razlikuje osnovne vrste književnog izražavanja – Pripoznaje stih, strofu, pismu – Samostalno kazuje poetske tekstove u dilovima i cilini – Pravilno izgovara bunjevačke riči – Proširuje i obogaćuje fond bunjevačkih riči kroz književne tekstove – Traži značenje nepoznati riči u ričniku – Pripoznaje i imenuje priču, basnu, bajku – Uočava redosled glavni događaja	KNJIŽEVNOST	**Jutro,** LJubomir Lotić **Moja majčica,** nepoznati autor **Bubuš i mrak** , Suzana Kujundžić Ostojić **Mali Mićo ,** Nikola Kujundžić **Mliko ,** nepoznati autor **Cembule,** narodna pisma **Dici,** narodna pisma **Podvikuje bunjevačka vila,** Nikola Kujundžić **Cvrčak i mrav ,** prema basni Dositeja Obradovića **Dida i ripa,** narodna pripovitka *Napomena: Upoznavanje bunjevačke književnosti je na ćiriličnom pismu.*
– Bogaćenje jezičkog fonda (oko 20 punoznačnih riči) – Opisuje i daje informacije o sebi i svom okruženju – Pozdravlja – Sažeto prepričava tekstove – Govori na osnovu ličnog doživljaja, daje svoje mišljennje i izražava stavove – Imenuje škulski pribor – Sastavlja niz međusobno povezanih rečenica na osnovu dati slika – Imenuju članove svoje porodice – uža porodica,ume da pridstavi svoje porodično stablo – širu porodicu – Priča na osnovu slike – Samostalno opisuje prirodu na osnovu ponuđenih slika kao i na osnovu ličnog doživljaja – Samostalno sastavlja rečenice/priču prema nizu sliku – Usvaja norme lipog ponašanja za astalom, razlikuje pravilno od nepravilnog ponašanja za astalom i zna da obrazloži – Izražava svoje misli osićanja o temama obrađenim na času i iz svakodnevnog života	JEZIČKA KULTURA	**Zdravo dico** **Lipo ponašanje** **U škuli** **Nezgoda na odmoru** **Od bašče do astala** **Jesen na salašu** **Zima** **Porodica** **Porodično stablo** **Slika po slika – priča** **Zima** **Uskršnji zečići** **Za astalom** *Napomena*:Pismeno izražavanje je ćiriličnim pismom
– Pripoznaje bunjevačku nastambu/ salaš – Imenuje prostorije i predmete u salašu – Pridstavlja prostorije u svojoj kući – Imenuje predmete – Uočava sličnosti i razlike u kadgodašnjim i današnjim kućama – Uočava i imenuje praznike kod Bunjevaca – Upoznaje narodne običaje vezane za praznike – Usvaja i izvodi stare bunjevačke, dičije sigre – Usvaja pokrete dičiji, bunjevačkih narodnih igara – Upoznaje i imenuje tradicionalno bunjevačko ilo – Čisti slamu i lipi je na setoletejp – Samostalno siče jednostavne oblike od slame i pravi kompoziciju (kolaž tehnika) – Crta starinske predmete (drvene boje, flomasteri)	ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	**Naša kuća** **Moj dom** **Mikulaš** **Materice** **Oce** **Božić** **Uskrs** **Taši, taši** **Žužanje** **A-be-ce-de** **Žmure** **Pošto seko mliko** **Trganaca** **Sigra gusaka** **Pavle paune** **Sigra zlati imena** **Igrala bi dere** **Gurablice** **Pralja** **Kotarica za kruv**

Ključni pojmovi: bunjevački govor, književnost, nacionalna kultura, kultura izražavanja

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Učenje bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture triba da se odvija kroz sigru i da ditetu nastavni sadržaji izazivaju zainteresovanost ko i da pridstavljaju zadovoljstvo i motivaciju za dalji rad.

Imaginativne i dramske sposobnosti ko i mogućnost učenja kroz sigru olakšavaju im memorisanje i prirodno usvajanje znanja.

Nastava bunjevačkog koncipirana je tako da svakom učeniku daje mogućnost da pokaže svoje znanje i sposobnosti, zadovoljavajući individualne karakteristike svakog učenika.

U realizaciji nastavnih sadržaja u nastavi bunjevačkog, nastavnik triba da koristi savrimene oblike, metode i nastavna sredstva kako bi nastava bila kvalitetnija i olakšala učenici usvajanje nastavnih sadržaja. Tokom časa se priporučuje dinamičko smenjivanje aktivnosti. Potribna je korelacija sa ostalim predmetima srpski jezik, muzička kultura, svit oko nas, likovna kultura, fizičko vaspitanje, virska nastava i građansko vaspitanje.Ovaka korelacija omogućava ostvarivanje zdravo uspišni rezultata rada.

Upoznavanje elemenata nacionalne kulture Bunjevaca uglavnom se ostvaruje upoznavanjem i približavanjem dila tradicionalne književnosti, običaja i tradicije. Poštujući princip postupnosti, učenicima će se olakšati usvajanje znanja. Teme su iste u sva četiri razrede, s tim da se obim gradiva povećava iz razreda u razred.

Potribno je da nastavnik uvik primenjuje sistematsko vežbanje. Nastava mora biti postavljna tako da omogući učeniku što češće verbalne aktivnosti.

Posebnu pažnju triba posvitit razvijanju kreativnosti, istraživačke sposobnosti i kritičkog mišljenja učenika.

Praćenje vridnovanja učenika se odvija kroz usmenu i pismenu proveru znanja najčešće primenom formativnog ocenjivanja. Ocene su opisne. Učenik se ocenjuje i na osnovu aktivnosti i zalaganja u toku časa. Bunjevački govor pratimo i vridnujemo kroz usmeno izlaganje učenika, ko i na osnovu pismene provire koja je kombinacija slika i riči odnosno rečenica. Književnost pratimo na osnovu usmene provire, deklamovanje, odgovori na pitanja i dramatizacija. Jezičku kulturu pratimo i vridnujemo na osnovu usmenog pričanja na osnovu datih slika ko i pričanje o ličnim doživljajima. Elemente nacionalne kulture pratimo i vridnujemo kroz praktične radove i na osnovu usmenog izlaganja. Pismena provira podrazumeva imenovanje i zapisivanje naziva praznika, običaja, predmeta.

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Anav sikljovimasko	**RROMANI ČHIB E ELEMENTJENCA NACIONALNO KULTURAKE**
Reso	**Reso** sikljovipe *rromani čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake* sito te lenpe džandipe kotar rromani čhib thaj olake karakteristike, lilavnipe thaj kultura Rromengi, sar ini barjaripe džandipasko vaš labaripe čhibjako ano aver-aver sakodivutne komunikaciake situacie, thaj barjaripe godjako kotar poro nacionalno identiteti, molipe poro kulturako kerutnipe thaj kerutnipe aver themengo.
Klasa	**angluni**
Beršesko fondi satjengo	**72 satja**

REZULTATI Po agorisipe klasako sikljovno sito ani situacia te:	**UMAL/TEMA**	**MOTHOVDIPE**
– ovel ole semno interesi vaš pustikake thaj džandipe thaj mothovdipe savo dela pustik; – pendjarol gili, bajka thaj sikavimaski paramisi; – dikhlarol anglune role thaj te kerol ulavipe maškar olenge pozitivno thaj negativno karakteristike; – pendjarol pučibe/buti thaj te kerol sar ov rodela; – ulavela avazi, svato thaj svatorri; – šukar vakharela xarni thaj pherdi svatorri; – formirinela mujeski informacia e dende svatorrjenca; – mujea mothavela; mujea mothavela prekal pilte/fotografie thaj kotar pere keripe; – mujea mothavela sar siton manuša, šeja thaj objektja kotar olesko direktno maškaripe; – ano čačikano čhane labarinela neve svatja ano sakodivutno vakheripe; – ano čačikanipe vakharela specifikake avazja rromana čhibjake; – ko po šero sikljola thaj vakharla xarne tekstja; – lela kotor ano scenako keripe tekstesko; – lela kotor ano kulturako-artistikane manifestacie; – šukar te kerol naisipe, nais vaš ažutipe, pačavipa te šunol averen; – haljovel so sito nacionalno djendipe thaj pačavinela djendutnen aver themenge; – haljovel relacie pedi dajaki čhib thaj čhib aver themenge; – recitiunol themutne gila save siton vaš festibaske jase beršeske sezone; – lol kotor ano čhavorenge themutne khelipe save siton jekha-jekh oleske barjaripa; – pendjarol karakteristikake rromane themutne šeja (ano poro than); – leparol festuibe (thaj te kerol komparacia e srbikane); – pendjarol tradicionalno rromano adetja (Herdelezi – oleske gila, Bibija – thardipe memeljengo) thaj uzo odova ini tradicionalno themutne xabe – sar ini Božik thaj Uskrs;	**LILAVNIPE**	**ŠKOLAKI LEKTIRA** **Poezia** Themutni rromani poezia Khedutne: Rade Uhlik, Rajko Djurić, Trifun Dimić, Alija Krasnići thaj Marsel Kortijade. Garavdune lavja, sigutne lavja, gendutne lavja (Marsel Kortijade) Themutne gilja: *(Sovimaski gili)* Rajko Djurić: *(Milja thaj jekh lav)* Alija Krasnići: *(Tati angali)* Rajko Ranko Jovanović *(Te ovav me)* Trifun Dimić: *Themutne gilja* Rajko Djurić, Ljuan Koko: *(Tasvinengo lil)* **Proza** Rromani themutni paramisi: Themutni bajka: *(Prahomi thaj Snežana)* Basne (alosaripe) Themutne godjarutne svatja **Dramake tekstja** Čhavorikane themutne khelipe. Papušengo teatari. Themutne godjarutne svatja. **Popularno thaj informativno tekstja:** Alosaripe kotar ilustrovano enciklopedia thaj čhavrikane lila *(Čhavrikano lil, Čhirikljori)* **Lilavnipaske tekstja:** – gila; basna; bajka; garavdune svatja; – keripe; than thaj vakhti keripasko bukjako; lilavibaski persona; – avrijalutno dikhipe; – čhavrikano dramako teksti; čhavrikane khelipe; hasaibasko teksti;

	ČHIBJAKI KULTURA	**Mujesko Vakheripe**	Vakheripe avazjengo savenca sikljovne siolen pharipe (po misal *ph, th, čh, rr, x*, sar ini *t, y, č,* thaj *kh ano čh* Tradicionalno rromani themtuni kultura. Dirigimo thaj mukhlutno vakheribe. Persona sikljovneski: te džanol te mothavolpe, te mothavol diso kotar peste thaj kotar familia, amal, te mothavol diso kotar piri dživutri, kotar piri papuš... Festja thaj familiake festuibe. Vakheribe, vakheribe e paruvinenca thaj pedo fundo personaki (themutne šeja, tradicionalno xabe). Prezentacia xarno lilavnipasko teksti savo sito paše e sikljovnengo barjaripaske. Dramako, dramatizuime tekstja, scenako lačharipe. Scenako khelipe tekstesko (dramako thaj papušengo), čhavrikane themutne khelibe. Barvalipe alavaresko. Ulavipe ano vakheripe Rromengo. Vakheribaske, situaciake thaj čhibjake khelipe.
		Ašunipe	Realno thaj simulaciono situacia. Audiovizuelno hramipe. Khelipe vaš barjaripe pačavipasko ašunipe.
		Draparipe	Lilavutne tekstja – interpretacia sikavneski jase audio vizuelno hramipe. Bililavutnenge tekstja: interpretacia sikavneski – teksti ani tabela, rndipe saatjengo, bileti thaj aver. Informativno tekstja: interpretacia sikavneski – regule keribaske ani škola, kotar dživdipe ani amari maškaripe, kotar enciklopedia vaš čhavorenge.

Klidutne svatja: rromane čhib, čhibjaki kultura, mujesko vakheripe, gili, paramisi

DIREKCIA VAŠ DIDAKTIKAKO-METODIKANO RESLIPE PROGRAMESKO

Programi sikljovipe *rromana čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake* siton duj sikljovipaske umalja: lilavnipe thaj čhibjaki kultura. Ulavipe sikljovipaske saatja na šti te kerolpe pedo fundo sikljovipaske umalja, ama pedo sakova sati manglape ulavdo pačiv te dolpe kotar kultura vakheribaski sikljovnengi thaj kotar kultura Rromengi ani Srbia e ulavde dikhipa pedo themutni tradicia thaj adetja. Solduj umalja maškar peste phanenape thaj nijekh našti te sikljolpe izoloumi thaj biinterakcia e aver umala.

Rromano lil sito latinicako thaj ano angluni klasa fundone školako sikljovne na sikljona hramipe thaj draparipe rromane svatjengo thaj testjengo.

Programi sikljovipasko *rromana čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake* fundomo sito pedo rezultatja, jase pedo procesi sikljovipasko thaj sikljovnengo reslipe. Rezultatja sikavena jekh integrišimo džanipe, džandipe, gndipe thaj molipe savo sikavno lačharela.

I PLANIRIPE SIKLJOVIPASKO

Programi sikljovipasko orijentišimo pedo rezultatja sikavneske dela pobaro mukhlipe, pobaro šajipe ano kreiribe thaj te gndinisarol sikljovipe. Rola sikavneski sitoj te čhivol ano konteksti akava programi vaš konkretikani klasa leiba ano dikhipe: niveli džanipe rromana čhibjako, struktura klasako thaj karakteristike sikljovnengo, pustikja thaj aver sikavipaske materijalja save ka labarinol; tehnikane činadipe, sikljovipaske vastušea thaj medie save škola siola; resursja, šajipe, sar ini manglipe lokalno maškaripaski ani savi e škola sitoj. Leiba kotar dende rezultatja thaj mothovdipe sikavno majangle kerela poro beršesko, globalno plani bukjako kotar palem ka bajarol pere operativno plajna. Rezultatja definišime pedo umalja lokarena sikavneske podur operacionalizacia rezultatjenge pedo niveli konkretikani sikljovipaski jekhutni. Kotar sikavno adžukarlape kaj vaš sakola sikavna jekhutnake, ani faza planiripe thaj hramipe gatisaribasko vaš školako sati, definišinela diferencirime adžukarde rezultatja pedo trin nivelja phando e anglodžanglipasko savo siole sikljovno. Kana planirinelpe manglape, adžahar, te ovolpe ano dikhipe kaj adžukarde rezultatja siton aver-aver, kaj disave poloke thaj posig šaj te resenpe, ama ano butipe adžukardo (poulavdipe ano umal lilavnipako), vaš savo manglape pobut vakhti, pobut aver, aver aktivipe thaj buti pedo aver, aver tekstja. Ani faza planiripe sikljovipasko but semno sito kaj e pustik sito sikljovipasko vastušej thaj ov na dela thaj na činela so si mothovdipe sikljovipasko. Vaš odova musaj e mothovdipaske save dende ani pustik te pašarolpe selektivno. Uzo pustik, sar jekh kotar xanig džanipaski, pedo sikavno sito e sikljovnenge te resol te labarinen ini aver xaniga džanipaske. Kana planirinelpe sikljovipasko procesi manglape te legarolpe logari kotar džandipe, empiria, intelektualno džandipe thaj interesuipe sikljovnesko.

Musaj te dolpe semnipe pedo barvalipe alavaresko thaj te labarinolpe disave kulturake keripe thaj festja, save kerenape ano disave lokacie e resoa pendžardipe dživdipe Rromengo ano nakhlo vakhti, oleski tradicia thaj kultura savi rromano minoriteti karakterišinela ano akala thanutnipe. Delape propozali te kerolpe komparacia leparipe festjengo ko Rroma e leparnipa akala festja ko butipasko them thaj ko nacionalno khupatne, save dživdinena kupate ano disave lokacije.

II RESLIPE SIKLJOVIPASKO

LILAVNIPE

Dendutne mothovdipe kotar umal *Lilavnipe* dikhlarnape kotar sa berš kotar pustik – *Tasvinengo lil vaš angluni klasa,* bukjake lila sar fundono materijali vaš buti, adžahar so sikavno planirinela ano rami e individualno karakteristikenca sikljovnengo, šajipe e sa kolektivesko, ano rami e rezultatjenca sikljovipasko.

Ko sikljovipe sikljovnengo kaj uzo ažutipe sikavnesko xaljovena tekstja musajutne lektirako, alosaribaske tekstja kotar moderno popularno literatura vaš čhavorenge, informativno tekstja kotar enciklopedia thaj lila vaš čhavorenge thaj aver, semno sito te rodolpe kaj sikljovne xaljovena disave keripe thaj olengo vakhtuno thaj thanutno rami. Musajutno lektira sitoj majbut, kotar keripe, save siton ano nacionalno korpusi, savo barvalape keripa kotar moderno lilavnipe vaš čhavorengo. Alosaripe lilavnengo keripasko, majbut, pašljola pedo principi so si adekvatno barjaripaske sikljovnengo.

BUTI E TEKSTEA

Literarno žanrja: bajka, basna, gila, godžavarutne svatja, garavutne svatja, sigutne svatja, ulavdutne svatja.

Draparipe – prezentacia sikavnesko jase audio vizuelno hramipe xarne rromane themutne paramisjengo, tekstjengo kotar artistikano keripe, gilja, basne. Kana lačharenape gilja manglape te dikholpe čačikano vakheribe, čačikano vakheribe svatjengo, te dikholpe ulavipe ano vakheripe, procesno te čhivelpe standardno rromani čhib, te recitirinolpe majbut sar hori.

Kotar sikljovne akale barjaripasko adžukarlape, te džanen te den sar diso kerdilo, anglune role, vakhti thaj than keribe bukjako. Dikhlarena elementja fantastikake ano bajke.

Delape propozali sikljovnenge te prezentuinolpe popularno čhavorikane thaj themutne čhavorikane gilja, dikhljaripe čhavorikane lila, kupatno dikhlaripe thaj analiza thaj vakheribe kotar majhari jekh teataresko sikavipe (pedo šajipe paušjengi) thaj filmi vaš čhavorenge (delape propozali vaš filmi savo kerdilo pedo motivi themutna bajkako) pi rromani čhib.

Uzo korelacia maškar tekstja, musaj o sikavno te lačharol vertikalno korelacia. Sikavno manglape te ovol pendžardo e mothovdipa kotar Lumia maškar amende, adžahar, te pendžarol tradicionalno thaj bimateriajlno kultura Rromengi ani Srbija thaj olenge themutne adetja.

Horizontalno korelacia sikavno lačharela, majangle, e sikljovipa srbikana čhibjako thaj lilavnipasko, istorija, piltiribe, muzikaki kultura, religiako sikljovibe thaj dizutnengo sikljovipe.

Sikavno savakht manglape te sikavol pedo semnibe šukar vakheribasko, savo šaj te kerolpe legaripa disave ortoepsko keripe. Ortoepsko keripe na manglape te realizuinolpe sar ulavdo sikljovipasko jekhutno, već uzo adekvatno teme kotar gramatika; svatorjengi intonacia šaj kotar jekh rig te phanolpe e kultura vakheribaski, te sikljolpe recitiribe giljengo thaj aver. Uzo labaripe audio materijali, sikljovne musaj te sikavolpe te reprodukuinol thaj lena čačikano vakheribe palem melodija dikcija pedo fundo Pratsavako kotar Standardizacia rromana čhibjako savi lelili kotar rig Nacionalno konsili rromana nacionalno minoritetengo 2013. berš.

Disave kotar ortoepske probe šaj te kerenpe kana lačharolpe adekvatno tema kotar lilavnipe: po misal artikulacia šaj te sikljolpe ko sigutne svatja, ulavdutne svatja, čhibjake khelipe, save lačharenape sar kotor themutne godžaripaske svatja; akcenti, tempo, ritmi, intonacia thaj pauze šaj te lačharenpe po modeli sikavnesko jase ažutipa pedo CD hramipe po alosaripe sikavnesko jase sikljovnesko.

ČHIBJAKI KULTURA

Barjaripe čhibjaka kulturako jekh sito kotar majsemgno buti sikljovipe dajaka čhibjako e elementjenca nacionalno kulturako. Akaja sikljovibaski umal musaj te phanolpe e sikljovipa literarno tekstjengo save resena barjaripe kulturako mujesko vakharibe.

Kotar sikljovno akale barjaripasko musaj te adžukarlope pendžardipe akale umaljengo:

Vakharipe – kotar avanture, kotar odova so dikhle, kotar odova so mangena. Propozalutne teme vaš sikljovipe: škola, familia, moro than. Familiake relacie. Meni xabasko. Gendja thaj forme, kolorja, dive ano kurko, beršeske sezone, sati. Vizite. Moro amal – miri amalin. Bukjako dive sikljovnesko. Mukhlutno vakhti. Dromalutnipe. Garava natura – dživutre thaj votani. Kamlipe prekal dajaki čhib. Semne festja: Božik thaj Uskrs, sar ini Herdelezi thaj muslimansko festja Bajrami thaj Ramazani. Gilorja, dijalogja, dramatizacia, bućarutne vaš sikljovibe konverzaciako.

Kotar sikljovne podur adžukarlape formiripe grupe svatjengi pedi disavi tema thaj formiripe svatori kotar dende svatja. Sikljovne musaj te džanen te phenen ko sito angluni persona no teksti thaj olake avrijalutne karakteristike. Musaj te džanen te keren nais ini te ruidjisaren vaš ažutipe. Korkore te phenen disave svatorja kotar peste, kotar po phral jase phen, kotar piri amal/amalini, školake amala, kotar dživdipe ani škola (maksimalno 3–5 svatorja).

Reprodukcija – te mothavolpe pilta jase rndo bukjengo pedo fundo ilustraciako. Te džanolpe te mothavolpe čhavrikano filmi, titluimo pi rromani čhib, pedo po angle zoralikane plani, paramisi jase čhavorikano teataresko sikavipe, skeči jase festuibe.

Diskripcia – manuša, dživutre.

Dijalogi – regule amalipaske komunikaciengo.

Dramatizacia – xarno teksti po alosaripe, avantura jase keripe kotar sakodivutno dživdipe.

Vakheripe – te legarolpe logari kotar barjaripe alavari sakodivutno konverzaciako, barvalipe aktivno alavaresko. Svatorja save majbut siton ano sakodivutne dživdipe. Aver-aver forme vakheribaske. Probe te kerelpe pharuvipe svatjengo jase te pherenpe svatja ano svatori.

Mujibasko vakheribe reselape prekal khelipe thaj aktivipe savea sikljolape komunikacia (devipe sastipe ano konkretikane situacia: šukar detharin, šukar dive thaj dži ko dikhibe, najsaribe, jeftisaribe). Sikljovne šaj te vakharen pedo fundo dikhlutne pilte. Šaj te mothaven teksti so šunde, teataresko jase papušengo sikavipe, naturalno vakheripa thaj korektivno vakheripa.

Sikljovipe (prakse), save siton vaš dikhlaripe siton probe vaš te delpe sasutnipe thaj kotora te dikhlarolpe šeja, situacia thaj maškaripe. Manglape olen te organizuinen pedo teme. Majangle dikhlarlape sikavnengo thanutni, a palo odova aktivno bufljarlape pedo maškaripe. Sikljovne šaj te dikhlaren šeja, manušen, dživutren, keripe, piltja, grupno piltja, fotografije, objektja ano maškaripe thaj aver. Pačiv sikljovnengo manglape te fokusirinolpe pedo sasutnipe, palem pedo majsemne kotora, a po agor pedo potikne semne kotora. Dikhlarenape: forme, kolori, relacie, miškope, mimika thaj gestikulacia thaj aver.

Sikljovipe (prakse) ašunipaske lenape ašuniba odova so vakharela sikavno, aver sikljovne, artistja jase legardutne. Ašundo vakheribe analizirinelpe, denape vakheribaske karakteristike personake savi vakharela. Ašunipe manglape te ovol phando e mimika thaj gestikulacia, save siton vaš odova kotar so vakharlape. Musaj te insistirinolpe pedo čačikano vakheripe ano vakhti ašunipasko musaj te dolpe bajo vaš pačavipe thaj koncentracia. Šunenape ini onomatopejake avazja, šumja, artikulisano thaj biartikulisano avazja.

Analitikake sikljovipe (prakse) musaj te oven interesantno thaj zumavipaske, soske jekh siton kotar majsemne angločhinavdipe vaš sikljovipe drabaripasko thaj xramipasko. Na reselape izoluimo već siton phande e probenca vaš ašunibe thaj dikhljaripe.

Sikljovipe (prakse) savenca cidenape biliteralno **thaj bistandardno** elementja ano vakheribe realizuinenape poloke thaj sistematikane. Sikavne musaj te den pačiv vaš vakheribe avazjengo *ph, th, čh, kh, rr, x, dž*, sar ini sistematikano čivibe standardno rromana čhibjako.

Sikljovne manglape te len aktivno 200 svatja thaj frazeologiake jekhutne. Pasivno alavari musaj pedo sakova niveli te ovol pobaro kotar aktivno alavari.

Kotar sikljovno adžukarelape te sikljon pedo pošero majhari 4 recitacije, 5 rromane gilja (themutne jasa moderno popularno čhavrikane gilja), garavutne svatja, disave godžaverutne svatja, recituibe themutne giljengo save siton vaš religiake festa jase beršeske sezone, duj xarne prozno tekstja gabariti 3–5 svatorja thaj 2 xarne tekstja dijalogja jase leipe kotor ano čhavrikano teataresko sikavipe. Sikljovne, te sine kaj si šaj, te len kotor ano čhavorikane themutne khelipe adekvatno olenge barjaripaske, manglape te ulaven karakteristikane rromane themutne šeja ano poro than, leparipe religiake festja (ano dikhipe e srbikane festjencja), te pendžaren tradicionalno procedure thaj adetja thaj tradicionalno xabe.

Elementja nacionalno kulturake thaj tradicijake

Pendžaripe sikljovnengo e fundjenca istoria rromano minoritetsko khupatni ani Srbia (avipe, kulturake, edukaciake, religiake thaj ekonomikane aktivipe, majuče kulturake rezultatja, relevantno organizaciono formacie thaj institucije...), arakhibe thaj devipe gendja, ama ini barjaripe emotivno relaciengo prekal tradicija, kultura, adetja thaj procedure rromana minoriteteska khupatnako ani Srbija (folklor, zanatja, themutne godžaverutnipe, teatari, lilavnipe, muzika, tradicionalno čhavorikano khelipe, adetja, demonologija...), ama na ano gndipasko rami kotar romantičarsko tradicionalizmi thaj savakht ani relacia preka avutnipe, barjaripe thaj modernizacija. Pedo nakhlo vakhti šaj te dolpe dumo, ano avutno vakhti te dikholpe. Te resolpe sikljovnenge gendja kotar rromani khupatni ani Srbija (bešipaske thana, institucie thaj organizacie, pendžarde persone, anava, angloanava, xanig thaj kiki...), ama ini relacie e aver etnikake kupatnencathaj kulturenca, kotar reslipe Rromengo ano poro maškaripe (ani edukacia, kultura, artistipe...). Te dikholpe kaj rromano identiteti thaj korkoro pačavipe, kerelape bajo suptilno thaj pedo konkretikane misalja, phaniba ano odova gendja e emocionalno dromutnipa, devipa semnibe minoritetjenge thaj manušikane hakajenge, multikulturalizmeske thaj toleranciake.

ČHANDIPE RESLIPE PROGRAMESKO

Musaj te ovelpe ano dikhibe čačikano buti akale sikljovibasko: kaj sikljovne sikljona šukar te vakharen rromane standardno lilavno čhib thaj te astaren džandipe ano čhibjako šukaripe thaj čačutnipe. Savakht musaj te ovolpe ano dikhibe ini anglodžandipe sikljovnesko, sar vaš te phandolpe pedo materia savi on već džanena.

Obligacia sito te kerolpe lačhi atmosfera, savi rodela partnersko relacia maškar sikavno/sikljovno thaj manglape te ažutinol te phagolpe psihikani barijera kana aktivizirinelpe džandipe vakheribasko thaj praksa. Sakova čhibjako vastušej demonstririnolpe ano daj konteksti, na izoluimo. Kana sikljolape čhibjako džandipe manglape te dominirinen aver-aver forme dijalogeske ani interakcija sikavno – sikljovno thaj sikljovno – sikljovno. Ko vakheribe rodelape čučavnipe, naturalnipe thaj čhibjake regule.

III DIKHLJARIPE THAJ MOLIPE SIKLJOVIPASKO

Dikhljaripe thaj molipe rezultatjengo anglunisaripe sikljovnesko sito ani funkcija te astarenpe rezultatja, a lelape inicijalno nota kotar niveli pedo savo sikljovno arakhelape ini ano relacia pedo odova pedo savo ka delpe nota kotar olesko podur drom anglunisaripasko, sar ini nota. Sakova aktivipe sitoj šukar šansa vaš dikhljaripe anglunisaripasko thaj devipe inardutne informacie. Sakova sikljovibasko sati thaj sakova aktivipe sikljovnesko sitoj šansa vaš formativno notiribe, jase registruibe anglunipe sikljovnesko thaj dromutnipe pedo podur aktivipe.

Formativno molipe sito kotor kotar moderno dikhlipe sikljovipasko thaj talohaljovela dikhljaripe džanipasko, džandipasko, pozicie thaj keripe, sar ini barjaripe adekvatno kompetencije dži sito procesi sikljovibasko. Sar formativno meripe talohaljovelape kedipe gendjengo kotar sikljovneske astaripe, a majbut tehnike siton: realizacia praktikake bukja, dikhlaripe thaj notiribe sikljovnesko aktivipe dži sito sikljovipe, direktna komunikacia maškar sikljovno thaj sikavno, registri vaš sakova sikljovno (mapa anglunisaripaski, čhibjako dosije) thaj aver. Rezultatja formativno molipaske po agor sikljovibasko ciklusi musaj te sikavenpe ini sumativno – gendipaska nota.

Buti sakole sikavnesko sito kotar planiripe, reslipe thaj dikhlaripe thaj devipe molipe. Semno sito kaj sikavno kontinuirimo dikhljarela thaj dela molipe diferencirimo, uzo rezultatja sikljovnengo, ini procesi sikljovipasko, sar ini peste thaj piri buti. Sa so sikavlape šukar thaj mišto sikavno ka labarinol ini podur ano piri sikavnipaski praksa, a sa so sikavlape na but efikasno thaj efektivno manglape te bajarolpe.

ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Název předmětu	**ČESKÝ JAZYK S PRVKY NÁRODNÍ KULTURY**
Cíl	Cílem učení žaků Českého jazyka s prvky národní kultury je, postupně a sistematicky zvládnout základní zákony českého literárního jazyka pro správně ústní projev, podporujíce vědomi o významu role jazyka při zachování národní identity; vyškolovat žáky pochopit výbrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní dědictví, kvůli zahování tradice a kultury českého národu a rozvoji interkulturality.
Třída	**první**
Roční fond časů	**72 hodiny**

VÝSLEDKY Na konci školního roku žák bude schopen:	**OBLAST/TÉMA**	**OBSAHY**
– rozpoznává hlasy v řeči, přízvuk, rytmus a intonaci naučených slov a výrazů; – řeč chápe trochu a pečlivě, s delšími přestávkami a formou neverbální komunikace, které pomáhají porozumět významu; – přijímá předpokládané jazykové struktury, nejzakladnější formy komunikace a lexikální fond s 200 slov a výrazů aktivně v řeči; – porozumí ve slovném projevu pořadí pěti, šesti vět, které tvoří souvislý celek v předmětu; – aktivně poslouchá a porozumí obsahu literárního textu, který se čte; – pečlivě a kulturně poslouchá partnery; – poslouchá interpretační čtení a mluvení literárních textů pro pochopení a prožívání; – správně vyslovuje kratkou a úplnou větu jednoduché struktury s vhodnou intonací; – porozumí dialog v vztahu učitel – žák, žák – žák; – kládení otázek a odpovídaní, aby věděl nebo věděla krátké dialogy; – s pomocí učitelů stručně představuje učební materiály (čtyři až osm vět, které tvoří celý); – výslovně vyslovuje hlasy, dosahuje rytmu, intonace a přízvuk naučených slov a výrazů; – jmenuje věci z bezprostředního okolí ve vztahu k tématům, které jsou zpracovávány; – sám nebo ve skupině reprodukuje krátké recitacé a zpívá známé písně; – ústně mluví o obrázku/obrázcích a zkušenostech; – vybírá a používá odpovídající slova v řeči; – správně používá nová slova v každodenním projevu; – podílí se na jevištním představením textu; – uznává básen', příběh a dramatický text; – vidí postavy a rozlišuje jejich pozitivní a negativní vlasnosti; – vyjadřuje svůj názor na chování postav v literární tvorbě; – rozpoznává hádanku a rozumí jejímu významu; – rozpoznává a rozlišuje básen a rozumí jejímu význymu; – zná materiální a duchovní kulturu svých lidí na úrovni přizpůsobenému věku; – zná základní české folklorní texty (pohádky, legendy, příběhy, písně, přísloví); – zná český dětský folklor (hry a krátké textové formy, jakou jsou hádanky, ukolébavky a další); – zpívá české lidové populární dětské písně vhodné pro daný věk; – poznává a rozlišuje základní české svátky (národní a místní kultury), které jsou důležité v životě jednotlivce a kolektivů, jakož i mravy související s těmto svátky; – porovnává české svátky a mravy s mravy většinového národu, jakož s mravy jiných národních komunit, které žijou spolu v dané oblasti; – pochopí význam českého jazyka jako prvky své národní identity;	**JAZYKOVÁ KULTURA** **Poslouchání a mluvení**	– uznání hlasové struktury českého jazyka na elementární úrovní; – mluvení, přesvědčování a popis (textu, obrazu, představení nebo filmu; vlastní výklad o zkušenostech, událostech); – jmenování objektů a bytostí, prohlášení o činnostech, charakteristika objektů a bytostí, prohlášení o předmětech, prostorové vztahy, jakož i požadavky a příkazy; – vyjádření omezeného repertoáru výrazu a slov, a porozumění s určitým úsilím, původního mluvčího, který již zažil podobné situace; – používání jazyků v souladu s formálními podmínkami komunikační situace (např. formou občanské způsobilosti); – používání jazyků v souladu s formálními podmínkami komunikační situace (např. formou občanské způsobilosti); – použití jednotlivých elementárních slov a hotových lexikálních výrazů, skládajících se z několika slov, naučených a užívaných společně ve zvláštních souvisejících situacích ("Dobrý den!", "Jak se máš? Jak se ti daří?", "Děkuji (pěkně)!", "Prosím?", Atd.); – použití omezeného počtu syntaktických struktur a jednoduchých gramatických forem patřících do paměťových korpusů jazykových jednotek; – pochopení souvislostí mezi vlastním úsilím a dosaženými výsledky v jazykových aktivitách; – uznání toho, co bylo učeno; **Tematika:** – škola: školní potřeby a prostor (učebna, školní nábytek, školní budova, školní dvůr), osobní školy, žáci, situace během kurzu a během prázdnin, příležitostná nálada a svátky; – rodina a blízké prostředí: úzká rodina, zájmy rodinných příslušníků; přátelé, nejčastěji dětské hry, hračky; dům / byt (pokoje, nábytek), každodenní aktivity v domě; – svátky: Vánoce, Nový rok, Velikonoce, narozeniny; – výživa: jídlo, výběr jídel a nápojů, ovoce a zelenina, návyky, chutě jídla; – oděvy: části těla, oblečení ve vztahu k počasí; – jiné: období, měsíce, části dne; barvy; čísla až 20; – nejzákladnější formy komunikace: vyprávění jmen, adres, pozdravů, oslovení přátelům, učitelům; nárokovat, apelovat, poděkovat; souhlas, odmítnutí (základní tvary); – vyhledávaní a poskytování základní informace o sobě; hry, písně pro zpěv a recitování s tématy blízko tohoto věku. **Literatura:** – Mluvnice současné čaštiny. 1, Jak se píše a jak se mluví / Václav Cvrček a kolektiv. Praha : Karolinum, 2010. – 353 str. – Remediosová Helena, Do you want to speak Czech? : workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen? : Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz ; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. – 2. vyd. – Liberec : H. Putz, 2001. – 224 str. – M. Hádková, J. Linek, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroven A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci, TAURIS, 2005. – 320 str. – Koprivica Verica, Češko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník : [izgovor, gramatika] / [priredila] Verica Koprivica. Beograd: ZUNS, 2017; – Můj první obrázkový slovník: vydal LIBREX – nakladatelstvi pro děti v Ostravě / ECP (Czech) s.r.o. 2001. – Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelstvi LEDA spol. s.r.o. – vydáni prvni, Voznice (Czech), 2002. – 592 str. – Marie Kozlová, Jitka Halasová, Paval Tarábek, Slabikář pro 1. Ročnik základni školy = Bukvar za 1. razred osnovne škole / nakladatelstvi DIDAKTIS spol. s.r.o. – Brno (Czech), vydáni prvni, 2002.- 120 str.

	LITERATURA	– autorské lyrické písně českých autorů; – české národní lyrické písně; – české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině; – umělecké příběhy a pohadky v českém jazyce; – divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata; – české kreslené filmy; – komiksy a děcké časopisy v češtině; – děcké lidové hry; – poslouchání českých písní a hudby; – seznámení s specifickými českými nástrojí; – seznámení s českými národními tanci; – tradiční národní kultura; – veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce; – významná místa a turistické centra v České republice; – významné data z historie Čech a jejich formování; – rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech; – vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi. **Doporučená literatura:** Já písnička – Když jsem já sloužil to první léto; Okolo Frýdku cestička; Jede, jede poštovský panáček; Jedna, dvě, tři, čtyři, pět, cos to Janku, cos to sněd; Holka modrooká; Vánoční koledy; Masopustní písně; Komáří se ženili; Zpívánky s Pájou; Já do lesa nepojedu; Sla Nanynka do zelí; Jede sedlák do mlejna; Travička zelená. **Knihy pro děti:** – Říkadla Josefa Lady – filmy, texty, kresby (Vrány, Liška, Zima, Ježíšek, Kučero, Honza, Kráva, Na houby, Vrabec, Jarní, Žába, Prásaci, Bába, Vlk, Když jsem šel přes Pražský most); – Josef Čapek – Povídání o pejskovi a kočičce – poslech, dramatizace, kresby; – František Hrubín – Dvakrát sedm pohádek – poslech, dramatizace, kresby; – Karel Jaromír Erben – Pohádky (Hádanka, Almužna, Pták ohnívak a Liška ryška). Prostonárodní české písně a říkadla (Sirotek, Zakletá dcera); – Božena Němcová – Pohádky (O Perníkové chaloupce, O Smolíčkovi, O kohoutkovi a slepičce, vtipné pohádky: Jak se Honzík učil latinky, zfilmované: O Princezně se zlatou hvězdou na čele, O Slunečníku, Měsíčníku a Větrníku, Sedmero krkavcu, O Popelce); – Karel Svolinský – Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách (Járo, Zima)

Klíčové pojmy obsahu: jazyková kultura, poslouchání a mluvení, literatura, tradice.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO–METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Výukový program předmětu Český jazyk s prvky národní kultury v prvním ročníku základní školy skládá se z oblasti, které pokrývají kulturu českého jazyka (poslechové a mluvící činnosti) i literatury, se zpracováním prvků z české tradice. Doporučená hodinová dotace obsahových okruhů je následující: Jazyková kultura – 58 lekcí, Literatura – 14 hodin. Všechny oblasti se propletájí a žádná oblast se nemůže naučit samostatně a bez spolupráce s ostatními.

JAZYKOVÁ KULTURA

Oblast *Jazyková kultura* v prvním ročníku základní školy zahrnuje rozvoj základních komunikačních schopností studentů prostřednictvím činností poslechu a mluvení. Tyto programovací oblasti jsou zaměřeny na podporu jazykové kultury řeči a pečlivého poslechu naslouchání a zároven představují základy fonologického systému českého jazyka a obohacování slovní zásoby. V širším smyslu, zahrnují rozvoj kognitivních a intelektuálních schopností žáků, získání pozitivního přístupu k jinému jazyku, než mateřskému,lišování českého jazyka od ostatních jazyků, a respektování rozdilů.

Na této úrovni žáci vědomě nepřijíímají gramatické struktury. V počáteční fázi výuky cizího jazyka důraz se kládá na řeč a porozumění, protože je přirozeným způsobem mluvení mezi dětmi a není třeba trvat na plných odpovědích nebo na celou větu.

Mluvení žáků se uskutečňuje v rámci řízené a volné konverzace, při nichž učitel žákům pomáhá se správnou intonací vyslovovat hlásky v krátkých smyslu plných celcích, reprodukovat krátké části dramatického textu, recitovat básně a rýmovačky. V rámci řízené konverzace na známé téma žáci odpovídají na otázky, pokládají otázky, vyjadřují potřeby, zájmy, záliby, schopnosti a možnosti něco udělat.

V rámci volné, resp. společenské konverzace, jež je základem konverzace každodenní, je potřeba žáky naučit, jak mají slušně konverzaci zahájit, jak si vyměňovat informace a jak používat základní zdvořilostní formy. Během konverzace se mohou objevovat řečové šablony, jež se používají v každodenních situacích a které jsou zároveň nejjednoduššími větnými modely austálenými frázemi.

Doporučenými formami ústního vyjadřování v rámci obsahu tohoto programu jsou: pojmenování, mluvení, převyprávění a popisování. Žák se postupně orientuje v ústním vyjadřování. Doporoučenými druhy ústního vyjadřování jsou: povídání o obrázku nebo o řadě obrázků (příběh v obrázcích), povídání o zážitcích a událostech, učení se nazpaměť, vyslovování rýmovaček arecitování krátkých básní nebo částí dramatického textu, které by měly být pečlivě vybrány (s ohledem na věk žáka a uměleckou hodnotu textu).

Poslech je důležitá komunikační činnost. Žáci se učí pozorně a trpělivě poslouchat mluvčí. Během výuky poslouchají, o čem ostatní mluví, což potvrzují jak opakováním slyšené zprávy, tak i jednáním podle ústních pokynů dospělých a svých vrstevníků. Pozorné poslouchání se také používá při simulovaných situacích (konverzační a situační hry), kdy žáci poslouchají to, co učitelé, vrstevníci či hlasatelé čtou.

U žáků by se mělo rozvíjet rozpoznávání hlásek (zvláště těch, které neexistují v jejich mateřštině, pokud jejich mateřština není čeština) a porozumění významu slov v cizím jazyce.

Také by se mělo rozvíjet, aby žáci v rámci osvojeného lexika a struktur byli schopnisplnit úkoly, zadané učitelem; úkoly pomáhají vybudovat v žácích sebejistotu a ulehčit jim učení. V hodině by se měl používat cizí jazyk kdykoli je to možné, neboť jde o jedinou příležitost, kdy se cizí jazyk používá přirozeně a spontánně. Žáci nemusí porozumět každému vyslovenému slovu, pokud však znají kontext, mohou vytušit jeho význam.

Tematika v průběhu ústní výuky by měla být žákům blízká a pro ně zajímavá. Také by se měla týkat jejich bezprostředního okolí: členové rodiny, soudruzi, oblíbené hračky, dům, škola, školní potřeby, části těla, oblečení, každodenní jídlo, zvířata / oblibené zvíře atd. Žák by měl umět, sám nebo s pomocí učitele, říct několik krátkých vět se správnou výslovností a intonací a klást jednoduché ”ano/ne” otázky.

Zřetelné vyjadřování se uplatňuje díky *bohaté slovní zásobě*: používáním vhodných slov během projevu, osvojením si a používáním nových slov. Část hodiny věnovaná novému lexiku by měla být dostatečně dlouhá, aby se žáci mohli seznámit s novými slovy a strukturami. Žákům se doporučuje, aby ze své aktivní slovní zásoby používali slova, která co nejpřesněji vystihují zamýšlenou informaci a aby jejich projev byl co nejrozmanitější.

Jazyková kultura žáků se rozvíjí prostřednictvím *didaktických her*. Herní aktivity by měly být vybrány podle zájmů žáků, nebo v souvislosti s výukovým obsahem. V rámci zahřívacích aktivit je možné zopakovat látku probranouv předchozí hodině, a to skupinovým zpíváním, hrou nebo pohybem, rozřazováním objektů do skupin a jejich srovnáváním (podle velikosti, tvaru, barvy aj.).

Zahřívací aktivity, které by neměly trvat déle než 10 minut, žáky motivují, uvolňují, posilují jejich sebevědomí a podporují je, aby samostatně nebo s pomocí učitele využívali to, co se v předchozí hodině učili.

Učitel může do výuky zařadit konverzační hry, např. rozhovor s neposlušnou panenkou nebo s literárním hrdinou, či situační hry, tj. reálné situace jako např. rozhovor v obchodě nebo u doktora. Učitel může využít rovněž anagramy, rébusy, palindromy, řetězení slov, doplňovačky a jednoduché křížovky.

Hry rozvíjející sluchovou pozornost využívané ve výuce: pozorné poslouchání se zadáním, např. *Rozpoznej, kdo mluví*, *Poslouchej, jak mluvím* (potichu, rychle), *Slyším hlásku m...* Při výuce cizího jazyka v mladším školním věku je malování další důležitou činností, stejně jako další zadané manuální činnosti: vybarvování, stříhání, výroba předmětů z hlíny nebo těsta, výroba plakátů, přání apod.

K těmto činnostem se přistupuje až poté, co si žáci dané lexikum osvojí, neboť představují pomocný metodický postup jak pro osvojení a vytváření lexikálních a morfo-syntaktických struktur, tak pro vyvolání pocitu spokojenosti a uvolnění.

LITERATURA

Doporučené obsahy v tomto okruhu si žáci osvojují během celého školního roku, a to pomocí slabikáře a čítanky jako základních učebních materiálů, jejichž využití učitel plánuje v souladu s individuálními schopnostmi žáků a celkovými možnostmi kolektivu, přičemž se řídí závěry vyplývající z výuky.

Literatura se nevyučuje na teoretické úrovni a samotný doporučený obsah je používán tak, aby učitelé rozšířili slovní zásobu žáků. Dovednost porozumění literárnímu textu, který žáci poslouchají, souvisí se závěry vyplývající z předmětu *Jazyková kultura.* Tabulka obsahuje výběr literárních textů, které učitelé mohou použít (v případě potřeby je přizpůsobit a zkrátit) a případně je doplnit o populárníinformativní texty z dětských časopisů, encyklopedií apod.

Vzhledem k tomu, že na této úrovni žáci stále neumějí číst, literární texty poslouchají prostřednictvím audio nebo video-záznamů, anebo poslouchají přímo učitelovo čtení. Výklad textu v tomto věku má rysy spontánního a volného rozhovoru s žáky o podstatných časových, prostorových, tematických aj. podrobnostech, o postavách a jejich emocionálních stavech (radost, smutek, smích apod.) a o rozlišování dobra od zla. Do výuky se zařazuje i čtení textu na pokračování, což znamená, že učitel podle plánu, který sám vytvořil, a s odpovídající dynamikou, čte literární text po částech a mluví o něm s žáky během několika plánovaných hodin.

Při poslechu lyrických básní se žáci učí prožívat jejich melodičnost a správně recitovat (dle výběru). Při rozebírání dětských dramatických textů jsou žáci motivováni k celé řadě tvůrčích aktivit, které vznikají v souvislosti s dílem, jako např.komentování dramatizovaných úryvků (divadelní představení, drama, loutkové divadlo, dramatické dialogy, sledování divadelních představení dětí, nahrávání a komentování dramatických výňatků). S aktivním naslouchánim jsou žáci vyškoleni, aby zahrnovali obsah ve spojení s ilustracemi, které doprovázejí literární, populární nebo informativní texty.

Co jde o aktivity vázané za výuku literatury a národní kutlury a tradice, praktické metody v této části učebních osnov, zahrnuje kontakt s předměty, které tvoří významnou část tradiční kultury, ať už jsou vyrobeny podle současných modelu, anebo se s nimi seznámíme v autentickém prostředí. Výběr obsahu je ponechán na učiteli, a doporučuje se, aby obsah této části učebního plánu byl realizován prostřednictvím hudby a tance (poslech českých písní, učení o nástroji, lidové tance), karikatury, filmy, příběhy, pohádky, legendy, významné osobností a událostí z českých dějin, zvyků a jejich prezentace jak ve škole, tak na školních akcích a podoně.

Výuka *Českého jazyka s prvky národní kultury* se zaměřuje především na žáky: žáci se považují za odpovědné, kreativní a aktivní účastníky ve vyučováním procesu, a doporučuje se, aby se rodiče a ostatní členové rodiny zapojili do práce, co nejvice. Například, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině temát souvisejících s lidovou tradicí, zajmená od starších členů své rodiny (prarodičů).

Učitel by měl přimět žáky k tomu, aby se aktivně zapojili do shromažd'ování materiálů, které se vztahují k určité lekci (pohlednice, obrazky, články z novin atd.).

Nový program je založen na větší souvztažnosti literárních a neliterárních děl. Souvztažnost je umožně na adekvátní kombinací povinných a výběrových děl. Kromě souvztažnosti mezi texty a okruhy tohoto předmětu učitel stanoví vertikální souvztažnost mezi obsahem předmětu *Český jazyk s prvky národní kultury* a obsahem stejného předmětu z vyšších tříd tak, aby respektoval systematické a postupné zavádění učiva, k čemuž přispívají jak učitelovy znalosti o obsahu předmětu *Příroda a společnost* pro 2. třídu, tak i jeho vědomosti o tradiční a duchovní kultuře Čechů s důrazem na obyčeje Čechů v Srbsku, stejně tak i vědomosti o tradiční a duchovní kultuře většinové společnosti a jiných menšinových společnostech v regionu.

Učitel vytváří horizontální souvztažnost mezi výukou předmětů *Srbský jazyk a literatura*, *Svět kolem nás*, *Umělecká kultura, Hudební kultura*, *Občanská výchova* a *Náboženská výchova*.

ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Numilji lu kurs	**VUORBA ŠÎ KULTURA VLAHA**
Cilju	**Cilju** lu învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* je sî să întarjaskă pućearja dî komunikacîje a lu škuolarj atît sî puoată sî askulće šî să încaljagă vuorba vlasaskă, sî šćije alje măjpruoašće zakuoanje lu vuorba šî kultura Vlaha kum ra puća sî lje kaće šî îngažđeadză, pastrînd aša aluor identjitet dî etnicitjet, ku griže dî relacîja întră mošîja Vlahilor šî mošîja lumnji, dîspră întarjitu ljegaturilji întră kulturj.
Razu	**Aldîntînj**
Fuondu dî šasurj pră an	**72 dî šasur**

AŹUNSU Dîpa še oguoaje ku tjema škuolarju o să puoată sî:	**TJEMA**	**SUCÎNUTU**
– aljagă glasu vorbit dîn sluova skrisă; vuorbje šî spusurj vorbiće šî skrisă; – askulće šî sî încaljagă sucînutu; – încaljagă sucînutu lu tjekstu dî literatură karje îj să šećeašće; – aljagă spusurlji dî spus, dî întrabat šî dî zbjerat; – aljagă spusurlji dî dzîs šî dî dazdzîs – kunuoaskă vuorbilji kontrirjiće – šćije numilji lu numjerj dîn dekada adîntînj, šćije pră vlasîašće sî numjerje pînă la dzîaše.	**VUORBA VLAHA**	Glasu šî sluova; sluovilji štîmpujiće šî skrisă în ćiriljică. Vuorbilji šî spusu în vuorbă šî skris. Tjeksturlji înpljinjiće ku sluovurj karje să lukră/tjeksturlji karje îs numiće dî šećit. Tjeksturlji vlasăšć skrisă or štămpujiće. Źukarij dî ljimbă. Vježbujitu dî analiză šî sîntjeză; vježbujitu dî leksikă šî sintaksă; vježbujitu dî motuorjikă. Spusurlji dî spus, dî întrabat šî zbjerat. Spusurlji dî dzîs šî dazdzîs. Vuorbilji kontrirjiće. Numilji lu numjerj dîn dekada adîntînj.

– kunoaskă šî sî aljagă kînćiku dîn povastă; – vadă în povastă potrivjala, vrjeamja (rîndu lu potrivjelurj) šî luoku unđe śuoa sa potrivit; – vadă junaśi šî să aljagă întră aja śe je la jej bun dîn aja śe je njebun; – spună śe ginđeašće dî aja śe lukră junaśi în kînćik or în povastă; – kunuoaskă śumalka šî sî o încaljagă; – kunoaskă basna šî sî o încaljagă;	**POVĂSTÎTU LUMNJI**		Kînćiśilji vlasăšć aljeasă dî nastavnjik în rîndu ku anji lu škuolarj. Povješćilji vlasăšć aljeasă dî nastavnjik în rîndu ku anji lu škuolarj. Śumjelśilji vlasăšć. Basnjilji vlasăšć.
– spună kum trîabje spusu ku struktura pruoastă ku întonacija bună, ku sîamnu dî interpunkcîje la kăpatînj; – sumjearnjik ja parće în vuorba dirigujită šî sluobîdă; – fakă o kriśală askultîndu să ku vuorbje aljeasă; – prospună dîn gură; povîastuje dîn gură dî sljikă/sljiś šî dî potrivjelurj; – dăskrije dîn gură dî stvarurj dîn okuolu aluor; – aljagă šî sî să askulće în vuorbă ku vuorbje aljeasă; să askulće kum trîabje în vuorbă ku vuorbje nuoj; – spună dîn kap skurće tjeksturj dî literatură; – ja parće în relizacîja lu tjekst pră scjenă; – askulće suvorbituorji sumjearnjik šî ku kultură; – askulće, încaljagă šî parafrazirjeaskă kriśala; – askulće śećitu šî povăstujitu ku interpretacîje lu tjeksturj dîspră încaljes šî asîmcît;	**K U L T U R A** **LU** **V U O R B Ă**	**Vorbitu** **Askultatu**	Vuorba dirigujită šî sluobîdă. Kriśala dîn gură. Povăstujitu, propovăstujitu šî dăskrisu. Povăstujitu lu tjekstu dî literatură. Tjeksturlji dî dramă, dî dramatizacîje, improvizacîja la scjenă. Realizacîja lu tjekst la scjenă (dî dramă šî ku papušă). Îngazdatu lu vorbarj: vježbilji dî leksikă šî sintaksă. Źuoaka în vuorbă, dî ljimbă šî în situacîje. Situacîjilji dî istină šî simulirjće. Kriśala dî askultat. Snimkurlji dî audio šî video.
– kunoaskă šî ja parće, în rîndu ku aluj anj, în ađeturlji dî dziljilji marj kum îs Kraśunu šî Pašćilji. – kunoaskă šî sî ja parće, în rîndu ku aluj anj, în ađeturlji ljegaće dî boćeadz, nuntă šî pomană („sluobadzîtu lu apă“ dî al muort) – kunoaskă šî sî ja parće, în rîndu ku aluj anj, în ađeturlji la praznjik – šćije sî źuoaśe în źuok źuoku vlasăsk. – kunuoaskă šî sî numaskă instrumenturlji dî muzikă ku karje să kîntă melodijilji Vlahilor. – aljagă elementurlji fundatuorj lu puortu Vlahilor dîn aluor luok. – kunuoaskă šî sî numaskă alje kunoskuće mînkărj dîn tradicîja Vlahilor. – - kunuoaskă šî sî numaskă zanaturlji Vlahilor.	**ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE**		– Dzîljilji marj, ađeturlji la (Kraśunu, Sîntuađerji, Pašćilji, Sîmcî, ...) – Ađeturlji ku karje să însamnă vijaca lu uom (boćeadzu, nunta, pomjeanjilji). – Praznjiku. – Źuokurlji vlasăšć. – Instrumenturlji Vlahilor dî muzikă. – Puortu lumnji vlasăsk. – Mînkarja Vlahilor dîn tradicîje. – Zanaturlji batrînje.

Terminurlji dî kjeaje lu sucînatură: vuorba vlasaskă, povăstujitu lumnji, kultura lu vuorbit, elementurlji dî kultură šî tradicîje.

INSTRUKCÎJILJI DÎ DIDAKTIKĂ ŠÎ METUODIKĂ DÎ REALIZACÎJA LU PROGRAM

Programu dî edukacîje šî învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* are patru tjeme: Vuorba Vlaha, Povăstîtu lumnji, Kultura lu vuorbă, Elementurlji lu tradicîje šî kultură.

Să porînśeašće asta distribucîje lu śasuj: Vuorba Vlaha – 10 śasurj, Povăstîtu lumnji – 10 śasurj, Kultura lu vuorbă – 18 śasurj šî Elementurlji dî kultură šî tradicîje – 34 śasurj. Tuoaće tjemurlji îs înpopljećiće šî njišuna nu să poaće lukra skuos doparće šî firdă aljelalće tjemj.

VUORBA VLAHA

Edukacîja dîn *Vuorba Vlaha* să realizujeašće sîngur, ma kuprinđe šî sucînaturj alu aljelalće tri tjemj, măjkusama dîn *Povăstîtu lumnji* šî *Kultura lu vuorbă.*

Vorbitu dîn gură să lukră prîn źuoakă šî aktivnosturj ku karje să vjeažbuje komunikacîja (pozdravitu în situacîje dî tuoatădzî: *bună điminjaca, bună dzîva šî nje vjeđem;* izvinjitu). Škuolarji puot sî povîastuje katînd la sljikă or rîndurj dî sljiś. Puot sî propovîastuje tjekstu karje a askultat sumjearnjik, sî să audă šî ku vuorba înđirjeptată. Oćitulji trîabje sî ja sama dî sî fije glasurlji bun spusă šî sî fakă ku škuolarji komentarurj la aja śe sa askultat.

Vježbilji dî vadzut îs dî vadzutu lu tuot šî lu detaljurj, katatu la stvarurj, poivituri šî okuolu. Trîabje sî fije organizujiće pră tjemurj. Să înśeapje dî la luoku în škuoală unđe să învacă, pă înurmă să trjeaśe šî la okuol. Škuolarji puot să kaće la stvarurj, uoamjenj, žuoavinje, potrivjelurj, sljiś, sljiś în rînd, fotografije, objekturj dîn okuol šî aša. Škuolarji trîabje sî ja sama măjîntînj la tuot, da prăurmă la djetaljurj. Să kată la: fuormurj, fărburj, relacîje, miśkaturj, mimikă šî gjesturj, djetaljurj pitulaće šî aša.

Vježbilji dî askultat să înśep ku askultatu lu vuorba lu oćitul, alc škuolarj, glumc šî spikjer. Vuorba śe je askultată să komentarisîašće dî sî să vadă pră śe să aljeaźe vuorba alu vorbituorj. Askultatu trîabje sî fije înpreonat ku mimikă šî gjesturj karje petrjek vuorba. Dî vrjeamja śe să askultă trîabje aljes aja śe arje vrjedujală dîn aja śe nare, katat ku grižă šî koncentracîje. Să askultă šî sunurlji dî onomatopejă, šušajelje, sunurlji artikuljisîc šî njeartikuljisîc.

Trîabje sî să fakă vježburj dî analjitikă kum îs vadzutu lu pozicîja lu glasurj în vuorbilji karje îs vorbiće. Kînd škuolarji învacă sî vadă pozicîja lu glasurj în vuorbj, să trjeaśe la înparcîtu lu vuorbj pră glasurj. Să înśeape ku vuorbj dîn duoa glasurj, da prăurmă dîn tri, patru šî măjmulće.

Vježbilji dî sintjeză să organizujesk bărabar ku vježburlji dî analiză. Vuorbilji karje îs dîsparcîće în glasurj jar să adună întruuna. Să pornjeašće dî la al măjušor šî mjearźe kîrtă tuot măjgrjeau. Škuolarji să sprimăsk sî śećaskă šî încaljagă aja śe a śećit, śe o sî fije în razurlji śe vin.

Oćitulji trîabje sî ja sama kum să vorbăsk glasurlji *ă, î, dz, ś, ź.*

Prîn măjmulće sîituacîje dî vuorbă lu škuolarj trîabje aratat pră śe să aljeg spusurlji dî întrabat, zbjerat šî spus, ka šî pră śe să aljeg spusurlji dî dzîs šî dazdzîs. Ku stvarurlji kontrastirjiće, ku kartucă ku sljiś šî aša stvarurj dî edukacîje škuolarji trîabje sî să kunoaskă ku vuorbilji kontrirjiće.

Askultîndu să ku bîće, banucă or ku đeajśćilji la amînduoa mînj lu škuolarj să puoaće ušura învacatu lu numerji dîn dekada adîntînj.

POVĂSTÎTU LUMNJI

Aja śe je sucînat în tjema *Povăstîtu lumnji* să lukră prîstă tuot anu la škuoală, dîn karća dî învacat ka un instrumjent dî edukacîje ka šî dîn alće izvuora kum aljeaźe nastavnjiku, aluor realizacîje oćitulu plănirjeašće în rîndu ku karakterjistika lu tuot škuolarju šî aluj aźunsurj dî învacat.

Dî vrjeamja kînd škuolarji să fak sî fije kadîrj, ku aźutatu lu oćitul, sî încaljagă povješćilji šî kînćiśilji, trîabje luvat sama sî să vadă potrivjelurlji, relacîjilji dî arje šî vrjeamje šî aja śe je aljes în daskrisu lu stforurj šî priruodă. Škuolarji să învintă sî ujće junaśi în povastă or kînćik, aluor karaktjeristikurj šî aja śe lukră; aluor emuocîje (marjeac, trist, dî rîs) šî sî aljagă al bun dîn njebun.

Să kriśeašće kă je bun sî să śećaskă tjekstu la postăc, aśi să ginđeašće kă oćitulu pră planu, karje sîngur a fakut ku dînamika śe a plănirjt, spunje tjekstu postată dîpa postată šî vorbjeašće ku škuolarji dî aja śe je śećit, dî aja vrjeamje ij motivisîašće sî sîngurj sî povîastuje.

Kum îs tjeksturlji plănirjic ku programu pruošć, skurc šî fakuc pră rînđitu lu potrivjelurj pră hronoluogije, škuolarju trîabje sî ujće *kînd šî unđe* sa potrivit aja śe să lukră în tjekst šî sî încaljagă rînđitu lu potrivjelurj, śe sa în fabula lu tjekst potrivjit întînj, da śe prăurmă, śe a fuost nainća lu vro potrivjală, da śe dîpa jea vinje.

Škuolarju trîabje sî ujće kum îs poezija ku proza aljeasă în fuormă (sî aljagă vjersu dîn tjekstu dî pruoză) šî aluor măjpucînje karaktjeristikurj (aja śe în lirjikă nuje fabulă, ritmika lu vjers or rînđitu lu potrivjelurj în epikă šî aša śuoava), ma nu la nivuo lu definjisîtu la tjerminurj. Škuolarju trîabje sî aljagă kînćiku (šî kînćiku dî glumă – pră tuonu kum să kîntă) dîn povastă (basnă), ma fîrdă definisîtu lu tjerminurj dîn teorija lu literatură. Aja să lukră mjerekucîal šî la postăc în razurlji măjbatrînje.

Škuolarju trîabje sî poată sî încaljagă śe însamnă śumalka fîrdă formuljisîtu lu stil; sî kunoaskă žanru lu basnje ka povješćilji śe însamnă śuoa altăśe (fîrdă înśeputu ku tjerminu lu aleguorije), kă în basnje junaśi puot sî fije nu numa žuoavinjilji, ma šî bujedzîlji, stvarurlji, kreaturilji antropomorfizujiće (Naruoku, Nađearđa) or uoamjenji šî, măjprăurmă, sî poată sî încaljagă aja śe basna însamnă šî să vadă aja śe basna nje kriśeašće. Kum dî aăšća anj lu kopij să adaptirjeašće, skurćadză tjekstu lu basnă nus spuš elementurlji dî structură lu žanru lu basnă (fabula šî kriśala).

Škuolarji să sprimăsk sî ujće în tjekst vuorbje njekunoskuće šî măjpucîn kunoskuće šî să întrîabje oćitulu sî lje tulmaśaskă kum ra încaljeźa tjekstu măjbun. Purtac ku întrabărilji (*karje? śe? unđe? kînd? dîše?*) dî sucînatu śe je spus, škuolarji în rîndu ku aluor pućearje, să sprimăsk sî fakă ka raspunsurlji: spusurj, pasusurj, tjeksturj skurće. Kînd lukră tjeksturj dî aja śe lumnja Vlahilor a fakut prîn vuorbă, škuolarji să kunosk măjîntînj ku estetikă în skrisuoarje šî formirjesk aluor veđearje dî aja śe askultă. Oćitulu îj învintă să spună aja śe ginđesk.

Kînd lukră kînćiśilji dî lirjikă škuolarji la postăc să învacă sî kunoaskă šî asîmće melodika lu kînćiśe šî sî lje recituje ku intonacîje. Aljesu lu tjeksturj în vjers dîn aăalja în pruoză nu să lukră la nivou lu teorije.

Să kriśeašće kă je bun sî să fakă dramatizacîja lu povješćilji dîn lumnje, bajkje šî basnje, kum sar škuolarji aduśe în vuoja bună la aktivnosturj dî kreacîje (ješîtu la scjenă, źuoaka ku dramă, źuoaka ku papušă...). Aša škuolarji prîn vaspitujitu lu škuoală întruuna învacă šî bontuonu în teatăr.

Dî la razu aldîntînj ku sucînatu lu program să suflirjeašće învacatu lu tjerminurj dîn literatură la postăc šî ku sistjem, da lu oćitulj să kriśeašće în kontinuitjet sî să învjeacă vuorbje nuoj kum sar îngazda vuorbarju lu škuolarj. Supt învacatu la tjerminurj dî literatură nu să ginđeašće la învacatu lu aluor definicîje, ma aluor numit šî dăskris, ujtatu lu aluj rolă în tjekstu al spus.

KULTURA LU VUORBĂ

Tjema *Kultura lu vuorbă* kuprinđe învaljitu lu duoa dîn patru părc dî literacîja lu škuolarj, da aăalja îs vorbitu šî askultatu. Duoa karje uđesk, śećitu šî skrisu, să învaljesk în aljelalće razurj lu ciklusu dî învăcamînt la škuoală. Edukacîja šî învacatu în asta tjemă îs śuśiće kîrtă katatu lu kultura lu vuorbă, skrisuoarje, îngazdatu lu vuorbarj šî la învaljitu lu pućearja în komunikacîje lu škuolarj. Lukru la edukacîje în tjema *Kultura lu vuorbă* să realizujeašće înpopljećit ku aljće tjemurj dîn aăsta kurs, ka šî prîn lekcîje sîngurje.

Vorbitu lu škuolarj să învaljeašće prîn vuorbă în karje oćitulu îj înđirjaptă sî ajbje măjbună aluor komunikacîje. În vuorba dî tjekstu dî literatură or dî vro tjemă, škuolarji raspund la întrabărj, întrabă, spun śe ginđesk. Vuorba sluobîdă, vuorba dî drustvă je baza lu komunikacîja dî tuoatădzî šî dî aja škuolarji trîabje înđirjeptac în aja parće sî frumuos înśeapă vuorba, înskimbje la informacîje šî sî ajbje bontuon. Škuolarji să învintă sî formirjaskă kriśală în karje o sî fije informacîje dîn vijaca škuolji. Dî vreamja dî vuorbă škuolarji să învintă sî vorbaskă, sî đea înformacîje, sî spună śe ginđesk, numaskă śe asîmt ku vuorbilji aljeasă.

Foarma lu vorbit karje să kriśeašće je povăstujitu, propovăstujitu šî dăskrisu. Aja îs sucînuturlji lu program, sucînuturlji lu învacat. Škuolarju la postăc să bagă în vuorbă šî învacă kum sî propovîastuje tjekstu, kum sî povîastuje or kum sî dăskrije. Vuorba să realizuje prîn vježbje dî vorbit ku aźutarja lu plan. Planu lu škuolarj aźută sî proginđaskă sucînutu lu vuorbă, ma nu trîabje înpeđekac aăja karje puot sî vorbaskă sîngurj ku aluor plan, or fîrdă jeal. Dîn gură să propovîastuje vrun tjekst skurt, aja śe a vadzut în teatăr or la film. Să kriśeašće aăsta povăstujit: povăstujitu dî sljikă or pră rîndu dî sljiś (povasta în sljiś), povăstujitu dî petrekuće šî potrivjealje... Să dăskrije dî sezuoanje pră an, dî bujedz šî žuoavinje, dî drugarju or drugarjica a măjbună, dî aj dîn kasă šî aša. Škuolarji să înđirjaptă sî vorbaskă kum trîabje.

Învacatu dîn kap šî vorbitu lu tjeksturj aljeasă or aluor postăc je înđirjeptat în parća lu îngazdatu lu vuorbarj šî vuorba kum trîabje. Să vorbăsk dîn kap aljeasă kînćiśe karje îs învacaće odată ku învacatu lu recitujitu đirjept. Prînga aja, să puot învaca šî dîn kap vorbi tjeksturlji skurće postăc dîn povješć or dîn tjeksturj dî dramă (junaku). Cîlju lu asta suoartă dî vorbit je sî să vorbaskă ku întonacîje, da nu numa memorisîtu lu tjekst. Dî aja trîabje luvat sama šî bun aljes aja śe kopiji o sî învjeacă sî spună dîn kap, da vrunji dîn kriterijumurj îs vrjedujala lu tjekst šî kum aduśe ku anji lu kopij. Žuoakă dî scjenă măjbun je sî să realizuje pră tjeksturj dî literatură karje îs bunje dî improvizacîje la scjenă.

Îngazdatu lu vuorbarj dîspră vuorbitu înđirjeptat să realizuje askultîndu să ku vuorbje śe trîabje la vorbit, învacînd šî askultînd ku vuorbje nuoj, ka šî larźind kuprinsu lu aja śe însamnă o vuorbă. Vuorbilji nuoj să învacă dîn vuorbitu înđirjeptat šî dîn tjekstur dî literatură šî njeliteratură. Škuolarji să înđirjaptă în parća sî să askulće ku vuorbje dîn aluor vuorbarj karje je aktivirjit šî ku aja śe je în kap, ma ku śe nu să askultă, śe poaće măjbun spună înfuormacîja karje vrjea, ma šî sî puoată sî fakă ku vuorba măjfrumuos vorbitu.

Kultura lu ljimbă alu škuolarj să îngažđeadză šî prîn źuoakă, măjkusama prîn źuoakă dî ljimbă. Źuoaka să aljeaźe pră aja śe vojesk škuolarji or în kontjekstu lu sucînatu dî edukacîje. Aja puoaće sî fije źuoakă ku vuorbit (vorbitu ku papuša njekuminće, vorbitu ku junaku dîn literatură...), dîpa aja źuokă dî situacîje, situacîj dîn tuotdîuna (vorbitu în prodavnjică, la stanjica dî autobus, la duoktuor, ...). Sî puot aljeźa šî anagramurj, rebusă, palindruomurj, doînpluće, pruoašće vuorbje înkruśišaće.

Askultatu arje marje vrjedujală în komunikacîje. Škuolarji să învacă sî askulće suvorbituorju ku grîže šî kultură. În kontjekstu dî edukacîje škuolarji askultă śe ajlalc vorbăsk šî aja prodzîk ku reprodukujitu šî parafrazirjitu lu aja śe a askultat, ka šî lukrînd pră rugatu šî înstrukcîjilji dîn gură a lu aj batrînj šî aluor drugarj. Askultatu ku grîžă să praktikujă šî în situacîjilji simulirjiće (źuoaka dî vuorbă šî dî situacîje). Škuolarji askultă śećitu lu oćitul šî spikjer.

Źuoaka dî învaljit askultatu ku grîžă să lukră în kontjekstu lu edukacîje: askultatu ku grîžă ku daćina, sî dzîśem, *Kunoašće karje vorbjeašće, askultă kum vorbjeašće* (în śeat, jut), *Aud glasu...*

ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE

Tjema dîprăurmă karje să lukră în programu dî edukacîje šî învacat lu *Vuorba šî kultura Vlaha, Elementurlji dî kultură šî tradicîje*, makră dîkă să lukră băškašît je ljegată ku aljelalće tjemj. Ja pră numărru lu śasurj numic dî realizacîje ja arje măjmarje kuprins, da prîn ja să škuolarji kunosk ku aluor kultură šî tradicîje kum ra puća sî o pastrjeadză šî înojaskă. Prîn mulće aktivnosturj în la śasur situacîje simulirjiće škuolarji să kunosk ku aja kum să faśe Pašćilji, Kraśunu, or praznjiku, da šî ku aluor luok în aălja ritualji šî ka kopij da šî ka aj batrînj vrodată. Aša je šî ku kunoskutu lu fakutu lu boćeadz, nuntă or pomană. Škuolarji să învintă kînd puot sî arîaće aja śe a învacat la śas šî în situacîje dî tuoatădzî la aluor kăš. Aša sî întarjeašće învacamîntu prîn ljegatu lu aja śe škuolarju aduśe ku jeal dîn izvuoară dînafară dî škuoală ku aja śe îj dîa škuoala, nastavnjiku šî kărcîlji dî învacat.

În kultura vlasaskă mult să cjeanuje źuoku šî kînćiku, dîspră śe škuolarji să învintă sî învjeacă pašurlji dî źuok. Să kunuosk ku instrumjenturlji dî muzikă ku karje să faśe melodija lu źuokurj šî kînćiśe vlasăšć. Prînga aja, školarji să kunosk šî ku puortu vlahilor dîn aluor luok šî okuol. Kunoskutu ku puortu lumnji puoaće sî fije petrjekut ku lukru fakutu lu puort dîn arćije šî/or dîn pîndză, ku aźutarja lu nastavnjik šî parinc, da dîpa aja šî înbrakatu la papušă în aja, sî puoaće šî crtaji puortu šî aša. Dîn plastelin škuolarji puot sî fakă fuorma lu mînkăr vlasăšć šî sî lje numaskă. Kunoskutu ku mînkarja dîn tradicîje să puoaće faśa šî ku aluor degustacîje la kăš or la vro manifjestacîje, la karje škuolarji puot sî să dukă ku parincî or în grupă ku oćitulu šî ajlalc škuolarj.

Ku zanaturj šî lukrurj vlasăšć batrînje škuolarji puot sî să kunoaskă kînd să duk akuolo unđe să lukră zanatu, or la vro moară batrînă, or la baśije. Dîka aja nu să puoaće, lu škuolarj trîabje aratat audio-video materjal dîn karje jej puot sî vadă lukrurlji šî zanaturlji batrînje karje Vlasi măjmult a lukrat.

Măjmult trîabje sî să kinuje sî să pastrjeadză šî pazaskă identitjetu šî marosîja Vlahilor, ma nu prîn frăzurj ma în praksă, aratînd la vrjedujala lu uoamjenj šî etnicitjeturj, poštujala întră etnij, tolerancîje šî înterakcîje.

Kum să realizuje programu

Trîabje în tuotdîuna luvat sama dî daćina a măjmarje alu kurs: sî škuolarji învjeacă frumuos sî vorbaskă pră vuorba vlasaskă šî šćije dî aluor kultură šî tradicîje. Trîabje bagat dî sama śe škuolarji šćiu întînj, ku śe vin dî la aluor kăš šî în rîndu ku aja lukrat ku tuot škuolarju băškašît, purtînd dî grižă šî dî tuot kolektjivu.

Atmosfjera la śas trîabje sî fije relaksirjită, sî kaće o relacîje dî partnerj întră oćitul/nastavnjik šî škuolarj kum sar măjušuor trješa barijera lu psihă la aktivizacîja lu pućearja lu vorbit šî învîacurj. Tuot śe să lukră dî ljimbă să demonstrirjeašće în kontjekst, nu să skuoaće dînlăturj. Kînd să vjeažbuje pućearja dî vuorbă dominirjesk dijaluogurlji în măjmulće fuoarmje în interakcîja lu nastavnjik ku škuolarju šî škuolarju ku škuolarj. La vuorbit să kată sî fije ušuor, sî fije njeînsîljit šî sî să spune kum trîabje.

PETRJEKUTU ŠÎ VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Petrjekutu šî vrjedujala lu progrjesu škuolarilor să lukră dî sî să puoată aźuns la aźunsurj, da înśeapje ku ocjena dîntînj lu nivou la karje je škuolarju šî în relacîje ku karje să ocjenjeašće kît progrjes a avut šî śe ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kît sa mărs nainće šî dî sî să kapiće informacîje napuoj. Tuot śasu dî edukacîje šî aktivnuosturlji lu škuolarj je šansa dî sî să formirjaskă ocjenă, dî sî să registruje kît škuolarju a mărs nainće šî sîj să spună śe trîabje šîmăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja śe să šćije, śe să puoaće, cînutu šî rîndu la lukru, ka šî întarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje šî învacat. Măsuratu la formirjitu lu ocjenă sucînje astrîns la fakturj dî aja śe škuolarji a lukrat, a măjđeasă îs aăašća tjehnjike: realizacîja lu daćinj în praksă, petrekutu šî însamnatu lu aja śe škuolarji lukră dî vrjeamje dî edukacîje, komunikacîja întră nastavnjik šî škuolarj, registru dî tuot škuolarju (mapa dî progrjes) šî aša. Lukră lu nastavnjik să sucînje dîn plănirjit, realizujit, petrjekut šî vrjedujit. Nastavnjiku trîabje în kontinuitjet sî petrjakă šî ocjenjaskă diferjencirjit prînga aja śe škuolarji a fakut, šî procjesu lu edukacîje šî învacat, ka šî pră jeal sîngur šî aluj lukru. Ku tuot śe să arată bun šî śe aźută, nastavnjiku o sî să aźuće ku aja în aluj praksă dî edukacîje, da tuot śe să arată ka njedastul bun ar trăbuji ogođit sî fije măjbun.

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Fach	**Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten**
Ziele	Ziele des Faches *Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten* sind das systematische Beherrschen von Regeln der deutschen Bildungssprache in ihrer müdlichen Ausdrucksweise, die Entwicklung des Bewußtseins über die Rolle der Sprache im Aufbau der nationalen Identität, das Verstehen von ausgewählten literarischen und anderen Kunstwerken der Deutschen, die in den deutschsprachigen Ländern leben,wie auch der Donauschwaben wegen Achtung der Tradition, der Kultur und der Entwicklung von Interkulturalität als der Lebensweise der modernen Gesellschaft.
Klasse	**Erste**
Jahresstundenzahl	72 **Stunden**

LERNERGEBNISSE Nach dem bearbeiteten Themenfeld/Thema wird der Schüler fähig sein:	**THEMENFELD/ THEMA**	**INHALTE**
	1. Deutsche Sprache und Literatur	
– seine Bedürfnisse, Gefühle und Gedanken seinen Sprachkenntnissen gemäß auszudrucken und sich dabei an die Verhaltensregeln zu halten; – einige Unterschiede zwischen der deutschen Bildungssprache und dem Donauschwäbischen zu erkennen; – die spezifischen Laute der deutschen Bildungssprache in der alltäglichen Kommunikation richtig auszusprechen; – den Laut, das Wort und den Satz zu unterscheiden; – Worte richtig auszusprechen und dabei auf den Akzent und die Satzintonation zu achten; – Das richtige Wort zu finden und sich der neuen Lexik in der Alltagssprache zu bedienen; – den Fragen des Sprechers zuzuhören und auf sie mit vollem Satz zu antworten; – thematisch die Wörter und Sätze in einen logischen Text zu verbinden; – die Gegenstände aus der nahen Umgebung mündlich zu beschreiben; – Texte nachzuerzählen; – Bildgeschichten zu erzählen.	**Sprache und sprachliche Äußerung**	Wortschatzerweiterung, lexikalische und syntaktische Übungen. Das Erlernen von neuen Wörtern und ihrer Bedeutung. Satzbau in der mündlichen Kommunikation. Begrüßung, Kennenlernen. Freies und gelenktes Sprechen. Erzählen, Nacherzählen, Beschreibung. Rezitieren. Drama, dramatische Texte, szenische Darstellung. Szenische Darstellung eines Textes (Drama,Puppenspiel); Kindervolksgedichte und Spiele. Sprach, und –Situationsspiele. Reale und Simulationssituationen. Audiovisuelle Texte. Hörverstehensspiele. Abzählreime.
– einen Unterschied zwischen dem Gedicht, Märchen und dramatischen Text zu machen; – die Hauptfiguren zu erkennen und ihre positiven und negativen Eigenschaften zu unterscheiden; – kürzere Texte auswendig zu lernen; – an der szenischen Darstellung eines Textes teil zu nehmen; – der Botschaft zuzuhören, sie zu verstehen und zu paraphrasieren;	**Literatur** – der deutschsprachigen Ländern (BR Deutschland, Österreich, Schweiz) – der Donauschwaben	**Gedichte** Monika Minder: *Fröhlich kommt ein neues Jahr* Heinrich Hoffmann von Fallersleben: *Der Weg zur Schule* Hana Scheiders: *Oktoberbold* Volksgedicht: *Es schneit, es schneit* Frederik Vahle*: Advent, Advent* Cristian Morgenstern: *Der Frühling kommt bald* Volksgedicht: *Der Osterhase* Klaus Günter : *Laut und leise* Anita Menger: *Supermann* Hans Josef Romelkirchen*: Maxe* Abzählreime nach eigener Auswahl Dusan Radovic: *Страшан лав*, (*Der schreckliche Löwe)*- Übersetzung aus dem Serbischen – Masa Dabic Ljubivoje Rsumovic: *Вук и овца*, *(Wolf und Schaf)* Übersetzung aus dem Serbischen – Kornelia Marks Paul Maar: *Tina und Timmi kennen sich nicht* Elisabeth Zöller: *Paula ist doch schon groß!* Jana Frey*: Zu Hause* Karin Gündisch: *Irenes Geburtstag* Peter Härtling: *Sofie hat einen Vogel* Alfons Schweiggert: *Die Geschichte vom beschenkten Nikolaus* Brüder Grimm*: Rotkäppchen* Brüder Grimm: *Schneewittchen* **Drama** Hana Vok: *Hänsel und Gretel*

2. Ethnokulturelle Komponenten		
– ethnokulturelle Komponenten und Werte zu erkennen; – die Merkmale der Kindertracht von Donauschwaben zu erkennen; – Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen den Kindertrachten der Donauschwaben und der Serben festzustellen; – die traditionelle deutsche Feste zu erkennen (*Weihnachten, St. Nikolaus, St. Martin, Ostern*) – die Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen Bräuchen bei Serben und bei den Donauschwaben festzustellen; – einige Gerichte der donauschwäbischen Küche zu nennen; – einen donauschwäbischen Volkstanz zu spielen; – einen Teil oder die ganze Handlung eines Kinderspiels oder Kinderfilms zu erzählen; – einige gemeinsamen Gerichte der donauschwäbischen und der serbischen Küche zu nennen.	**Geschichte, Ethnokultur** – Feste – Volkstrachten – Deutsche Küche – Volkstanz – Theater, Film	Feste: St. Martin, St. Nikolaus, Weihnachten, Ostern in deutschsprachigen Ländern und bei den Donauschwaben. St. Nikolaus, Weihnachten und Ostern bei den Serben. Volkstanz: *Hupfpolka.* Kindertracht der Donauschwaben. Kindertracht der Serben. Volksspeise der Donauschwaben und der Deutschen: *Sauerkraut und Bratwurst, Stollen...* Gerichte die man in serbischen Familien kocht und deren Namen deutscher Abstammung sind: *Suppe und Rindfleisch, Grünzeug, Milchbrot, Schneenockerln, Gugelhupf.* Kindertheaterspiel, Kinderfilm nach eigener Auswahl. Kulturveranstaltungen und Besuch bei dem Verein der Donauschwaben. Texte nach eigener Auswahl aus der Schülerzeitschrift *Mini Spatzenpost.*
– Volkslieder und Kinderlieder, die zum Thema Feste, Jahreszeiten und das Alltagsleben haben zu singen	**Musik** – Singen – Zuhören	**Zuhören und Singen** 1. Volkslied:*Was machen wir so gerne hier im Kreis?* 2. Hans Reiner Franke: *Der Herbst ist da* 3. Volkslied*: Oh, Tannenbaum* 4. Christian Lange*: Ihr Blätter wollt ihr tanzen?* 5. Volkslied: *Laterne, Laterne....* 6. Volkslied*: Es war eine Mutter* 7. Adelheid Wette*: Brüderchen, komm tanz mit mir!* 8. Kinderlied: *12 Monate.* 9. Volkslied: *Wer im Januar geboren ist* 10. Kinderlied*: Wann hast du Geburtstag?* 11. Hoffmann von Fallersleben*: Alle Vögel sind schon da*
– Hörtexte zu illustrieren; – mit verschiedenen Techniken seine Kreativität auszubauen.	**Kunst**	Basteln und Bemalen von Nikolausstiefeln. Weihnachtsschmuck. Basteln und Bemalen von Laternen. Basteln von Glückwünschkarten. Bemalen von Osterneiern. Basteln mit Kastanien, Blättern und Plasteline. Basteln von Masken. Malbücher ausmalen. Texte illustrieren.

Schlüsselwörter: Sprache, Sprachäußerung, Literatur, Tradition, Kultur

DIDAKTISCHE UND METHODISCHE UMSETZUNG DES CURRICULUMS

Das Curriculum für das Fach *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* besteht aus zwei Fachbereichen: *Deutsche Sprache und Literatur* und *Ethnokultur.* Die Unterrichtsstunden sollten nicht aufgrund der Fachbereichen aufgeteilt werden, aber in jeder Stunde soll der deutschen Kultur und der Kultur der Donauschwaben in Serbien, mit einem Schwerpunkt auf Volkstradition und Bräuche, Aufmerksamkeit geschenkt weden. Beide Bereiche verflechten sich, und keines kann isoliert ohne Zusammenwirken mit anderen Bereichen gelehrt werden. Wir empfehlen jedoch eine grobe Aufteilung: *Deutsche Sprache* – 30 Stunden und *Ethnokultur* – 42 Stunden.

Die deutsche Sprache wird durch die Inhalte Kinderliteratur, Naturkunde, traditionelle Kultur, Musik und Kunst gelehrt. Alle diese Inhaltesollte man gegenseitig verbinden und gleichzeitig einem bestimmten Thema (Jahreszeiten, Traditionen, Gastronomie der Donauschwaben ...) den Vorrang geben. Um die vorgeschlagene Inhalte in eine Einheit verknüpfen zu könnten, wird eine Doppelstunde (90 Minuten) empfohlen.

Das Curriculum für das Fach *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* baut auf den Lernergebnissen, dem Lernprozess und dem Lernerfolg auf. Die Lernergebnisse schließen die Beschreibung von integriertem Wissen, Fähigkeiten, Einstellungen und Werten, die der Schüler entwickelt, ein.

I. UNTERRICHTSPLANUNG

Das auf Lernergebnisse eingestellte Curriculum gibt den Lehrern mehr Freiheit, mehrere Möglichkeiten bei der Gestaltung des Unterrichts. Die Rolle des Lehrers ist dieses Curriculm an die bestimmte Zielgruppe (Klasse) anzupassen und dabei die Sprachkentnisse, die Zusammensetzung der Klasse und die Merkmale der Schüler, Lehrwerke und Lehrmaterialien, die technische Ausstattung der Schule, die Ressourcen, Möglichkeiten und Bedürfnisse der lokalen Gemeinschaft, in der sich die Schule befindet, zu beachten. Von den gegebenen Lernergebnissen und Inhalten ausgehend erstellt die Lehrkraft zunächst ihren Jahresplan, aus dem er später seine operative Pläne entwickelt.

Bei der Unterrichtsplanung sollte man darauf achten, dass das Lehrwerk nicht den Inhalt des Faches bestimmt, das es auch ein Lehrmittel ist. Deswegen ist es sehr wichtig die im Lehrwerk gegebenen Inhalte selektiv einzusetzen. Neben dem Lehrwerk, als einer der Wissensquellen, soll die Lehrkraft den Schülern ermöglichen, auch andere Lernquellen zu nutzen wie Film, Musik, Besuch in einer Bibliothek. Es wird empfohlen, den Schülern keine Hausaufgaben aufzugeben, aber man könnte ihnen einige literarische Werke zum fakultativen Lesen empfehlen. Bei der Planung des Lehr- und Lernprozesses sollten das Wissen, die Erfahrung, die intellektuellen Fähigkeiten und die Interessen der Schüler berücksichtigt werden.

II. DURCHFÜHRUNG DES CURRICULUMS

DEUTSCHE SPRACHE UND LITERATUR

Die vorgeschlagenen Inhalte im Bereich der *Literatur* werden durch das ganze Jahr über mit Hilfe von Lehrbüchern, Arbeitsblättern als Grundmaterial für die Arbeit und mit Hilfe von Audio- und Videoaufnahmen bearbeitet, so dass der Lehrer entsprechend den individuellen Eigenschaften der Schülern und den Lernergebnissen entsprechend seinen Lehrplan vorbereitet.

Pflichtlektüre sind hauptsächlich Werke, die zu dem nationalen Korpus gehören, die mit Werken der zeitgenössischen Kinderliteratur angereichert werden. Die Auswahl der Werken basiert hauptsächlich auf dem Prinzip der Altersangemessenheit, so dass am häufigsten Kindergedichte und Kindergeschichten vorkommen.

DEUTSCHE SPRACHE

Im Sprachunterricht wird die mündliche Kommunikation in der deutschen Bildungssprache entwickelt.

Bei den Schülern sollte man die Verwendung von Wörtern und ihre richtige Aussprache in der deutschen Bildungssprache fördern.

Das Zuhören ist eine wichtige Tätigkeit in der Kommunikation. Im Unterricht sollte das sorgfältige Zuhören, das Verstehen des mündlichen Textes und die richtige Reaktion geübt werden. Dies wird durch Hörübungen erreicht. Im Unterrichtskontext hören die Schüler zu, was andere sagen, und das bestätigen sie durch Wiederholung oder durch Paraphrasieren des Audiotextes. Aufmerksames Zuhören wird in simulierten Situationen (Sprach- und Situationsspielen) praktiziert. Spiele für die Entwicklung des aufmerksamen Zuhörens werden im Rahmen des Unterrichts mit einer bestimmten Aufgabe ausgeführt *(Erkenne, wer spricht; Hör, wie ich spreche - leise, langsam, schnell ..)* Die Lehrkraft sollte auch auf die richtige Aussprache der Laute achten und die Aussprache der Bildungssprache und der Sprache der Donauschwaben mit den Schülern besprichen.

Die richtige Aussprache kann man einüben auch durch:

Erzählen d.h. Nacherzählen des gehörten Textes

Beschreibung der unmittelbaren Umgebung, Tiere, Früchte, Kleidungsstücke

Reproduktion – Bildbeschreibung oder Bildgeschichten

Simulation realen Situationen – Dialoge (im Laden, beim Arzt, in der Post, auf dem Markt, im Kino), Gespräch mit der ungehorsamen Puppe oder mit einer literarischen Gestalt

Wortspiele – Buchstabenspiele, Rebusse

DEUTSCHE LITERATUR

Das Curriculum sieht die Bearbeitung von kurzen literarischen Texten vor. Das Curriculum ermöglicht der Lehrkraft ihrer Wahl nach ein Werk mit einem Anderen zu ersetzen oder auszutauschen (30%). Auf diese Weise wird ein flexibler und kreativer Umgang mit literarischem Inhalt angeboten. Die Lehrkraft plant die Umsetzung des Curriculums im Einklang mit den individuellen Eigenschaften der Schüler um die Lernergebnisse zu erreichen. Bei der Bearbeitung eines literarischen Textes ist seine Präsentation wichtig. Die Lehrkraft kann selbst oder mit Hilfe von authentischen Audio- und Videoaufzeichnungen den Text präsentieren.

Weiterhin kann man zur Darstellung des Inhalts Folgendes verwenden:

Pantomime (als eine Art Drama Techniken), sowie auch das komplette physikalische Antwort-Verfahren, es sehr beliebt und effektiv, nicht nur für diese Altersgruppe, sondern auch später. Sie ist besonders für Schüler mit kinästhetischem Lernstil geeignet (das Übersetzen des ausgesprochenen Wortes in Bewegung und umgekehrt). Pantomime eignet sich für die Einführung und Einübung von allen Wortarten.

Dialogmodellen (als Grundlage für „Nachahmen“) sind sehr effektiv für die Sprachentwicklung. Wenn die spontane Kommunikation unter den Schülern fehlt, kann die Lehkraft Puppen verwenden – einfache Puppen oder Puppen aus Plüsch, aus Socken oder Papier – und so macht sie ein entsprechendes Dialogmodell. Die Lehrkraft kann sich mit der Puppe, die Fgragen stellt, an die Schüler wenden. Die Schüler werden schnell und einfach Antworten geben können, aber auch Fragen stellen. Natürlich ist es notwendig, eine geeignete Umgebung zu schaffen, wo die schüchterne Schüler zum Sprechen ermutigt werden können.

Neben der Korrelation zwischen den Texten ist es notwendig, dass der Lehrer eine vertikale Korrelation zustande bringt. Der Lehrer sollte mit dem Inhalt des Faches *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* vertraut sein, um das Prinzip der Stufenmäßigkeit zu respektieren.

Die horizontale Korrelation bringt der Lehrer zustande, in Verbindung vor allem mit den Fächern Naturkunde, Kunst, Musik, Religion, als auch mit den Inhalten der Ethnokultur d.h. mit der Kultur der Donauschwaben.

Mögliche Beispiele der Inhaltsverbindung aus dem Bereich Naturkunde, Ethnokultur, Kunst, Musik und Religion:

Thema: **Volkstradition und Religion**

– Lyrik, Prosa, Lied, was zum Thema eines der religiösen Feiertagen hat.

– **Beispiel 1:** Prosa: *Alfons Schweigert: Die Geschichte von St. Nikolaus* Herstellung und Bemalen von Stiefeln aus Pappe, die mit Weihnachtskarten und Glückswünschen in den deutschsprachigen Ländern und auch bei den Donauschwaben gefüllt werden.

– **Beispiel 2:** Prosa: Irene Hope: *Die Geschichte von Weihnachten* (Religion und Literatur)*; Der Weihnachtsmann und das Christkind* in den deutschsprachigen Ländern und bei den Donauschwaben (Naturkunde, Ethnokultur), Frederik Fale: *Advent, Advent* (Religion und Dichtung); Volkslied: *Oh, Tannenbaum* (Musik); Weihnachtsschmuck basteln, den Weihnachtskuchen (*Stollen*), der in den deutschsprachigen Ländern und bei den Donauschwaben zur Tradition gehört, backen.

SOZIOKULTURELLE KOMPETENZ UND DIE ETHNOKULTURELLEN KOMPONENTEN

In dem Unterricht des faches Deutsch mit ethnokulturellen Komponenten gilt eine besondere Aufmerksamkeit der soziokulturellen Kompetenz, als einem Teil des Weltwissens über die Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den kulturellen und kommunikativen Modellen der Bevölkerungsmehrheit und der Minderheit. Die Schüler sollten allmählich die Kultur der Donauschwaben kennenlernen.

Einen besonderen Aspekt der soziokulturellen Kompetenz ist die interkulturelle Kompetenz, die die Bewusstmachung des Anderen, das Kennen und Verstehen der Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den Welten, der Sprachgemeinschaften innerhalb sich der Schüler bewegt, einschließt. Die interkulturelle Kompetenz beinhaltet auch die Toleranzentwicklung und die positive Einstellung gegenüber den individuellen und kollektiven merkmalen der Sprecher von anderen Sprachen, den Angehörigen der anderen Kulturen, die sich in einem größeren oder geringeren Maß von der eigenen unterscheiden. Also mit allmähligem Einführen von soziokulturellen Inhalten auf dem niedrigsten Sprachniveua (Kennenlernen, Singen von ensprechenden Liedern u.ä.) wird der Entwicklung einer interkulturellen Persönlichkeit beigetragen, durch das Bewusstmachen von Werten verschiedener Kulturen und Entwicklung der Fähigkeit, die erworbenen interkulturellen Erfahrungen in das eigene kulturelle Verhaltens, -und Glaubensmodell zu integrieren.

III BEGLEITEN UND BEURTEILEN DES LERNPROZESSES UND DES UNTERRICHTS

Das Begleiten und die Beurteilung von Schülerleistungen ist in der Funktion der Ereichung von Lernergebnissen und beginnt mit der Beurteilung des Eingangsniveaus im Verhältnis zu dem was im Lernprozess beurteilt wird. Jede Aktivität ist eine gute Gelegenheit für die Beurteilung von Lernfortschritten und für Rückmeldungen. Jede Unterrichtsstunde und jede Schüleraktivität ist eine Gelegenheit für die formative Beurteilung dh. für das Registrieren von Lernfortschritten und für das Planen von weiteren Aktivitäten.

Die formative Beurteilung ist Bestandteil des modernen Unterrichts und beinhaltet die Beurteilung von Wissen, Fertigkeiten, Einstellungen und Verhalten, wie auch die Entwicklung von entsprechenden Kompetenzen im Lehr-und Lernprozess. Bei der formativen Beurteilung werden Informationen über Lernfortschritte gesammelt und die meisten Techniken, die dabei eingesetzt werden, sind: Durchführung von praktischen Aufgaben, Beobachten und Notieren von Schüleraktivitäten im Unterricht, Lehrer - Schüler Kommunikation, Führung von Schülerregister (Lernfortschritt Map) usw. Die Ergebnisse der formativen Beurteilung sollen am Ende des Unterrichtsmoduls summativ in einer Bewertung – Note zusammengefasst werden.

Die Arbeit jeder Lehrkraft besteht aus Planen, Durchführen, Begleiten und Beurteilen. Es ist wichtig, dass die Lehrkraft andauernd nicht nur die Schülerleistungen und den Unterrichtsprozess begleitet und beurteilt, sondern auch sich selbst und die eigene Tätigkeit. Alles was zu guten Ergebnissen führt, wird die Lehrkraft weiter in ihrer Unterrichtspraxis einsetzen und alles was nicht genug effektiv und effizient ist, sollte geändert werden.

Назив предмета	**Немачки језик са елементима националне културе**
Циљ	Циљ учења *Немачког језика са елементима националне културе* јесте систематично овладавање законитостима немачког књижевног језика ради правилног усменог изражавања, развијање свести о значају улоге језика у очувању националног идентитета, као и оспособљавање ученика за разумевање одабраних књижевних и других уметничких дела културне баштине Немаца који живе на немачком говорном подручју и Подунавских Немаца, ради поштовања традиције, културе и развијања интеркултурности као начина живота у савременом друштву.
Разред	**Први**
Годишњи фонд часова	72 **часа**

ИСХОДИ Након обрађеног подручја /теме, ученик ће бити у стању да:	**ПОДРУЧЈЕ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
	1. Немачки језик и књижевност	
– у складу са језичким развојем изрази своје потребе и осећања као и мисли поштујући правила учтивог опхођења; – уочи неке од разлика између немачког стандардног језика и језика Подунавских Немаца; – правилно изговара специфичне гласове немачког стандардног језика у свакодневној конверзацији; – разликује глас, реч и реченицу; – правилно изговара речи поштујући правила акцентовања и реченичне интонације; – правилно одабере речи и да се на одговарајући начин служи новим речима у свакодневном говору; – пажљиво слуша питања свог саговорника и да одговори на њих пуном реченицом; – тематски повезује речи и реченице у логичан текст; – усмено описује предмете из непосредног окружења; – усмено препричава; – усмено прича према слици/сликама и о доживљајима;	**Језик и језичко изражавање**	Богаћење речника, лексичке и синтаксичке вежбе. Усвајање нових речи и њиховог значења. Градња потпуне реченице у усменом изражавању. Поздрављање , упознавање. Вођени и слободан разговор. Причање, препричавање и описивање. Рецитовање. Драмски, драматизовани текстови, сценска обрада. Сценско извођење текста (драмски и луткарски); дечје народне игре и песме. Говорне, ситуационе и језичке игре. Реалне и симулационе ситуације. Аудиовизуални записи. Игре за развијање пажљивог слушања. Бројалице.
– препозна песму, бајку и драмски текст; – уочи главне ликове и прави разлику између њихових позитивних и негативних особина; – напамет говори краће књижевне текстове; – учествује у сценском извођењу текста; – слуша, разуме и парафразира поруку;	**Књижевност** – немачког говорног подручја (СР Немачка, Аустрија, Швајцарска) – Подунавских Немаца	**Поезија** Моника Миндер: (*Весело долази нова година (Fröhlich kommt ein neues Jahr)* Хајнрих Хофман фон Фалерслебен*: Пут у школу (Der Weg zur Schule)* Хана Шнајдерс: *Октобар (Oktoberbold)* Народна песма: *Пада снег (Es schneit, es schneit)* Фредерик Фале*: Адвент, Адвент (Advent, Advent)* Кристијан Моргенштајн: *Пролеће ускоро долази (Der Frühling kommt bald)* Народна песма: *Ускршњи зека (Der Osterhase)* Клаус Гинтер Хојзлер: *Гласно и тихо (Laut und leise)* Анита Менгер: *Супермен (Supermann)* Ханс Јозеф Ромелскирхен*: Макси (Maxe)* Бројалице по избору Душан Радовић: *Страшан лав*, превод на немачки Маша Дабић (*Der schreckliche Löwe)* Љубивоје Ршумовић: *Вук и овца*, превод на немачки Корнелиа Маркс *(Wolf und Schaf)* **Проза** Паул Мар: *Тина и Тими се не познају (Tina und Timmi kennen sich nicht)* Елизабет Цолер: *Паула је већ велика (Paula ist doch schon groß!)* Јана Фреј*: Код куће (Zu Hause)* Карин Гиндиш: *Ирена има рођендан (Irenes Geburtstag)* Петар Хертлинг: *Софија има птицу (Sofie hat einen Vogel)* Алфонс Швајгерт: *Прича о Св. Николи (Die Geschichte vom beschenkten Nikolaus)* Браћа Грим*: Црвенкапа (Rotkäppchen)* Браћа Грим: *Снежана (Schneewittchen)* **Драмски текстови** Хана Фок: *Ивица и Марица (Hänsel und Gretel)*
	2. Елементи националне културе	
– препозна елементе и вредности традиционалне културне баштине; – препозна карактеристике дечије народне ношње Подунавских Немаца; – препозна сличности и разлике између дечије народне ношње Подунавских Немаца и Срба; – препозна традиционалне немачке обичаје (*Божић, Св. Никола, Св. Мартин и Ускрс*); – да уочи сличности и разлике у обележавању верских празника код Срба и Подунавских Немаца; – наведе нека од националних јела Подунавских Немаца; – одигра један народни плес Подунавских Немаца; – да исприча целу или део радње позоришне представе или филма за децу; – да наведе јела која су део гастрономије како Подунавских Немаца тако и Срба;	**Историја, традиционална култура и баштина** – празници – народна ношња – национална јела – фолклор – позориште, филм	Празници: *Св. Мартин*, *Св. Никола*, *Божић, Ускрс* и обичаји који су везани за те празнике код Немаца на немачком говорном подручју и код Подунавских Немаца. Обичаји који су везани за обележавање *Св. Николе, Божића и Ускрса* код Срба. Народни плес: *Полка (Hupfpolka* – поједностављена полка Подунавских Немаца). Традиционална дечија ношња Подунавских Немаца. Традиционална дечија ношња Срба. Национално јело Подунавских Немаца и Немаца немачког говорног подручја као што су: *кисели купус и кобасице, божићни колач...* Јела која се кувају и у српским породицама у Војводини и која су задржала назив на језику Подунавских Немаца као што су: *супа и риндфлајш, пиле пуњено тзв. гринцојгом, милихброт, шненокле, куглоф...* Позоришна представа или филм за децу по избору. Културне манифестације у Удружењу Подунавских Немаца, посета Удружењу и одабраним манифестацијама. Избор пригодних текстова из часописа *Mini Spatzenpost* за децу.

ИСХОДИ Након обрађеног подручја /теме, ученик ће бити у стању да:	**ПОДРУЧЈЕ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– пева народне и дечије песме које се односе на празнике, свакодневни живот или годишња доба; – илуструје саслушан текст; – различитим техникама изрази своју креативност на различите теме.	**Музичка култура** – певање – слушање	**Слушање и певање** 1. Народна песма: *Was machen wir so gerne hier im Kreis? (Шта радимо овде у кругу?)* 2. Ханс Рајнхард Францке: *Der Herbst ist da (Стигла је јесен)* 3. Народна песма*: Oh, Tannenbaum (Новогодишње дрвце)* 4. Кристиан Ланге*: Ihr Blätter wollt ihr tanzen? (О лишће волите ли плес?)* 5. Народна песма: *Laterne, Laterne....* 6. Народна песма*: Es war eine Mutter (Била једном једна мајка..)* 7. Аделхајд Вете*: Brüderchen, komm tanz mit mir! (Братићи, дођи, играј самном)* 8. Савремена дечија песма: *12 Monate. (12. Месеци)* 9. Народна дечија песма: *Wer im Januar geboren ist (Рођени у јануару)* 10. Савремена дечја песма*: Wann hast du Geburtstag? (Када је твој рођендан?)* 11. Хофман фон Фалерслебен*: Alle Vögel sind schon da (Све су птице већ ту.)*
	Ликовна култура	Израда и осликавање чизмица за *Св. Николу.* Божићни украси. Израда и осликавање лампиона за *Св. Мартина.* Израда честитки. Бојење ускршњих јаја. Израда предмета и фигура од кестена, лишћа и пластелина. Израда маски. Бојење предмета и фигура у бојанкама. Илустрација текста – приче.

Кључни појмови садржаја: језик, језичко изражавање, књижевност, традиција, култура

УПУТСТВА ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења *Немачког језика са елементима националне културе* чине две предметне области: *Немачки језик и књижевност и Национална култура.* Подела наставних часова не би требала да буде урађена на основу предметних области, али на сваком часу треба посебну пажњу посветити култури изражавања ученика и култури Подунавских Немаца у Србији са нагласком на народну традицију и обичаје. Обе области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима. Ипак препоручујемо оквирну поделу: *Немачки језик* – 30 часова и *Национална култура* – 42 часа.

Немачки језик се изучава на садржајима из дечије књижевности, Света око нас, традиционалне културе, музичке и ликовне културе. Све ове садржаје је потребно повезати, али истовремено предност дати једној одређеној теми (годишња доба, обичаји, гастрономија Подунавских Немаца...). Да би се препоручени садржаји могли повезати у једну целину предлаже се одржавање наставе као двочаса у трајању од два пута по 45 минута.

Програм наставе и учења *Немачког језика са елементима националне културе* заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу, више могућности у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује овај дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: ниво знања немачког језика, састава одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи, глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове.

У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања као што су филм, музика, посета библиотеци итд. Препоручује се да се ученицима не задају домаћи задаци, али им се могу предложити књижевна дела за необавезно читање. Приликом планирања процеса наставе и учења треба водити рачуна о знањима, искуствима, интелектуалним способностима и интересовањима ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Препоручени садржаји из области *Књижевност* се обрађују у току целе године из уџбеника, радних листова као основног материјала за рад, аудио и визуелних снимака тако што наставник свој план израђује у складу са индивидуалним карактеристикама ученика и са исходима учења.

Обавезна лектира се састоји углавном, из дела, које припадају националном корпусу, који је обогаћен делима савремене књижевности за децу. Избор дела се ослања, углавном, на делима по принципу примерености узрасту те је најзаступљенија дечија поезија и дечија проза.

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за усмену комуникацију стандардним немачким језиком.

Од ученика треба захтевати употребу речи стандардног немачког језика као и њихов правилан изговор.

Слушање је важна активност у комуникацији. Ученике треба упућивати на пажљиво слушање саговорника и разумевање изговореног као и на правилно реаговање. Ово се постиже вежбама слушања. У наставном контексту ученици слушају оно што други говоре и то потврђују понављањем или парафразирањем слушне поруке. Пажљиво слушање се практикује и у симулираним ситуацијама (говорне и ситуацијске игре). Игре за развијање пажљивог слушања изводе су у наставном контексту са одређеним задатком (*Препознај ко говори; Слушај како говорим – тихо, споро, брзо*..) Наставник треба да обрати пажњу и на правилан изговор гласова, да са ученицима прокоментарише изговор гласова у стандардном језику и у језику Подунавских Немаца.

Правилан говор се може увежбавати и:

Причањем тј. препричавањем одслушаног текста

Описивањем предмета из непосредног окружења, животиња, воћа, делова одеће.

Репродукцијом –описивањем слике или следа радње на основу илустрација

Симулирањем стварних ситуација (разговор у продавници, код лекара, у пошти, на пијаци, у биоскопу) разговор са непослушном лутком или књижевним ликом

Играма речи – На слово на слово...., ребуси

КЊИЖЕВНОСТ

Основу програма књижевности чине кратки текстови. Програм допушта наставнику допуњавање или замену једног његовог дела (30%) по сопственом избору. Тако осмишљен програм омогућава флексибилан и креативан приступ књижевним садржајима. Наставник планира њихову реализацију у складу са индивидуалним карактеристикама ученика ради постизања исхода учења. Приликом обраде књижевног текста важна је његова презентација. Наставник може лично или уз помоћ аутентичног аудио и визуелног записа да презентује текст.

Осим тога за презентацију садржаја може се користити и следеће:

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома је омиљена и ефикасна, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито је погодна за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Пантомима је погодна за увођење и увежбавање свих врста речи.

Дијалошки модели (као основа за „имитирање") веома су ефикасни за развијање говора. У недостатку спонтане комуникације међу ученицима наставник може да користи лутке – обичне плишане, прављене од чарапа или папира – и тако направи одговарајући дијалошки модел. Наставник се може обраћати ученицима са лутком која пита. Ученици ће врло брзо и лако моћи да дају одговор, али и да поставе питања. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст који ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре.

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник треба да је упознат са садржајима предмета *Немачки језик са елементима националне културе за наредне разреде* ради поштовања принципа поступности.

Хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом предмета Свет око нас, Ликовна култура, Музичка култура, Верска настава као и са садржајима националне културе тј. културе Подунавских Немаца.

Могући примери повезивања садржаја из области Света око нас, националне културе, Ликовне културе, Музичке културе и Верске наставе:

Тема: **Народни обичаји и веровања:**

– поезија, проза, песма која за тему има један од верских празника.

– **Пример 1:** проза: *Алфонс Швајгерт: Прича о Св. Николи* и израда, осликавање чизмица од картона у које се стављају Божићне честитке и/или жеље у земљама немачког говорног подручја и код Подунавских Немаца;

– **Пример 2:** проза: Ирене Хопе: *Прича о Божићу* (Верска настава и Књижевност); Деда Мраз (*Weihnachtsmann*) и Божић Бата (*Christkind)* у земљама немачког говорног подручја и код Подунавских Немаца (Свет око нас, национална култура), Фредерик Фале*: Адвент, Адвент* (Верска настава и поезија); народна песма*: Oh, Tannenbaum (Новогодишње дрвце)* (Музичка култура); израда украса за јелку (Ликовна култура), божићни колач (*Stollen*) у земљама немачког говорног подручја и код Подунавских Немаца.

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА И ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ И ТРАДИЦИЈЕ

У настави немачког језика са елементима националне културе нарочиту пажњу треба посветити развоју социокултурне компетенције, као скупу знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела друштвене заједнице и своје мањинске заједнице. Ученике треба постепено упознавати са обичајима Подунавских Немаца.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура, које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији достизања исхода, а започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи ток напредовања, као и оцена. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Као формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује диференцирано, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

5. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

5.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине наставник разредне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

5.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима припрема се индивидуални образовни план, програм и начин рада којим се утврђује обогаћен начин образовања и васпитања који садржи: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада.

6. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

6.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (*свет око нас, музичка култура и ликовна култура*) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

7. УПУТСТВО ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОЈЕКТНЕ НАСТАВЕ

- брисано -

8. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Те активности могу се реализовати по програму које је сама школа развила, али могу се користити и програми који су претходно донети као изборни (нпр. *чувари природе*, *рука у тесту, народна традиција*). Сврха ових активности је подршка прилагођавању ученика првог разреда на школску средину и заједницу, као и задовољавање/проширивање њихових интересовања, дружење са вршњацима кроз заједничко делање, исказивање способности, осамостаљивање, развој неких вештина и друго. Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру ваннаставних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на који је могуће то остварити као што су: организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго.

За ученике овог узраста важно је да родитељи буду упознати са активностима које школа нуди и помогну да њихова деца изаберу оне које им највише одговарају.

ХОР

Хор је, као ваннаставна активност, важан чинилац у културном и јавном животу школе. Са примереним музичким програмом хор представља незаобилазан саставни део школских манифестација, прослава и културних манифестација. Певање у хору у великој мери доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља уопште. Потврђено је да ученици који певају у хору показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама. Уједно, певање у хору подстиче и доживотну љубав према музици.

Свака основна школа је у обавези да организује рад хора. У зависности од броја ученика и њихових певачких способности, могу се формирати одељењски хор, разредни хор и/или хор млађих, то јест старијих разреда основне школе.

Образовни циљ обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...). Учешће у хору развија дечји глас, правилно држање, дисање, интонацију, изговор и артикулацију.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности појединца за успех целе групе, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дечјих композитора и композиције са фестивала дечјег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет једногласних и двогласних композиција, а cappella или уз инструменталну пратњу. При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности и примереног литерарног садржаја.

Наставник формира хор на основу провере слуха и гласовних могућности ученика, дикције и осећаја за ритам. Код сваког ученика наставник треба да пронађе његов природни певачки регистар и опсег на основу чега врши поделу на певачке гласове (први и други, односно горњи и доњи) за извођење двогласних композиција.

На часовима хора, наставник треба да укаже на важност држања тела, дисања и правилног изговора гласова. Услов правилног дисања је правилно држање тела. Крајњи циљ је природно и синхронизовано певање и уједначен звук хора.

Вежбе дисања су важне за загревање гласница, отварање дисајних путева и опуштање грла. Практикују се пре вежби певања и значајне су за регулисање даха у току певања. На пример:

1. Опуштање грла – ученици треба дубоко да удахну и симулирају зевање.
2. Код следеће вежбе треба да удахну кроз нос, а потом и издахну на уста бројећи до четири, као да желе да угасе свећу. Важно је да „дишу стомаком” уместо грудима (могу да положе руке на стомак и да удишу тако да им стомаци „расту”).
3. Затим удахну кроз нос, изброје до четири и издишу кроз уста, тј. зубе, изговарајући ’сссссс’, први пут тихо, а затим гласно.
4. Поновити вежбу тако што глас ’с’ изговарају испрекидано. Варијанта ове вежбе за активирање дијафрагме је опонашање смеха Деда Мраза (’Хо, хо, хо...’) или испрекидано дување у замишљену свећу.

Вежбе распевавања доприносе квалитету певања и прецизном интонирању, чак и у почетним фазама. Како је певање и техничка вештина, распевавање може помоћи развоју дечијих гласова. Наставник треба да буде креативан и користити вокализе које ће бити забавне деци, јер основни циљ јесте да заволе певање.

На пример:

1. Распевавање почиње певањем вокала (а, е, и, о, у) или кратких слогова на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје. Увек почети од тонова средњег певачког регистра хора (то је најчешће це1).
2. Тонови и мотиви се могу певати и брзим издувавањем ваздуха кроз спојене усне, тако да трепере.
3. Препоручује се и певање једноставних мотива (на пример на слоговима „ио” или „мио”), секвенцираних поступно наниже па навише (дијатонски и хроматски).
4. Једна од вежби за ширење обима гласа је повезивање тонова у распону октаве глисандом, навише и наниже (це1- ге1- це1- ге1- це1), као сирена.
5. За распевавање се могу користити и једноставне песме или модели, као и делови песама.

Вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене.

Правилном интонирању могу помоћи и визуелни знакови, на које деца одлично реагују. На пример, покретима руку нагоре и надоле можемо давати знак деци да се мелодија креће навише или наниже.

Обрада песме

На самом почетку треба бирати лакше песме које имају једноставне речи и мелодију. Код обраде нове песме најпре се приступа анализи текста. Певач на слушаоца делује и тоном и речју. У том смислу наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разговетан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. За вежбање дикције препоручује се и певање слогова или одговарајућег текста на истој тонској висини.

Следи усвајање мелодије у фрагментима. Уколико је композиција двогласна, ова фаза припреме захтева одвојене пробе по гласовима, све док свака група не буде интонативно сигурна. На заједничкој проби хора, након усвајања песме/композиције у целини треба обратити пажњу на динамику и агогику.

Важно је да се у хору постигне једнака интонација, почев од првог тона песме. Наставник изведе тон који деца треба да понављају док не отпевају тачно. Наставља са различитим тоновима у тоналитету песме. Оваква врста имитације помаже деци да науче како да 'чују' тон и ускладе своје гласове да би га тачно интерпретирала.

Ученицима треба јасно ставити до знања да је важно да слушају једно друго, нарочито код унисоног певања. Уколико не чују ученика поред себе, значи да певају прегласно.

Уколико се уз певање изводи и кореографија, добро је покрете увежбати пре текста.

Већ од прве пробе хора треба упутити ученике на правила понашања: нема причања у току извођења, жвакања жвака, треба да стоје право (мада их не можемо спречити да се врпоље). Ако ученици правила усвоје на пробама, лакше ће их поштовати на концертима. Незаобилазни су и детаљи везани за избор одеће за наступе, уласка на сцену, распореда стајања, поклањања, изласка на и са сцене...

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ У ХОРУ
У ПРВОМ РАЗРЕДУ

Химне

Државна химна
Химна Светом Сави
Химна школе

Дечје песме

Свићу опет румена свануђа – Мињa Субота
Од школе и књиге – Мињa Субота
Боле, Боле, не боји се школе – Мињa Субота
Ласте – Бранко Милићевић
Бројалица – Момчило Бајагић – Бајага
Док месец сја – Жан Батист Лили
Молимо за фину тишину – Александар Кораћ
За свако чудо – Константин Бабић
Коњски реп – Константин Бабић
Врабац – Константин Бабић
Сањалица Маца – Мирко Шоуц
Јесен – Мирко Шоуц
Ал је леп овај свет – Александар Кораћ
Јануарске звезде – Миодраг Илић-Бели
Свитац – Петар Озгијан
Анђели певају – Милан Ђурђевић
Киша – хор Перпетум Џезиле

Народне песме

Киша пада
Дуње ранке
Кажи мени ђаче, учениче
Ој, Бадњаче, Бадњаче